



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie.

Med Bidrag til hendes Ægtefælles og hendes  
nærmeste Slægts Historie.

Af

**S. Birket Smith.**

---

Første Del.



Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).

Thieles Bogtrykkeri.

1879.

Hs. Excellence Udenrigsministeren,

**Lensbaron Kammerherre O. D. Rosenørn-Lehn,**

tilegnes denne Bog

med Højagtelse og Hengivenhed.

## FORORD.

---

Idet jeg udsender dette første Bind af Leonora Christinas Historie, ønsker jeg selv at udtale, at Fremstillingen uden Tvivl kunde have vundet ikke ubetydeligt i formel Henseende, hvis jeg havde begrænset den mere og særlig ikke medtaget så meget af Ulfeldts og af Leonora Christinas Slægts Historie, som jeg har gjort. På den anden Side var navnlig Slægtens Historie i Forvejen så lidt bearbejdet, at jeg, hvor jeg havde Brug for et eller andet Træk af den, i Almindelighed ikke kunde nøjes med simpelthen at anføre dette Træk, men måtte, for at blive forstået, fremstille det i en større Sammenhæng, og når allerede dette medførte, at der på flere Steder kom adskilligt mere med, end der direkte var Brug for til Skildringen af Leonora Christinas eget Liv, frembragtes på andre Steder et lignende Resultat ved en Overvejelse af, hvad der overhovedet måtte kræves af en Forfatter i en historisk Literatur, hvor Antallet af Arbejderne forholdsvis er ringe, og hvor de fleste have valgt deres særegne Område, der kun sjældent betrædes af andre. Thi i det mindste efter min Opfattelse indeholdes heri en vis Forpligtelse for Forfatterne til, hvor de virkelig bringe noget nyt frem, at give ikke blot Resultatet af deres Undersøgelse i en kort Sum, men tillige så meget af Undersøgelsen selv, at Resultatets Rigtighed nogenlunde let kan kontrolleres. Jeg tør dog måske tilføje, at Fremstillingens formelle Mangler vilde være blevne mindre iøjnefaldende, hvis jeg, som det var min oprindelige Tanke, havde kunnet vente med at udgive Bogen, til det hele var færdigt, idet nemlig Skildringens Hoved-

person, alt som Tiden skrider frem, træder mere og mere i Forgrunden, indtil hun tilsidst næsten udelukkende bliver Skildringens Gjenstand. Jeg har imidlertid ikke kunnet vente så længe. Der er allerede hengået en uforholdsmæssig lang Tid, siden jeg først begyndte at sysle med denne Bog, idet jeg, tvunget ved ydre Omstændigheder, gjentagne Gange har måttet lægge den til Side for andre literære Arbejder, og for at få Mod til at fortsætte og fuldende, hvad jeg havde begyndt, har jeg ligefrem trængt til den Ansporelse, der ligger i at have bragt i det mindste en Del af sit Arbejde til en endelig Afslutning.

*Den 25de Februar 1879.*

**S. B. S.**

(Færdig trykt den 15de Marts 1879).

# I.

1621—1636.

Den Forbindelse, som Christian IV. i Året 1615 indgik med Jomfru Kirsten Munk, fik Kirkens Indvielse. Brylluppet synes at være bleven holdt i Stilhed, men det holdtes virkelig<sup>1</sup>, og gjorde det end ikke den syttenårige Pige<sup>2</sup> til Rigernes Dronning — thi hun viedes til »venstre Hånd» —, gjorde det hende dog til Kongens lovlige Hustru. Som sådan behandlede hun da også altid fra den Tid af både af Christian IV. selv og af hvem der ellers kom i nærmere Berøring med hende, og ikke mindre æredes hendes med Kongen avlede Børn af alle, der kunde have en grundet Mening om Forholdet, som Kongens ægtefødte Afkom.

Kirsten Munk hørte både gennem sin Fader og sin Moder til den høje danske Adel. Faderen, Ludvig Munk — der var død, før Datteren endnu havde fyldt sit 4de År<sup>3</sup> — havde dog ikke efterladt sig noget meget hæderligt Minde. Han havde i sin Tid været Statholder i Norge og senere — for anden Gang — Lensmand i Trøndelagen, men var på Grund af sin lovløse og despotiske Færd og sine ublu Udpresninger bleven sat fra sit Len og idømt Skadeserstatninger og en stor Pengebøde.

Moderen, Fru Ellen Marsvin -- som efter Ludvig Munks Død giftede sig med Knud Rud til Sandholt, men ved Datterens Giftermål alt i 4 År havde siddet Enke efter denne sin anden Mand — var en myndig og meget verdensklog Dame, som med en udviklet Sans for, hvad der kunde fremme hendes egen Fordel, forbandt en overordentlig Virkelyst og Driftighed, altsammen Egenskaber, som kom hende til gode ved Styrelsen af hendes store Pengemidler og udstrakte Jordegods'er. Efter hvad vi kjende til Fru Ellen, tør vi slutte, at Kongens Bejlen har været hende velkommen, og ganske sikkert har den heller ikke fundet nogen Modstand hos Datteren<sup>4</sup>. Både Kongens Ydre og hans Karakter havde, foruden andet tiltrækkende, et gennemgående Præg af smuk og kraftig Mandighed, som næppe kunde andet end gjøre Indtryk på en ung Pige, hvem det var ham magtpåliggende at behage, og hermed forenede sig nu oven i Kjøbet den Fristelse, der altid for en Kvinde måtte ligge i Udsigten til at ombytte et tilbagetrukket Liv i Hjemmet med en fejret og glimrende Stilling som Landets første Dame. At Kongen på sin Side nærede en stærk Tilbøjelighed for den smukke unge Jomfru, kan der ikke tvivles om, og da hendes Byrd og Opdragelse vare således, at de i hvert Fald ikke behøvede at gjøre ham Skam, er det let forklarligt, at han ønskede at knytte hende fastere til sig, end der ret vel kunde have været Tale om med nogen af de Kvinder, på hvilke han hidtil siden Dronningens Død havde kastet sin Gunst. Man har ment, at en højadelig Dame som Kirsten Munk overhovedet ikke vilde have været til at vinde for Kongen uden gennem Giftermål<sup>5</sup>. Det får vel at stå hen. Men det tør antages for sikkert, at Kongen ikke var uvillig stemt mod

Ægteskab i og for sig, og allermindst kunde han da være det mod et Ægteskab, som, uden at volde ham Vanskeligheder i politisk Henseende og uden at trykkes af et stift Ceremoniel, der lidet passede for hans jævne Natur, tillod ham ganske som en Privatmand at nyde det huse-lige Samlivs rolige Lykke. Denne Lykke havde Kongen ikke ringe Sans for, og han medbragte selv adskillige Betingelser for at skabe den, idet flere af hans mest ejendommelige Egenskaber netop vare sådanne, som både fandt deres bedste Anvendelse og kom til deres højeste Ud-foldelse indenfor Huslivets Grænser. Den Fare, der måske et Øjeblik kunde synes at true Ægteskabet i den almindelige Modtagelighed for Kvindekjønnet's Tilløkkelse, som nok må siges at have udmærket Kongen, var i Virkeligheden ikke så stor, som det så ud til; thi det er en Kjendsgjerning, at når han havde fundet en Kvinde, som han virkelig holdt af, var han også i Stand til at give sig fuldt og helt hen i Forholdet til denne enkelte. Dette viste sig netop meget tydeligt med Kirsten Munk, hvem han i mange År, og overhovedet så længe hun ikke selv svigtede sine Pligter mod ham, var en både kjærlig og tro Ægtefælle, men noget lignende gjentager sig iøvrigt også med andre, navnlig med Vibeke Kruse, der i hele den lange Tid, hun var om Kongen, i alt væsentligt må antages at have bevaret hans Hengivenhed usvækket<sup>6</sup>.

Når således Varslerne for Ægteskabet mellem Kongen og Kirsten Munk i flere Henseender kunde synes ret gunstige, var der dog én Omstændighed, som åbnede Døren for allehånde uheldige Muligheder, og som i Virkeligheden blev skjæbnesvanger for det hele Forhold. Jeg sigter til, at Bruden ved Ægteskabets Afslutning endnu var såre ung, og at Kongen derfor kun kunde have en



ifuldkommen Kundskab til hendes Karakter, der endnu ikke ret havde udviklet sig. Således som hun står for os, mest rigtignok i Belysning af de forargelige Historier, som gjorde en Ende på hendes Samliv med Kongen, gjør hun et alt andet end tiltalende Indtryk. Hun synes at have været ikke blot en stærkt sanselig, men en helt igjennem grov og uædel Natur, uden synderlig Intelligents eller moralsk Sans, og let vakt til ubændig Lidenskab, der da lige så let udladede sig i Ord og Handlinger af ligefrem oprørende Råhed. Men som sagt, det er først i en forholdsvis sen Tid, at dette Billede af den fuldt udviklede Personlighed træder frem i hele sin Uskønhed, og som Kongen selv næppe i Ægteskabets Begyndelse har haft mindste Anelse om de Sorger og Plager, hans Hustru engang skulde berede ham, således synes hendes Forhold i Virkeligheden ikke i mange År at have givet ham nogen større Grund til Klage. »Havde din Opvartning«, skriver han til hende i et Brev fra 1630, »været så tro og flittig, indtil Enden, som den var udi Begyndelsen, da havde du haft deraf en stor Berømmelse, og dine Venner en stor Ære deraf.«<sup>7</sup> — Det Sted, hvor hun fortrinlig opholdt sig, og hvor også Kongen havde sin stadigste og kjæreste Residents, var det prægtige Frederiksborg Slot, som Kongen selv havde bygget, og som ved Ægteskabets Begyndelse ikke engang var helt færdigt. Men iøvrigt lå Fru Kirsten også af og til på Kjøbenhavns Slot og færdedes desuden hyppigt på Rejser rundt om i Landet (til Døls også udenfor), hvad der bl. a. tjener til at forklare, at forholdsvis færre af hendes Børn kom til Verden på Frederiksborg<sup>8</sup>. Antallet af disse Børn voxede efterhånden op til 12, men to af dem vare dødfødte, og det yngste Barn — Dorthea Elisabeth (f.  $\frac{1}{3}$  1629) —

vilde Kongen ikke vedkjende sig. Navnene på de andre vare, efter den Orden, hvori de fødtes: Anne Kathrine (f.  $\frac{1}{8}^0$  1618), Sophie Elisabeth (f.  $\frac{2}{9}^0$  1619), Leonora Christina, Valdemar Christian (f. vistnok  $\frac{2}{9}^9$  1622), Elisabeth Augusta (f.  $\frac{2}{12}^8$  1623), Frederik Christian (f.  $\frac{2}{4}^6$  1625 †  $\frac{1}{7}^7$  1627), Tvillingerne Christiane og Hedvig (f.  $\frac{1}{7}^5$  1626), og Marie Kathrine (f.  $\frac{2}{5}^9$  1628 †  $\frac{1}{3}$  s. Å.).

Leonora Christina, hvis Historie her skal skrives, er født på Frederiksborg Slot 1621. I Angivelsen af Dagen: den 8de Juli, stemme Christian IV.s Kalenderoptegnelser<sup>9</sup> med andre samtidige Kilder<sup>10</sup>. Der er Grund til at fremhæve dette, både fordi Leonora Christina selv i mange År troede, at hun var født den 11te Juni<sup>11</sup>, og fordi det lader sig godtgjøre, at ikke enhver af Kongens Opgivelser om hans Børns Fødselsdage er ganske nøjagtig<sup>12</sup>. Som det plejede at være Tilfældet, når Fru Kirsten lå i Barselseng, havde også denne Gang Moderen, Fru Ellen Marsvin, indfundet sig paa Frederiksborg nogen Tid før Nedkomsten og blev der, til Barnet var døbt. Andre af Fru Kirstens gifte kvindelige pårørende gave Møde i de nærmest følgende Dage for at aflægge deres Lykønskninger og vel også for at være Fru Kirsten til Hånd, om det måtte behøves. Særlig nævnes: Fru Helle Marsvin, en Søster til Fru Ellen, gift (i andet Ægteskab) med Jacob Beck til Gladsaxe; Fru Sophie Brahe, gift med Rigsråd Peder Munk, som var Farbroder til Fru Kirsten Munk; endelig en Fru Arnfeldt<sup>13</sup>, ved hvem vel snarest må tænkes på Fru Ingeborg Arnfeldt, en Søsterdatter af Ellen Marsvin, og gift med Ernst Norman, Lensmand på Antvorskov<sup>14</sup>. Den 16de ankom Jomfru Kirsten Munk<sup>15</sup>, en Datter af den før nævnte Fru Sophie Brahe. Af disse Damer var der dog kun én,

som blev i længere Tid på Frederiksborg, nemlig Fru Sophie Brahe, der også ellers synes at have spillet en virksommere Rolle ved Fru Kirstens Barsler<sup>16</sup>. Hun drog, ligesom Fru Ellen Marsvin, først bort, efter at Dåben havde fundet Sted og Barselgildet var forbi. Dette stod Søndagen den 19de August, og denne og det nærmest følgende Par Dage var der stort Traktement med Sang og Instrumentalmusik for de mange Gjæster — høje Adelsmænd til Dels med deres Hustruer og »Fruentimmer« — der vare indbudne<sup>17</sup>, nogle for i Egenskab af Faddere at »hjælpe Kongens unge Datter til Christendom og den hellige Dåbs Sakramente«, men alle for »siden at gjøre sig glade«<sup>18</sup> med Kongen og hverandre indbyrdes. Var det hele end ikke i fuldt så stor Stil som den Fest, der holdtes Året efter i Anledning af Sønnen Valdemar Christians Døb<sup>19</sup>, kan man dog alene af Retternes Antal og Mængden af den forbrugte Vin slutte sig til, at hvad der bødes, gik ikke lidt ud over det sædvanlige. Det var overhovedet ikke Kongens Skik at spare ved festlige Lejligheder, hvor økonomisk og nøjeregnende han end plejede at vise sig i den daglige Husholdning.

Torsdagen den 23de August, da alle de andre Gjæster havde forladt Frederiksborg, rejste også Fru Ellen Marsvin hjem, og efter hvad der fortælles i Leonora Christinas Selvbiografi<sup>20</sup>, tog hun ved denne Lejlighed sin sidst fødte Datterdatter, som dengang altså kun var en 6—7 Uger gammel, med sig. Så underligt det kan se ud for os, at et Barn i en så spæd Alder unddroges sin Moders Omsorg, er dog Leonora Christinas Udsagn i fuldkommen god Overensstemmelse med, hvad der ellers er kjendt om hin Tids Praxis i Børneopfostringen. Det er ikke længe siden, at netop denne Side af det 16de

og 17de Århundredes Liv er gjort til Gjenstand for en interessant Undersøgelse af en yngre dansk Historiker<sup>21</sup>, som gennem en Række slående Exempler har godtgjort, at i de nævnte Århundreder — som til Dels da også meget tidligere — henlagdes hos Landets første Slægter ikke blot den egentlige Børneopdragelse, men også hvad man nu vel snarest vilde kalde Opamningen hyppigt udenfor Hjemmet, idet det var en meget almindelig Skik, at Børnene strax i den første Barndom overdroges til ældre kvindelige Slægtninge — helst, om det kunde ske, til Mormoderen — for at opfores hos dem, i al Fald til den egentlige Skolegangstid<sup>22</sup>. Blandt de Bevæggrunde, der kunne tænkes at have gjort sig gjældende ved Udviklingen af denne Skik, turde måske særlig fremhæves: på den ene Side en let forklarlig Frygt for, at Opfostringen i Hjemmet skulde udsætte Børnene vexelvis for overdreven Forkjælelse og for Forsømmelse — det sidste på Grund af de mange forskellige Krav, der stilledes til Husmoderen i en stor Slægt; på den anden Side den virkelige Ærefrygt, hvormed Alderdommen og dens i Livets Kampe indvundne Levevisdom dengang, mere end nu, betragtedes, og som gjorde, at intet mentes at kunne afgive et sikrere Grundlag til at bygge på for de Slægter, der skulde begynde Livet, end deres Råd og Erfaringer, som vare i Færd med at afslutte det. At de ældre Slægtled særlig vare Bærere af de for Højadelen så vigtige Stands- og Familietraditioner, og at de derfor også måtte ansees for bedst skikkede til at overgive disse Traditioner i uforvansket Skikkelse til den opvoxende Ungdom, kan, som det er bleven fremhævet<sup>23</sup>, også have haft sin Betydning for Udviklingen af den omtalte Skik, men dette Hensyn kunde dog under alle Omstændigheder kun komme

i Betragtning i de Tilfælde, da Børnenes Ophold hos deres kvindelige pårørende var bestemt til at vare til henimod den voxne Alder. Nogen almengyldig Regel for den Tid, da Børnene skulde sendes bort fra Hjemmet, gaves ikke. For det meste vare de vistnok ude over den allerspædste Alder; men der er dog også en Del Exempler på, at de ere komne bort få Måneder eller endog Uger efter Fødselen, og netop i Leonora Christinas nærmeste Slægt synes dette at have været Regelen, om den end måske ikke udstrækker sig til hvert enkelt Tilfælde <sup>24</sup>. Christian IV. selv var kun 7 Uger gammel, da han af sin Mormoder blev ført til Meklenburg <sup>25</sup>, og at hans ældste Datter med Kirsten Munk, Anne Kathrine, netop havde en lignende Alder, da hun blev overgivet til Ellen Marsvins Varetægt, vides med Vished <sup>26</sup>, medens der i det mindste haves grundet Formodning om, at det samme har været Tilfældet med flere andre af Børnene, særlig med Tvillingerne Christiane og Hedvig <sup>27</sup>.

Målet for Ellen Marsvins Rejse, da hun førte Leonora Christina bort fra Frederiksborg, var Dalum Kloster<sup>28</sup>. Denne Gård, som lå en halv Mils Vej syd for Odense, ejedes ikke af Fru Ellen, men var dog i ikke få År hendes Hovedopholdssted. Den havde i Middelalderen været et Nonnekloster af St. Augustins Regel, men ved Reformationen var Klostret bleven inddraget under Kronen og styredes siden af kongelige Lensmænd <sup>29</sup>. Fra Foråret 1620 af havde Ellen Marsvin haft Dalum i Forlening <sup>30</sup>, og her var det at Christian IV.s Børn med Kirsten Munk fra nu af opfostredes. De sendtes, så vidt vides, på én eneste Undtagelse nær <sup>31</sup>, alle derover, og et af Børnene (Frederik Christian) døde endog på Dalum. I Aret 1621 havde Leonora Christinas ældste Søster,

Anne Kathrine, sikkert allerede i nogen Tid været der; den næstældste, Sophie Elisabeth, kom der i al Fald vist det følgende År<sup>32</sup>, måske i Følge med den spæde Valdemar Christian<sup>33</sup>. At jøvrigt Fru Ellen ikke selv opdrog sine Datterbørn, men kun førte Overtilsynet med deres Opdragelse, er en Selvfølge. Til at varetage det nærmere var der ansat særlig kyndige Folk, valgte af Kongen selv, som i så Henseende plejede at være meget nøjeregnende. God og samvittighedsfuld, som han var mod alle sine Børn, lige meget hvem der var deres Moder, vilde han, der selv i sin Ungdom havde nydt en omhyggelig Opdragelse, at alle hans Børn skulde have det samme. For Resten var Opgaven lige over for Børnene naturligvis noget forskjellig efter deres forskellige Alder. Men det har dog i det hele næppe været længe, før man fra den mere almindelige Optugtelse, som tilhører de allerførste Barndomsår, er gået over til en planmæssig Undervisning. Man kan blandt andet slutte dette deraf, at den ældste Datter, Anne Kathrine, lige havde fyldt sit femte År, da der omtales både en Hovmesterinde og en Skolemester (Præceptor) på Dalum<sup>34</sup>. I det mindste den sidste har uden Tvivl forestået en ligefrem Skoleundervisning, der dog, på Grund af vedkommendes Alder, vel ikke dengang er gået ud over Begyndelsesgrundene i Læsning, Skrivning, Religion osv. Hovmesterinden havde nærmest det Hverv at tage Vare på Børnenes Opførsel i det hele og at vejlede dem til Dyd og Høviskhed, men ved Siden heraf har hun sagtens også skullet indvi Pigebørnene i de særlig kvindelige Sysler, bl. a. i den Slags Håndgjerning med Nålen, som Tiden lagde så megen Vægt på, og hvori netop også Leonora Christina opnåede en overordentlig Dygtighed. Da denne Hovmesterinde

var tysk af Fødsel, synes det tillige ved hendes Ansættelse at have været tilsigtet at skaffe Børnene tidlig Øvelse i at udtrykke sig på tysk. Men iøvrigt blev »den tyske Frue« ikke synderlig gammel på Dalum. Allerede i Eftersommeren 1623 havde hun pådraget sig Kongens Misfornøjelse, blandt andet ved at type Kiv med Skolemesteren <sup>35</sup>, og 1625 fik hun sin Afsked <sup>36</sup>. At man også tidligt har søgt at vække Børnenes Sans for Musiken, denne Kunst, som Kongen selv elskede så højt, have vi på en Måde hans egne Ord for. Da nemlig den svenske Afsending Johan Skytte i Året 1615 var her inde, tog han en Dag Anledning af den smukke Taffelmusik, hvormed Kongen efter Sædvane forlystede sin Gjæst, til at ytre, at den var ikke meget værd, som ikke holdt af Musik. Kongen gav ham ganske Ret heri og tilføjede: »Derfor lader jeg også mine Børn daglig opføde in musica, tam instrumentali quam vocali« <sup>37</sup>. Vistnok kan der her kun have været Tale om Prinserne — højt i Forening med den ældste Gyldenløve —, men i et Forhold som dette gjordes der ikke nogen Forskjel paa Kongens Børn, og i al Fald fra Slutningen af den Tid, da Kirsten Munks Børn opholdt sig på Dalum, foreligger der for selve disses Vedkommende et Par Kjendsgjerninger, som vise hen i samme Retning som den anførte Ytring. Vi vide således, at der i Sommeren 1626 blev ansat en Organist, som skulde undervise Børnene i Musik <sup>38</sup>, og vi se tillige, at dette ikke har været Kongen nok, idet der haves et Brev fra ham af 15de Februar 1627, hvori han befaler en af Rente-mestrene dels at sende Strengene til Symfoniet på Dalum, dels at lade en Luthenist og to Sangere drage til Odense, »og når dennem Tid foresættes af Fru Ellen, skal de vare på Børnene« <sup>39</sup>. Da Kongen skrev dette Brev, var

han selv på Dalum, og i det hele kan det erindres, at om han også i hine År den meste Tid levede adskilt fra sine Børn med Kirsten Munk, holdt han ikke blot uden mindste Tvivl Øje med dem ved stadig at lade sig underrette om deres Tilstand og Fremgang, men han fandt også undertiden Lejlighed til selv at besøge dem på en og anden af sine mange Rejser. Det sidste var ligeledes Tilfældet med Kirsten Munk, og omvendt hændte det af og til, at nogle af Børnene sammen med Mormoderen aflagde et Besøg hos Forældrene<sup>10</sup>.

I hvad Alder Leonora Christina begyndte sin egentlige Skolegang, kan ikke med Sikkerhed siges. Hun nævner selv som sin første Lærer Magister Enevold Randulff<sup>11</sup>, men da denne Mand, som tidligere havde været Hertug Frederiks Lærer, var »Præceptor« for Børnene på Dalum fra 15de Oktober 1623 og til Sommeren 1627, kan der ikke drages nogen videre Slutning deraf. I al Fald tør det vistnok antages, at Leonora Christina har nydt godt af hans Undervisning, så længe han overhovedet beklædte hin Stilling. Thi vel siger hun i Selvbiografien, at hun kun blev på Dalum til hun var 4 År gammel, og at hun så var et halvt Åar ved »Hoffet«<sup>12</sup>, men som der også ellers forekommer enkelte mindre Unøjagtigheder i Selvbiografiens Angivelser om hendes tidligste Barndom, særlig hvad Tidsbestemmelserne angår, således have vi ganske sikkert her at gøre med en sådan, da der er al Sandsynlighed for, at hun ikke forlod Dalum, før hun var over 6 År gammel. Man kan næsten allerede vide det deraf, at der fra et Tidspunkt, der lå forud for hendes fjerde Fødselsdag, nemlig fra Maj 1625, og hele dette og det næste År igjennem ikke holdtes noget egentligt »Hof« i Danmark<sup>13</sup>. Kongen, der jo som Kredsøverste i den neder-



sachsiske Kreds havde Overkommandoen over de protestantiske Armeer, der i Nordtyskland kæmpede mod Kejseren og den katholske Liga, lå så omtrent hele denne Tid ved Hæren og Kirsten Munk synes, på et Par enkelte Afbrydelser nær<sup>41</sup>, at have fulgt ham overalt. Først ved Nyårstid 1627 kom Kongen tilbage til Danmark, men allerede i Februar rejste han bort igjen og var så borte til i September. Imidlertid var Krigslykken, der allerede afgjort havde erklæret sig imod ham i det ulykkelige Slag ved Lutter (17de August 1626), stadig vedblevet at være ham ugunstig, og da han atter drog hjemad, fulgtes han i Hælene af de fjendtlige Hære, der i kort Tid oversvømmede hele Halvøen. Hvad der kunde komme bort af hans egne Tropper, der til Dels vare opløste i vild Uorden, flygtede over til Øerne. Kongen selv, som måtte ønske at være så nær ved Hånden, som det kunde forenes med hans Sikkerhed, tog fra 24de eller 25de September af<sup>45</sup> Ophold på Dalum Kloster, der således for en Tid blev både Hovedkvarter og Regeringens Midtpunkt. Men den Tummel og Uro, der herved samlede sig om denne Gård, kunde kun være til liden Både for Børnenes Opdragelse, og man finder det derfor ganske i sin Orden, at Ellen Marsvin inden ret lang Tids Forløb drog bort derfra med de fleste af dem<sup>46</sup>. Imidlertid vilde dog Afrejsen næppe have gået for sig så tidligt, hvis ikke Fru Kirsten ved denne Lejlighed havde spillet Moderen et Puds<sup>47</sup>, ledet af en lignende Bevæggrund som den, der uden Tvivl kort i Forvejen havde bragt hende til at udvirke, at to af Børnene sendtes udenlands — noget, vi strax nærmere skulle omtale. De Børn, der droge bort med Fru Ellen, vare: Anne Kathrine, Leonora Christina, Elisabeth Augusta og Tvillingerne, og Målet

for deres Rejse var Kjøbenhavns Slot, hvor de må antages at være ankomne den 21de eller 22de Oktober, og hvor de så indrettede sig for længere Tid<sup>48</sup>. Det var uden Tvivl ved denne Lejlighed at Leonora Christina igjen kom til »Hoffet«, som hun siger. Thi i det mindste noget senere hen på Året, da Kongen selv kom til Kjøbenhavn<sup>49</sup>, holdtes her virkelig Hof, og at dette Hof endog har haft et ualmindelig livligt og glimrende Præg, hvorom Mindet nok kunde fæste sig varigt i et Barns Erindring, kan man slutte af den store Mængde fremmede, der i hin Tid sees at have færdedes på Slottet for længere eller kortere Tid: høje, til Dels tyske Officerer, udenlandske Magters Afsendinger osv. Blandt Officererne kan fremhæves den for Christian IV.s ægteskabelige Lykke så skjæbnesvangre »Rhingreve«, Otto Ludvig af Salm, som dengang endnu stod i Gunst hos Kongen, og som tilbragte sin meste Tid i hans eller endnu rigtigere: hans Hustrus umiddelbare Nærhed, Dag for Dag læggende Ved til den fortærende Lidenskab, som allerede da havde grebet Kirsten Munk, og som bragte hende til ikke blot at glemme sine Pligter mod sin Ægtefælle, men i Forholdet til sin Elsker at tilsidesætte endog de allersimpleste Sømmelighedshensyn.

Som ovenfor berørt, var det ikke alle Børnene på Dalum der kom til Kjøbenhavn. Med to af dem, Sophie Elisabeth og Valdemar Christian, var der truffet en anden Bestemmelse, idet de, ganske vist endnu forinden deres Søkende forlode Dalum, vare blevne sendte til Holland for der i nogen Tid at opdrages hos Kongens Søsterdatter, den brunsvigske Prinsesse Sophie Hedvig, som var gift med Statholderen i Friesland, Grev Ernst Casimir af Nassau Dietz. Da Leonora Christina allerede det næste

År sluttede sig til disse sine Søskende og for en Stund kom til at leve under samme Vilkår som de, vil det ikke fjerne os så meget fra vort egentlige Æmne, når jeg her giver nogle nærmere Oplysninger om denne hollandske Rejse. Grev Ernst Casimir var en tapper Krigsmand, som fra sin tidlige Ungdom af med Ære havde tjent i Krigen mod Spanien, og som skattedes højt af Christian IV., der endog engang ønskede at få ham til at tage en Kommando under sig i den tyske Krig, hvad der dog ikke blev noget af. Hans Gemalinde synes, således som det så ofte var Tilfældet med hin Tids fyrstelige Damer, at have haft en Del af en god Husmoders Egen-skaber. Både hun og hendes Mand vare Kongen meget hengivne, og når det først var bestemt, at nogle af dennes Børn skulde tilbringe en Tid i Udlandet — hvad der i og for sig var højst almindeligt med Børn af fornemme Slægter — kunde Valget af Opholdssted næppe være heldigere. Formodentlig er det Kongen selv, der har truffet dette Valg, men at Planen til at sende både de to oven-nævnte og siden nogle af de andre Børn udenlands er undfanget af Kirsten Munk, og at Kongen kun var lidet gunstigt stemt for den, have vi bl. a. hans eget Vidnes-byrd for, idet han nogle År senere gjorde det til et Klage-punkt mod Fru Kirsten, at hun »med Behændighed og Løgn« havde fået disse Rejser satte i Værk, ham »til stor Bekostning og liden Reputation«<sup>50</sup>. De sidste Ord pege nærmest hen på, at Kongen på Grund af den måde-lige Forfatning, hvori hans Pengevæsen var, ikke blot ikke formåede at udstyre Børnene standsmæssigt til disse Rejser, men til Dels ikke engang kunde give dem det nødvendigeste med. Dette var i det mindste Tilfældet for Sophie Elisabeths og Valdemar Christians Vedkom-

mende<sup>51</sup>. Men hvilke Bevæggrunde kan da Kirsten Munk have haft til at interessere sig så meget for denne Sag? Der spørges ikke om, hvilke Grunde hun har støttet sig til lige over for Kongen for at besejre hans Modstand; thi vi vide sikkert, og til Dels fra ham selv, at det var Hensynet til Krigsurolighederne og den dermed følgende Forstyrrelse i alle Forhold, der endelig bragte ham til at give efter<sup>52</sup>. Men at hun, som altid, og især efter at hun havde tabt både sin Respekt og sin Tilbøjelighed for Kongen, var en dårlig Moder for sine Børn; som efter Kongens egne Ord lod dem gå »pjaltede og revne«, skjønt hun ikke forsømte at hæve, hvad der anvistes til deres Påklædning; som lejlighedsvis tiltalte dem med så smagfulde Navne som »Uunger, Tæver, Horunger«; som lige over for et enkelt af dem, Datteren Anne Kathrine, nærede en Følelse, der nærmest lignede Had<sup>53</sup>, at hun, siger jeg, ved Bortsendelsen af nogle af disse Børn skulde have ladet sig lede af Hensyn til deres Uddannelse eller til deres større Sikkerhed, falder overmåde vanskeligt at tro. Det ligger meget nærmere at antage, at hun i denne Sag ikke har tænkt på andre end sig selv, og at det overhovedet kun har været hende magtpåliggende at få Børnene af Vejen, lige meget hvor de så kom hen. Hun har mulig indset, at hun nu, efter at være kommen til Landet igjen, ikke så let som tidligere vilde kunne undgå at komme til at dele Opholdssted med Børnene, og ganske sikkert har dette ikke været hende nogen behagelig Tanke — især af én Grund. Måske havde Forholdet til Rhingreven dengang endnu ikke nået sin yderste Yderlighed, men Fru Kirsten var dog allerede heftigt betaget af ham. I hvert Fald var hun en Kvinde med stærke sanselige Drifter, hun var kjed af sin Mand og

meget tilbøjelig til at indsætte en anden i hans Rettigheder. Men under disse Omstændigheder kunde der nok være noget generende for hende i Udsigten til hvert Øjeblik at se sig omgivet af sine 7—8 Børn, der ikke blot måtte blive hende selv og hendes Tilbeder en stadig Påmindelse om hendes Pligter og — måske — hendes Alder, men også på mange andre Måder kunde lægge Bånd på hendes Handlingers Frihed. Altså — bort med dem, eller i det mindste bort med så mange af dem som muligt! — Lignende Årsager have også ellers frembragt lignende Virkninger, og vor Kundskab til Fru Kirstens hele Tænkemåde og Færd borger os så temmelig for, at vi ikke gjøre hende Uret ved vor Tydning af hendes Forhold i den omhandlede Sag.

Tiden for Sophie Elisabeths og Valdemar Christians Rejse kan for Øjeblikket næppe bestemmes nærmere, end at de i anden Halvdel af Oktober 1627 allerede må have været en Tid på Bestemmelsesstedet, om end efter al Sandsynlighed en temmelig kort Tid<sup>54</sup>. Det første Brev, vi have om dem efter deres Ankomst, er skrevet af Grevinden af Nassau til Kirsten Munk den 26de Oktober (gl. Stil?<sup>55</sup>), men i dette Brev henvises til et tidligere, hvori de allerede må have været omtalte. Grevinden melder nemlig »atter«, at Børnene »endnu« have det meget godt; hun har for få Dage siden haft Efterretning fra dem (Brevet er skrevet i Haag); hun forsikrer Kirsten Munk »på ny«, at hun vil handle således med Børnene, at hun kan forsvare det for Gud. I et Brev, som Grevinden skriver nogle Dage senere til Kirsten Munk<sup>56</sup>, kommer hun ind på nogle Enkeltheder vedrørende den økonomiske Side af Sagen. Hun nævner således, at hun i en tidligere Skrivelse har udtalt sin Forventning om at få tilsendt

2000 Rdlr. til Børnenes Behov; hun håber nu at skulle få dem om få Dage; hun tvivler ikke på, at det har Fru Kirstens Bifald, og i modsat Fald beder hun om få det at vide og blive underrettet om, hvem hun skal udbetale Pengene igjen. Hun forsikrer, at hun skal holde så godt Hus med Pengene, som det var hendes egne, føre Regnskab over enhver Ting og ikke lade noget gjøre til Børnene, som de ikke have nødtigt (understreget). Hun har allerede før skrevet, at de trænge til et lille Sølv-Vandfad, men hun véd ikke, om hun må lade det gjøre til dem »her« eller ikke, hun vil i så Henseende afvente Fru Kirstens Svar; men derimod vil hun lade gjøre meget Lærred<sup>57</sup> til dem, »thi det sætter man her til Lands megen Pris på«. <sup>58</sup> Iøvrigt vil hun holde Børnene i Klæder og alt som sine egne Børn, tarvelige og rene<sup>59</sup>, men med »meget Lærred« (o: vel nærmest Lintøj) og gjøre sit bedste til, at de blive opdragede til Fru Kirstens »Contentement«. — Både ved det, Brevet ligefrem siger<sup>60</sup>, og ved det, der kan læses mellem Linierne, bekræftes, som man ser, hvad der før er antydnet om Børnenes højst mangelfulde Forsyning hjemme fra både med Penge og andre Fornødenheder, og så venskabeligt Brevet iøvrigt er, fejler det næppe, at det har truffet især Kongen som en temmelig skarp Bøbrejdelse. At iøvrigt Grevinden har holdt sit Løfte om at være god og omhyggelig mod Børnene, bevidnes fra alle Sider. De opdroges vistnok til Dels sammen med de yngste af hendes egne Børn og boede først i Leeuwarden, Hovedstaden i Friesland, men synes senere for en Tid at være flyttede til Groningen. Af og til fik de Besøg af Folk fra Hjemmet, og blandt andre så de i Februar 1628 jævnligt deres Halvbroder Hertug Frederik, som på en Sø-Rejse fra Bremens Stift til Dan-

mark var bleven forslået af Storm til Holland<sup>61</sup> — ligesom et Par Måneder i Forvejen den i Christian IV.s Tjeneste stående Greve af Thurn<sup>62</sup> — og nu opholdt sig længere Tid hos Grev Ernst Casimir. Han kom tillige med Grev Thurn tilbage til Danmark i April<sup>63</sup> og har naturligvis måttet give Kongen en udførlig Beretning om Børnene.<sup>64</sup> At hans Udtalelser have været gunstige for Greven og Grevinden af Nassau, fremgår deraf, at vi strax efter høre tale om, at også Leonora Christina skal sendes over til dem<sup>65</sup>. Men med det samme benytter dog Kongen Lejligheden til at afhjælpe en væsentlig Mangel ved de to andre Børns hidtidige Opdragelse, idet han beslutter at lade Leonora Christina ledsage af en dansk Mand, som for Fremtiden skal lede alle tre Søskenes Undervisning. Den, hvem dette Hverv betroedes, var Rektoren ved Herlufsholms Skole, Mag. Wichmann Hasebard. Allerede den 28de April fik han — åbenbart i Anledning af Udnævnelserne — Ventebrev på et Kannikedom ved Roskilde Domkirke, og den 8de Maj udsteder han en Revers, som giver en almindelig Forestilling om, hvad der fordredes af ham. Han siger nemlig her, at eftersom Kongen har »tilbetroet« ham at være Grev Valdemars og de unge Frøkners Informator, »så lover og tilsiger jeg hermed at ville opdrage velbemeldte Grev Valdemar udi Guds frygt og hannem udi bogelige Kunster informere, de unge Frøkener udi Børnelærdommen instituere og til Skriven og Læsen holde og dennem samtlig holde til den Religion, som udi disse Riger og Lande udi Svang er« osv.<sup>66</sup> Rejsen til Holland gik da uden Tvivl for sig ganske kort efter Udstedelsen af dette Aktstykke<sup>67</sup>, og Leonora Christina har i sin Selvbiografi<sup>68</sup> givet nogle Meddelelser om denne Rejse,

som hun jo som sagt gjorde i Selskab med Hasebard, og hvorom denne sagtens senere har talt med hende.

Hun fortæller således, at de førtes over på et af Kongens Orlogsskibe, og at hun havde et Følge med, bestående, foruden af hendes Lærer, af Adelsmænd, en Hovmesterinde og flere Tjenestefolk. Da de havde været et Par Dage til Søs, rejste der sig henimod Midnat en så heftig Storm, at alle troede, de skulde gå under. Hasebard, som elskede Leonora Christina ømt, vækkede hende af hendes Søvn, tog hende i sine Arme og sagde grædende, at de vilde dø sammen. Han fortalte hende om den Fare, de vare stedte i, og sagde, at Gud var fortørnet, og at de alle måtte drukne. Men Barnet kjærtegnede Læreren, hvem hun plejede at behandle som sin Fader, og bad ham ikke være bedrøvet: hun var vis på, at Gud var ikke vred, og han skulde nok se, at de ikke druknede. Hun blev ved at gjentage, at han endelig måtte tro hende. Hasebard blev dybt rørt over denne stærke Tillid og bad Gud om at frelse dem alle for det uskyldige Barns Skyld, som stolede så fast paa ham. De kom da også lykkeligt derfra. Efter at have mistet de to største Master, vandt de ind til Flekkerø i Norge, hvor de måtte ligge i sex Uger. Derfra nåede de så endelig i god Behold deres Bestemmelsessted.

Det er ret interessant at se, hvorledes den Skinsyge og Ufordragelighed hos Leonora Christinas Søkende, hvorom vi have flere Vidnesbyrd fra en senere Tid, allerede synes at have rørt sig hos dem i deres tidlige Ungdom. I det mindste fortæller Leonora Christina, at da Sophie Elisabeth hørte, at Søsteren kom med et større Følge og rigere Udstyr, end hun selv havde haft, græd hun hede Tårer og sagde, at det undrede hun sig slet



ikke over: den Søster var en Sladderhank og havde været Kjæledæggen hjemme, og det vilde hun også blive nu. Heri tog Sophie Elisabeth for så vidt ikke fejl, som både Grevinden, Hovmesterinden og andre, efter Leonora Christinas Sigende, gjorde mere af denne end af Søsteren. Kun Greven holdt på Sophie Elisabeth, mere dog nok for at drille sin Hustru lidt, end for Bartets egen Skyld, thi hun viste sig stiv og umedgjærlig lige over for ham som overfor andre<sup>69</sup>. Leonora Christina gjorde hun alt det onde hun kunde, og hun overtalte sin Broder til det samme.

Mag. Hasebard synes at have været sin Opgave voxen. Mere end én Gang omtaler Grevinden af Nassau i sine Breve den Fremgang, Børnene gjøre under ham, og Hasebard selv giver hun det Skudsmål, at han er en duelig Mand, der synes hende vel skikket til at være Børneopdrager. En Ytring af Grevinden, som særlig udhæver Børnenes Fremskridt i det franske Sprog, tør dog næppe tages til Indtægt for Hasebard, der ganske sikkert ikke ledede Undervisningen i dette Sprog. Men hin Ytring betyder vel heller ikke, at Børnene ikke også kunde være lige så flinke i andre Retninger, men kun, at Grevinden fremhæver det, som hun bedst selv er i Stand til at dømme om<sup>70</sup>.

Iøvrigt led den hele Undervisning nogen Tid efter Leonora Christinas Ankomst en temmelig lang Afbrydelse på Grund af Børnenes Sygdom. I Eftersommeren 1628 blev alle tre Søkende angrebne af Kopper, først Valdemar Christian og Leonora Christina, derefter Sophie Elisabeth. Leonora Christina var endog meget stærkt angreben og bar endnu temmelig længe efter Mærker af Sygdommen. I anden Halvdel af September vare dog de to yngste af

Børnene i Hovedsagen raske igjen, og Sophie Elisabeth havde i det mindste overstået al Fare<sup>71</sup>. Til denne Sygdom knytter sig den sørgelige Afslutning på en barnlig Kjærlighedshistorie, hvori Leonora Christina var Heltinden. Hermed forholdt det sig efter hendes egen rørende Skildring således<sup>72</sup>. Den yngste af Grev Ernst Casimirs tre Sønner, Morits, en Dreng på en 11—12 År, var bleven indtaget i Leonora Christina, og da han havde sagt hende, at han elskede hende og engang i Tiden vilde gifte sig med hende, betragtede hun sig allerede som hans lille Kone. Foreløbig skulde det hele naturligvis være en dyb Hemmelighed. Så ofte de kunde se Lejlighed dertil, snege de sig bort fra de andre for at komme til at tale sammen; og Drengen, som jo var ikke så lidt ældre end sin elskede, forsøgte endog at bibringe denne noget af sin egen overlegne Kundskab. Han tegnede med hende, og han lærte hende endog nogle latinske Ord. Morits havde imidlertid en ældre Broder, Vilhelm Frederik<sup>73</sup>, som ikke syntes om dette Kjæresteri, og da nu Leonora Christina havde fået Kopper og lå i Sengen, skjæmmet af Sygdommen, pressede han Morits til at gå ind og se hende for således at give ham Lede for hende. Morits gjorde det, men da han så sin elskede, blev han så betaget derved, at han selv øjeblikkelig blev syg og døde nogle Dage efter. Hans Lig blev balsameret og udstillet i en af Salene på Slottet. Man holdt en Tid dette Dødsfald skjult for Leonora Christina, og da hun kom op af Sengen og spurgte efter Morits, svarede man hende, at han var rejst bort med sin Moder, som netop dengang var fraværende. Men en Dag tager hendes Lærer hende med op i Salen, hvor Liget stod, for at se, om hun endnu kunde kjende den afdøde, og da hun var så lille, løf-

tede han hende op på sin Arm. Hun kjendte naturligvis strax sin kjære Ven, men blev så grebet af at se ham således, at hun besvimede og måtte bæres ud. Og så blivende et Indtryk gjorde dette sørgelige Syn på hende, at hun, fordi Liget var pyntet med en Guirlande af Rosmariner, aldrig siden kunde se denne Blomst uden at komme til at græde, og endnu i sin fremrykkede Alder ikke kunde tåle Lugten af den.

Selve den Heftighed, hvormed Sorgen over dette Dødsfald greb Leonora Christina, og den Styrke, hvormed som Følge heraf den hele Begivenhedsrække, som stod i Forbindelse dermed, indprægede sig hos hende, synes at måtte være en Borgen for, at hendes Gjengivelse af de enkelte Kjendsgjæringer i alt væsentligt er rigtig. For så vidt der derfor til et enkelt Punkt af hendes Fortælling må knyttes en lille Rettelse, angår denne også kun en sådan Fejltagelse i Opfattelsen, som enhver kunde være udsat for. Den almindelige Tilbøjelighed til at underlægge visse Begivenheder, der følge efter hinanden i Tiden, en større Årsagssammenhæng, end der virkelig har fundet Sted imellem dem, giver sig, som bekjendt, intet Steds hyppigere Udtryk end ved Forklaringen af nærpårendes Dødsfald, og i et Tilfælde som det af Leonora Christina omtalte, hvor en stærk sjælelig Rystelse kan have forenet sig med den allerede til Stede værende legemlige Sygdom og endog fået Indflydelse på dennes uheldige Udfald, er det en meget tilgivelig Fejltagelse, når den, der kun har været Vidne til de heftige Virkninger af Rystelsen, ensidig betragter denne som Dødsårsagen. Men at det dog er en Fejltagelse, eller at Grev Morits i al Fald nærmest må siges at være død af den samme Sygdom, som havde angrebet Leonora

Christina, fremgår af et Brev fra Ernst Casimir til Christian IV., hvori han udtrykkelig siger, at hans yngste Søn Morits er død af Børnekopper, efter at have ligget syg deraf på 5te Dag<sup>74</sup>. — Ved samme Tid blev iøvrigt også Grevens eneste Datter, Elisabeth, bortrevet af denne Sygdom, og den Fare, der havde truet Kongens Børn, bliver ved dette dobbelte Dødsfald så iøjnefaldende, at man nok forstår, at Greven og Grevinden midt i deres Sorg have kunnet glæde sig over, at ikke også disse Børn ere bukkede under. Derimod ser det ved første Øjekast temmelig påfaldende ud, nærmest kun som en høflig Usandhed, når Grevinden i et Brev til Kirsten Munk lader sig forlyde med, at når Ulykken endelig skulde komme, er hun glad over, at den har truffet hendes egne Børn i Stedet for Kongens<sup>75</sup>. Og dog turde det let være, at Ytringen alligevel må forstås bogstavelig. Ligesom det at betro andre sine Børn til Opdragelse i hin Tid betragtedes som et af de største Tillidshverv, der kunde gives nogen, således følte de, der påtog sig et sådant Hverv, Æren og Ansvarret derved i en Grad, som Nutiden måske har vanskeligt ved at fatte, og dobbelt måtte det da være Tilfældet, når det således som her var Børnene af en anset og beslægtet Fyrste, der var Tale om. Men hvor ilde måtte ikke dennes Tillid synes anbragt, hvis det var indtruffet, som Grevinden antyder, at hans Børn vare døde, medens hendes egne vare slupne heldigt igjennem Sygdommen. Selv om hun virkelig ikke havde haft noget at bebrejde sig, havde et sådant Dødsfald næppe undladt at vække en stærk Tvivl om hendes Omhu og Upartiskhed og overhovedet at kaste en Skygge på hende, som man godt forstår, at hun næsten for enhver Pris kunde ønske at undgå.

Heraf følger dog ikke, at det jo måtte være temmelig pinligt for hende at vedblive at udøve Moderpligterne mod fremmede Børn, især Pigebørn, efter at hun selv havde mistet sin eneste Datter, og det var for så vidt et Held for hende, at Børnenes Ophold hos hende ikke trak så overordentlig længe ud efter denne Begivenhed. Som tidligere omtalt, var det nærmest Hensyn til Krigen og den deraf følgende Forstyrrelse i Hjemmet, som havde bragt Christian IV. til at give sit Samtykke til, at Børnene sendtes ud af Landet. Men den 12te Maj 1629 undertegnedes Fredstraktaten i Lybek af de dertil udvalgte Kommissærer, og allerede tre Dage efter lader Kongen opsætte et Brev til Greven og Grevinden af Nassau om, at han ønsker at få Børnene tilbage<sup>76</sup>. Dette Hastværk forklares dog næppe alene af Udsigten til roligere Tider; men Kongen længtes ganske vist stærkt efter at gjense Børnene, efter at han så længe havde været skilt fra dem, og dertil kommer, at deres Ophold i Udlandet kostede ham ikke lidt, og at han efter det uheldige Udfald af Krigen mere end nogensinde før havde Opfordring til at spare. Ved samme Tid hjemkaldtes iøvrigt også et andet af Kongens og Kirsten Munks Børn, nemlig Elisabeth Augusta, som siden Sommeren 1628 havde opholdt sig ved det svenske Hof<sup>77</sup> under lignende Vilkår som Børnene i Holland, og ligesom vi med Vished vide, at hendes Hjemkaldelse fandt Sted ikke blot imod Moderens Vilje, men endog uden hendes Vidende<sup>78</sup>, således turde ikke usandsynligt det samme have været Tilfældet med Hjemkaldelsen af de andre Børn. Der er al Grund til at antage, at Kongen allerede da var kommen under Vejr med, hvad det var, der i sin Tid havde bevæget Fru Kirsten til at drive på Børnenes Bortsendelse, og i al Fald havde han

fået så gyldig Grund til overhovedet at mistro hendes Ærlighed imod ham, at han så vidt mulig undgik at meddele sig til hende om hvilken som helst Sag<sup>79</sup>. — I Sverig kom iøvrigt Kongens Ønske om at få Elisabeth Augusta hjem temmelig uventet og vakte, på Grund af den stadige Mistro, der herskede mellem de to Hoffer, en vis ubehagelig Stemning<sup>80</sup>, der næppe formindskedes ved, at en allerede tidligere aftalt og ligeledes fra Kirsten Munk udgået Plan<sup>81</sup> til at sende også den ældste Datter, Anne Kathrine, til Sverig, ikke kom til Udførelse. Imidlertid var Elisabeth Augusta allerede hjemme i anden Halvdel af Juni<sup>82</sup>, Leonora Christina og de andre Søskende kom henimod Midten af Juli<sup>83</sup>, og således vare da alle Kirsten Munks Børn for en Tid samlede i Hjemmet med hverandre indbyrdes og med Moderen<sup>84</sup>, noget som hidtil kun sjældent havde været Tilfældet, og som — på Grund af det fuldstændige Brud, der fandt Sted mellem Forældrene i Begyndelsen af det følgende År — ingen Sinde oftere indtraf.

Jeg skriver ikke Kirsten Munks Historie, men den står på mange Måder i så nær Forbindelse med Børnenes og ikke mindst med Leonora Christinas, at jeg heller ikke helt kan lade den ligge, og allerførst synes det mig da nødvendigt at give i det mindste Hovedtrækkene af de Begivenheder, der førte til Opløsningen af det ægteskabelige Samliv mellem hende og Kongen. Den vigtigste Kilde til vor Kundskab i så Henseende er Kongen selv, som i Løbet af en længere Årrække og til Dels på Grund af de Bestræbelser, som Fru Kirstens nærmeste gjorde for at besmykke hendes Brøde og bringe en Udsoning Stand, oftere kom til at udtale sig skriftligt om Sagen. Og når det kunde synes noget misligt at lægge selve

Klagerens Udsagn til Grund for sin Dom, må det bemærkes, at der i hvert Fald er mange Punkter af Kongens Fremstilling, som bekræftes andet Steds fra, og at på de Punkter, hvor ingen Kontrol nu er mulig, giver ikke blot hans store personlige Sanddruhed, men også og især den dybe Græmmelse og Skam, som Kirsten Munks Forhold voldte ham, i det hele fuldkommen tilstrækkelig Sikkerhed for hans Påstandes Pålidelighed. Ingen vilde visselig have glædet sig mere end Kongen selv, hvis der havde været nogen Mulighed for at antage, at de mange Vidnesbyrd, han efterhånden fik i Hænde mod sin Hustru, hvilede på løs Grund. Men at de ikke gjorde det, fremgår deraf, at han i alle de År, denne Sag sysselsatte ham, vedblev at fremføre de samme Beskyldninger i væsentlig samme Form, medens Modparten vistnok erklærede dem for usande, men aldrig gjorde noget virkeligt Forsøg på at modbevise dem.

Ligesom ingen, siger Kongen, kan læse Trosartiklerne, som han bør, uden at nævne Pontius Pilatus's Navn, »så kan ikke heller tales om Fru Kirstens Horeris Begyndelse, Middel eller Ende, uden at Rhingrevens Navn bliver nævnet«<sup>85</sup>. Jeg har tidligere lejlighedsvis omtalt denne Mand. Han hørte til et gammelt tysk Grevehus, som havde store Besiddelser, især i Pfalz og Lothringen, de så kaldte »Vild- og Rhingrever«, der også skrev sig Grever af Salm<sup>86</sup>. I Året 1626 havde Grev Otto Ludvig, som da var omtrent 29 År gammel, taget Tjeneste under Christian IV. som Oberst for et hvervet Rytter-Regiment. Kirsten Munk, som lå med Kongen ved Hæren i Nordtyskland, synes snart at have gjort nærmere Bekjendtskab med ham og at være bleven indtaget i ham, thi Kongen omtaler den Fortrolighed, der

fandt Sted imellem dem allerede i Slutningen af 1626, da han selv var bleven såret i Armen<sup>87</sup>. Medens hun i de første Måneder af det følgende År lå på Dalum, vedligeholdtes Bekjendtskabet ved Breve<sup>88</sup>, men den egentlige brødefulde Forbindelse synes dog ikke at være begyndt, før efter at Kongen og hans Hustru i September 1627 på ny havde taget Ophold på Dalum. Forholdet måtte udvikle sig så meget hurtigere, da Rhingreven selv havde Kvarter på Gården<sup>89</sup>, og Kongen havde i en senere Tid ikke lidt at fortælle om den Skamløshed, hvormed Fru Kirsten allerede her bar sin Lidenskab til Skue for sine Omgivelser, og nærmest da for Tjenestetyendet. Men iøvrigt lå Fru Kirsten på Dalum ikke blot i Efteråret 1627 men også i Februar—April 1628<sup>90</sup>, og i al Fald nogle af de forargelige Enkeltheder, som Kongen omtaler, må utvivlsomt henføres til det sidste af disse Tidsrum<sup>91</sup>.

Det gjør et underligt Indtryk og lader det hæslige i Fru Kirstens Færd træde endnu skarpere frem, at ved samme Tid som hun beredte sig til i så høj Grad at vanære sit Ægteskab, se vi Kongen lige omvendt i Færd med at hædre det. Det er nemlig i Begyndelsen af Opholdet paa Dalum at han, der endnu elskede sin Hustru, for første Gang giver Befaling til, at Fru Kirsten og de med hende avlede Børn skulle nævnes i Kirkebønnen sammen med det kongelige Hus<sup>92</sup>, og afset fra den Virkning, han tillagde Bønnen i og for sig, er det tydeligt, at han ved denne Foranstaltning tilsigter både at give sit Ægteskab en mere offentlig Hævdelse, end det hidtil havde haft, og ligesom at løfte det et Trin højere op<sup>93</sup>. Det kan tilføjes, at han ved samme Lejlighed betegner



hende som Greynde til Slesvig og Holsten<sup>94</sup>, og skjønt denne Titel — thi det var kun en Titel — vistnok allerede noget tidligere har været hende tillagt<sup>95</sup>, er den dog næppe ældre end hint År<sup>96</sup>. Også hendes Børn tillagdes der tilsvarende Titler som Grever og Grevinder, men for Døtrenes Vedkommende dog således, at de ved Siden af også kaldtes »Frøkner«, hvad der for så vidt egentlig sagde mere, da denne Betegnelse dengang ellers kun brugtes om ugifte fyrstelige Damer.

Foruden Dalum Kloster har også Kjøbenhavns Slot, hvor Kirsten Munk og Rhingreven lå ved Nyårstid 1628 og siden i April—Juli s. Å.<sup>97</sup>, vundet et forargeligt Ry i den førstes Historie, men i endnu meget højere Grad er dette dog Tilfældet med Kronborg Slot, hvor de i Slutningen af Sommeren tilbragte længere Tid med hinanden, og hvor deres letfærdige Samkvem, efter hvad Kongen fortæller, var et dagligt Skuespil for Folkene på Slottet<sup>98</sup>. Medens de opholdt sig her, døde Fru Kirstens i Foråret fødte Datter Marie Kathrine på Kjøbenhavns Slot, men ikke engang dette Dødsfald kunde bringe Fru Kirsten tilbage til Hovedstaden, hvor hun først ankom hen imod den Tid, da Begravelsen skulde finde Sted<sup>99</sup>, og ikke uden at selve Rejsen dertil var betegnet ved forargelige Scener. Ja endog på Begravelsesdagen<sup>100</sup> forefaldt der en Skandale, som passende sluttede sig til alt det andet, thi som Kongen fortæller, da de, som havde fulgt Barnet til Jorden, »skulde til Bords, da løb Fru Kirsten bag ned af Slottet og kørte med Rhingreven ud i Haven [o: til Rosenborg], hvor de blev ene sammen indtil langt ud på Aftenen«<sup>101</sup>.

Der er ikke noget overraskende i, at Kirsten Munks

voxende Lidenskab for Rhingreven gik Hånd i Hånd med et stedse stigende Lede til hendes kongelige Ægtefælle. Derimod kunde man, hvis man ikke kjendte hendes ejendommelige Sindsbeskaffenhed, nok have Grund til at undre sig over det Overmål både af Ufornuft og Råhed, hvormed hun gav sine Følelser mod Kongen Luft. Når han var glad, klagede hun over, at hun aldrig blev af med ham; blev han syg, dansede og sang hun; hun lagde ikke Skjul på, at hun intet hellere ønskede end hans Død. For at afvende hans Tanker fra hende selv forsøgte hun sig som Koblerske hos ham, og da dette ikke førte til noget, gjorde hun et — ligeledes frugteløst — Forsøg på at give ham Bly sukker ind, idet hun mente derved for en Tid at »betage ham Lysten til Kvindfolk«. Endelig, den 10de November 1628, lukkede hun sin Sovekammerdør for ham, og Kongen gjorde ikke — i det mindste ikke i meget lang Tid — noget Forsøg på at åbne den igjen<sup>102</sup>. Det er på denne sidste Kjendsgjerning at Kongen altid senere støttede sin Indsigelse imod at anerkjende den Datter, som hans Hustru fødte den 1ste September 1629, som sit Barn, og om også den Påstand, han herved opstiller, at en Kvinde's Svangerskabsperiode aldrig overskrider 40 Uger (eller 280 Dage), ikke holder Stik, turde der dog vistnok være overvejende Sandsynlighed for, at hans Indsigelse alligevel er beføjet, da her i Virkeligheden er Tale om et Tidsrum, som ikke lidt overskrider det nævnte<sup>103</sup>. Efter hvad der i Forvejen forelå om Fru Kirstens Forhold, skulde man tro, at Kongen nødvendig måtte have Rhingreven mistænkt med Hensyn til hint Svangerskab, og denne Opfattelse, der yderligere synes at bestyrkes ved flere af hans

Breve<sup>104</sup>, nærdes virkelig en Tid lang også af Fru Kirstens egne Tilhængere. Og dog er den ikke rigtig. Da nemlig Fru Kirstens Parti ved given Lejlighed gjorde gjældende, at Rhingreven allerede havde forladt Landet, dengang Fru Kirsten blev frugtsommelig med det sidste Barn<sup>105</sup>, indrømmede Kongen ikke blot villigt Rigtigheden heraf<sup>106</sup>, men han føjede til, at ingen med Sandhed kunde sige, at han nogensinde havde sigtet Rhingreven i denne Sag<sup>107</sup>. Om hans Tanke iøvrigt var rettet på nogen bestemt anden, vides ikke. Efter hvad han selv oftere ytrede, var det ham for så vidt ligegyldigt, hvem der var den skyldige, når han ikke selv var Fader til Barnet, og dette sidste vedblev han ufravigelig at holde fast ved, ligesom også hele hans Liv igjennem ethvert Ord til Gunst for »den kasserede Frøken«, som han spotvis kaldte Pigen, var nok til at opflamme ham til den lidenskabeligste Vrede.

Selv om imidlertid Kongen ikke havde været så sikker i sin Sag, måtte nødvendigvis Fru Kirstens egen Opførsel vække den stærkeste Mistanke om, at hendes sidst omtalte Svangerskab var Frugten af en brødefuld Forbindelse, og at hun var sig dette bevidst. I det mindste synes dette ubetinget at være den naturligste Forklaring af, at hun, da hun mærkede, at hun var frugtsommelig, først forsøgte at befri sig for sit Svangerskab<sup>108</sup>, og siden, da dette ikke lykkedes, traf Anstalter til at flygte til Sverig. Den Plan, hun havde lagt hertil, åbenbarede hun i Juni 1629 for den svenske Resident i Danmark, Fegræus, idet hun som Påskud for sin Flugt angav de Rygter, som vare i Omløb om hendes Forhold til Rhingreven, og som væsentligt skulde være udsprede af hendes forrige Pige, Vibeke Kruse, med hvem Kongen

da havde knyttet en Forbindelse. Fegræus blev meget forskrækket, thi han indså, hvilke Vanskeligheder det kunde volde hans Regering, hvis han gav sit Minde til Fru Kirstens Plan, og på den anden Side vilde han nødig støde hende helt fra sig, da hun på mange Måder kunde være ham til Nytte, hvad hun allerede havde givet flere Beviser på. Det lykkedes ham dog for det første at få hende til at vente, til han havde forhørt sig om den svenske Konges Mening, og da det viste sig, at Gustav Adolf var på det bestemteste imod Sagen, fik Fegræus virkelig Fru Kirsten til at opgive Rejsen for denne Gang<sup>109</sup>. Men hun opgav derfor ikke Tanken, og idet hun for Fremtidens Skyld ønskede vedblivende at holde sig gode Venner med den svenske Konge, greb hun til et Middel, som måske mere end noget andet kaster Lys over den særegne Beskaffenhed af hendes Moralitet. Allerede i nogen Tid havde hun gjort sig en Fornøjelse af lejlighedsvis at meddele den svenske Resident sådanne vigtigere Oplysninger om politiske Sager, som han ikke på anden Måde kunde skaffe sig. Denne Virksomhed blev nu formelig sat i System, så at hun for Fremtiden ligefrem optræder som den svenske Regerings stadige Spion hos sin egen Ægtefælle. Hver Gang hun kan få fat i noget, der ligner en Statshemmelighed, skynder hun sig at meddele Fegræus det, og ligesom hun ikke engang skammer sig ved at åbenbare Ytringer, som kunde undslippe Kongen, når han var beruset, — hvad der efter Hoffets Levemåde dengang ikke var noget ualmindeligt —, således tilfredsstiller det hende overhovedet mest at fortælle Ting, som kunne kompromittere ham og opægge den svenske Konge imod ham. Fegræus antyder oftere, at han ikke har nogen bedre Agent i Danmark end Fru Kirsten, og han

beklager kun, at man ikke meddeler hende så meget som før, da man er begyndt at fatte Mistro til hende<sup>110</sup>. Herpå søgte hun imidlertid ad anden Vej at råde Bod, idet hun, efter hvad Kongen fortæller<sup>111</sup>, ved Nattetide gjennem søgte hans Klæder og Gjemmer for at finde et og andet skrevet, »som hun hendes Karnuter med kunde contentere«; og kort sagt, det hele er så opværende som muligt.

Det er ikke fuldkommen oplyst, hvor længe det varede, inden Kongen kom til Kundskab om hvert enkelt af hans Hustrus Skarnsstykker. Men i hvert Fald gav hendes Ophold på Kronborg og den Skandale, der forefaldt ved Datterens Begravelse, ham tilstrækkelig Vished om, at hun stod i utilladeligt Forhold til Rhingreven<sup>112</sup>. I hvilken Grad denne Opdagelse fyldte ham med Sorg og Skam, kan enhver let tænke sig, og den Medfølelse, man ikke kan nægte ham ved denne Lejlighed, forøges end mere, når man erindrer, hvorledes den offentlige Ulykke forenede sig med den private. Den Krig, han i sin Tid havde begyndt i Tillid til, at den vilde forøge hans Navns Hæder og hans Riges Betydning, havde ført til lige det modsatte. Hans Indflydelse som Konge og hans Anseelse som Hærfører havde fået et Knæk, som der skulde lang Tid til at forvinde, hans Skatkammer var udtømt, en stor Del af Riget hærget af Fjenden, Ødelæggelse og Forvirring rundt omkring. De Forsøg i den mindre Krig, som han havde gjort i Året 1628 ved Østersøens Kyster havde ikke været af sådan Betydning, at de kunde få nogen væsentlig Indflydelse på Udfaldet, og i hvert Fald sparede de ham ikke for den Ydmygelse med Skam at blive stængt ude af det Land, for hvis Skyld han havde ofret så meget. Hertil kom endnu den Skinsyge, han nærrede mod

den svenske Konge, i hvem han forudså sin lykkeligere Medbejler, ham, som skulde løse de Opgaver, han ikke selv havde kunnet magte, og så stærk sagdes denne Skinsyge at være, at han en Tid ikke kunde høre tale om, at Gustav Adolfs Planer havde Fremgang, uden næsten at blive syg<sup>113</sup>. Den øjeblikkelige Lettelse, det synes at have givet ham, da Freden sluttedes, fortog sig hurtigt, og han, som ellers var så stærk, synes virkelig i 1629 for en Stund at have været helt nedbrudt både på Sjæl og Legeme under Vægten af alle de Sorger, der tyngede ham. Folk, der hørte til hans Omgivelser, udtalte, at han efter Fredslutningen næsten ikke var til at kjende igjen, og at de ikke i så kort Tid havde set nogen Mand forandre sig så meget. Hans Ansigtsudtryk var mørkt og forstyrret, han talte kun sjældent, men fór ofte op. Ved Måltiderne sad han og grublede og tabte, hvad han havde i Hænderne. Han gik i Seng og stod op igjen 3—4 Gange om Dagen, og undertiden gav hans Sorg sig Luft i Ytringer af lidenskabelig Bitterhed<sup>114</sup>. Over for Fru Kirsten var hans Forhold, som rimeligt er, blevet meget koldt og mistroisk, og det er allerede berørt i det foregående, hvorledes han undgik at betro hende noget om sine Planer, selv om disse ellers ikke skulde være Hemmeligheder. Det var dog hans Hensigt så vidt muligt at bevare Skinnet af en tålelig Forståelse, og i så Henseende var det heldigt, at han i Året 1629, ligesom det forrige År, var meget borte fra Hjemmet. Dette gjælder blandt andet om et Tidsrum i Maj—Juli, i hvilket han dels forberedte og udførte sin Expedition mod Gottorp og dels, da hans Foretagende afbrødes ved Bekræftelsen af Fredstraktaten, fulgte de uddragende fjendtlige Tropper til Dørs. Jeg fremhæver særlig denne

hans Fraværelse fra Hjemmet, fordi det var under den at han trådte i nærmere Forhold til Vibeke Kruse. Denne Pige havde tidligere tjent Kirsten Munk, og Kongen synes allerede da at have lagt Mærke til hende, men efter hans egen gjentagne og omhyggelige Tidsangivelse indtrådte der først en virkelig Forbindelse mellem dem i Maj 1629 på Kjærstrup<sup>115</sup>, hvor Vibeke opholdt sig hos Fru Ellen, efter at Kirsten Munk forinden havde jaget hende og nogle af sine andre Piger bort, ganske vist ikke, som man har ment, af Skinsyge, men fordi de vidste for meget om hende. Det forstår sig, at Kongen, efter at være trådt i Forhold til Vibeke, har fået Underretning af hende om mange Enkeltheder vedrørende hans Hustrus Færd, men som allerede sagt, var han længe i Forvejen vel bekendt i det mindste med Hovedsagen. Alligevel påstodes det af Fru Kirsten og gjentoges af hendes Venner fra den Tid af, da Vibeke blev Kongens Elsker inde, at alt det onde, Fru Kirsten beskyldtes for, kun var bagtalerisk Opspind af Vibeke, og skjønt i det mindste enkelte af Vennerne ikke kunde skuffe sig selv i så Henseende, fremkaldte dog den dobbelte Bevidsthed, at denne Pige havde afløst Kirsten Munk i Kongens Kjærlighed, og at hun ved sin Kundskab til Fortiden var i Stand til at forhindre enhver Udsoning, et glødende Had til hende, som vel ikke bar Frugt, medens Kongen levede og kunde beskytte hende, men som strax efter hans Død kom til Udtryk på en dem selv lidet værdig Måde.

Når man véd, at der i senere Tider ikke var nogen, som ivrigere forfægtede Fru Kirstens Sag hos Kongen end hendes Moder, er det mærkeligt at se, hvilken ganske modsat Højnding denne i Begyndelsen indtog lige over for Datteren, en Holdning, der noksom betegnes ved, at

Fru Kirsten en Tid lang uden Forskjel nævnede hende og Vibeke Kruse sammen som dem, der satte ondt for hende hos Kongen<sup>116</sup>. I Virkeligheden var Fru Ellen yderst ulykkelig over Datterens Opførsel. At hun temmelig tidlig vidste Besked om hendes Forståelse med Rhingreven, er der ikke Tvivl om, og Kongen lod hende siden altid høre ilde for, at hun ikke havde advaret ham i Tide; men det var egentlig først under Datterens andet lange Ophold på Kjøbenhavns Slot i Forsommeren 1628<sup>117</sup>, at hun med egne Øjne kom til at overbevise sig om, hvorledes Sagerne stode. Hun var altfor klog til ikke at indse, at det ved den Uforsigtighed, hvormed vedkommende gik frem, måtte ende med Forskrækkelse, og næppe så meget fordi hun foragedes over Sagen selv — thi hendes egen Vandel som gift Kone synes ingenlunde at have været pletfri<sup>118</sup> — som fordi hun var bange for at miste den ikke ringe Indflydelse, hun havde på Kongen, forsøgte hun med Opbud af sin hele moderlige Myndighed at holde til Råde med Datteren, men uden at det lykkedes hende. Forholdet mellem dem blev efterhånden yderst spændt, og Kirsten Munk klagede senere over, at Moderen havde »handlet tyrannisk« med hende<sup>119</sup>, medens Fru Ellen på sin Side »fast Dag og Nat lå og græd for hendes letfærdige Bedrifters Skyld«<sup>120</sup>. Det gjorde ikke Sagen bedre, da Fru Ellen erfarede, at Datteren redte til Barsel igjen, thi hun anede Uråd, og Kongen fortæller, at hun oftere i hans Nærværelse ytrede Ønske om, at Datteren måtte dø i Barselsengen<sup>121</sup>. Ikke desto mindre forsøgte hun ikke ved Lejlighed at gjøre en Diversion, som på én Gang skulde tjene til at bortlede Kongens Opmærksomhed fra Datteren og til at befæste hende selv i hans Gunst, idet hun nemlig, da Fru Kirsten jagede Vibeke



Kruse bort, søgte at tilvejebringe en Forbindelse mellem hende og Kongen, noget som dog, efter hvad før er sagt, først lykkedes, efter at hun havde taget Vibeke i sit Hus.

Endelig indtraf da den Begivenhed, som fra flere Sider havde været imødeset med så megen Ængstelse, idet Fru Kirsten den 1ste September 1629<sup>122</sup> nedkom med en Datter. Det er for Ellen Marsvins Vedkommende meget betegnende, at hun, som ellers havde givet Møde ved ethvert af Fru Kirstens mange Barsler, ikke var til Stede ved denne Lejlighed<sup>123</sup>. Kongen, som var i Holsten, fik den 8de Efterretning om Begivenheden<sup>124</sup>, og han var strax på det rene med, at han var bleven bedraget, men for Børnenes Skyld ønskede han så længe som muligt at undgå den med et offentligt Brud forbundne Skandale, og han tog derfor den Beslutning, at han vilde »gjøre Barselet og lade som intet«<sup>125</sup>. I Overensstemmelse hermed tilskrev han Fru Kirsten et ganske venligt Brev, hvori der ikke er Spor af Mistanke at mærke<sup>126</sup>. Hans virkelige Stilling til Sagen antydes dog på anden Måde, idet han to Dage efter, at han havde skrevet til sin Hustru, sendte et Brev til Ellen Marsvin, hvori han bad hende opgive ham Navne på Folk, som kunde bedes til Fadder, eftersom han ikke kunde erindre, »hvem tilforn Fadder været haver«<sup>127</sup>; thi den Slags Ting plejede Kongen hverken at glemme eller at overlade til andre at besørge. Imidlertid fandt Dåben Sted (30te September), uden at der skete noget videre mærkeligt, og det samme synes at have været Tilfældet med et Barselgilde, som — ellers temmelig ualmindeligt — holdtes en Månedstid senere (1ste November<sup>128</sup>). Men næppe er dette forbi, før Forholdet mellem Kongen og Fru Kirsten virkelig træder ind i et nyt Stadium, betegnet ved, at den første

endelig føler sig opfordret til at skride noget virksomere ind mod sin Hustru end hidtil. Den nærmeste Anledning hertil turde vistnok være, at han i den allersidste Tid var kommen til Kundskab om en ny Streg af hende<sup>189</sup>, som i al Fald på Grund af det Sindelag imod ham, som den forudsatte, måtte lade ham frygte næsten hvad som helst fra hendes Side. Det viste sig nemlig, at Fru Kirsten, der ligesom hele Samtiden og ikke mindst Kongen selv troede på Trolddom, havde sat sig i Forbindelse med en berygtet Alkymist og Sortekunstner i Hamborg, Heinrich Becker, med det Mål for Øje på en eller anden Måde at bringe Ulykke over Kongen<sup>190</sup>. Skjønt vi ikke kjende alle Enkeltheder i Sagen, vide vi dog, at Fru Kirsten til Fremme for Beckers Operationer havde sendt ham Hår af Kongen, af sin Moder og af Rhin-greven<sup>191</sup>, og at hun ligeledes engang havde sendt ham en Sum Penge, der dog ikke må være forekommet Becker stor nok, thi den 16de September 1629 skrev han et Truselsbrev til Fru Kirsten, hvori han yderligere forlangte 2000 Rosenobler; hvis han får dem, siger han, skal hun få de Breve tilbage, som hun har skrevet til ham, men hvis ikke, vil han åbenbare hele Sagen for Prins Christian og Rigs-rådet, og der skal da ingen Ende være på hendes Ulykke. Dette Brev faldt i Kongens Hænder, og Følgen blev for Beckers Vedkommende, at Rådet i Hamborg efter Kongens Anmodning lod ham sætte fast, for at Sagen kunde blive nærmere undersøgt. Det kan strax siges, at så sikkert som Fru Kirstens Skyld fremgår af de Aktstykker, som foreligge, kom det aldrig til nogen egentlig Afslutning i Sagen, da Becker døde i Fængslet, og den hollandske Resident i Hamborg, Voppius van Aitzema, som var Fru Kirstens Ven, fik en Del af

de kompromitterende Breve tilintetgjorte. Imidlertid var det, som sagt, vistnok nærmest denne Historie, som gav Anledning til, at Kongen endelig besluttede sig til at skride ind mod sin Hustru, og skjønt vi også kun have en almindelig Kundskab om Beskaffenheden af det foretagne Skridt, vide vi dog så meget, at han ved to gejstlige Mænd lod hende udsørge om hendes Forhold til Rhingreven og om forskellige andre Sager, navnlig om hendes Samkvem med Folk, der gave sig af med Trolddom<sup>132</sup>. At hun nægtede alt, kan man blandt andet slutte af hendes Forhold ved senere Forhør, men Undersøgelsen blev dog ikke uden Følger for hendes Stilling udadtil, og navnlig i Forhold til Børnene, thi skjønt Kongen endnu tillod hende at »søge Disk og Dug med os og Børnene«, var det dog kun med det Forbehold, at »med Børnene måtte hun intet i nogen Måde have at skaffe«<sup>133</sup>. Også bleve alle hendes Tjenestefolk afskedigede<sup>134</sup> og erstattede med nye, som uden Tvivl havde strengt Pålæg om at passe på hende. Disse Forholdsregler havde dog ingen anden Virkning end at gjøre hende endnu mere trodsig og ustyrlig end før, og det varede heller ikke længe, inden hun, som Kongen siger, også »begyndte på sin gamle Vis at buldre med Børnene«. For selv at »have et Øje derhos«, skiftede Kongen Sovekammer på Frederiksborg, ligesom han også tog Vagten bort fra sin egen Dør og satte den ved Døren til Døtrenes Værelse, og dette blev den Dråbe, som fik Karret til at flyde over, thi efter at Fru Kirsten en Aften i den nævnte Anledning havde givet en lidenskabelig Scene til bedste, sendte hun den næste Morgen Hovmesterinden, Fru Anne Lykke, ind til Kongen med Begjæring om, at hun måtte drage fra Hove. Da Kongen vilde vide, hvor hun agtede sig hen, og hørte, at

hun vilde drage over til Moderen, sagde han, at der vidste han, at hun ikke vilde blive velkommen, men Fru Kirsten blev ved at bestorme ham med Bønner, til han endelig gav efter med de Ord: »Vil hun da bort, da må hun drage tusinde Djævle i Vold«. Hun fik så efter egen Begjæring et Brev med til Moderen om, at hun var rejst med Kongens Vidende, men sigte Farvel til hende vilde Kongen ikke. Han satte sig strax på sin Vogn og kjørte til Kjøbenhavn, og kort efter drog også Fru Kirsten bort, dog ikke uden at hun først havde ladet den yngste af Prinserne, Hertug Ulrik, hente til sig og for ham udtrykt sin store Glæde over endelig at have opnået den Frihed, hun så længe havde længtes efter<sup>135</sup>.

Dette foregik i Januar 1630<sup>136</sup>, og hermed er den faktiske Skilsmisse mellem Kongen og hans Hustru indtrådt, thi trods alle de Forsøg, der siden af Fru Kirstens pårørende gjordes på at bringe en Udsoning til Veje, var det dog først, så vidt man kan skjønne, på selve Kongens Dødsleje, at han skjænkede hende sin Tilgivelse, og Ægtefællerne kom i al Fald aldrig mere sammen eller fik overhovedet hinanden mere at se. For så vidt Fru Kirsten iøvrigt havde drømt om fra nu af at kunne gjøre i et og alt, som hun vilde, blev hun højlig skuffet. Som Kongen havde forudsagt, fik hun en dårlig Modtagelse hos Moderen, hvad der havde til Følge, at hun gav sig til at rejse om i Landet fra den ene Familie til den anden, men da dette syntes Kongen upassende, befalede han Ellen Marsvin at afstå Datteren to af sine Gårde, Boller og Rosenvold, den ene ved Horsens— den anden ved Vejlelfjord<sup>137</sup>. Så nødig som Fru Ellen vilde, måtte hun dog dertil, men for at vise, hvor meget Datterens Opførsel var hende imod, lod hun »bryde ned af Husene

på begge Gårde alt det, som brydes og bortføres kunde<sup>138</sup>, så at Fru Kirsten, da hun midt i April Måned kom til Boller, fandt, at der så »meget slet ud«<sup>139</sup>. Det var dog ikke Fru Kirsten muligt at holde sig i Ro på de to Gårde, hun flakkede lige så meget om som før<sup>140</sup>, og da hun naturligvis overalt, hvor hun kom hen, fremstillede sig som et Offer for den skammeligste Forfølgelse og talte ondt om Vibeke og Kongen, besluttede denne sidste at gjøre en Ende på Historien og udstedte — vistnok allerede i Slutningen af 1630 eller Begyndelsen af 1631 — en Befaling; hvis Ordlyd vi ikke kjende, men hvis Indhold må have været, at hun for Fremtiden ikke uden Tilladelse måtte forlade de to nævnte Gårde, det skulde da kun være for at drage fra den ene til den anden<sup>141</sup>. Hermed slippe vi hende for Øjeblikket og tilføje kun, at da hun var rejst fra Frederiksborg uden at tage den sidst fødte Datter med sig, lod Kongen Barnet sende efter hende<sup>142</sup>. Det blev så uden Tvivl nogen Tid hos Moderen, men blev siden optaget i Huset hos Mormoderen, der ikke blot opfødte »den kasserede Frøken« ganske som Kongens anerkjendte Børn, men også, efter at der i det hele var foregået et fuldstændigt Omslag i hendes Stilling til Datterens Sag, blev hendes varmeste Forkæmper lige over for Kongen.

Der var naturligvis ingen, selv ikke Kongen undtaget, hvem Katastrofen med Fru Kirsten angik nærmere end hendes Børn, om de end på Grund af deres Ungdom ikke lige strax kunde fatte hele Betydningen af, hvad der var foregået. I Øjeblikket syntes det dem måske endog en Lettelse at befries fra en Moder, som — skjønt hun vistnok gjorde nogen Forskjel på Børnene, og navnlig turde have foretrukket Leonora Christina for de

andre Døtre — i det hele havde vist sig såre lidet moderlig imod dem. Men alt som de voxede til, måtte det dog fylde dem med Bitterhed at vide den, som havde skjænket dem Livet, for bestandig adskilt fra dem og endnu mere at lægge Mærke til den Sky af Skændsel, som omgav hendes Navn, og til den Foragt og det Had, som hun på alle Kanter havde vakt imod sig<sup>143</sup>. Det kunde end ikke undgås, at noget af alt dette måtte kaste en Skygge på dem selv, så uskyldige som de vare, ja det er næppe for meget sagt, at Moderens Historie bragte ligesom en vis Tvetydighed ind i deres hele Stilling. Vistnok var nemlig Fru Kirstens Giftermål med Kongen en Kjendsgjerning, og ingen af dem, der hørte til hendes eller hans nærmere Omgivelser, kunde for Alvor tvivle derom. På den anden Side var dog dette Giftermål i sin Tid afsluttet med en vis Hemmelighedsfuldhed, som gjorde, at det sikkert varede temmelig længe, inden den store Del af det menige Folk ret troede på det, hvorfor også Befalingen af 1627, om at Fru Kirstens Navn skulde optages i Kirkebønnen, ikke var uden praktisk Betydning. Men idet nu denne Befaling efter hendes Afrejse fra Hoffet igjen tilbagekaldtes<sup>144</sup>, og idet hun selv i det hele behandlede på en Måde, der meget lidt mindede om Ægteskab, hvad Under da, om der hos mange mindre befæstede på ny begyndte at rejse sig Tvivl, og om Børnene som Følge heraf i de pågjældendes Omdømme efterhånden sank ned til en Plads ved Siden af Kongens uægte Afkom, Gyldenløverne? — Vigtigere end dette var det dog for Børnene, at Moderen blev et stadigt Æmne til Mistemning mellem dem og deres Fader. Selv om det ikke havde været så, at den Kundskab, de i lang Tid fik om Grunden til Forældrenes Skilsmisse, væsentlig stammede

fra den meget forvanskede Fremstilling, som Moderens Tilhængere satte i Omløb, lå det selvfølgelig i højeste Grad i deres Interesse at gjøre Moderens Brøde så ringe som muligt, og regner man nu hertil Blodets naturlige Krav, vil det ikke undre nogen at se, at de overalt, hvor der gaves Anledning dertil, vare rede til at stille sig på Moderens Side og tage hende i Forsvar. Men som man let kan forstå, var dette enstydigt med at stille sig i bestemt Modsætningsforhold til Faderen, der ikke kunde tåle nogen Antydning af, at han kunde have taget fejl med Hensyn til sin Hustru, og som betragtede ethvert Forsøg på at forsvare hende som et Forsøg på at overliste ham selv. Sagen blev ikke bedre derved, at han havde indgået en ny Forbindelse, og det med den Kvinde, som Fru Kirstens Børn frem for nogen anden mente at have Grund til at hade, fordi de tillagde hende væsentlig Del i Moderens Unåde og Kongens Uforsonlighed. Det ligger endog nær at antage, at denne Forbindelse også i udvortes Henseende har skilt Kongen og hans Børn noget fra hinanden. Thi skjønt Finfølelsen ikke var stor i hine Dage, og Kongen virkelig sees af og til at have tilbragt endog længere Tid sammen med sine Døtre, medens han samtidig havde Vibeke om sig<sup>145</sup>, har han dog ved disse Lejligheder nødvendigvis måttet pålægge sig en vis Tvang, som ikke var ham behagelig, og, om ikke andet, har uden Tvivl denne Omstændighed gjort, at han er kommen mindre sammen med Børnene, end det ellers vilde have været Tilfældet, ligesom det særlig turde have været en medbestemmende Grund til, at han fra 1630 af, når han ikke var fraværende på Rejser, fortrinsvis tog Ophold i Kjøbenhavn<sup>146</sup>, medens Børnene i det mindste for en overvejende Del boede på Frederiksborg.

Man må iøvrigt ikke tro, at Kongens Stemning mod Fru Kirsten gjorde noget virkeligt Skår i hans Kjærlighed til deres fælles Børn eller i nogen Måde formindskede hans Omsorg for dem. Snarere var vistnok det omvendte Tilfældet, og havde han end allerede længe før Fru Kirstens Bortrejse til Dels været Børnene både i Faders og Moders Sted, tør det antages, at han efter hin Begivenhed har følt en endnu stærkere Forpligtelse til at udfylde den Plads lige over for dem, som Moderen i det mindste skulde have indtaget, hvis hun havde været, som hun burde. Han viser sig i al Fald utrættelig i til alle Sider at påse deres Tarv, og der er intet, som han glemmer eller overser, lige fra det at vælge Ægtefæller til Døtrene eller at have et vågent Øje med deres Opdragelse, og indtil sådanne Småting som at sørge for, at Hullerne på deres Klæder blive stoppede i rette Tid, eller at der bliver købt Legetøj til de mindste Juleaften. Man måtte undre sig over, hvorledes han kunde overkomme det altsammen ved Siden af det meget andet, der påhvilede ham, hvis man ikke i Forvejen havde talløse Beviser på, at hans virkelige Arbejdsdygtighed ikke var ringere end hans Tilbøjelighed til at gribe personlig ind i alle både Statshusholdningens og hans egen private Husholdnings Enkeltheder, og at han, hvad mere er, på alle Punkter medbragte en betydelig praktisk Sans og i det mindste i enkelte Retninger endog en overlegen Ævne, som foruden at føre ham sikrere til Målet i høj Grad lettede ham Vejen. At denne Spreden af hans Kræfter ikke altid var heldig for de virkelig store Formål, tør vistnok ansees for givet, men selve den overordentlige Kraftudfoldelse, i hvilken både et sundt Legeme og en stærk Vilje havde deres Del, kan ikke andet end afvinde



os Beundring, og der er i denne Sammenhæng så meget mere Anledning til at fremhæve den, da Leonora Christina, som overhovedet i mange Ting lignede Faderen, også for en ikke ringe Del tog hans store Virkelyst og Arbejdsduelighed i Arv — hvad det følgende på flere Måder vil bekræfte.

Jeg hentydede ovenfor til, at Kongen selv udså sig Ægtemænd for sine Døtre. For en Del faldt hans Bestræbelser i så Henseende allerede forud for Fru Kirstens Afrejse fra Hoffet, og en Hovedgrund, hvorfor han endnu en Stund efter den sidste Datters Fødsel søgte at undgå et offentligt Brud med hende, var netop, som han selv siger, at Frøken Anne Kathrine var forlovet, og »en Del af de andre« — hvorved kun kan tænkes på de to næstældste Døtre, Sophie Elisabeth og Leonora Christina — »halv forsagt«<sup>147</sup>. I Slutningen af 1629 havde iøvrigt Anne Kathrine, som da var lidt over 11 År gammel, i næsten 2 År været forlovet, idet det allerede den 14de Januar 1627 var »bleven klart« mellem hende og den 22-årige Frants Rantzau til Rantzausholm<sup>148</sup>, en vakker og velhavende Mand af en af Rigets mest ansete Slægter. Umiddelbart efter Forlovelsen var han bleven sat ind i Rigsrådet og derpå udnævnt til Statholder i Kjøbenhavn<sup>149</sup>. De Mænd, til hvem de to næstældste Døtre ved den Tid Kongen omtaler vare halvt »forsagte« (d: bortlovede), må antages at være de samme, som siden virkelig bleve deres Ægtefæller, nemlig Christian Pentz til Neuendorff, en holstensk Adelsmand, som da var eller dog kort efter blev Guvernør i Glückstadt<sup>150</sup>, — og Korfits Ulfeldt, om hvem vi strax skulle tale udførligere.

Det var ikke uden god Grund at Kongen i sit Forhold til sin Hustru mente sig forpligtet til at tage Hen-

syn til sine tilkommende Svigersønner, thi det er indlysende, at Familiens Ære eller Vanære også for en Del måtte blive deres fra det Øjeblik af, de knyttede sig til den. Og det er derfor også såre naturligt, at man, efter at Bruddet engang har fundet Sted, altid finder Svigersønnerne i Rækkerne af Fru Kirstens Parti, og mere eller mindre åbenlyst, eftersom Omstændighederne vare til, støttende hendes Sag. Frants Rantzau, som døde tidligt og uden at være bleven gift, vides ikke selv at have fået noget udrettet for hende, men det er derfor ikke mindre betegnende, at skjønt på den ene Side Kongen holdt af ham og overøste ham med Velgjerninger, og skjønt på den anden Side Fru Kirsten var imod ham eller dog imod hans Forbindelse med Datteren<sup>151</sup>, er hun næppe draget fra Hove, før der tales om, at Frants Rantzau arbejder stærkt på at få hende tilbage igjen<sup>152</sup>; ja en heftig Strid mellem ham og Kongen i Anledning af dennes Optræden mod sin Hustru skal endog have betegnet den sidste Samtale mellem Svigerfaderen og Svigersønnen umiddelbart før dennes Død i November 1632<sup>153</sup>.

Det var i det hele en vanskelig Ting med disse Svigersønner, og selv uden Hensyn til den Holdning, der naturligt påbødes dem i Fru Kirstens Anliggende, måtte det være temmelig klart, at Valget af dem ikke godt under nogen Omstændighed kunde blive enten Kongen eller andre til synderlig Tilfredsstillelse. Sagen var, at der skabtes de pågjældende en Stilling, som skilte deres Interesser både fra Kongens, fra Landets og endog fra deres egne Standsfællers, og som, medens den til en vis Grad knyttede dem indbyrdes sammen, næsten med Nødvendighed måtte stille dem i tjendeligt Forhold til alle, som stod udenfor deres Kreds. At Svigersønnerne kun

kunde tages af den højere Adel, var en Selvfølge, men tillige måtte de, på Grund af Kongedøtrenes Ungdom, være unge eller dog temmelig unge Mænd, der vanskelig kunde have indlagt sig nogen virkelig Fortjeneste, og da Kongen naturligt måtte begynde med at udstyre dem med sådanne Værdigheder og Æmbedsposter, som gjorde dem det muligt på passende Måde at optræde som hans Døtres Ægtefæller, frenkam der herved strax et Misforhold mellem deres hurtige Forfremmelse og deres virkelige Adkomster, som nødvendigt måtte sætte ondt Blod hos deres Standsfæller og tilskynde dem til efter Ævne at modarbejde disse Lykkens Skjødebørn, og så meget mere, som de ved at have modtaget alt af Adelen naturlige Modstander, Kongen, måtte synes at være blevne Forrædere mod deres egen Stands Sag. Hvad på den anden Side Svigersønnerne selv angår, kunde det næppe være anderledes, end at deres Selvfølelse måtte forøges i en overordentlig Grad, når de allerede i en yngre Alder så sig i Besiddelse af en Ære og Magt, som så langt overgik, hvad deres nærmeste jævnlige kunde gøre sig Forventning om. Forbindelsen med Kongehuset og hvad dertil knyttede sig syntes i Virkeligheden med ét Slag at hæve dem højt over deres Standsfæller, og det måtte da let komme dertil, at de snart følte sig disse overlegne, og at de i det hele vænede sig til at betragte sig selv som en Slags særlig udvalgt Kaste, hvem ingen Fordel og ingen Indflydelse, som de kunde tilvende sig, ikke også med Billighed tilkom. Med alt det vare de dog Adelsmænd, og deres virkelige Interesser måtte, ligesom deres Traditioner og naturlige Sympathier, ubetinget mere være på den Stands Side, som de tilhørte ved Fødselen, end på Kongedømmets. Hvor nær end deres Forbindelse med Kongehuset var,

havde den dog, på Grund af det særegne ved Fru Kirstens Giftermål, en rent privat Karakter, som på ingen Måde kunde opfordre dem til at støtte Kongemagten som sådan, hvis de ikke vilde udsætte sig for at berøve i al Fald Efterkommerne Frugten af, hvad de mulig kunde erhverve; og i Tilfælde, hvor deres personlige Interesser kom i ligefrem Strid med Kongens, vilde de ubetinget naturligtst være henviste til at søge deres Hensigter satte igjennem ved at støtte sig til dem, hvis Bestræbelser altid gik i Retning af at erhverve sig Indflydelse på Kongedømmets Bekostning, det vil sige, den øvrige Adel med Rigsrådet i Spidsen. Med andre Ord: Svigersønnerne måtte danne og kom i Virkeligheden også til at danne et Parti af underlig amfibialsk Natur midt imellem de to Regeringsmagter, holdende sig til Kongen, når han havde noget at give det, sluttende sig til hans Modstandere for at tage, hvad han ikke vilde give det, i Virkeligheden utro mod alle — som til Dels også mistroet af alle —, fordi det i alt nærmest lededes af én Bevæggrund: Hensynet til egen Fordel. At Fremkomsten af et sådant Parti kun kunde være til liden Både for Landet i det hele, og især på en Tid, da en overmægtig og egennyttig Adel allerede i Forvejen tærede på dets Marv, kan enhver sige sig selv, og Faren måtte blive så meget større, når der i denne Kreds fremstod en Mand, som med ualmindelig Ærgjerrighed forenede ualmindelig Hensynsløshed, og hvem hans særlige Æmbetsstilling gav Lejlighed til ualmindelige Misbrug. En sådan Svigersøn fik Kongen imidlertid netop i Korfits Ulfeldt, den Mand, han havde udset til Ægtefælle for den tredieældste af sine Døtre.

Korfits Ulfeldt hørte til en anset, men ikke meget rig Slægt af den gamle danske Adel. Hans Fader var Rigens Kantsler Jakob Ulfeldt til Urup og Egeskov, en

brav og dygtig Mand, som i sin mangeårige høje Æmbedsstilling havde indlagt sig Fortjeneste af Landet og Kongen, hvilken sidste satte megen Pris på ham og ofte brugte ham i vigtige diplomatiske Hverv. Jacob Ulfeldt havde i Ægteskab med Birgitte Brokkenhus 17 Børn — 11 Sønner og 6 Døtre —, af hvilke Korfits, det 7de i Rækken, fødtes den 10de Juli 1606 på Hagenskov i Fyen<sup>154</sup>. Om hans tidligere Ungdom vides kun lidet sikkert. Det eneste nogenlunde samtidige Skrift, som giver mere sammenhængende Meddelelser herom, kalder sig selv en historisk Novelle<sup>155</sup>, og i Virkeligheden er her det sande i den Grad blandet med forvanskede eller helt opdigtede Efterretninger, at det i det mindste er overmåde vanskeligt at udsondre det ene fra det andet. Så meget tør dog antages for nogenlunde vist, at Korfits Ulfeldt i en temmelig ung Alder<sup>156</sup> har tiltrådt den »Tur gennem Europa«, som dengang ansåes for en nødvendig Betingelse for enhver Adelsmands Uddannelse, og mere end én Omstændighed tyder på, at han virkelig, som det fortælles i hint Skrift, først efter mange Års Forløb og efter megen Omtumlen i alle Slags Forhold er vendt tilbage til Fædrelandet igjen. Det er en Kjendsgjerning, at han i en ung Alder tilbragte en Række År i Frankrig, og at han derefter opholdt sig en Tid som Page ved Greven af Oldenborgs Hof<sup>157</sup>, og når der siges, at han gjorde noget af Krigen i Tyskland med, får dette en høj Grad af Sandsynlighed både derved, at det samme med Sikkerhed vides at have været Tilfældet med mindst tre af hans Brødre, og derved, at der fra en senere Tid foreligger Ytringer både af ham selv og andre, som vise hen til en krigerisk Løbebane<sup>158</sup>. Det er da sandsynligt, at han har tjent under en af sine Brødre, den tapre Frants

Ulfeldt, som førte et Kompagni under Hertug Bernhard af Sachsen-Weimar, og hos hvem også en anden, yngre, Broder, Ebbe, tog Tjeneste i en Alder af kun 16 År<sup>159</sup>. Korfits blev dog i hvert Fald ikke længe i Krigerstanden, hvad der sees af, at han i Årene 1627—29 atter gjorde en Rejse, på hvilken han blandt andet opholdt sig i længere Tid i Italien, navnlig i Padua, hvor han tillige med en Broder, Flemming, lod sig indskrive ved Universitetet<sup>160</sup>. Han vides også her at have knyttet Forbindelse med flere lærde og at have levet på en stor Fod<sup>161</sup>. I 1629 er han dog formodentlig vendt tilbage til Fædrelandet, thi i December Måned d. Å. blev han ansat som Hofjunker hos Christian IV., hvilken Stilling han beklædte til i April 1630, da han blev Kongens Kammerjunker<sup>162</sup>.

Der var i Korfits Ulfeldts Personlighed så meget, som gik ud over det almindelige, at man har let ved at forstå, at Kongen kunde blive opmærksom på ham og fatte den Tanke at gøre ham til sin Svigersøn. Af Ydre var han høj og velbygget, hans Mine var imponerende som en Mands, der er født til at herske<sup>163</sup>, og dog kunde hans Væsen være i høj Grad elskværdigt og indtagende, når han selv vilde det. Hans af Naturen gode Ævner vare blevne omhyggeligt kultiverede under hans lange Ophold i Udlandet, han havde mange Interesser, gode Kundskaber i forskellige Retninger og — allerede som ung Mand — en hel Del Verdenserfaring. Det er interessant at se, hvilket Indtryk han gjorde på fremmede. Den franske Parlamentsadvokat Charles Ogier, som i 1634 var her inde i Følge med den franske Ambassadør Grev d'Avaux, og som i mere end tre Måneder jævnlig var sammen med Ulfeldt, der var ansat som Marskal hos Ambassadøren,

har ikke Ord stærke nok til at udtrykke sin Beundring for ham. Han siger blandt andet om ham, at skjønt han endnu ikke er Rigsråd, er han dog ved sine udmærkede Ånds- og Legemsgaver berettiget til at gjøre sig Håb om de allerhøjeste Æmbedsposter og Værdigheder, som findes i Danmark<sup>164</sup>. Aldrig har han (Ogier) set nogen Mand, der overgik Ulfeldt i værdigt Ydre og vindende Væsen, og efter hans Mening kunde Kongen af Danmark ikke give det franske Gesandtskab noget større Bevis på sin Velvilje end ved at stille Ulfeldt til dets Tjeneste<sup>165</sup>. Han fortæller, hvorledes d'Avaux en Gang havde en privat Samtale med Ulfeldt på over halvanden Time, og hvorledes han bagefter sagde til Beretteren, at han selv i Italien, som dog ejede så skarpe og dygtige Hoveder, aldrig havde truffet nogen, som i nogen Henseende overgik denne Mand<sup>166</sup>. — Disse Domme ere ikke enestående — vel at mærke dog hos fremmede, lige over for hvem Ulfeldt altid vendte sin bedste Side frem —, og skjønt de visselig overdrive en Del, ligger deres største Mangel ikke så meget i, hvad de sige, som i, hvad de forbigå. Thi vare Fortrinene store, vare Fejlene det også, og skjønt Tiden og Omstændighederne gjorde deres til at udvikle disse Fejl, lå dog Spirerne til dem altfor dybt til, at de nogensinde kunne tænkes at have været helt borte. Der vil i det følgende ofte blive Anledning til at fremdrage denne Side af Billedet. Her skal kun nævnes, at Grundtrækket i Ulfeldts åndelige Konstitution var en hensynsløs Egoisme, som ikke kjendte noget højere Formål end Tilfredsstillelsen af sine egne, derunder medregnet sin nærmeste Families Interesser, og som blandt andet fandt Udtryk i en umættelig Magt- og Havesyge. Under hans glimrende Ydre skjulte sig et uhyre Hovmod og et på én Gang fremfusende og stædigt Sind, som dog

savnede egentlig Fasthed, så at han i flere af sit Livs vigtigste Afgjørelser viste sig svag og holdningsløs. Ja selv hans intellektuelle Ævner, som vakte så megen Beundring hos hans Samtid, viste sig i Livets Prøve at have deres meget skarpe Begrænsning, og ingen, som har syslet med hans Historie, har kunnet undgå at blive opmærksom på, at han ofte røbede en påfaldende Mangel på Forståelse af de store Opgaver, som Livet stillede ham.

Om Leonora Christinas Trolovelse med Korfits Ulfeldt hedder det i hendes egen Selvbiografi, at hun i en Alder af 7 År og 2 Måneder — det vil altså sige i September 1628 — blev »promise à un gentilhomme de la chambre du roy«, og det tilføjes, at Fru Anne Lykke dengang var hendes Hovmesterinde<sup>167</sup>. Man ser dog snart, at der må være noget galt ved disse Angivelser, thi Fru Anne Lykke blev først Hovmesterinde hos Kongens Døtre i August 1629<sup>168</sup>, og Korfits Ulfeldt blev ikke Kongens Kammerjunker før i April 1630<sup>169</sup>. Måske beror Fejlen dog blot på en let tilgivelig Sammenblanding af det foreløbige Løfte, som Kongen gav Ulfeldt eller hans Fader, — og hvortil der tidligere er hentydet (ovfr. S. 46) — med den virkelige Trolovelse. Hint Løfte kunde jo nok — og især når man antager, at det var givet Faderen — skrive sig fra den af Leonora Christina angivne Tid, og at det i hvert Fald ligger forud for Ulfeldts Hjemkomst fra hans Udenlandsrejse i 1629, synes at få en vis Bekræftelse ved Efterretningen om, at han på denne Rejse levede på en stor Fod<sup>170</sup>. Thi da hans egne Midler ikke vare betydelige, ligger det nær at betragte Rejsens Glans som et Forskud, han hævede på de glimrende Udsigter, der havde åbnet sig for ham. Den egentlige Trolovelse kan derimod ikke have fundet Sted, før efter at



både han og Leonora Christina vare komne hjem fra Udlandet, hvad der i det mindste for hendes Vedkommende først skete temmelig langt henne i 1629, men da Kongens før omtalte Ytring om, at han skånedes Fru Kirsten også for sine »halv forsagte« Døtres Skyld, i al Fald har Hensyn til Begivenhederne i September 1629<sup>171</sup>, turde det i det hele være rimeligst at antage, at Trolovelsen først har fundet Sted efter Fru Kirstens Bortrejse, det vil sige i 1630, og således kan da også Leonora Christinas Betegnelse af Korfits Ulfeldt som Kongens Kammerjunker blive rigtig, når den opfattes som gjældende den egentlige Trolovelse. Under alle Omstændigheder kan Leonora Christina i det højeste have været omtrent 9 År gammel, da hun virkelig blev givet bort, og i Nutidens Øjne må dette jo se temmelig påfaldende ud. Men i hine Tider vare sådanne Barneforlovelser meget almindelige, især i de fornemste Slægter, som da også Leonora Christinas ældste Søster, Anne Kathrine, netop havde samme Alder, da hendes Trolovelse fandt Sted<sup>172</sup>. At det heller ikke udelukkede, at en virkelig Tilbøjelighed kunde udvikle sig mellem de pågjældende, sees bedst af selve de to foreliggende Exempler, og især er det bekjendt, og vil i al Fald blive tydeligt af dette Skrift, at Leonora Christina gennem hele sit Liv var knyttet til Ulfeldt ved en Kjærlighed af en sådan Styrke og Inderlighed, at den står som et lysende Forbillede for alle Tider. Når man véd, hvor meget Leonora Christina i en ældre Alder kom til at lide for denne Kjærligheds Skyld, er der noget ejendommeligt varslende i, at Forbindelsen mellem hende og Ulfeldt næppe var indledet, før hun begyndte at døje ondt for den. Hun fortæller selv, hvorledes dette gik til<sup>173</sup>. Hovmesterinden, Fru Anne Lykke, havde en Datter,

Pernille Quitzov, som selv havde kastet sine Øjne på Korf. Ulfeldt og mente, at hans hyppige Besøg (på Frederiksborg?) gjaldt hende. Da hun nu opdagede, at hun havde taget fejl, bestræbte hun sig for at gjøre Leonora Christina kjed af hendes tilkommende Ægtefælle, og hun brugte herved blandt andet det Middel at tale spot-tende om Ulfeldts små Kår og at gjøre Løjer med hans store Familie med de mange fattige Børn. Sophie Elisabeth hjalp hende hermed, men Leonora Christina tog ingen videre Notits deraf, og kun en enkelt Gang svarede hun, at så fattig som hendes Fæstemand var, holdt hun mere af ham således, end om han havde været rig. Så begyndte de på et andet Drilleri. Korf. Ulfeldt havde, så kraftig og sund han iøvrigt så ud, en Skrøbelighed i det ene Ben, som ikke forlod ham hele hans Liv. Han led af »Ulceræ cruris«, en Sygdom, som uden at være egentlig farlig, dog til sine Tider kan være meget smertefuld, og som næsten aldrig fuldstændig læges<sup>174</sup>. Også dette blev nu et Middel til at drille Leonora Christina, idet Søsteren og Pernille Quitzov jævnligen holdt hende Plastre, Salver og lignende Ting for Næsen og talte med hinanden om, hvor yndigt det måtte være at være gift med en Mand, hvis Fødder vare halv rådne osv. Heller ikke heraf lod Leonora Christina sig dog bevæge, og tilsidst bleve de da selv trætte af at plage hende.

Også fra en anden Side blev hendes Trofasthed mod hendes Fæstemand sat på Prøve. Den Begivenhed, jeg sigter til, ligger dog nogle År efter den Tid, jeg nylig dvælede ved<sup>175</sup>. En af Trediveårskrigens mange fyrstelige Lykkeriddere, Hertug Frants Albrecht af Sachsen-Lauenburg, iøvrigt en Mand af et temmelig tvetydigt Rygte, og som kæmpede snart under en Fane, snart under

en anden, anholdt Christian IV. om Leonora Christinas Hånd. Han var personlig kjendt af Kongen<sup>176</sup> og skal i den nævnte Anledning have indfundet sig i Kolding, vistnok snarest 1633 eller 1634. Kongen svarede ham, at hans Datter allerede var lovet bort, men Hertugen lod sig ikke nøje hermed: han talte med hende selv, lokkede for hende på alle Måder og søgte navnlig at gjøre hende klart, at en Hertug dog var noget ganske andet end en simpel Adelsmand. Hun svarede kun, at hun vilde rette sig efter Kongens Befalinger, og da det havde behaget ham at give hende bort til en Adelsmand, var hun også fuldkommen tilfreds dermed. Hertugen opgav dog endnu ikke sin Plan, men henvendte sig til Hovmesterinden, som dengang var Karen Sehested, for at hun skulde hjælpe ham med at overtale Leonora Christina. Men Hovmesterinden underretter sin Broder Hannibal Sehested, »som da var ved Hoffet« (Hofjunker?), om Sagen, og denne rejser sporenstregs til Møen, hvor Korf. Ulfeldt dengang var, for at fortælle ham, hvad der var i Gjærde. Ulfeldt skynder sig da tilbage, men ved hans Ankomst var Hertugen, som trods gjentagne Forsøg ikke havde kunnet opnå noget, allerede rejst. Den vigtigste Følge af hele denne Historie var, at den, som Leonora Christina siger, »blev Begyndelsen til det Venskab mellem Ulfeldt og Hannibal Sehested, som siden kom den første så dyrt at stå«.

Under alt dette gik Leonora Christinas Opdragelse og Undervisning sin jævne Gang. Hun var Barn, næsten lige til hun blev gift, og før den Tid kom hun heller ikke bort fra Barndommens Tugt. Ligesom tidligere forestodes Opdragelsen af en Hovmesterinde i Forening med særlige Lærere. Ved Børnenes Hjemkomst fra Udlandet i 1629

var der bleven ansat hos dem en tysk Ritmester, Hans Christoph v. Lichtenberg, som foruden at være Valdemar Christians Hovmester skulde have et Slags Overtilsyn med Døtrene og være Hovmesterindens foresatte<sup>177</sup>. Imidlertid blev denne Mand snart ilde set af Kongen, måske fordi han sluttede sig nøje til Kirsten Munk<sup>178</sup>, og hans Tjeneste ved Hove varede ikke længere end til i April 1630<sup>179</sup>, da Valdemar Christian sendtes til Sorø Akademi. Hovmesterinde ved denne Tid var den tidligere nævnte Fru Anne Lykke, Enke efter Frederik Quitzov til Quitzovholm<sup>180</sup>. Hun blev ansat i August 1629 på Anbefaling af Ellen Marsvin, der mente hende særlig skikket til »at holde Styr på Fru Kirsten«, men i denne Henseende kunde hun dog, efter hvad hun selv måtte tilstå, intet udrette. Hun afløstes i Sommeren 1631 af Fru Karen Sehested, Enke efter Tyge Kruse til Åstrup og Stenalt<sup>181</sup>. Den Instruktion, som Kongen opsatte for Karen Sehested<sup>182</sup>, giver os en tydelig Forestilling om, hvilke Pligter der påhvilede Hovmesterinden. Hun skulde frem for alt holde Børnene til et tugtigt og gudfrygtigt Levned og i så Henseende selv foregå dem med et godt Exempel. Morgen og Aften skulde hun lade dem gjøre Bøn og flittig søge med dem til Kirke, når der prædikedes. Hun skulde afværge, at Børnene havde for meget »Gemenskab« med Pigerne, og våge over, at disse sidste passede deres Tjeneste. Forsømte nogen af dem, som havde med Børnene at gjøre, enten Lærerne eller Tyendet, sin Pligt, havde hun strax at melde det til Kongen. Hun skulde føre omhyggeligt Tilsyn med Børnenes Tøj og øvrige Ejendele, våge over deres Sundhed osv. — Da Børnenes Opdragelse kun undtagelsesvis foregik under Kongens egne Øjne, måtte det let ske, at der indløb en og anden

Uregelmæssighed derved, som Kongen så ikke forsømte at påtale strengt, når han blev underrettet derom. Således fik Karen Sehested en Gang en Tilrettevisning<sup>183</sup>. Kongen er bleven advaret om, skriver han, »at siden denne Hovmesterinde haver været til Hove, da haver hun altid udi min Fraværelse næsten hver Måltid haft nogen af Hoffjunkerne til Bords med Børnene, så og stedt, at de haver med Børnene gået op og neder udi Stuen, så at Herremændene haver haft Armen om dennem, når de således spadseret haver, til hvilket jeg slet intet haver bestilt hende. De tre ældste ere solgte så dyre, som de kunne gjælde, haver med ingen uden med dennem, som de ere overladte til, at tale; hvad de andre udaf Herremændenes Omgængelse kan lære, er hel let at gjætte«. Dette skal vedkommende foreholde hende. Har hun selv noget at tale om med nogen, så er der Lejlighed nok, når Børnene ere i Skole, »så at hun haver intet behov at lade Herremændene løbe neder udi Børnenes Kammer, som der siges tidt på Frederiksborg at være sket«. Hun må ikke tro, at det, at hun »væner Børnene til at diskurrere med hver Herremand«, kan opvejes ved, »at hun kan holde Pigerne noget bedre udi Tømme, end den (Hovmesterinde) gjorde, som var før hende«, thi »dertil haver jeg ingen Hovmesterinde behov«. Brevet er skrevet i Juni 1632, og Børnene lå dengang på Hørsholm, som det oftere var Tilfældet om Sommeren, således i Årene 1635 og 1636<sup>184</sup>. Og i det hele, om det også gjaldt som Regel, hvad før er sagt, at de fortrinsvis havde Tilhold på Frederiksborg, led dog denne Regel ikke få Undtagelser. Således tilbragte de i det År, Fru Kirsten drog fra Hove, meget lang Tid i Hertugdømmerne (især i Glückstadt og på Haderslevhus)<sup>185</sup> for at være Kongen så nær som mulig,

og i Vinteren 1633—34 lå de med deres Fader på Skanderborg Slot, osv.

Undervisningen i de særlige Lærefag var »Præceptorenes« Sag. Om man også ganske i Almindelighed véd, hvilke disse Fag vare, er det dog umuligt at sige, hvor meget Børnene og navnlig Leonora Christina tilegnede sig af dem i Skoletiden. Thi man kan ikke som Målestok anlægge den Kundskab, Leonora Christina senere viste sig i Besiddelse af, da hun vedblev at uddanne sig hele sit Liv igjennem. Det tør dog antages, at der ved Barndomsundervisningen er lagt en god Grundvold til at bygge videre på, og om end en og anden af Lærerne kunde have sine svagere Sider, hvorom mere nedenfor, gjorde de vistnok i det hele god Fyldest. I alle Tilfælde måtte det komme Leonora Christina i høj Grad til gode, at hun var overordentlig videbegjærlig, havde et ypperligt Næmme og en forbavsende stærk Hukommelse. Med Hensyn til det sidste fortæller hun selv, at hun i sin Barndom var i Stand til at lære en Psalme udenad, medens hun nedskrev en anden, og samtidig kunde høre efter, hvad der blev talt om i Stuen<sup>186</sup>, og dog er dette for intet at regne inod de Prøver, hun på mange Måder i sit senere Liv aflagde på sin Hukommelses Styrke, selv på en Tid, da hun klager over, at den ikke er så god som tidligere<sup>187</sup>. Af Undervisningsfagene var der næppe noget, som der lagdes mere Vægt på end Religionslæren. Kongen selv var både meget religiøs og en ivrig Hævder af, hvad man dengang anså for Lærens Renhed. Men jo mere den strengt orthodoxe Lutherdom, der var den herskende theologiske Retning, havde fæstnet sig i et stift afgrænset System af Dogmer, udenfor hvilket den ikke anerkjendte nogen Vej til Salighed, desto nød-

vendigere var det, at Religionsundervisningen med de unge dreves meget energisk og fra en tidlig Alder, når man vilde have nogenlunde Sikkerhed for, at Læren tilegnedes af dem i hele sit Omfang og med alle sine Subtiliteter. Hvor vidt nu dette sidste blev Tilfældet med Kongens Børn, får at stå hen, men at det i al Fald lykkedes at indplante dem virkelig religiøs Følelse, sees bedst af Leonora Christinas Exempel, idet hun hele sit Liv igjennem og ikke mindst i Ulykkens Dage fandt en virksom Trøst og Tilflugt i Religionen. Bibelen blev hende altid en Yndlingsbog, som hun atter og atter kom tilbage til, og det er kun noget påfaldende at høre, at hun — uden Tvivl allerede fra Barndommen af — var mest vant til bruge den tyske Bibel<sup>188</sup>. Forklaringen må dog vistnok søges dels deri, at Kongen selv af sin tyskfødte Moder havde lært at elske denne Bibel, dels i den store Betydning, Luthers Oversættelse overhovedet måtte have for en Tid, der bestræbte sig for så vidt muligt i et og alt at tilegne sig Reformatorens Opfattelse af det guddommelige<sup>189</sup>. At sådanne mere elementære Undervisningsfag som Regning og Skrivning ikke forsømt, ligger i Sagens Natur. Leonora Christina siger selv, at Regning var en af hendes Yndlingssystemer<sup>190</sup>, og hvad Skrivningen angår, synes den store Lethed og Dygtighed i at bringe sine Tanker på Papiret, som er os bekjendt fra hendes senere År, ligesom også den ikke ringe udvortes Færdighed, som træder os i Møde i mange af hendes efterladte Håndskrifter, nødvendig at forudsætte en omhyggelig Skoleundervisning på dette Punkt. Til den finere Dannelse henhørte blandt andet Undervisningen i Musik. Det er allerede før fremhævet, med hvilken Iver denne dreves lige fra de tidligste År, og også nu fortsattes den stadigt ved Hjælp af dygtige

Lærere, som Kongen end ikke forsømte at opsøge i Udlandet, når der frembød sig en gunstig Lejlighed<sup>191</sup>. Hvor vidt Leonora Christina allerede dengang fik Undervisning i Tegning, således som det senere var Tilfældet, vides ikke bestemt, men kan vel være rimeligt nok. Derimod er det vitterligt, at hun og Søstrene altid havde en fast Danselærer, som foruden at øve dem i sin særlige Kunst skulde sørge for, at deres Holdning og Fremtræden fik den fornødne Værdighed og Ynde. I Forbindelse hermed kan endnu omtales Undervisningen i fransk. Den franske Dannelselse var allerede dengang prædominerende i det hele civiliserede Europa, franske Moder og Skikke udbredte sig overalt, og selv i Norden begyndte Kundskab til fransk Literatur og Færdighed i at udtrykke sig på fransk at blive en Hovedfordring til enhver, som havde en Stilling at hævde i Samfundet. Det er i så Henseende betegnende at høre Charles Ogier fortælle, hvorledes der ved den franske Ambassadørs første Middag hos Kongen i 1634 var givet ham 12 danske Adelsmænd til Opvarthning, som alle kunde tale fransk med Undtagelse af én, og denne ene gik sin Vej efter at have båret Maden ind, fordi han skammede sig over ikke at kunne tale med de fremmede<sup>192</sup>. Blandt de danske Damer var dog denne Færdighed endnu ikke bleven meget almindelig. Ogier og hans Landsmænd måtte oftest underholde sig med dem ved Tegn, og han siger, at blandt dem, han traf på, var der ikke andre som talte fransk end 2 Søstre til Otte Giøe og Kongens Døtre<sup>193</sup>. Men navnlig disse sidste udtrykte sig med stor Lethed i det fremmede Sprog, og Ogier bemærker, at de talte det med en smuk og behagelig Akcent, som klædte dem allerkjæreste<sup>194</sup>. Af hvad der strax nedenfor skal med-



deles, synes disse Ytringer dog kun at have Gyldighed for Leonora Christinas Vedkommende.

Der lod sig endnu sige et og andet om de Lærefag, hvori Leonora Christina og hendes Søstre modtog Undervisning i Skoleårene, men jeg foretrækker at fremdrage et Par Billeder fra hin Tid, som Leonora Christina selv har opbevaret os<sup>195</sup>, og som både i og for sig ere ret livlige og kaste Lys så vel over enkelte Sider af Undervisningen som over enkelte af de Personer, hvem den var betroet. Blandt Børnenes Lærere var der en, som hed Alexander v. Kükelsom. Han var egentlig Danselærer, men gav også Undervisning i fransk, Skrivning og Regning<sup>196</sup>. Han og Hovmesterinden, Fru Karen Sehested, kunde ikke forliges — hvad der synes at have været det almindelige Forhold mellem Lærerne og Hovmesterinden —, og medens Hloffet i Vinteren 1633—34 lå på Skanderborg, gjorde Karen Sehested et Forsøg på at få Kükelsom fjernet fra hans Stilling. Anledningen toges af, at Børnene kun gjorde ringe Fremgang under ham. Sophie Elisabeth, som da var den ældste af Døtrene — thi Anne Kathrine var død kort i Forvejen — var hverken lærenem eller lærvillig, men havde mest Lyst til at lege med sine Dukker, og da hun mærkede, at Hovmesterinden ikke straffede hende, når Kükelsom klagede over hende, blev hun mere og mere efterladende. Leonora Christina mente, at hun ikke behøvede at lære mere end Søsteren, og det hele gik således i en temmelig uheldig Gænge. Herpå grundede da Karen Sehested en Klage over Kükelsom, som hun forebragte Kongen, og foruden at fremhæve, at Børnene ikke kunde læse ordentlig fransk, end sige tale det, fortalte hun, at Kükelsom behandlede dem slet, skjældte dem ud, slog dem med Ris over Hænderne osv.

Også med dette sidste havde det iøvrigt sin Rigtighed, thi vistnok plejede Kükelsom at lade den ene Søster straffe den anden med Riset, når en Revselse antoges for nødvendig, men når vedkommende ikke slog stærkt nok til, tog han selv fat. Hovmesterinden gjentog sine Beskyldninger i et Brev til Korf. Ulfeldt, som strax sendte en af sine undergivne til Skanderborg med en truende Advarsel til Kükelsom, medens Kongen på sin Side for at få Sagen oplyst overdrog sin ældste Søn, den udvalgte Christian V., at examinere Børnene. Kükelsom kom nu svært i Knibe og for at rede sig ud af den tiggede og bad han Leonora Christina om at stå ham bi. Han vidste, at hun på Grund af sin ypperlige Hukommelse kun vilde behøve en kort Forberedelse for at bestå Prøven godt, og når dette skete, måtte vedkommende indse, at det ikke kunde tilregnes Læreren, at Sophie Elisabeth var så langt tilbage. Leonora Christina vægrede sig i Begyndelsen og mindede blandt andet Kükelsom om, hvorledes han for ikke længe siden havde klaget over hende hos Hovmesterinden, uagtet hun med Tårer havde bedet ham om ikke at gjøre det, og uagtet han vidste, at Hovmesterinden var en Bøddel mod hende og Søsteren Men Kükelsom blev ved at overhænge hende med sine Bønner, han græd som et Barn og sagde, at hvis hun ikke hjalp ham, var han ødelagt for bestandig osv. Endelig lod hun sig da overtale, og hun tilegnede sig nu det hele Pensum, hvoraf meget skulde læres udenad, i de 3 Uger, der vare tilbage, inden Prøven skulde finde Sted. Kort forinden beder Kükelsom hende om en ny Tjeneste, nemlig om ikke at omtale, hvad der ellers var passeret i Skolen: det var ham umuligt at vogte på ethvert Ord, når Sophie Elisabeth irriterede ham, og hvad det angik,

at han en enkelt Gang havde slået Leonora Christina selv over Fingrene, måtte hun for Guds Skyld tilgive ham. Også denne nye Anmodning var Leonora Christina meget utilbøjelig til at gå ind på; hun sagde, at hun ikke vovede at lyve, når hun blev spurgt, og hun kunde kun love, at hun ikke af sig selv skulde anklage ham. Hermed lod Kükelsom sig dog ikke nøje, men blev ved at plage hende, idet han forsikrede, at en Løgn, med hvilken man kunde frelse sin Næste, ikke var nogen Synd, men tvært imod en Gud velbehagelig Ting; hun skulde heller ikke sige noget positivt usandt, men blot ikke tilstå, at hun havde set eller hørt noget. Leonora Christina gjorde gjældende, at hvis hun gik ind på hans Forlangende, vilde Hovmesterinden for Fremtiden mishandle hende endnu mere end før, men Kükelsom sagde, at hun vilde ingen Grund få dertil, thi han skulde aldrig mere klage over Leonora Christina. Denne mente dog, at Hovmesterinden let vilde finde et Påskud, thi det var hendes Lyst at mishandle Børnene, og hvad hun ikke selv gjorde, kunde ventes af Læreren i tysk og af Musiklæreren, der begge vare strenge og vanskelige Mænd. Endelig gav hun dog efter for Kükelsoms Overtalelser, og Examedagen kom. En Time før Overhøringen begyndte, pålagde Hovmesterinden Børnene at fortælle Prinsen, hvorledes Kükelsom havde behandlet dem. Hun var selv til Stede ved Examinationen, og det samme var Hofprædikanten, Dr. Christen Jensen. Man begyndte med at høre Børnene i tysk, og Sophie Elisabeth viste sig strax meget tynd, hvad dog den pågjældende Lærer, Mag. Christoffer Christensen<sup>197</sup>, undskyldte med, at hun var bange. Men det gik ikke bedre med det franske. Sophie Elisabeth stammede og hakkede

i det, og skjønt Hovmesterinden ikke selv kunde fransk, kunde dette dog ikke misforståes, og hun slog en triumferende Latter op. Men så kom Raden til Leonora Christina. Hun læste først indenad i den franske Bibel og skilte sig så fortræffeligt derved, at Hovmesterinden insinuerede, at det måske var et Sted, som hun havde lært udenad. Kükelsom bad da Hovmesterinden selv opgive et Sted, som han kunde høre Leonora Christina i, men hun opfattede det som en Spydighed, hvad det vel også var, og sagde forbitret: »Han gjør Nar ad mig, fordi jeg ikke kan fransk«. Så slog Prinsen selv op på flere Steder i Bibelen og lod hende oversætte dem, og det gik lige så flinkt som før. På samme Måde gik det med de Stykker, som hun havde lært udenad; hun kunde så mange, at Prinsen ikke gav sig Tid til at høre hende i dem alle. Nu tog Kükelsom Ordet og sagde, at han håbede, Hans Nåde vilde indse, at det ikke var hans Skyld, at Sophie Elisabeth var så langt tilbage. »Jo vist er det Eders Skyld«, faldt Hovmesterinden ind, »thi I behandler hende slet«; og hun gav nu sin Forbitrelse Luft i en Strøm af Bebrejdelser. Sophie Elisabeth understøttede hende med sit Vidnesbyrd, og tilsidst blev også Leonora Christina spurgt, om det ikke var sandt, hvad de sagde. Men hun svarer, at hun aldrig hverken har set eller hørt noget. Hovmesterinden bliver rasende og opfordrer Prinsen til at prøve på at få Sandheden ud af hende. Prinsen spørger da Leonora Christina: om Kükelsom aldrig har givet hende Øgenavne, og om han aldrig har slået hende? — »Nej, aldrig!« — Om hun ikke har set eller hørt, at han har mishandlet hendes Søster? — »Nej, det har hun aldrig hverken set eller hørt«. — Hovmesterinden bliver endnu mere forbitret og

taler sagte til Prinsen. Men han svarer højt: »Hvad vil I, at jeg skal gjøre? Kongen har ikke befaleet mig at anvende Tvang imod hende«. — Kort sagt, Enden blev, at Hovmesterindens Plan fuldstændig mislykkedes, og at Kükelsom blev i sin Stilling.

Man kan vist let blive enig om, at denne Historie vilde have gjort et endnu mere tilfredsstillende Indtryk, hvis Leonora Christinas Udsagn ikke havde været afvigende fra Sandheden. På den anden Side forekommer det mig utvivlsomt, at Ansvaret i så Henseende udelukkende må falde på Læreren, der misbruger sin Mynlighed og sin Overtalelsesævne lige over for et Barn, der på mange Måder er afhængigt af ham, og at der for Leonora Christinas Vedkommende nærmest kun er Grund til at beundre den Standhaftighed, hvormed hun holdt fast ved Opfyldelsen af det én Gang givne Løfte. Således må også de fleste af hendes Omgivelser have opfattet Sagen, thi hun fortæller selv, at denne Historie vandt hende Kongens Kjærlighed og Prinsens og mange andres Velvilje. Hos Hovmesterinden derimod satte den, som rime ligt er, ondt Blod, og hun søgte og fandt snart en Lejlighed til at hævne sig. Leonora Christina havde til Lærer i Musik en gammel Tysker Johannes Meineken, som tillige var Organist ved Frederiksborg Slotskirke<sup>198</sup>. En Dag, da han giver hende Undervisning på Spinettet, bliver han vred på hende og støder hendes Fingre mod Tangenterne. Nu bliver også hun hidsig og tager fat på Lærerens Hånd og slår hans Fingre så hårdt mod Tangenterne, at Strengene springe. Meineken klager naturligvis til Hovmesterinden, og hun laver to Ris, hvormed hun bearbejder Leonora Christina eftertrykkeligt, ja, ikke nøjet med at piske hende på sædvanlig Vis, slår hun hende med den

tykke Ende af det ene Ris så voldsomt, at Leonora Christina i 4 Uger efter næppe kunde gå, og at det varede to Måneder, inden Sårene bleve helt lægte. Hun beholdt dog Ar af dem hele sit Liv igjennem.

Skjønt denne grusomme Revselse vistnok ikke lidt overskred Grænserne for, hvad der var almindeligt, vil man dog af det foregående have fået et tydeligt Indtryk af, at der ikke ved Opdragelsen af Kongens Døtre sloges noget af på den strenge Tugt, som overhovedet både var Drivhjulet og Regulatoren i Tidens Opdragelsesvæsen. Det er også betegnende, at Hovmesterindens Hårdhed ved den omtalte Lejlighed ikke strax gjorde hende umulig i hendes Stilling, ja at hun ikke engang fandt Grund til at forandre sin Opførsel mod Leonora Christina. Hun vedblev tværtimod endnu en Tid lang at behandle denne med stor Strenghed, indtil det endelig i Efteråret 1634 blev så galt, at Leonora Christina klagede over hende til Korfits Ulfeldt, som i den Anledning havde en heftig Scene med Hovmesterinden ved Sophie Elisabeths Bryllup og strax efter gik til Kongen, hos hvem han endelig udvirkede hendes Afsked<sup>199</sup>. For os er der imidlertid noget underlig modstridende mellem den næsten rå Medfart, som Leonora Christina måtte døje ved Skoleundervisningen, og den høje Plads, hun indtog i Samfundet og allerede med Værdighed vidste at hævde, og måske træder dette intet Steds tydeligere frem end netop ved Sophie Elisabeths nys nævnte Bryllup, eller rettere ved Prins Christians Formælingsfest, hvortil hint Bryllup sluttede sig som et Slags Appendix. Man har i Virkeligheden vanskeligt ved at forestille sig, at den unge Dame, som ved den nævnte Lejlighed hædredes så meget af Kongen og den hele tilstedeværende glimrende Kreds, og som vandt selv

de fineste Kjenderes Beundring ved sine Talenter og den Ynde, hvormed hun optrådte, — at hun var den samme lille Skolepige, som ganske kort i Forvejen havde fået Ris af sin Hovmesterinde.

Det er noksom bekjendt, med hvilken overordentlig Pragt Prins Christians Formæling med den sachsiske Prinsesse Magdalena Sibylla fejredes. Udgifterne ansloges til 2 Millioner Rigsdaler<sup>200</sup>, en for den Tid uhyre stor Sum, men hvad der bragtes i Stand for disse Penge var da også af en sådan Art, at selv vidt berejste Folk udtalte, at de aldrig havde set eller hørt noget lignende. En Skare fremmede Gjæster, hvoriblandt mange fyrstelige Personer og Afsendinger fra de første europæiske Hoffer, gav Møde ved denne Lejlighed, og der var ingen Ende på de Forlystelser, hvormed man søgte at underholde dem. Der var Baller og Banketter, Opera-Balletter og Fyrværkerier, Skuespil og Fodkampe, Ringrenden og Turneringer med tilhørende pragtfulde Optog osv., og idet Fantasien også indenfor Rammen af hver enkelt af disse Forlystelser anstrengte sig til det yderste i Retning af allehånde Påfund, fik det hele Udseende af et storartet Æventyr, glimrende i alle Regnbuens Farver, og hvori Oldtid og Nutid, Allegori og Virkelighed, alle mulige og umulige Ting blandedes med hverandre og stilledes ved Siden af hverandre. — Blandt de fremmede, der vare til Stede for at overvære Formælingen, var også den franske Afsending Grev d'Avaux, hos hvem Korf. Ulfeldt, som før er sagt, var ansat som Marskal, og i hvis Følge den ligeledes før nævnte Charles Ogier befandt sig. I den Skildring af Opholdet i Kjøbenhavn, som Ogier har efterladt sig, kommer han også en og anden Gang til at omtale Kongens Døtre, det vil sige Sophie Elisabeth og

Leonora Christina, og den Rolle, de spillede ved Formælingshøjtidelighederne. Næsten hver Gang han nævner dem, priser han deres udmærkede Skjønhed og Ynde. Han selv fik først Lejlighed til at tale med dem en halv Snes Dage efter Formælingen, og da var det at han overbeviste sig om deres Færdighed i at tale fransk, men han havde ofte tidligere set dem, endog ganske i Nærheden, således blandt andet ved en stor Opera-Ballet af mythologisk-allegorisk Indhold, som opførtes på Slottet den 7de Oktober<sup>201</sup>. Så snart denne var forbi, lagde Deltagerne Maskerne af, og der blev nu danset »på fransk Vis«, hvad der trak temmelig længe ud, da de dansende, blandt hvilke Hertug Frederik særlig udmærkede sig af Herrerne, efter Ogiers Mening ønskede ret at vinde Bifald for deres Kunst og den Flid, de havde anvendt på Indstuderingen. Under Dansen gik Kongen og de af Herrerne, som ikke dansede, til Drikkebordet, med Undtagelse af den franske Afsending, som talte med Kongens Døtre under Turene i Dansen og sagde dem mange Artigheder, og også efter Dansens Slutning vedblev han at underholde sig med dem. De svarede imidlertid kun lidt og frygtsomt, indtil Prins Christian, »som holdt overmåde meget af dem«, kom til og opmuntrede dem til at være dristige og vise deres Dygtighed i det franske. Siden trak de sig tilbage for at klæde sig om og kom så igjen iførte en prægtig blå Dragt, i hvilken de forekom Ogier at ligne Sirener, omgivne som de vare af »de mange skibbrudne på Drikkelagets vilde Hav«<sup>202</sup>.

Som det allerede her antydes af Ogier, herskede der i det hele den bedste Forståelse mellem Kongens Sønner med hans afdøde Dronning og hans Børn med Kirsten Munk. De vare vænnede til at betragte hverandre som



Søskende, og særlig synes Prins Christian, der var en jævn og godmodig Mand, at have været meget venlig mod de unge Frøkner, hvorimod han ikke kunde udstå deres Moder — ganske vist nærmest på Grund af hendes Opførsel mod Kongen<sup>203</sup> — og til Gjengjæld også blev heftigt hadet af hende<sup>204</sup>. Kongen selv gjorde ingen anden Forskjel på sine Børn med Fru Kirsten og Prinserne end den, der ligefrem betingedes ved deres forskjellige Fremtidsudsigter, og netop ved den i det foregående omhandlede Lejlighed viste det sig på flere Måder, hvor ganske han anerkjendte hine som ægte Skud af Kongefamilien. Det fremlyser måske allermost af den Plads, som gaves dem i Brudefølget ved Prins Christians Formæling den 5te Oktober. Thi medens, som rimeligt er, Brudens Moder, Kurfyrstinden af Sachsen, og hendes Søster, Hertuginde Marie Elisabeth af Holsten-Gottorp, kom nærmest efter Bruden selv, fulgte Kongens 3 ældste Døtre igjen umiddelbart efter Fyrstinderne<sup>205</sup>. Den 10de Oktober holdtes Sophie Elisabeths Bryllup midt under de Festligheder, som hørte til Prinsens Formæling, og dette gav naturligvis det hele en forhøjet Glans. Der blev ved denne Lejlighed ligesom på Halvbroderens Bryllupsdag opført et Skuespil, afbrændt et storartet Fyrværkeri o. lign., men mere betegnende end noget af dette med Hensyn til den Plads, Kongen ønskede at hævde sine Børn med Fru Kirsten i Samfundet, var det dog, at Bruden førtes til Alteret af Kongen selv og den polske Afsending, medens Brudgommen, Christian Pentz — der på Prinsens Formælingsdag var bleven slået til Ridder af Elefanten tilligemed Korfits Ulfeldt og 10 andre danske Adelsmænd — blev ført af den franske og den kejserlige Afsending, hvilken sidste var den regerende Hertug af

Holsten-Gottorp<sup>206</sup>. Ved Søsterens Giftermål blev Leonora Christina den ældste af Kongens Døtre, og som Følge heraf tilfaldt der hende et særlig hæderfuldt Hverv, som stod i Forbindelse med de Vædekampe til Hest og til Fods, som afsluttede den hele Række af Festligheder i Anledning af Prins Christians Formæling. Det var nemlig hende, som ved denne Lejlighed uddelte Priserne til Sejrherrerne. Ogier har beskrevet, hvorledes det nærmere gik til hermed.

Ringrendingen sluttedes den 16de Oktober om Middagen. Om Aftenen blev der danset på Slottet, og derefter gik Fordelingen af Priserne for sig i en talrig Forsamling af Damer og Herrer. Først kom 4 Marskaller ind med Stave i Hænderne og fulgte af Pavkeslagere og Trompetere. Derefter kom Rigsmarsken, Jørgen Urne, som ved sin venstre Hånd førte den tyske Kantsler, Detlev Reventlau. Hver af dem havde en Fakkell i Hånden, og Rigsmarsken desuden en med Ædelstene besat Krans, som var bestemt for vedkommende Sejrherr. Tre Gange gik disse to Herrer hele Salen rundt i Danseskridt, ligesom for at udsøge den værdigste til den Handling, der forestod, og endelig standsede de foran Leonora Christina, overrakte hende Kransen og tog hende så hver ved sin Hånd og førte hende hen til vedkommende Sejrherr, hvis Plads de i Forvejen havde mærket sig. Her holdt så den tyske Kantsler en sirlig Tale, hvori han priste Sejrherrens Duelighed og forkyndte ham, at efter Kongens og de ædle Damers Dom var denne Pris tilkjendt ham. Sejrherreren takkede, og efter at have modtaget Prisen af Leonora Christina, dansede han en Dans med hende, medens de to nævnte høje Herrer gik foran med deres Fakler. Der blev uddelt 4 Slags Priser eller

»Danker«: Den første til den, der havde truffet Ringen oftest; den anden til den, der havde udført Løbene smukkest; den tredje til den, der havde vist størst Opfindsomhed i Optøget; endelig »Jomfrudanken« til den, hvem Damerne helst vilde give den. Den anden Pris vandtes af Hertug August af Sachsen, Jomfrudanken af Hertug Johan Georg af Sachsen. — Endnu samme Aften holdtes der en Turnering til Fods, og næste Dag en Turnering til Hest. Efter Taflet uddeltes Priserne til Sejrherrene i begge disse Vædekampe på lignende Måde som Dagen i Forvejen, og også denne Gang ved Leonora Christinas Hånd. For Fodturneringen fik Hertug Frederik den første Pris, bestående i en kostbar Ring. For Turneringen til Hest tilkjenndtes den første Pris énstemmig Kongen, som imidlertid gav Afkald på den til Fordel for Prins Christian, der havde kæmpet bedst næst efter ham selv<sup>207</sup>.

Som før er omtalt, var det ved Sophie Elisabeths Bryllup, at Korfits Ulfeldt førte Klage hos Kongen over Hovmesterinden, Fru Karen Sehested, og udvirkede hendes Afskedigelse<sup>208</sup>. For at nu de unge Piger ikke ganske skulde være uden kvindeligt Tilsyn, til der blev fundet en ny Hovmesterinde, blev det bestemt, at de skulde tilbringe nogen Tid på Nykjøbing Slot på Falster, hvor Prins Christian og hans Gemalinde skulde holde Hof<sup>209</sup>. Nykjøbing Slot havde kort i Forvejen været Enkesæde for Christian den IV.s Moder, Dronning Sophie, som, efter at have tilbragt en lang Række År der, var død den 4de Oktbr. 1631. Skjønt Dronningen jo var Bedstemoder til Kirsten Munks Børn, vides der ikke at have fundet nogen nærmere Sammenknytning Sted mellem hende og dem, og hendes Død havde derfor næppe berørt dem synderligt.

Anderledes var det i så Henseende med to senere indtrufne Dødsfald, som jeg i det foregående lige har nævnt, men som jeg her benytter Lejligheden til at sige lidt mere om. Jeg tænker først på Frants Rantzaus — Frøken Anne Kathrines Fæstemands — Død, som var indtruffet den 5te November 1632. Fr. Rantzau var i Marts samme År bleven udnævnt til Rigshovmester<sup>210</sup> — en Post, hvis Betydning senere skal omtales —, og hans Bryllup var nær forestående, ja det hed sig, at netop den sidste Aften, han levede, skulde Bryllupsdagen fastsættes. Han tilbragte nemlig den Aften sammen med Kongen på Rosenborg, og efter hvad der siden fortaltes, faldt der ved denne Lejlighed hårde Ord mellem Svigerfaderen og Svigersønnen, særlig i Anledning af Fru Kirsten. Efter at have taget Afsked, spadserede han nogen Tid alene om på Volden omkring Slottet, og under denne Spadsere- tur styrtede han i Slotsgraven og druknede. Hans pludselige Død gav Anledning til alle Slags Rygter, af hvilke især det synes at have fundet Tiltro, at han havde taget sig selv af Dage; men der er næppe nogen som helst Grund til at tro andet, end at hans Død skyldtes en simpel ulykkelig Hændelse<sup>211</sup>. Skjønt Kongen ikke synes at have været ret tilfreds med Fr. Rantzaus Æmbeds- førelse — hvorfor det også efter hans Død udtaltes, at Rigshovmesterposten næppe vilde blive mere besat i Christian IV.s Levetid —, tog Kongen sig dog hans Død meget nær, men i endnu langt højere Grad var dette naturligvis Tilfældet med hans Fæstemø, Frøken Anne Kathrine, ja Sagnet vil endogså, at hendes egen Død, som indtraf Året efter (20de August 1633) var fremkaldt ved hendes Sorg over Fæstemandens Død. Hvor vidt dette Sagn iøvrigt har tilstrækkelig Hjemmel, tør jeg ikke

afgjøre<sup>212</sup>, men dets Tilstedeværelse synes i hvert Fald at turde tages som et Vidnesbyrd om, at Anne Kathrine har holdt meget af Fr. Rantzau<sup>213</sup>. For Kongen var Tabet af hans ældste Datter, som han elskede højt, et hårdt Stød, men også hendes Søkende, og især Søstrene, måtte naturligvis på mange Måder føle Savnet af hende, der uden Tvivl i Forening med Faderen har bestræbt sig for, så vidt hendes unge Alder tillod det, at udfylde den Plads hos dem, som Moderens Bortrejse havde ladet tom.

De unge Frøkners Ophold på Nykjøbing Slot varede hele Vinteren 1634—35. Kongen havde anbefalet Leonora Christina som den ældste at tage Vare på sine Søstre, og hun, som følte sig stolt af dette Hverv, betragtede sig, efter hvad hun selv siger, halvt som en Slags Hovmesterinde og vogtede sig for ikke at give de andre et slet Exempel. Læsning blev der ikke meget af, men derimod øvede hun sig på egen Hånd i at tegne og regne. Den 17-årige Prinsesse Magdalena Sibylla holdt meget af hendes Selskab, og således gik Vinteren, som hun siger, meget behageligt for hende<sup>214</sup>. Imidlertid blev der i Slutningen af Januar 1635 antaget en ny Hovmesterinde, en meklenborgsk Dame, Fru Sophie Hedvig v. Blixen, som dog måske ikke tiltrådte sin Tjeneste, før Kongens Døtre vendte tilbage til Sjælland<sup>215</sup>. Dette synes at være sket i Begyndelsen af April<sup>216</sup>. De tog formodentlig strax til Frederiksborg, men allerede i Begyndelsen af Maj flyttede de til Hørsholm, hvor de så bleve i det mindste til Udgangen af Juli<sup>217</sup>. — Leonora Christina omtaler fra det samme Forår en Rejse på to og en halv Dag, som hun gjorde til Glückstadt sammen med Kongen, og på hvilken hun overvandt Turens Besværligheder så godt, at Kongen var meget tilfreds med hende. I den følgende Tid gjorde

hun flere lignende Smårejser, og det var hende en Glæde ved disse Lejligheder, at Kongen undertiden på hendes Forbøn benådede en og anden stakkels Forbryder, som han i det hele viste hende megen Kjærlighed<sup>218</sup>.

Imidlertid var hun nu nået til Tærskelen af den voxne Alder, og hermed fulgte, efter som Forholdet var i den kongelige Familie, at Tanken på hendes Bryllup begyndte at træde stærkt i Forgrunden. Allerede i Februar 1635 havde den forsynlige Fader gjort Bestilling på »så meget Muskatentræ og Ibenholt, som til Frøken Eleonoras Brudeseng behøves«, ligesom også på »Brudekister«, der skulde forfærdiges i Dantzic, »dog så, at de bliver flitteligere gjort end Frøken Sophies var«<sup>219</sup>. Fra den sidste Trediedel af Året, nemlig fra 3die og 24de Oktober, forefindes to større Bestillinger, i hvilke tydeligt nok indeholdes Hoveddelen af det egentlige Udstyr, men som iøvrigt ere temmelig forskellige, idet den første omfatter noget Bohave, Kjøkkentøj og lign., men især en Mængde Tøjstoffer til Linklæder, Dækketøj, Senge, Møbelbetræk osv., medens den anden synes at angå de til Dels meget kostbare Stoffer, som anvendtes til Ydre-Klædningen<sup>220</sup>. Da det tør have sin Interesse at se, hvad der gik med til en så fornem Dames Udstyr i hin Tid, skal jeg meddele det vigtigste af disse Bestillinger, idet jeg dog for den førstes Vedkommende indskrænker mig til Tøjstofferne. Heraf findes opført: 196 Alen Gyldenfløjel, 280 Alen fint Bolstervår, 42 Stykker Kammerdug, 84 Alen »hel fin« Lærred, 20 Stykker fint Kloster-Lærred, 264 Alen »Historie-Damask\*) til Duge, Hælvten med Historie og Hælvten med Blommer«, 108 Alen do. til Håndklæder, 100 Ser-

\*) o: Damask med indvævede Figurer.

vietter af samme Slags, 12 Stykker flamske vævede Hynder, 1 flamsk vævet Bænkedyne. Desuden 188 Alen Olmerdug, 12 »Ryer«, 240 Alen almindeligt Bolstervår, 24 Alen Drejel til Håndklæder. Den anden Bestilling gjengiver jeg fuldstændigt: »Gyldenstykke med adskillige Blommer, 30 Alen; Sølvstykke med ophøjede Blommer, 62 Alen; noget ringe Sølvstykke med Blommer, 30 Alen; Sølvstykke med Guldblommer, 14 Alen; blå blommet Bliant, et Stykke på 14 Alen eller noget mere; blå Atlask med Guldblommer, 14 Alen eller noget mere; brandgult Atlask med Guldblommer, et Stykke på 24 eller 30 Alen; rødt Atlask med Guldblommer, 30 Alen; rødt Atlask, noget ringere, 14 Alen; sølvfarvet blommet Atlask foruden Guld, et Stykke; sølvfarvet Atlask med andre Blommer, foruden Guld, 14 Alen; blåblommet Atlask foruden Guld, 24 Alen; Seliton Atlask, 30 Alen; sort slet [o: glat] Fløjel, et Stykke; Untse Guld, 200  $\mathcal{R}$ ; Untse Sølv, 200  $\mathcal{R}$ «. Endelig bestiltes et Tæppe »af rødt Klæde med brandgul Damask bebræmmed, som Brudesengen skal komme at stå på<sup>221</sup>. Foruden på Udstyr skulde der også tænkes på Brudegave. Denne bestod i hine Tider mest af forarbejdet (eller møntet) Sølv, og Ogier fortæller, at Kongen ved Sophie Elisabeths Bryllup gav i Brudegave et Bordservise, hvis Værdi ansloges til 2000 Dukater<sup>222</sup>. Som det fremgår af flere Ting, at det var Kongens Mening, at Leonora Christinas Udstyr i det hele skulde svare til Søsterens, således vilde han også, at hans Brudegave til de to Døtre skulde være ens. Det sees af en Ordre til Rentemestrene af 31te Oktober 1635, hvori han befaler dem at skaffe sig Underretning om, »hvad for Sølv der er gjort her i Byen til min Datter Sophie Elisabeth, og efterhånden lade gjøre så meget af hver (!) til min Datter Frøken Eleonora Kirstina«. »Jeg

mener», føjer han til, »at Fade og Tallerken blev gjort i Hamborg, dog er jeg intet vis derpå»<sup>223</sup>. Foruden Brudens nærmeste Slægtninge gave i hin Tid også alle andre, som vare indbudne til et adeligt Bryllup, Brudegaver, og da Antallet af Gjæsterne i Regelen var meget stort, repræsenterede de samlede Gaver, selv ved et almindeligere Bryllup, ofte meget betydelige Summer. Til Exempel kan anføres, at da en ældre Broder til Korfits Ulfeldt, Laurids U., 1640 giftede sig med Else Parsberg, var alene Metalværdien af det forarbejdede Sølv, de fik i Brudegave, over 3000 Rd., og desuden fik de omtrent 1500 Rd i Penge<sup>224</sup>. Med Brudefolkernes Fornemhed voxede naturligvis også Brudegavernes Værdi og Antal, og om de ved Sophie Elisabeths Bryllup givne Brudegaver hedder det i en samtidig Beretning, at alle Mennesker vidnede, at de aldrig på én Gang havde set en så stor Samling af Guld- og Sølv-Kander, forgyldte store Pokaler og andet Sølv-tøj, som der blev givet bort ved denne Lejlighed<sup>225</sup>.

Det turde være passende her at indflette et Par Bemærkninger om den vordende Brudgom og nogle Forandringer, der i de nærmeste År før Brylluppet vare foregaaede med hans ydre Stilling. Efter at han fra 1ste Maj 1632 til 1ste Maj 1634 havde haft Bahu og Vigen i Forlening<sup>226</sup>, ombyttede han ved det sidst nævnte Tidspunkt dette Len med Lenet Møen, eller som det officielt hed: Stege Slot og Elmelunde (Ermelunde) Gård<sup>227</sup>. Møens Len fik han, i Modsætning til det forrige, pa Regnskab, og om end ganske sikkert Forandringen med Lenene betegner en Stigning af hans Indtægter, har denne dog næppe været så meget betydelig, og Grunden til, at han fik Møens Len, må derfor vistnok for en Del



søges i, at Kongen — også af Hensyn til Datteren og Giftermålet — ønskede at få ham mere i sin Nærhed, end det hidtil havde været Tilfældet. Det er allerede tidligere berørt, at han, samme År som han forlenedes med Møen, blev gjort til Ridder af Elefanten, og når allerede denne Udmærkelse utvetydigt blev den endnu ganske unge Mand til Del i hans Egenskab af Kongens vordende Svigersøn, gjælder dette ikke mindre om hans Optagelse i Rigens Råd, som fandt Sted i første Halvdel af 1636<sup>228</sup>. — Hvorledes han selv i en enkelt Henseende forberedte sig til sit Bryllup, fortælles hos Ogier. Han skal nemlig have undset sig for at træde ind i Ægtstanden med et Legeme, som ikke var fuldkommen sundt, og gjorde derfor i Sommeren 1635 en Rejse til Paris for at spørge en berømt fransk Sår-læge, som Grev d'Avaux Året i Forvejen havde anbefalet ham, til Råds om sin Benskade<sup>229</sup>. Ogier siger, at den Kur, han måtte underkaste sig, virkelig lykkedes, men Helbredelsen var i al Fald ikke af Varighed.

Den 9de Juni 1636 udfærdigedes endelig de skriftlige Indbydelser til Brylluppet, som fastsattes til den 9de Oktober. Der sendtes Indbydelser til 118 Adelsmænd, samt, for så vidt de vare gifte, tillige til deres Hustruer, der oven i Kjøbet opfordredes til at tage deres »Jomfruer« med. Desuden indbødes 25 Enkefruer<sup>230</sup>. Den 1ste Juli udsendtes nye Indbydelser til Fruerne (97 i Tallet) samt til Rigsråderne om at møde den 7de Oktober på Frederiksborg og derfra den 8de gjøre Bruden »Gelejde« (til Vogns og til Hest) ind til Kjøbenhavn<sup>231</sup>. Brylluppet skulde nemlig stå på Kjøbenhavns Slot, og her som også på andre Steder i Byen blev der truffet forskjellige Forberedelser i den Anledning. Nogle af disse lærer man

at kjende af et Brev, som Kongen den 14de August tilskrev Rentemestrene<sup>232</sup>. Det hedder her blandt andet: »Den gamle Sal på Kjøbenhavn skal under Loftet beklædes med det samme Tapetseri, som den var beklædt med til Prinsens Bilager, nemlig med det Tapetseri på Kronborg. Om Væggene skal bruges af det bedste Tapetseri, som er på Frederiksborg, som passer dertil«<sup>233</sup>. . . . »Den Gang, som er udenfor det røde Kammer» . . . »så vel som Brudehuset skal behænges med Tapetseri«. . . . »Der skal gjøres en Rendebane færdig på Vejen, som man kommer op fra Højbro og går til Slottet, lige for Vinduerne på Salen. Judicerhuset skal stå op til Plankeværket eller Stakittet om Slotsgraven, hvor det bedst sig skikke kan«. . . . »Der skal føres 24 Stykker 3: Kanoner] på Rundelen ved Nørreport og der nær hos«. Brevet indeholder endnu forskellige andre Befalinger vedrørende Brylluppet, såsom om den Vin og det Øl, der skulde bruges, om Tintøj, Dækketøj, Borde og Bænke osv. De vise, hvorledes Kongen også ved denne Lejlighed tog sig af alt til de mindste Småting. Det samme gjælder en Befaling i et lidt senere Brev om, hvorledes »Frøknernes og Vibekes Piger skal klædes«, nemlig i »røde Skjørt og røde Fløjels Trøjer med grønne Taftes Forklæder«, dog med den Undtagelse, at Sophie Elisabeths Amme får en Trøje af sort »Kaffa«<sup>234</sup>.

Mærkeligt nok savne vi enhver nærmere Efterretning om, hvorledes selve Brylluppet løb af. En og anden af de i det foregående omtalte Foranstaltninger tyder dog på, at det har haft en ikke ringe Glans, og dette bekræftes af Leonora Christina selv, som i sin Selvbiografi siger, at det blev fejret med større Pragt end nogen af hendes senere gifte Søstres<sup>235</sup>. Som sædvanligt ved slige

Lejligheder, strakte Festlighederne i Anledning af Brylluppet sig over flere Dage, men med Undtagelse af, at der blev holdt Dystløb og afbrændt Fyrværkeri<sup>236</sup>, véd man ikke, hvori de have bestået, og altså endnu mindre, hvorledes de have været fordelte på de enkelte Dage. At Overrækningen af Brudegaverne har fundet Sted Dagen efter Brylluppet, kan sluttes af mangfoldige Analogier. Det var den almindelige Regel.

Da Leonora Christina 27 År senere sad som Fange på Kjøbenhavns Slot, »og næst op til den Væg, som hendes Brude-Sengkammers havde været«, mindedes hun igjen om sin Brudfærd ved de Festligheder, som netop på samme Tid af Året afholdtes ved den sachsiske Kurprins Johan Georgs Trolovelse med Prinsesse Anna Sophia. Hun ytrer i den Anledning, at hun i sin Tid »havde haft lige så stor Stads, som nu Prinsessen havde«, og på hvert enkelt Trin af Festen gjenkalder hun sig noget tilsvarende fra sit eget Bryllup<sup>237</sup>. Man tør dog vistnok ikke tage dette aldeles bogstaveligt. Hendes Kundskab om, hvorledes det gik til ved Prinsessens Trolovelsesfest, kunde ikke — i al Fald ikke strax — være meget fuldstændig, og skjönt der ganske vist har været adskillige Lighedspunkter mellem de to Begivenheder, har der sikkert også i Enkelthederne været megen Forskjel, og navnlig er der næppe Tvivl om, at der ved den første Trolovelsesfest, som den første Enevoldskonge fejrede for en af sine Døtre, i det hele har været udfoldet mere Pragt end ved Leonora Christinas Bryllup<sup>238</sup>. Men i denne Henseende har ganske vist endog Søsteren Sophie Elisabeths Bryllup overgået hendes eget, som det allerede fremgår af hendes egne før anførte Ord, at det overgik de senere gifte Søstres, og iøvrigt er selvforståe-

ligt på Grund af hint Bryllups Sammenhæng med Prins Christians Formæling.

De unge Ægtefolk bleve endnu nogen Tid efter Brylluppet i Kjøbenhavn<sup>289</sup>. I Begyndelsen af November rejste de til Møen, hvor Ulfeldt som sagt var Befalingsmand, og hvor de agtede at tage fast Ophold, foreløbig for Vinteren.

---

## II.

1636—1648.

Det er Ægteskabet, som gjør Leonora Christina til en historisk Person. Så høj hendes Fødsel var, stillede den hende dog ikke i Række med dem, hvis blotte Tilværelse er en Kjendsgjerning af offentlig Betydning, og var hun yedblevet at være ugift, vilde hendes Liv måske være gået hen uden at være bleven synderlig bemærket. Ved sit Giftermål vies hun til Navnkundigheden, sammen med sin Ægtefælle hædres og fornædres hun i hele Verdens Påsyn, ved hans Side erobrer hun sig en Plads i den almindelige Bevidsthed. Det er dog egentlig først i den senere Halvdel af hendes Ægteskab, da Ulykken tvinger hende ud fra de banede Spor, at hendes Liv efter en større Målestok begynder at lægge sig blot for Beskueren. Så længe Heldet endnu nogenlunde følger hendes Ægtefælle på den høje, men usikre Bane, han snart skulde betræde, dækkes hendes Historie for en stor Del af hans, og hvad der særlig bliver at berette for hendes Vedkommende, er hverken meget eller af særdeles Mærkelighed. Deraf følger dog ikke, at det pågjældende Tidsrum, i hvilket Spirene lægges til hendes tilkommende Skjæbne, ikke

har sin store Betydning for hende, ja selv hendes Ægteskabs allerførste År, som i udvortes Henseende frembyde allermindst Stof til Omtale, ere i hvert Fald af ikke ringe Vigtighed for hendes indre Historie. Det er i dem at hendes Ånd får sin endelige Uddannelse, og at hendes Karakter udfolder sig. Det er endelig i dem at hendes Kjærlighed til Ægtefællen sætter sin Blomst, denne Kjærlighed, som på én Gang er Midtpunktet og Hoveddrivkraften i hendes Liv. Thi af denne Kilde udspringer både hendes højeste Lykke og hendes bitreste Sorger, og til den lade alle de Handlinger, som især give hende Betydning i vore Øjne, sig føre tilbage. Mærkeligt nok, at en Følelse af en sådan Dybde og Varighed skulde opstå af en næsten tilfældig Forbindelse, knyttet på en Tid, da Bruden endnu ikke kunde have nogen Forstand på, hvad der handledes om. For hendes Søstre, der forsørgedes på lignende Måde, løb Forsøget til Dels uheldigt af. Deres Ægtefæller vare ikke uden Skyld deri, men en væsentlig Del af Skylden lå dog ganske vist hos dem selv. Der synes at have været meget uædle Bestanddele i deres Natur, som i Forening med tøjlesløse Lidenskaber nærmest turde være en Arv efter Moderen. Også Leonora Christina havde stærke Lidenskaber, men i Regelen formåede hun at beherske dem, og der var intet lavt hos hende. Hun slægtede i det hele, som tidligere berørt, mest Faderen på. Som hun var stor og kraftig af Legeme — hvad dog ikke udelukkede høj Skjønhed —, havde også hendes Ånd et dristigere Præg og hendes Karakter et større Mål af Styrke, end det selv hos Dattidens kraftigere Slægt var almindeligt for hendes Kjønn, og det er ikke noget ringe Vidnesbyrd om den fremtrædende Plads, som hendes inderlige, trofaste og til

ethvert Offer redebonne Kjærlighed indtager i hendes Liv og hendes Handlinger, at til Trods for de hist og her uvante og måske lidt hårde Omrids af hendes åndelige Personlighed bliver dog det samlede Indtryk af hendes Skikkelse på os altid Indtrykket af en ægte Kvinde, om end tillige af en Kvinde, der er støbt i en ualmindelig storladne Form. — Men det er iøvrigt ikke min Hensigt at foregribe den Dom, som Læseren selv vil være i Stand til at danne sig, alt som Skildringen skrider frem, og jeg går derfor videre i denne.

Som før er sagt, rejste Ulfeldt og hans Hustru kort Tid efter Brylluppet til Møen, hvor de tilbragte Vinteren 1636—37, idet de uden Tvivl boede på Elmelunde, Lensmændenes sædvanlige Opholdssted<sup>1</sup>. Leonora Christina fik allerede her Anledning til at gjøre en Opofrelse for sin Mand. Hun formodede, at han måtte have Gjæld, og besvor ham ikke at skjule noget i så Henseende for hende. Det kom da ud, at han skyldte 36,000 Daler bort, og disse Penge betalte Leonora Christina, men for at kunne gjøre det, nødtes hun til at skille sig ved sit Guld- og Sølvtoj og sine Juveler<sup>2</sup>. Dette leder Tanken hen på Beskaffenheden af hendes Medgift. At hun havde fået en sådan af sin Fader Kongen, derom er der selvfølgelig ingen Tvivl, men vi vide hverken, hvor stor den var, eller hvori den bestod. Når det er bleven sagt<sup>3</sup>, at bl. a. Ibstrup udgjorde en Del af Medgiften, er dette rent grebet ud af Luften. Derimod er det bekjendt, at allerede medens hun og hendes Søskende vare små, havde Kongen udsat endog temmelig store Pengesummer for dem, som vistnok til Dels netop vare bestemte til Medgift, og som Fru Ellen Marsvin synes at have haft Bestyrelsen af<sup>4</sup>. Fru Ellen var selv meget rig, og Kirsten

Munk havde også forstået at samle en ikke ubetydelig Formue, om hvis delvise Anbringelse i Udlandet der oftere er Tale i hine Tider, også efter hendes Fjernelse fra Hoffet. Men hverken af Moderen eller Mormoderen har Leonora Christina vistnok fået synderligt ved sit Giftermål<sup>5</sup>. At derimod den Medgift, hun fik af Faderen, ikke har været ringe, synes allerede at kunne sluttes af en Kjendsgjerning som den, at da han i Året 1643 lovede sin uægte Datter — med Vibeke Kruse — Elisabeth Sophie Gyldenløve bort til Klaus Ahlefeldt, forpligtede han sig til at give hende ikke mindre end 44,000 Daler i Medgift foruden Udstyret<sup>6</sup>. Når Leonora Christina altså ikke har kunnet betale sin Mands Gjæld på anden Måde end ved at sælge sine Kostbarheder, må dette vistnok forklares således, at Medgiften i det mindste til Dels har været sat fast for hende.

Det skulde imidlertid ikke vare længe, inden der foregik et fuldstændigt Omslag i Ulfeldts Pengeforhold, idet der i Løbet af forholdsvis få År overdroges ham flere højst betydelige Æmbeder og Tillidshverv, som på forskjellig Måde bleve til rige Indtægtskilder for ham. Begyndelsen gjordes i så Henseende med en Udnævnelse, som han fik i Foråret 1637. Man ser, at han havde skrevet til Kongen om en Forandring med sit Len, vistnok i Anledning af, at hans »Genant« ikke slog til, men i Stedet for nærmere Svar lod Kongen ham da vide, at han for Fremtiden agtede at bruge ham i Kjøbenhavn<sup>7</sup>. Hvad der mentes hermed, viste sig, da Ulfeldt strax efter (i anden Halvdel af April) kom ind til Hovedstaden med sin Hustru og af Kongen udnævntes til Statholder i Kjøbenhavn<sup>8</sup>. Denne Udnævnelse må betragtes som et stort Bevis på, hvor højt Kongen skattede sin Svigersøn,



om det også i Begyndelsen sees at have været Kongens Tanke at indskrænke Æmbedet ikke så ganske lidt<sup>9</sup>. Dets Grænser vare overhovedet meget svævende. Fra Begyndelsen af synes Statholderen i Kjøbenhavn nærmest kun at have haft to Hovedhverv, nemlig at føre det øverste Polititilsyn i Hovedstaden og, i Tilfælde af Kongens Fraværelse, ved visse Lejligheder at repræsentere hans Person, f. Ex. lige over for Afsendinge fra de fremmede Magter. Men i Tidens Løb og særlig på Grund af, at Rigshovmesterposten fra 1601 til 1632 havde henstået ubesat, havde Statholderen fået en betydelig udvidet Myndighed ved at overtage en stor Del af Rigshovmesterens Forretninger, blandt hvilke særlig én synes ligesom at være voxet fastere sammen med hans eget Æmbede, nemlig Overtilsynet med den Del af Finantserne, som mere umiddelbart henhørte under Kongen selv. I Følge dette kom ikke alene Hofholdningen i økonomisk Henseende til at sortere under Statholderen, men også f. Ex. Flådevæsenet, hvortil Udgifterne for største Delen afholdtes af Øresundstolden, som Kongen væsentlig betragtede som en personlig Indtægt. Da imidlertid Grænsen mellem, hvad der var Kongens, og hvad der var Statens, gennemgående var meget ubestemt, og Kongen havde en stærk Tilbøjelighed til at strække sig så vidt, som det på nogen Måde tillodes ham, og personlig gribe ind i alt, blev Statholderen overhovedet på de allerfleste Områder et Slags Mellemlid mellem ham og den særlige Styrelse, og især når Kongen var borte fra Hovedstaden — hvad Christian IV. hvert Øjeblik var —, lagdes Udførelsen af de mest forskjelligartede Hverv i Statholderens Hånd. Kort sagt, når Statholderen var en Mand, som Kongen havde Tillid til, var hans Stilling af den allerstørste Be-

tydning, og således blev Forholdet også med Ulfeldt, der — trods Kongens Plan at indskrænke Æmbedet, som dog ikke engang bestemt vides at være bleven realiseret — inden lang Tid fik lige så megen Myndighed i sit Æmbede som nogen af hans Forgængere havde haft, og mere til. Med Ulfeldts Overtagelse af Posten fulgte også strax en meget stor Forøgelse af hans Indtægter, idet han for det første fik det indbringende Møens Len »kvit og frit«, som det hed, — fra 1ste Maj 1637<sup>10</sup> — og desuden særskilt en ikke ubetydelig Lønning som Statholder<sup>11</sup>, betegnende nok ganske den samme, som tidligere Righovmestre, f. Ex. Christoffer Walkendorff, havde oppebåret<sup>12</sup>.

En nødvendig Følge af Ulfeldts Udnævnelse var, at han måtte tage fast Bopæl i Kjøbenhavn. Han synes ikke lige strax at have kunnet få nogen Gård til Kjøbs, som svarede til hans Fordringer, thi i det mindste nogen Tid efter Udnævnelsen boede han til Leje hos Hofmønster-skriveren Hans Bojesen<sup>13</sup>. Men det kan ikke have varet længe og i hvert Fald næppe Året ud, før han selv blev Grundejer og flyttede ind i den Gård, som var hans Bolig, så længe han overhovedet blev i sit Fædreland. Denne Gård, som han købte af den bekjendte store Kjøbmand Johan Braem<sup>14</sup>, indtog med sin tilliggende Grund den større nordlige Del af det nuværende Gråbrødretorv samt noget af det nærmest hosliggende Areal nord for Torvet, og endelig hele den nuværende Kejsergade<sup>15</sup>. Da Ulfeldt købte Ejendommen, stod der et Våningshus på den foruden nogle Udbygninger, men meget af Grunden var ubebygget og udlagt til Gårdsplads og Have. I senere År (1649)<sup>16</sup> lod Ulfeldt på Grunden ud til Skindergade, altså i den nuværende Kejsergade, opføre en ny Bygning foruden den gamle. Selv efter dette synes dog den Beboelseslejlighed, Gården af-

gav, ikke at have været overmåde stor, men til Gjengjæld var Udstyrelsen yderst pragtfuld og stod i Forhold til den høje Stilling, Ulfeldt dengang i flere År havde beklædt, og den uhyre Formue, han havde samlet sig<sup>17</sup>. Hvor mangelfuld vor Kundskab end er i så Henseende, vide vi dog nok til at turde sige, at Rigshovmesterens Bolig formelig har bugnet under Vægten af det Guld og Sølv, de Perler og Juveler, de kostbare Stoffer og Kunstgjenstande af enhver Art, som smykkede den. I Begyndelsen var Forholdet naturligvis noget anderledes, da Ulfeldt endog måtte stifte ny Gjæld for at købe Gården og indrette sig<sup>18</sup>, men ikke desto mindre har Udstyrelsen uden Tvivl strax fra Begyndelsen af hævet sig over det almindelige.

Man kan sige sig selv, at Ulfeldts og hans Hustrus Hjem i Kjøbenhavn snart måtte blive et Sted, der søgtes af mange. Familien var talrig på begge Sider, og Ulfeldts Æmbedsstilling bragte ham i Forbindelse med en stor Mængde Mennesker, af hvilke i det mindste en Del må antages at have gjort ham deres Opvartning hjemme. Og dog var Antallet af dem, der kom i et mere fortroligt Forhold til Statholderen og hans Hustru, forholdsvis ringe, og det er betegnende, at de pågjældende — selv medregnet den egentlige Familie, der ingenlunde ubetinget kunde betragtes som venskabeligsindet — kun for en Del må søges i Samfundets højeste Lag. Leonora Christina var stolt. Hun havde på én Gang en stærk Følelse af sit Menneskeværd og en høj Forestilling om, hvad der skyldtes hende som Kongens Datter. Hvad navnlig det sidste angår, må man, for ikke at være uretfærdig imod hende, huske på, at hun fra Barndommen af var bleven hædret af Kongen selv som hans ægtefødte

Datter, og at hun stadig havde modtaget sine nærmere Omgivelsers Hyldest i samme Egenskab, og når hun altså også efter sit Giftermål krævede denne Hyldest, krævede hun kun, hvad hun ikke kunde andet end anse som sin ubestridelige Ret. Hun måtte være så meget mere tilbøjelig til at holde fast på denne Ret, som Forargelsen med Moderen og den faktiske Løsning af Båndet mellem hende og Kongen kunde synes at kaste en Skygge over den, og der ganske sikkert også fandtes Folk, som, hvis de havde fået Lov dertil, vilde have taget Anledning af disse uhyggelige Forhold til at vise hende mindre Hensyn, end der tilkom hende. Hendes høje Selvfølelse på dette Punkt synes mig altså både forklarlig og naturlig, ja idet denne Følelse — nøje forbunden, som den er, med en almindelig stolt Hævdelse af hendes personlige Ret og kvindelige Værdighed — bliver sig selv lig under alle Skjæbnens Omskiftelser, så at hun ikke engang, da alt er styrtet sammen om hende, og hun står ene i Ulykken, slår et Gran af i sine Fordringer enten i den ene eller anden Henseende, får den endog i mine Øjne et Præg af det sublime, som både vækker min Beundring og min Sympathi. Det er dog let at forstå, at hendes Samtid ikke har set Sagen ganske på samme Måde, og at navnlig Højadelen for en Del har vægret sig ved at godkjenne de Fordringer, hun stillede på sin Fødsels Vegne. Den betragtede i og for sig ikke Afstanden mellem sig og Kongehuset som overordentlig stor, og selv om den ikke nærrede nogen Tvivl om Ægtheden af Leonora Christinas Fødsel, kunde den dog nok både i hendes Herkomst på mødrene Side og i hendes Giftermål med en Adelsmand finde Grunde til at mene, at der i det foreliggende Tilfælde slet ikke var nogen Afstand. Følgen blev

da, at lige så lidt som Leonora Christina i Almindelighed følte nogen Opfordring til at indbyde de pågjældende til en Fortrolighed, som let kunde misforståes, lige så lidt følte de sig selv opfordrede til at nærme sig hende. Endnu værre stillede Forholdet sig dog med hendes Ægtefælle. Hos Ulfeldt har Selvfølelsen — i det mindste i mine Øjne — et andet og lavere Præg end hos Leonora Christina, og det er her ganske vist af Betydning, at skjønt han både var begavet og af god Herkomst, lå dog den Stilling, han kom til at indtage i Verden, og den Magt, han fik i Hænde, ikke lidt over, både hvad han nogensinde kunde have for Alvor tænkt på, og hvad hans Ævner berettigede ham til. I Virkeligheden synes Selvfølelsen, som den fremtræder hos ham, mig at være en hel Del i Slægt med det opblæste Hovmod hos en Lykkeridder i stor Stil, som har haft Held med sig, og det både derved, at den var parret med Ringeagt for andre, at den voxede med Heldet, til den næsten ingen Grænser kjendte, og at den yndede at give sig Luft i en på én Gang pralende og anmassende Form. Især holdt Ulfeldt — og navnlig efter at han var bleven Røgshovmester — af at påtage sig et myndigt og bydende Væsen over for Folk, som tidligere havde været hans Ligemænd<sup>19</sup>, og når Højadelen allerede fra Begyndelsen af var tilbøjelig til at se skjævt til ham på Grund af hans hurtige Stigen, gjorde denne hans uforstandige Optræden selvfølgelig ondt værre, ja fremkaldte til Dels bitre Fjendskaber imod ham. At han ved Siden af var i Stand til at udfolde en ikke ringe Elskværdighed, er tidligere berørt, men denne gjemte han — i det mindste for sine Landsmænds Vedkommende — fortrinsvis til Folk, som villig anerkjendte hans Overlegenhed, altså især til så-

danne, hvem hverken deres Fødsel eller Stilling kunde berettigede til at gjøre altfor store Fordringer for sig selv. Til denne Slags Mennesker kunde han endog i temmelig høj Grad skjænke sin Fortrolighed, når det ellers havde vist sig, at han kunde stole på dem, og da også Leonora Christina, som af Naturen havde et åbent og muntert Sind og en stærk Sympathi for alt menneskeligt, ikke ugjerne færdedes i jævne Omgivelser og her fandt Lejlighed til at udfolde sine mange smukke og gode Egenskaber, som i hendes Forhold til Højadelen trængtes noget tilbage, er det let at forstå, at både hun og Ulfeldt i det hele vare mest afholdte i Mellemlklasserne, det vil her sige, i den Del af Adelen, som ikke hørte til det højeste Aristokrati, samt i Borgerstanden, og endog her kunde erhverve sig sande Venner. Man må dog ikke opfatte Forholdet således, som om de Mennesker, der af disse Samfundslag optoges i deres Fortrolighed, ikke havde anden Fortjeneste end at være deres uunderdanige Tjenere. Ulfeldts og Leonora Christinas høje Dannelse og Interesse for Videnskabelighed og Kunst blev selvfølgelig ikke uden Indflydelse på Valget, og der var adskillige dygtige og oplyste Mænd mellem de pågjældende. En sådan Mand var også deres Huslæge, Dr. med. Otto Sperling, den af alle i Ulfeldts Omgangskreds, som kom i det intimeste Forhold til ham og hans Hustru. Da han tilige kom til at spille en stor Rolle i begges Historie, og hans Skjæbne på en påfaldende Måde sammenknyttedes med deres, fortjener han en noget nærmere Omtale.

Sperling var født i Hamborg, havde tilbragt en Del af sin Ungdom i Udlandet og havde taget Doktorgraden i Padua<sup>20</sup>. Hans Studier havde fortrinsvis været rettede på Plantevidenskaben, og han havde endog et Årsted be-

styret en privat botanisk Have, som tilhørte en rig venetiansk Adelsmand. Ved et Tilfælde var han engang på en Sørejse kommen op til Norge, men Omstændighederne gjorde, at han tog fast Ophold der, og han levede nu i flere År som praktiserende Læge, først i Bergen, siden i Kristiania. Medens han var bosat på det sidste Sted, stiftede han Bekjendtskab med Ulfeldt, som da var Lensmand i Bahus. Ulfeldt havde nemlig skrevet til Statholderen i Norge, Kristoffer Urne, at han ønskede, at Sperling skulde komme til ham for at sige ham sin Mening om hans syge Ben, og i Følge denne Opfordring rejste Sperling virkelig til Bahus og blev i 4 Uger hos Ulfeldt, der fattede Tillid til ham som Læge og fandt meget Behag i hans Omgang. Imidlertid blev Sperling til Slutningen kjed af Opholdet i Kristiania, og han flyttede nu ned til Danmark, hvor han en Tid lang levede på Jernløse Gård<sup>21</sup>, noget over en Mil sydvest for Holbæk. Det var medens han opholdt sig her, at Ulfeldt blev Statholder i Kjøbenhavn, og det varede ikke længe, før Ulfeldt, som gjerne vilde have Sperling i sin Nærhed, og som uden al Tvivl selv har anbefalet ham til Kongen, lod ham kalde ind til Hovedstaden<sup>22</sup> og meddelte ham, at Kongen ønskede, at han skulde modtage Pladsen som Læge ved Børnehuset. Sperling vægrede sig i Begyndelsen, da den Lønning, der var tillagt Pladsen — 200 Rdlr. — syntes ham altfor ringe, og selv Ulfeldts Løfte om for sit eget Vedkommende at ville give ham 100 Rdlr. om Året og hans Henvisning til Rimeligheden af, at han vilde få en stor Praxis hos Adelen, når det rygtedes, at han stod på en fortrolig Fod med Statholderen, kunde ikke overtale ham. Først efter at Leonora Christina havde blandet sig i Forhandlingerne og forestillet ham,

at han ikke kunde få sine Børn ordentligt opdragne på Landet, bestemte han sig til at modtage Tilbudet<sup>23</sup>. Efter en 4 Ugers Forløb flyttede han da virkelig ind til Kjøbenhavn, hvor han havde lejet et Værelse hos en Borgermand på Amagertorv, indtil hans Kone og Børn kunde komme ind til Efteråret. Sine Måltider indtog han dog næsten altid i Ulfeldts Hus, og overhovedet blev han fra nu af en stadig og velset Gjæst der i Familien, hvorfor også hans Selvbiografi — et Værk, der i Henseende til Omstændighederne ved dets Tilblivelse danner en mærkelig Parallel til Leonora Christinas »Jammersminde« — indeholder en Del Efterretninger om Ulfeldts og hans Hustrus Privatliv, som ellers ikke vilde være komne til vor Kundskab. Da Sperling havde fungeret et Par Måneder i sin Stilling ved Børnehuset, blev han heftig angrebet af en ondartet Feber og for at få en bedre Pleje lod han sig kjøre ud til Jernløse, hvor han blev en 5—6 Uger. Da han kom tilbage til Kjøbenhavn, var Ulfeldt, Leonora Christina og deres hele Husstand draget til Frederiksborg. Der rasede nemlig det År en heftig Pest i Hovedstaden — der sagdes, at den ialt bortrev over 5000 Mennesker<sup>24</sup> —, og alle, der kunde forlade Byen, gjorde det. Så snart Dødsfaldene begyndte at mindske, kom dog Ulfeldt og hans Hustru tilbage igjen. Men Leonora Christina, fortæller Sperling, var på den Tid næsten altid sengeliggende som Følge af, at hun var svanger med sit første Barn. Sperling måtte hver Dag se til hende, og når Statholderen var ude i Forretninger, sad Sperling altid hos hans Hustru i hendes Sengekammer og fordrev Tiden for hende ved Samtale eller på anden Måde, thi, siger Sperling i denne Anledning, »hun havde et ypperligt Ingenium og Judicium, skjønt hun kun var 15 [o: 16] År



gammel, og havde Lyst til at vide Besked om alting, også i Medicinen«<sup>25</sup>. Hun ønskede meget, at Sperlings Kone skulde komme ind fra Landet og være hende behjælpelig med at få Børnetøj syet, og således skete det da også.

Endelig den 5te December (1637) fødte Leonora Christina en Søn<sup>26</sup>. Han fik Navnet Christian efter Kongen, som selv holdt ham over Dåben, og døbttes i Ulfeldts eget Hus af Mag. Ole Vind<sup>27</sup>, Præst ved Helliggejstes Kirke. Iøvrigt led Leonora Christina en Del i denne sin første Barselseng. Hun fik en Byld i det venstre Bryst, som smertede meget, og hun var så undselig dengang, at hun ikke vilde lade nogen Badskjær se Bylden, ja endog Sperling havde Nød med at få Lov dertil. Endelig lykkedes det ham dog, og han fik nu trukket Hul på Bylden, men det varede endnu flere Uger, inden hun blev fuldstændig rask<sup>28</sup>. Som Betaling for sin heldige Kur fik Sperling 100 Slettedaler, og ikke længe efter fik han et nyt Bevis på Statholderens Yndest, idet det overdroges ham, foruden selv at levere de fornødne Lægemidler til Børnehuset, at have Overopsynet med Kongens botaniske Have i Kjøbenhavn, for hvilket sidste han fik en årlig Gage af 200 Rdlr.<sup>29</sup> Overhovedet blev hans Stilling nu efterhånden meget god, idet han også fik en ikke ringe Praxis blandt Adelen. Efter at hans Kone var kommen til Kjøbenhavn, spiste han vel ikke som før til Stadighed ved Ulfeldts Bord, men som en Erstatning sendte Ulfeldt ham forskellige Husholdningssager som Malt, Rug, Ærter, islandsk Fisk og lign. hjem i Huset<sup>30</sup>.

Jeg har før talt om Leonora Christinas Kjærlighed til sin Ægtefælle. Samlivets Lykke måtte dog afhænge af, om denne Kjærlighed blev besvaret, og det blev den

virkelig. Leonora Christina siger selv, at Ulfeldts Forhold til hende mere var som en Elskers end som en Ægtemands<sup>31</sup>, og gjælde end hendes Ord nærmest den første Tid af Ægteskabet, er det vistnok hævet over enhver Tvivl, at i al Fald den Varme i Følelsen, som antydes i dem, ikke udslukkedes hos ham før ved hans Død. En Frugt af denne gjensidige Kjærlighed var den smukke Fortrolighed, som fandt Sted mellem Ægtefællerne, og som gjorde, at Ulfeldt, efter Leonora Christinas Sigende, aldrig skjulte nogen Sag for hende, som vedrørte dem begge<sup>32</sup>. Hvad mere er, han tog hende altid med på Råd i sådanne Sager, og Leonora Christinas ypperlige Forstand og praktiske Blik, som aldrig lod hende savne Udveje, selv under de vanskeligste Forhold, gjorde hende da også til en fortræffelig Rådgiverske. Hvor vidt iøvrigt den Indflydelse strakte sig, som hun virkelig øvede på Mandens Handlinger, er ikke let at afgjøre. Ulfeldt var af Naturen stædig og selvrådig, og selv i Sager, hvorom hun kunde have en begrundet Dom, vides han undertiden at have handlet tvært imod hendes Råd. Det er dog kun Pligt at tilføje, at det i disse Tilfælde for det meste viste sig, at han havde gjort bedst i at følge dem. Men Leonora Christina har uden Tvivl selv benyttet sin Stilling med megen Diskretion. Hun var altfor klog til ikke at indse, at den, der har Ansvar, også til syvende og sidst må have fri Beslutningsret, og når denne Betragtning må antages at have bestemt hendes Optræden endog i Anliggender, som berørte hende selv meget nær, kan det vistnok med endnu større Sikkerhed forudsættes, at hun i Spørgsmål, som mere umiddelbart vedrørte hendes Mands Æmbede og politiske Færd, kun i ringere Grad har forsøgt at gjøre nogen virkelig Indflydelse gjældende.

Hvor megen Modstand og hvor meget Bryderi end Ulfeldt og hans Hustru af forskjellige Grunde måtte være forberedte på at møde i Verden, kunde de dog nok med en vis Føje vente, at de vilde få Lov til uforstyrret at glæde sig ved Besiddelsen af hinanden. Dette blev dog ikke ganske Tilfældet. Der blev i de første År af deres Ægteskab gjort mere end ét Forsøg på at forstyrre Freden i deres Hjem, og disse Forsøg udgik — man skulde undre sig over at høre det — fra deres egne Søskende. Rigtig nok var der meget dårlige Elementer mellem disse, og især havde Leonora Christinas Søskende, som til Dels allerede berørt, gennemgående noget meget uædelt i deres Natur. Hvad der i det foreliggende Tilfælde nærmest må antages at have drevet dem, var den heftige Misundelse, de nærrede mod Søsteren, både fordi hun var mest afholdt af Faderen, og fordi hun som Følge af sin Mands Stilling og sine egne personlige Egenskaber var mest hædret af Verden. Det første Forsøg gjordes, efter Leonora Christinas eget Sigende, af hendes yngre Søster Elisabeth Augusta. Hun fortalte Leonora Christina, naturligvis under den søsterlige Kjærligheds Maske, at Ulfeldt ikke var hende tro. Leonora Christina, som strax gjenemskuede hende, vidste ikke nogen bedre Måde at lukke Munden på hende end at sige — endda med noget plumpere Ord, end det her gjengives —, at hun ikke var så unøjsom at ville gjøre Fordring på sin Mand for sig alene, og når han ikke var hende tro, var det fordi hun havde tilladt ham ikke at være det<sup>83</sup>: et Svar, som, skjønt kun givet på Skrømt, foranlediger mig til én Gang for alle at minde om, at enhver Tid har sin egen Målestok for det passende, og at vi ikke på det 17de Århundredes helt igjennem mere grovkornede Slægt må overføre vor

Tids Sømmelighedsfordringer, allermindst hvad den ydre Fremtrædelsesform angår. Selv af de højest stillede og efter Datidens Målestok mest dannede Damers Mund kan man få Ting at høre, som må forekomme vor — rigtignok igjen til den modsatte Yderlighed gående — Tid yderst plumpe og anstødelige, og dette gjælder også med Hensyn til Leonora Christina, som, så meget hun var virkelig Kvinde i det væsentligste, dog var meget fjern fra den Pænhed i Tale, som nu kræves af en Dame, særlig en »fin« Dame. — Efter at Elisabeth Augusta på den anførte Måde var bleven affærdiget af Leonora Christina, som desuden bad hende ikke blande sig i Ting, der ikke vedkom hende, optrådte en Søster til Ulfeldt, Anne U., i lignende Retning. Ulfeldt havde vist denne Søster, som var Enke efter en dansk Adelsmand, Povl Ramel, megen Godhed, han havde, allerede en Tid lang før han giftede sig, taget hende — ligesom en anden Søster, Karen —, i sit Hus, og hun vedblev også at bo hos Broderen efter hans Giftermål. Rimeligvis har da det, at hun måtte afstå den Myndighed, hun hidtil havde øvet i Huset, til en anden, og måske også Fortrydelse over, at Leonora Christina viste sig mindre imødekommende mod hende, end hun havde gjort Regning på, indgivet hende Had til denne. Nok er det, hun prøvede på at få Broderens Sind draget fra hende. Hun indbød i dette Øjemed Byens skønneste Damer til sig, henledede Broderens Opmærksomhed på dem, især på en, som var ualmindelig smuk, og tilbød selv at ville være Mæglerske. Da hun mærkede, at det ikke førte til noget, fortalte hun Broderen for at hidse ham, at Leonora Christina var skinsyg, og at hun, når han havde været til Gilde hos Kongen, lod udspejle, om han ikke gik hen

til den omtalte Dame. Hun fortalte fremdeles, at Leonora Christina var misundelig, fordi den anden var så smuk, at hun sminkede sig osv. Hun opnåede imidlertid ikke andet end at gjøre Ulfeldt vred, så at han fra den Tid af kun meget sjældent kom i Søsterens Værelser. Leonora Christina, hvem Ulfeldt havde fortalt det hele, lod derimod som ingen Ting og vedblev ikke blot at besøge Svigerinden, men viste også den omtalte Dame større Venlighed end nogen anden. Anne Ulfeldt selv vedblev at bo hos Broderen, så længe hun levede<sup>34</sup>. — Dette, siger Leonora Christina, var dog intet mod en Streg, som hendes Broder Valdemar Christian spillede hende. Denne Broder, som var en meget letsindig og temmelig hjerteløs Person, gjorde engang (1641) en Rejse til Moskov, og blandt andre var der i hans Følge en ung Adelsmand, Christian Bjelke<sup>35</sup>, af en Familie, som stod på en god Fod med Ulfeldt og var vel set i hans Hus. Christian Bjelke, der havde et temmelig uopdraget Væsen og var meget fri i sin Tale, havde engang på Rejsen talt ondt om en holstensk Adelsmand, Bartram Rantzau, som var Kammerjunker hos Kongen<sup>36</sup>, og sagt, at han bedrog Valdemar Christian. Lang Tid efter, da der engang i Anledning af et Kårtspil var opstået en Tvist mellem Valdemar Christian og Bjelke, fortalte den første Rantzau, hvad Bjelke havde sagt om ham, hvorover naturligvis Rantzau blev heftig forbitret. Leonora Christina søgte nu at overtale Broderen til at bilægge Sagen, idet hun navnlig forestillede ham, hvor ubehageligt det måtte være for ham selv, når det kom ud, at han havde røbet, hvad der var sagt ham i Fortrolighed. Men Valdemar Christian stod tværtimod på, at Sagen skulde føres videre, og det kom da også til en Duel mellem de pågjældende, som endte med, at Christian Bjelke blev dræbt<sup>37</sup>. Valdemar

Christian betragtede dette som en fortræffelig Spøg og fortalte det leende af fuld Hals til sin Søster. Men hun tager Sagen meget alvorligt og siger bebrejdende til Broderen, at det ikke er Rantzau, som har dræbt Bjelke, thi han måtte forsvare sig, men Broderen selv, eftersom han har fremkaldt Duellen. Uden at svare et Ord herpå stiger Valdemar Christian til Hest, opsøger Ulfeldt og siger, at det er ham (Vald. Chr.), som er Skyld i Bjelkes Død, og at han har handlet som han gjorde, fordi han så, at Leonora Christina elskede Bjelke; han forstod ikke, at Ulfeldt kunde være så blind ikke at mærke det. Ulfeldt bliver rasende og siger: »Hvis I ikke var hendes Broder, skulde I få min Dolk i Livet«. Da Valdemar Christian så, at Svogeren tog Sagen så heftigt, blev han bange, søgte Udflygter og bad endelig Ulfeldt ikke at sige noget til Søsteren, hvad Ulfeldt dog ikke følte sig forpligtet til at efterkomme, og så meget mindre, da han naturligvis ikke troede, hvad Valdemar Christian havde sagt. Han befalede dog Leonora Christina ikke at lade sig mærke med noget, og det gjorde hun heller ikke, men vedblev at omgås Broderen omtrent som før<sup>88</sup>.

Hvad her er omtalt, udgjorde efter Leonora Christinas eget Sigende kun en Del af de Gjenvordigheder, hun havde at kæmpe med i de første År af sit Ægteskab. De andre betegner hun ikke nærmere, men man kan sige sig selv, at hverken de mindste eller de færreste af hendes Bekymringer i denne Tid voldttes hende ved Moderens Sager og den særlig uheldige Gang, disse havde taget, efter at Fru Ellen Marsvin havde sluttet sig til Datterens Parti og ved sin Optræden ophidset Kongen til den højeste Grad af Forbitrelse. Jeg skal nærmere skildre, hvorledes det forholdt sig hermed.

Til Trods for den Indskrænking, der var gjort i Fru Kirstens Frihed, da det forbødes hende at opholde sig andre Steder end på Boller og Rosenvold, var hun ingenlunde helt afskåret fra Berøring med Omverdenen. Det var hende ganske vist ikke nægtet at modtage Besøg, og i al Fald kunde hun frit sende Bud og Breve omkring i Landet til Frænder og Kjendinge. Mellem disse var der allerede tidligt nogle, hvem hendes Sag lå meget på Sinde, og dristede de sig end ikke til at kræve hendes Forhold ordentligt undersøgt, arbejdede de dog på forskjellig Måde for hende og opnåede virkelig også en enkelt Gang at skaffe hende en mindre Begunstigelse, som da hun i Juni 1632 fik Lov til at besøge en og anden af sine Venner i Jylland<sup>39</sup>. Det er dog højst tvivlsomt, om disse Hjælpere i det hele gavnede hendes Sag. Den Tillidsfuldhed, som de nærrede hos hende, og som oftere ytrede sig i meget fripostige Fordringer fra hendes Side, og den Strøm af Bagtalelse og Sladder, som de selv spredte over Landet, holdt stadig Kongens Forbitrelse i Ånde og lod ham den ene Gang efter den anden komme tilbage til Tanken om at lade hende offentlig tiltale, for således på én Gang at betage hende selv ethvert Håb og bevise Verden, at han havde haft Ret til at handle med hende, som han gjorde<sup>40</sup>. Denne Tanke kom nu vel ikke til Udførelse, men til Gjengjæld prøvede han gjentagne Gange på at få en Tilståelse lokket ud af hende om hendes Forhold til Rhingreven og lod hende i denne Anledning underkaste flere Forhør. I et af disse, som afholdtes i Overværelse af 3 ansete gejstlige, hendes Moder og en anden Adelsdame, synes hun at have været stærkt betaget, idet hun ikke havde andet at sige til Anklagen, end at hun »med Græden, Hysten og Skrigen svarede til

alting, at hun havde været gal<sup>41</sup> — hvad der jo dog på en Måde var en Tilståelse. At slutte fra den Regel, som Kongen nu i det hele fulgte over for hende, nemlig at besvare ethvert mere end almindelig dristigt Træk fra hendes eller hendes Partis Side med et kraftigt Modtræk, kunde det ligge nær at antage, at det omtalte Forhør, der i al Fald ligger forud for den 19de Juni 1632, kunde være fremkaldt ved et Andragende, som hun i Begyndelsen af det nævnte År havde indsendt til Kongen<sup>42</sup>, og som synes at være gået ud på intet mindre end en fuldstændig Gjenindsættelse i hendes tidligere Stilling. Måske er det dog ældre<sup>43</sup>. Men sikkert er det, at et lignende Forhør, som hun underkastedes den 2den April 1635 ved en Kommission, bestående af Iver Vind, øverste Sekretær i det danske Kancelli, samt af Biskopperne Hans Vandal og Morten Madsen, var umiddelbart foranlediget ved, at nogle af Fru Kirstens Venner havde anholdt hos Kongen om, at hun måtte få frit Lov til at drage, hvorhen hun vilde, hvortil de da havde knyttet den Kongen særlig oprørende Bemærkning, at hun var uvidende om Grunden til, at der var lagt Bånd på hendes Frihed<sup>44</sup>. I dette Forhør, ved hvilket en Række Punkter i hendes Forhold til Rhingreven forelagdes hende til edelig Erklæring, optrådte hun iøvrigt meget dristigere end i det tidligere, idet hun enten rentud nægtede, hvad hun beskyldtes for, eller forklarede det på en sådan Måde, at det kom til at se ganske uskyldigt ud, og kun et enkelt Punkt som det, at hun havde kysset Rhingreven, indrømmede hun. Til Slutning bad hun dog Kommissærerne anmode Kongen om, at han »ikke vilde begynde nogen Rettergang med hende, men vilde for Jesu Christi Skyld forlade hende, hvis hun Hans Majestæt haver enten med



Ord eller Gjerning fortørnet»<sup>45</sup>. Denne Appel til Kongens Overbærenhed måtte dog naturligvis blive uden Virkning, da Kongen havde Vidnesbyrd nok imod hende til at måtte antage, at hun for en stor Del havde svoret falsk, og i Stedet for at tilstå hende større Frihed indskrænkede han endog den, hun havde. Samme Dag som Forhøret havde fundet Sted<sup>46</sup> — og altså vel i Følge en i Forvejen givet Instrux for Kommissærerne<sup>47</sup> — blev hun ført fra Boller til Stjernholm Slot lige uden for Horsens, hvor hun fik virkelig Arrest og holdtes indespærret til i anden Halvdel af Juli Måned<sup>48</sup>.

Det må have været allerede ikke ganske kort før dette Forhør, at det Omslag var foregået i Fru Ellens Holdning lige over for Datteren, som jeg tidligere har hentydet til. Man kan tænke sig, at flere Ting kunne have virket sammen til at fremkalde dette Omslag<sup>49</sup>, men først og fremmest synes det dog at have sin Grund i, at Fru Ellen selv var kommen til den Overbevisning, at Dorthea Elisabeth var Kongens Datter. I Virkeligheden synes det umuligt på anden Måde at forklare, at hun, som ellers satte overordentlig stor Pris på Kongens Gunst, i en Række af År vedblev at forfægte »den kasserede Frøkens« Sag over for ham med den største Hårdnakket-hed og uden at ændse hverken hans fuldstændige Unåde eller de andre følelige Ubehageligheder, hun pådrog sig ved sin Iver. Hvorledes hun iøvrigt er kommen til sin Overbevisning, kan næppe fuldkommen sikkert afgøres, men måske giver det dog et Vink, at der i hendes og Partiets Argumentation lige over for Kongen især er to Punkter, som stærkt fremhæves, nemlig Barnets store Lighed med Kongen og den Omstændighed, at Rhingreven allerede havde forladt Landet, da Fru Kirsten sidste

Gang blev svanger<sup>50</sup>. Thi om end disse Kjendsgjæringer bleve uden al Indflydelse på Kongens Stilling til Sagen<sup>51</sup>, kan det jo nok tænkes, at de have været afgjørende for Fru Ellen. At denne dog ikke derved kom til at tro på Datterens Skyldfrihed i det hele, kan enhver indse, der véd, hvor højlig hun i sin Tid havde forarget sig over Datterens Færd. Men på den anden Side var det hende vel bevidst, at Kongens Tvivl med Hensyn til Dorthea Elisabeth udgjorde en Hovedgrund til hans Forbitrelse mod Fru Kirsten, og hun kunde altså nok have noget Håb om, at når det var lykkedes hende at overbevise ham om, at Pigen var hans Datter, vilde han være tilbøjelig til at se med mildere Øjne på, hvad der ellers var foregået. Således forklares det da, at Fru Ellens Bestræbelser hos Kongen udstrakte sig til Datterens Forhold i det hele, og hun, som aldrig var nøjeregnende med Midlerne, når hun blot nåede sit Mål, var da også strax rede til at styrke Fru Kirstens Sag ved at tage sit eget Vidnesbyrd imod hende tilbage. At den omtvistede Datterdatter opfostredes i Fru Ellens Hus, er allerede tidligere omtalt (ovfr. S. 42). Når hun var kommen der, er uvist, men sandsynligvis er det dog ikke sket, før efter at Kongens to yngste anerkjendte Døtre i Januar 1632 havde forladt det<sup>52</sup>. Skjønt Kongen ikke gjorde nogen udtrykkelig Indvending imod, at hun tog Barnet til sig, var det ham dog meget imod, og endnu mere ærgrede det ham, da Fru Ellen i Tidens Løb af og til sendte Bud til ham for at spørge, på hvad Måde han ønskede Barnet opdraget. Han svarede hende slet ikke på disse Spørgsmål<sup>53</sup>.

Den forholdsvis vel rustede Måde, hvorpå Fru Kirsten var optrådt ved Forhøret i April 1635, viser utvetydigt hen til Fru Ellen, der også umiddelbart efter, og vistnok

støttende sig til Datterens Nægtelser, skriftligt opfordrede Kongen til at tage Fru Kirsten til sig igjen, hvad han dog naturligvis lod hånt om<sup>54</sup>. Det følgende År (1636) i December Måned gik hun personlig i Ilden. Kongen lå på Antvorskov, og Fru Ellen rejste da over til Slagelse og fik, skjønt Kongen ikke ventede sig noget godt deraf, Foretræde hos ham, ja blev endog indlogeret på Slottet. Efter nu at have holdt sig nogle Dage »temmelig beskedentlig«, begyndte hun at komme frem med, hvad hun havde på Sinde, idet hun først for Kongen udbredte sig om, hvor meget Dorthea Elisabeth lignede ham, og siden prædikede det samme bl. a. for Valdemar Christian og Vibeke Kruse, hvilken sidste hun tillige udspurgte om Kongens Stemning mod Barnet. Kongen selv indlod sig ikke mundtlig med Fru Ellen om Sagen, men sendte hende en skriftlig Advarsel, og da hun i sit Gjensvar erklærede at ville sværge på, at hun aldrig havde mærket, enten at Dorthea Elisabeth ikke anstod Kongen lige så godt som de andre Børn, eller at Fru Kirsten havde stået i utilladeligt Forhold til Rhingreven, sendte Kongen Hofprædikanten Peder Vinstrup til hende med en i Overensstemmelse hermed udarbejdet edelig Erklæring, som han forlangte, at hun skulde underskrive. Men da det kom hertil, erklærede hun sig dog ude af Stand til at kunne aflægge en sådan Ed<sup>55</sup>, og hun måtte da rejse uden at have udvirket andet end at gjøre sine Klienters Sag endnu værre, end den var i Forvejen. Thi Kongen, som var bleven yderlig forbitret over hendes Optræden, besluttede på en utvetydig Måde at vise Verden, hvorledes han betragtede Dorthea Elisabeth, og lod hende i Februar 1637 føre til Hamborg og overgive til en derværende Kjøbmands Varetægt<sup>56</sup>. Men Fru

Kirsten måtte også personlig undgælde for Moderens Optræden, og Kongen beråbte sig herved på, hvad der jo også på en Måde var sandt, at Fru Ellens Vægning ved at aflægge den omtalte Ed var det samme som at erklære Datteren skyldig. Fru Kirsten fik Husarrest på Boller fra i første Halvdel af Januar til i anden Halvdel af Maj<sup>57</sup>. Der var dog endnu langt til Enden. Da nemlig, som Kongen udtrykker sig, den omtalte »Paradisfugl var bortfløjen, da var der sådan en Klagen hos Fru Ellen og hendes Parti over samme Kramsfugls Forrejsen, at der var intet at tale derom«<sup>58</sup>. Man ophidsede sig selv og andre endnu mere end før mod Kongen og fremstillede ham overalt som den, der gjorde både Hustru og Barn den blodigste Uret. Man dristede sig dog heller ikke nu til at forlange Sagen ordentlig undersøgt, men netop det, at Kongen vidste, at Sladdereren gik i alle Kroge, uden at nogen enkelt turde vove sig frem og give ham Lejlighed til at bevise, at de fór med Løgn, både forbitrede og ængstede ham. Han frygtede, ikke med Urette, at man ventede på, at han skulde dø uden at have dokumenteret sin Ret for Verden; thi da vilde det hedde, at han ikke havde kunnet bevise sine Beskyldninger mod Fru Kirsten, hans Eftermæle vilde da være vanæret, og »den kasserede Frøken« vilde komme frem igjen, blive regnet lige med hans virkelige Børn og komme til at gå i Arv med dem<sup>59</sup>. Han trængte altså på en Afgjørelse og henholdt sig herved især til Fru Ellen, hvem han aldrig kunde glemme, at hun på Antvorskov havde prøvet på at »flikke ham hendes Datters Unge på Halsen«, og som nu oven i Kjøbet lagde nyt Tønder til hans Vrede ved at arbejde på at få Dorthea Elisabeth tilbage til sig igjen, idet det da var hendes Hensigt ikke blot at opdrage hende, men også

for Fremtiden udstyre hende af sine og Datterens Midler<sup>60</sup>. I en Række af År gjorde Kongen de største Anstrengelser for at komme Fru Ellen til Livs, og navnlig for at af-tvinge hende en utvetydig edelig Erklæring om hendes Opfattelse af Fru Kirstens Forhold, som han kunde lægge til Grund for en videre Behandling af Sagen, men Fru Ellen var en Modstander, som det ikke var let at få Bugt med. Når Kongen gennem betroede Mænd lod hende tiltale om Sagen, blev det for det meste ved Udflugter, når han lod hende afgive skriftlige Erklæringer, vare de utilfredsstillende, og stævnedes han hende for sig selv, syntes hun vel i Øjeblikket at falde til Føje, men smuttede ham dog tilsidst ud af Hænderne. Flere Gange truede Kongen med at bringe Datterens Sag for Herredagen, hvortil han da tillige vilde stævne Fru Ellen og to af hendes fornemste Hjælpere, Broderen Otte Marsvin, som var Fru Kirstens Værge, og Søsteren Fru Helvig Marsvin, men Truslen kom aldrig til Udførelse, da Fru Ellen i Tide vidste at afvende Uvejret. Kongens Fortvivlelse over ikke at kunne komme nogen Vegne med hende får undertiden et overordentlig komisk Udtryk, som da han i 1640 for fuldt Alvor opfordrer hende — for det Tilfælde at hun ikke vil aflægge Ed — til at bevise sin Sags Retfærdighed ved at bære »et gloende Jern, som vi med Guds Hjælp . . . in loco publico hende agter at præsentere«<sup>61</sup>. Hun slap dog også den Gang, vistnok især ved at Korfits Ulfeldt og Rigsmarsken Jørgen Urne gik i Forbøn for hende<sup>62</sup>, men Kongen, som mere og mere bestemt følte Nødvendigheden af, at der blev gjort noget, inden han døde, besluttede dog i det mindste at give sine Børn Lejlighed til at blive så vidt bekendte med Sagen mellem deres Moder og ham, at de selv kunde danne sig en begrundet Mening om, hos hvem Skylden

lå, og efter at nu også de to yngste Døtre, Frøknerne Christiane og Hedvig, havde nået Grænsen af den voxne Alder<sup>63</sup>, blev der truffet Anstalter til i Påskeugen 1641 at holde et »Kollokvium« med Fru Ellen, ved hvilket alle Børnene skulde være til Stede, og hvor Kongen da vilde forelægge dem den hele Sag og desuden afæske Fru Ellen Forklaring om hendes Forhold til den<sup>64</sup>. Som Grundlag for Forhandlingen udarbejdede Kongen selv det store Anklageskrift, som er bekjendt under Titelen: »Deduktion mod Fru Ellen Marsvin«<sup>65</sup>, og for så vidt muligt at sikre et varigt Udbytte af Sammenkomsten og forebygge Eftersnak af Fru Kirstens Parti bestemte Kongen, at foruden Fru Ellen skulde også nogle af hendes Tilhængere, som hun selv skulde vælge, overvære Forhandlingerne, og de samme skulde da tillige deltage i Protokolleringen af, hvad der blev talt<sup>66</sup>.

Der kan vistnok ikke være Tvivl om, at denne af Kongen så ivrigt ønskede og så omhyggeligt forberedte Sammenkomst virkelig fandt Sted til den fastsatte Tid<sup>67</sup>, om den end til Dels synes at have fået en anden Karakter, end det fra først af var Kongens Mening. Da Kongen, som han udtrykker sig med Hensyn til Fru Ellen, »ingen Sky bar, hvem og hvor mange hun begjærede at have derhos«, ligger det nær at antage, at Kongen selv har ønsket, at hans Svingersønner, der jo stode i det nærmeste Forhold både til Sagen og Personerne, skulde være til Stede, for så vidt det på nogen Måde var dem muligt. Af virkelige Svingersønner havde Kongen dengang, foruden Pentz og Ulfeldt, Hans Lindenov til Iversnæs, som 1639 havde ægtet Frøken Elisabeth Augusta. Han var en Søn af Rigsråd Hans Lindenov til Hundslund og selv 1640 optaget i Rigens Råd, men iøvrigt en plump og

lidet begavet Mand<sup>68</sup>, der aldrig kom til at spille nogen mere fremtrædende Rolle. Til Svigersønnerne kunde dog på en Måde endnu regnes to Mænd, som ganske vist allerede vare udsete til denne Værdighed, nemlig Rigsråd Hannibal Sehested til Nøragergård, Søn af den forlængst afdøde Klaus Sehested til Højris, og Ebbe Ulfeldt, Søn af Rigsråd Christoffer Ulfeldt til Svenstrup i Skåne, hvilke Mænd begge på samme Dag i det følgende År (6te Novbr. 1642) ægtede Kongens Tvillingdøtre, Frøknerne Christiane og Hedvig. Af disse to vides dog Hannibal Sehested ved det her omtalte Tidspunkt sikkert at have været fraværende — på en Ambassade til Spanien —, hvorimod Ebbe Ulfeldt, som havde tilbragt flere År i Udlandet, nærmest for at uddannes som Militær, og sidst havde tjent som Kavallerimajor i den spanske Hær, vistnok netop var kommen hjem, kort før den omtalte Sammenkomst skulde finde Sted<sup>69</sup>.

Jeg har ved en tidligere Lejlighed fremhævet, hvor meget det lå i Svigersønnernes Interesse, at Fru Kirstens Sag blev ført til en heldig Udgang, og i Virkeligheden stode de også — uden Hensyn til deres personlige Følelser for hende, der vistnok for fleres Vedkommende vare temmelig kjølige — alle væsentlig på hendes Side i hendes Strid med Kongen. Imidlertid var det naturligvis altfor voveligt for dem at lade deres Sympathier træde ganske åbenlyst frem, så længe de endnu ikke følte sig stærke nok til at turde sætte Kongens Gunst på Spil, og for Ulfeldt, som havde mere at tabe end de andre, har dette Hensyn sikkert spillet en meget betydelig Rolle. Han synes da også hidtil at være optrådt med stort Mådehold i sin Svigermoders Sag, og vistnok netop herved kunde det blive ham muligt en enkelt Gang at få

nogen Indflydelse på Kongens Beslutninger, som da han i 1640 gik i Forbøn for Fru Ellen. Men af hans Optræden i en senere Tid kan man slutte, hvilken hård Kamp med hans hovmodige og heftige Sind dette Mådehold må have kostet ham<sup>70</sup>. At Fru Kirstens Børn følte sig endnu stærkere end Svigersønnerne knyttede til Moderens Sag, måtte være så meget naturligere, fordi de både rantes endnu mere direkte af den til Moderens Navn knyttede Vanære, og fordi de hidtil nærmest kjendte Kongens Beskyldninger mod Moderen gennem dennes egen eller hendes Tilhængeres forvanskede Fremstillinger<sup>71</sup>; og når endog Valdemar Christian, som ikke synes at have holdt af hende personlig, og som i senere Tider opførte sig ligefrem slyngelagtigt imod hende, i hele hendes Strid med Kongen lidenskabeligt tog hendes Parti, så at han endnu ganske kort før den omtalte Sammenkomst for Moderens Skyld var optrådt mod Vibeke og hendes Børn på en Måde, der forbitrede Kongen i højeste Grad<sup>72</sup>, — hvorledes må da Forholdet ikke have været med dem af Børnene, hos hvem også den barnlige Kjærlighed gjorde sit Krav gjældende? Men at dette var Tilfældet med Leonora Christina, er der adskilligt der tyder på, som da også Moderen, i det mindste i senere År, sees at have elsket denne Datter frem for noget af sine andre Børn. For Leonora Christinas Vedkommende forøgedes iøvrigt det pinlige ved den hele Situation derved, at hun også elskede sin Fader højt; thi her stod jo Faderen og Moderen mod hinanden på en sådan Måde, at det at give den ene af dem Ret måtte synes næsten uforeneligt med at kunne bevare blot Agtelsen for den anden<sup>73</sup>. Jeg antager i Virkeligheden, at hun kun har kunnet rede sig ud af dette Dilemma ved at tilegne sig den Opfattelse af Sagen, som Fru Kirstens Tilhængere



så meget bestræbte sig for at skaffe Udbredelse, nemlig at Kongens Adfærd mod hans Hustru væsentlig skyldtes Vibeke Kruses Rænker, og jeg har derfor heller ingen Tvivl om, at hendes Had har hvilet lige så tungt på Vibeke som alle de andres.

Dette må være tilstrækkeligt til at give en Forestilling om, hvor overordentlig pinligt det må have været både for Børnene og Svigersønnerne at deltage i en Sammenkomst som den, der, som før omtalt, skulde finde Sted i April 1641 mellem Kongen og Fru Ellen. Imidlertid synes Sammenkomsten at være løbet bedre af, end man skulde have ventet<sup>74</sup>. Skjønt man desværre ikke véd noget om Enkelthederne, sees dog så meget af den Måde, hvorpå Kongen senere kom tilbage til disse Sager<sup>75</sup>, at den Drøftelse af Klagepunkterne mod Fru Kirsten og Fru Ellen, som han havde påtænkt ved den nævnte Lejlighed, i det mindste ikke kan have fundet Sted i det Omfang og med en sådan Indgåen på de uhyggelige Enkeltheder, som det fra først af var Meningen. Men på den anden Side førte heller ikke hin Sammenkomst til noget så helst afgjørende Resultat hverken i den ene eller den anden Henseende. I Børnenes og Svigersønnernes Stilling til Fru Kirsten sees den ikke at have fremkaldt den ringeste Forandring, og hvad Fru Ellen angår, synes det vel at være kommen til en Slags Våbenstilstand mellem hende og Kongen, men den holdt i hvert Fald ikke længe, og få År efter træffe vi hende og ham næsten i samme Position over for hinanden som tidligere.

Når der i det foregående er fremdraget flere Begivenheder og Forhold, som kastede deres Skygge over de tidligere År af Leonora Christinas Ægteskab, må dette dog ikke misforståes således, som om disse År væsentlig

fik deres Farve heraf. I al Fald i Forhold til en senere Tids Ulykker var alt hint af mindre Betydning, og Leonora Christina omtaler selv de første År af sit Ægteskab som i det hele fredelige og lykkelige. Hvad der meget bidrog til, at hun for en overvejende Del følte sig tilfreds i hin Tid, var — foruden hendes Mands Kjærlighed — det gode Forhold, hvori både hun og han stod til hendes Fader Kongen. Hun siger selv, at denne viste hende mere Ære, end der tilkom hende<sup>76</sup>, og hvad Ulfeldt angår, modtog han stadig nye Beviser på Kongens Tillid. Vistnok medførte dette bl. a., at den Tid, han kunde tilbringe sammen med sin Hustru, blev ikke lidt indskrænket, ja ikke sjældent måtte han forlade hende for længere Tid ad Gangen, når han blev brugt i diplomatiske Sendelser udenrigs — hvorom mere siden. Men for Leonora Christina var det naturligvis en Glæde at se, hvorledes hendes Mands Anseelse og Indflydelse tiltog, og hun havde desuden ingen Vanskelighed ved at få Tiden til at gå. Hun var af en Natur, som stadig krævede at være i Virksomhed, både legemligt og åndeligt, og hun havde mange Slags Midler til at fyldestgøre dette Krav, selv bortset fra, hvad der ligefrem påhvilede hende som Pligt i hendes Egenskab af Husfrue i et stort Hus, og snart også som Moder til en talrig Flok Børn. Sin Ånd sysselsatte hun på forskjellig Måde, især dog ved allehånde Kunstøvelser og Studier. Hendes musikalske Dannelse, som der var lagt en god Grundvold til i hendes Barndom, fik nu en videre Udvikling, og hun lærte blandt andet at spille på flere nye Instrumenter, som Fløjte, Guitar og Viola di Gamba (en Slags Violoncel)<sup>77</sup>. Hun tegnede — vistnok ikke uden Talent —<sup>78</sup> og tog Undervisning i denne Kunst af Karl van Mander, den yngste af tre bekendte Kunstnere

af dette Navn. Man har endnu en Regning, som v. Mander mange År senere indgav over Ulfeldts Gjæld til ham, og hvoraf man ser, at hans Undervisning begyndte den 3die Januar 1642 og varede »ungefær udi 2 År«, hvorfor han beregnede sig 150 Rdlr.<sup>79</sup>. Heller ikke Digtekunsten var Leonora Christina fremmed, og skjønt de Poesier, vi nu kjende af hende, vistnok alle stamme fra en senere Tid, er det dog rimeligt, at allerede hendes Ægteskabs første År have været betegnede ved Forsøg i denne Retning<sup>80</sup>. I det hele lagdes i disse År efter en større Målestok Grunden til den efter vore Forhold ualmindelig høje literære Kultur, der på mange Måder gav sig talende Vidnesbyrd i hendes Liv<sup>81</sup>. Når man skal slutte fra hendes efterladte Skrifter og hendes hele åndelige Ejendommelighed, må mange af hendes Studier antages at være gæede i historisk Retning. Måske har hun i denne Henseende fået nogen Tilskyndelse af sin Ægtefælle, der også havde megen historisk Sans, og om hvem det blandt andet fortælles af Sperling, at da han boede på Bahu som Lensmand, tilbragte han en stor Del af sin Formiddag med at læse i Plutarch<sup>82</sup>. Men hendes Videbegjærlighed var overhovedet meget levende på alle Punkter, og når hun, som hun selv antyder, også bestræbte sig for at udvide sin allerede i Barndommen ikke ubetydelige Sprogkundskab, har hun herved ganske vist ikke mindre haft den forskelligartede faktiske Kundskab for Øje, som hun ved Sprogene fik Nøglen til, end Fyldestgjørelsen af de mere formelle Krav, der stilledes til en så højbåren Dame som hende. Blandt de nye Sprog, hun lagde sig efter, kan nævnes italiensk, et Sprog, som da, i Forbindelse med spansk, var meget en vogue overalt, hvor Renaissance-Kulturen nåede hen, og som Ulfeldt selv,

der jo havde opholdt sig en Tid i Italien, fandt megen Fornøjelse i at tale<sup>83</sup>. Hendes Lærer i dette Sprog var en spansk Adelsmand og Naturforsker Leonin, som Ulfeldt en Tid havde i sin Tjeneste, og som han, der også interesserede sig for Naturhistorien og særlig var opsat på at lære de arktiske Landes Naturforhold at kjende, endog engang lod gjøre en Rejse til Spitsbergen for at undersøge dette Land<sup>84</sup>. Det kunde synes rimeligt nok, at Leonora Christina allerede i dette Afsnit af sit Liv også havde lært spansk, og så meget mere, som hendes Ægtefælle foruden Leonin også havde en anden Mand af spansk Herkomst i sin Tjeneste. Denne Mand, Bernardo d'Aranda, af en anset Slægt i Brygge, skal være fulgt hjem med Ulfeldt fra en Sendelse, som han i 1641 havde til Tyskland, gjorde i en Række År Tjeneste hos ham som Sekretær og stod i høj Gunst hos ham<sup>85</sup>. Imidlertid have vi Leonora Christinas eget Udsagn for, at det først var i en senere Periode, at hun begyndte at lægge sig efter det spanske Sprog<sup>86</sup>. Derimod lærte hun allerede nu noget latin af Sperling, hvem hun giver det Skudsmål, at han var en ganske udmærket Lærer. Men det fik dog ingen større Fremgang med dette Sprog. Hun kom vel så vidt, at hun kunde forstå, hvad der ikke var altfor svært, men heller ikke videre<sup>87</sup>.

Ved Siden af Studierne og Kunstøvelserne blev der også Plads for lettere Adspredelser. I det hele vare disse naturligvis de samme for hende som for andre Damer af Stand på den Tid, og at gjenngå dem alle vilde føre altfor vidt. Her skal kun fremdrages nogle Enkeltheder. At hun, uagtet sin før omtalte Tilbageholdenhed, måtte deltage ikke lidt i Selskabslivet, også udenfor sit eget Hus, er indlysende, og som hun på Grund

af sin Stilling i Samfundet, sine Talenter og sin Skjønhed uden Tvivl på alle andre Steder har været den mest fejrede Dame, således var det sikkert også ved selve Hoffet, hvor det ved mange Lejligheder nærmest måtte tilfalde hende som Kongens Datter og Statholderens Frue at gjøre Honneurs, eftersom Prins Christians Gemalinde kun undtagelsesvis kunde være til Stede. At hun også af og til gjorde mindre Rejser om i Landet, for en Del vistnok for at besøge sin nærmeste Slægt, omtales af hende selv<sup>88</sup>. Hun taler fremdeles om, hvorledes hun i de første År af sit Ægteskab morede sig med at jage (til Hest), skyde og spille Bold<sup>89</sup>, Idrætter, som dengang overhovedet dyrkedes af Damer af Stand, men som det vel er tænkeligt at Leonora Christina, på Grund af den mandlige Retning i hendes Sind, har fundet mere Behag i end de fleste andre. Hun spillede også Skak, hvilket hun havde lært af Sperling. Denne fortæller selv, at de i hendes »gyldne Tid« plejede at holde en Rose-nobel på Partiet<sup>90</sup>, og man får ligesom et Vink om den Pragt, der — rigtignok efter at Ulfeldt allerede var bleven Rigshovmester — herskede i hendes Hus, gennem en Beskrivelse som en åndfuld og lærd Franskmand, Isaac de la Peyrère<sup>91</sup>, giver af et Skakspil, som benyttedes, da han en Gang selv spillede med Leonora Christina. Brættet var af hvidt og gult Rav, og Brikkerne af Guld, indlagt med Emaillé af samme Farve som Brættet, og meget kunstfærdigt udarbejdede. Kongerne og Dronningerne sad på Troner i kongeligt Skrud, med Krone på Hovedet og Scepter i Hånden. Løberne vare Bisper med prægtige Bispehuer på, Springerne Riddere til Hest, og Hestene vare både smukt gjorte og smukt opsadlede; Tårnene vare Elefanter med Tårne på Ryggen,

og Bønderne Musketterer, som holdt Bøssen til Kinden, som om de ventede på Befaling til at fyre<sup>92</sup>. La Peyrère har opbevaret et andet Træk vedrørende Ulfeldts og Leonora Christinas Adspredelser, som er endnu mere karakteristisk. Det kan først bemærkes, at han selv kom ind i Landet 1644 i Følge med den franske Ambassadør La Thuillierie og opholdt sig temmelig længe i Kjøbenhavn, hvor han fornemlig samlede Oplysninger om Islands og Grønlands Naturforhold og Historie. Blandt de forskjellige Statsmænd og lærde, med hvem han kom på en venskabelig Fod, og som hjalp ham ved hans Arbejde, var også Ulfeldt, som forsynede ham med mange gode Efterretninger, og som også i en senere Tid vedligeholdt Bekjendtskabet med ham<sup>93</sup>. Det er gennem La Peyrère, at vi have Kundskab om den før omtalte Leonins Sendelse til Spitsbergen, og ved samme Lejlighed fortæller han da, at Ulfeldt havde ladet nogle Isbjørne komme ned fra Spitsbergen til Kjøbenhavn, hvor man en Tid lang holdt Liv i dem. Når nu Ulfeldt vilde gjøre sine Venner en Fornøjelse, sejlede han ud på Søen med dem til et Sted, hvor der var nogenlunde dybt og Sandbund, og her lod man da Isbjørnene, der førtes med, bundne i lange Kjæder, springe ud. Det interesserede da højlig Tilskuerne — blandt hvilke naturligvis Leonora Christina jævnlig har været — at se Dyrene tumle sig i Dybet, hvor de ofte bleve 2—3 Timer uden at komme op til Overfladen<sup>94</sup>. Det kan ikke nægtes, at der ved et Skuespil af denne Art er noget storladent, næsten kongeligt, der svarer godt til den Forestilling, vi i det hele anse os berettigede til at nære om det Ulfeldtske Ægtepars Tilbøjeligheder og Vilkår.

Idet Leonora Christina omtaler den ringe Fremgang, hun gjorde i latinen, anfører hun blandt andre Årsager hertil også den Forstyrrelse, der voldtes ved hendes talrige Nedkomster<sup>95</sup>, og i Virkeligheden synes hun i Løbet af en forholdsvis lang Årrække at have født gennemsnitlig et Barn om Året. Hvor mange Børn hun fik i det hele, lader sig næppe med Sikkerhed afgjøre, da flere af dem døde i en spæd Alder. Ti véd man dog med Vished, at hun har haft, men det er ikke usandsynligt, at der har været flere<sup>96</sup>. Om dem af Børnene, der nåede den voxne Alder, vil der oftere blive Tale i det følgende, og skjønt flere af dem fødtes temmelig langt henne i Leonora Christinas Ægteskab, vil jeg dog allerede her nævne deres Navne. De vare altså: Christian, Anne Kathrine (den ældste af Døtrene), Korfits, Ellen Christina (f. 1643), Ludvig, Leonora Sophie (vistnok f. 1649), Leo (f. <sup>12</sup>/<sub>3</sub> 1651)<sup>97</sup>. Jeg må dog udtrykkelig tilføje, at det egentlig kun er for de to sidstes Vedkommende at jeg er nogenlunde sikker på, at den her fulgte Orden betegner det virkelige Forhold mellem Børnenes Alder. — Leonora Christinas før anførte Ytring om det Afbræk, der gjordes hende i hendes Studier ved de hyppige Barsler, må iøvrigt antages at gjælde en Del ud over, hvad der ligefrem ligger i Ordene, eftersom det synes, at alle disse Børn (blot med Undtagelse af Leo, og det på Grund af ganske særegne Omstændigheder) opfostreredes og opdroges i Hjemmet<sup>98</sup>. Thi skjønt naturligvis Varetagelsen af de herhen hørende Enkeltheder var overdraget til forskellige dertil ansatte Folk, kunde det dog ikke være andet, end at Moderen på mange Måder måtte føle Trang til selv at gribe ind. At iøvrigt denne Opfostring i Hjemmet — der stod i stærk Modsætning til,

hvad der havde været Regel ved Leonora Christinas egen og hendes Søskenes Opfostring — nok for en Del kunde hænge sammen med et almindeligt Omslag i Tidens Anskuelser på dette Punkt, tør jeg ikke nægte, men også uden dette måtte den, således som Forholdene vare i Leonora Christinas Familie, næsten blive en Nødvendighed. Thi, som tidligere berørt, var det jo nærmest Moderens kvindelige Slægtninge, hvem Børnene betroedes, når de sendtes ud af Huset, og frem for alle andre da Moderens Moder eller hendes Mormoder; men at Kongens Stilling både lige over for Fru Kirsten og Fru Ellen gjorde det umuligt for Leonora Christina at sætte noget af sine Børn i Huset hos disse, behøver ingen nærmere Udvikling.

Om der også i det, jeg hidtil har meddelt om Leonora Christinas Liv i hendes Ægteskab, en ganske enkelt Gang er lånt et Træk fra en lidt senere Periode, har jeg dog væsentlig holdt mig til Ægteskabets første 5—6 År. Som man har set, synes hun i denne Tid ikke at være trådt meget frem for Offentligheden — hvad der sikkert er en Hovedgrund til, at Efterretningerne om hende fra disse År ere så sparsomme —, og Forholdet er ikke meget anderledes i det Afsnit af hendes Liv, som jeg nu vil omtale, og hvis Grænser jeg sætter ved hendes kongelige Faders Død. Det er egentlig kun ved en enkelt Lejlighed i Året 1647, at hun bliver noget mere synlig, også for en større Kreds, idet hun da foretog en Rejse i Udlandet, på hvilken hun vakte en Del Opmærksomhed. Men når Kilderne ere så tavse om hende i det angivne Tidsrum, ere de så meget mere talende med Hensyn til hendes Ægtefælle, og i Virkeligheden kan intet af det, som er hændet, hende personligt i disse År, have været



af den Betydning for hendes Existents som det, der på samme Tid vederfores Korf. Ulfeldt. Skjønt det derfor hverken for denne eller en følgende Tids Vedkommende er Meningen at give en fuldstændig Fremstilling af den sidstes Historie, kan jeg dog ikke undgå at komme noget ind på den, men jeg beder udtrykkelig bemærket, at jeg af det rige Stof kun agter at fremdrage enkelte Træk, hvis Betydning mindre må søges i, hvad de indeholde til Opklaring af Ulfeldts egne Forhold, end i det Lys, de, i hvert Fald indirekte, kaste dels over Leonora Christinas samtidige Stilling, dels over hendes senere Skjæbne<sup>99</sup>.

I de nærmeste År efter at Statholderembedet var bleven Ulfeldt overdraget, bevarede han ikke blot Kongens Yndest og Tillid usvækket, men erhvervede begge Dele i stedse højere Grad, og idet Kongen mere og mere vænnede sig til at bruge ham eller i det mindste høre hans Råd i de fleste Sager af Vigtighed — også langt ud over Grænserne af hans egentlige Æmbetsvirksomhed —, vandt han efterhånden en meget betydelig Indflydelse. At denne Indflydelse ingenlunde på alle Punkter var heldig, kan der næppe være Tvivl om, og for her blot at nævne et enkelt Exempel, må det sikkert for en ikke ringe Del tilskrives Ulfeldts Råd og Tilskyndelse, at Kongen, som allerede i længere Tid havde søgt at bøde på den uheldige finansielle Tilstand ved en stærk Forhøjelse af Afgifterne på Rigets Strømme, og frem for alt af Tolden i Øresund, fra omtrent 1637 af fortsatte denne Trafik efter en Målestok, som overskred alle fornuftige Grænser. Det var umuligt andet, end at disse mere og mere trykkende Pålæg, hvortil for den mulige Toldsvigs Skyld sluttede sig en stedse skarpere Visitering af Skibene, måtte i højeste Grad opirre de søfarende Nationer, og

som de i Virkeligheden snart fremkaldte Afslutningen af et Forbund mellem Sverig og Holland til Handelens Beskyttelse, således bleve de i det hele af den mest skjæbnesvangre Betydning for Landets Fremtid. Den danske Politik's Kortsynethed med Hensyn til dette nærmest liggende falder så meget mere i Øjnene, jo mere den med anstrengt Opmærksomhed fulgte de vexlende Faser i den almindelige europæiske Situation, for om muligt at drage nogen Fordel heraf — en Bestræbelse, som til Dels også fik sit Udtryk i nogle diplomatiske Sendelser, der betroedes Ulfeldt i disse År, bl. a. til England, hvor han var 4 Gange i Årene 1639—42, og til den almindelige tyske Rigsdag i Regensburg 1641. Det nærmere ved disse Sendelser vedkommer os ikke her, men det kan nævnes, at Sendelsen til Regensburg bragte Ulfeldt et vist personligt Udbytte i Form af en ny Værdighed, idet han af Kejseren blev optaget i de tyske Rigsgrevers Stand, således som allerede Svogeren Pentz ved en lignende Anledning var bleven det i 1636, og ligeledes hans egen Broder Frants Ulfeldt († 1636), der som Officer i kejserlig Tjeneste havde udmærket sig ved sin Tapperhed. Efterretningen om hans Udnævnelse er iøvrigt næppe bleven gunstigt modtaget af hans Standsfæller her hjemme, der i det hele nærrede stor Uvilje mod en Værdighed, som syntes beregnet på at hæve dens Bærere ud over deres egen Kreds, og Bevidstheden om denne Uvilje — der i senere År endog fik et bestemt Udtryk i Anledning af den Mening man havde, at Ulfeldt og hans Svogre tænkte på at få en dansk Grevestand oprettet — var uden Tvivl Grunden til, at Ulfeldt ikke førte Grevetitlen, før efter at han havde forladt Danmark<sup>100</sup>.

Af langt større Betydning end denne Ophøjelse var dog en, som han nogen Tid efter modtog af Christian IV. selv. I Foråret 1643<sup>101</sup> udnævntes han nemlig til Righovmester og blev derved sat på den højeste Post i Riget, som kunde beklædes af en Undersåt. Rigens Hovmester var den øverste af de så kaldte Rigsæmbeds mænd, som, idet de udgjorde Kongens nærmeste Rådgivere og tillige — næst efter ham selv — det øverste Organ for den udøvende Magt, snarest svarede til, hvad man nu vilde kalde Ministeriet. Hovmesteren var altså en Slags Førsteminister, men desuden — hvad der ikke gav ham mindst Betydning — Finantsminister, idet Styrelsen af hele Pengevæsenet, både Statens almindelige og Kongens særlige, lå under ham, og alle Udbetalinger regelmæssigt anvistes af ham. Hans Stilling, der betragtedes som livsvarig, hvis han ikke selv søgte sin Afsked eller ligefrem forbrød sig, fik en yderligere Støtte derved, at Righovmesteren havde Forsædet i Rigsrådet og altså på en Måde også var denne Regeringsmyndigheds naturlige Leder og Repræsentant. Thi medens han altså på den ene Side som Udfører af Kongens Vilje støttedes af den kongelige Magt, støttedes han på den anden Side over for Kongen selv af Rigsrådets Autoritet. At Ulfeldt fik Æmbedet, var for så vidt naturligt nok, da han i sin Egenskab af Statholder allerede havde udført en stor Del af de under det hørende Forretninger, ja i det sidste Årsted før sin Udnævnelse synes at have overtaget noget nær dem alle, og Kongen kunde så meget mindre nære Betænkelighed ved at udnævne ham, da han vidste, at Rigsrådet og Adelen ugjerne så, at Rigsæmbederne henstode ubesatte. Imidlertid tør det antages, at Rigsrådets Flertal var langt fra at ønske Ulfeldt på denne Post, og det både på Grund af hans

Personlighed, på Grund af hans Standpunkt i den ydre Politik, og endelig fordi han som Kongens Svigersøn også i indre Spørgsmål nærmest måtte antages at ville bruge sin Indflydelse til Fordel for sin Svigerfader lige over for dennes naturlige Modstandere, Rigsråd og Adel. Dette sidste har Kongen uden Tvivl selv gjort sig Håb om, og Ulfeldts Adfærd imod ham havde hidtil næppe givet ham Grund til andet, men Sagerne toge snart en ganske modsat Udvikling. Efter at Ulfeldt var kommen til Magten, havde han væsentlig kun Tanke for to Ting: at hævde sin Æmbetsmyndighed og efter den størst mulige Målestok at fremme sine personlige Interesser. Men idet han i første Henseende næppe fandt nogen anden Skranke af Betydning end Kongens egen Myndighed, var det naturligt, at han på forskjellig Måde måtte komme til at støde sammen med denne, og især da Kongen, som på én Gang var heftig og halsstarrig og overhovedet i Forretningssager ofte vanskelig nok at forhandle med, havde vundet en Slags Hævd på i flere Retninger at gå ikke lidt ud over Grænserne for sin lovlige Ret. Og hvad det andet Punkt angår, havde Ulfeldt, efter at have opnået hos Kongen det meste, han kunde vente, i det hele størst Udsigt til Fordel ved at støtte sig til Oppositionen i Rigsrådet i sådanne Sager, som han ikke kunde sætte igjennem ved egne Kræfter, og dette forsømte han da heller ikke. Således havde Kongen, langt fra at skabe sig en Støtte ved Ulfeldts Udnævnelse, i Virkeligheden skabt sig en Hindring og en Plage, og idet den Skuffelse, han snart følte med Hensyn til Ulfeldts personlige Forhold til ham, ledsagedes af en stedse stærkere Erkjendelse af, at han overhovedet havde taget fejl af Svigersønnen både som Menneske og Statsmand, fyldtes hans Hjerte efterhånden

med Harme og Bitterhed imod ham. Allerede den Krise, der gik over Landet kort efter, at Ulfeldt var bleven Righshovmester, jeg mener Krigen med Sverig 1643—45, begyndte at åbne Kongens Øjne både i den ene og den anden Henseende.

Hvor meget Ulfeldt personlig har bidraget til Fremskyndelsen af Krigen, kan naturligvis ikke afgjøres i det enkelte, men som han må antages overhovedet at have bestyrket Kongen i den udfordrende Politik, denne allerede længe og på de forskjelligste Punkter havde fulgt over for Sverig, således er det vistnok udenfor al Tvivl, at han — som før berørt — havde en særlig virksom Del i de vidtgående og ophidsende Foranstaltninger, der i hin Periode betegnede Danmarks Optræden i Sundtoldssagen, og som i det mindste lagde et meget tungt Lod i Vægtskålen, da der toges Beslutning om Krigen. Sverig selv havde i Hovedsagen Toldfrihed; men selv bortset fra, at der dog var Undtagelser fra denne Regel både for enkelte Landsdeles og for enkelte Varers Vedkommende, rantes dets Handel paa mere end én Måde meget føleligt ved den stærke Forhøjelse af Toldsatserne og Forøgelse af Skibsafgifterne, og dertil kom, at den stedse mere skærpede Kontrol, som fandt Sted for at forhindre Toldsvig, og som lejlighedsvis kunde føre til vedkommende Skibes Anholdelse og Konfiskation, i en ganske særlig Grad synes at være bleven benyttet som et Middel til at chikanere og fortrædige den svenske Skibsfart. Ulfeldt, som havde hele Toldvæsenet under sig, synes umulig at kunne have været uden direkte Indflydelse også på dette sidste, og således opfattedes det også i Sverig, hvor man i det hele var umådelig forbitret på ham. Det påstodes, at han var personlig interesseret i, at der anholdtes og konfiskeredes

så mange Skibe som muligt, ligesom også, at han i sin Egenskab af Forsidder i Amiralitetet — en Domstol, der var oprettet for at dømme i Toldsagerne — ikke behandlede Sagerne med den Upartiskhed, som billigt burde kunne fordres af ham, og når disse Påstande kun kunne formodes at være begrundede, er det en Kjendsgjerning, at hans personlige Optræden over for de Svenskere, som i disse Sager henvendte sig til ham, var til det yderste hovmodig, hensynsløs og opirrende.

Endnu mere kompromitterende for Ulfeldt i hans Egenskab af Statsmand end hvad der både af stort og småt kan lægges ham til Last i Toldsagen, var dog måske hans ligefrem ufattelige Sorgløshed eller Blindhed med Hensyn til de Resultater, som man kunde sige sig selv måtte blive den uundgåelige Følge både af Regeringens Politik og hans personlige Optræden lige over for en Magt, der havde haft rig Lejlighed til at blive sig sin Styrke bevidst, og som fra gammel Tid af betragtede Danmark som sin bitre Fjende. Han så ikke eller ændrede ikke, at Symptomerne på Krigen stadig bleve mere og mere truende; selv de Advarsler, som den danske Resident i Stokholm, Peder Vibe, sendte hertil, bleve upåagtede, og endnu næsten i sidste Ojeblik optrådte han lige over for den svenske Resident Strömfeldt (Fegräus) på en yderst pralende og udfordrende Måde<sup>102</sup>, der kun lidet svarede til den ynkelige Virkelighed, som lå bagved. Endog flere Medlemmer af Rigsrådet, som ellers misbilligede den hidtil fulgte Politik over for Sverig, forbitredes over Ulfeldts halsstarrige Blindhed, og Følgen blev da også, at da Fjenden i December Måned 1643 stod i Holsten, var der så godt som intet gjort, Rust-

ningerne næppe begyndte, og Flåden, hvis Udstyrelse Ulfeldt særlig havde at sørge for, i mædelig Stand.

Enden blev, som bekendt, Begyndelsen lig. Krigen førtes lige så slet, som den var slet forberedt, og fik et sørgeligt Udfald. Heller ikke forøgede Ulfeldt sit Navns Ære under Krigen. Alligevel turde det være passende her at minde om, at om end Ulfeldts Liv i det hele afgiver det mest iøjnefaldende Exempel på, hvorledes en Adelsmand af den gamle Stamme kunde vanslægte, havde det dog længe været åbenlyst og blev det endnu mere i den her nævnte Krig, at den hele Stand var i stærkt Forfald. I Virkeligheden gav Adelens Mangel på fremragende Intelligents og Handledygtighed, dens lunkne Fædrelandskjærlighed, dens snæverhjertede og selvkjærlige Angst for at ofre noget af sit Gods eller sine Rettigheder for større Formåls Skyld sig talrige Vidnesbyrd ved denne Lejlighed og blev en væsentlig Hindring for, at Kongen, uagtet al sin rastløse Virksomhed og personlige Tapperhed, kunde udrette noget. Allerede på et temmelig tidligt Tidspunkt var der et Parti i Adelen, hvortil også Medlemmer af Rigsrådet sluttede sig, som ønskede Fred for enhver Pris, og efter Tabet af Pros Munds Flåde i Oktober 1644 voxede Partiet i Størrelse, så at Kongen kun med Nød kunde få de nødvendigste Penge bevilgede til Krigens Fortsættelse. Også Mistro mod ham selv kom med i Spillet. Man skal have frygtet for, at han, forbitret over den Modstand, han altid mødte hos Rigsrådet og Adelen, vilde søge ved Hjælp af Hæren og den med Adelens store Forrettigheder og slette Forhold mere og mere misfornøjede Borgerstand at gjøre sig uafhængig, og man synes endog at have tænkt sig Muligheden af, at Kongens Svigersønner, i det mindste delvis, kunde være

tilbøjelige til at støtte et sådant Forsøg. I hvert Fald er det sikkert, at Adelens Ulyst til at fortsætte Krigen fik ikke ringe Næring ved den Uvilje, der herskede mod to af Svigersønnerne, fordi de kjendeligt benyttede Krigen til at forøge deres Magt og fremme deres egen Fordel<sup>103</sup>. Disse to vare Korf. Ulfeldt og Hannibal Sehested. Ved den sidste, der oftere kom til at gribe ind i Ulfeldts og Leonora Christinas Skjæbne, må jeg dvæle et Øjeblik. Han havde begyndt sin Bane som Hofjunker, havde i nogle År været Hovmester hos Valdemar Christian, havde været brugt af Kongen i flere diplomatiske Ærender, og navnlig i en Ambassade til Spanien 1640—41, som han endte til Kongens store Tilfredshed. Han var uden Tvivl den bedst begavede af alle Svigersønnerne, et skarpt Hoved med virkelig Statsmandsdygtighed, ikke mindre ærgjerrig end Ulfeldt selv, men langt bøjeligere, når Omstændighederne krævede det, pragtelskende, smuk og fint dannet, men med løse moralske Grundsætninger. Året efter hans Hjemkomst fra Spanien gjorde Kongen ham, der allerede tidligere var Rigsråd, til Statholder i Norge, og kort efter (6te November 1642) ægtede han Kongens Datter, Frøken Christiane. Under Krigen havde han Overkommandoen i Norge, og var han end i det hele ikke meget heldig, udfoldede han dog en betydelig Energi. Han udmærkede sig i denne Henseende fordelagtigt fremfor flere af de andre Svigersønner, blandt hvilke i al Fald Ebbe Ulfeldt, der havde Overkommandoen i Skåne, var den eneste, som indlagde sig nogen Fortjeneste af Krigens Førelse. Thi Pentz, der i Begyndelsen kommanderede i Hertugdømmerne, skal strax have tabt Hovedet<sup>104</sup> og gjorde også siden kun mådelig Fyldest; og Hans Lindenov hørte til det Parti i Rigsrådet, som med Heftighed mod-



satte sig Krigens Fortsættelse, og gjorde sig bl. a. bemærket ved den overmodige Plumphed, hvormed han i den Anledning trådte op mod Tronfølgeren selv<sup>105</sup>. Som Forholdet mellem Svigersønnerne indbyrdes — afset fra de Tilfælde, da en fælles Fordel vinkede dem — i det hele var mådeligt, således indtrådte der allerede tidlig en stærk Spænding mellem Hannibal Sehested og Korf. Ulfeldt, hvilken sidste med Rette betragtede Svogeren som en meget farlig Medbejler, og det er ikke usandsynligt, som nogle have ment, at det for en Del var Ulfeldts Skyld, at Hann. Sehested kom op til Norge. Her begunstigede imidlertid Omstændighederne ham på en Måde, som gav Ulfeldts Skinsyge forøget Næring. Thi både gav Krigen ham i mange Henseender en næsten uafhængig Magt — den han også for en Del søgte at hævde efter Krigens Ophør —, og hans Forhold under den befæstede ham yderligere i Christian IV.s Gunst og forøgede hans Indflydelse på Kongen. I begge Henseender deltes iøvrigt, som allerede antydet, Ulfeldts Misfornøjelse med Svogeren af mange andre af dennes danske Standsfæller, man så i hans Iver for Krigens Fortsættelse kun et Skalkeskjul for egennyttige Planer, og man henviste til — hvad der ganske vist ikke lod sig nægte —, at han benyttede Krigen til at berige sig efter en stor Målestok<sup>106</sup>.

På dette Punkt gav Ulfeldt iøvrigt næppe Svogeren noget efter. Ligesom den uhyre Formue, han i få År samlede, og til hvilken hans lovlige Indtægter ikke tilnærmelsesvis stode i Forhold, hæver det over al Tvivl, at han i det hele misbrugte sin høje Stilling til at gøre sig uredelig Vinding, således er der mere end Sandsynlighed for, at en meget betydelig Del af, hvad han erhvervede på denne Måde, erhvervedes i Krigsårene, hvis forvirrede

Tilstande på så mange Måder gave gunstig Lejlighed. Om Enkelthederne i dette Forhold må der dog allerede af den Grund altid blive nogen Usikkerhed, fordi han ved sin Flugt fra Danmark 1651 unddrog sig Tilsvar for sin Æmbedsførelse, og hans Regnskaber vare i en sådan Uorden, at det var vanskeligt at få Rede på dem. Men som det er sikkert, at der dengang desuagtet konstateredes i en Række af År — det vil sige, lige fra den Tid, da han blev Rigshovmester — at have fundet uhyre Under-slæb Sted, bl. a. med det til Flåden leverede Tømmer, således ligger det nær at antage, at han navnlig i Krigs-årene har gjort sig Fordel af de store Leverancer af Materiel, Proviant o. lign. til Flåden — og for en Del til Hæren —, som Lejligheden krævede, og som gik igjennem hans Hænder, og allerede under Krigen pegede den offentlige Mening da også meget bestemt i denne og lignende Retninger<sup>107</sup>. I det hele var Misfornøjelsen med og Mistilliden til hans Styrelse under Krigen meget stor, og da i Oktober 1644 Pros Munds Flåde var bleven ødelagt, blev Stemningen yderst ophidset imod ham. Man påstod, at Flåden i alle Henseender havde været utilgivelig slet forsynet og udstyret, og man råbte på, at Ulfeldt og Hann. Sehested kun lagde an på at svække Staten for at vinde så meget større Magt<sup>108</sup>. Også Kongen var nu for Alvor bleven misfornøjet med Ulfeldt. Han havde allerede i nogen Tid følt sig krænket over den tiltagende Egenmægtighed, Svigersonnen viste i sin Æmbedsførelse, og som bl. a. også havde ytret sig derved, at han — næppe urigtigt i Principet, men stridende mod den tidligere Praxis — havde forbudt Rentemestrene at udbetale noget efter Kongens Anvisning, når han ikke selv havde kontraseret det; ved at han uden Kongens Vidende havde

udstedt Anvisninger på Øresundstolden, osv. Men nu kom Historien med Flåden til, og denne synes at have indgivet Kongen en lignende Mistro til Ulfeldt's Styrelse i det hele, som alle andre nærede, så at han i en Skrivelse til Kantsler Sehested, hvor også de ovenfor nævnte Beskyldninger fremdrages, endog synes at slå på, at det ikke forholdt sig ganske rigtigt med Leverancerne<sup>109</sup>. Hans Tvivl i denne sidste Henseende fik iøvrigt et endnu stærkere Udtryk derved, at han personlig foretog en Undersøgelse af Provianthuset, som man havde sagt ham var slet forsynet, og skjønt Undersøgelsen siges ikke at have bekræftet dette<sup>110</sup>, er det dog måske tvivlsomt, om Kongen i Hjertet følte sig mere overbevist herved\*) end ved den skriftlige Forklaring, som Ulfeldt gav til de i Skrivelsen til Kantsleren fremsatte Anker. Det kan endnu bemærkes, at Ulfeldts Forbud til Rentemestrene mod at udbetale noget uden hans Underskrift også var gået ud over Vibeke Kruse, hvad der særlig havde opbragt Kongen, og når man ser, at denne netop nu også gjorde Skridt til at tage Sagen mod Kirsten Munk og Ellen Marsvin op igjen<sup>111</sup> — hvorved han beråbte sig på, at Fru Ellen og hendes Parti stadig omtalte ham som den, der gjorde Fru Kirsten stor Uret —, ligger det ikke fjernt at sætte dette i Forbindelse med den nævnte Kjendsgjerning.

At Ulfeldt på sin Side gjerne vilde give det Udseende af, at det mere graverende i de Beskyldninger, der rejstes imod ham, var onskabsfuldt Opspind af hans Fjender og Misundere, er let forståeligt, ligesom også, at han viste

---

\*) Det hed i Staden, at de af Ulfeldt begunstigede Leverandører, for at hjælpe ham ud af Kniben, i største Skynding havde fyldt Provianthuset.

sig umådelig krænket over den Mistro og Uvilje, som Kongen lagde for Dagen. Han holdt sig, uagtet både Leonora Christina og flere af hans Venner frarådede det<sup>112</sup>, i nogen Tid fra Hove, ja skal endog have forlangt sin Afsked<sup>113</sup>. Så vidt var det dog ikke Kongens Hensigt at drive Sagen mod sin Datters Mand, og da det på Grund af Tidernes Vanskelighed måtte føles dobbelt stærkt, om Statens første Æmbedsmand kun med Vrangvillighed varetog sine Forretninger, undres man end ikke ved at høre, at Kongen selv skal have gjort det første Skridt til en Forsoning, der da også på en Måde kom i Stand, skjønt den næppe strakte sig synderlig videre end til Formen eller selv således blev af lang Varighed. Som Forsoningens Pris skal Ulfeldt have forlangt og opnået, at Kongen nævnede Navnet på den, som nærmest havde bestyrket ham i hans ufordelagtige Mening om Ulfeldt, og det sætter ikke den sidstes Sager i noget heldigere Lys, at den pågjældende skal have været selve Kongens Kantsler, Christen Sehested<sup>114</sup>, der vistnok var en Modstander af Ulfeldts Politik, men iøvrigt en hæderlig og fædrelands-sindet Mand og en trofast Ven af Kongen. Måske har Kongen dog også for Fredens Skyld opgivet at føre Sagen mod Ellen Marsvin og Datteren videre, men derimod fik en anden Sag, som også berørte Ulfeldts Stolthed stærkt, Lov til at gå sin Gang.

Samtidig med nemlig, at Kongen lod Ulfeldt mærke sin Mistillid, ytrede han en lignende over for Dr. Otto Sperling, som var Ulfeldts særlig gode Ven og skyldte ham omtrent alt hvad han var, og ved Udgangen af November 1644 nedsatte han — der iøvrigt allerede længe synes at have næret en vis Tvivl med Hensyn til Sperlings Æmbedsførelse<sup>115</sup> — en Kommission til at granske

både Anvendelsen af de 1000 Daler, som Sperling havde årlig for Leverancen af Medikamenter til Børnehuset, og hans øvrige Forhold i de ham af Kongen overdragne Bestillinger<sup>116</sup>. Det synes virkelig utvivlsomt, at Sperling i mere end én Henseende har opført sig meget lidt samvittighedsfuldt, og det var da bl. a. heller ikke Kommissionen muligt at få ham til at aflægge Røgnskab for hine Penge<sup>117</sup>. Følgen blev, at han i Begyndelsen af 1645 afskedigedes fra sine Æmbeder både som Børnehuslæge og som Kongens Botanikus, og noget efter opsagde også Københavns Borgermestre og Råd ham hans Stilling som Stadsfysikus<sup>118</sup>. »Vi ere på Skib sammen«, sagde Ulfeldt i den Anledning til ham, »I må sejle med mig«. Og ligesom på Trods synes han at have knyttet Sperling endnu nærmere til sit Hus, thi vi finde, at han tilbragte næsten hele Sommeren sammen med Leonora Christina på Hørsholm, som Ulfeldt havde i Forpagtning<sup>119</sup>.

Som før antydet, var Forsoningen mellem Kongen og Ulfeldt mere tilsyneladende end virkelig, og Fredsforhandlingerne med Sverig 1645 gave Stof til ny Spænding. Ulfeldt var den øverste af de fire Kommissærer, som fra dansk Side førte disse Forhandlinger, og selve hans Kolleger — blandt hvilke også Christen Sehested var — lagde en Del af Skylden for, at Udfaldet ikke blev bedre, over på ham, som iøvrigt skal have givet Beskyldningen tilbage<sup>120</sup>. Det er vanskeligt her at fælde nogen afgjørende Dom, men som det næppe kan være tvivlsomt, at de danske Kommissærer i det hele kunde have draget noget mere Fordel af de gunstigere Chancer, der frembøde sig navnlig mod Slutningen af Forhandlingerne, således kan man ikke undre sig over, at Kongen, der grebes

af den dybeste Smerte og Skuffelse ved det sørgelige Resultat, og hvis Tillid til Svigersønnen allerede i Forvejen var rokket, følte sig overbevist om, at særlig han ved denne Lejlighed kun dårligt havde opfyldt sin Pligt. Den således på ny opluende Misstemning mod Ulfeldt blev allerede meget kjendelig strax efter Fredens Slutning<sup>121</sup>, men sit skarpeste Udtryk fik den dog, da Ratifikationen af Fredstraktaten skulde finde Sted, idet Kongen først helt nægtede at underskrive og tilsidst, efter at have underskrevet, kastede Dokumenterne i Ansigtet på Ulfeldt med de Ord: »Der haver du dem, så som du haver gjort dem«<sup>122</sup>.

Det kunde ikke være andet, end at Ulfeldt, som således næppe havde redet én Storm af Unåde af, før der rejste sig en ny, måtte føle sig i højeste Grad ubehageligt stemt herved, og rimeligvis er endda hans Forbitrelse yderligere bleven forøget ved forskellige andre Omstændigheder, af hvilke her blot skal nævnes, at Kongen, som strax efter hans Afrejse til Fredsforhandlingerne gav Rentemestrene Ordre til i Fremtiden ikke at udbetale noget uden hans egen skriftlige Befaling<sup>123</sup>, i det mindste i nogen Tid efter Ulfeldts Hjemkomst synes at have forbigået denne ved Anvisningerne på Rentekammeret<sup>124</sup>. Men hertil kom endnu, at Ulfeldt måtte føle, at Kongens Uvilje kun var et enkelt Udtryk for en Stemning, der var fælles næsten for hele Landet. Den sidste Krig havde, som før er sagt, i vide Kredse vakt den største Mistillid til hans Styrelse både i den ene og den anden Henseende, og den Smule Popularitet, han måske en Tid har haft hos et Parti af Borgerstanden, kan så meget mindre antages at have bestået herimod, som denne Stands Had til Adelen i det hele netop på Grund af

Krigen havde nået en overordentlig Højde, og Ulfeldt ved sin Stilling naturlig måtte betragtes som Aristokratiets første Repræsentant. På den anden Side var han i høj Grad ilde set af et stort Parti i Adelen selv, og særlig indenfor sine nærmeste Standsfællers Kreds, Højadelen og Rigsrådet, havde han måske sine allerbitreste Fjender. Det var derfor i Grunden en ganske naturlig Ting, at han nu gjorde det samme Skridt, som han skal have gjort Året i Forvejen, idet han nemlig indgav en Ansøgning om Afsked, hvilken Ansøgning han begrundede ved at henvise til sin legemlige Svaghed, navnlig til sit syge Ben. Alligevel er det vist meget tvivlsomt, om denne Ansøgning var alvorlig ment, eller om han kun ved den tænkte at fremkalde en Krisis, der kunde give Sagen en Vending til hans Fordel. Hans Kjærlighed til Magten var så stor, at man har ondt ved at tro, at han godvilligt skulde give Afkald på alt, hvad han havde opnået, uden at trænges endnu hårdere, og således som Tilstanden var på den Tid, han indgav sin Afskedsbegjæring — en Tid, da der herskede den største Forvirring i alle Forhold, og da Afgjørelsen af mange højst vigtige Spørgsmål både for Finantsvæsenet og det hele Statsmaskineri stod på Dagsordenen — måtte han kunne sige sig selv, at Kongen, hvorledes end hans personlige Stemning var, umulig kunde lade en Mand i hans Stilling forlade sin Post. Kongen nægtede da også at tilstå ham hans Afsked<sup>125</sup>, men havde Ulfeldt ventet nogen særlig Oprejsning eller Undskyldning fra Kongens Side, blev han skuffet. Skjønt han altså måtte vedblive at varetage sine Forretninger, indskrænkede han sig ganske vist herved, fornærmet som han var, til det mindst mulige. Selv således fandt han dog Lejlighed til yderligere at ophidse Kongen mod sig.

Thi i de hårdnakkede Forhandlinger, som Kongen på den Tid — som forøvrigt næsten hele Resten af sit Liv — førte med Rigsrådet for at skaffe Kronen en Erstatning for den Afgang i Indtægter, den havde lidt ved Krigen og dens Konsekventser, stillede Ulfeldt sig ikke alene afgjort på Rigsrådets Side, men der var i hans Optræden et og andet, som Kongen — med Rette eller Urette — mente var anlagt på at tilføje ham en personlig Krænkelser<sup>126</sup>.

Det stod da således hen, til Kongen i November rejste over til Hertugdømmerne, hvorfra han først vendte tilbage i Marts 1646. Man kunde have ventet, at Adskillelsen havde forbedret Forholdet, men tværtimod forværredes det, og som det synes nærmest på Grund af nogle Historier, der stode i Forbindelse med Fru Kirsten. Hermed var Sammenhængen denne. Kongen følte sig stadig krænket over, at hans Børn med Fru Kirsten, eller dog de fleste af dem, benyttede enhver Lejlighed til at bevidne Moderen deres Sympathi, til Trods for al den Umage, han gjorde sig for at bevise dem, at hun ikke fortjente deres Agtelse. Han måtte derfor selvfølgelig blive i høj Grad forbitret, da han, strax efter at være kommen over til Hertugdømmerne, fik at vide, at Sophie Elisabeth, Grev Pentz's Hustru, uden hans Vidende havde aflagt et Besøg hos Moderen. Han lod i den Anledning optage et formeligt Forhør både over hende og hendes Mand (20de December)<sup>127</sup>, og skjønt det viste sig, at hun virkelig ikke denne Gang havde været på Boller — thi Pentz havde mødt hende under Vejs og taget hende med tilbage til Glückstadt —, tilstod hun, at hun havde besøgt Moderen tidligere, og langt fra at undskylde sig optrådte hun meget trodsigt og udfordrende, sagde, at hun vidste intet uærligt om Moderen, at hun både vilde



og måtte ære hende, osv. Hun slog også på, at hendes Søstre havde besøgt Moderen, og i Virkeligheden fik Kongen at vide, at dette havde været Tilfældet — dog først efter at Sophie Elisabeth havde givet Exemplet — med to af dem, som dog ikke navngives<sup>128</sup>. Ikke nok hermed forsvarede både hun og Søstrene deres Adfærd over for Kongen selv med Citater af Bibelen. Kongen, hvis Harme naturligvis yderligere forøgedes ved alt dette, gik nu et Skridt videre og afæskede tre af de anseteste Theologer, nemlig Sjællands Biskop Jesper Brochmand og Professorerne Hans Hansen Resen og Laurits Mortensen Scavenius, en Erklæring både om Døtrenes Besøg i det hele og om deres Påberåbelse af Bibelen. Erklæringen blev afgivet og gik ud på, at Døtrene havde gjort Uret i at besøge Moderen, da det var imod deres Faders Vilje, og de vel kunde vide, at han «ej uden højvigtige foregående Arsag havde draget sit kongelig Hjerter og Omgjængelse fra hende». Hvad de påberåbte Skriftsteder angik, kunde de ikke gjælde, thi «de alene vidner om den Ære og Lydighed, som gudfrygtige ærekjære Forældre bør at have af deres Børn, som de i Guds frygt haver opdraget og med kristelige Exempler i Liv og Levned foreganget, og ikke er at forståes om de Forældre, som enten sig selv eller deres Børn forarger eller forklejner»<sup>129</sup>. I Henhold til denne Erklæring — som iøvrigt i en følgende Tid nær var kommet Udstederne dyrt at stå — må Kongen antages at have givet især Sophie Elisabeth en skarp Irettesættelse, og som altid ved lignende Anledninger synes han atter at have tænkt på at skride ind mod Fru Kirsten selv, ja endog på at lade hende arrestere igjen<sup>130</sup>, idet han formodentlig mente, og næppe med Urette, at det til Dels var hende, som var Skyld i Børnenes Opsætsighed. Aller-

føleligst blev dog Kongens Vrede for den ulykkelige Dorte-  
 thea Elisabeth, som i Begyndelsen af 1646, og uden Tvivl  
 som Følge af de her omtalte Begivenheder, blev indsat i  
 et Karmeliterkloster i Köln, hvor hun ikke længe efter  
 aflagde Ordensløftet<sup>181</sup>. Det er indlysende, at foruden de  
 i Sagen umiddelbart indviklede Børn måtte også alle de  
 andre og desuden Svigersønnerne føle sig stærkt afficerede  
 både ved den Strengthed, hvormed Kongen tog Sagen, og  
 ved den Offentlighed, han gav den, og da det vides, at  
 Ulfeldt omtrent ved denne Tid begyndte helt at udeblive  
 fra Rigsrådets Møder, ligger det nær at sætte dette i For-  
 bindelse med den omtalte Sag. Imidlertid kom Hann.  
 Sehested til Kjøbenhavn i Februar 1646, og han, som i  
 det mindste udvortes må have stillet sig noget anderledes  
 til Sagen end Svogrene, begyndte nu i Forening med  
 Kongens Kantsler, Christen Thomesen Sehested, at arbejde  
 på en Forsoning mellem de stridende Parter<sup>182</sup>. Deres Be-  
 stræbelser kronedes også med Held, men det er næppe  
 gået ganske let af, thi endnu lige mod Slutningen af  
 Forhandlingerne sees der at have været megen Bitterhed i  
 Sindene på begge Sider. Blandt andet indsendte Børnene og  
 Svigersønnerne (dog vel med Undtagelse af Hann. Sehested)  
 den 2den April en Skrivelse til Kongen, hvori de be-  
 klagede sig over, at han havde »andre Tanker om dem,  
 end som han burde«, det vil sige, at han ingen Agtelse  
 havde for dem. Kongen viste med Bestemthed denne  
 Klage tilbage<sup>183</sup>, og da Børnene senere synes at have  
 slået på, at Kongens Adfærd også havde haft Indflydelse  
 på andres Opførsel imod dem, så at navnlig Generalmajor  
 Klaus v. Ahlefeldt, der var forlovet med Vibeke Kruses  
 Datter, havde »talet noget ubeskyldt om Fru Kirstens  
 Børn«, siger Kongen, at han ikke tror det, »vider end

som muligt må være sket, den Tid Frøken Sophie slog hannem for Hovedet« (!)<sup>134</sup>. At iøvrigt også den »kasserede Frøkens» Sag blev draget frem, ved denne Lejlighed, er næsten en Selvfølge, og ligeledes at Kongen igjen kom udførligt ind på Fremstillingen af det hele Forhold dels til Fru Kirsten dels til Vibeke Kruse. Endelig kom dog, som sagt, Striden til en Afslutning (i Midten af April) og det på en Måde, som man ikke skulde have ventet. Thi efter at Kongen i Begyndelsen af Måneden ikke havde gjort større Indrømmelser, end at han for denne Gang vilde lade Fru Kirsten i Ro, tillader han nu, den 14de, ikke blot Børnene at besøge hende, Døtrene dog kun i Selskab med deres Mænd\*), men også hende selv »at være og rejse, hvor hun haver nødvendig at bestille, dog at hun hverken kommer, hvor jeg er, eller med sine Visiter noget foretager, som mig kan være til Fortræd«. Endelig giver han sit Minde til, at når der for Fremtiden kommer en Kurre på Tråden mellem ham og Fru Kirsten, skal det meddeles Børnene og deres Ægtefæller, og deres Erklæring om Sagen indhentes, før der gjøres noget videre Skridt imod hende<sup>135</sup>.

---

\*) Til Børnenes Besøg hos Moderen havde Kongen et Par Dage i Forvejen knyttet nogle Betingelser, der mere end noget andet viser hans dybe Foragt for hende og hans Overbevisning om, at Børnene selv snart vilde få nok af Moderens Selskab, når de nødtes til at tilbringe længere Tid sammen med hende. I et Brev til Chr. T. Sehested af 11te April siger han nemlig, at Valdemar Christian »må besøge hende så tidt som han vil, når han lover, at når han besøger hende, han da vil blive hos hende i tre Uger og søge tre Gange Kirken med hende. Døtrene angændes, da må de også besøge hende, når de vil, mens deres Ægtemænd skal drage med dem og blive i fjorten Dage hos hende«.

Fru Kirstens Børn og Svigersønner havde således virkelig vundet en fuldstændig Sejr, og skjønt deres Trods og Overhæng næppe er bleven uden Indflydelse på den både af Alderdomsskrøbelighed og sine i Krigen modtagne Sår stærkt medtagne Konge, må man dog af dennes egne Ytringer slutte, at Sehested'ernes Mægling havde gjort det meste<sup>186</sup>. At denne også har vist sig virksom ved at indlede den Vending til det bedre i det særlige Forhold mellem Kongen og Ulfeldt, som indtræder netop ved denne Tid, ligger nær at antage, og efter at Begyndelsen var gjort, har begge Hovedparternes Ønske om at få en Ende på Sagen gjort det øvrige. Om Enkelthederne vide vi iøvrigt ikke stort andet, end at Ulfeldt, efter i længere Tid, som før antydet, at have holdt sig borte fra Rigsrådets Møder, i anden Halvdel af Marts gennem Kantsleren fik et Tilhold fra Kongen om at indfinde sig ved dem, hvilket han også efterkom — omtrent samtidig med, at Kongen gjorde de første Indrømmelser med Hensyn til Fru Kirsten. Da så Kongen gjorde sin sidste store Indrømmelse i denne Sag, må Ulfeldt antages at have følt sig nogenlunde fyldestgjort, og også Kongen må have fundet en vis Tilfredsstillelse ved de personlige Forhandlinger med Svigersønnen<sup>187</sup>, så at han har ment at kunne lade Forholdet for en Del indtræde i den gamle Skikkelse. Vist er det, at det hed i Staden, at Ulfeldt var taget til Nåde igjen<sup>188</sup>. Om dog Tilfredsheden på nogen af Siderne var synderlig rodfæstet, er vist meget tvivlsomt, og i hvert Fald var Erindringen om Spændingen så frisk, og Muligheden for en Fornyelse lå så nær for Hånden, at man let forstår, at Ulfeldt på nogen Tid kunde ønske at fjerne sig fra Kongens umiddelbare Nærhed. Den Sygdom i Benet, som han allerede havde

påberåbt sig, da han forrige År søgte sin Afsked, og som han under sine mundtlige Forhandlinger med Kongen uden Tvivl har betonet meget stærkt som en Hovedgrund til sin lange Uvirksomhed, gav ham nu et belejligt Påskud til at rejse. Han bad altså om Orlov for i Paris at søge Lægehjælp, og han fik også strax denne Orlov, men til hans Rejse knyttedes der, som Kongen påstod, efter hans egen Tilskyndelse<sup>139</sup>, et diplomatisk Ærende, idet det overdroges ham, næst efter at takke den franske Regering for dens Mægling ved Fredsunderhandlingerne med Sverig, at søge yderligere at befæste og udvide det Forbund mellem de to Kroner, hvortil der 1645 var gjort en Begyndelse, samt virke til, at Frankrig ved Fredsforhandlingerne i Münster og Osnabrück understøttede Danmark i dets Bestræbelser for Hertug Frederiks Restitution i Erkebispedømmet Bremen. Ikke længe efter forestilledes det Kongen (sikkert også efter Ulfeldts Initiativ), at det kunde være hensigtsmæssigt med det samme at lade ham besøge Holland for at ordne nogle Spørgsmål vedrørende Tolden i Norge og i Øresund, og mulig også få knyttet en nærmere Forbindelse med den nævnte Stat, som, efter ved Traktaten i Christianopol at have opnået en betydelig Toldnedsættelse, måtte have mere Grund til at slutte sig til Danmark end til Sverig, hvis stedse voxende Magt allerede begyndte at forurolige den. At hos Ulfeldt Tanken om den Hyldest af Udlandet, der nødvendig måtte knytte sig til sådanne Sendelser, og som måtte være ham dobbelt velkommen, jo mere tvetydig hans Stilling her hjemme i længere Tid havde været, ikke har spillet nogen ubetydelig Rolle, da han tilbød at overtage disse Sendelser, er en Slutning, som vor Kundskab til hans Karakter berettiger os til at drage. Hvad Kongen angår, ventede han sig ikke meget af den hollandske

Sendelse, men da Rigsrådet bifaldt den, gav han dog sit Samtykke, vistnok også her nærmest med Tanken på Hertug Frederiks Sag. Ikke desto mindre synes det ikke at være kommen til nogen rigtig Forståelse mellem Kongen og Ulfeldt om dennes Ærende i Holland, hvad der siden atter gav Anledning til en heftig Uenighed mellem dem. Det kan tilføjes, at også Sperling ved denne Tid til en vis Grad blev taget til Nåde igjen, om han end ikke, som Rygtet gik, fik noget af sine Æmbeder tilbage<sup>140</sup>. Det var hans Hensigt at ledsage Ulfeldt, ligesom han tidligere havde gjort på en af dennes Englandsrejser, men der blev i al Fald ikke noget af strax, og først senere sluttede han sig til Ulfeldt i Holland<sup>141</sup>. Derimod var Leonora Christina med på hele Rejsen, og idet hun ved denne Lejlighed igjen træder frem på Skuepladsen, vender jeg tilbage til hendes personlige Historie.

Der er allerede før hentydet til, hvor pinligt Leonora Christina måtte føle sig berørt ved Kongens fjendtlige Stemning mod hendes Moder. Ikke mindre nedslående måtte det naturligvis være for hende at se, hvorledes den overordentlige Yndest, Kongen tidligere havde næret for hendes Ægtefælle, efterhånden afløstes af en stedse stærkere Misfornøjelse. Men til Sorgen herover har der sikkert også hos hende, der havde et så stolt og ærekyært Sind, og som i Følge sin Kjærlighed til Manden måtte antage, at han i alt væsentligt havde Retten på sin Side, føjet sig en vis bitter Følelse af Krænkelse på Mandens Vegne, hvilken Følelse atter utvivlsomt har fundet sit Udtryk i et noget sjeldnere og mindre fortroligt Samkvem mellem hende og Faderen<sup>142</sup>. At det gjensidige Forhold dog heller ikke herved i dybere Grad er bleven forstyrret, synes bl. a. at kunne sluttes af den kjærlige Måde, hvorpå

hun altid i senere Tider mindedes sin Fader, og der er næppe Tvivl om, at ligesom det har været en Tilfredsstillelse for hendes datterlige Sind at kunne forestille sig, at hans Misstemning mod Moderen for en Del var fremkaldt ved Vibeke Kruses Bagvaskelser, således har hun også både søgt og fundet nogen Undskyldning for hans Optræden over for hendes Ægtefælle i hans på Grund af hans høje Alder og legemlige Skrøbelighed stærkt tiltagende Pirrelighed. Overhovedet har hun — som vides at have frarådet Ulfeldt at trække sig tilbage fra Hoffet, da han første Gang gjorde dette Skridt — vistnok i det hele bestræbt sig for at indtage en mæglende Stilling mellem de stridende Parter, og hvor lidt direkte Held hun end heri kan have haft med sig, har det dog utvivlsomt været Hensyn til hende, som mere end én Gang har afholdt Kongen fra at lade det komme til det yderste med Ulfeldt. Den virkelige Hengivenhed og Ærbødighed, hun trods alt må antages vedblivende at have næret for Faderen, gør mig det også; ikke mindre end hendes Klogskab, lidet sandsynligt, at hun skulde have været en af de to unavngivne Døtre, som foruden Sophie Elisabeth så åbenlyst udæskede Kongens Vrede ved at besøge Fru Kirsten. Men på den anden Side var hun dog så afgjort på dennes Parti, at jeg ikke har nogen Tvivl om, at hun har sluttet sig til sine Søkende, sin Mand og sine Svogre i deres Bestræbelser for at bringe Moderens Sager på Fode igjen efter den uheldige Vending, de havde taget som Følge af hine Besøg. Under alle Omstændigheder, efter at disse Sager nu vare bragte til en for Fru Kirsten ret heldig Afslutning, og navnlig derved, at Kongen havde lovet ikke at foretage noget videre Skridt imod hende uden at

indhente Børnenes og Svigersønnernes Erklæring, kunde hun med så meget lettere Hjerte tiltræde sin Udenlandsrejse.

Rejsen tiltrådtes i Juni Måned og gik vistnok over Glückstadt og derfra til Søs til Holland<sup>143</sup>. Der fulgte et talrigt Følge med, hvoriblandt også forskellige Adelsmænd, som efter Tidens Skik stode i Ulfeldts Tjeneste. Men også andre Mænd af Stand, som ikke stode i noget sådant Underordningsforhold, foregedede Ambassadens Glans, således den senere i Leonora Christinas Historie optrædende Peder Reedtz, som skulde være Resident i Paris, og hvem Ulfeldt skulde indsætte og forestille ved det franske Hof<sup>144</sup>. Uden Tvivl gjorde også Valdemar Christian Følgeskab fra Kjøbenhavn, men dog ikke for at gjøre hele Rejsen med<sup>145</sup>. Denne Leonora Christinas Broder, som på forskellige Måder voldte Faderen megen Bekymring, var Året i Forvejen kommen tilbage fra Rusland, hvor han skulde have ægtet den da levende Czars eneste Datter, men i det Sted kom i et langvarigt Fangenskab, af hvilket han først ved Czarens Død slap løs. Kongen havde nu bestemt, at han skulde prøve sin Lykke ved den tyske Kejsers Hær, under Erkehertug Leopold, og det var i den Anledning at han nu drog bort.

Efter at være ankomne til Holland midt i Juli<sup>146</sup>, opholdt Ulfeldt og Leonora Christina sig en kort Tid i Amsterdam og droge herfra til Haag, hvor de væsentlig bleve den øvrige Tid<sup>147</sup>. Skjønt Ulfeldt ikke her vilde optræde offentligt som Ambassadør, var dog Modtagelsen i det hele meget ærefuld, og man kappedes om at vise ham og hans Hustru al mulig Opmærksomhed. Der var da også en ganske særlig Opfordring hertil. I Virkeligheden betegnede dette Besøg — hvad Hollænderne snart måtte



erfare — et helt Omslag i den ydre danske Politik, der i længere Tid havde støttet sig til Østerrig, Spanien og England, medens den i Holland kun havde set en Modstander og Fjende, og det betydningsfulde i Omslaget fremhævedes end mere ved, at det på denne Måde inaugureredes af den danske Stats højeste Æmbudsmand, som oven i Kjøbet hidtil havde været anset for Hollands bitreste og farligste Modstander. Men hvor mærkelig og smigrende end Ulfeldts Nærværelse måtte være for Hollænderne, og hvor meget de end beundrede hans imponerende Fremtræden, hans Veltalenhed og Færdighed i Sproget, som han talte som en indfødt, viste de sig ikke i samme Forhold imødekommende med Hensyn til Formålene for hans Ærende, og Resultatet blev ikke betydeligt. Om Hertug Frederiks Restitution fik han kun lidet sigende Talemåder, Forhandlingerne om et Forbund kom ikke ud over Begyndelsen, og Toldspørgsmålene bragte han vel til en Afgjørelse, men som ikke var videre glimrende. Desuagtet brugte han overordentlig lang Tid for at komme så vidt, og Kongen, der, som sagt, aldrig havde ventet sig meget af denne hollandske Rejse, og som strax da han hørte tale om de Vanskeligheder, Hollænderne gjorde, ytrede sin Misfornøjelse med, at Ulfeldt ikke brød op og drog videre, blev, efterhånden som Opholdet trak ud, i højeste Grad forbitret på Svigersønnen, som efter hans Mening ikke blot bortødslede en Mængde Penge og overtrådte sin Instrux, men også forspildte Udsigterne til at udrette noget i Frankrig, hvortil hans Hovedærende var. Sin Misfornøjelse gav han Luft over for Ulfeldt selv dels ved direkte Bebrejdelser, dels på anden Måde. Således nægtede han, med en temmelig hånlig Henvisning til det lidet, han havde udrettet, Ulfeldt en Fuldmagt,

som han bad om, til at forhandle med Hollænderne om en Omsætning af Øresundstolden til en fast årlig Afgift — en Plan, som næppe var udgået fra Ulfeldt selv, men som tiltalte ham meget; og hvad der måtte krænke Ulfeldt endnu mere, han overdrog Underhandlingen om Hertug Frederiks Restitution, som udgjorde en væsentlig Del af Ulfeldts eget Ærende, til den faste danske Resident i Holland, Tancke, endnu medens Ulfeldt lå der. Jeg kommer siden tilbage til den ved alt dette fremkaldte Spænding mellem Svigerfaderen og Svigersønnen, som, yderligere forøget ved forskellige andre Omstændigheder, blev stærkere end nogen af dem, der hidtil havde forstyrret Forholdet mellem dem, og bemærker her kun, at det en ganske kort Tid synes at have virket beroligende på Kongen, da Ulfeldt ved Lejlighed lod ham forstå, at hans lange Ophold i Holland for en Del havde været begrundet i Leonora Christinas Svangerskab og forventede Nedkomst<sup>148</sup>. Denne fandt Sted strax efter Mikkelsdag<sup>149</sup>. Det var en Søn, Leonora Christina fødte, og han fik i Dåben Navnet Leo. Generalstaterne stode Fadder, og efter at Ulfeldt i Februar det følgende År havde bragt Toldspørgsmålene til Afslutning, betydedes det ham, at Generalstaterne havde besluttet at give Barnet i Faddergave en årlig livsvarig Pension på 1000 Carolus-Gylden, hvorhos de tillige lod forespørge, om han vilde synes om, at Sønnen til Erindring om deres Stat fik Tilnavnet »Belgicus«. Det sidste kunde Ulfeldt naturligvis ikke have noget imod, men derimod lod han vedkommende forstå, at han vilde foretrække, om Sønnen i Stedet for Pensionen kunde få et Kompagni Fodfolk i Staternes Tjeneste, hvad han da også kort efter fik<sup>150</sup>. Iøvrigt blev denne Søn kun et Par År gammel. Et enkelt Træk af Leonora Christinas

Ophold i Haag meddeles af Sperling. Ex-Dronningen af Bøhmen, den ulykkelige Frederik af Pfalz's Enke og en Søsterdatter af Christian IV., boede i Haag, og Sperling fortæller, at hun besøgte Leonora Christina og holdt meget af hende på Grund af hendes Lighed med hendes afdøde Moder, en Lighed, der skæl have været så stor, at hun, første Gang hun så Leonora Christina, løb hen og kyssede hende, idet hun råbte højt på engelsk: »Ak, min Moder! min Moder!«<sup>151</sup> Måske kan det også interessere at høre, at blandt de mange, som under Ulfeldts og Leonora Christinas Ophold i Haag gjorde dem deres Opvartning, var også René Descartes, der som bekjendt levede i Holland og stod i meget nær Forbindelse med den nævnte Kurfyrstinde af Pfalz's Familie, især hendes Datter Elisabeth, som var hans begejstrede Veninde og Discipel<sup>152</sup>.

Endelig, i Marts Måned 1647, bestemte Ulfeldt sig — skjønt ugjerne, thi han mente ved et forlænget Ophold at kunne have bragt et Forbund i Stand — til at forlade Holland og drage til Frankrig for at udføre de Ærender, han havde til denne Stat. Han brød op den 10de, og Rejsen gik over Rotterdam og Antwerpen til Bryssel, hvor Guvernøren i de spanske Nederlande, Marchese Castel Rodrigo, modtog ham med megen Udmærkelse. Derfra rejste han over Mons, Valenciennes, Cambray, Peronne, Pons til St. Denis<sup>153</sup>, hvor han ankom den 5te April. En Del af Følget og Bagagen var imidlertid gået søværts fra Holland til Frankrig, og så underligt det end ved første Øjekast ser ud, må man dog efter Leonora Christinas egne Ytringer antage, at hun selv havde foretrukket at gøre Turen til Calais til Søs<sup>154</sup>, måske af Hensyn til det spæde Barn, hun førte med sig. På Grund af den

tilstundende Påske kunde Ulfeldt ikke strax få Audients, og da St. Denis, som han selv siger, »var et meget usundt og skident Sted«, flyttede han og Leonora Christina ind til Paris, hvor de toge et privat Logis, indtil der, efter at han havde fået Tilsagn om Audients, anvistes dem Bolig i Hertugen af Vendômes Palais<sup>155</sup>. Efter Påsken fik Ulfeldt da Audients og forebragte sine Ærender først for Enkedronningen og den unge Konge, siden for Mazarin, og under de Forhandlinger, som hans Hverv gav Anledning til, var både han selv og Leonora Christina Gjenstand for en Opmærksomhed og en Hyldest<sup>156</sup>, som efter alles Vidnesbyrd ikke mindre gjaldt deres personlige Egenskaber end deres officielle Stilling, og som var så meget mere smigrende, fordi den ydedes af et Hof og et Samfund, som både på Grund af, hvad det selv frembragte af udmærkede og glimrende Personligheder, og hvad det var vant til at se i sin Midte af fremmede, må antages at have anlagt den største Målestok, man overhovedet dengang kjendte. Ligesom Ulfeldts Talenter som Hofmand og Selskabsmand ingensinde havde haft en større Scene at udfolde sig på, således har han sikkert bestræbt sig for at lade disse Talenter skinne i deres fulde Glans, hvorved det også måtte komme ham til gode, at han i tidligere Dage havde tilbragt over 8 År i Frankrig<sup>157</sup>. Men ikke desto mindre synes Leonora Christina, som næppe siden hun var Barn havde været udenfor sit Fædreland, og som aldrig havde været i Frankrig, næsten at have vakt endnu mere Opmærksomhed og Interesse end Manden på Grund af sin Skjønhed, sin Forstand og den på én Gang værdige, yndefulde og fuldstændig utvungne Måde, hvorpå hun vidste at føre sig i disse for hende så ganske nye Omgivelser. Der er bevaret en meget interessant og an-

skuelig Skildring af hendes Optræden ved det franske Hof, forfattet af Dronningens Kammerfrue og fortrolige Veninde, Mdme. de Motteville, en Dame, som er bekjendt ved sine sikre og fine Iagttagelser og Skildringer af Personer og Tilstande ved Dronning Annas Hof, og som selv oftere havde Lejlighed til at være sammen med Leonora Christina. Efter først at have omtalt Ambassadens Øjemed og Ambassadøren selv, hvis Udseende, Forstand og værdige Fremtræden hun roser, berører hun Christian IV.s morganatiske Giftermål med Kirsten Munk og fortæller, hvorledes det forholdt sig med Børnene af den Slags Ægteskaber, at de vare legitime, men ikke havde Arveret til Tronen osv. Derefter siger hun om Leonora Christina<sup>158</sup>:

»Denne Dame var født i et sådant Ægteskab og følte sig meget. Hun bar som Tegn på sin høje Stand en lille Hat af sort Fløjel, som alene Kongens Døtre havde Ret til at bære. Således fortalte hun Dronningen, som strax da hun så hende spurgte hende, om det var Mode i hendes Land, og om alle Damer dør bare den Slags Hatte. Iøvrigt var hun klædt efter fransk Mode og så godt ud. Hendes Ansigt var meget smukt, og hendes Skjønhed var blandet med Værdighed, hvad der bestyrkede mig i den Tro, jeg altid har haft, at man i alle Lande finder distingverede Folk. Hun kom til Dronningen på samme Måde, som en af vore egne Prinsesser vilde have gjort, og når hun deltog i Hofielskaberne, viste hun ingen Forlegenhed ved at være sammen med så mange Folk, som hun ikke kjendte. Hun talte ofte og altid forstandigt, med en Ligeftremhed, som havde lidt af hendes Fædrelands Kulde ved sig, men hvori der ikke var noget simpelt eller ubetydeligt, og på sin Dragt og sin Hat havde hun så mange Perler, at man kunde se, at hun også var meget rig. Anden

Gang hun var i Palais-Royal, viste Dronningen hende sine Værelser, sine Bade og sit Bedekammer, som hun altsammen så uden at rose det i nogen overvættets høj Grad, men dog tillige således, at hun lagde Mærke til, hvad der virkelig var smukt. Jeg var alene med Dronningen, og jeg sagde til Ambassadricen, at Dronningen havde smukke Hænder, som det uden Tvivl vilde være hende en større Fornøjelse at se end alt, hvad Dronningen hidtil havde vist hende. Hun tog så Dronningens Hånd, og efter at have trukket Handsken af den kyssede hun den og roste den med megen Ynde. Hun løftede hendes Halstørklæde op for at se hendes Barm, og gjorde det med så megen Fortrolighed, at man skulde tro, at hun var hendes Søster, og at hun havde kjendt hende hele sit Liv. Alt dette syntes Dronningen godt om, og hele den Dag talte man ikke om andet end den danske Dame, om hendes blide Værdighed, om den Ynde, hun viste i hele sin Optræden, og om de Beviser, hun havde givet på, at hun havde megen Ånd og Forstand. Hendes Blidhed var ledsaget af en ædel Stolthed, som gjorde, at hun kyssede Dronningen af England, da hun hilste på hende, og ikke viste sig ydmyg ved nogen af de Lejligheder, hvor hun skulde hævde sin Stilling. Man gav et Bal for hende, og Dronningen forærede hende et Ur med Diamanter til en betydelig Værdi. Efter disse Æresbevisninger rejste hun bort, uden Tvivl lige så tilfreds med Hoffet, som Hoffet var med hende«.

Så interessant denne Skildring er på alle Punkter<sup>159</sup>, synes den mig dog, bedømt med Hensyn til, hvad nyt Bidrag den yder til Opfattelsen af Leonora Christinas Karakter, særlig mærkelig ved den levende Illustration, den giver af hendes Selvfølelse. I Virkeligheden er der

i den Måde, hvorpå hun her hævder sig selv som to kronede Hoveders Lige, noget, som danner et nødvendigt Supplement til de Ytringer af hin Følelse, vi kjende fra senere, meget forandrede Forhold, og som ikke lidet bidrager til at sætte disse i det rette Lys.

Trods al den Ære, der vistes Ulfeldt og Leonora Christina i Frankrig, gik det dog kun dårligt med den førstes officielle Hverv, endnu dårligere end i Holland. Navnlig med Hensyn til det, der var Hovedformålet for Ambassaden, Frankrigs Medvirkning til Hertug Frederiks Restitution og Afslutningen af et nøjere Forbund, fik han dels lidet sigende Løfter, dels ligefrem Afslag. Efter at Ulfeldt havde været nogen Tid i Paris, drog Hoffet til Amiens, og Ulfeldt og Leonora Christina fulgte efter med 8 Dages Mellemrum<sup>160</sup>. I Amiens toge de Afsked med Enkedronningen, Mazarin osv., og herfra gik da Rejsen videre til Dunkerque<sup>161</sup>. Her lå et dansk Orlogsskib, og Leonora Christina, som ikke havde været i England, fik Lyst til at nytte Lejligheden til at gjøre en kort Tur derover. Ulfeldt havde ikke noget derimod, og da hun vilde være ukjendt, tog hun kun Sperling og en dansk Adelsmand, Ebbe Gyldenstjerne, samt et kvindeligt Tyende og Gyldenstjernes Tjener med. Ulfeldt rejste imidlertid videre, og Leonora Christina indskibede sig, men efter at have været et Døgn om Bord uden at få gunstig Vind, gik hun i Land igjen og rejste efter sin Ægtefælle, hvem hun traf i Ostende<sup>162</sup>. Herfra rejste de sammen til Brygge, hvor de bleve nogle Dage hos Francesco d'Aranda, Borgermester i Byen og en Broder til Bernardo d'Aranda, der, som tidligere omtalt, var i Ulfeldts Tjeneste; derfra til Gent og Bryssel, hvor de igjen opholdt sig nogle Dage, så til Mecheln, Antwerpen, Dor-

trecht og Rotterdam<sup>163</sup>. Her optog Leonora Christina igjen Planen at gå til England, og efter at Ulfeldt havde ladet et dansk Orlogsskib, som lå ved Amsterdam for at føre deres Bagage hjem, komme ned til Goeree, indskibede Leonora Christina sig fra Hellevoetsluis med det allerede omtalte lille Følge<sup>164</sup>. Først næste Dags Aften nåede de, til Dels stærkt medtagne af Søen, Dover, hvorfra de toge en Karet til London. Ved Ankomsten hertil lagde Ebbe Gyldenstjerne, som var taget med på Grund af hans Kjendskab til det engelske Sprog, sig til Sengs under Påskud af at være syg, og han blev i Sengen, til de rejste bort igjen. De andre mente, at han ikke turde lade sig se på Grund af Gjæld, som han under et tidligere Ophold i London havde pådraget sig. Imidlertid så Leonora Christina sig om i Byen, ledsaget af Sperling og en Fører, beså St. Paulskirken, Tower, Westminster osv. I Westminster (Abbedi?) hang et Portræt af Dronning Anna, Christian IV.s Søster, og Sperling kommer herved igjen til at omtale den Lighed, denne Dronning havde med Leonora Christina. Iøvrigt indtraf her en lille Hændelse, der bidrog til at påskynde Afrejsen. Kort før Leonora Christina gik op i Westminster, var hun bleven set af Prins Robert eller Ruprecht af Pfalz, en Søn af hendes Søskendebarn, Exdronningen af Bøhmen. Han spillede som bekjendt en fremtrædende Rolle i hin Tids engelske Historie, havde været en tapper og trofast Tilhænger af Kongen, men var på Grund af Overgivelsen af Bristol 1645 bleven afskediget af Kongens Tjeneste, hvad der havde krænket ham meget. Han spadserede hin Dag foran Westminster med nogle Kavallerer, og da han blev opmærksom på Leonora Christina, sendte han sin Lakej hen for at spørge hendes Fører, hvem hun var. Der blev svaret, at han



vidste det ikke, men hun syntes at være en hollandsk Dame. Da hun igjen kom ud fra Westminster, var Prins Robert der endnu, og han trådte nu nærmere for at se hende og hilse på hende; men Leonora Christina besvarede hans Hilsen temmelig stift, da hun frygtede, at han skulde kjende hende. Hun synes at have stået i den Tro, at Prinsen havde sluttet sig til Kongens Fjender, hvad der dog ikke var Tilfældet. Imidlertid hørte hun nogle Dage efter, at man nævnede hendes Navn omkring i Staden, og hun mærkede eller troede at mærke, at man holdt Øje med hende. Den fangne Konge var som bekjendt hendes Søskendebarn, og det var jo ikke utænkeligt, at hun kunde have haft Breve eller Budskaber til ham fra sin Fader, der ofte havde givet Vidnesbyrd om sin Lyst til at understøtte Carl I. i Kampen mod hans oprørske Undersætter. Hun besluttede da strax at bryde op. Endnu samme Dags Aften, som Sperling havde sagt hende, at hun var kjendt, forlode de London, og over Dover og Goeree kom hun til Haag, hvor hun traf Ulfeldt. Hele denne Englandsrejse stod kun på en halv Snes Dage. Fra Haag rejste hun og Ulfeldt til Amsterdam, hvor de blev nogle Dage, og hvor en Del af Følget og Bagagen samt den lille Leo indskibedes på det Orlogsskib, som havde ført Leonora Christina til England. Hun selv rejste formodentlig med Manden, som gik over Utrecht, Deventer, Groningen osv. til Delfzjil, hvor der lå et hollandsk Skib, som førte ham til Glückstadt. Her blev han en Dag hos Grev Pentz, drog så til Rendsborg og derfra videre, men dog næppe lige strax til Kjøbenhavn<sup>165</sup>.

Man får i det hele et bestemt Indtryk af, at Ulfeldt ikke forhastede sig med Hjemreisen, hvad der kunde synes underligt nok, når man véd, både hvor længe han havde

været fraværende fra sit vigtige Æmbede — han kom næppe til Sjælland før i anden Halvdel af Juli 1647<sup>166</sup> —, og hvor vred Kongen var på ham for hans lange og kostbare Ophold i Holland. Men også Ulfeldt var under sin Fraværelse bleven i høj Grad forbitret på Kongen, og det er ikke usandsynligt, at der i hans Langsomhed var en Del Trods, hvormed dog måske også forbandt sig et Ønske om at forhale så længe som muligt det Sammenstød mellem ham og Svigerfaderen, som syntes uundgåeligt ved Hjemkomsten<sup>167</sup>. Blandt Grundene til Ulfeldts Misstemning kan først nævnes Kongens Misfornøjelse med Ambassaden og de forskellige for Ulfeldt mere eller mindre krænkende Måder, hvorpå han, som tidligere berørt, havde givet denne Misfornøjelse Luft. Men der var også andre Grunde, og tør jeg end ikke aldeles bestemt påstå — skjønt det er meget sandsynligt —, at Ulfeldt allerede på Rejsen havde fået Kundskab om en Forandring i Hann. Sehesteds Stilling, som siden skal omtales, og som måtte være ham særdeles ubehagelig<sup>168</sup>, er det derimod sikkert, at han var bleven i højeste Grad opbragt i Anledning af et Skridt, som Kongen under hans Fraværelse havde gjort mod hans Hustrus Moder. Hermed forholdt det sig således.

Da Kongen i April 1646 havde tilstået Fru Kirsten visse Begunstigelser og navnlig Frihed til »at være og rejse, hvor hun haver nødvendig at bestille«, tilføjede han, som før er nævnet, bl. a. den Betingelse, »at hun ikke med sine Visiter noget foretager, som mig kan være til Fortræd«. Allerede i Slutningen af August samme År erfarede Kongen imidlertid, at hun havde været ikke blot i Fyn, men også i Glückstadt, hvor hun havde besøgt Sophie Elisabeth, hendes »rette, naturlige, kjære

Datter«, som Kongen spydigt kalder hende<sup>169</sup>, og når dette allerede opbragte Kongen så meget, at han strax erklærede ikke længere at føle sig bunden ved sit Til-sagn<sup>170</sup>, blev han endnu mere harmfuld, da han fik de nærmere Omstændigheder ved denne Rejse at vide. Det viste sig nemlig, at Fru Kirsten var rejst på en meget opsigtvækkende Måde, »med sine Tjenere ridendes for sig«, og at hun i Stedet for at drage lige igjennem Dannevirke var rejst gennem Byen Slesvig; »og efterdi Rygtet gik der i Landet«, skriver Kongen, »at hun skulde til Hove igjen, da lod de Herrer og det fyrstelige Fruentimmer af Gottorp sig der forklædt finde, på det de kunde få hende at se, mig til allerstørste Spot«. Fra Glückstadt havde hun fremdeles, sammen med Sophie Elisabeth, gjort en Rejse »henad Altenau«<sup>171</sup> (o: Altona). Hvad der mulig mere end noget andet har vakt Kongens Vrede, var dog måske en Omstændighed, som omtales af den svenske Resident i Danmark, Magnus Durel, nemlig at hun på Rejsen havde mødt Vibeke Kruse, der kom fra Holsten, og at hun da »kjørde hende for sig utur vägen«<sup>172</sup>. Så forbitret Kongen var, glemte han dog ikke ganske sit Løfte, ikke at foretage noget mod Fru Kirsten, før han havde underrettet Børnene og deres Ægtefæller om Sagen, og han skrev selv til Valdemar Christian og til Ulfeldt. Om den førstes Svar foreligger intet bestemt, men Ulfeldts Svar var efter Kongens Udtryk »hverken huggen eller stukken« og gik kun ud på, at Fru Kirsten ikke havde haft til Hensigt at fornærme Kongen<sup>173</sup>. Enden blev da, at Kongen igjen (i December) lod hende »arrestere«, det vil sige indespærre under Bevogtning, på Boller, hvorhos han tillige fratog hende Rådigheden over hendes Ejendomme, ja endog over hendes Folk<sup>174</sup>. Dette Skridt,

som ganske vist var temmelig strengt i Betragtning af, hvad hun allerede havde udstået, synes at have vakt en stærk Misfornøjelse, ikke blot hos Fru Kirstens nærmeste, men hos hele den højere Adel. Som denne vistnok altid — så lidt personlig Sympathi der var for Fru Kirsten — havde følt sig noget krænket ved den Medfart, Kongen lod overgå en af deres Midte, således synes den særlig med Hensyn til det foreliggende Tilfælde at have pukket på Håndfæstningens Bestemmelse om, at Kongen ikke måtte lade nogen adelig (der tales egentlig kun om Adelsmænd) fængsle, »foruden han tilforn er forvunden [o: overbevist] efter Loven«<sup>175</sup>. Men Kongen lod sig hverken bevæge herved eller ved de Forsøg, der gjordes på at stemme ham mildere, først af Kantsler Christen Sehested og derefter af Hannibal Sehested, og den sidste, der for ingen Pris vilde forspilde den store Gunst, han stod i hos Kongen, trak sig da også snart ud af Sagen, idet han lod, som om den ikke anfægtede ham stort, hvad den dog efter samtidiges Vidnesbyrd alligevel gjorde<sup>176</sup>. Hvad derimod Ulfeldt angår, lagde han ikke Skjul på den lidenskabelige Vrede, som greb ham, da han fik Efterretning om sin Svigermoders Arrestering, og han skal i et Brev til Kongen selv have ladet falde »hårde og heftige Ord«, som opbragte Kongen endnu yderligere<sup>177</sup>. Det er iøvrigt ikke usandsynligt, at dennes Harme også fik Næring derved, at Vibeke Kruse i Begyndelsen af Året blev heftig syg; thi som hun selv mente at være forgiven af Fru Kirstens Slægt, ligger det ikke fjernt at tro, at Kongen har været af samme Anskuelse<sup>178</sup>.

Når jeg endelig hertil føjer, at Kongen også var forbitret på Ulfeldt, fordi han havde fået at vide, at denne før sin Bortrejse igjen havde modarbejdet hans Finants-

planer i Rigsrådet<sup>179</sup>, vil man se, at der ved Ulfeldts Hjemkomst var Tændstof til et langt større Bål, end der syntes nødvendigt for at fortære de sidste Rester af en tidligere Tids gode Forståelse, og dog skulde der endnu komme mere til. Kongen, som påstod — og længe vedblev at påstå —, at han ikke i sin Tid havde fået den skriftlige Instrux at se, der var givet Ulfeldt med til Holland; og at den ikke stemte med den mundtlige Aftale, vilde ikke betale Udgifterne til Ambassaden, men opfordrede Rigsrådet til at undersøge, hvorledes Pengene vare anvendte, samt til at sørge for Betalingen, og da Rigsrådet undslog sig, synes Kongen selv at have ladet anstille en Undersøgelse<sup>180</sup>. Han vilde heller ikke modtage Ulfeldt i Audients, og det synes i det mindste, at da han endelig besluttede sig dertil, vilde Ulfeldt ikke komme, idet han nu sagde, at han først vilde aflægge Regnskab for Rigsrådet<sup>181</sup>. Foruden i sin Egenskab af Ambassadør følte Ulfeldt sig imidlertid også i høj Grad krænket i Egenskab af Rigshovmester, og hertil bidrog mere end noget andet den før berørte Forandring i Hannibal Sehesteds Stilling. Kongen, hvis Godhed for denne Svingersøn snarere var i Tiltagende end det modsatte<sup>182</sup>, og som med Hensyn til Anvendelsen af Indtægterne fra Norge, hvilket Land han betragtede som sit Arverige, ikke længere vilde tåle nogen Indblanding af Rigsrådet, havde under Ulfeldts Fraværelse tilladt Hann. Sehested for Fremtiden at aflægge Regnskab for ham selv i Stedet for at indsende det til Renteriet, og dette havde da ført med sig, at Sehested ogsaa på andre Punkter søgte at hævde sig en selvstændigere Stilling lige over for den danske Styrelse<sup>183</sup>. Selv bortset fra den stærke personlige Skinsyge, som Ulfeldt nærrede mod Svogeren, måtte en sådan

delvis Udsondring af de norske Sager, som på mange Måder greb ind i den ham overdragne Æmbedsmyndighed, navnlig hvad hans Finantsstyrelse angik, naturligvis vække hans allerstørste Mishag; men der var også andre Punkter, hvor denne Myndighed var truet, og det kan således nævnes, at Kongen efter hans Hjemkomst ikke vilde tillade ham at befatte sig med Hofstaten eller overhovedet med hans mere private Pengesager. Det ene med det andet gjorde, at Ulfeldt i flere Måneder efter at være kommen hjem nægtede at overtage sine Forretninger, hvad der ikke kunde andet end medføre betydelige Ulæmper, og da Kongen engang i Oktober gav ham en Ordre med Hensyn til Holmen, afslog han endog så godt som rent ud at udføre den, idet han henviste til Kongens unådige Stemning og sin beskårne Myndighed<sup>184</sup>. Til samme Tid havde han dog ikke taget i Betænkning at bruge denne Myndighed til at opirre Kongen end yderligere, idet han dels havde forbudt Rentemestrene at udbetale noget uden hans Underskrift, dels udstedt Anvisninger uden at søge Kongens Underskrift, men Følgen blev da også, at Kongen til Gjengjæld befalede Rentemestrene ikke at udbetale noget efter Ulfeldts Ordre, men kun efter hans egen<sup>185</sup>. Spændingen havde nu imidlertid på begge Sider nået en sådan Højde, at det nødvendig måtte komme til en Krisis. De stridende Parter havde hidtil væsentlig givet deres Misfornøjelse Luft i Skrivelser til Kantsler Sehested, hvis Indhold dog var beregnet på at meddeles Modparten, men nu skrev Ulfeldt, som allerede i længere Tid havde slået på, at han vilde opgive sit Æmbede, den 18de Oktober et Brev til Kongen selv, som, efter hvad der forelå, kun kunde betragtes som en

Afskedsbegjæring, og Kongen, der også opfattede Brevet således, samtykkede strax deri<sup>186</sup>.

Under alt dette havde Fru Kirstens Sag ikke ligget stille. Hvor lidet Kongen kunde være til Sinds at gjøre nogen Indrømmelse i denne, vil man kunne skjønne af et Forhør, som han en Månedstid efter Ulfeldts Hjemkomst (nemlig den 14de—15de August) lod afholde over nogle Kvinder i Anledning af Vibeke Kruses Sygdom, som endnu bestandig vedvarede. Thi Kongen, der som bekjendt var meget overtroisk, antog nu, at denne Sygdom hidrørte fra en »Forgjørelse«, og den ene af Kvinderne bekræftede da også ikke blot, at det forholdt sig således, men udlagde på en ganske utvetydig Måde Fru Kirsten som den, der var Ophav til den<sup>187</sup>. Denne nye Sigtelse, der ikke kunde blive længe skjult, har måske tilskyndet Ulfeldt til Handling. Den 5te September indgik han og Hans Lindenov til Rigsrådet med en Anmodning om, at det vilde gå i Forbøn for Fru Kirsten<sup>188</sup>, og denne Anmodning tornyedes, vistnok i temmelig heftige Udtryk mod Kongen, den 29de s. M.<sup>189</sup>. To Dage efter svarede de fire Rigsråder, som da vare i Kjøbenhavn foruden Ansøgerne. De stillede sig ikke uvilligt til Sagen, men betegnede det som deres bestemte Ønske at opsætte Intercessionen, indtil Ulfeldts »egne Sager kom udi Lave«. Dette var det mest magtpåliggende, og heri tilbyde de sig strax at ville understøtte ham. Iøvrigt anbefales det Ansøgerne at tage størst muligt Hensyn til Statens Ro og Kongens høje Alderdom og at gå frem med Mådehold<sup>190</sup>. Man gjenkjender i denne Skrivelse tydeligt Kantsler Sehested, hvis Sindighed og Venskab for Kongen aldrig fornægtede sig, medens han på den anden Side som Adelsmand og Rigsråd ikke kunde undgå at være af

samme Mening som sine Standsfæller, at der lå en stor Fare for Standen i, at Kongen indskrænkede Hovmesterens Myndighed, ligesom også, at han gik for vidt lige over for Fru Kirsten. Og det kan med det samme siges, at så ofte Sehested i det hele optrådte som Mægler mellem Kongen og Ulfeldt, var hans Forhold sikkert altid væsentligt bestemt ved lignende Hensyn. Han måtte i mange Punkter principielt se Sagerne fra omtrent samme Synspunkt som Ulfeldt, men hans personlige Sympathi var på Kongens og ikke på Ulfeldts Side<sup>191</sup>. — I Overensstemmelse med den omtalte Skrivelse opfordrede Rigsrådet da virkelig Kongen til at foranledige, at Ulfeldt atter overtog sine Forretninger<sup>192</sup>, og samtidig må Sehested mere privat have forebragt og støttet Fru Kirstens Sag, som man ser af Efterskriften til et Brev, som Kongen skrev til ham den 7de Oktober. Denne Efterskrift, som er stærkt præget af Kongens ejendommelige bitre Lune, er i højeste Grad betegnende som Vidnesbyrd om hans uforandrede Stemning mod Fru Kirsten i hans sidste Levetid. Han siger nemlig bl. a., at hvis Valdemar Christian med hans Svogre kan få Rigsrådet til at intercedere, så vil han (Kongen) give en Erklæring i Sagen, hvormed de kunne være tilfredse, og det for at det kan blive indført i hans Ligprædiken, at »i Steden for det Privilegium, som den Konning N. gav det adelige Fruentimmer i Danmark, at de med deres Brødre træder i Arv, da haver de i min Tid erlanget på Rigens Råds Intercession det, at de må gjøre deres Mænd til Hanrej og fylde en Hob Rottekrud i ham, når de ere kjed af hannem«<sup>193</sup>. I Realiteten er der jo her virkelig gjort en Indrømmelse, men Formen, hvorunder den fremtræder, berøvede selvfølgelig Skrivelsen dens Betydning, da den ikke engang kunde refereres for Rigsrådet,



og Kongen er uden Tvivl snart bragt til at indse det selv, da han den 10de Oktober skriver til Kantsleren om samme Sag og blot siger, at han gjerne ser, at Rigsrådet intercederer, »når de allegerer prægnantes Rationes, quare«. Imidlertid må Rigsrådet have fastholdt sin Beslutning om at vente med Intercessionen, indtil Hovedspørgsmålet mellem Ulfeldt og Kongen var bragt i Orden, og da Ulfeldt otte Dage senere skrev det før omtalte Brev til Kongen, havde det endnu intet videre Skridt gjort i Sagen.

Med denne Skrivelse og Kongens strax påfølgende Svar skulde man tro, at der var gjort en Ende på enhver yderligere Forhandling. Dette viste sig dog ikke at være så. Den Skriftvexling, som allerede i længere Tid havde fundet Sted mellem de stridende Parter med Kongens Kantsler som Mellemand, fortsattes, og Kantsleren selv vedblev ivrigt at arbejde på et Forlig. Imidlertid stode begge Parter så heftigt hver på sit, Kongen på, at Righovmesterembedet skulde begrænses, Ulfeldt på, at han kun vilde overtage Æmbedet igjen, hvis han fik hele sin gamle Myndighed tilbage<sup>194</sup>, at det kan være meget tvivlsomt, om det vilde være kommet til en mindelig Afgjørelse, hvis ikke andre Omstændigheder i en ganske overordentlig Grad havde styrket Ulfeldts Stilling. Da jeg ikke særlig skriver Ulfeldts Historie, må jeg nøjes med nogle ganske korte Antydninger. Man må da huske, at Kongens ældste Søn, Prins Christian, den udvalgte Tronfølger, var død i Juni Måned, og til den Sorg, Kongen virkelig følte herved, skjønt Sønnen ved sit temmelig løse Liv og sin hyppige Pengeforlegenhed havde beredt ham adskillige mørke Timer, føjede sig Bekymring over, hvorledes det skulde gå med Tronfølgen. Kongens anden Søn, Hertug Frederik,

var ilde lidt af Adelen, og efter den Stilling, denne Stand indtog i Landet, lå Kongevalget så ganske i dens Hånd, at den kunde stille næsten hvilke Betingelser den vilde. Det var et uheldigt Tidspunkt for Kongen at lægge sig ud med Standen, og dette havde han dog, ganske bortset fra andre Stridsæmner, netop i en meget betydelig Grad gjort ved påny at optage en ældre Plan til at bortforpagte Lenene og forandre Rostjenesten til en fast Afgift. Adelen, der betragtede en sådan Plan som et formasteligt Indgreb i dens Privilegier, satte den stærkeste Modstand herimod, og Kampen var endnu stående, ligesom der ingen Bestemmelse var truffet om Tronfølgen, medens Striden mellem Kongen og Ulfeldt stod på. Alt dette måtte nu så meget mere styrke Ulfeldts Stilling, som Rigsrådets og Adelen's Interesser faldt sammen med hans egne i hans Kontrovers med Kongen. Rigsrådet misbilligede Kongens Adfærd mod Fru Kirsten, det kunde ikke tillade, at Hovmesteræmbedet, som var et så godt Værn mod Overgreb fra Kongens Side, led nogen Indskrænkning, det var højlig forbitret på Hannibal Sehested, det var endelig tilfreds med Ulfeldts Forhandlinger i Holland, ligesom det vedgik at have «nogle Gange ventileret og med al Flid overvejet» den skriftlige Instrux til Ambassaden<sup>195</sup>, som Kongen ikke vilde vedkjende sig. Under sådanne Omstændigheder kunde Udfaldet af Ulfeldts Strid med Kongen næppe længe blive tvivlsomt, og allermindst da Kongen, ene som han stod og trykket af Sorg og Bekymring, tillige var i høj Grad svækket af Alderdom og netop nu begyndte at lide stærkt af den sygelige Tilstand<sup>196</sup>, som få Måneder efter endte med hans Død. Mulig har Prins Christians Bisættelse været den ydre Anledning, som fremkaldte en Vending i Sagernes Gang,

idet den måtte minde Kongen om, at han ikke længere kunde opsætte at få noget afgjort med Hensyn til Valget af en Efterfølger, og om, at det i denne Sag vilde være meget misligt at have Ulfeldt, der i Forvejen vidstes ikke at være Hertug Frederik god<sup>197</sup>, imod sig som bestemt Modstander. I al Fald er det en Kjendsgjerning, at Ulfeldt, som tillige med Leonora Christina var indbudt til at være til Stede ved Bisættelsen<sup>198</sup>, allerede Dagen forud (den 7de November) havde sin første Audients hos Kongen efter sin Hjemkomst fra Holland<sup>199</sup>, hvilken Audients så snart efterfulgtes af flere. Hvis Kongen, som det nok lod sig tænke, har været til Sinds at slutte en separat Fred med Ulfeldt, lykkedes dette dog ikke; Ulfeldt lod ikke sin Sag skille fra alle de andre, hvis Afgjørelse forestod. Med Hensyn til Gangen i det hele må det være nok at nævne nogle enkelte Fakta. Allerede Dagen efter Prins Christians Bisættelse indgav alle Svigersønnerne — altså også Hann. Sehested, som hidtil stadig havde forholdt sig lunken i Fru Kirstens Sag til de andres store Harm<sup>200</sup> — en Anmodning til Rigsrådet om at intercedere for Fru Kirsten, og den 11te udfærdigedes virkelig en Skrivelse fra Rigsrådet til Kongen, hvori det bad om, at hun igjen måtte blive sat på fri Fod og i det hele »nyde den Afsked, som Eders kgl. Maj. efter lang Underhandling 1646 in Aprili givet haver«<sup>201</sup>. Samme Dag affattede Rigsrådet imidlertid også en anden Skrivelse til Kongen, hvori det truer, hvis han ikke frafalder sin Plan med Hensyn til Forandringer i Lensafgiften og Ros-tjenesten. Den 13de minder Kongen Rigsrådet om Tronfølgervalget og anbefaler Hertug Frederik, og de nærmest følgende Dage betegnes nu ved heftige Forhandlinger mellem Rådet, Adelen (gjennem Landkommissærerne)

og Kongen, hvis Omkvæd er, at dersom Kongen ikke giver efter med Hensyn til Lenene og Rostjenesten, vil Hertug Frederik ikke have Udsigt til at blive valgt. Følgerne vise sig hurtigt på alle Punkter. Den 18de November tilstår Kongen, hvad Rigsrådet har anmodet om på Fru Kirstens Vegne<sup>202</sup>, og samme Dag udfærdiger han et Aktstykke, hvori han erklærer, at Ulfeldt »fra første Tid indtil denne Dag i alle anbetroede Bestillinger ærligen, troligen, fitteligen og vel [sig] haver forholdt«, og hvori han giver ham en en ligefrem Generalkvittering for hele hans Æmbedsførelse<sup>203</sup>. Derefter frafalder han sine Planer om Forandring i Lensafgiften og Rostjenesten, han tilkjendegiver sin Billigelse af Rigsrådets Anskuelse om, at man må slutte et nærmere Forbund med Holland — hvorved Ulfeldts Forhold på Ambassaden yderligere godkjendes —, han tilbagekalder sine Bestemmelser med Hensyn til Hannibal Sehested<sup>204</sup>, og den 28de November udfærdiges Breve, hvorved Rigsdagen indkaldes til Tronfølgervalg den 17de April næste År. Disse Data tale tilstrækkelig for sig selv. Kongen var slået næsten på alle Punkter. Rigsråd og Adel havde sejret, Ulfeldt og Svigersønnerne havde sejret, og over det eneste, Kongen havde opnået for sig selv, Udsigten til at få Hertug Frederik valgt, kastedes der allerede nu en så mørk Skygge ved de Betingelser, som kunde forudsees at ville knytte sig til Valget, at hans Ofre måtte synes dobbelt tunge. Men Kongen var ikke blot overvundet, han var knækket. Hans Mod var brudt, hans Selvfølelse ydmyget, hans Håb om at bringe Riget på Fode igjen slået til Jorden. Hertil kom, at hans legemlige Tilstand, der stadig forværredes, mindede ham om at forberede sig på Døden, og skjønt han vedblev at være virksom, så længe hans

Kræfter på nogen Måde tillode det, var det dog uden Tvivl mere Vanens Magt end virkelig Interesse for Sagerne, der gjorde sig gjældende herved. Under disse Omstændigheder var det naturligt, at Kongen ikke kunde undvære Ulfeldts Hjælp, og da han tilmed sikkert var kommen til virkelig Erkjendelse af, at han i flere Punkter var gået Svigersønnen for nær, og nu ønskede at gjøre det godt igjen, måtte den ligefremme Følge blive, at han i den korte Tid, han havde tilbage, mere end nogensinde før tog Hensyn til Ulfeldts Råd og Ønsker og i mange Ting lod ham gjøre omtrent hvad han vilde. At Ulfeldt under disse for ham så gunstige Forhold hverken glemte sine Venner, sine Fjender eller sig selv, vil næppe overraske nogen at høre. Exempelvis kan anføres, at Hans Lindenov fik en temmelig betydelig Pengehjælp af Kongen<sup>205</sup>; at Tancke blev kaldt tilbage fra sin Post som Resident i Holland<sup>206</sup>; at han selv, som hidtil havde haft Hørsholm i Forpagtning, nu »for Trøskab og villig Tjeneste« (!) fik det til lige med Leonora Christina »deres Livstid kvit og fri« at »nyde og beholde«<sup>207</sup>, osv. Ingen hverken af disse eller de før nævnte Indrømmelser, som Kongen gjorde Ulfeldt, ligger dog udenfor Grænserne af det rimelige, og selv hvad den ved første Øjekast så påfaldende Generalkvittering angår, lader der sig tænke mere end én Grund — deriblandt også Hensyn til Leonora Christinas og hendes Børns Fremtid —, som kan have bevæget Kongen til at udstede et sådant Aktstykke. Dette gjælder derimod ikke en Skrivelse af 26de Januar 1648, som Kongen siges at have udfærdiget, og ved hvilken han skulde have givet Fru Kirsten Tilladelse til at komme til Hove igjen<sup>208</sup>. Der synes i Virkeligheden at være den allerstørste Grund til at antage, at der er noget urigtigt ved denne Efter-

retning, i hvert Fald hvad Datoen angår. I Slutningen af Januar var Kongen nemlig, skjønt vistnok meget syg, dog næppe endnu efter sin egen Formening på sit yderste. Og en Bestemmelse som den anførte, der — efter hvad der er bekjendt om Kongens Stemning mod sin Hustru ganske kort i Forvejen — ikke kan være fremkaldt ved en forandret Opfattelse af hendes Færd, synes overhovedet kun — hvis man ikke tværtimod alle samtidige Vidnesbyrd vil antage, at Kongen i sin sidste Levetid var bleven ligefrem åndssløv — at kunne forståes under Forudsætning af, at den er taget på selve Dødslejet og udsprunget af det her så naturlige Ønske at gå bort fra Verden forsonet med alle, selv med dem, af hvem man føler sig hårdest krænknet. At Kongen virkelig i sin allersidste Levetid har udtalt et sådant Ønske, er der flere Ting, som tyde på, og deriblandt også det, at Fru Kirsten synes at have været på Vejen til Kjøbenhavn, da hun fik Underretning om hans Død<sup>209</sup>. Men selve det, at hun rejste så sent, skjønt hun naturligvis må antages at have begivet sig på Vejen umiddelbart efter at være bleven opfordret dertil, bekræfter i højeste Grad Sandsynligheden af min Formodning om, at Kaldelsen til Hovedstaden har fundet Sted ikke lidt senere, end der siges, måske f. Ex. 26de Februar i Stedet for 26de Januar<sup>210</sup>. Hvis der virkelig har eksisteret et Aktstykke af 26de Januar med det angivne Indhold, er jeg nærmest tilbøjelig til at tro, at det er antedateret af Ulfeldt, hvis Opræden i Fru Kirstens Sag under Kongens sidste Svaghedsperiode også på anden Måde — som strax skal omtales — egner sig til at vække Mistanke om en høj Grad af Myndighedsmisbrug.

At også Leonora Christina efter Gjenoprettelsen af Freden mellem hendes Ægtefælle og hendes Fader er kommen hyppigere sammen med den sidste, er indlysende, og Freden måtte få en så meget større Værdi for hende på Grund af Kongens Sygdom og den Bekymring, denne naturligt måtte fremkalde hos hende. Iøvrigt opholdt Kongen sig det sidste Par Måneder af sit Liv mest på Frederiksborg, men den 21de Februar 1648, da Tilstanden havde forværret sig så meget, at alt Håb var forbi, lod han sig føre ind til Rosenborg. Sperling, som tillige med Ole Worm var tilforordnet Kongens Livmedikus for at pleje Kongen under hans Sygdom, fortæller, at da Leonora Christina første Gang kom til sin Fader på Rosenborg, gik hun hen til hans Seng og kyssede grædende hans Hånd, og Kongen gjorde sig da stærk og sagde med kraftig Stemme: »Græd ikke, jeg kommer vel op igjen«<sup>211</sup>. Men han må have indset, at dette Forsøg på at skuffe hende ikke vilde lykkes, thi i den samme Sammenkomst ser man, at han har talt med hende om hendes Stilling efter hans Død, som måske voldte Leonora Christina selv mere Betænkelighed end Faderen, der sagde til hende: »Jeg har sat dig så fast, at ingen kan rokke dig«<sup>212</sup>. I den korte Tid, der endnu var tilbage, var Leonora Christina uden Tvivl stadig hos Faderen, ja de to sidste Nætter, han levede, vågede hun, ligesom også hendes Mand, hos ham<sup>213</sup>. Det var forøvrigt først den 26de at Kongen var så afkræftet, at han hele Tiden måtte holde Sengen, og fra den Tid af, men dog særlig fra den 27de inklusive, bevidnes det også udtrykkelig, at han næsten ikke talte mere, og at hans Tanker kun vare henvendte på gudelige Ting<sup>214</sup>. Det er af Vigtighed at fastholde dette, fordi det gjør det så meget mindre sandsynligt, at Kongen

virkelig skulde have nogen Del i et Aktstykke, som den 27de udstedtes i hans Navn, en Stævning på Valdemar Christians og Korf. Ulfeldts Vegne over de tre Theologer, som 1646 havde afgivet deres Erklæring om Sophie Elisabeths og hendes Søstres Besøg hos Moderen, til at give Møde for den førstkommende Herredag for at stå til Rette i den Anledning<sup>215</sup>. Stævningen rammer allerede ved sit almindelige Indhold Kongen selv på en så-følelig Måde, at man — selv forudsat Rigtigheden af, hvad før er sagt om en mulig mildere Stemning mod Fru Kirsten — næppe kan tro, at han har givet sit Minde til den, men fremfor alt bliver det dog på Grund af de yderst hånlige og ufor-skammede Udtryk, hvormed Theologernes — af Kongen selv fremkaldte — Udtalelse betegnes, ligefrem utænkeligt, at Kongen har kjendt Aktstykket i den Form, hvori det kom til at foreligge. Da Stævningen dog vel må antages at have haft Kongens Underskrift, synes man for at forklare dens Tilværelse og Form ikke at have andet Holdepunkt end de Antydninger, der foreligge om, at Ulfeldt i Kongens sidste Levetid har været i Besiddelse af Blanketter med Kongens Navn, som han selv udfyldte<sup>216</sup>. At Kongen til Fremme for de mere uopsættelige Sager kan have overgivet ham sådanne Blanketter, da han ikke selv var i Stand til at give sig af med Forretninger, er i og for sig rimeligt nok, og Ulfeldts Samvittighedsfuldhed var da, hvor det gjaldt hans egne Interesser, i Virkeligheden ikke større, end at han meget godt kan tænkes at have misbrugt den ham viste Tillid til uden Kongens Vidende at udfærdige et og andet Aktstykke — som den omtalte Stævning —, om hvilket han kunde vide, at det ikke vilde have fået Kongens Billigelse.



Den 28de Februar, om Eftermiddagen Kl. 5<sup>1/2</sup>, døde Kongen. Foruden flere andre vare også både Ulfeldt og Leonora Christina til Stede<sup>217</sup>, og denne ydede ham den sidste Kjærlighedstjeneste, idet hun trykkede hans Øjne til<sup>218</sup>. Af Leonora Christinas Søkende var kun Frøken Hedvig, Ebbe Ulfeldts Hustru, nærværende.

---

### III.

1648—1651.

Med Christian IV.s Død begynder et nyt Afsnit i Leonora Christinas så vel som i hendes Ægtefælles Historie. Deres Stilling havde med denne Begivenhed mistet sin faste Grundvold. Hvilke Farer der end hidtil kunde synes at have truet den, betegnede dog det naturlige Bånd mellem Fader, Datter og Svigersøn en Skranke, som gjorde det umuligt for de sidste, selv i Tilfælde af Fald, at falde dybere end til et vist Punkt. Dette var nu anderledes. Leonora Christinas kongelige Byrd kunde hverken til den ene eller anden Side blive hende eller Manden et Værn af Betydning efter Faderens Død. Vilde de holde sig paa samme Højde som før, måtte de gjøre det ved egen Kraft, men Udsigterne i så Henseende vare ikke meget gunstige. Den Uvilje og Mistro, Ulfeldt var Gjenstand for hos mange af Rigets Stormænd, og som ikke var bleven mindre ved den betydelige Indflydelse, han igjen vandt i Christian IV.s sidste Levetid, måtte ligesom den Misundelse og det Nag, Leonora Christina uden Tvivl havde vakt imod sig hos en Del af Højadelens Damer<sup>1</sup>, være et tungt Lod i Vægtskålen imod dem. I denne Henseende var Leonora Christinas høje Fødsel

endog langt snarere en Anstødssten end det modsatte, idet den bragte hende og hendes Ægtefælle til vedblivende at stille de højeste Fordringer til Livet og til deres Omgivelser, medens på den anden Side Omgivelserne meget mindre nu end før vare tilbøjelige til at anerkjende disse Fordringers Gyldighed. Lige over for de to høje Personer, som allerede nu med temmelig Sikkerhed kunde skjønnes at ville blive de første i Landet, var Forholdet ikke bedre. Medens Ulfeldt havde stået på en venskabelig Fod med den afdøde Prins Christian, hvis Talsmand han ofte måtte være hos Faderen, tyder alt på, at det modsatte har været Tilfældet med Hertug Frederik, som i den noget trykkede Stilling, han havde som yngre Søn, sikkert ofte har måttet føle Ulfeldts Indflydelse på en Måde, der ikke var ham og endnu mindre hans magtsyge og energiske Ægtefælle, den brunsvig-lüneburgske Prinsesse Sophie Amalie, behagelig. At Ulfeldt, da Hertug Frederik efter Broderens Død kom på Tale som Tronfølger, var stærkt imod ham, gjorde naturligvis ikke Fyrsteparrets Stemning mod ham selv bedre, og endelig forbitredes det i højeste Grad over den hensynsløse og egenmægtige Måde, hvorpå Ulfeldt optrådte mod Hertug Frederik ved Kongens Død, idet han dels undlod at give ham Underretning om det livsfarlige i Faderens Sygdom, før det var for sildigt til at han kunde få ham at se, og dels, da Kongen var død, ved Nattetid og alene — mulig var dog også Leonora Christina med — gennemgik og forseglede Kongens Efterladenskaber og siden, som det hed, beholdt det meste af dem selv<sup>2</sup>. Men det væsentligste var dog uden Tvivl, at Hertugen og hans Hustru i Ulfeldt så Hovedmanden for det anmassende Aristokrati, som allerede på så mange Måder havde lammet Faderens Virksomhed, og som alle-

rede tydeligt havde givet til Kjende, at det, i Tilfælde af Sønnens Valg, agtede at binde Hænderne endnu stærkere på ham. Mod Leonora Christina personlig synes Hertug Frederik, der af Naturen vist var en godmodig Mand, om end af et noget tilbageholdende og indesluttet Væsen, ikke at have været egentlig uvenligt stemt, skjønt han uden Tvivl kun med Misfornøjelse kan have set, hvorledes hun både havde friere Adgang til Faderen og var mere yndet af denne end hans Børn med Dronningen; og holdt han end, som Leonora Christina selv antyder, kun dårligt det Løfte, han gav hende, da han nogle Dage efter Faderens Død besøgte hende — han fandt hende grædende og sagde da, idet han kyssede hende: »Græd ikke, jeg skal være en Fader for dig«<sup>3</sup> — betragtede hun ham egentlig aldrig, selv ikke i sin største Trængsels-tid, som den virkelige Ophavsmand til sine Lidelser, men henførte altid disse med den sikreste Overbevisning til hans Hustrus Initiativ. I Virkeligheden har det dybe og uforsonlige Had, denne med stærke Lidenskaber udstyrede Kvinde nærrede til Leonora Christina, efterladt sig uud-slettelige Spor i den sidstes Historie, og om det end på den Tid, hvorom Talen for Øjeblikket er, næppe har været udviklet til den Højde, det senere nåede, har hun dog sikkert allerede dengang båret på et levende Nag til sin Mands Halvsøster, der både ved den Anseelse, hun nød, og ved sin Ånd og Skjønhed<sup>4</sup> uden Tvivl mere end én Gang har stillet hende selv, der dog var fuldblods Fyrstedatter og desuden følte sig stærkt af sine personlige Fortrin, i Skygge. Mere end rimeligt er det også, at Leonora Christina har gydt Olie i Ilden ved at lade den unge Prinsesse, hvis Fremtid oven i Kjøbet for en

Del syntes at måtte blive afhængig af hendes Mand, direkte mærke, at hun følte sig hende overlegen.

I det hele kan dog Hertug Frederiks og hans Gemalindes Stemning næppe på dette Tidspunkt have voldet det Ulfeldtske Ægtepar nogen synderlig Bekymring. Der måtte efter Christian IV.s Død gå nogen Tid, inden det kunde vise sig, om Hertugen virkelig blev Tronfølger, og selv om dette indtraf, nærrede Ulfeldt næppe nogen Tvivl om, at der vilde kunne findes Midler til at berøve hans Uvenskab enhver alvorligere Betydning. At Ulfeldt ventede sig et stort personligt Resultat af Mellemregeringen, tør ansees for afgjort, og foreløbig måtte allerede det, at han var den øverste af de fire Rigsæmbedsmænd, som på Rigsrådets Vegne styrede Staten, i Forening med den Frygt, en Del af Rigsrådet nærrede for, at han og hans Svogre skulde skille deres Sag fra den øvrige Højadels, sikre ham en betydelig Indflydelse på de vigtige Afgjørelser, som forestode. Men også for hans mere private Interessers Fremme måtte Øjeblikket synes i høj Grad gunstigt, og i denne Henseende var der intet, som lå ham mere på Hjerte end at få sin Hustrus Moders Sag bragt til en for hende selv og hendes Slægt fyldestgjørende Afslutning samt at tilfredsstille sin brændende Trang til Hævn over den, hvem han og hele Svigersønnepartiet betragtede som den egentlige Årsag til, at en sådan Afslutning ikke for længe siden havde fundet Sted. En heldig Gjennemførelse af Fru Kirstens Sag måtte endog være ham af Vigtighed for hans offentlige Stilling, da han over for enhver indtrædende Mulighed havde Brug for den størst mulige personlige Anseelse, og denne måtte synes at mangle et ikke uvæsentligt Led i sit Fundament, så længe den Skygge, der i mange År havde hvilet over Svigermoderen,

vedblev at være der. Vi have da også allerede set, med hvilken Gridskhed han kastede sig over denne Sag, idet han, endnu inden Christian IV. var død, lod Stævningen over de tre Theologer udfærdige og samtidig må antages at have ladet Fru Kirsten kalde til Kjøbenhavn. Og det står i fuldkommen Samklang hermed, at Kongen næppe var død, før han jagede Vibeke Kruse, syg og sengeliggende som hun var, bort fra Rosenborg tillige med hendes Datter, efter først at have ladet alt deres Gods forsegle<sup>5</sup>. Så smålig og beregnende var han med alt det i sit Had, at han end ikke — i det mindste efter hvad der siges — vilde tillade hende at benytte en Karet, som Kantsler Sehested stillede til hendes Rådighed, men lod hende føre bort på en dårlig Postvogn, trukket af en rød og en hvid Hest<sup>6</sup>, det vil sige i en Befordring omtrent som den, hvori Kirsten Munk i sin Tid havde forladt Frederiksborg, men vel at mærke frivilligt. Imidlertid kom nogle Dage efter Kongens Død Fru Kirsten til Kjøbenhavn, og ligeså Valdemar Christian fra Tyskland<sup>7</sup>, og der er da naturligvis bleven holdt Samråd om, hvad der videre skulde gøres. Det første sikre Resultat heraf, vi nu kjende, foreligger i en Skrivelse til Rigsrådet af 26de Marts fra Valdemar Christian og Ulfeldt<sup>8</sup>, hvori de, støttende sig på, at den til April berammede Herredag er bleven udsat, anmode Rigsrådet om at foranledige, at de indstævnedes Theologer suspenderes fra deres Æmbeder, indtil der er gaaet Dom i deres Sag. Rigsrådet tog temmelig kjøligt mod denne meget nærgående Anmodning. I sit sent afgivne Svar (af 13de April<sup>9</sup>) beder det Ansøgerne betænke, »hvad farlig Mistanke« Regeringen vilde komme i, hvis den nu gik frem med så megen Strenghed mod de pågjældende ansete Mænd, efter at de nu så længe

uanfægtede havde varetaget deres Æmbeder, og det udtaler Ønsket om, at Ansøgerne ville søge mindeligt Forlig med dem. I al Fald kan deres Begjæring om Suspension ikke efterkommes, og hvis Sagen endelig skal for Retten, stoler Rigsrådet på, at Ansøgerne, som »have udi denne itzige Regerings Respekt så stor Del og Part, lader desimidlertid alting ikke udi mindre Rolighed og Stilhed forblive«, end da Kongen levede. Den Frygt, som her udtaler sig for, at Svigersønnepartiet skulde gjøre et eller andet voldsomt Skridt, var i Virkeligheden fuldstændig begrundet ved den lidenskabelige Heftighed, hvormed det hidtil var optrådt, og det kan i så Henseende endnu mærkes, at nogle af Svigersønnerne — det vil uden Tvivl nærmest sige Ulfeldt og Hann. Sehested — allerede nogen i Forvejen sees at have haft en mundtlig Forhandling med Rigsrådet — om i Anledning af Fru Kirstens Sag, kan ikke bestemt afgjøres, men det er mindre rimeligt —, ved hvilken det var gået meget stormfuldt til, og som havde bevirket, at de pågjældende ganske havde trukket sig tilbage fra Rigsrådets Møder<sup>10</sup>. At Rigsrådets Svarskrivelse af 13de April ikke har været Svigersønnepartiet behagelig, kan man sige sig selv, og dog er det næppe den, som har fremkaldt en ny og endnu voldsommere Skrivelse fra Partiets Side, ligeledes af 13de April<sup>11</sup>. Men Sagen var, at Rigsdagen, som var udskrevet i Anledning af Tronfølgervalget, skulde åbnes få Dage efter, og med den Mulighed, der var for, at Partiets egne Planer på dette Punkt kunde mislykkes, måtte det naturligvis være det højst magtpåliggende at få Fru Kirstens Sag, og hvad dermed stod i Forbindelse, bragt til Ende, medens det endnu havde Udsigt til at kunne få Indflydelse på dens Udfald. I den nævnte Skrivelse, som først giver en

historisk Oversigt over Fru Kirstens Forhold til den afdøde Konge, gjentages Fordringen om Theologernes Suspension »som Æreskjændere«, eller i det mindste, at der strax fastsættes en bestemt Dag til Rettergang med dem, og derefter opfordres Rigsrådet til at forhøre og dømme Vibeke på Grund af hendes Løgne og Bagvaskelser mod Fru Kirsten, hvilke naturligvis fremstilles som den egentlige og eneste Årsag til dennes Unåde. Den Måde, hvorpå navnlig den sidste Fordring fremsættes, er i højeste Grad anmassende og usømmelig, idet der forlanges, at Rigsrådet — som det skal se ud, for at skåne den afdøde Konges Rygte — skal lade Sagen mod Vibeke foretage »udi Enrum«, og at det »efter kort Proces« skal lade hende vederfare, hvad »Ret medfører«. I modsat Fald true de med selv at ville »traktere« hende, hvem de belægge med de stærkeste Ukvemsord, »på værre Maner, end vores Fru Moder så ofte og ilde haver været medfaret«<sup>12</sup>. Allerede den 15de April besvarede Rigsrådet denne Skrivelse i et Brev, som, om det end i det hele bærer Vidne om dets Frygt for at fremkalde et ligefremt Brud med Svigersønnepartiet, dog afviser de mest yderlig gående af dets Fordringer, og det på en Måde, der er vel egnet til at fremhæve det upassende i dets Optræden. Skjønt nemlig Rigsrådet beklager den Medfart, Fru Kirsten har lidt, og ikke vil fortænke hendes Slægt i, at den agter at gå i Rette med dem, som den mener have været Skyld deri, vil det dog for Theologernes Vedkommende ikke gå videre end til at ansætte en kortere Frist for Retsfølgelsen imod dem, end det ellers havde tænkt sig. Og hvad Vibeke angår, vil Rigsrådet nok tage hende i Forhør efter lovlig Stævning, når Svigersønnerne ville »nejes med den Dom, som efter Rettergangens Beskaffenhed kan



falde, efterdi den største Misdædere udi al Ret har den Frihed, at de med Retten ej bør at overiles«, men — hedder det med Føje — »uden nogen Forhør hende at kondemnere« vilde forårsage den samme Klage og Efter-tale over Rigens Råd, som der har været ført over Kongen, fordi han uden Lov og Dom lod Fru Kirsten arrestere<sup>13</sup>. — Men når Rigsrådet saledes tydeligt nok gav til Kjende, at det ikke agtede uden videre at lade sig bruge som et Redskab til Udførelsen af Svigersønnepartiets Hævnpplaner, mente det dog ikke helt at kunne unddrage Partiet sin Medvirkning med Hensyn til den Æresoprejsning, som det tilsigtede at skaffe Fru Kirsten, og som måtte være det den vigtigste Side af den hele Sag. Hvor tidligt Partiet har gjort bestemte Skridt til at få en sådan Oprejsning i Stand, kan ikke med Sikkerhed siges, og heller ikke, om det fra først af stillede sine Fordringer højere, end det siden gjorde. Men i al Fald på et senere Tidspunkt synes det at have nøjedes med af Rigsrådet at begjære en Erklæring, som bekræftede dels Lovligheden af Fru Kirstens Ægteskab dels den af Christian IV. forskudte Datters ægte Fødsel, og en sådan Begjæring var vist allerede indgivet, inden endnu den nylig omtalte Skriftvexel mellem Svigersønnepartiet og Rådet var afsluttet<sup>14</sup>. Man har endnu et Aktstykke, der sandsynligvis har været indsendt med Begjæringen som det Grundlag, hvorpå Erklæringen skulde udfærdiges. Det er skrevet af Hann. Sehested — som overhovedet nu havde kastet sin påtagne Lige-gyldighedsmaske og træder meget frem i disse Forhandlinger — og indeholder en af ham, Korf. Ulfeldt og Hans Lindenov undertegnet Kopi af tre skriftlige Udtalelser af Christian IV., af hvilke de to første ere uforkastelige Vidnesbyrd om Ægteskabet, medens den tredie er det

Brev til Fru Kirsten af 9de September 1629, hvori Kongen siger, at det har været ham »ganske kjært affornemme« den senere forskudte Datters Fødsel<sup>15</sup>. Jeg har allerede tidligere omtalt dette Brev (ovfr. S. 38) og vist, at Kongen, da han skrev det, allerede må antages at have fattet Mistanke om Barnets Ægthed, og intet vilde sikkert have forbavset og harnet ham mere end at høre, at dette Brev skulde kunne bruges som et Vidnesbyrd til Gunst for Barnet. Imidlertid er det let forståeligt, at Rigsrådet — der desuden, som før berørt, af Hensyn til det lige forestående Tronfølgervalg ikke ønskede at støde Svigersønnerne mere for Hovedet end højst nødvendigt — fortolkede Brevet i den gunstigst mulige Ånd og under 18de April afgav en Erklæring, hvori det i Henhold til hine tre Aktstykker udtalte som sin Overbevisning, at Fru Kirsten havde været lovlig gift med den afdøde Konge, og at hendes Børn, »den sidste så vel som de første«, vare ægte fødte. Dog tilføjes der, at denne Udtalelse skal være Kronen og Hertug Frederik og hans Arvinger »udi alle Måder upræjudicerlig«, en Bemærkning, der vistnok må opfattes som et Vidnesbyrd blandt flere om den Frygt, man virkelig nærrede for, at Svigersønnerne gik svangre med Planer til på den ene eller anden Måde at tilrive sig selv hele Magten<sup>16</sup>.

Som allerede antydte, ved man ikke, i hvad Forhold det Resultat, som betegnes ved Rigsrådets Udtalelse, står til Svigersønnepartiets oprindelige Fordringer med Hensyn til Fru Kirsten, men det er rimeligt nok, at det ikke helt tilfredsstillede Partiet, og også efter Udstedelsen af hin Erklæring hører man Tale om Planer til at give Fru Kirstens Stilling en forhøjet Anseelse, som ikke bleve til noget<sup>17</sup>. Selv Vibeke, hvem Svigersønnerne så overmodigt

havde truet, beredte dem uden Tvivl en Skuffelse, da hun, hvis Sygdom efter Kongens Død var tiltaget, og højest sandsynligt af Sorg og Frygt for Fremtiden, allerede ved Udgangen af April lagde sig til at dø<sup>18</sup>. Men undgik hun end herved en Del af den Hævn, der var hende tiltænkt, undgik hun den dog ikke ganske. Da hendes Lig skulde i Jorden, lod Ulfeldt det, som det hedder: »elendlich« (også »Rakkervis«), føre bort Kl. 12 om Natten og begrave på en Kirkegård udenfor Byen, der nærmest synes at have været brugt som Fattigkirkegård. Selv om der i de fremhævede Udtryk ikke lå andet end selve det, at Liget blev ført bort om Natten og derfor uden Klokkeringning eller nogen kirkelig Ceremoni — hvorved dog må bemærkes, at det også hedder, at Liget blev kjørt på »en foragtelig Vogn« —, stilledes den afdøde ved en sådan Begravelsesmåde i Klasse med ligefremme Forbrydere, og hvor fast end Ulfeldt kan have troet på, at hun havde bidraget til i al Fald at vedligeholde Kongens fjendtlige Stemning mod Fru Kirsten, må hans Adfærd ved hin Lejlighed betegnes som i høj Grad uværdig<sup>19</sup>. Den vakte også almindelig Harme, som i det hele Svigersønnepartiets Optræden efter Christian IV.s Død, og ikke mindst dets Forfølgelse af de tre ansete Theologer, skadede det overordentligt i det almindelige Omdømme. Det kan iøvrigt strax siges, at Sagen med Theologerne ikke kom til Rettergang. Den afgjordes i Mindelighed derved, at de indstævnedes under 19de Juni gjorde en skriftlig Afbigt<sup>20</sup>, hvori de i Udtryk, der ikke stille deres Selvfølelse i noget heldigt Lys, bede om, at hvad de havde skrevet »af Misforstand og Ubetænksomhed« om Fru Kirsten og hendes Børn, måtte »mildelig forlades« dem.

Af langt større og mere vidtrækkende Betydning for Ulfeldts og Leonora Christinas Fremtid end Afslutningen af disse Sager var dog den Afgjørelse, som i Begyndelsen af Maj blev truffet med Hensyn til Tronfølgen. At denne Afgjørelse kom Ulfeldts egne Planer meget på tværs, var Datiden enig om, men iøvrigt er det næppe muligt med fuldkommen Sikkerhed at afgjøre, hvad det egentlig er han har villet. Hans Samtid tillægger ham almindelig den Tanke at ville benytte Adelen Misstemning mod Hertug Frederik til at skaffe Valdemar Christian — ja endog sig selv — på Tronen, og hvor usandsynligt dette end nu må forekomme os, er der dog virkelig Tegn til, at Tanken i det mindste for Valdemar Christians Vedkommende har været oppe og er bleven drøftet, om end vel kun for en kortere Tid og indenfor hans nærmestes Kreds<sup>21</sup>. Men ligesom det, der lå bagved denne Tanke, selvfølgelig var hans Attrå efter at sikre sig en overvejende Indflydelse på Statens Styrelse, således er det sandsynligt nok, at han samtidig har haft Opmærksomheden henvendt på andre Veje til at nå det samme Mål, og af senere Antydninger af ham selv kunde man måske slutte, at han bl. a. har tænkt sig Muligheden af en aristokratisk Republik med ham selv som Præsident<sup>22</sup>. Om Forbigåelsen af Hertug Frederik som Tronfølger til Fordel for hans unge Søn havde der allerede Året i Forvejen været Tale blandt Adelen, og også om en sådan Plan lod det sig tænke, at den — i al Fald som sidste Udvej — kan have vundet Ulfeldts Bifald, medens derimod nogle Underhandlinger, som Hertugen af Holsten-Gottorp skal have indledet for at få ham til at virke for sit Valg<sup>23</sup>, vistnok nærmest have Betydning ved at vise, hvor almindelig kjendt Ulfeldts uvillige Stemning mod Hertug Frederik var. Men hvad

der nu end var hans Planer på det nævnte Punkt, bleve de til intet ved den Enighed, Rigsdagen, da det virkelig kom til Stykket, viste i at stemme på Hertug Frederik, og de eller Rygterne om dem bragte ham overhovedet ikke andet Udbytte, end at de, næst efter at hjælpe til at tilvejebringe hin Enighed, end mere forøgede Hertugens og hans Gemalindes Had og Mistro til ham og Svigersønnepartiet<sup>24</sup>. Dette Had fik yderligere Næring ved en anden Omstændighed. Umiddelbart sammen med Spørgsmålet om Tronfølgen behandlede i Rigsdagen Spørgsmålet om Håndfæstningens Indhold, og selve Valgets Betydning var i Virkeligheden væsentlig afhængig af, hvorledes dette Indhold vilde blive. Man véd, hvorledes det blev: at Adelens og Rigsrådets Magt befæstedes og udvidedes i en betydelig Grad, medens der levedes Kongen et endnu langt mindre Mål af Myndighed end nogensinde før. Hvor megen Indflydelse Ulfeldt havde på dette Resultat, er vanskeligt at sige, men det ansåes allerede af Samtiden for afgjort, at den havde været meget stor, og for hans Forhold til den vordende Konge — som i Begyndelsen vægrede sig ved at modtage de hårde Vilkår — var det i al Fald tilstrækkeligt, at denne delte den almindelige Anskuelse<sup>25</sup>. Et betegnende Vidnesbyrd om Kongens Stemning mod Ulfeldt i den Anledning er den noksom bekjendte Historie om, hvorledes han ved den på Hyldingsdagen afholdte Banket sagde til Ulfeldt: »Korfits, I haver i Dag bundet mine Hænder, hvem véd, hvo der kan binde Eders Hænder igjen?»<sup>26</sup>.

En Måneds Tid efter Hyldingen i Kjøbenhavn rejste Kongen bort for at blive hyldet i Norge og i Hertugdømmerne. Rejsen trak længe ud, idet han først kom tilbage i November, kort før Christian IV.s Begravelse og

hans egen Kroning skulde finde Sted. Det er i det hele umiskjendeligt, at han ikke brød sig meget om at overtage Regeringsforretningerne, så længe hans Hænder vare så bundne som de vare, men på den anden Side gjør hans Historie det utvivlsomt, at både han og Dronningen allerede meget tidligt i al Stilhed begyndte at se sig om efter Udveje til at få dem løste, og deres Tanker måtte da naturligt først og fremmest være rettede på at få Ulfeldt — og i anden Række hele Svigersønnepartiet — gjort magtesløs. I Virkeligheden var Ulfeldt, hvis Myndighed som Rigshovmester var bleven i høj Grad styrket ved den nye Tingenes Orden, en Hæmsko på enhver friere Bevægelse fra Kongens Side, og denne følte Trykket dobbelt på Grund af den overmodige Hensynsløshed, hvorved Ulfeldt i det hele i finansielle Sager gik frem lige over for ham, og som endog undertiden synes at have ført til ligefremme Overgreb på Kongens virkelige Ret<sup>27</sup>. Adskilligt af det, der berettes i så Henseende, må allerede henføres til den Tid, da Kongen gjorde sin Hyldingsrejse, en Tid, da Ulfeldt så temmelig uindskrænket førte hele Regeringen, men netop også herved var udsat for allehånde Fristelser til Misbrug af sin Magt, dem er der den største Grund til at tro, at han i det hele kun dårligt modstod. Iøvrigt overraskedes han ved denne Tid af en Begivenhed, som berørte ham meget ubehageligt, og som syntes at være et Varsel om mere. Blandt de holstenske Adelsmænd var der en Del, som vægrede sig ved at aflægge Eden til Frederik III., og blandt disse også Grev Pentz, der allerede i Forvejen på flere Måder havde tilkjendegivet sin Misstemning mod Kongen. Følgen blev, at han afskedigedes fra sin Stilling som Guvernør i Glückstadt, og kun med Vanskelighed lykkedes det Ulfeldt

at få ham gjort til Amtmand i Flensborg, hvad der dog i alle Henseender var en meget ringere Stilling<sup>28</sup>. Det kan med det samme siges, at der strax efter Pentz's Afskedigelse eller Forflyttelse viste sig Tegn til en stærk Sindssyge hos ham<sup>29</sup>, som varede lige til hans Død (1651). Ulfeldt, hvis Hævnsyge aldrig fornægtede sig, skaffede sig en Slags Oprejsning for Pentz's Fald ved at styrte et Par af sine egne og Pentz's Uvenner, nemlig den tyske Kantsler Reventlau og Generalmajor Klaus Ahlefeldt, hvilken sidste allerede på Grund af sit Forhold til Vibekes Datter — hvem han ægtede kort efter Moderens Død — altid havde været Svigersønnerne forhadet, og som af Hjertet gengjældte deres Følelser<sup>30</sup>. Om Dronningen har stået i noget nærmere Forhold til Pentz's Afskedigelse, eller om hun på anden Måde særlig har udæsket Ulfeldts Hævnlyst ved denne Tid, kan jeg ikke afgjøre, men vist er det, at der kort efter forefaldt en Begivenhed, der naturligst synes at måtte opfattes som et Tak for sidst fra Ulfeldts Side. Sagen var denne. Blandt de festlige Arrangementer til at fejre Kongens Kroning den 23de November var også en på Amagertorv rejst Æreport, ved hvilken Kongen skulde modtages med Musik osv., når han drog til og fra Kirken. Dagen efter Kongens Kroning fandt Dronningens Sted, og Festceremoniellen skulde have været det samme, men blev dog et andet, eftersom Ulfeldt havde ladet Æreporten tage ned om Natten<sup>31</sup>. At Dronningen følte sig i højeste Grad krænket ved denne Handling, hvori hun så — og vel også havde Grund til at se — en forsætlig Fornærmelse, behøver ikke at siges, og hvis det forholder sig rigtigt med en anden Historie, som er bleven fortalt, var det oven i Kjøbet ikke første Gang at hun i Løbet af ganske kort Tid måtte anse sig for grovelig

krænket af Ulfeldt og hans Hustru — thi i den anden Historie spiller Leonora Christina Hovedrollen. Det hedder, at den Krone, Dronningen skulde bruge ved Kroningen, forarbejdedes i Lyngby af en dengang vel bekjendt tysk Guldsmed, Kaspar Herbach, som var indkaldt til Landet af Christian IV. En Dag, kort før Kroningen, da Leonora Christina rejste gennem Lyngby, tog hun ind til Guldsmeden for at se Kronen, og da hun fik den i Hånden, vilde hun prøve, hvorledes den klædte hende, men den faldt herved på Jorden, og en af de Stene, som vare indfattede i den, gik i Stykker<sup>32</sup>. Skjønt Historien først er kommen temmelig sent frem og beror på mundtlig Overlevering, synes den mig i Hovedsagen at have Præget af at være pålidelig. Mulig kom Herbach først noget senere til at bo i Lyngby, men iøvrigt stemmer Historien på de Punkter, hvor den kan kontrolleres, med Virkeligheden, og navnlig deri, at Herbach notorisk ved hin Lejlighed forfærdigede en ny Krone til Dronningen<sup>33</sup>. Vanskeligere er det naturligvis at afgjøre, om Leonora Christina lod Kronen falde med Forsæt eller ikke. Der synes virkelig ved første Øjekast at kunne være en indre Sammenhæng mellem denne Begivenhed og de Højhedstanker, der almindelig tillægges Ulfeldt efter Christian IV.s Død, og som, hvorpå de iøvrigt gik ud, ganske sikkert fik et Knæk ved Frederik III.s Udvælgelse. At der desuden mellem Dronningen og Leonora Christina, ved Siden af en stedse stærkere Rivalitet på deres Ægtefællers Vegne, også udviklede sig en stadig stigende personlig Spænding, forekommer mig i høj Grad sandsynligt, og der er i Leonora Christinas Karakter ikke noget, som under de givne Forudsætninger forbyder at antage, at hun kunde have Lyst til at tilføje Dronningen en personlig Fornærmelse. På den



anden Side synes mig dog Rimeligheden for, at en sådan skulde være tilsigtet i det foreliggende Tilfælde, at svækkes noget ved den Betragtning, at der ikke var megen Udsigt for Leonora Christina til at nå sit Mål ved at lade Kronen falde på Jorden. Det var jo dog umuligt for hende at vide, om den vilde tage større Skade ved Faldet, og navnlig så megen, at det f. Ex. hindrede den i at blive brugt ved Kroningen; og vil man antage, at hun vilde nøjes med gennem en Slags symbolsk Handling at udtrykke sin Ringeagt for Dronningen, måtte det dog være hendes Mening, at Dronningen skulde komme til Kundskab om Historien; men når Kronen tog ingen eller kun ringe Skade, måtte Sandsynligheden ubetinget være for, at dette ikke vilde ske, da Guldsmeden havde al Grund til for sin egen Skyld at holde Sagen hemmelig. Man kunde endelig gjøre gjældende, at hun ikke ved hin Løjlighed har set så langt ud i Fremtiden, men handlet under Indfyldelsen af et Øjeblikks opbrusende Lidenskabelighed, og skjønt jeg, hvis hun virkelig med Forsæt har kastet Kronen på Jorden, er mest tilbøjelig til antage, at det er gået til på denne Måde, synes en sådan Forklaring mig dog heller ikke aldeles fyldestgjørende, da Leonora Christina for det meste var i Stand til at beherske sine Affekter. Men hvorledes nu end Forklaringen bliver, skal Kongen, og dermed naturligvis også Dronningen, virkelig strax være bleven underrettet om Sagen, og at navnlig den sidste udlagde den på den for Leonora Christina ugunstigste Måde, kan man sige sig selv.

Allerede noget før Kroningen havde den svenske Resident i Danmark udtalt, at „Jalousien“ mellem Kongen og Ulfeldt stadig tiltog, og om man end gjorde sig Umage for ikke at vise den altfor meget, måtte det dog engang

bryde løs<sup>34</sup>. Alligevel vedblev det endnu en Tid lang efter hin Begivenhed tilsyneladende at gå i den gamle Gænge. Kongen viste endnu ingen synderlig Lyst til at regere, og Ulfeldt lod sig det være magtpåliggende så vidt muligt at holde ham udenfor Forretningerne. Medens han selv boede i Kjøbenhavn, opholdt Kongen sig mest på Frederiksborg, og det hed endog, at Ulfeldt havde betydet ham, at han helst måtte blive der, da dette Len bedst kunde bære Udgifterne ved hans Ophold<sup>35</sup>. Ganske vist var den finansielle Tilstand så slet som mulig. Følgerne af Christian IV.s Krige mærkedes endnu på alle Punkter, både Statskassen og Kongens egen Kasse havde betydelig Gjæld, og i det første År, Frederik III. regerede, vare alle ordinære Indtægter allerede forud optagne af Ulfeldt til Dækning af ældre Kreditorer<sup>36</sup>. Til de store extraordinære Udgifter, som Kongens Valg, Hylding og Kroning samt Christian IV.s Begravelse krævede, måtte Pengene til Dels lånes, og det har sikkert ikke trykket Kongen lidt, at det var Ulfeldt, som af sin egen Lomme forstrakte de fleste<sup>37</sup>. I det hele må Sammenligningen mellem hans egen pekuniære Stilling og Ulfeldts nødvendigvis have været ham en rig Kilde til Forargelse. Medens han selv — til Dels på Ulfeldts Opfordring — stadig måtte indskrænke sig, afskedige en stor Del af sin Hofstat osv., havde Ulfeldt fuldt op. Hans Rigdom var efter Datidens Målestok overordentlig stor, og det kan ikke fejle, at hans hele Levemåde, Førelsen af hans Hus med hvad dertil hører, har stået i Forhold til hans Formue. Det for Kongehuset egentlig oprørende herved lå dog nærmest i den Overbevisning, det, som næsten alle, nærede om, at denne Rigdom for en meget stor Del var uredeligt erhvervet på den fattige Stats Bekostning.

Det varede nu dog ikke længe, inden der begyndte at åbne sig lysere Udsigter for Kongen i Henseende til Ulfeldt. I Begyndelsen af 1649 indtraf der noget, som, foruden at skaffe ham en foreløbig Lettelse med Hensyn til Rigshovmesterens besværlige Nærværelse, tillige blev Indledningen til hans endelige Befrielse for den forhadte Undersåt. Som tidligere omtalt, havde Ulfeldts Underhandlinger i Holland 1646—47 vundet Rigsrådets Bifald, og efter dets Opfordring var det endog i Slutningen af 1647 bleven besluttet at sende et nyt Gesandtskab dertil for at fuldende, hvad Ulfeldt dengang havde indledet, Afslutningen af et Forbund med hin Stat. Uden Tvivl var Ulfeldt selv bestemt til at forestå Ambassaden, men Kongens Sygdom og Død forhindrede, at den kom i Stand. Nu blev denne Plan imidlertid optaget igjen, og dermed forbandtes en anden, hvortil også Ideen først var kommen frem under Ulfeldts tidligere Ambassade, nemlig Planen til en Afløsning af Sundtolden mod en fast årlig Sum. Ulfeldt var naturligvis både på Grund af sin tidligere Stilling til disse Sager og sit Kjendskab til de hollandske Forhold selvskreven til også denne Gang at lede Underhandlingerne, og efter at der i længere Tid var truffet Forberedelser, afrejste han i første Halvdel af Februar. Han drog over Kolding, derfra (13de Februar) gjennem Hertugdømmerne og Tyskland til Haag, hvor han ankom den 15de Marts<sup>38</sup>. Leonora Christina ledsagede ham<sup>39</sup>, medens Sperling — hvem Ulfeldt havde fået ansat som Hofmedikus, skjønt Kongen ikke brugte ham<sup>40</sup> — ligesom sidste Gang først senere sluttede sig til ham<sup>41</sup>. Under hans Fraværelse skulde de løbende Forretninger besørges af Kantsler Sehested og Rigsråd Jokum Gersdorff, en Adelsmand, som havde vidst at gjøre sig meget yndet

både af Ulfeldt og af Leonora Christina, og hvem den første, ganske vist af Hensyn til sin Rejse, kort i Forvejen havde fået udnævnt til Statholder i Kjøbenhavn<sup>42</sup>.

Da de Underhandlinger, Ulfeldt i Anledning af sit Hverv førte med Generalstaterne, ikke vedkomme os her, har jeg ikke meget at sige om hans Ophold i Holland. Han levede ligesom sidst på en stor Fod og brugte en overordentlig Mængde Penge, hvoraf dog nogle anvendtes til Bedste for hans Ærende. Ikke mindst Opmærksomhed vakte han ved den latterlig brovtende Måde, hvorpå han både offentlig og privat udtalte sig om sin egen og det danske Rigsråds store Betydning i Staten og om Frederik III.s fuldstændige Magtløshed. Han sagde bl. a., at Rigsrådet, hvis det havde lystet, slet ikke havde behøvet at vælge nogen Konge efter Christian IV.s Død, og om sig selv fortalte han, at det havde stået til ham dengang at blive Konge i Danmark, men på Grund af Besværlighederne derved havde han ikke villet; imidlertid havde han lige så megen Myndighed, som om han virkelig var det<sup>43</sup>. Disse og flere lignende Ytringer kom senere til Frederik III.s Kundskab, og skjønt det ikke er afgjort, at dette skete før efter Ulfeldts Bortrejse fra Danmark, fik de i al Fald dengang Betydning for Forholdet mellem Kongen og ham. Også en anden Enkelthed fra Opholdet i Holland kan omtales, da den senere kom til at spille en vis Rolle ikke blot i Ulfeldts, men også i Leonora Christinas Historie. Prinsen af Wales, den senere Carl II., opholdt sig dengang som Flygtning i Haag tillige med sin Broder og trådte i Forbindelse med Ulfeldt, som forstrakte ham eller rettere den skotske Marquis Montrose på hans Vegne både med Våben og Penge. De første betaltes af den danske Konge (til et Beløb af 24000 Rd.),

men desuden lånte Ulfeldt Prinsen og udlagde for ham af sine egne Midler i forskjellige mindre Summer et Beløb af henved 19000 Rdr.<sup>44</sup>. Ulfeldt skal have truffet ham hos hans i Haag boende Faster, Exdronningen af Bøhmen<sup>45</sup>, der jo var Leonora Christinas Søskendebarn, og som, sidst Leonora Christina var i Haag, havde vist sig meget venlig imod hende. Det tør vel antages, at det samme har været Tilfældet denne Gang, og i det mindste af én Grund havde Leonora Christina nogen kvindelig Deltagelse behov, idet hun nemlig også nu kom i Barselseng dernede<sup>46</sup>; hun fødte en Pige, uden Tvivl hende, der senere fik Navnet Leonora Sophie. — I Slutningen af September afsluttede endelig Ulfeldt sit diplomatiske Hverv ved to Traktater. Den ene angik et — ikke meget stærkt forpligtende — Forsvarsforbund mellem Danmark og Holland, den anden — den så kaldte Redemptionstraktat — en Ophævelse af Sundtolden for Hollands Vedkommende mod en årlig Betaling af 350000 Gylden (140000 Rd.) og som Forudbetaling 100000 Rdr. ved Traktatens Underskrift og 200000 Rdr., når den blev ratificeret fra dansk Side. — Ikke længe efter disse Traktaters Afslutning rejste Ulfeldt hjem, også denne Gang over Tyskland<sup>47</sup>.

I Danmark havde man i Begyndelsen knyttet store Forventninger til Ulfeldts Sendelse, Kongen vistnok lige så meget som alle andre. Fremfor alt ventede man sig betydelige pekuniære Fordele af den, hvad der under den store Finantsnød, som herskede, måtte være dobbelt ønskeligt. Imidlertid blev det allerede en Skuffelse for mange, at Ulfeldt ikke, som han til Dels selv havde stillet i Udsigt, kom nogenlunde hurtigt tilbage. Thi en Mængde Mennesker af alle Klasser, til hvem Staten stod i Gjælds-

forhold, vare blevne henviste med deres Fordringer til hans Hjemkomst og den Guldfloed, han mentes at ville bringe med, og mange af disse Folk — f. Ex. Soldater og Søfolk, som længe ingen Lønning havde fået udbetalt — kunde ikke vente og kom i stor Nød. Hertil kom, at man forudså, at en langvarig Ambassade måtte sluge en stor Del af de ventede Penge, og endelig begyndte man også at mærke, at man i det hele havde spændt sine Forventninger med Hensyn til Ambassadens Resultater altfor højt. Alt som derfor Tiden led, afløstes den tidligere Tilfredshed af en almindelig Misstemning, som stadig tiltog i Styrke og nåede sit Højdepunkt, da man fik Traktaternes Indhold at vide<sup>48</sup>. Ingen var mere misfornøjet end Kongen selv og Rigsrådet, navnlig hvad Redemptionstraktaten angik. Afløsningssummen var ikke tilnærmelsesvis, hvad man havde ventet, man mente, at den snarere betegnede et årligt Tab end en Indtægt, og så forudså man endda, at denne Traktat vilde sætte meget ondt Blod i Sverig. Heller ikke stod den kontante Udbetaling i Forhold til de Penge, man havde Brug for, og desuden havde selv Ambassaden slugt en umådelig Sum — som det siden viste sig over 150000 Rdr.<sup>49</sup>. Da altså Ulfeldt ved sin Tilbagekomst til Landet, vistnok i Begyndelsen af November, traf Kongen i Flensborg<sup>50</sup>, fik han ganske vist ham, der havde hårdt Brug for rede Penge, til at ratificere Traktaten, men med det samme måtte han høre, hvor ugunstigt både Kongen og alle andre dømte om den Måde, hvorpå han havde udført sit Hverv, og Ulfeldt, som naturligvis mente, at han havde skilt sig ypperlig derved, følte sig i allerhøjeste Grad krænknet. Fra Flensborg drog Ulfeldt — og uden Tvivl også Leonora Christina — til Ellensborg, hvor Ellen

Marsvin lå for Døden, hvis hun ikke allerede var død<sup>51</sup>. Det kan indskydes her, at man om denne Kvinde, som i sin Tid havde spillet en så fremtrædende Rolle, næsten intet hører i hendes sidste Leveår, og navnlig synes hun, der muligvis også er bleven affældig og svag (hun var født 1572), at have forholdt sig ganske rolig i Datterens Sager. Hun døde den 11te November<sup>52</sup>, og hendes Rigdom, der navnlig repræsenteredes af en Mængde Jordegods, tilfaldt uden Tvivl for den langt overvejende Del hendes eneste Barn, Fru Kirsten Munk.

Først et Stykke ind i December Måned kom Ulfeldt til Kjøbenhavn<sup>53</sup>, og her — om det ikke var sket tidligere — fik hans Harme forøget Næring. Det viste sig nemlig, at Kongen, måske mindre i Følge en forud lagt Plan end med klog Benyttelse af den stærke Misstemning, der herskede mod Ulfeldt, havde brugt hans Fraværelse til — uden Tvivl dog med Rigsrådets Samtykke — at udskille enkelte af de Righovmesterembedet underlagte Sager derfra og henlægge dem under andre Myndigheder<sup>54</sup>, vistnok nærmest under Statholderen i Kjøbenhavn, Jokum Gersdorff, hvem Ulfeldt fra nu af betragtede som sin bitre Fjende, og under Rentemestrene. Skjønt denne Foranstaltning måske i reel Henseende ikke har været af så overordentlig indgribende Betydning, kan man dog let tænke sig, at den har været som et Slag i Ansigtet på den stolte og myndige Mand, og så meget mere, da han næppe havde tiltroet Kongen en sådan Dristighed over for sig. Yderlig forbitret som han var i Forvejen over den ugunstige Modtagelse af Traktaterne, opflammedes hans Lidenskab nu til det højeste, men det ser ynkeligt nok ud, at han for at vise sin Vrede måtte nøjes med at gribe til det sikkert allerede under Christian IV. meget

misbrugte Middel at gjøre sig syg. Han mødte hverken i Rigsrådet eller ved Hove og vilde ikke overtage sine Forretninger<sup>55</sup>. Han skulde dog snart få at føle, at Forholdene havde forandret sig betydeligt siden før, og at hans Trods, langt fra at tvinge Modstanderne, tværtimod blev dem en velkommen Anledning til at svække hans Stilling endnu yderligere. I Januar Måned 1650, da Kongen fik at vide, at Ulfeldt dog af og til tog ud, sendte han sin Kammerskriver Gabel til ham for at spørge om Grunden til, at han ikke lod sig se ved Hove. Han kjørte da strax op på Slottet og undskyldte sin Fraværelse til Dels med sin Sygdom, men dog også med sin Krænkelse i Anledning af Traktaterne og de Forandringer, der vare gjorte med hans Æmbede. Han spurgte Kongen, endog gjentagne Gange, om det skulde have sit Forblivende ved disse Forandringer, og tilføjede sidste Gang, at i så Fald vilde han ikke for Fremtiden befatte sig med »Renteriet, Holmen, Provianthuset, Tøjhuset eller noget andet, som Hs. kgl. Majestæts Økonomi kunde vedkomme«. Kongen svarede ham slet ikke på hans Spørgsmål, og det hedder endog, at han skal have endt Audientsen ved at slå en høj Latter op og gå sin Vej<sup>56</sup>. Men når således allerede her hans Beslutning om ikke længere at ville være et Redskab i Ulfeldts Hænder gav sig tydeligt Udtryk, vilde han dog, inden det kom til ligefrø Krig, som i det hele var hans Natur imod, gjøre et Forsøg på at få Forholdet ordnet på en læmpelig Måde, og han skrev derfor i Begyndelsen af Februar til Ulfeldt, om han ikke havde betænkt sig med Hensyn til den Beslutning, han mundtlig havde udtalt for ham. Ulfeldt, hvem Lidenskab og Hovmodet gjorde blind for Situationens Fare, svarede ved at give et Resumé af deres sidste Samtale og henholdt



sig iøvrigt til sine tidligere Ytringer, idet han kun tilføjede nogle Spydigheder mod sine Modstandere og mod Kongen selv<sup>57</sup>. Men hermed var i Grunden også hans Dom fældet. Kongen lagde fra nu af ingen Skjul på, at han vilde Ulfeldt til Livs, og han — bag hvem i disse Sager altid Dronningen må tænkes stående og vistnok også hans tyske Rådgivere — behøvede så meget mindre at gjøre det, som han nu ikke blot havde den offentlige Mening for sig, men også den overvejende Del af Rigsrådet på sin Side. I Rigsrådet stode i Virkeligheden, til Dels på Grund af nye Medlemmers Indtrædelse, Ulfeldts Sager slettere end nogensinde før, Antallet af dem, der i ham og hans Svogre så en Fordærvelse for Staten, var stadig voxet, og ligesom Rådet ikke længe efter Kongens før nævnte Brev til Ulfeldt fuldstændigt desavouerede Redemptionstraktaten, som det sagde var afsluttet uden dets Vidende, og som det ønskede om muligt at få ophævet<sup>58</sup>, således så i det mindste en overvejende Flerhed i det med Tilfredshed eller dog med Koldblodighed på de forskjellige Skridt, der fra nu af gjordes for at styrte Ulfeldt. For en Del anviste denne selv ved sin Holdning den Fremgangsmåde, man havde at følge imod ham. Skjønt både Leonora Christina og Sperling indtrængende frarådede ham det<sup>59</sup>, vedblev han at holde sig hjemme og lade sit Æmbede skjøtte sig selv, og Følgen blev da, at man forbigik ham og lod Forretningerne udføre af andre; der skete ikke længere Indbetalinger til ham, og når han engang imellem anviste Penge til Udbetaling, toges der intet Hensyn til hans Anvisninger<sup>60</sup>. I de Sager, Kongen forelagde Rigsrådet til Betænkning, afgav han af og til et skriftligt Votum, men at slutte fra hans egne Antydninger<sup>61</sup>, har man også her kun und-

tagelsesvis henvendt sig til ham. Imidlertid betegner dette kun den mere negative Side af Forholdet. Ved Siden af alt det nævnte havde man et virkeligt Angrebsvåben til sin Rådighed, et Våben, som i og for sig med Sikkerhed kunde antages at måtte fælde ham, når det førtes med fuld Kraft, og at det netop nu kunde i det mindste drages, dertil bidrog i en betydelig Grad hans egen Opgivelse af sin Virksomhed. Dette Våben bestod i en Undersøgelse af hans hidtidige Æmbedsførelse. I og for sig måtte en sådan Undersøgelse til en vis Grad siges at være påbudt af den hele finantsielle Situation. Kongen havde allerede længe haft Opmærksomheden henvendt på, hvorledes man bedst skulde hjælpe det ødelagte Pengevæsen på Fode igjen, afbetale Statsgjælden osv., og disse Spørgsmål, hvis Løsning ikke længere kunde opsættes, vare netop efter Ulfeldts Hjemkomst blevne optagne til en alvorlig Drøftelse. Men for at bringe Sagerne i et bedre Spor for Fremtiden var det ikke nok at skaffe Midler til Veje til at komme ud af den uheldige Tilstand i Øjeblikket, man måtte lige så nødvendigt have Rede på, hvorledes man var kommen ind i den, og dette kunde ikke ske uden ved en Revision af den hele Finantsstyrelse, og det endog for længere Tid. At der herved tillige var al Sandsynlighed for, at Ulfeldt, som i så lang Tid havde haft Ledelsen af Finantsvæsenet, vilde blive i høj Grad kompromitteret, gjorde det naturligvis så meget mere magtpåliggende for Kongen og hans andre Modstandere, at en Undersøgelse kom i Gang, men det må hævdes, at det uden Tvivl også uden dette var sket. Muligvis har man allerede under Ulfeldts Fraværelse i Holland begyndt at røre ved disse Sager, men det var dog først efter at han ligefrem havde vægret sig ved at overtage sine Forretninger,

at Undersøgelsen toges mere planmæssigt for, og ligesom den strakte sig over hele det Tidsrum, da han havde været Righovmester, således tør man antage, at den er bleven ført så skarpt som muligt<sup>62</sup>, og det ikke mindst af den Grund, at af de tre Rentemestre vare de to, Jørgen Rosenkrands og Peder Vibe, hans Uvenner, ja den sidste vistnok endog en af hans bitreste Fjender. Det kan iøvrigt strax siges, at Undersøgelsen ikke blev endelig afsluttet, så længe Ulfeldt var her i Landet, men ikke desto mindre bløve dog Virkningerne af, at den var sat i Gang, længe før hans Flugt synlige i Forholdet mellem ham og Kongen, ligesom den uden Tvivl heller ikke har været uden Indflydelse på Fremkomsten af den Historie, som blev den nærmere Anledning til hans Fald. Inden jeg imidlertid går videre i Beretningen om Ulfeldts egen Skjæbne ønsker jeg i al Korthed at meddele, hvorledes nogle af hans pårørende omtrent samtidig rantes af Uvejret; thi Angrebet på Ulfeldt var Signalet til en åben Krig med hele Svigerønnepartiet<sup>63</sup>.

Den betydeligste Mand i Partiet foruden Ulfeldt var Hannibal Sehested, og Sagerne stode med ham omtrent på samme Fod som med Svogeren. Der havde længe været ført meget høje Klager over hans både egenmægtige og uredelige Styrelse i Norge, og allerede i 1649 var der truffet forberedende Skridt til en Kontrollering af hans Æmbetsførelse, særlig med Hensyn til Regnskabsvæsenet<sup>64</sup>. Det var dog først da man begyndte at træde mere åbenlyst op mod Ulfeldt, at Undersøgelsen mod Svogeren fik en helt offentlig Karakter<sup>65</sup>, og der konstateredes hurtigt de største Misbrug. Af Rigsrådet var Sehested vistnok endnu mere hadet og frygtet end Ulfeldt, som han da også både på Grund af sine Ævner og sin fjernere liggende Virk-

somhed var farligere, men derimod havde han vidst — og dette gjorde ham næppe mindst mistænkt — i høj Grad at erhverve sig Frederik III.s personlige Yndest ligesom tidligere Christian IV.s. Om end altså Kongen nok vilde have hans Vinger betydeligt stækkede, var det dog uden Tvivl nærmest Rigsrådets Skyld, at Sagen mod ham blev drevet så vidt som den blev, og selv efter at hans Brøde var bleven uomtvistelig, skal han igjen have forstået at komme i et venskabeligt Forhold til Kongen, som, efter hvad der siges, først lod ham falde, efter at Sehested havde tilføjet ham en personlig Fornærmelse<sup>66</sup>. — Blandt de andre Svigersønner var Pentz, som nu var sindssyg, allerede tidligere bleven ramt af Kongens Unåde, og Ebbe Ulfeldt fik i al Fald inden Udgangen af Året 1650 en Forsmag på den. Han havde siden 1646 haft Bornholm i Forlening, men havde styret Lenet slet, på forskellige Måder givet Indbyggerne Anledning til Klage og ikke været at formå til at aflægge Regnskab. Støttende sig til disse Grunde udtalte Kongen i November 1650 sit Ønske for Rigsrådet om, at han måtte blive sat fra sit Len<sup>67</sup>. Rigsrådet anbefalede dog at se Tiden lidt an endnu<sup>68</sup>, men i al Fald i Begyndelsen af det følgende År blev Lenet ham virkelig frataget<sup>69</sup>. Ligesom Ebbe Ulfeldt var i Gjæld til op over Ørerne, således var også Tilfældet med Hans Lindenov, mod hvem man iøvrigt ikke véd, at der er truffet nogen Foranstaltning fra Regeringens Side. Uden Tvivl er han bleven betragtet som temmelig uskadelig, og i al Fald har han, for så vidt han har haft Sans for andre end rent materielle Interesser, vistnok snarere heldet til Kongehusets Side end støttet Svogrene. Således var i det mindste hans Holdning i en noget senere Tid.

Foruden Svigersønnerne fik også selve Fru Kirstens Børn allerede i 1650 en og anden Virkning at føle af det frembrydende Uvejr. Først et Par Ord om Fru Kirsten selv. Så længe Ulfeldts Indflydelse varede, synes hun at have nydt en vis ydre Anerkjendelse, der dog næppe strakte sig synderlig langt ud over Formen, og blandt andet var hun — tillige med sine Døtre og mange andre adelige Damer — til Stede ved Christian IV.s Jordfæstelse<sup>70</sup>. Hun købte Hus i Kjøbenhavn og sagdes at ville tage Ophold der<sup>71</sup>, men den stærke Stemning, som rejste sig imod hendes Parti, og desuden også Moderens Død har formodentlig bragt hende til at opgive denne Plan. Noget alvorligere Skridt vides Kongen ikke i 1650 at have gjort imod hende, men som hans Sindelag mod hende i det mindste kort efter fik et betegnende Udtryk i hans Forhold til den så kaldte Don Jørgen Ulrik — hvorom strax mere —, således er det i al Fald sandsynligt, at han allerede i dette År har, om end ikke ligefrem forbudt hende at føre den Titel hun havde af Grevinde til Slesvig og Holsten, og som var ham en Torn i Øjet på Grund af dens Lighed med hans egen, så dog undladt at bruge denne Titel i Skrivelser om eller til hende. Dette gjorde han i al Fald for hendes Børns Vedkommende allerede i dette År<sup>72</sup>, og da Christian IV. virkelig selv havde tillagt dem Titelen, kan man nok forstå, at de måtte føle sig i høj Grad krænkede ved nu uden videre at berøves den. Samtidig forbød Kongen Børnene, hvad der altid tidligere havde været deres Ret, at kjøre ind i Slotsgården, og skjønt man efter Ulfeldts Ytringer må tro, at det ikke direkte var bleven forbudt Leonora Christina, var der dog så megen Grund til at antage, at hin Ret også vilde blive hende nægtet, at hun,

da hun indbødes til et kongeligt Barselgilde (vistnok i Anledning af Prinsesse Vilhelmine Ernestines Døb i Oktober 1650) afslog Indbydelsen for ikke, efter Ulfeldts Udtryk, „sig selver at hente Vanære, hvor hun den kunde gå forbi“, og desuden fordi hun var vred på Kongen i Anledning af hans Forhold med Hensyn til hendes Titel<sup>73</sup>. I Sammenhæng med disse mindre Trakasserier, der mest have Betydning ved at vise Hoffets Stemning mod Svigersønnepartiet, kan også nævnes, at Kongen allerede i Maj Måned skal have befalet, at Ulfeldt og Sehested ikke, som det hidtil var sket, måtte hilses med Kanonskud fra Kronborg, når de sejlede forbi<sup>74</sup>. I det mindste for Ulfeldt skal der tidligere være bleven saluteret med 9 Skud. — Valdemar Christian stod for så vidt disse Sager noget fjernere, som han opholdt sig i Udlandet. Han var dog ganske vist fuldt så meget i Kongens Unåde som hans Søkende på Grund af de ham tillagte Tronprætensioner efter Christian IV.s Død, og måske også på Grund af hensynsløs Optræden mod Frederik III. i hin Tid<sup>75</sup>, og at han også i 1650 gav Kongen Lejlighed til at vise ham sin unådige Stemning, tør blandt andet sluttes af et Brev, som han skrev til Kongen fra Køln i Oktober 1650, og hvori han anmoder om, at en årlig Understøttelse på 10000 Rdr., som Christian IV. havde givet ham, oven i Kjøbet med Udsigt til mere, også nu måtte tilståes ham. Han oplyser, at han flere Gange forgjæves har henvendt sig til Kongen derom, klager stærkt over Pengetrang og beder Kongen konferere med Ulfeldt om Sagen<sup>76</sup>. Det sidste uheldige Indfald har naturligvis ikke stemt Kongen blidere imod ham, og i hvert Fald fik han lige så lidt denne Gang som tidligere.

Imidlertid var Ulfeldt selv hele Året igjennem bleven den Rolle tro, som han én Gang var begyndt at spille. Under Påskud af Sygdom — et Påskud, som hverken han selv eller hans nærmeste i senere Tider altid huskede<sup>77</sup> — holdt han sig tilbage fra alt, fra sine Forretninger og fra Hoffet, ja han deltog end ikke i den vigtige Rigsdag, som var indkaldt i Juni Måned i Anledning af Tronfølgervalget. Man kan dog sige sig selv, at ligesom det i det hele må have været ham overordentlig hårdt at sidde stille og se på de Angreb, der rettedes mod ham og hans pårørende, således må især den Undersøgelse, der foretoges af hans Regnskaber, både have opbragt og ængstet ham, og tilsidst kunde han ikke længere bevare sin passive Holdning. Den 19de Oktober tilskrev han Kongen et Brev, hvori han beklagede sig over det «onde Traktament» og tilbød sig, hvis nogen vilde anklage ham, at stå til Ansvar for Kongen og Rigets Råd med Hensyn til de Beskyldninger, der rejstes imod ham<sup>78</sup>. Efter hans eget Udsagn fik han dog hverken mundtlig eller skriftlig noget Svar på denne Skrivelse.

Det måtte imidlertid være klart, at Opløsningen på alt dette ikke kunde lade vente meget længere på sig, og den kom da også snart, om end på en helt anden Måde, end det kunde formodes. Inden jeg imidlertid går over til at omtale den mærkelige Sag, hvorved Opløsningen nærmest hidførtes, vil jeg sige et Par Ord om en anden Historie, som både i Henseende til sin indre Karakter og den Modtagelse, den på et bestemt Sted fik, har en vis Familielighed med Dinas og derfor kan tjene som en Slags Forberedelse til denne. Jeg mener den Historie, som knytter sig til den så kaldte Don Jørgen Ulriks Navn. Talen er om en Mand på omtrent 36 År, som

henimod Slutningen af 1650 blev arresteret for Gjæld i Valencia. Efter at have siddet i Fængsel nogen Tid, fortalte han, at han var en Søn af den sidst afdøde danske Konge og Fru Kirsten Marsvin (!), og han blev nu ført til Sevilla, hvor han i December blev afhørt af den danske Resident Henrik Villumsen (Rosenvinge). Her angav han da, at han var født på Kjøbenhavns Slot 1614 eller 1615, at han havde ligget en Tid ved Sorø Akademi, men var i en Alder af 13 År bleven sendt til Moskou med en russisk Afsending, som havde opholdt sig i Danmark. Siden den Tid havde hans Liv, efter hans egen Fremstilling, været i allerhøjeste Grad æventyrligt. Næsten i alle Europas Lande havde han færdedes, han havde været opvartende Kavaller hos den tyske Kejser, havde gjort den franske Konge Foræringer af »inestimabel Valeur«, hvorfor Kongen til Gjengjæld havde skjænket ham 6 Heste med alt Tilbehør, havde gjentagne Gange drevet Fribytteri på Kysten af Amerika, havde været i Ostindien som simpel Sømand og var derfra draget til Lands gennem Asien til Genua osv. osv.<sup>79</sup>. Som hans Beretning i det hele er fuld af håndgribelige Løgne, således må uden Tvivl også hvad han foregav om sin Herkomst betragtes som rent Opspind, hvorved man endda må undre sig over, at han, som i hvert Fald vistnok var dansk født, og som selv fortalte, hvorledes han flere Gange i Udlandet havde været sammen med danske, ikke var bedre underrettet, end at han ikke kjendte sin føregivne Moders Navn rigtigt (hun havde endog efter hans egen Beretning selv en Gang skrevet ham til!), eller vidste noget som helst andet om sine Søsken, end at en af dem hed Valdemar Christian. I Virkeligheden lader det sig næsten ikke tænke, at Christian IV., der i dette Punkt havde andre Hensyn at



tage end en Privatmand, vilde have giftet sig med Kirsten Munk, hvis han i Forvejen havde avlet et Barn med hende; eller at han, som var en så kjærlig Fader også mod sine udenfor Ægteskab fødte Børn, skulde have sendt denne ene Søn bort i en så ung Alder for aldrig mere at se ham; eller endelig at Kongen, som i sin mangeårige Fejde med Fru Kirsten med største Uskånsomhed fremdrog enhver Ting, som på det kjønslige Område kunde lægges hende til Last, ikke, endog mere end én Gang, skulde have fundet Anledning til at lade hende høre ilde for et Fejltrin som det, her er Tale om — uanset om han selv bar Hovedskylden derfor. Som sagt, alt bestyrker mig i den Opfattelse, at vi her kun have at gjøre med et frækt bedragerisk Forsøg, bygget på et til Udlandet nået Rygte om Fru Kirstens Ukyskhed, og fra Begyndelsen af måske kun beregnet på at fri sin Ophavsmand ud af en øjeblikkelig Knibe. Det eneste, der giver Historien noget større Interesse, især i denne Sammenhæng, er, at også den åbenbart benyttedes af Hoffet som et Våben mod Fru Kirstens Slægt. Ligesom der efter Personens Afhøring blev sendt Kopier af hans Erklæring til Ulfeldt, Hannibal Sehested og Kantsler Sehested, således blev han selv, måske samtidig, sendt til Kjøbenhavn<sup>80</sup>. Desværre foreligger der intet om, hvorledes hans foregivne Familie modtog ham, men det kan vist ansees for givet, at den behandlede ham som en Bedrager. Derimod siger Holberg<sup>81</sup>, at det ikke blot tillodes ham at leve uanfægtet i Kjøbenhavn, men at han også blev modtaget ved Hoffet, hvad der tilstrækkeligt viser, at man her har givet sig Mine af at tro på hans Påstande, uden mindste Tvivl nærmest for at volde Ulfeldt og Leonora Christina samt den øvrige forhadte Slægt en Krænkelse<sup>82</sup>. At »Don

Jørgen Ulrik«, som han kaldte sig, iøvrigt kun har nydt overmåde ringe personlig Agtelse hos Kongehuset, måtte være indlysende, selv om det ikke udtrykkelig sagdes. Han skal også i Kjøbenhavn have ført et meget uordentligt Liv, «gik i alle Kipper» og fik en Død, der var hans Liv værdig, idet han i Året 1655 blev slået ihjel af en Bryggerkarl<sup>88</sup>.

Ikke længe efter, at Forhøret i Sevilla over Don Jørgen Ulrik havde fundet Sted, gjorde den langt navnkundigere Sag, som betegner Afslutningen af Ulfeldts offentlige Liv i Fædrelandet, sit første Skridt mod Lyset — en Sag, i hvilken underfundige Rænker og stormende Lidenskaber, Løgne af aldeles æventyrlig Størrelse og en ikke mindre fantastisk Lettroenhed krydse hinanden i et yderst forvirret Væv, og som man først får det rette Syn på, når man stadig holder sig for Øje, hvilken Spænding og feberagtig Ophidselse Striden mellem Hoffet og Svigersønnepartiet havde fremkaldt, og det både hos dem, hvem den nærmest angik, og i alle Kredse af Befolkningen. Hos de første var det gjensidige Had så levende, at man blindt hen var beredt til at låne Øre til enhver nok så afsindig Beskyldning, som rejstes mod Modpartiet. Og hos den udenfor stående Mængde, som intet sikkert vidste uden det, at der stod en forbitret Strid mellem de største i Landet, affødte selve den mangelfulde Kundskab de mest fantastiske Forestillinger, der til Dels også farvedes af det stærkt ulmende Nag, som de lavere Stænder nærrede til de adelige Magthavere, og af deres Frygt for, at disse omgikkes med den Tanke på en eller anden Måde at befri sig for Kongen, til hvem de selv så op som deres naturlige Støtte og Værn mod Adelens Overgreb. Som sagt, man må gjøre sig dette

klart for at forstå, hvorledes en Række Løgne, der i sig selv kun syntes lidet skikkede til at føre nogen bag Lyset, kunde fødes i nogen Hjerne, fremsættes med Tro på, at de vilde vinde Indgang, og efter at være blevne fremsatte virkelig en Tid holde hele Befolkningen fra de højeste til de laveste i åndeløs Spænding.

Jeg taler naturligvis om de berygtede Beskyldninger mod Ulfeldt og Leonora Christina, som udgik fra Dina Vinhoffvers og Oberstlieutenant (senere Oberst) Jørgen Walter. Hvad der vides om Dinas Livsforhold, turde i Hovedsagen være de fleste bekendt. Hun var født i Kjøbenhavn af tyske Forældre, havde selv været gift i Holsten (med en Skomager), men levede nu igjen i Kjøbenhavn hos Moderen, der var gift anden Gang. Skjønt hun ikke længere var i sin første Ungdom, gjorde hendes Ydre dog endnu Lykke hos mange, og hun førte et meget løsagtigt Liv. Tilsyneladende drev hun et borgerligt Erhverv ved at gumme og perse Silketøjer, men hendes væsentligste Indtægtskilde var dog uden Tvivl de Forbindelser, hvori hun stod til flere af Byens fornemste Adelsmænd. En af hendes Elskere, for hvem hun synes at have næret en virkelig Tilbøjelighed, var Oberstlieutenant Jørgen Walter, en Holstener af ringe Herkomst, men som ved sit tapre Forhold under den sidste Krig ved Forsvaret af Rendsborg, hvor han da var Kommandant, havde henledet Opmærksomheden på sig. Han var bleven adlet og havde nydt forskjellige andre Nædesbevisninger af Frederik III.<sup>84</sup>, og skjønt han synes at have været temmelig rå af Væsen, var han dog meget vel set ved Hove og navnlig i høj Grad yndet af Dronningen, så at det endog vakte Opsigt. Hans Held berusede ham, og ærgjerrig som han var så han i det spændte Forhold mellem Kongehuset og Ulfeldt

en Mulighed til at nå endnu videre frem. Hvem af de to, Dina eller Walter, man snarest skal betragte som den egentlige Ophavsmand til Beskyldningerne mod Ulfeldt og hans Hustru, lader sig næppe afgjøre. Det på én Gang plumpe og fantastiske i Påfundene viser snarest hen til en ganske udannet Person som Dina, der da også på et mere fremrykket Stadium af Sagen, efter at hun havde skilt sig fra Walter, godtgjorde, at hun var i Stand til at opfinde den Slags Ting uden Hjælp af andre. På den anden Side er det meget muligt, at Walter ved Ytringer og Hentydninger kan have givet Dina Stødet dertil; og under alle Omstændigheder var det Walter, som gav Sagen virkelig Betydning både ved at danne Mellemeleddet mellem Dina og Hoffet og ved at tilskynde hende til at blive fast ved sine Påstande, uden hvilket det hele sikkert hurtigt vilde være døet hen uden at have draget alvorligere Følger efter sig. Ligesom Hensigten med Beskyldningerne var at vinde Gunst ved Hove ved at bidrage til at styrte Ulfeldt og hans Hustru, således kan det næppe være tvivlsomt, at Hoffet, efter at have overstået den første Forskrækkelse, i det hele var vel fornøjet med den Anklage, der rejstes mod hine forhadte, og som, selv om den viste sig at være ugrundet, i al Fald altid vilde efterlade en Skygge på deres Navne, som vanskelig vilde kunne fjernes igjen. Men når Ulfeldt selv — foruden andre — åbenbart har ment, at Hoffet, og da især Dronningen, skulde havt haft direkte Del i Sagen, kan jeg ikke andet end finde dette fuldstændig utroligt. Det samme gjælder med Hensyn til flere højtstående Mænd, hvis Navne lejlighedsvis komme frem i Sagen (især Statholder Jokum Gersdorff og Kantsler Christen Thomesen Sehested), og som vistnok have skjænket Angivelserne et villigere Øre,

end de fortjente, men som ellers tør antages ikke at have stået i noget som helst umiddelbart Forhold til dem. — Idet jeg nu skal gå noget nærmere ind på Sagen, bemærker jeg først, at da det forlængst er anerkjendt af alle, at Dinas Beskyldninger vare fuldstændig grebne ud af Luften, have Enkelthederne i Sagen tabt ikke lidt af deres Interesse, og jeg indskrænker mig derfor her i det væsentlige til de mere fremtrædende Træk<sup>85</sup>.

Begyndelsen på Historien var den, at Walter den 29de December 1650 berettede Kongen, hvorlunde en Kvinde ved Navn Dina Vinhoffvers havde meddelt ham, at Ulfeldt og Leonora Christina pønsede på at ombringe Kongen ved Gift. Sin Kundskab herom støttede hun på, at hun en 6 Uger i Forvejen havde ligget en Morgen i Sengen hos Ulfeldt, og da var Leonora Christina kommen ind med en Flaske i Hånden og havde sat sig på Sengen, idet hun sagde til Ulfeldt: »Her haver vi det, vi taledes om i Går«, hvortil Ulfeldt skulde have svaret: »Jeg frygter, det er for stærkt, at han brister«; — »Nej«, skulde da Leonora Christina have sagt, »han skal gå bort som i en Dvale«. (Ved en senere Lejlighed føjede hun til, at Leonora Christina endvidere havde sagt: »Mens det værste er, det han drikker af et Stob for sig selv, fordi Kongen drikker sig ikke gjerne drukken«.) Da Leonora Christina kom ind i Kammeret, skulde Ulfeldt have dækket Dina til med Dynen, så at hans Hustru ikke kunde se hende. — I Henhold til denne Beretning lod da Kongen Walter (3die Januar 1651) føre Dina op på Slottet, hvor hun i Kongens, Kantsler Sehesteds og Statholder Gersdorffs Nærværelse vedstod, hvad Walter havde sagt, med Tilføjende, at efter at Leonora Christina hin Morgen var gået bort, havde Ulfeldt sagt til Dina, at det

hele kun var Spøg, men dog ladet hende sværge på, at hun ikke vilde tale derom. Hun blev nu spurgt, om hun troede, at de fremturede i deres Forsæt, hvortil hun svarede ja, og da det foreholdtes hende, at hendes Beskyldninger kunde koste hende Livet, hvis hun ikke kunde bevise dem, svarede hun, at hun vidste det vel, men vilde man give hende Tid, skulde hun nok skaffe mere at vide. I Løbet af nogle Måneder fulgte nu en Række supplerende Meddelelser til Kongen, som det synes udelukkende gennem Walter, der — åbenbart som Belønning for sin Nidkjerhed — netop ved denne Tid blev udnævnt til Oberst og Gehejmeråd<sup>86</sup>. Af disse Meddelelser kan fremhæves, at Dina vilde have lagt Mærke til, hvor den omtalte Gift var bleven gjemt, nemlig i et Skab ved Hovedgjærdet af Ulfeldts Seng, og ved Siden af Flasken lå der en Seddel med Sperlings Håndskrift, som handlede om Giftens Brug. Hun mente også at kunne skaffe Giften selv til Stede, ja hun påstod, at hvis Kongen vilde sende nogen med hende til Ulfeldts Hus — hvortil hun påstod, at hun selv stadig havde Adgang — vilde hun vise, hvor Giften lå, og være villig til at lade sit Liv, hvis det ikke fandtes at være rigtigt. Hun fremviste Guldstads, som Ulfeldt skulde have givet hende, og endelig berettede hun, som var højtfrugtsommelig, da Angivelserne begyndte, og fødte den 12te Marts, at Ulfeldt var Fader til hendes Barn og havde givet hende en skriftlig Forsikring om at ville forsørge hende og Barnet, hvilket Dokument hans Skriftefader — som også var Dinas — Mag. Simon Hønnings, Præst ved Petri tyske Kirke, havde i Forvaring.

Af alt dette fik Ulfeldt og Leonora Christina i mere end et Fjerdingsår aldeles intet at vide, til Dels fordi Kongen ventede på, at Dina skulde holde sine Løfter om

at ville skaffe Giften eller andre Beviser til Veje, og da Sagen endelig begyndte at blive offentlig, havde Dina allerede for længst til sine første Beskyldninger føjet en hel ny Række, som gik i lige modsat Retning, idet hun ved dem vendte sig imod sin tidligere Forbundsfælle Walter og tilsyneladende optrådte som det Ulfeldtske Hus's Forsvarer. De nærmere Omstændigheder herved ere følgende. Den 24de eller 25de Februar om Aftenen kom Dina ind i Ulfeldts Gård og forlangte gennem en af Tjenerne at få Ulfeldt eller Leonora Christina i Tale. Den sidste — der ligesom Dina dengang var højstfrugtsommelig og nedkom med en Søn netop samtidig med at Dina fødte, nemlig den 12te Marts, eller Natten mellem den 12te og 13de — sad og spillede Kort med sin Søster Sophie Elisabeth og et Par andre, men lod dog Dina komme op, og nu fortalte denne efter nogle Omsvøb, at en af Husets Tjenere ved Navn Langemak ikke var tro, at han røbede alt, hvad der skete i Huset, og hvad der taltes over Bordet, og endelig at han havde Nøglen til Bagporten og flere andre Nøgler, som hans Herskab ikke vidste noget om, og dem havde han lovet at lade tage Aftryk af og eftergjøre. Hvortil de skulde bruges, vilde hun først sige en anden Gang, men for at Leonora Christina kunde se, at hun var vel underrettet, beskrev hun, hvorledes Ulfeldts Skrivekammer var indrettet, skjønt hun, som hun selv sagde, aldrig havde været der, m. m. Leonora Christina havde imidlertid ikke Stunder til at tale længere med hende og henviste hende til at komme igjen en anden Gang, men Dina foretrak, for ikke at vække Mistanke ved at komme for ofte i Ulfeldts Hus, at meddele, hvad hun videre havde at sige, til Magister Simon Hennings. Til ham gik hun da endnu den samme Aften og bad ham

uopholdelig underrette Ulfeldt og Leonora Christina om, at Langemak havde lovet at overgive Nøglen til Bagporten i Ulfeldts Gård til nogle Personer, som agtede ved Nattetide i al Hemmelighed at myrde Rigshovmesteren og hans Hustru (senere tilføjedes: deres Sønner). Sin Kundskab herom opgav hun at have fra Walter. Næste Aften kom hun igjen til Mag. Hennings og trængte på, at han endnu samme Aften skulde advare Ulfeldt, da vedkommende Ugjerningsmænd ilede med deres Forehavende, og Præsten gjorde, som hun sagde. Ulfeldt blev naturligvis højlig altereret ved Meddelelsen og lod Dagen efter Langemak udlevere alle Nøglerne til Gården, ved hvilken Lejlighed det virkelig viste sig, at nogle Nøgler og deriblandt den til Bagporten savnedes, hvorfor Langemak strax fik sin Afsked\*). Dina kom fra nu af hyppigt både til Leonora Christina og til Mag. Hennings og supplerede efterhånden sin første Angivelse med adskillige nye Enkeltheder, blandt hvilke især kan fremhæves, at hun for Leonora Christina angav Walter selv som en af

---

\*) At der virkelig har været borttaget Nøgler fra Ulfeldts Gård for at bruges i et eller andet skummelt Øjemed imod ham, fremgår også af, at det siden bevistes, at Walter en Tid havde været i Besiddelse af en sådan Nøgle, som Dina havde bragt ham, for at han kunde lade den eftergjøre. Men det tør vist antages for afgjort, at denne Borttagelse af Nøgler har stået i Forbindelse med Dinas første Intrige og navnlig med hendes Bestræbelser for at tilvejebringe noget, der kunde gjælde for Vidnesbyrd mod Ulfeldt. At Langemak har været behjælpelig herved, er meget sandsynligt, men at han ikke, som nogle synes at have ment, fra først af har haft væsentligere Del i hint Anslag, er mig allerede af den Grund sikkert, fordi Dina, hvis dette havde været Tilfældet, vilde have vidst ganske anderledes Besked med Lokalteter og Forhold i Ulfeldts Hus, end det viste sig at hun gjorde.



dem, der vilde udføre Mordet. I det hele tør det antages for afgjort, at Dina med denne Historie om Overfaldet — om hvilken det strax kan siges, at hun lige så lidt kunde fremføre blot Skygge af et Bevis for den som for Beskyldningerne mod Ulfeldt og hans Hustru — til Dels har haft til Hensigt at skade Walter, på hvem hun, så vidt det skjønnes af Skinsyge, nu sees at være bleven heftig forbitret. Ved Siden deraf er det åbenbart, at hun ved sin nye Intrige har villet skaffe sig Adgang til Ulfeldts Hus for om muligt at få fat i et eller andet, som kunde bruges til at holde den første Historie gående med, i hvilken Henseende det især er betegnende, at hun gjorde sig megen Umage for — under Skin af en Belønning for sin Angivelse — at få en skriftlig Erklæring fra Ulfeldt om i Fremtiden at ville sørge for hende. Men som selve Tanken om at ville forene begge de nævnte Formål kun synes lidet overvejet, således var i det hele Dina med al sin Tilbøjelighed til Rænker og Intriger dog åbenbart både et meget uklart Hoved og en vankelmødig Karakter, der handlede mere efter Øjeblikkets Indskydelser end efter en virkelig gjennemtænkt Plan; og hvis Motiver det derfor hverken er muligt i alle Enkeltheder at påvise eller engang lønner sig at efterspore.

Imidlertid var Ulfeldt som sagt kommen i heftig Bevægelse ved Dinas Udsagn, og idet hun vedblev at stille Overfaldet i ganske nær Udsigt, fik hun ham tilsidst bragt op til en sådan Grad af Spænding, at han med sine Husfolk og Sperling gav sig til at holde Vagt om Natten i sin Gård for vågen og bevæbnet — Sperling siger, at han havde 12 ladte Bøsser i sit Værelse — at kunne møde de formentlige Mordere. Dette varede ved i næsten 14 Dage, men da kunde han ikke længere holde det ud og

besluttede at henvende sig til Kongen om Sagen. Gjennem to af sine Slægtninge anmodede han den 12te April skriftlig Kantsler Sehested om på hans Vegne at bede Kongen tage ham i sin »Beskjærmelse« samt lade anstille Under-søgelse med Hensyn til et morderisk Overfald på ham, hans Hustru og Børn, hvorom der var ham berettet, og om hvilket han iøvrigt udtalte, at han endnu ikke kunde »til visse beskyldte« nogen, men der mentes, at Walter skulde have Kundskab derom. Som Følge af denne Skrivelse lod Kongen Ulfeldt strax Dagen efter ved to Rigsråder tilbyde, at han vilde lade hans Hus bevogte ved »sine egne kongelige Tjenere«, enten Drabanter og Soldater eller Hofjunkere osv., og anmodede Ulfeldt om selv at bestemme, hvorledes han vilde have det. Ulfeldt lod takke og sige, at det ikke havde været hans Mening, at han vilde forsvares af kongelige Tjenere, men han bad Kongen, at han vilde forbyde »sine Tjenere og nogle, som ere næst om Hans Majestæt« (han forandrede det senere til »de kongelige Tjenere, som vel ere af Importance«), at gjøre ham (Ulfeldt) nogen Overlast eller »for- myre« ham. Også bad han Kongen at ville lade Walter alvorlig udspørge, da han nok kjendte hele Sammen- hængen med denne Sag. Man kan let tænke sig, at dette Svar — hvis Mening siges at være bleven yderligere illustreret derved, at Ulfeldt, samtidig med at han afslog Kongens Tilbud, anmodede Borgerne i Nabolavet om at komme ham til Hjælp i påkommende Tilfælde — op- bragte Kongen i højeste Grad. Henvisningen til hans nærmeste Omgivelser måtte i Virkeligheden naturligst op- fattes som en Sigtelse mod Kongen selv<sup>87</sup>, og en sådan kunde denne selvfølgelig ikke lade sidde på sig. Det måtte være ham, der både strax og senere betragtede

Historien om Overfaldet som en Opdigtelse af Ulfeldt, bestemt til at ophidse Folk og skjule hans egne skumle Planer, i højeste Grad magtpåliggende at få konstateret, hvem af dem det var, der var udsat for Efterstræbelser fra den andens Side, og der var dobbelt Grund til strax at søge at få Rede på Sagen, da Kongen netop nu erfarede af Walter, at Dina sandsynligvis bar Kappen på begge Skuldre og også stod i Forhold til Historien om Overfaldet. Samme Dag altså, som Ulfeldt gennem de to Rigsråder havde besvaret Kongens Tilbud (13de April), blev Dina anholdt og foreløbig hensat i Slotsfogdens Kammer på Kjøbenhavns Slot. Hun havde Dagen i Forvejen været meget ængstelig i Anledning af, at Ulfeldt havde meldt Historien om Overfaldet, og havde både henvendt sig til Leonora Christina, Sperling og Mag. Hennings for at udvirke, at hendes og Walters Navne ikke bleve nævnede i denne Sag; og efter at hun nu var bleven anholdt, viste det sig, at hun havde taget Gift, men dens Virkninger modarbejdedes dog med så meget Held, at hun den følgende Dag (den 14de) kunde tages i Forhør af den øverste Sekretær Otte Krag og Hofprædikanten Laurids Jakobsen Hindsholm. I dette Forhør, som Slotsherren på Kjøbenhavns Slot, Oluf Brokkenhus, der var gift med en Søster til Ulfeldt, havde fået Befaling til at overvære, nægtede Dina at vide noget om eller at have talt om Overfaldet på Ulfeldt, hvorimod hun fastholdt sine Angivelser om Ulfeldts og Leonora Christinas Anslag mod Kongen, og ligeledes igjen udlagde Ulfeldt som Fader til det Barn, hun havde født, og som iøvrigt var død en Uges Tid efter Fødselen<sup>88</sup>. Samme Dag blev både Sperling, Mag. Hennings og Walter foreløbig afhørte, og Ulfeldt fik Befaling af Kongen til ikke at forlade Byen uden hans

Vidende<sup>89</sup>, hvad han, som i denne Befaling så en »Arrest«, og derfor mente, at den stred mod Håndfæstningen, og som desuden ikke blev underrettet om Grunden til hin Forholdsregel<sup>90</sup>, betragtede som den blodigste Forurettelse og Krænkelser. Walter fik iøvrigt et lignende Tilhold, og det forbødes ham tillige at vise sig ved Hove, før Sagen var oplyst. Imidlertid henvendte Ulfeldt sig øjeblikkelig (den 15de) til Rigsrådet med en Skrivelse om at få Arresten, som han kaldte det, ophævet<sup>91</sup>, og Dagen efter henvendte Leonora Christina sig personlig til Kongens Kantsler i samme Anledning<sup>92</sup>, men Rigsrådet billigede Kongens Handlemåde på Grund af Sagens ualmindelige Beskaffenhed<sup>93</sup>. Endnu langt mere overraskende og ligefrem forfærdende måtte det dog være for Ulfeldt, da han blev underrettet om Dinas Beskyldninger mod ham og Leonora Christina, hvad han først blev — i al Fald officielt — nogle Dage efter Forhøret over Dina<sup>94</sup>, og selv bortset fra det oprørende i Beskyldningerne selv, måtte det naturligvis såre og forbitre ham i højeste Grad, at Kongen i over et Fjerdingår havde været vidende om disse Beskyldninger uden at meddele ham noget om dem, thi dette kunde næppe forklares anderledes, end at han følte sig overbevist om deres Sandhed. Han bad imidlertid strax Kongen om Tilladelse til at tiltale Dina ad Rettens Vej, og dette tilstodes ham også, om end med det Forbehold, at det første Thing skulde holdes uden foregående Kald og Varsel, noget hvorover Ulfeldt besværede sig, fordi det berøvede ham Lejligheden til strax fra Begyndelsen af (i Stævningen) at betegne Dinas Færd, som han ønskede det. Han anmodede også om, at Dina måtte blive hensat i Byens Fængsel, hvor han bedre kunde lade passe på

hende<sup>95</sup>, men Kongen påstod, at hun var hans Fange, og at han ikke vilde slippe hende af Hænde, da han ikke vidste, hvorledes der i så Fald vilde blive handlet med hende, og Ulfeldt opnåede kun, at hun blev hensat i et Rum over Slotsporten, og at han selv fik Lov til at have nogle af sine Tjenere ved Vagten udenfor hendes Dør, hvad der dog var meget langt fra at tilfredsstille ham; thi fik han end herved at vide, hvem der kom til hende, fik han dog ingen Kundskab om, hvad de pågjældende sagde til hende, eller hvor vidt de ikke måske bestyrkede hende i hendes Løgne.

Allerede Dagen efter Dinas Forhør på Slottet udgik der Befaling til Kjøbenhavns Præster om at formane deres Menigheder til at bede Gud, »at han for sin Barmhjertigheds Skyld vilde styrke og oplyse Sandhed i en meget mørk og vanskelig Sag, hvis Lige udi Danmark aldrig er hørt« osv.<sup>96</sup>, — en Befaling, der ligesom gjorde alle personlig delagtige i hin mystiske Historie og fremkaldte den største Bevægelse og Spænding. Ulfeldt påstår også, at der samtidig — det vil sige, før der var gjort noget virkeligt Forsøg på at komme til Bunds i Sagen — blev »skreven Breve af det tyske Kancelli til Fyrster og Herrer over den Sag, ikke at der var Suspicion om nogen«, men ligefrem, at han og Leonora Christina havde villet forgive Kongen<sup>97</sup>, og hvis dette er rigtigt, hvad der dog trænger til nærmere Bekræftelse, kan man ikke andet end give ham Ret i, at det var en højst ubillig Medfart. Men i al Fald er det aldeles umiskjendeligt, at Kongehuset virkelig fuldt og fast troede på hine Beskyldninger, ligesom det også, efter hvad før er sagt, betragtede Historien om Overfaldet på Ulfeldt som et Opspind af ham selv for at ophidse sine Tilhængere og skjule sine

egne Anslag. Og nu, efter at den formentlige Ophavsmand til disse Anslag havde mærket, at hans Planer vare røbede, kunde det jo med en vis Grund formodes, at han og hans Tilhængere vilde gjøre et eller andet voldsomt Skridt for at fri ham for Følgerne af Opdagelsen, og i Virkeligheden synes Kongehuset med denne Tanke for Øje at have været forberedt på det værste. Det hedder, at Vagterne på Slottet gjentagne Gange bleve betydeligt forstærkede, at der blev kjørt Kanoner op ved Slottet, at Kongen og Dronningen i Begyndelsen selv vågede flere Nætter, osv. Slotsportene holdtes lukkede, og når Kongen kjørte ud, som sjældent skete, var han omgivet af en stærk Eskorte<sup>98</sup>. Der var også en tydelig Frygt for, at Dina skulde lide Overlast og mulig forhindres i at fremtræde under Sagen. Hun blev altid kjørt til Retten, og Retten selv var omgivet af Musketterer med brændende Lunter. At nu Kongens Frygt, i det mindste hvad hans egen Persons Sikkerhed angik, var meget overdreven eller ganske ugrundet, kan der vist ikke være Tvivl om. Men det er sikkert nok, at der herskede stor Bevægelse mellem Ulfeldts Tilhængere og især mellem hans talrige og mægtige Slægt, som så sin Ære krænket i Rigshovmesterens og hans Hustrus Personer, og ligesom mange af Ulfeldts pårørende, til Dels efter hans egen Tilskyndelse, samlede sig i Kjøbenhavn, medens Processen stod på, således lode enkelte af dem sig under Øjeblikkets Ophidselse henrive til ubesindige Ytringer, der måtte synes at give de Forholdsregler, Kongehuset havde truffet, en vis Berettigelse. Således fortælles det om Kaj Lykke, som var trolovet med Ulfeldts ældste Datter, Anne Kathrine, og om en anden Adelsmand, Albert Skeel, at de havde sagt, at de vilde tage Valdemar Christian til deres Overhoved, og at

Kongen ikke holdt op med at forurette Adelen, før det gik ham som Christian II.<sup>99</sup>, m. m. — Men også i det store Publikum var Ophidselsen betydelig, og Stemningen var her overvejende mod Ulfeldt og for Kongen. Rigsrådet og Adelen skal endog have næret stor Bekymring for, at Kongen vilde benytte sig af denne Stemning til at gjøre et Forsøg på at befri sig og de ufri Stænder fra det Tryk, hvorunder Adelen holdt dem<sup>100</sup>, ved at »gjøre sig absolut«, og kort sagt, Dinas frække Løgne truede en Tid med at vende op og ned på hele Samfundet.

Imidlertid var Retsfølgelsen mod Dina begyndt ved Kjøbenhavns Bything den 23de April og fortsattes dels her, dels — for så vidt Mag. Hennings og hans Hustru som Vidner inddroges i Sagen — for en gejstlig Ret på Konventhuset i den nævnte og det meste af den følgende Måned. På Kongens Vegne overværede øverste Rente-mester Jørgen Rosenkrands tillige med et Par Rigsråder Forhandlingerne ved Bythinget for at påse, at der ingen Misligheder fandt Sted, og på Ulfeldts Vegne mødte forskjellige af hans Slægtninge i samme Øjemed. Ligesom ved det foreløbige Forhør den 14de April fastholdt Dina sine Beskyldninger mod Ulfeldt og Leonora Christina, idet hun kun på enkelte Punkter yderligere udfyldte sine tidligere Udsagn, og ligeledes nægtede hun at have talt om et Overfald på Ulfeldt og om, at Walter skulde være vidende om et sådant. Idet jeg iøvrigt fritager mig for at gå ind på de vidtløftige Enkeltheder i Processen, bemærker jeg kun, at det gennem Afhøringen af en stor Mængde Vidner, hvortil sluttede sig skriftlige Indlæg fra Ulfeldt og Leonora Christina, på det klareste godtgjordes, at Dinas Beskyldninger mod Rigshovmesteren og hans Hustru vare falske fra Ende til anden. Når således Dina

bl. a. havde påstået, at hun foruden ved hin ofte omtalte Lejlighed også ellers flere Gange havde haft ulovlig Omgang med Ulfeldt og talt første Gang med ham halvandet År før hende første Afhøring på Bythinget, viste det sig, at Ulfeldt på dette Tidspunkt ikke var kommen hjem fra Holland, og der blev tilvejebragt en til Vished grænsende Sandsynlighed for, at Ulfeldt aldrig nogensinde (ikke engang, efter at hun i Slutningen af Februar havde fået Adgang til hans Hus) havde talt personlig med hende, samt for, at hun end ikke selv havde været i Ulfeldts Hus før efter Angivelsen for Kongen<sup>100b</sup>. Det blev fremdeles bevist, at Ulfeldt aldrig havde sovet i det Værelse, hvor hun foregav at have hørt hans Samtale med Leonora Christina, ja at der ikke engang nogensinde havde stået en Seng i dette Værelse. Den Forskrivning, som Ulfeldt skulde have udstedt til hende angående Forsørgelsen af hende og hendes Barn viste sig at være et almindeligt Løfte om en Belønning, hvis hendes Angivelser om Overfaldet på Ulfeldt og Leonora Christina fandtes at være sande. De Guldsmykker, hun havde fremvist som Gaver fra Ulfeldt, vare lånte. Hendes egen Moder vidnede, at Dina altid både før sin Nædkomst og efter denne havde sagt til hende, at Walter var Fader til hendes Barn, og Barnet var også bleven døbt (af Dinas Moder) med Walters Moders Fornavn. Med Hensyn til Historien om Overfaldet på Ulfeldt — i Anledning af hvilken Walter førte en særskilt Sag med Mag. Hennings på Grund af dennes Referat af Dinas Meddelelser — havde Dina som sagt udtalt, at hun intet vidste, men dette modbevistes ved nogle Breve fra Dina til Leonora Christina, hvori der tydelig handledes herom, og hvori Leonora Christina også advaredes mod Walter. Denne Sag kom iøvrigt ikke til Påkjendelse



nu og kunde ikke komme det, da Dina jo ikke var anklaget i den Henseende. Hvad derimod hendes Beskyldninger om Giften angår, kjendte Byfogden under 28de Maj, at Ulfeldt og Leonora Christina burde derfor »i alle Måder fri og forskånet at være«, og at Ulfeldt for disse Beskyldninger kunde lade hende sætte i Rette på hendes Liv. Da Bythinget ikke kunde fælde Dom i en Livssag, indstævnedes Ulfeldt Sagen for Kjøbenhavns Borgermestre og Råd, og den 12te Juni afsagde disse en Dom, der gik ud på, at Dina burde straffes på sin Hals.

Et vigtigt Resultat var herved vundet for Ulfeldt, men han var ikke nøjet dermed. Han mente, at han og hans Hustru i en Sag som denne, hvor de vare blevne så groft beskyldte og i en meget vid Kreds Gjenstand for ond og uretfærdig Omtale, ikke kunde føle sig nogenlunde fyldestgjorte, før deres Uskyldighed var bleven godkendt af Landets højeste Domstol, der dannedes af Kongen selv og Rigsrådet. Desuden forekom Dinas Straf ham ikke hård eller afskrækkende nok, og endelig og især mente han, at der endnu ikke var kommen tilstrækkelig Rede på, hvem der egentlig var Ophavsmanden til dette Angreb på hans Ære. Thi at Dina ikke af sig selv havde fundet på Beskyldningerne, var han overbevist om, og ikke engang Walters Meddelagtighed syntes ham at indeholde tilstrækkelig Forklaring. Det er åbenbart, at han tænkte sig Kongehuset stående bagved, og yderlig ophidset som han var bleven, vilde han prøve på, om det ikke kunde lykkes ham at få dette virkelig konstateret. Han indstævnedes derfor Sagen for Herredagen, som netop nu var samlet (fra 26de Maj), med Begjæring om, at den vilde stadfæste Kjøbenhavns Borgermestres og Råds Dom, idet han dog udtalte som sin Formening, at

Dinas Straf burde skærpes, og at hun ved alle dertil tjenlige Midler burde tvinges til at navngive sine »Medvidere og Tilskyndere udi dette Værk«.

For denne samme Herredag var Ulfeldt iøvrigt selv indstævnet, og det af ikke mindre end tre forskjellige, nemlig af Biskop Brochmand, af Walter og af sin forhenværende Tjener Langemak. Sagen med Brochmand hidrørte fra, at denne havde holdt et temmelig skrappt Forhør over Mag. Hennings med Hensyn til Dinas Barn, som Ulfeldt en Tid ansåes for Fader til, og som, efter at være sat i Pleje af Walter og være død, på én Gang var bleven borte. Man mente, at Mag. Hennings vidste Besked herom, at han både havde døbt og begravet det, og da han nægtede dette, forhørte Bispen Graveren ved den tyske Kirke og lod endelig selv grave efter Barnet på Kirkegården<sup>101</sup>. Siden var Mag. Hennings endog på Grund af sin ganske vist temmelig formløse og udfordrende Optræden under Dinas Proces — hvortil knyttedes nogle Ankeposter af ældre Dato — bleven suspenderet fra sit Æmbede, uden Tvivl efter Bispens Indstilling<sup>102</sup>. Forbitret over alt dette, sendte Ulfeldt (2den Maj) to Mænd op til Bispen med den Besked, at han havde håbet, at han efter sit Løfte for nogle År siden vilde have holdt Venskab og Enighed med ham (Ulfeldt) og hans Hus, men da han nu så åbenbart så, at han ikke aflod med at forfølge ham, hans Hus og hans Venner, »ja søger vores Fordærv i mange Måder«, nødtes Ulfeldt til at lade ham vide, at han måtte forberede sig på at møde for den tilstundende Herredag for der offentligt at gjøre den Afbigt, som han i sin Tid havde forpligtet sig til<sup>103</sup>. I den Erklæring, som Ulfeldt sigter til, og som tidligere er omtalt (ovfr. S. 176), havde virkelig Brochmand og de to theologiske Professorer tilbudt, om

det forlangtes, at gjøre Afbigten mundtlig for »vores højeste Øvrighed samt Danmarks højeste Råd«, men Meningen var selvfølgelig hverken, at Forpligtelsen skulde gjælde for bestandig, eller at Afbigten skulde gjøres offentlig, således som Tilfældet vilde blive for Herredagen. Dette bekræftedes også, da Brochmand som Følge af hin Tilsigelse selv indstævnedes Ulfeldt for Herredagen. Thi denne dømte (27de Juni), at da Bispen ikke mente sig forpligtet til nogen offentlig Afbigt, og da Ulfeldt og Hannibal Sehested i sin Tid havde lovet, at denne Sag ikke videre skulde påtales, så burde det også blive der- ved, og Sagen være til Ende. Med Hensyn til Beskyldningen for Forfølgelse osv. frikjendtes både Brochmand og Ulfeldt, den første fordi han kun havde handlet efter Kongens Befaling, den sidste, fordi han ikke havde vidst dette, da han beskyldte Bispen<sup>104</sup>.

Ulfeldt kunde naturligvis ikke være synderlig tilfreds med denne Dom, men endnu mindre blev han det dog med de Domme, der afsagdes (den 3die Juli) i Sagerne med Walter og Langemak, hvilke begge havde indstævnet Ulfeldt for Herredagen i Anledning af den Måde, hvorpå deres Navne vare blevne dragne frem i Historien om Overfaldet. Ulfeldt havde dog ikke ligefrem beskyldt nogen af dem, og for så vidt dømtes han at være fri for deres Tiltale, men også de dømtes at være fri for Beskyldning om Deltagelse i noget morderisk Overfald, efterdi et sådant ikke bevises at have været på Færde<sup>105</sup>. Denne temmelig lette og på ingen virkelig Undersøgelse støttede Affærdigelse af en Sag, som lå Ulfeldt meget på Sinde — og navnlig fordi han vidste, at de fleste mistænkte ham for selv at have opfundet hele Historien — krænkede ham naturligvis i høj Grad, foruden at den be-

styrkede ham i hans Overbevisning om, at Kongehuset ikke vilde tillade, at man trængte for dybt ind i det hele Intrigevæv. Imidlertid fik dog Walter ved selve den nævnte Dom Befaling til at blive til Stede, »for hvis videre han skal tiltales« — en Bemærkning, der havde Hensyn til, hvad der var fremkommet imod ham i Sagen om Ulfeldts og Leonora Christinas foregivne Mordplaner.

Ved denne sidste Sags Behandling for Herredagen havde Ulfeldt gjort sig Håb om, at han og Leonora Christina skulde blive fritagne for at møde personlig, og man forstår virkelig også let, hvilken hård Prøvelse det må have været for ham og hans Hustru at skulle fremstille sig for Retten med et halvt offentligt Fruentimmer som Gjenstand for de skandaløseste Beskyldninger, hvis Løgnagtighed oven i Kjøbet allerede var slået fast ved Dom. Imidlertid toges der intet Hensyn til hans Ønske i så Henseende, og der var altså ingen anden Udvej for ham og Leonora Christina end at indfinde sig. For at dog deres Fremtræden kunde blive så imponant som mulig, og vel også fordi det var en Sag, der angik hele Slægtens Ære, fulgtes de i Retten af en talrig Skare af Ulfeldts Frænder, mandlige og kvindelige, ja endog hans Tyende var med<sup>106</sup>. Da Ulfeldt kom ind i Retssalen, rejste de af Rigsråderne, som vare beslægtede med ham, sig fra deres Sæder og sluttede sig til ham<sup>107</sup>. Men dette afværgede ikke, at han måtte tåle en grov Fornærmelse. Sperling, som var til Stede, fortæller nemlig, at Dina med en fræk Mine stillede sig ved Siden af Ulfeldt, og da Herredags-skriveren under Oplæsningen af Aktstykkerne kom til at læse om Dinas Barn, slog Dina Ulfeldt for Brystet med de Ord: »Du est min Barnefader«<sup>108</sup>. Undersøgelsen varede i to Dage. Allerede den første Dag bekendte

Dina, at hendes Angivelser om Ulfeldt og Leonora Christina vare falske, at de vare Påfund af Walter, og at han var Fader til hendes Barn. Den følgende Dag konfronteredes hun med Walter og gjentog sin Bekjendelse i hans Påhør. Men da Ulfeldt trængte på, at hun nærmere skulde tilholdes til at forklare, hvorledes Historien egentlig var opkommen, og om andre end Walter havde Del i den, blev hans Begjæring i så Henseende slået hen. Lige sådan gik det, da han søgte at få Rede på Historien med Overfaldet på ham selv. Der blev svaret af Retten, at »det var ikkun Gjækkeri, det havde intet på sig«. Imidlertid var det ved Dinas Bekjendelse tilstrækkelig godtgjort, at den Dom, der var fældet over hende af Kjøbenhavns Borgermestre og Råd, var beføjet, og Herredagen stadfæstede derfor (3die Juli) denne Dom.

Dina, som efter sin Fremstilling for Herredagen var bleven hensat i Blåtårn, fastholdt endnu et Par Dage sin for Herredagen aflagte Bekjendelse, men faldt så igjen tilbage til sine tidligere Beskyldninger. Imidlertid blev hun den 5te Juli pinlig forhørt — efter Ulfeldts og Sperlings Påstand dog meget let —, og hun tilstod da atter, at hun havde løjet Ulfeldt og Leonora Christina på, men vilde derimod ikke indrømme, at Walter havde anden Skyld, end at han havde forebragt Kongen, hvad hun »i Enfoldighed« havde betroet ham. Herved blev hun så den følgende Dag, men slog da atter om, og det sidste Par Dage hun levede klagede hun højt over Ulfeldt og Mag. Hennings, hvilke hun sagde havde forholdt hende det rigtige Dokument, som Ulfeldt havde udstedt til hende angående Forsørgelsen af hende og hendes Barn. Det er ikke aldeles usandsynligt, at der i denne hendes Vaklen frem og tilbage også kan have gjort sig nogen Indflydelse

udenfra gjældende. Ulfeldt mente det og antog, at hvis hun var bleven hans Fange, hvad hun i al Fald efter Dommen burde have været, men ikke blev, vilde det være bleven anderledes. Det skulde også, som han påstod, efter Loven have været ham, som skulde have besørget hende henrettet, men han blev ikke engang underrettet om Dagen, da hun skulde dø. Hun blev henrettet tidlig om Morgenen den 11te Juli, og hendes Hoved blev sat på en Stage. Endnu på Retterstedet vinkede hun til Ulfeldts Håndskriver, Kjeld Friis, som stod på Pladsen for at se til, idet hun sagde: »Din Herre og Mag. Simon skal jeg forklage for Guds strenge Domstol«.

Da Dina havde bekjendt for Herredagen den første Dag hendes Sag var for, blev Ulfeldt spurgt, om han vilde have Walter sat i Blåtårn, og om han vilde sagsøge ham<sup>109</sup>. Men han, som havde en bestemt Følelse af, at Kongehuset ikke ønskede at gå Walter altfor hårdt på Klingens, afslog det, idet han henstillede til Kongen og Rigsrådet at bestemme, hvad der skulde gøres. I Følge heraf indstævnedes Kongen da selv Walter for Herredagen, og den 21de Juli — det vil sige, efter at Ulfeldt allerede havde forladt Landet — sluttedes Sagen, ikke ved en egentlig Dom, men ved en kongelig Befaling til Walter om inden 3 Uger at rømme Landet og ikke i Fremtiden lade sig finde i Danmark eller Norge. Som Grunde anføres, at han til Bestyrkelse af Dinas Angivelser — dem han iøvrigt siges ikke at have gjort Uret i at åbenbare — har erklæret imod bedre Vidende, at han ikke vidste andet at sige på Dinas Levned, end at hun havde stået i Forhold til Ulfeldt; og desuden, at han »sin egen Ære og Ophøjelse, særdeles herved, med andres Ulykke har eftertragtet«<sup>110</sup>. Det fastholdes således nok, at det af

egennyttige Hensyn har været ham magtpåliggende, at Dinas Beskyldninger skulde finde Tiltro, men iøvrigt antages det åbenbart, at han ikke havde vidst, at Beskyldningerne vare usande. og endnu mindre altså selv opfundet dem. Om det sidste var der dog i Virkeligheden ikke anstillet nogen ordentlig Undersøgelse, ja man havde endog umuliggjort en sådan ved at lade det eneste Vidne mod Walter halshugge, før hans Sag toges for, og i Betragtning både af dette og andet — som at Sagen ikke sluttedes ved en Dom af Kongen og Rigsrådet, men ved en umiddelbar Befaling af Kongen alene — kan man ikke andet end give Ulfeldt Ret, når han senere bittert beklagede sig over den Overfladiskhed og Formløshed, der i det hele betegnede Regeringens Behandling af Sagen mod Walter. Men også med den mod Dina fulgte Fremgangsmåde var han i højeste Grad misfornøjet, som det allerede på flere Punkter særlig er fremhævet i det foregående, og vare end mange af de Klager, han i den Anledning opløttede, ugrundede<sup>111</sup>, er der dog andre, som virkelig må siges at have været så beføjede, at man, når hertil regnes den på ethvert Punkt stærkt fremtrædende Tilbøjelighed hos Kongen til at forudsætte det værste om Ulfeldt, ikke kan undre sig over, at han i disse Sager overhovedet betragtede sig som Offer for en gennemgående Uretfærdighed og Forfølgelse. Stærkere Indtryk på ham end noget af det andet gjorde dog måske den Modtagelse, hans egne Meddelelser om det påtænkte Overfald på hans Person havde fået. Den temmelig ironiske Lethed, hvormed denne Sag var bleven taget, måtte krænke ham så meget mere, som han vidste, at der bagved skjulte sig en Overbevisning om, at han selv havde opfundet hin Historie, men ikke

nok hermed måtte den — for så vidt han vistnok selv endnu troede på Angivelsernes Rigtighed<sup>112</sup> — synes ham at medføre en fortsat Fare for hans Liv. Thi var end det første Forsøg glippet, kunde det jo, hvad Øjeblik det skulde være, gjentages, og netop den Måde, hvorpå Beretningen om hint Forsøg var optaget, måtte synes at indeholde en Slags Opfordring hertil. Men også bortset fra den ligefremme Livsfare måtte han nødvendigvis anse sin Fremtid for stærkt truet. Han vidste, at Kongens Had og Lyst til at komme ham til Livs overlevede Dinas Henrettelse, og at han måtte være forberedt på med den kortest mulige Frist at rammes af et nyt Udbrud af dette Had. Rystet som han var af den voldsomme Spænding, hvori de forudgående Begivenheder havde bragt ham, følte han, hvis Karakter overhovedet savnede den Fasthed, som en virkelig farefuld Situation udkræver, Modet svigte sig. Ikke lidt bidrog det ganske vist hertil, at han savnede den Støtte i sig selv, som en ren Samvittighed giver selv en svagere Mand. Den Undersøgelse af hans Æmbedsførelse, som var påbegyndt Året i Forvejen, foruroligede ham sikkert i høj Grad. Efter hvad der kan vides om denne Sag, tør det betragtes som afgjort, at den måtte ende med Ulfeldts Skam, og dertil kom endnu den materielle Ruin, som uden mindste Tvivl måtte blive Følgen af den. Han havde netop ved denne Tid i Svogeren Hannibal Sehested fået et Exempel stillet for Øje, som nok kunde gjøre ham bange. Jeg har tidligere omtalt, at der også mod ham var indledet en Undersøgelse. Da denne var til Ende, indstævnedes Kongen Sehested for Herredagen for at stå ham og Kronen til Rette i Anledning af de »store Exorbitantser«, der vare forefundne i hans Æmbedsførelse, men påvirket som han uden Tvivl var af sin



tidligere velvillige Stemning mod Sehested, tilbød han i det sidste Øjeblik denne at få Sagen bilagt i Mindelighed, og hvor hårde og ydmygende end Betingelserne vare, mente Sehested dog at stå sig bedst ved at modtage dem. Den 24de Juni underskrev han derfor en Revers, hvorved han frasagde sig Statholderskabet i Norge og sin Stilling som Rigsråd, samt forpligtede sig til at afstå alt sit Jordegods, sine Bjergværker, Tiender osv. i Norge til Kongen og Kronen, til at betale Officererne og Soldaterne i Norge, hvad de havde til gode, etc. etc.<sup>113</sup>. Uagtet deres Strengthed betegnede disse Vilkår som sagt en Begunstigelse fra Kongens Side, og desuden havde Hannibal Sehested nogen Udsigt til engang at kunne vinde Kongens Gunst tilbage og rejse sig efter Faldet, som det da virkelig også skete. Men Ulfeldt, hvis Sag ganske vist var lige så slet som Svogerens, havde ingen Skånsel at vente. For ham vilde Undersøgelsen uden Tvivl blive endt med en Dom, der vilde være det samme som en fuldstændig og uoprettelig Ødelæggelse. Idet således på alle Punkter Fremtiden syntes at stille sig endnu mere mørk og uheldsvanger for ham end Fortiden, som dog havde bragt ham så megen Krænkelser og Modgang, modnedes mere og mere den Beslutning hos ham i al Hemmelighed at forlade sit Fædreland. Kunde han end sige sig selv, at et sådant Skridt efter al Rimelighed vilde medføre et betydeligt materielt Tab for ham, blev det ham på den anden Side muligt herved at bringe så meget af sin Formue i Sikkerhed, at han i Udlandet endnu kunde hævde sig en glimrende Stilling, og måske kunde han endog herfra forberede en Tilbagekomst til Fædrelandet under gunstigere Vilkår. Denne Tanke om Flugt var iøvrigt allerede på et temmelig tidligt Stadium af Dinas Proces dukket op hos ham, og

han havde i den Anledning lejet et hollandsk Skib og holdt det liggende sejlfærdigt i Sundet<sup>114</sup>. Efterhånden som Sagerne udviklede sig, befæstedes Tanken mere hos ham, og Leonora Christina, som også frygtede, at Modstanderne ikke vilde holde op, før de fuldstændigt havde ødelagt dem, gjorde sit for at bestyrke ham deri<sup>115</sup>. Han bortsendte da det kostbareste af sit Bohave<sup>116</sup> og traf på andre Måder sine Dispositioner. Af hans rørlige Midler var uden Tvivl en Del allerede tidligere anbragt i Udlandet<sup>117</sup>. En ydre Hindring for hans Bortrejse fjernedes, da Kongen, Dagen efter at Herredags-Dommen var falden i Dinas Sag, ophævede det Pålæg, som var givet ham om ikke at forlade Byen<sup>118</sup>. Han holdt sig dog endnu rolig indtil efter Dinas Henrettelse, og det er ikke usandsynligt, at det var hans Hensigt at afvente Afslutningen af Sagen mod Walter, skjønt han siger, at han indså, at det kun var »Spilfægteri« med den. Men da indtraf der noget, som umuliggjorde en længere Opsættelse. I den Skrivelse, hvorved Kongen ophævede Forbudet mod at forlade Kjøbenhavn (af 4de Juli), havde han bragt Historien om det formentlige Overfald på Ulfeldt

som han siger, nu var alle og enhver vel bekendt, at der intet havde været om — på Bane, og idet han meget skarpt fremdrog, hvorledes Ulfeldts i den Anledning fremsatte Beskyldning mod Kongens Tjenere syntes møntet på hans egen Person, havde han ikke utydeligt slået på, at Ulfeldt endnu skyldte ham Fyldestgjørelse for denne Insinuation. Ulfeldt søgte nu vistnok i sit Svar (af 5te Juli)<sup>119</sup> at komme bort fra, hvad han ved hin Lejlighed havde sagt, men ligesom hans Forsøg i så Henseende er meget uheldig, således fastholder han, at skjønt Historien nu »synes at være et digtet Værk«, kunde intet Menneske i hans

Sted have undladt at tro på den, da den forebragtes ham, og desuden stikler han i al sin tilsyneladende Underdanighed på den »Spot og Hån og Trængsel«, som Kongen har ladet vederfares ham. Det hele var så langt fra at være et sådant Svar, som Kongen ventede sig, at man næppe fejler ved at antage, at det har bidraget væsentlig til at fremskynde et nyt Skridt fra Kongens Side. Den 13de Juli, altså anden Dagen efter Dinas Henrettelse, indsendte Kongen en Skrivelse til Rigens Råd<sup>120</sup>, hvori han forlangte dets Betænkning om forskellige Misligheder ved Ulfeldts Administration og øvrige Forhold. Kongen opstiller en Række Klagepunkter og bebuder flere, og det hele er åbenbart Begyndelsen til en ligefrem Sagsanlæggelse mod Rigshovmesteren. Allersidst nævner Kongen Ulfeldts Sigtelse imod ham med Hensyn til Overfaldet og siger, at skjønt han »med Lemfældighed« har ladet ham forstå, »at vi sådant ikke uden Satisfaktion kunde lade passere, haver han sig dog ikke således derpå villet erklære, at vi dermed kunne være fornøjet«<sup>121</sup>. Rigsrådet holdt først Møde Dagen efter (den 14de), men da — om ikke tidligere — har Ulfeldt uden Tvivl også strax fået Underretning om Kongens Skrivelse. Sperling fortæller desuden<sup>122</sup>, at en af hans Svogre kom og sagde ham, at der forestod ham en ny »Arrest«, og det er rimeligt nok, at det har været påtænkt igjen at forbyde ham indtil videre at forlade Staden. Skulde han altså bort, var det på den højeste Tid, og han tøvede nu heller ikke. Han og Leonora Christina pakkede deres Værdisager, Juveler og andre Kostbarheder, som let kunde føres, sammen, og samme Dags Aften (den 14de Juli) forlode de med deres ældste Søn og Datter (de andre Børn kom, på et enkelt nær, strax

bag efter<sup>123</sup>) samt med et Par Tjenestefolk i al Hemmelighed Kjøbenhavn gjennem Østerport, hvortil Ulfeldt havde Nøglen. De kjørte først til Hørsholm, som Ulfeldt jo havde i Forlening, opholdt sig her et Par Timer og toge så Vejen videre nord på, kjørte uden om Helsingør til Hamtermøllen, en halv Mils Vej nord for Byen, og gik om Bord på den Galliot, som Ulfeldt havde lejet, og som lå her. Skibet førte dem lige til Holland<sup>124</sup>.

## IV.

1651—1658.

Da Tanken om at forlade Danmark opstod hos Ulfeldt, fremstillede Holland sig uden Tvivl strax for ham som det Sted, hvor han først vilde søge hen. De Æresbevisninger, han og Leonora Christina gjentagne Gange havde nydt i dette Land, og de venskabelige Forbindelser, de havde knyttet med dets ledende Personer, måtte være begge Parter i så frisk Minde, at Ulfeldt turde gjøre Regning på at finde i det mindste et foreløbigt Fristed her. Måske havde han allerede dette for Øje, da han den 17de Maj tilskrev Generalstaterne for at forsikre dem om sin Uskyldighed i det, han beskyldtes for, og det kan i så Fald kun have bestyrket ham i hans Tanke, at han fik det Svar fra dem, at de heller ikke troede på de udsprede Rygter, men vedblivende holdt ham for en ærlig Mand<sup>1</sup>. På den anden Side vare Danmark og Holland nu knyttede sammen ved to Traktater, og Ulfeldt kunde sige sig selv, at Hollænderne ikke for hans Skyld vilde udsætte sig for en egentlig Konflikt med den danske Regering. Hans Ophold i Holland kunde derfor under alle Omstændigheder kun blive midlertidigt,

og selv i den Tid, det varede, måtte han helst undgå at træde for meget frem, dels for ikke at berede den hollandske Regering Vanskeligheder, dels fordi det måtte være ham magtpåliggende, at den danske Regerings der-værende Agenter og Tilhængere ikke fik alt for megen Kundskab om, hvad han tog sig til. Han levede da virkelig også meget tilbagetrukket i Holland, så at ikke mange vidste ret Rede på, hvor han var, og det synes, at han i denne Henseende endog har søgt at lede Folk på Vildspor<sup>2</sup>. Hans Hovedopholdssted vides imidlertid at have været Amsterdam, men han synes at have gjort forskjellige Udflugter herfra, og navnlig tør det be-tragtes som sikkert, at han gjorde en Rejse til Bryssel, hvor han skal have haft Sammenkomster både med Hertug Carl af Lothringen, som opholdt sig her, og med Stat-holderen i de spanske Nederlande, Erkehertug Leopold<sup>3</sup>, som var Broder til den tyske Kejser. Måske har Mødet med Hertugen af Lothringen været ham det vigtigste — hvorom mere siden —, men det er rimeligt nok, at han tillige har villet forsøge at rense sig i Erkehertugens og dermed i den kejserlige Families Øjne, og det også af Hensyn til hans fremtidige Opholdssted. Thi det lader sig let tænke, at han kan have vaklet noget ved Valget af dette. Ganske i Almindelighed sét var der vistnok intet Land, der frembød gunstigere Chancer for ham, som nu var opfyldt af Hævntanker mod sine Fjender, end Sverig, både fordi dette Land selv nærede en fjendtlig Stemning mod Danmark, og fordi det lå så bekvemt, at Ulfeldt herfra på nærmeste Hold kunde have Øje med Begivenhedernes Udvikling i Fædrelandet. Men dog for-står man ret vel, at han kan have haft nogen Betænke-lighed ved at tage blivende Ophold der. Han havde i

tidligere Tid gjort sig meget forhadet i Sverig ved sin fjendtlige Politik mod dette Land og sin overmodige Op-træden over for enkelte svenske Undersætter, og forholdt det sig end så, som Frederik III. selv ved Lejlighed slog på, at Dronning Christina under Dinas Proces havde tilbudt ham et Tilflugtsted hos sig<sup>4</sup>, var det jo for det første usikkert, om den overordentlig lunefulde Dronning ikke kunde skifte Sind, og dernæst kunde det være tvivlsomt, om han vilde blive vel modtaget af den svenske Adel, eller i hvert Fald, om han og hans Hustru kunde finde en Plads mellem denne, som svarede til deres For-dringer. Dertil kom endelig, at Ulfeldt endnu havde store Interesser stående på Spil i Danmark, og så længe dette var Tilfældet, måtte det synes meget uklogt at gjøre et Skridt, der nødvendigvis måtte betragtes som en ligefrem Udæskning til den danske Regering. Trods alle Betænkeligheder besluttede Ulfeldt dog virkelig at drage til Sverig og at anmode Dronningen om at tage ham og hans Familie i sin Beskyttelse. Børnene efterlodtes indtil videre i Utrecht tillige med nogle af Folkene, og Ulfeldt og Leonora Christina tiltrådte med to Tjenere Rejsen gennem Holland og Tyskland for at nå Travemünde<sup>5</sup>. En sådan Rejse kunde i hin Tid på Grund af Vejenes og Herbergernes Usselhed aldrig være nogen Behagelighed for en Dame, især når hun, som det atter var Tilfældet med Leonora Christina, var frugtsommelig; men denne Gang havde Rejsen endog sin temmelig betænkelige Side, da det ikke kunde vides, hvilke Forholdsregler den danske Regering mulig havde truffet med Hensyn til de flygtende. Leonora Christina var imidlertid af en frygtløs Natur og havde blot i Utrecht for bedre at modstå Rejsens Besværligheder og vel også, for at Manden og hun ikke

så let skulde blive kjendte, iført sig Mandfolkedragt, medens hun til Værn mod mødende Farer synes at have ført en ladt Pistol hos sig<sup>6</sup>. Imidlertid løb Rejsen af uden Ulæmper, ja endog uden videre Æventyr; i det mindste har hun selv ikke opbevaret andet vedrørende den end en lille Beretning om, hvorledes hun i et Fort foran Stade spillede Kort med to Soldater og trakterede dem med Øl<sup>7</sup>. Da Flygtningene kom til Travemünde, traf det sig så, at også Walter og hans Broder opholdt sig der og havde Bolig lige over for det Sted, hvor Skibet lå, som de vilde sejle med. Walter lod sig dog ikke se, men Broderen talte med Leonora Christina<sup>8</sup>. I Travemünde indskibede de sig så og gik lige til Stokholm, hvor de ankom den 6te September<sup>9</sup>.

Da Dronning Christina netop dengang var fraværende fra Hovedstaden, henvendte Ulfeldt sig til hende med sin Anmodning om Beskyttelse gennem den meget formående Grev Magnus de la Gardie<sup>10</sup>. Dronningen siges i Begyndelsen at have givet sig Mine af ikke at ville gjøre noget Skridt i Sagen, før hun havde erfaret fra Frederik III. selv, hvorledes han ønskede, at hun skulde forholde sig, men hvis Meddelelsen herom er rigtig<sup>11</sup>, har hun i hvert Fald snart skiftet Sind, thi allerede den 13de September udstedte hun et Dokument, hvorved hun i Henhold til en Artikel i den Stettinske Fredstraktat — som ganske vist gav hende en formel Ret dertil<sup>12</sup> — tog Ulfeldt, hans Hustru og deres medfølgende Tyende i sin Beskyttelse og tillod dem at bo uhindrede, hvor de lystede, enten i Sverig selv eller dets underliggende Provinser<sup>13</sup>. Et Par Dage efter Udstedelsen af dette Beskyttelsesbrev skal Ulfeldt selv have haft en lang Samtale med Dronningen, og Leonora Christina, som under hele Opholdet



i Stockholm, til stor Forundring for Indbyggerne, var iført sin Mandfolkedragt og i denne Dragt også som Tilskuer havde overværet Dronningens Taffel, gjorde hende, stadig i samme Dragt, sin Opvartning Dagen efter Ulfeldts Audients og blev meget venlig modtaget. Det hed endog, at Dronningen tilbød hende, der, som tidligere omtalt, var frugtsommelig, en Lejlighed på Slottet, når Tiden kom, at hun skulde føde<sup>14</sup>.

Opholdet i Stockholm blev iøvrigt denne Gang kun kort. Enten det nærmest har været Ulfeldt selv, som nærede nogen Betænkelighed ved strax at tage fast Bopæl der, eller det var Dronningen som ikke ønskede det, blev det bestemt, at Ulfeldt foreløbig skulde bo i Stralsund, og herhen tiltrådte da han og Leonora Christina Rejsen — på et Skib, som Dronningen stillede til deres Rådighed — lidt over 14 Dage efter deres Ankomst til Stockholm<sup>15</sup>. Vinden må imidlertid have været ugunstig, thi i Stedet for at komme til Stralsund landsattes de efter tre Dages Sejlads ved Danzig. Det var så sildigt om Aftenen, da de ankom, at Byens Porte vare lukkede, og de måtte derfor tilbringe Natten udenfor Byen i et ilde berygtet Hus, hvor Leonora Christinas Mandfolkedragt, efter hvad hun selv fortæller, bragte hende i en temmelig ubehagelig Situation, idet en ung Pige, som opholdt sig der, vilde påtrænge hende sin Kjærlighed og blev meget vred over, at Leonora Christina kun til en vis Grad vilde indlade sig med hende<sup>16</sup>. Imidlertid kom de om Morgenen ind i Byen, som Kongen af Polen netop havde forladt Dagen i Forvejen, og Efterretningen herom synes at have indgivet Ulfeldt den Tanke at rejse efter ham for at komme til at tale med ham<sup>17</sup>. Udførelsen af denne Plan blev dog efter Leonora Christinas Sigende forhindret på

en egen Måde<sup>18</sup>. To Personer, af hvilke den ene havde tjent i Norge som Oberstlieutenant og den anden var en Kvaksalver, som var jaget bort fra Kjøbenhavn, havde fattet Mistanke til Ulfeldt og hans Hustru, hvilken sidste de i hendes Forklædning antog for Ebbe Ulfeldt. Formodentlig have de da ment at kunne sætte sig i Gunst hos den danske Regering ved at lade dem anholde, thi de siges at have forlangt en Arrestbefaling mod dem hos Byens Øvrighed, og imidlertid holdt de selv Vagt ved Døren til det Hus, hvor Ulfeldt og Leonora Christina boede. Henimod Aften bleve de dog trætte heraf, og Ulfeldt og Leonora Christina, som af deres Vært vare blevne underrettede om, hvad der var i Gjærde, og som ikke kunde vide, hvad det vilde føre til, besluttede at flygte. Før det blev Dag, gik Ulfeldt til en af Byens Porte, Leonora Christina kørte med Tjenerne til en anden, og således slap de bort uden videre Ulæmpe. — Om Opholdet i Danzig haves iøvrigt en samtidig Meddelelse fra en Mand i Byen selv<sup>19</sup>. I Følge denne skulde Ulfeldt og Leonora Christina være tagne ud for at bese det berømte Cistercienserkloster Oliva, en Mils Vej fra Byen, skjønt det var forment Kvinder at få Adgang dertil. Leonora Christina slap dog på Grund af sin Mandfolke-drugt derind, men hun røbedes ved sit Svangerskab<sup>20</sup>, og efter at det var bleven meldt for Byens Råd, betydedes det Ulfeldt og hende, at de måtte forlade Byen, hvis de ikke vilde, at Rådet af den danske Konges Skrivelse — der nævnes ikke nærmere, hvilken — skulde tage Anledning til at sætte dem fast. Måske kunde en og anden i denne Hændelse være tilbøjelig til at søge den virkelige Årsag til det Ulfeldtske Ægtepars hovedkulds Bortrejse fra Danzig, men jeg mener, at man vilde have Uret heri.

Thi selv om de havde fået et sådant Tilhold af Øvrigheden, som ovenfor omtalt, vilde dette selvfølgelig ingen Grund være for dem til at forlade Byen på den hemmelighedsfulde Måde, som Leonora Christina beskriver, og i det hele synes det mig at ligge nærmest at antage, at vedkommende Meddeler, som har hørt tale om Besøget og Opdagelsen i Klostret, og som siden har fået at vide, at der var forlangt en Arrestordre mod dem hos Øvrigheden, på egen Hånd, men urigtigt, har bragt disse to Ting i Forbindelse med hinanden.

Efter at være flygtede fra Danzig, droge Ulfeldt og Leonora Christina over Land til Stettin og derfra til Stralsund, hvor den sidste atter iførte sig sit Kjøns Dragt, efter, som hun selv siger, at have været forklædt i 12 Uger og 4 Dage og udstået mange Besværligheder, selv måttet vaske sit (og vel også Mandens) Tøj, hvad hun siger besværede hende meget, og ikke ligget ordentlig til Sengs med Undtagelse af den korte Tid, hun havde tilbragt i Stokholm, Danzig og Stettin<sup>21</sup>. I Stralsund boede så hun og Ulfeldt Vinteren over, og her lode de også Børnene — eller i al Fald Døtrene — komme til sig fra Utrecht<sup>22</sup>. De ledsagedes dertil af Sperling, som, strax efter at Ulfeldt havde forladt Danmark, selv var draget derfra, da han mistvivlede om at kunne få Lov til at leve uforstyrret, og havde nedsat sig som Læge i Amsterdam. Han blev hos Ulfeldt en 14 Dages Tid og drog så til Holland igjen<sup>23</sup>. Det kan her bemærkes, at det yngste af Leonora Christinas i Danmark fødte Børn, Sønnen Leo, var bleven tilbage i Fædrelandet, da Forældrene droge derfra. Han var bleven sat i Pleje hos Mormoderen Kirsten Munk, som beholdt ham hos sig,

indtil Leonora Christina i Sommeren 1654 forlangte ham sendt over til sig i Stokholm, hvor hun dengang boede<sup>24</sup>.

Opholdet i Stralsund i Vinteren 1651—52 synes at være hengået forholdsvis roligt for det Ulfeldtske Ægtepar i udvortes Henseende, og Leonora Christina har i sin Selvbibliografi intet andet at fortælle om det, end at hun under det begyndte at lære spansk af sin Mand<sup>25</sup>. Imidlertid betegnes det dog ved en literær Begivenhed, om man så kan kalde det, af langt større Betydning for dem begge, nemlig Udarbejdelsen af et stort Skrift, hvis Formål det var at belyse den danske Regerings Optræden mod Ulfeldt, særlig i Dinas Sag. Da dette Skrift nærmest fremkom som Svar på et, som den danske Regering havde udgivet, vil det være passende i Korthed at meddele, hvorledes man her hjemme i det hele havde stillet sig til Ulfeldt efter hans Flugt.

Denne havde selvfølgelig overalt i Danmark vakt den største Bestyrtelse, og medens den ganske betog hans få Venner Modet, triumferede hans Uvenner, som måtte anse det for temmelig afgjort, at han ved sit Skridt i hvert Fald havde gjort sig det umuligt mere at komme til at spille nogen fremragende Rolle i Landet. For så vidt disse Uvenner tilhørte Adelsstanden, kunde det dog ikke være uden Betænkelighed for dem at se, hvorledes Rigets første og mægtigste Adelsmand havde måttet ligge under i sin Kamp mod Kongen, og det på en Tid, da Tanken om, at Kongen overhovedet pønsede på at knække Adelsmagt og gøre sig enevældig, stadig var fremme og antog mere og mere bestemte Former. Hertil kom, at de snart begyndte at mærke, at den Undersøgelse af Svigersønnernes Æmbetsførelse, som havde været et så virksomt Middel til at styrte dem, ikke blot skulde udstrække sig til Folk,

som havde stået i Forretnings-Forhold til dem selv, men overhovedet skulde være Begyndelsen til en almindelig Revision af alle de højere og højeste Æmbetsmænds Styrelse. Der er Tegn til, at der i denne Henseende virkelig begyndte at ytre sig en stærk Misfornøjelse<sup>26</sup>, som Kongen dog ved at bøje af i rette Tid fik standset, men det er ikke usandsynligt, at Frygten for, hvad Kongen på dette Punkt havde i Sinde, bidrog til, at han så meget lettere fik Rigsrådet til at støtte sig i de Forholdsregler, han Tid efter anden fandt Anledning til at tage mod Ulfeldt. Det første offentlige Skridt, der gjordes mod denne efter hans Flugt, var at det (26de Juli) forbødes Folk at handle med ham om hans Jordegods, før han havde gjort Rede for sin Administration; det næste, at han selv (under 17de August) indstævnedes til at give Møde for den først kommende Herredag for at stå til Ansvar for den uforsvarlige Måde, hvorpå han havde forladt sit Æmbede. Endelig fratog Kongen ham, efter også hertil at have fået Rigsrådets Samtykke<sup>27</sup>, hans Forleninger Hørsholm — der blev givet til Dronningen<sup>28</sup> — og Møen, ligesom han også endnu inden Arets Udgang fratog Ulfeldts ældste Søn Christian hans Forlening Munkeliv Kloster<sup>29</sup>. Om iøvrigt Kongens Fremgangsmåde i ethvert af disse Tilfælde var fuldt forsvarlig, kan vist være meget tvivlsomt, og især gjælder dette med Hensyn til Hørsholm, eftersom det var givet Ulfeldt og Leonora Christina på Livstid, og der i Lensbrevet oven i Kjøbet fandtes en særlig Passus, der i det mindste moralsk bandt Kongen til at holde sig sin Faders Bestemmelse med Lenet efterrettelig<sup>30</sup>. Uden Betænkelighed derved har Kongen vel næppe heller været, men det tør antages, at denne mere og mere har foretaget sig, altsom

der fremkom flere og flere Vidnesbyrd om Ulfeldts fjendtlige Stemning imod ham. Hertil kunne allerede henregnes to Breve, som Ulfeldt kort efter sin Afrejse tilskrev Kongen og Rigsrådet, og hvori han med stor Heftighed beklager sig over den Uret, han har lidt, voldsomt angriber sine Fjender og — med Anvendelse af det forslidte Kneb, at stille Kongen udenfor disses Række — indirekte siger ham en Del Uforskammetheder<sup>31</sup>. Senere kom så Meddelelsen om, at Ulfeldt var draget til Sverig og var taget i Beskyttelse af Dronningen, hvorved det formodentlig også er rygtedes, at han inden sin Afrejse til Stralsund skal have udtalt sig meget nedsættende om Kongen og hans Regering<sup>32</sup>. Fremdeles fik Kongen at høre fra Holland, at Ulfeldt under sit Ophold der havde ladet trykke og udsprede en, naturligvis stærkt farvet, Beretning om Historien med Dina<sup>33</sup>, og ikke længe efter fik han — måske for første Gang — en udførlig Meddelelse om de anmassende og for ham selv højest krænkende Ytringer, Ulfeldt havde ladet falde om Forholdene her hjemme under sit Ophold i Holland 1649<sup>34</sup>. Til alt dette sluttede sig endelig i Begyndelsen af Året 1652 en endnu mere alarmerende Efterretning, idet det nemlig meldtes Kongen, at Ulfeldt og Valdemar Christian plejede Underhandlinger med Hertug Carl af Lothringen om at få sig overladt nogle af hans Tropper for med dem at gjøre et Indfald i Jylland<sup>35</sup>. Ved at forfølge denne Efterretning til dens Hovedkilde, en Oberst Baumann, som selv havde stået i Hertugens Tjeneste, fik man den suppleret derhen, at Ulfeldt, sidst da han var i Bryssel (1651), på Valdemar Christians Vegne skulde have anmodet Hertugen af Lothringen om at overlade sig 4000 Ryttere, og som Garanti for Betalingen have over-

givet ham en skriftlig Forsikring, undertegnet af nogle danske Rigsråder og andre højtstillede Personer. Kongen gjorde sig nu megen Umage for at få fat i denne Forsikring, men det lykkedes ikke; et Vidne, som Baumann beråbte sig på, Fyrsten af Salm, nægtede at vide noget som helst om et sådant Aktstykke, og der har i det hele sikkert været en Del både Overdrivelse og Misforståelse i Meddelelsen, om end på den anden Side Ulfeldts Stemning mod Kongen og hans Fremfusenhed i Tale nok kunde vidne for, at den ikke er grebet helt ud af Luften<sup>86</sup>. Det har i hvert Fald næppe formindsket Kongens Tro på dens Pålidelighed, at der, netop medens de nævnte Undersøgelser anstilledes, kom både en Skrivelse og en Afsending til ham fra Hertugen af Lothringen, som tilbød et Forbund og stillede Hertugens Tropper til Kongens Rådighed. Thi samtidig fremkom Hertugen ikke blot med en Anmodning om en Havn i et af Rigerne, men han støttede en fra Valdemar Christian indkommen fornyet Ansøgning om en Pension og et Len<sup>87</sup>, og da det sidste jo tilstrækkelig tydeligt beviste, at der bestod en nærmere Forbindelse mellem Hertugen og Kongens Halvbroder, måtte også det andet let i mistroiske Øjne gjøre Indtryk af, at Hovedøjemedet med det hele nærmest var på en nogenlunde let Måde at få de fremmede Tropper ind i Landet. Der blev da naturligvis givet et afslående Svar på Hertugens Anmodning både for ham selv og for Valdemar Christian, og Sagen var hermed faktisk til Ende, men den glemtes næppe i Hast, og så meget mindre, som man endnu nogen Tid efter, at Afslaget var givet, mente at vide i Kjøbenhavn, at de i Sverig bosatte Medlemmer af Svigersønnepartiet pukkede på og truede med den lothringske Armé<sup>88</sup>. Mærkeligt er det iøvrigt at se, hvorledes Hertugen af

Lothringens Forslag, giver Kongen — som åbenbart nærer Håb om at kunne godtgjøre, at han aldeles ikke har nogen Forpligtelse over for Valdemar Christian — Anledning til igjen at tage Spørgsmålet om Kirsten Munks Giftermål op. Dagen efter at Rigsrådet har afgivet sin Betænkning om hine Forslag (11te April), forespørger Kongen hos Rådet, om det er det vitterligt, at Christian IV. »haver været i nogen deres eller andres Nærværelse ægteviet med Fru Kirsten Munk«. Rigsrådet svarede samme Dag, at hverken havde nogen af dets Midte været til Stede ved nogen Vielse eller det vidste, hvem der havde været til Stede, og »dersom nogen Vielse er sket (hvilket os dog ikke er bekjendt), må det hemmelig og ikke offentlig være tilgangen«; det Aktstykke, Rigsrådet tidligere havde udstedt om denne Sag (ovfr. S. 175), var grundet på egenhændige Breve af Christian IV.<sup>39</sup> — Det er tydeligt at se, hvorledes den mod Ulfeldt herskende Stemning har fået Indflydelse på denne Udtalelse, i hvilken Ønsket om at stille Fru Kirstens Forhold til den afdøde Konge i det ugunstigst mulige Lys er stærkt fremtrædende.

Allerede en Tid før den lothringske Sag kom for, havde imidlertid Frederik III. været betænkt på gjennem Trykken at belyse en Side af sit Mellemværende med Ulfeldt. For at imødegå de forvanskede Beretninger, som af Ulfeldt og hans Parti vare satte i Omløb angående Sagerne med Dina og Walter, havde Kongen — som det sagdes, ved Peder Vibe og Jokum Gersdorff<sup>40</sup> — ladet samle og udgive de vigtigste Aktstykker i hine Sager som et særegt Skrift. Bogen, som udkom endnu i 1651 under Titelen »Kort oc Sandferdig Beretning om Den merckelig Sag, osv.«, havde en kort historisk Indledning, som refererede Kjendsgjæringerne i det væsentlige rigtigt, men



dog ganske vist med nogen Tilsløring af de svagere Punkter i Regeringens Fremfærd, og overhovedet på en Måde, der ikke kunde være behagelig for Ulfeldt, af hvis tidligere Færd også et og andet mindre heldigt Træk fremdroges. Da Ulfeldt i Stralsund fik dette Skrift i Hænde, grebes han af den heftigste Forbitrelse og besluttede strax at skrive et Gjensvar, og et sådant udarbejdedes da også i Løbet af Vinteren og udkom i Foråret 1652 under Titelen »Høytregende Æris Forsuar imod den publiceerde V-sandferdig Kiøbenhaffns Beretning anlangende Dinæ oc Walters Sag, osv.«<sup>41</sup> Man må indrømme, at dette »Æresforsvar« er skrevet med en ikke ringe Dygtighed og Behændighed, så at det for den, der ikke kjender Sagen nærmere, virkelig må se ud, som om Regeringens Fremfærd mod Ulfeldt var en uafbrudt Kjæde af Vold og Uretfærlighed, og som om det kun var Umuligheden af længere at modstå denne Vold, der havde tvunget ham — daddelfri, som han var — til at drage bort. Men iøvrigt er Skriftet, hvad der allerede ligger i det foregående, fuldt så meget et Angrebs- som et Forsvarsskrift, og frem for alt går det både indirekte og direkte løs på Kongen, hvis Optræden mod Ulfeldt i det hele karakteriseres som i højeste Grad partisk, vilkårlig og hadefuld, ja til Dels endog fremstilles som et Brud på Håndfæstningen. For sit eget Vedkommende tilbyder iøvrigt Ulfeldt at stå til Rette for alt, hvad han beskyldes for, men dette tilsyneladende frejdige Tilbud taber al Betydning derved, at han proklamerer den svenske Dronning og det svenske Rigsråd som sin Domstol og fordrer, at de, som anklage ham, skulle underkaste sig disses Dom. Thi han vidste naturligvis meget vel, at den danske Konge ikke i Sager, som udelukkende vedkom

Danmark og ham selv, vilde undergive sig en fremmed Rege-  
rings Kjendelse<sup>42</sup>. — Som ovenfor sagt, er Skriftet imidlertid  
i formel Henseende vellykket, og på den, der kjender Ulfeldts  
i Almindelighed meget brede og formløse Skrivemåde, må  
det gjøre Indtryk af, at han ikke har været ene om at  
udarbejde det. Foruden af Folk i hans egen Tjeneste,  
og af hvilke enkelte vist vare ganske dygtige<sup>43</sup>, kunde  
han tænkes at have fået Hjælp f. Ex. både af Sperling og  
af Mag. Simon Hennings — hvilken sidste som Følge af  
sit Forhold i Dinas Sag var bleven afskediget fra sit  
Æmbede i Kjøbenhavn og på Ulfeldts Opfordring havde  
nedsat sig i Stralsund<sup>44</sup> —, og det er heller ikke usand-  
synligt, at Leonora Christina, som naturligvis atter og  
atter har gennemdrøftet disse Sager med sin Mand, kan  
have haft nogen Del også i Bogens formelle Udarbejdelse.  
At der sørgedes for at give Skriftet den størst mulige  
Udbredelse, er en Selvfølge. En stor Mængde Exemplarer  
udspreddes i Danmark, og desuden udkom Bogen på tysk,  
oversat af Mag. Hennings, på latin, oversat af Sperling,  
og endelig på hollandsk og fransk<sup>45</sup>.

Den Virkning, »Æresforsvaret« gjorde her hjemme,  
var betydelig, og navnlig følte Kongen sig i højeste  
Grad opbragt og krænket. Han udstedte en Forordning  
(18. Septbr.), som befalede Landets Indbyggere at  
aflevere de Exemplarer, de måtte eje af Ulfeldts Skrift,  
til Øvrigheden, og i Sammenhæng hermed advaredes alle  
under Trusel af den strengeste Straf om for Fremtiden  
hverken at skrive, trykke eller udsprede Skandskrifter af  
denne Art<sup>46</sup>. Han tilskrev også Dronning Christina per-  
sonlig om Sagen for at bevæge hende til at unddrage  
Ulfeldt sin Beskyttelse — som han mente, at denne i  
Følge de mellem Rigerne afsluttede Traktater havde for-

spildt ved sit Skandskrift —, og i samme Anledning skrev det danske Rigsråd til det svenske, uden at det dog førte til andet, end at der på begge Skrivelser, under undvigende Talemåder, blev givet et Afslag. Men medens alt dette således kun i ringe Grad eller slet ikke ramte Ulfeldt selv, blev der dog også truffet en Foranstaltning, som berørte ham meget føleligt. Medens nemlig Spørgsmålet om hans Stilling som Righovmester hidtil havde henstået uafgjort, fandt Kongen nu Lejligheden gunstig til (14. Septbr.) at afkræve Rigsrådet dets Betænkning om, hvor vidt det, efter alt hvad Ulfeldt havde gjort, ikke mente, at Hovmesterembedet burde besættes med en anden, og Rigsrådet gav (4. Oktbr.) et bekræftende Svar, »efterdi Håndfæstningen udtrykkeligen formelder, at Kongen altid skal have en Rigens Hovmester, som hannem udi Rigens Ærender og Sager til hans kong. Regerings Opholdelse skal være behjælpelig«, og Ulfeldt havde forladt sin Post uden Tilladelse og Varsel, så at den nu var ledig på andet År. Med det samme indstillede Rådet tre Mænd til Kongens Valg, og han bestemte sig for Jokum Gersdorff<sup>47</sup>. Det tør med Sikkerhed antages, at dette var et meget hårdt Stød for Ulfeldt. Under al sin hovmodige Trodsen havde han dog endnu bestandig bevaret Håbet om ad fredelig Vej at kunne få udvirket, at han vendte tilbage til Fædrelandet og igjen indtog sin forrige Stilling der som den første Mand efter Kongen. Med Besættelsen af hans Post var dette Håb i det mindste foreløbig glippet, og fra nu af træder også Tanken om atter at spille en fremragende Rolle i Danmark i det mindste delvis i Skygge for Tanken om til enhver Pris at få Hævn over sine Fjender, over Kongen, over sit Fædreland. Fra nu af antager hans fjendtlige Stemning mere og mere Præget af bestemte, mod Kongen

og Landet rettede Planer, og hans Optræden bliver en sådan, som kun kan betegnes med Landsforræderens Navn.

Ved den Tid, da Rigshovmesterposten atter blev besat, havde iøvrigt Ulfeldt og Leonora Christina allerede i nogen Tid været i Stokholm. Efter Opfordring af Dronningen, på hvem uden Tvivl »Æresforsvaret« har gjort stærkt Indtryk, vare de den 6te Juni 1652 ankomne til Sverigs Hovedstad, hvor de så bosatte sig for længere Tid, medens Børnene synes at være blevne tilbage i Stralsund<sup>48</sup>. De lejede et Hus i samme Gade som den danske Resident Peder Juel — en Søstersøn af Hannibal Sehested —, hvem deres Nærværelse besværede meget, idet det fra nu af blev en væsentlig Side af hans Hverv at efterspore alle Ulfeldts Planer og Handlinger. I Stokholm forefandt det Ulfeldtske Ægtepar iøvrigt nære Frænder, nemlig Ebbe Ulfeldt og hans Hustru, Frøken Hedvig. Den første var i Begyndelsen af Året rømt fra Danmark uden endnu at have aflagt Regnskab for sit Len og i en yderst betrængt Forfatning. Ligesom Svogeren var han imidlertid bleven meget vel modtaget af Dronning Christina, var efter få Måneders Forløb bleven ansat som Generalmajor i den svenske Hær og fik foruden sin Gage en årlig »Pension« på 3000 Rdr.<sup>49</sup>. Også Valdemar Christian havde, efter sit sidste mislykkede Forsøg hos den danske Konge, anmodet Dronning Christina om at måtte komme til Sverig for at tilbyde hende sin Tjeneste, hvilket også tillodes ham; men han synes dog kun at have gjort et kort Besøg der og trådte i al Fald ikke i svensk Tjeneste før nogle Aar senere<sup>50</sup>. Dronningens Mening med at drage disse og endnu flere misfornøjede danske Stormænd til sig synes i Hovedsagen ikke at kunne misforståes. Forholdet mellem de to Nabostater var stadig betegnet ved en stærk

gjensidig Uvilje og Mistro, Gjenoptagelsen af Fjendtlighederne var, ikke mindst på Grund af Dronningens egen Tilbøjelighed i så Henseende, en Mulighed, der hvert Øjeblik kunde blive til Virkelighed, og under disse Omstændigheder kunde hint danske misfornøjede Parti få Betydning ikke blot ved til enhver Tid at yde belejlige Påskud til Indblanding i de danske Anliggender, men også ved, når det blev til Alvor med Krigen, at stille sin Kundskab om Tilstanden i Fædrelandet og måske også sine Forbindelser der til den svenske Regerings Rådighed. Ikke mindst have vistnok Tanker af denne Art gjort sig gjældende med Hensyn til Korf. Ulfeldt, og han svigtede heller ikke de Forventninger, man i så Henseende kan have næret. Når man imidlertid ser hen til den meget fremtrædende Plads, han snart kom til at indtage hos Dronningen, og som han — bortset fra enkelte mindre Svingninger — stadig beholdt, bliver det åbenbart, at der i Forholdet til ham også har gjort sig et stærkt personligt Moment gjældende fra Dronningens Side. Allerede ganske kort efter hans Tilbagekomst til Stokholm kunde Peder Juel fortælle om den store Gunst, han nød hos Dronningen, og han stiller Ulfeldt i Klasse med to af hendes mest erklærede Yndlinge<sup>51</sup>. Af disse havde hun som bekendt stadig et Udvalg om sig, som forledede hende til allehånde Dårskaber, især til en grænseløs Ødselhed, men jeg må dog sige, at ligesom det i det hele næppe er afgjort, at hun skjænkede nogen af disse Yndlinge sin Kjærlighed, således har der i hvert Fald i Forholdet til Ulfeldt vistnok ikke været Tale om en sådan Følelse. Rimeligere er det, at hun, som med alle sine Svagheder var meget intelligent og havde Respekt for Ånd og Dygtighed, af det Ry, der gik af Ulfeldt

og hans Skjæbne, samt af hans egen imponerende Personlighed har dannet sig en Forestilling om ham som en meget overlegen Mand, der uden egen Brøde var bukket under i en uretfærdig Kamp — en Forestilling, der ikke ganske svarede til Virkeligheden, men som tiltalte hendes Fantasi, på samme Tid som det smigrede hendes Selvfølelse at være i Stand til at vise Verden, hvorledes en sådan Mand rettelig skulde behandles. Men iøvrigt havde Ulfeldt også i én Henseende en virkelig Adkomst til Dronningens Velvilje, som hun ingeniende overså. Han var nemlig overordentlig rig. Man har allerede tidligere gjort en omtrentlig Beregning over Ulfeldts Formue, hvoraf det fremgår, at han, da han forlod Danmark, har ejet i rede Penge, Kostbarheder, udestående Fordringer og Jordegodser henved en Million Rigsdaler<sup>52</sup>, hvad der for den Tid var en ganske overordentlig stor Sum. Dronning Christina, som altid var i Pengeforlegenhed, lod ikke dette lidet almindelige Fortrin hos sin nye Yndling uænset eller ubenyttet, og skjønt Ulfeldt, som forudså Anmodninger om Lån, en Tid søgte at skjule Størrelsen af sin Rigdom, lykkedes det ham ikke, og endnu i 1652 måtte han låne hende 60,000 Rdr.<sup>53</sup> Dette var dog kun lidet imod, hvad det en Stund så ud til, at han vilde komme til at punge ud med. Thi højlig forbitret, som han var, over Tabet af sin Hovmesterstilling, gjorde han mod Slutningen af Året sit yderste for at ophidse Dronningen til Krig mod Danmark og skal virkelig tilsidst have bragt hende til at bestemme sig for en sådan, og det siges da for sikkert, at han tilbød hende, hvis det virkelig blev til Alvor med Krigen, at ville forstrække hende med flere Tønder Guld til dens Førelse<sup>54</sup>. Uagtet dette, og skjønt Ulfeldt

også på andre Måder bidrog sit til, under den forventede Eventualitet, at forberede et Nederlag for sit Fædreland — og navnlig ved at sætte Modstanderen i Kundskab om de mange svage Punkter i dets Forsvarsvæsen, finansielle Tilstand osv., som han selv kjendte så godt —, kom det dog den Gang til hans store Misfornøjelse ikke blot ikke til Krig, men det hele endte endog med en, rigtignok skrømtet, Tilnærmelse til Danmark fra Sverigs Side, og idet han samtidig faldt i en heftig Sygdom, og der ovenpå synes at være indtrådt en Svingning i Dronningens Stemning imod ham, trængtes nu overhovedet for en Tid hans landsforræderiske Stemplinger noget i Baggrunden. Her hjemme var man gennem Peder Juel allerede temmelig tidlig underrettet om disse Stemplinger, og om end Kongen af Hensyn til Sverig, og fordi de ikke fremtrådte under Offentlighedens Form, tog i Betænkning at træffe mere direkte Forholdsregler mod dem, kan man dog ikke undre sig over, at når Ulfeldt på anden Måde gav den danske Regering Anledning til at komme ham til Livs, lod den ikke Lejligheden gå unyttet hen. En sådan Anledning gav han i Sommeren 1653. Som tidligere omtalt var Ulfeldt kort efter sin Flugt fra Danmark bleven stævnet til at møde for den først kommende Herredag, men uvist af hvad Grund kom hans Sag ikke for før den 1ste Juli 1653. Han mødte naturligvis ikke personlig, men lod sin Håndskriver Kjeld Friis fremlægge og oplæse et Indlæg, der i Stedet for at indeholde et Forsvar, end sige en Undskyldning for hans Færd, nærmest var en i en overordentlig anmassende og uforskammet Tone affattet Protest mod at lade sin Sag påkjende i et Land, fra hvilket han havde måttet flygte på Grund af den Vold og Uret, han havde lidt, og hvor han, så længe »den

forrige Gevalt bliver fremturendes«, og man ikke giver ham tilbørlig Oprensning og Erstatning for hvad der er sket, samt Sikkerhed for, at det ikke gjentages, ikke kan vente sig nogen Retfærdighed. I Hovedsagen er dette Indlæg en Slags Kraftextract af »Æresforsvaret«, men der er dog kommen en enkelt ny Beskyldning til, nemlig den fuldstændig usandfærdige, at man under hans Fraværelse havde opbrudt hans Kammer på »Rådstuen« og udtaget og »forrykt« alle hans Papirer, hvad der naturligvis skulde sige, at man havde villet gøre ham det umuligt at dokumentere sin Uskyldighed<sup>55</sup>. Det udfordrende og krænkende i Ulfeldts Skrift og ikke mindst den Offentlighed, det fik, gjorde et meget stærkt Indtryk på Frederik III., og den umiddelbare Følge blev, at Ulfeldts Jordegods og alt, hvad han havde efterladt sig af rørlig Formue i Danmark, indtil videre lagdes under Beslag<sup>56</sup> — en i og for sig ikke overvættes streng Forholdsregel, da Regeringen jo ikke konfiskerede Godserne osv., men kun oppebar Renten af dem, og dog en Forholdsregel, som måtte berøre Ulfeldt højst ubehageligt, da den unddrog ham Rådigheden over en meget betydelig Del af hans Formue. Kjeld Friis dømtes som den, der havde forbrudt sig mod Kongens Forordning fra forrige Ar om Udbredelsen af Skandskrifter, til evigt Fængsel<sup>57</sup>. Da Dronning Christina af Peder Juel fik Underretning om hint Skridt fra Ulfeldts Side, ytrede også hun, som ved denne Tid synes at have været noget koldere stemt imod ham, sin Misbilligelse af det<sup>58</sup>, men hendes Lunefuldhed og den Uvilje, hun i Hjertet nærrede mod Danmark, berøvede hendes Udtalelser al Betydning, og i Virkeligheden varede det kun ganske kort Tid, før Ulfeldt stod så højt i hendes Gunst som nogensinde før og med fornyet Udsigt til et heldigt Resultat kunde be-



gynde sit tidligere Spil: at ophidse sin Beskytterinde<sup>59</sup> og hvem han ellers med Fordel mente at kunne påvirke, til at påføre Danmark Krig. Om hans fædrelandsfjendske Optræden ved denne Tid foreligger der et Vidnesbyrd, som er for vigtigt til her at kunne forbigåes, idet det både kommer meget ind på Enkeltheder og ikke kan mistænkes for Partiskhed mod Ulfeldt. Jeg tænker på nogle Meddelelser, som hidrøre fra den engelske Republiks Afsending i Sverig, Bulstrode Whitelocke, en Mand, som stod i meget venskabeligt Forhold til Ulfeldt og lagde den største Vægt på hans Udtalelser<sup>60</sup>. Det må først bemærkes, at England dengang var i Krig med Holland og desuden stod på en meget spændt Fod med Danmark, som dels i Henhold til sit ældre Forbund med Holland havde anholdt nogle engelske Skibe i Sundet, og dels ved en Udvidelse og Fornyelse af Forbundet (af 8de Febr. 1653) havde forpligtet sig til helt at spærre Sundet for den engelske Skibsfart, så længe Krigen varede. Både af Hensyn hertil og overhovedet for at skaffe sig en Støtte i Kampen mod Holland sendte så Cromwell den før nævnte Whitelocke som extraordinær Ambassadør til Sverig for om muligt at få et Forbund afsluttet mellem de to Stater og for at bevæge Sverig til i Forening med England at tage sadanne Forholdsregler mod Danmark, at Farten i Sundet kunde blive fri<sup>61</sup>. Whitelocke blev meget gunstigt modtaget af Dronningen, som også viste Imødekommenhed med Hensyn til hans Planer mod Danmark, og det tegnede virkelig en Tid lang igjen stærkt til at ville blive til Alvor med Krigen. Ulfeldt, der allerede i Forvejen, som før antydet, var begyndt på ny at bearbejde Dronningen i samme Retning, blev naturligvis henrykt over den uventede Hjælp, han således fik, og han skyndte

sig at gjøre Bekjendtskab med Whitelocke, som beredvilligt kom ham i Møde, da han indså, hvor megen Fordel han kunde drage af Ulfeldts Had til Magthaverne i Danmark og hans Kundskab til Forholdene der. Det varede da heller ikke længe, før han i sin Dagbog kunde fremhæve, hvor nyttige de Oplysninger, Ulfeldt gav ham, vare for hans Formål<sup>62</sup>. I Begyndelsen taler han dog kun i mere almindelige Udtryk om Indholdet af sine Forhandlinger med Ulfeldt, men i Foråret 1654 bliver det anderledes. Ulfeldts Had til den danske Konge og Danmark havde dengang fået ny Næring. Til Trods nemlig for sine krigerske Agitationer, og vistnok især fordi han betænkte Muligheden af en ny Skuffelse i denne Henseende, havde han i Slutningen af 1653 gennem Dronning Christina gjort et Forsøg på at få i det mindste et enkelt Punkt af sine Sager ordnet ad fredelig Vej. Dronningen — som iøvrigt allerede i Begyndelsen af Året med lidet Held skal have søgt at intervenere for ham<sup>63</sup> — havde nemlig gennem Peder Juel ladet Frederik III. anmode om, at han vilde gjengive Ulfeldt Rådigheden over hans Gods, idet hun til Gjængjæld stillede i Udsigt, at Ulfeldt for Fremtiden vilde tage Ophold i et neutralt Land, at han vilde gjøre Kongen en Afbigt — »dog uden Bassesse« —, og at han vilde betale efter Dom, hvis han var noget skyldig. På denne Anmodning gav Kongen et rent ud afslående Svar, idet han bl. a. spydigt ytrede, at han ikke tvivlede om, at den Afbigt, der tilbødes, ikke vilde blive til Ulfeldts, men vel til hans (Kongens) »Bassesse«, og at Ulfeldt, efter selv at have tilkjendegivet, hvem der skulde være Dommer i hans Sag, »lettelig kunde tænke at vorde forskånet« for nogen Proces fra Kongens Side<sup>64</sup>. Ligesom for at give dette Afslag, hvorover Dronningen

blev meget vred, en stærkere Begrundelse, lod Frederik III. hende ved samme Tid sætte i Kundskab om en Sag, der syntes at stille Ulfeldt i et meget ufordelagtigt Lys. Det er allerede tidligere berørt (ovfr. S. 185), hvorledes den sidste under sit Ophold i Holland 1649 på Frederik III.s Vegne havde forstrakt den landflygtige Prins af Wales med Subsidier til et Beløb af 24,000 Rdr. En Afsending fra Prinsen, Lord Wentworth, havde imidlertid, da han 1653 kom til Kjøbenhavn, bestemt nægtet, at Prinsen havde modtaget en sådan Understøttelse, og Kongen tøvede ikke med at gjøre Dronning Christina bekendt med denne Påstand, der iøvrigt snart efter fik en yderligere Bekræftelse ved et egenhændigt Brev fra Prinsen til Kongen<sup>65</sup>. Dronning Christina behandlede i Begyndelsen Sagen som en Bagvaskelse, men efter at der var gået nogen Tid, lod hun, som om hun havde skiftet Mening og fik så, under Påskud af i Peder Juels Nærværelse at ville opsige Ulfeldt sin Beskyttelse, som han var uværdig til at nyde længere, Juel lokket til at indfinde sig på Upsala Slot (i Efteråret 1653 var Hoffet, og med det også Ulfeldt og Leonora Christina, flyttet til Upsala for Pestens Skyld), hvor så Ulfeldt i Dronningens og hele Rigsrådets Nærværelse godtgjorde sin Uskyldighed med Hensyn til den nævnte Sag ved at fremvise Marqvisen af Montroses Kvittering for de modtagne Subsidier<sup>66</sup>. Med det samme benyttede han da Lejligheden til hos de tilstedeværende at vække en Mistanke om, at også de andre Beskyldninger, som den danske Regering rejste imod ham for Underslæb, vare lige så ugrundede som hin, og fremlagde til dette Øjemed foruden andre Aktstykker den tidligere omtalte Generalkvittering (ovfr. S. 161), som Christian IV. 1647 havde givet ham for hans Æmbeds-

førelse. Når man véd, under hvilke særegne Forhold denne Kvittering i sin Tid blev givet, og at den ikke grundede sig på nogen virkelig Regnskabsaflæggelse, kan man sige sig selv, at den med Hensyn til Spørgsmålet om Ulfeldts Skyldighed eller Uskyldighed var fuldkommen værdiløs, og selve det, at Ulfeldt ikke tidligere havde fundet Anledning til at fremlægge den, viser tydeligt nok, at han ikke selv har tillagt den større Betydning. Anderledes stiller Sagen sig med Montroses Kvittering, og det lader sig ikke nægte, at denne Sag med de engelske Subsidier var meget uheldig for Frederik III. Thi om han end, efter hvad der forelå, havde den størst mulige Grund til at anse Ulfeldt for skyldig også i dette Punkt, måtte hans Beskyldning nu efter Fremlæggelsen af hin Kvittering nødvendig tage sig ud som et lige så hadefuldt som plumbt Overfald, og da Ulfeldt selv så Sagen i dette Lys, forstår man let, at hans Hævnlyst derved end yderligere æggedes. Det er derfor også betegnende, at det er umiddelbart efter hint Optrin i Upsala at Whitelocke begynder at give mere detaljerede Oplysninger om Ulfeldts forræderiske Optræden. Dog må det tilføjes, at Ulfeldt anså Situationen for at være i særegen Grad gunstig for sine Planer. Skjønt nemlig Freden mellem Holland og England lige var ved at blive sluttet, var man dog endnu uvis om Danmarks Stilling til Freden, og da der netop ved den Tid var en stor engelsk Flåde i Søen, mente de fleste, og derimellem Ulfeldt, at den var rettet mod Danmark<sup>67</sup>. På den anden Side havde Whitelocke stadig Opmærksomheden henvendt på, hvorledes Sundtoldssagen bedst skulde kunne afgjøres til Englands Fordel, og Ulfeldt var da ikke sen til at forestille både ham og andre, at England havde stor Grund til at angribe Danmark og

megen Fordel at vente af et sådant Skridt<sup>68</sup>. Han underrettede også Whitelocke om, på hvad Måde et sådant Angreb skulde udføres med størst Udsigt til at lykkes. Han anviste Havne, hvor den engelske Flåde kunde have et sikkert Tilhold, frarådede at angribe Helsingør, men tilrådede med hele Styrken at kaste sig over Kjøbenhavn, som kun dårligt formåede at gjøre Modstand, og hvis Fald snart vilde drage Sjællands og hele Danmarks Underkastelse efter sig. Han — som nogle År senere sagde, at han kjendte »hver et Hjørne, der er på Kjøbenhavns Fæstning«<sup>69</sup> — tilbød, når Engländerne kom for Kjøbenhavn, at ville indfinde sig der selv og meddele dem, hvorledes Staden bedst skulde indtages, og han gav endog Anvisning på, hvorledes de, efter at have erobret Staden og Landet, skulde bære sig ad med at hævde deres Erobring<sup>70</sup>. Hans brændende Had lader ham ikke overse noget Punkt, hvor han kan skade sit Fædrelands Interesser, og han gjør således også Whitelocke opmærksom på, at Danmark har Ret til at indløse Orknøerne, og at man ved Fredslutningen kunde tvinge det til at opgive sine Førdringer på disse Øer<sup>71</sup>. Da det endelig er blevet ham indlysende, at England ikke strax vil angribe Danmark, og Whitelocke begynder at træffe Forberedelser til Afrejsen, gjør han alt for, at det i hvert Fald ikke skal glemmes, at England her har en for dets Interesser vigtig Opgave at løse, og foruden mundtlig at drøfte med Whitelocke, hvorledes det bedst skal blive fri for Sundtolden, overgiver han til Ambassadøren en af ham selv udarbejdet skriftlig Opsats i samme Retning, om hvilken Wh. siger, at den viste lige så megen Hengivenhed

for Cromwell og England, som hadefuld Stemning mod hans eget Fædreland<sup>72</sup>.

I det hele var Ulfeldts Adfærd på dette Punkt af en så oprørende Beskaffenhed, at Whitelocke, som selv var i høj Grad nidkjær for sit Fædrelands Interesser, ved en enkelt Lejlighed ikke kunde bare sig for — tilsyneladende i Spøg — at spørge Ulfeldt, hvorledes han kunde finde Tilfredsstillelse ved at give ham så mange Oplysninger, som kunde skade hans Fædreland<sup>73</sup>. Ulfeldt svarede, at da hans Fædreland havde stødt ham fra sig, havde han også Ret til at slå Hånden af det, og han anså ethvert Land, hvor han havde Lov til at leve, for at være mere hans Fædreland end det Land, hvor han var født. Men iøvrigt mente han ikke, at han forrødte Danmark, men tværtimod, at han gjorde det en Tjeneste ved at befri det for en Konge, som styredes af sin Dronning og hendes uhæderlige og uduelige Yndlinge, og bringe det under Cromwells frie Styrelse. Det er ikke den eneste Gang, at Ulfeldt i sine Samtaler med Whitelocke slår på, at han er en Frihedsven, men man behøver ikke at kjende meget til hans stokaristokratiske Tænkemåde for at vide, hvad han forstår ved Frihed, eller hvorfor han bruger disse Talemåder over for Republikens Afsending. Heller ikke kan naturligvis hans Ytring om at ville gjøre sit Fædreland en Tjeneste betragtes som andet end tomt Mundsvejr, efter at han i samme Andedræt har vedkjendt sig sin fuldstændige Mangel på Følelse for enhver Forpligtelse mod dette samme Fædreland. At han ikke vil Landet ondt i og for sig, men kun for derigjennem at hævne sig på Kongehuset og enkelte andre personlige Uvenner, stiller ham ikke i noget gunstigere Lys, men lader tværtimod hans brutale Egoisme, som ikke skyr for

rent personlige Formåls Skyld at bringe al Slags Ulykke og Sorg over et helt Folk, træde endnu stærkere frem. Selv om han derfor også på Grund af formentlig Forurettelse fra den danske Konges Side har ment sig berettiget til at sønderrive ethvert personligt Bånd mellem ham og sig — og det er sikkert med Rette fremhævet, at han virkelig har næret denne Anskuelse i Kraft af den feudale Opfattelse af Forholdet mellem Adelen og Kongemagten som et rent Kontraktsforhold, der kunde brydes, når det misligholdtes fra en af Siderne<sup>74</sup> —, har han sikkert ikke i sit inderste Hjerte kunnet skuffe sig selv med Hensyn til, at hans Stemplinger mod Kongen, for så vidt de tillige medførte Ødelæggelse for Fædrelandet, vare en Forbrydelse, oven i Kjøbet af den foragteligste Art. Som et Vidnesbyrd i så Henseende synes det også at måtte opfattes, at han, da han gjorde White-locke nogle af sine mest graverende Meddelelser, forlangte, at hans Navn skulde forties. Men selv om det kunde tænkes, at han havde gjort sig nogen Illusion derom, bliver hans Forbrydelse lige fuldt en Forbrydelse, så vist som man er berettiget til at dømme en Mand ikke blot efter hans eget Moralbegreb, men efter det, som tilhører Tiden, hvori han lever. Thi Ulfeldts Samtid dømte ikke meget anderledes om hans Optræden mod sit Fædreland, end vi gjøre, hvad der allerede kan sees deraf, at selv Modstandere af Danmark som Axel Oxenstjerna og Carl Gustav — før han kom på Tronen — i høj Grad misbilligede hans Adfærd<sup>75</sup>.

Det er allerede ovenfor antydnet, at Ulfeldts Stemplinger mod Danmark lige så lidt denne Gang som tidligere bare nogen umiddelbar Frugt, og ikke nok hermed syntes endog hans Stilling i Sverig en Tid at skulle blive tem-

melig usikker, da Dronning Christina i Juni 1654 endelig gjorde Alvor af sin længe nærrede Plan, at frasige sig Tronen og forlade Sverig. Efter hvad Whitelocke meddeler, havde hun engang tænkt på ved denne Lejlighed at tage Ulfeldt og Leonora Christina med sig for stadig at have dem — det vil vel nærmest sige: den første — om sig<sup>76</sup>, men heraf blev der dog ikke noget. Imidlertid gav hun endnu i sidste Øjeblik Ulfeldt et iøjnefaldende Bevis på sin Tillid og Yndest ved at vælge ham selvanden til sin Ledsager, da hun i al Hemmelighed og på en meget formløs Måde iværksatte sin Afrejse til Landets Grænse<sup>77</sup>. Ulfeldt havde iøvrigt også lige i Forvejen vist hende en ikke ringe Tjeneste ved på ny at forstrække hende med en stor Sum Penge: 200,000 Rdr., hvorfor Dronningen pantsatte ham Slottet og Amtet Barth i Pommern<sup>78</sup>, der hørte til det Gods, som var anvist til hendes Underhold. Han har uden Tvivl strax, da han fik dette Pant, tænkt at bosætte sig på Barth, og i al Fald var der efter Dronningens Tronfrasigelse — som det iøvrigt også havde været Tilfældet forrige År, efter at hans Planer vare mislykkede — Tale om, at han vilde bosætte sig udenfor det egentlige Sverigs Grænser<sup>79</sup>. Men ligesom tidligere Dronning Christina fik ham til at opgive denne Plan, således har nu måske Carl Gustav gjort det. Vistnok havde denne hidtil kun vist Ulfeldt Ligegyldighed eller endog ligefrem Uvilje, men efter at være kommen på Tronen måtte han, som gik svanger med store Felttogsplaner, også mod Danmark, snart få Øjnene op for, at Ulfeldt på mere end én Måde kunde være ham til Nytte, og da Ulfeldt uden Tvivl også snart af Kongens Krigslyst og energiske Karakter har øst nyt Håb for Udførelsen af sine Planer, måtte det uden Vanskelighed



komme til en gjensidig Forståelse mellem dem. Faktum er, at Ulfeldt blev i Sverig, og at Forholdet mellem ham og Carl Gustav inden lang Tid i visse Hovedpunkter formede sig omtrent, som det havde været mellem ham og Dronningen, idet nemlig Ulfeldt lånte Kongen Penge<sup>80</sup> og hidsede til Krig mod Danmark<sup>81</sup>, medens Carl Gustav på sin Side optrådte som hans Beskytter og endog som hans Talsmand over for den danske Regering. I sidste Egenskab vides han dog ikke at have gjort noget Skridt, før efter at Ulfeldt selv havde gjort et mislykket Forsøg på ved Trusler at fremkalde en gunstigere Vending i sine Sager. Han skrev nemlig i Eftersommeren 1654 et Brev til Kantsleren Chr. T. Sehested<sup>82</sup>, hvis Indhold angives at have været, at efter at Ulfeldt i Peder Juels Nærværelse havde »justificeret sin Administration« og rensat sig med Hensyn til Beskyldningen om de engelske Penge, mente han, at hans Gods ikke længere kunde forholdes ham; men hvis det alligevel skete, nødtes han til ved Trykken at lade Verden vide, hvad Uret der var vederfaret ham, »hvilket skulde ej lade vel, hverken for den gamle eller den unge Konge«. Naturligvis blev denne Skrivelse uden Virkning, uden for så vidt, at Carl Gustav vistnok er bleven advaret imod at lade Ulfeldt trykke noget Smædeskrift mod den danske Regering, som noget, der vilde stride imod Stettinertraktaten<sup>83</sup>, og i Virkeligheden kom heller intet sådant Skrift for Lyset. Men derimod fik Ulfeldt nu Carl Gustav — som ganske vist også af personlige Grunde højst ugjerne så, at Ulfeldt berøvedes en så betydelig årlig Indtægt — til at optræde i hans Sag, så at han den 30te Januar 1655 tilskrev Frederik III. selv et Brev, hvori han med Henvisning til, at efter Stettinertraktaten måtte intet »vidrigt« foretages mod

Ulfeldt, før hans Sag var afgjort ad Rettens Vej, anbefaler at gjengive ham Rådigheden over hans Jordegods og anden Formue i Danmark. Heller ikke dette Skridt førte dog Sagen videre. Frederik III. gav et bestemt Afslag på Carl Gustavs Opfordring og pålagde kun til nærmere Begrundelse heraf Peder Juel at gjøre den svenske Konge bekendt med Ulfeldts hele Forhold<sup>84</sup>. Imidlertid havde Carl Gustav, der for enhver Pris vilde have Krig og kun vaklede imellem, om han skulde begynde med Polen eller Danmark, bestemt sig for det første, og Ulfeldt, der således atter blev skuffet, i det mindste for Øjeblikket, gjorde endelig Alvor af, hvad han flere Gange tidligere havde påtænkt: at forlade det egentlige Sverig. Den 5te Maj 1655<sup>85</sup> drog han med Leonora Christina og sin Husstand til Barth, og på dette Sted, som jo, da den svenske Konge selv agtede at drage til Fastlandet, lå meget bekvemt til at afvente Begivenhedernes videre Udvikling, tog han nu for længere Tid Ophold med sin Familie.

Under den Udsigt, som i det foregående er givet over Ulfeldts Optræden i Sverig, og som var nødvendig, når man ikke vilde overspringe et Moment af stor Betydning for Leonora Christinas Skjæbne, have vi i længere Tid tabt hende selv af Sigte, men vende nu tilbage til hende for i Sammenhæng at berette, hvad der vides om hendes mere personlige Forhold i dette Afsnit af hendes Liv. I det hele var Leonora Christina næppe synderlig tilfreds med Opholdet i Sverig. Det kunde ikke undgås, at hun oftere måtte føle, at hendes Mands Færd ikke bedømtes gunstigt af alle, og når Ulfeldt selv i den store Bevågenhed og Tillid, Dronningen viste ham, fik en Slags Erstatning herfor, var dette langt fra i samme Grad Til-

fældet med hans Hustru. Så vidt man kan skjønne, trådte hun ikke i noget hjerteligere Forhold til Dronningen, der jo overhovedet foretrak Omgangen med det stærkere Kjøen, og hun synes ikke engang at være kommen syndelig meget til Hove udenfor de mere officielle Lejligheder<sup>86</sup>. At slutte sig nærmere til det svenske Aristokrati måtte allerede falde Leonora Christina vanskeligt som fremmed, men dertil kom endnu, at Sverigs Adel må antages endnu mindre end Danmarks at have været villig til at godkjennde det Krav på Overlegenhed, som hun uden Tvivl i sit Forhold til den vilde gjøre gjældende. Det var derfor næppe ganske ubeføjet, når Peder Juel allerede i Januar 1653 fortalte, at Ulfeldt tænkte på at forlade Stockholm også af den Grund, at »Respekten ikke er i Sverige, som Leonora Christina prætenderer«<sup>87</sup>. Men vist er det i al Fald, at hun — skjønt man ved en enkelt Lejlighed dog hører, at hun holdt Omgang med nogle af de fornemste svenske Damer<sup>88</sup> — i det hele følte sig temmelig isoleret og ensom under sit Ophold i Sverige, og så meget mere, da Dronningen i så høj Grad unddrog hende hendes Ægtefælles Selskab ved stadig at fordre hans Nærværelse. Endnu i hendes mange År efter skrevne Selvbiografi sporer man en vis Misstemning mod Dronningen i den Anledning. Hun siger, at Dronning Christina holdt af Intriger og gjerne vilde gjøre Folk skin-syge — hvad der naturligvis nærmest er sagt med Hensyn til hende selv —, men at det ikke lykkedes hende<sup>89</sup>. I Virkeligheden havde Leonora Christina, efter hvad før er sagt, næppe nogen alvorlig Grund til at ængstes for de Følelser, Dronningen nærrede for hendes Ægtefælle, men således som Forholdene vare, måtte hendes Gunst i al Fald medføre en ikke ubetydelig Gene for Hustruen.

Med alt det havde Leonora Christina så megen Grund til at være Dronningen taknemlig for den Modtagelse, hun og Ulfeldt havde fået i Sverig, og deres Fremtidsudsigter måtte uden hendes Støtte synes så tvivlsomme, at man ikke undrer sig over at høre, at hun fældede Tårer i Anledning af Dronningens Tronfrasingelse<sup>90</sup>. En tung Tid havde hun at gjennegå i Foråret 1653, da Ulfeldt lå meget syg. Hans Sygdom siges nærmest at have været Brystbetændelse (Pleuritis), men endnu efter at denne Sygdom var hævet, var han længe overordentlig afkræftet og lå til Sengs med stærkt hovne Ben og Fødder. Leonora Christina skrev nu efter Sperling, som også kom til Stede. Han tilskrev Ulfeldts Svækkelse for en Del, at han var bleven for meget åreladt, og endda vilde de svenske Læger have udtømt endnu mere Blod, hvis ikke Leonora Christina havde modsat sig det. Nogle Uger efter Sperlings Ankomst var Ulfeldt imidlertid rask og begyndte at gå til Hove igjen, og skjønt det må have været omtrent i denne Periode, at Dronningens Stemning blev lidt kjøligere imod ham, varede det dog i al Fald kun kort, inden han ligesom før tilbragte en meget stor Del af sin Tid i hendes Selskab. Og imidlertid, siger Sperling, måtte han selv sidde hjemme hos Leonora Christina og holde hende ved Selskab, og han fordrev da Tiden for hende snart ved at læse i Senekas Breve for hende (på latin), snart ved at spille Skak med hende, i hvilket Spil hun nu var bleven hans Mester. Først i September vilde Ulfeldt lade Sperling rejse, men som et Slags Erkjendtlighedsbevis havde han i Forvejen forestillet ham for Dronningen og fået hende til at udnævne ham til sin Læge, en Udnævnelse, der dog, da Dronningen snart efter abdicerede, blev uden videre Betydning for ham<sup>91</sup>.

Skjønt Leonora Christina som sagt næppe i Dronning Christinas Regeringstid kom meget til Hove, omtales dog hendes Deltagelse i et Par af de store Hof-Festligheder, deriblandt endog i et Bal, som gaves i Februar Måned 1653, det vil sige på en Tid, da Ulfeldt endnu var meget syg, om end, efter hvad der antoges, i nogen Bedring. Peder Juel mente imidlertid, at hun nærmest gik med til Ballet for ved sin Nærværelse at »choquere« ham og den danske Ambassadør Mogens Høg, der også vare til Stede<sup>92</sup>. Hendes Forhold til Carl Gustavs og hans Dronnings Hof indlededes på en mindre heldig Måde, idet både hun og Søsteren Hedvig vægrede sig ved at være med ved deres Formæling og Dronningens Kroning (24—26 Oktober 1654), fordi det forlangtes, at »de i alle Ceremonier skulde gå nedenfor Dronningens Jomfruer«<sup>93</sup>. Men alligevel tør det antages, at Dronning Hedvig Eleonora, i Overensstemmelse med Carl Gustavs Planer med Ulfeldt, har vist Leonora Christina et ikke ringe udvortes Hensyn, og således vides det bl. a., at hun, da Leonora Christina skulde rejse til Barth, gjorde hende et Afskedsbesøg på over to Timer<sup>94</sup>. At iøvrigt Leonora Christinas ydre Optræden, hvor der var nogen Anledning til at vise sig, ikke har været i mindre stor Stil i Sverig end hjemme, kan sluttes af et Par enkelte Træk, som ere bevarede. Da således Bourdelot, en af Dronning Christinas Yndlinge, stod i Begreb med at forlade Sverig, sendte Leonora Christina ham en Diamant til en Værdi af 800 Rdlr.<sup>95</sup>, og en lignende Gave gjorde hun det følgende År en engelsk Officer Croke, som var en Slægtning af Ambassadøren Whitelocke og i hans Følge. Han havde efter engelsk Skik valgt Leonora Christina til sin »Valentine« og sendte hende som sådan nogle engelske Silkestrømper og Handsker, og til Gjengæld for-

ærede hun ham da en Ring med 6 Diamanter og en Rubin til en Værdi af 80 Lstr. Sterling, »en Gave«, siger White-locke, »som var en Dame værdig, der var Datter af og Søster til en Konge«<sup>96</sup>.

Et Spørgsmål, som det vilde være af den største Interesse at få fyldestgørende besvaret, er, hvorledes Leonora Christina har stillet sig til de fædrelandsfjendske Agitationer, som betegne hendes Ægtefælles Liv ved denne Tid, men desværre ere vi her for en væsentlig Del henviste til Gisninger. At hun tørstede efter at se Gjengjældelsen ramme dem, som efter hendes Mening nærmest havde været Skyld i Mandens Fald, gjør hendes hele Sindsbeskaffenhed naturligt at antage, og så meget mere, da i hendes Øjne Modstandernes Færd virkelig i en aldeles overvejende Grad måtte tage sig ud som en blodig Forurettelse. På hvor nært Hold hun end nemlig selv havde været Vidne til Begivenhedernes Udvikling, fik hun dog selvfølgelig for en meget betydelig Del sin Opfattelse af dem gennem Ulfeldts besmykkede Fremstilling, og når dette naturligvis i det hele har bragt hende til at se Sagerne i et for ham altfor fordelagtigt Lys, gjælder dette især om et så vigtigt Punkt som Beskyldningerne for Uredelighed, hvor hun aldeles intet kunde vide af sig selv, og hvor Ulfeldts Fremstilling — der måtte synes at støttes overordentlig stærkt ved Historien med de engelske Subsidier — ganske vist ikke har ladet Spor af Tvivl tilbage hos hende om Mandens Skyldfrihed. At hun heller ikke, i al Fald ikke i fortrolige mundtlige og skriftlige Meddelelser, har lagt Dølgsmål på sine Følelser mod dem, fra hvem hine efter hendes Mening uretfærdige Beskyldninger og hele hin Forfølgelse udgik, lader sig vel tænke, og der er derfor heller ikke noget, som for-

byder at tro, hvad Frederik III. nogle År efter beskyldte hende for, at hun »under hendes egen Hånd« — det vil vistnok nærmest sige, i Breve til Moderen — havde »diffameret og utilbørlig angreben« hans Person og Regering<sup>97</sup>. Imidlertid er der fra alt dette et langt Spring til en ligefrem forræderisk Optræden, hendes Had til de enkelte Personer behøver på ingen Måde at være slået ud i en overlagt og planmæssig Ophidselse af en fremmed Stats Magthavere mod hendes eget Fædreland, og selv bortset fra, at en Kvinde, der gjorde sig skyldig i en sådan Handling, dog til syvende og sidst på Grund af sin fjernere Stilling til Sagerne og den ringere Virkning, hun derfor altid måtte vente at gøre, ikke kunde måles med ganske samme Målestok som en Mand, tror jeg bestemt, uden endog for mig selv at ville søge at besmykke noget som helst i Leonora Christinas Færd, at hun på det nævnte Punkt ikke på langt nær er gået så vidt som hendes Ægtefælle. Det forekommer mig ikke at være nogen særdeles dristig Antagelse, at hun allerede som Christian IV.s Datter kan have haft et højere Syn på og en stærkere Følelse af, hvad hun skyldte både sig selv og sit Fædreland, end hendes af partikulære Standsinteresser hildede Ægtefælle, og det fortjener i al Fald at anføres, at der ikke hos de bedst underrettede, som Peder Juel og Whitelocke, forekommer nogen Udtalelse, der kunde tjene som Støtte for en Beskyldning imod hende i den angivne Retning.

I de lidt ensomme Forhold, hvorunder Leonora Christina levede i Sverig, fandt hun rig Lejlighed til at underholde sig skriftlig med Frænder og bekendte i Fædrelandet. I det hele var dog hendes Brevvexling ikke af en sådan Natur, at den kunde være hende til stor Opmuntring. Af

de tidligere Venner vare de fleste faldne fra, og den Skuffelse, Leonora Christina led herved, blev ikke uden Indflydelse på Forholdet til de andre, idet den også bragte hende til at betragte disse med en vis Mistillid, der dog i enkelte Tilfælde næppe var fuldt begrundet. Således var hun vistnok noget uretfærdig mod et Par gamle Venner, Rigsråd Oluf Parsberg og hans Hustru Karen Kruse, når hun tog dem ilde op, at den første havde underskrevet en og anden af Rigsrådets skriftlige Udtalelser i Ulfeldts Sag, og vistnok særlig Erklæringen om »Æresforsvaret«. Karen Kruse bevidner på det helligste, at han først efter en heftig Protest skrev under, og at han siden »svor og forbanded' sig på«, at man aldrig skulde få ham til at underskrive Erklæringen om Ulfeldts Afskedigelse som Rigshovmester<sup>98</sup>, og der er virkelig al Grund til at tro, at dette forholder sig således<sup>99</sup>, ligesom også, at hun for sin egen Person er oprigtig, når hun ved en anden Lejlighed ytrer til Leonora Christina: »Gud straffe mig, om jeg vilde ikke elske en Orm, der kryber på Jorden, for Eders Skyld, og, så længe jeg lever, vil elske Eder, ikke som en Ven, mens som I var min Moder«<sup>100</sup>. Noget mere tvivlsomt stiller det sig måske, om hun har ganske Ret, når hun afviser som ugrundet Leonora Christinas og Ulfeldts Mistanke om, at hendes Svigersøn, Laurids Ulfeldt, en ældre Broder til Korfits, ikke havde forholdt sig ganske broderligt mod den sidste efter hans Bortrejse<sup>101</sup>, og det samme gjælder om et Forsvar mod en lignende Mistanke, som en anden af Leonora Christinas Korrespondenter, Anna Elisabeth v. d. Gröben, fremfører for sin Mand, Flemming Ulfeldt, en yngre Broder til Korfits<sup>102</sup>. At de to Brødre ikke havde gjort noget positivt Skridt i Korfits Ulfeldts Disfavør, tør vist antages for afgjort, men på den



anden Side lader det sig let tænke, at den sidstes Op-træden i Sverig kan have vakt deres Misfornøjelse og fremkaldt en vis Kjølighed i deres Forhold til ham, og for Laurids Ulfeldts Vedkommende er dette så meget sandsynligere, som han aldrig sees at have stået på nogen synderlig fortrolig Fod med Broderen, hvorimod han var vel set af Kongen og også efter Broderens Fald vedblev at holde sig i Frederik III.s Gunst.

En Gruppe for sig i Leonora Christinas Korrespondance i disse År danne de Breve, der vexledes mellem hende og hendes Søkende og Moder. Skjønt mange af dem ere tabte, og vi navnlig ingen kjende af Leonora Christinas egne Skrivelser, ser man af det, der er bevaret af denne Brevvexling, at den må have været betydelig. Men således som Familiens Kår éngang vare, kunde det mindst af alt ventes, at der skulde være nogen Glæde at hente for Leonora Christina på denne Kant, og i Virkeligheden er Indholdet af disse Breve i det hele lidet lysteligt. På den anden Side ere Brevene i flere Henseender så oplysende, at vi ikke kunne undlade at dvæle noget ved dem. Et af de få Lyspunkter i Brevvexlingen er den oprigtige og stærke Kjærlighed til Leonora Christina og hendes Maud, som på det tydeligste fremlyser af de ikke få Breve, der ere skrevne til den første af hendes Moder<sup>103</sup>, og hvor vel begrundet end denne Kjærlighed må synes ved den Deltagelse, de begge altid havde vist hende i hendes betrængte Forfatning, er man dog så lidt forvænt med Følelser af en ædlere Natur hos Fru Kirsten, at man kun med en vis Overraskelse noterer dette Træk. I Datterens Barm nedlægger Moderen med største Uforbeholdenhed og Tillid alle sine Sorger, til hende tyr hun om Råd og Trøst, og hun har intet højere Ønske, end at

hun inden sin Død — som hendes stærkt tiltagende legemlige Skrøbelighed syntes at stille i en ikke meget fjern Udsigt — kan samles i Glæde med Datteren, hendes Ægtefælle og hendes Børn, og at det må blive Datteren, som besørger hendes Begravelse, da hun ellers frygter »at komme slet hen«<sup>104</sup>. Mange ere også hendes Ytringer af Taknemlighed for kjærligt Hensyn og Deltagelse, som Leonora Christina endnu bestandig viser hende, så at det sees, at Datterens Følelser for Moderen ikke blot hørte Fortiden til. Et synligt Bånd mellem sig og den kjære Datter havde Fru Kirsten en Tid lang i Leonora Christinas yngste Søn Leo, der, som før omtalt, blev tilbage hos hende ved Forældrenes Bortrejse fra Danmark, og hvem hun, der endnu mest boede på Boller, beholdt hos sig, indtil Leonora Christina i Sommeren 1654 krævede ham tilbage<sup>105</sup>. Der forekommer i Fru Kirstens Breve mange Antydninger af, hvor højt hun elskede denne Dreng, og hvor ondt det gjorde hende at måtte skilles fra ham. Han førtes over til Sverig af Mosteren Sophie Elisabeth, Grev Pentz's Enke, som fra den Tid af for en stor Del synes at have haft sit Ophold hos Leonora Christina, og navnlig levede en Tid lang sammen med hende på Barth Slot.

Der forekommer i Fru Kirstens Breve til Datteren nogle Ytringer, som sætte hendes Stilling til Ulfeldts politiske Færd i Sverig i et temmelig påfaldende Lys. Jeg bør dog først oplyse, at meget i Brevene er skrevet i Chifre, der endnu ikke kunne tydes, men som dette langt fra gjælder alle Brevene, således findes der selv i dem, det er Tilfældet med, ikke få meget uforbeholdne Udtalelser, som ere skrevne på almindelig Måde. Og det

er da overraskende at se, at skjønt Fru Kirsten, som rimeligt er, i det hele betragtede Svigersønnens Sag over for den danske Regering som en retfærdig Sag, og skjønt hun heller ikke lægger Skjul på sit Had til de danske Magthavere, synes hun dog ikke at vide noget nærmere om Ulfeldts forræderiske Agitationer, og for så vidt Rygter derom ere komne hende for Øre, anser hun dem — ligesom de mod ham rettede Beskyldninger for Uredelighed<sup>106</sup> — for rent Opspind. Det er allerede ganske betegnende i så Henseende, at hun glæder sig over Freden mellem England og Holland, fordi Danmark er indesluttet i Freden<sup>107</sup>, men endnu mere slående synes det, når hun i et Brev, der er lidt senere end de fleste andre, som her omtales, nemlig fra 21de Juni 1656, fortæller Leonora Christina, hvilken »Hjertesorg« hun har af, at hun »skal høre så mange foragtelige Ord om sin Søn Rigens Hovmester, som ham sker så stor Uret med«, og navnlig fremhæver som en løgnagtig Bagvaskelse, at han skulde have tilbudt Carl Gustav to Tønder Guld for at angribe Danmark i i Stedet for Polen<sup>108</sup>. Der er intet, som lader antage, at disse Ytringer ikke ere oprigtigt mente, og kaste de ikke ligesom et Gjenskin over Leonora Christinas eget Forhold til disse Sager? Er ikke den naturligste Forklaring af Moderens mangelfulde Kjendskab til Ulfeldts Planer den, at heller ikke Datteren heltud billigede disse Planer? Havde hun gjort det, vilde hun sikkert hverken have forsømt at underrette Moderen om dem eller — med den Indflydelse, hun havde på hende — at stemme hende gunstigt for dem.

Fru Kirstens Kjærlighed til Leonora Christina og hendes Ægtefælle stikker så meget mere af i Brevvexlingen, jo mindre der kommer frem af denne Følelse i

hendes Forhold til de andre Børn og Svigersønner. Dette Forhold var i Virkeligheden, ligesom Forholdet mellem Svogrene og Svigerinderne indbyrdes, for en overvejende Del så slet som muligt. De Elementer til Splid, som allerede tidligere havde været til Stede i denne Kreds, vare ved den Ulykke, der havde ramt den, kommen til frodig Udvikling, på alle Kanter var der en dyb gjensidig Mistro, ja et Had, som i og for sig er højst uhyggeligt, hvor Talen er om så nær pårørende, men som bliver det endnu mere ved den yderst voldsomme og rå Måde, hvorpaa det ikke sjældent giver sig Luft. Vi ville se lidt nærmere både på disse uskjønne Enkeltheder og på den også i andre Henseender stærkt fremtrædende Demoralisation i hin Kreds, og jeg bemærker kun, at skjønt jeg herved fortrinsvis agter at holde mig til den Tid, da Leonora Christina opholdt sig i Sverig, medtager jeg dog, for ikke at adskille, hvad der hører sammen, også undtagelsesvis et og andet Træk, som tilhører den første Tid af hendes og Ulfeldts Ophold på Barth Slot.

Ikke mindst uhyggeligt fremtræder Forholdet mellem Fru Kirsten og hendes eneste Søn. Som tidligere omtalt havde Valdemar Christian flere Gange forgjæves henvendt sig til Frederik III. om Understøttelse, hans Forsøg på at blive ansat i Sverig var strandet, og da han, skjønt han af Navn vedblev at stå i Kejserens Tjeneste, ikke synes i lang Tid at have oppebåret nogen Lønning, var han virkelig efterhånden i pekuniær Henseende kommen i en temmelig beklagelig Forfatning. Han opholdt sig i hine År mest i Køl'n, og herfra overhængte han stadig Moderen med Anmodninger om Penge. Hvis man kan tro ham, havde han endog et ligefrem Krav på hende i så Henseende. Han påstod nemlig, at det var hende,

som — i Forening med Ulfeldt og Leonora Christina — havde bestemt ham til ikke at modtage ringere Vilkår af Frederik III., end han havde haft under Christian IV., og at hun havde lovet ham, hvis han ikke opnåede dette, at ville holde ham skadesløs<sup>109</sup>. Dette sidste har dog i hvert Fald næppe været at forstå bogstaveligt, men vist er det, at Valdemar Christians Fordringer bleve mere og mere påtrængende, og da Moderen tilsidst blev både træt af og ude af Stand til at fyldestgjøre dem, optrådte dette »Fordærvsens Barn«, som hun selv kalder ham, på en ligefrem slyngelagtig Måde imod hende. Sagen var, at han, som på alle Kanter så sig om efter en Udvej af sin trykkede Stilling, endelig havde troet at finde en sådan i en Udsoning med den danske Konge, og i den Anledning gjorde han da (1654) gennem Hann. Sehested — og uden Tvivl tilskyndet af denne Svoger, som nu var taget til Nåde igjen — Frederik III. en Afbigt for Fortiden, idet han tillige lovede alt godt for Fremtiden, når det blot måtte tillades ham at bo uhindret i Danmark. Hertil vilde der selvfølgelig ikke have været noget at sige, hvis han ikke tillige for Kongen havde angivet Moderen og Ulfeldt som dem, der havde været Skyld i, at han ikke før havde underkastet sig, og i, at han havde søgt Tjeneste i Sverig. Dette påstod i det mindste Moderen selv, at han gjorde, og hun tilføjer, at han tilbød Kongen at bevise sit Udsagn ved Breve fra hende, som vare i hans Eje, og til hvilke der sluttede sig Breve fra Leonora Christina, som handlede om samme Sag<sup>110</sup>. Mulig har dog dette med Brevene kun været et Påfund for at skræmme Moderen, og vist er det i hvert Fald, at han til samme Tid forsøgte at true hende selv til at afkjøbe ham de pågjældende Breve, idet han som Vederlag fordrede, at

hun skulde afstå ham en af sine Gårde<sup>111</sup>. Skjønt Fru Kirsten ikke vilde vedgå, at der stod noget i Brevene, som man kunde gjøre hende noget for, »om Ret måtte gjælde«, blev hun dog virkelig greben af den heftigste Skræk ved Tanken om, at Kongen skulde få dem at se, og hun tilbragte nu en Tid i en Spænding, som yderligere nedbrød hendes i Forvejen svage Helbred, og som i hendes Breve giver sig Luft i de voldsomste Forbandelser over Sønnen, over »hans Skolemester« Hann. Sehested, og endelig over Hans Lindenov, der efter Hann. Sehesteds Bortrejse til Udlandet havde påtaget sig at føre Valdemar Christians Sag hos Frederik III. Det kom nu imidlertid ikke til nogen Udsoning med Kongen<sup>112</sup> — til Dels, som det synes, fordi Valdemar Christian ikke vilde opgive sin Titel og sit Våben som Greve af Slesvig og Holsten — og da Valdemar Christian mærkede dette, forandrede han også sin Taktik over for Moderen, udtrykte sin Anger over sin tidligere Opførsel og lovede Bod og Bedring, men at han også herved kun havde sin egen Fordel for Øje, viste sig tydeligt ved, at hans Omslag ledsagedes af nye indtrængende Anmodninger om Penge og om, at Moderen skulde skifte med ham<sup>113</sup>. Ved de herom stedfindende Forhandlinger havde han en Talsmand i Søsteren Frøken Christiane, Hann. Sehesteds Hustru, som bl. a. gjorde gjældende, at han skulde bruge Pengene, fordi han agtede igjen at søge aktiv Tjeneste, og skjønt Moderen ikke troede denne Datter stort bedre end Sønnen, lod hun sig dog endelig bevæge til at forstrække den sidste med en større Sum. Hendes Mistro med Hensyn til Anvendelsen af disse Penge viste sig dog denne Gang at være ugrundet. Valdemar Christian tog virkelig i 1655 Tjeneste under Carl Gustav, men allerede Året efter, i

April, faldt han i en Kamp mod Polakkerne tør Lublin og gjorde herved det Ønske til Virkelighed, som Moderen noget i Forvejen havde udtalt: »Gud fri mig for ham, Gud for sin blodige Sveds Skyld lade mig aldrig få ham [at] se her i Verden!«<sup>114</sup>.

At Leonora Christina i alt væsentligt billigede Moderens Optræden lige over for Valdemar Christian, og vistnok endog selv tilskyndede hende til ikke at vise sig for eftergivende imod ham, tør sluttes af flere Antydninger, og Følgen blev da ganske naturligt, at hun i høj Grad pådrog sig hans og hans Hjælperes Vrede, men ingens måske mere end Søsteren Frøken Christianes.. Et Brev fra den sidste til Moderen af 8de April 1655<sup>115</sup> er meget oplysende i så Henseende, men det viser tillige, hvorledes flere af Leonora Christinas nærmeste pårørende — også uden særligt Hensyn til Valdemar Christians Sager — med den største Skinsyge og Misundelse betragtede det gode Forhold, der fandt Sted mellem Fru Kirsten, Leonora Christina og hendes Ægtefælle, idet de navnlig frygtede for, at dette Forhold skulde være til Skade for deres egne pekuniære Interesser. Brevet, der også er holdt i en lidet sømmelig Tone mod Moderen, strømmer over af det giftigste Nag til Leonora Christina og Ulfeldt. Frøken Christiane beklager, at Moderen kun tror få af sine Børn, og ønsker, at hendes store »Affektion« må være falden på de rette Steder, men med Tiden vil nok enhver blive erkjendt for det, han er. De, hvem Moderen tror, siger hun, ere således sindede, at når de kun kunne fremme deres egne Interesser, bryde de sig ikke om, hvorledes det går andre. Moderen véd nok selv, »hvilket af hendes Børn der haver efter sin Skyldighed gjort hende Tjeneste, og hvilke der haver været uformættelige med Foræring;

nu ere de dog de bedste, og en anden, som haver forspildt al sin egen Velfærd for at ervise sin Tjeneste, den haver de meget så med, som Fru Moder selv bedst er bekjendt«; kun Gud kan betale dem efter Fortjeneste. Hun ytrer, at dengang Valdemar Christian kunde give Leonora Christina Foræringer, da var han afholdt af hende, men siden han er bleven fattig, er det forbi med Kjærligheden. Hun siger, at da han i sin Tid drog til Rusland og havde indsat Leonora Christina til sin Arving for det Tilfælde, at han ikke kom igjen, da blev der »noksom stridt derfor, at man ikke gjerne vilde have haft ham tilbage igjen« (!), ja hun slår endog på, at Ulfeldt og Leonora Christina efter Christian IV.s Død vistnok have brændt Breve (særlig vedrørende Valdemar Christian), som vare dem ubehagelige, uden at hun dog anfører anden Støtte for sin Formodning, end at de »haver vel kunnet« gjøre det: Kort sagt, hendes Udtalelser dikteres helt igjennem af et så åbenbart Had til Søsteren, at hendes Brev nærmest har Betydning som Bidrag til hendes egen Karakteristik, idet man ikke tør stole på en eneste af hendes Angivelser, før den bevises andet Steds fra. Ret interessant er det ellers at se af et andet Brev, som hun skrev til Søsteren Hedvig<sup>116</sup>, og som også er fuldt af Spydigheder mod Leonora Christina, at hun vel vogtede sig for at henvende sine Udgydelser til denne selv; nu får hun nok Streger (o: Skoser), siger hun, men mere vilde hun få, hvis hun selv skrev til Leonora Christina: »min Forstand er ikke så stor som hendes, at jeg kan give så subtile Streger«. Men iøvrigt, siger hun samme Steds, har hun »fra første Begyndelse ikke været vel lidt af sine Søstre«, og hun har engang troet, at det var for hendes Mands, Hann. Sehesteds Skyld, men nu ser



hun nok, at det er en Fejltagelse. At Frøken Christiane virkelig med en Karakter som den, der fremlyser af hendes Breve, har haft vanskeligt ved at gjøre sig afholdt, forstår man meget vel, men ikke desto mindre er det en Kjendsgjerning, at den Uvilje, som en større Del af hendes Slægtninge nærede mod hendes Mand, endnu langt overgik den, de nærede mod hende selv, og således viser Forholdet sig også i den her omtalte Brevvexling.

Da Hann. Sehested i en følgende Tid ikke blev uden Indflydelse på Leonora Christinas og Ulfeldts Skjæbne, uden at man dog endnu har kunnet blive ret enig om, enten hvor meget han virkelig har grebet ind deri, eller hvilke Følelser han nærede mod Svigerinden og Svogeren, turde det være rigtigst her i Korthed at sammenfatte, hvad der med nogenlunde Sikkerhed vides om det hidtidige Forhold mellem ham og dem eller overhovedet de andre Medlemmer af Svigersønekredsen. Man må da huske, at der allerede i Christian IV.s Tid bestod en stærk Skinsyge mellem ham og Ulfeldt, og efter hvad der foreligger, er det utvivlsomt, at denne Følelse for Ulfeldts Vedkommende gik over til ligefrem Had, da han så, at medens hans egen Kredit hos Kongen sank mere og mere, steg Hann. Sehested stedse højere i Kongens Gunst, indtil han tilsidst opnåede den for Ulfeldt så særlig krænkende Løsning af sit Regnskabsforhold til Righshovmesteren. Da imidlertid Ulfeldt kort før Kongens Død gjenvandt sin tidligere Indflydelse, måtte Hann. Sehested atter give Afkald på, hvad han havde vundet, og dette ydmygende Nederlag har næppe kunnet andet end stemme den ærgjerrige og stolte Mand lige så fjendtligt mod Svogeren, som denne selv var stemt mod ham. Som en anden Ting, der allerede i Christian IV.s Tid

havde opbragt ikke blot Ulfeldt, men hele det øvrige Svigersønneparti mod Hann. Sehested, er tidligere omtalt den Koldsindighed, han i lang Tid viste i Fru Kirstens Sag, og som gjorde, at han først i Slutningen af Kongens Levetid optrådte på en mere virksom Måde i Fællesskab med de andre. Forholdet mellem ham og Ulfeldt forbedredes ikke under Frederik III., thi medens det heller ikke varede længe, inden denne Konge lod Righovmesteren føle sin Uvilje, var han personlig Hann. Sehested gunstigt stemt, og frelste dette ham end ikke fra at falde, gjorde dog uden Tvivl Erindringen om den tidligere gode Forståelse, at Faldet ikke blev endnu dybere. Den Eftergivenhed og Bøjelighed, som Hann. Sehested viste ved denne Lejlighed, og som gjorde Ulfeldt så meget mere isoleret i hans Kamp mod Kongen, vakte det højeste Mishag hos den større Del af Svigersønnepartiet og især hos Ulfeldt selv, der endog, ligesom Leonora Christina, må antages at have regnet ham blandt dem, der ligefrem bidroge til at styrte ham<sup>117</sup>. I det hele er sikkert Hann. Sehesteds Færd allerede dengang af de andre bleven betragtet som et Forræderi mod Svigersønnepartiets Interesser, men endnu mere måtte dog hans Bestræbelser efter at vinde Kongens Gunst tilbage sees i dette Lys, Bestræbelser, som toge deres Begyndelse strax efter hans Fald og uafbrudt fortsattes i flere Ar. Det kan her nævnes, at det tilsidst (1654) virkelig lykkedes ham at formilde Kongen så vidt, at der tillagdes ham en årlig Pension på 4000 Rdlr., og at det tillodes ham at gå i fremmed Tjeneste<sup>118</sup>, en Tilladelse, som han dog først et Par År efter gjorde virkelig Brug af, da han (1656?) lod sig ansætte som Artillerigeneral i den spanske Konges Tjeneste<sup>119</sup>. Allerede inden han opnåede hin

Udsoning med den danske Konge havde han imidlertid endnu yderligere opflammet sine pårørendes Forbitrelse imod sig, idet han dels skal have tænkt på, i Forening med Hans Lindenov, at få Fru Kirsten sat under Formynderskab, fordi hun sendte en Del af sine Penge og sit Gods ud af Landet<sup>120</sup> — de mente uden Tvivl nærmest til Fordel for Ulfeldt og Leonora Christina — dels, som før omtalt, søgte at skille Valdemar Christian fra de andre og få ham tilbage til Danmark. Efter alt dette kan det ikke overraske nogen, at den Brevvexling, vi for Øjeblikket nærmest beskæftige os med, strømmer over af de voldsomste Udbrud af Had til og Foragt for ham. I Fru Kirstens Breve forekommer ofte Ytringer af lignende Art som denne i et Brev fra September 1654: »Gud lade Ulykke og Hjertesorrig møde og følge ham, i hvor han er«<sup>121</sup>, og selv Elisabeth Augusta, Hans Lindenovs Hustru, som personlig var forholdsvist lidt berørt af de forskellige Handlinger, der lagdes ham til Last, bruger allerede i Oktober 1652 sådanne Udtryk om ham: »Hannibal, den Skjelm . . . videre om hannem at skrive er han ikke værd, thi vi kjender hannem nok, hver i sit Sted; Guds Strafs Plage være over hans Person . . . den Gud, som gjorde Achitofels Råd til Dårlighed, lever endnu og kan og vel gjøre hans og de andres med Guds Hjælp ligeså«, osv.<sup>122</sup> — Men når dette tilstrækkelig tydeligt viser den Stemning, der herskede mod Hann. Sehested hos en større Del af Svigersønnekredsen, er der heller ikke mindste Tvivl om, at han — vel både på Grund af det, Ulfeldt ligefrem havde gjort imod ham, og på Grund af den Måde, hvorpå han betragtedes og omtaltes af ham, Leonora Christina og deres Venner — fuldstændig gengjældte de pågjældendes Følelser, og i denne Henseende

er bl. a. Beretningen om et Sammenstød, som Elisabeth Augusta havde med ham i Slutningen af 1655 meget oplysende<sup>123</sup>. Hann. Sehested var ved den Tid meget opbragt på Valdemar Christian, uden Tvivl især fordi denne var gået i svensk Tjeneste og derved ganske havde nedslået hans Håb om at få ham udsonet med den danske Konge<sup>124</sup>, og da han under et Besøg, han aflagde hos Hans Lindenov, mente sig fornærmet af Elisabeth Augusta ved, at hun udbragte Broderens Skål, blev han så heftig, at han bl. a. betegnede hende som en »Skidtfos« og Kirsten Munks Børn i det hele som noget »Pak, det Djævlens fare i dem i Hobe«. Men Elisabeth Augusta blev ham ikke Svar skyldig, »Skjælm og Hundsfot var den bedste Titel«, han fik, og kort sagt, det kom til en Scene imellem dem, hvori den ustyrligste Lidenskab gav sig Luft under en så overordentlig rå og plump Form, at man næppe vilde holde det for muligt, hvis ikke Elisabeth Augusta selv — og det endda, så vidt man ser af hendes Udtryk, med Forbigåelse af det allerværste — havde beskrevet Optrinet. Et Par Dage efter blev Hann. Sehested syg og beskyldte Elisabeth Augusta for at have forgivet ham, og ved denne Lejlighed kom også hans Had til Ulfeldt og til Leonora Christina for Dagen. Den første synes han endog at have sigtet for, i Forening med Sperling, at have forgivet Christian IV., og skjønt hans Udtalelser om Leonora Christina på en Måde ramme Elisabeth Augusta stærkere end hende, ere de dog også for hendes Vedkommende tilstrækkelig betegnende. Han sagde nemlig til sin Hustru, Frøken Christiane, hvem han heller ikke i hin Scene med Søsteren havde skånet, at før havde han altid ment, at Leonora Christina var »den forbandetste Kvind, som kunde være til«, men nu så han

nok, at Elisabeth Augusta var »ni Gange forbandeder«. Der er så meget mere Grund til ikke at overse disse Vidnesbyrd om Hann. Sehesteds Følelser mod Ulfeldt og Leonora Christina, fordi man har villet gjøre gjældende, at han næppe har gjengjældt de meget uvenlige Følelser, disse nærrede mod ham<sup>125</sup>.

Skjønt Hans Lindenov ellers i ingen Henseende tåler nogen Sammenligning med Hann. Sehested, var han dog næppe meget mere afholdt end denne af det Ulfeldtske Parti, og Fru Kirsten bruger i sine Breve til Leonora Christina fuldt så stærke Udtryk om ham som om den anden Svigersøn. Hendes Had til ham hidrørte ikke blot fra, at han i flere Henseender, som tidligere omtalt, gjorde fælles Sag med Hann. Sehested og Valdemar Christian mod hende, men også og især fra den Måde, hvorpå han for egen Regning plagede og forfulgte hende. Hans pekuniære Forfatning var i høj Grad slet, han var i Gjæld til alle, også til Ulfeldt, og efter at alle Midler til at gjøre Penge vare udtømte — hvoriblandt også, at han i 1653 fik Svigermoderen til at afkjøbe sig Gården Tybring<sup>126</sup> — trængte han, ligesom Valdemar Christian, på, at hun skulde skifte med sine Børn, idet han i modsat Tilfælde truede både med Rettergang og med alt muligt ondt. Han fik i Virkeligheden i Slutningen af hendes Levetid en Sag i Gang imod hende<sup>127</sup>, og det påståes i det hele fra alle Sider, at de Fortrædeligheder og Sorger, denne Svigersøn voldte hende, bidrog ikke lidt til at fremskynde hendes Død<sup>128</sup>. Hvad hans Forhold til Kongen angår, synes det, som om han i det hele har fået Lov til at leve temmelig uforstyrret. Frederik III. anså uden Tvivl den rå og lidet begavede Mand, som kun brød sig om Heste og Fruentimmer, som var i Gjæld til op over

Ørerne og ikke nød nogen Anseelse, for altfor ubetydelig, til at han kunde blive farlig for ham. På den anden Side afværgede Kongen hans Bestræbelser for at komme i personlig Berøring med ham, og når Elisabeth Augusta ved en enkelt Lejlighed meddeler Leonora Christina, at Hans Lindenov havde sagt hende, at Kongen ikke vilde være sammen med ham eller hende, fordi han så kom til at tænke på »det meget onde«, Leonora Christina havde gjort ham<sup>129</sup>, er dette uden Tvivl nærmest kun at betragte som Hans Lindenovs Kvittering for en Opsigelse, som Ulfeldt netop ved denne Tid gjennem Leonora Christina havde sendt ham på de Penge, han skyldte ham. Det var kort efter, at Hans Lindenov havde solgt Tybring til Svigermoderen, og det så virkelig et Øjeblik ud til, at Ulfeldt skulde få sit Tilgodehavende hos ham udbetalt. Men skjønt Leonora Christina i den Anledning vexlede mange Breve med Søsteren, skete det dog ikke, og da Leonora Christina synes at have gjort Elisabeth Augusta Bebrejdelser herfor — vistnok ellers ufortjent, da hun ingen Indflydelse havde på Manden og selv synes at have ønsket, at Pengene bleve betalte — indtrådte der en Tid en Spænding også med denne Søster, men den hævede sig dog igjen<sup>130</sup>.

Skildringen af de sørgelige og uhyggelige Tilstande i det tidligere Svigersønparti er ikke udtømt ved Skildringen af Forholdet mellem Svigermoderen og Svigersønnerne, Moderen og Børnene, Broderen og Søstrene, Svogrene og Svigerinderne indbyrdes. Det står tilbage at tale om Forholdet mellem Mændene og deres Hustruer. Dette var for de tre Ægteskabers Vedkommende — Hann. Sehesteds, Hans Lindenovs og Ebbe Ulfeldts — så slet, som det vel var muligt, og de Ytringer af gjen-

sidig Foragt og Had, som komme frem navnlig i de to sidst nævnte Ægtepars Breve både mellem dem selv indbyrdes og til andre, ere så voldsomme og undertiden tillige i deres Form så plumpe, ja pøbelagtige, at kun ens egne Sansers Vidnesbyrd kan gjøre det ret troligt. At der iøvrigt på begge Sider var gyldig Grund til Klage, er ganske ubestrideligt, og når måske, hvad Mændene angår, Ebbe Ulfeldt var den eneste, som pryglede sin Kone eller dog for Alvor truede med at ville gjøre det, førte de dog alle tre et udsvævende Liv og vare deres Hustruer utro. Men også disse havde mange højest uelskværdige Sider, og hvad den ægteskabelige Troskab angår, synes ingen af dem at have holdt den i synderlig mere Hævd end deres respektive Mænd, ja for det ene Ægtepars Vedkommende endte det endog med en offentlig Skandale, idet nemlig Frøken Hedvig løb bort fra sin Mand med en af hans undergivne. Både Elisabeth Augusta og Christiane havde ofte truet med ligeledes at forlade deres Mænd, men Truslen synes dog ikke at være kommen til Udførelse, for Christianes Vedkommende måske nærmest fordi Moderen frarådede det, hvorover hun var meget vred<sup>131</sup>.

Skjønt Leonora Christina, som man alt har set, ikke undgik at berøres af det Lidenskabens Uvej, som rasede i hendes nærmestes Kreds, er det dog interessant og betegnende at lægge Mærke til, hvorledes hun midt i Brændingerne står som det faste Punkt, til hvilket de alle stadigt med eller mod deres Vilje nødes at se hen, og hvorledes hun, medens hun søger at støtte de mod hende vel sindede med Råd og Trøst, endog hos dem, der ere hende fjendtlig stemte, forstår at holde sig i en Respekt, der i det mindste til en vis Grad lægger Bånd på deres Optræden. Jeg har i denne Henseende allerede anført,

hvorledes Søsteren Christiane, da hun er allermest forbitret på hende, tydeligt giver til Kjende, at hun ikke tør tilskrive hende personligt derom, og et Vidnesbyrd i samme Retning er det, at da Ebbe Ulfeldt efter Leonora Christinas Afrejse fra Sverig begyndte at optræde på den voldsomste Måde over for sin Hustru, udtrykte han sin hoverende Glæde over, at hun »nu intet kunde klage ham for Hovmesterinden; hun var nu borte«<sup>132</sup> — en Ytring, der også minder om, at Leonora Christina kort før sin Afrejse skal have givet ham en skarp Irettesættelse, fordi en svensk Adelsmand i hans Nærværelse havde brugt et foragteligt Udtryk om Valdemar Christian, uden at han strax havde krævet ham til Regnskab derfor<sup>133</sup>. Under det sørgelige Samliv, Søstrene Hedvig og Elisabeth Augusta førte med deres Mænd, er det til Leonora Christina, de henvende sig med deres Beklagelser, og da Frøken Hedvig tænkte på at forlade Ebbe Ulfeldt, anmoder hun hende på det ynkeligste om at leje et Hus til sig i Stralsund eller blot en Vrå, hvor hun kan skjule sig<sup>134</sup>. Om Frøken Christiane, uagtet sin fjendtlige Stemning, har tilskrevet Leonora Christina i samme Retning, dengang hun agtede at drage fra Hannibal Sehested, kan ikke sees, men da man ved, at hun tænkte på i dette Tilfælde at bosætte sig i Stralsund eller i Wismar<sup>135</sup>, er det ikke urimeligt, at også hun har haft en Følelse af at være mere i Sikkerhed, når hun kom i Søsterens Nærhed. I hvert Fald er det ubestrideligt, at Søstrene i alle væsentlige Punkter anerkjendte hende som værende dem absolut overlegen\*), og Eftertiden må ganske godkjende denne

\*) Her kan endnu anføres en Ytring af Elisabeth Augusta til Leonora Christina selv i et Brev af 21. Oktober 1652 (Danske Saml. 2 R. II, 322): »Jeg vilde vel trøste dig



Synsmåde. En Sammenligning mellem hende og dem kan kun bidrage til at hæve hende frem, og medens Søstrene selv måske nærmest havde Øje for hendes større Intelligents og Karakterstyrke, hendes rigere Dannelse og Verdenserfaring, vil Nutiden næppe lægge mindre Mærke til, at hun også ubestrideligt indtog et højere Standpunkt i moralsk Henseende, og særlig gjælder dette hendes Forhold i Ægteskabet, der danner et fuldstændigt Modstykke til de Billeder af Ryggesløshed og Råhed, som Søstrenes Ægteskaber for en overvejende Del frembyde. Selv hendes vitterlige Fejl synes ved en Sammenligning med Søstrenes mindre store, og et og andet Træk ved hendes Fremtræden, som man i vor Tid af og til har opholdt sig ved, svinder i denne Belysning ind til intet. Jeg tænker herved især på den en Gang imellem mod vore Sømmelighedsfordringer stridende Frihed og Drøjhed i Udtryksmåde, som bl. a. kan iagttages i hendes skriftlige Efterladenskaber. Det er i Virkeligheden en Egenskab, der overhovedet tilhører Tiden, og vil man overbevise sig om, hvor forholdsvis uskyldig Leonora Christina er på dette Punkt, behøver man blot at sammenligne hendes Frihed med den både Udtrykkets og Sindets Råhed, som er fremherskende i hendes nærmeste pårørendes skriftlige Meddelelser.

Det var, som allerede antydet, til Dels efter at Leonora Christina (i 1655) havde taget Bopæl på Barth Slot, at Spændingen mellem de forskellige Medlemmer af Slægten nåede sit højeste, og det sørgelige i disse Forhold kastede naturligvis sin Skygge over hendes nye

---

både af Bibelen og andet, mens jeg ved vel, at jeg dertil for slet er, thi i Skriften est du selver oplyst nok og i andre verdslige Sager bedre belæst og erfaren end jeg; derfor agtes det kun hos mig for Papirspilde« osv.

Opholdssted. Men der var andre Sider ved dette, som gjorde, at hun sikkert alligevel følte sig lykkeligere der end i Sverig, navnlig det, at hun nu igjen uforstyrret kunde nyde godt af sin Mands Selskab, og at hun havde sine Børn omkring sig<sup>186</sup>. Af Adspredelser frembød Stedet næppe mange andre end dem, man kunde skabe sig selv, og Leonora Christina fortæller, at hun væsentlig tilbragte sin Tid med Studeringer og små literære Udarbejdelser, blandt hvilke hun særlig fremhæver en Oversættelse af en spansk Bog af Matias de los Reyes. Hun nævner også en påbegyndt Oversættelse af et fransk Skrift »Cléopatre« — rimeligvis de Costes de la Calprenède's bindstærke Roman af dette Navn —, men det fremgår ikke bestemt af hendes Ord, om denne Oversættelse tilhører dette Tidsrum<sup>187</sup>. En Opmuntring for Leonora Christina må det dog også have været, når en og anden Ven af Familien undertiden fandt Vej til Barth, således som det navnlig var Tilfældet med Sperling, der nu så meget lettere end før kunde være Ulfeldts og Leonora Christinas Gjæst, da han i Foråret 1654, efter sin Kones Død, var flyttet fra Amsterdam og havde nedsat sig som Læge i Hamborg<sup>188</sup>. Iøvrigt afbrødes Leonora Christinas Ophold på Barth, der i det hele kun varede et Par År, af to Rejser, som hun foretog, og som begge vare af mindre behagelig Natur. Den ene af dem faldt i Sommeren 1656 og var fremkaldt ved, at en af hendes Døtre, Ellen Christina, var upasselig. Rejsen gik til Holland, og Sperling ledsagede Moderen og Datteren<sup>189</sup>. Den anden Rejse, som i flere Henseender var mærkelig, foretoges i Slutningen af samme År på Foranledning af Ulfeldt og var et Udtryk for en ny Plan, som han havde fattet til at bringe sine Sager noget på Fode igjen.

Der er ikke Tvivl om, at Ulfeldt havde lidt en betydelig Skuffelse ved, at Carl Gustav vendte sine Våben mod Polen i Stedet for mod Danmark, men formodentlig slog han sig dog en Tid til Ro ved den Tanke, at der i det højeste kunde være Tale om en ganske kort Udsættelse af hans Ønskers Realisering, og det så virkelig i Begyndelsen ud til, at han skulde få Ret, da Felittoget i 1655 var overordenlig heldigt for Sverig. I 1656 toge Sagerne imidlertid en anden Vending. Polakkerne rejste sig mod deres Overvindere, den svenske Hær smeltede mere og mere sammen og måtte efterhånden trække sig ud af den største Del af Landet, der udbrød Krig med Rusland, og Stillingen var kort sagt henimod Slutningen af Året i høj Grad kritisk. At Danmark, som i nogen Tid havde indtaget en truende Holdning, kun ventede på et gunstigt Øjeblik for også at optræde som Sverigs åbenbare Fjende, måtte være enhver indlysende, og Tanken om, hvorledes det i så Tilfælde vilde gå med den Oprejnsning, som Ulfeldt søgte ved Sverigs Hjælp, har uden Tvivl foruroliget ham ikke lidt. I bedste Fald kunde han sige sig selv, at det måtte trække temmelig længe ud endnu, inden han kunde håbe ved Carl Gustavs Bistand at få en endelig Afslutning på sine Sager, og urolig som han var af Ånd, og ganske vist betydeligt generet ved den vedvarende Beslaglæggelse af hans danske Godser og Kapitaler, besluttede han endelig selv at gjøre et Forsøg på ad fredelig Vej at opnå i det mindste en delvis Udsoning med Frederik III. På hvilket Grundlag han mente at bringe denne Udsoning i Stand, kan ikke aldeles bestemt afgjøres, men efter hvad der foreligger, må det dog snarest antages, at han — som ganske vist ikke har haft nogen Forestilling om, i hvilken Grad

Kongen var bekjendt med hans forræderiske Stemplinger i Sverig — har tænkt sig, at dels en nærmere Redegjærelse for hans Berettigelse til at tro på Historien om det Overfald på ham, som Dina i sin Tid havde opfundet, dels Fremlæggelsen af de tidligere omtalte Kvitteringer for hans Æmbedsførelse, deriblandt også for Modtagelsen af de engelske Subsidier, skulde bringe Kongen til at se hans Fortid i et gunstigere Lys og derved måske bevirke, at i al Fald Beslaglæggelsen af hans Godser blev hævet. Da han imidlertid mente, at Skrivelser, som han tidligere havde tilsendt Kongen, vare blevne holdte tilbage af hans Uvenner i Kongens Omgivelser<sup>140</sup>, var det ham et Spørgsmål af største Vigtighed, hvorledes han skulde bære sig ad med at få sine Bevisligheder fremlagte for Kongen sely, men tillige dog med Sikkerhed for at få dem tilbage igjen, og en Udvej syntes der her at tilbyde sig ved at lade Leonora Christina rejse ind i Danmark og personlig tale hans Sag for Kongen. Det turde nemlig antages, at Kongens Vrede mod hende, hvis Brøde dog for en væsentlig Del bestod i, at hun havde fulgt sin Mand, ikke var større, end at han vilde lade hende få ham i Tale, og kunde end Rejsen, både på Grund af dens Øjemed og på Grund af de Besværligheder, der nødvendigvis vare forbundne med den, ikke være meget behagelig for hans Hustru, mente Ulfeldt dog, at den heller ikke egentlig kunde medføre nogen Fare for hende, da hun jo stod under den svenske Konges Beskyttelse<sup>141</sup>. Om han iøvrigt havde Ret i denne Anskuelse, turde vistnok være temmelig tvivlsomt. Således som Forholdene netop nu stillede sig, var der ikke megen Sandsynlighed for, at Hensynet til Sverig skulde afholde Frederik III. fra nogen Forholdsregel mod en Privatperson, som han ellers anså

det for rigtigt at tage, og den Tids politiske Moral var ikke anderledes, end at det meget vel lod sig tænke, at Kongen f. Ex., når Leonora Christina kom indenfor hans Rækkevidde, kunde beslutte at beholde hende som en Slags Gidsel for også at få hendes Ægtefælle i sin Magt. Skjønt Leonora Christina sees selv at have tænkt sig Muligheden af noget sådant, var det dog næppe det, der i Begyndelsen bragte hende til at fraråde Manden Udførelsen af hans Plan, thi hun kjendte ikke til Frygt og var altid rede til at skyde ethvert Hensyn til sig selv til Side, når hun kunde være sin Mand til nogen virkelig Tjeneste dermed. Men hun mente — og Tiden viste, at hun havde Ret — at der var overvejende Sandsynlighed for, at Rejsen ikke vilde føre til noget Resultat. Da imidlertid Ulfeldt, som med Hovedformålet for Rejsen også forbandt det, at hun skulde søge at få inddrevet nogle af de Penge, der skyldtes ham, vedblev at trænge ind på hende, og Sperling, som dengang opholdt sig på Barth Slot, gjorde fælles Sag med ham, gav hun endelig efter, og den 5te November (1656) tiltrådte hun Rejsen i en Karret, forspændt med 6 Heste, og med et Følge på 5 Personer<sup>142</sup>. Hun tog dog ikke den hurtigste Vej til Sjælland, men drog gennem Hertugdømmerne til Jylland for at aflægge et Besøg hos Moderen på Boller, og her blev hun i tre Dage. Dette Ophold blev skjæbnesvangert for Rejsens Fortsættelse. Det blev nemlig meldt til Kjøbenhavn, ikke blot at hun var på Boller, men at hun her havde en Sammenkomst med en Del misfornøjede af Adelen<sup>143</sup> — hvad der synes at være fuldstændig grebet ud af Luften —, og Kongen befalede da Ulrik Christian Gyldenløve, Vibeke Kruses Søn, strax at begive sig til Boller og lade Leonora Christina vide, at

da Ulfeldt og hun hemmelig havde forladt Danmark og givet sig under Sverigs Beskyttelse, og hun desuden havde »under hendes egen Hånd diffameret og utilbørlig angreben« ham og Regeringen, vilde han ikke erkjende hende for sin Undersåt, men have hende advaret om strax at forlade hans Riger og Lande, »med mindre hun sig selv vil tilskrive, hvis hende derover vederfares«<sup>144</sup>. Om hvad der videre hændte Leonora Christina på hendes Rejse, haves en udførlig Beretning af hende selv, åbenbart nedskrevet kort Tid efter Rejsens Tilendebribringelse, og da denne Beretning giver et meget anskueligt Billede både af Begivenhederne selv og af hendes Personlighed, og den desuden må antages at have Interesse som Prøve på hendes Fremstilling, vil jeg her meddele det meste af den og ganske med hendes egne Ord<sup>145</sup>. Jeg forudskikker kun den Bemærkning, at hun uden at vide noget om Kongens Befaling til Gyldenløve havde forladt Jylland med sit Følge for — vistnok over Fyn — at gå til Korsør, og havde allerede tilbagelagt det meste af Vejen, da Gyldenløve endnu ikke var kommen længere end til Korsør. Følgen var, at da hun, som hun selv fortæller, den 25de November var kommen Byen på lidt mere end et Kanonskuds Afstand nær, mødte hun i Store Belt

»— en Jagt, som vendte, der den blev mig var, af hvilken trinte udi Land Ulrik Christian Gyldenløve, som gik op til Slottet, sendte Borgermester Caspar Brandt<sup>146</sup> til mig og lod af mig begjære, at jeg vilde gå til hannem for Slottet, han havde mig noget på Hs. Majestæts Vegne at sige. Jeg svarte, at dersom han mig noget havde at sige, formente jeg, at han burde at komme til mig, og jeg ikke til hannem, formodede, at han som en diskret Cavaller vidste, på hvad Maner han en Dame af mine Kvaliteter skulde

traktere\*). På det Svar kom Borgermester igjen, sagde, at han [o: Gyldenløve] vel vidste, på hvad Maner han med Damer skulde omgæes, derfor bad han, jeg vilde gå til hannem. Jeg svarte, at når min Vogn og Heste kom i Land, vilde jeg komme til hannem, jeg gad i alt det Skarn ikke gået. Borgermester kom atter til mig igjen med samme Begjæring; da svarte jeg, at dersom Ulrik Christian mig Kongl. Befaling der ved Smakken vilde give til Kjende, skulde jeg den tilbørligen respektere, mens førend jeg så den, havde Ulrik mig intet at befale, og så vidt Kongl. Majestæt hannem autoriserede, så vidt skulde jeg hannem æstimere; vilde han ikke bie, indtil min Vogn var forspændt, så kunde han komme der til mig, som sagt er, og så skulde jeg vide at rette mig derefter. Derpå kom Borgermester og sagde, da måtte jeg lade spænde to Heste for og ikke mere. Jeg spurgte, om det var Hs. Majestæts Befaling. Dertil svarte Borgermester, at han det ej vidste, mens således havde Ulrik Christian befalet hannem at sige. Jeg vilde hans Ordre og Befaling ikke parere, mens mine Tjenere bleve nødt dertil det at gjøre, thi ikke aleneste kom en Bysvend, som min forreste Sadelhest hentrækkede, mens endda en af Ulriks Tjenere truede min Kutsker med sin Degen, dersom han flere end som to Heste forspændte. Jeg måtte lade mig det med mere på den Tid befalde, kjørte så med de to for Slottet, så ingen uden en Tjener, hvilken jeg spurgte, hvor den var, som

---

\*) I sin mange År efter skrevne franske Selvbiografi, hvor Leonora Christina også giver en Skildring af sin Rejse til Danmark, omtaler hun, hvilken Skræk der greb hendes Folk, da Borgermesteren overbragte Gyldenløves Budskab, og hvorledes navnlig Sekretæren rystede, så Tænderne klappede i Munden af ham.

vilde tale med mig. Han svarede, at han var på Slottet. Jeg bad, at han vilde sige hannem, at jeg var der og biede hannem. Derpå kom Borgermester til mig og bad, at jeg vilde trine op til Ulrik på Slottet, der vilde han sige mig Hs. Majestæts Befaling. Jeg svarte, at mit Ærinde faldt intet på Slottet, jeg havde der intet at forrette; han fik nu at gå til mig, om han mig noget vilde. Borgermester kom atter igjen og bad om det samme. Jeg svarte som før, aleneste det dertil, at dersom Kgl. Befaling lydte, at jeg skulde gå på Slottet, da fik han at vise mig den for Porten, thi ellers gik jeg intet derop. Derefter kom Borgermester og begjærte, at jeg ikkun vilde trine for Skriverstuen, det var strax ved Porten, der vilde han sige mig Kgl. Befaling. Borgermester brugte og sit eget dertil, vilde med gode Ord mig persvadere; bad, jeg mig dog vilde bekvemme, det var en ringe Vej, og det var Kongen på at gjøre. Jeg bad Borgermester tage sig selv Vare og tro, at jeg ikke var født i Dag, jeg vidste, hvad jeg havde at gjøre, og af den Vogn gik jeg ikke, førend Ulrik kom ud til mig. Da kom Borgermester endnu en Gang igjen og sagde, at det til den Ende var sket, at Ulrik Christian mig udi Enrum Kgl. Befaling vilde lade vide og den ikke så offentlig for alle Folk fremføre. Jeg svarte, at jeg mig indbildte, den kgl. Befaling ikke til den Ende var udgiven, at den udi Dølgsmål skulde exekuteret, mens at den enhver skulde være vitterlig; så var det mig alt lige, om den stakket eller lang blev åbenbar; jeg skyede intet, hvem den hørte. Derpå kom han Ulrik gåendes, og jeg tren ud af min Karosse. Først undskyldte han sig, at han ikke gjerne sig den Kommission havde påtaget, mens han at være en Tjenere; sagde, at det Hs. Majestæt underlig forekom, at jeg havde taget den



Dristighed at komme udi Hs. Majestæts Lande, der jeg dog hemmeligen var dragen derud og taget fremmed Protection, dermed undslaget mig fra den Pligt, jeg Hs. Majestæt skyldig var, og udimidlertid med egen Hånd diffameret Kongen og hans Regering. Hvorfor Hs. Majestæt vilde have mig advaret, at jeg hans Lande og Riger skulde undvige, med mindre jeg mig selver vilde tilskrive, hvad mig derudover kunde vederfares. Jeg spurgte hennem, om han den Ordre havde skriftlig. Dertil sagde han: Ja, og mig den ikke aleneste selver lod læse, mens mig endog Kopi med egen Hånd skreven og underskreven meddelte. Jeg sagde, at jeg mig den Dristighed havde påtaget i Danmark at komme, havde min gode Samvittighed forårsaget, thi jeg vidste mig intet ondt at påstå; til den kgl. Ordre var vel at svare, mens jeg vidste, at det var til forgjæves; var så intet videre derudi at gjøre end med al Submission Hs. kgl. Majestæts Befaling at parere, derhos beklage min Ulykke, at vores Fjender endnu vare så mægtige, at de sådan Ordre kunde tilvejebringe. Han undskyldte sig atter igjen, at han den Kommission ikke gjerne sig havde påtaget. Jeg mente, at det ikke havde heller været hannem meget imod, for jeg erindrede mig, at nogen Tvistighed vores Huse havde været imellem\*). Derpå sagde han, at han vel havde dertil Årsage; brugte mange utilbørlige Truesord imod min Herre, som ej til Stede var, hans sædvanlige Rodomontader efter. Jeg svarte, at det var hårde Ord; det skulde vel skikke sig; der var to om Kjøbet; det var og ikke det, som kom denne Sag ved, hvilket han og gav Magt. Derefter sagde

---

\*) Sigter naturligvis til Forholdet til Gyldenløves Moder, Vibeke Kruse.

han, at han endnu havde end en Ordre, om jeg begjærte at se den. Jeg spurgte, om han mig noget videre havde at sige. Han svarte: Nej. Så haver jeg ej heller, svarte jeg, videre Ordre at spørge. Derpå rosende han nogle Gange med mange Ord, at jeg mig så godvilligen udi Hs. Majestæts nådigste Vilje skikkede. Jeg vidste, at det var min Skyldighed, spurgte, om mig var forløvet udi Korsør den Nat at forblive, eller om jeg strax samme Aften mig skulde tilbage begive. Han svarede, at jeg vilde lade mig befalde at drage til Nyborg nu strax, han vilde følge mig til Hadersleben. Jeg syntes ej at have sådan Følgesvend behov, jeg vidste nu Hs. Majestæts Befaling, der skulde jeg mig udi al Underdanighed efter rette og vel finde Vejen udad igjen. Han sagde det at være Hs. Majestæts Befaling, og havde han tænkt at finde mig udi Jylland og satte sin Rejse med Jagten derhen; mente ikke, at jeg skulde have agtet mig til Sjælland; han skulde følge mig til Hadersleben, og der havde Hr. Kaj von Ahlefeldt videre Ordre. Jeg svarte, han vidste, hvad han havde at gjøre, og jeg holdt mig det for en Ære, at jeg havde sådan Kavaller til Følge og Selskab; bød hannem min Karosse, hvilken han dog ikke vilde sætte sig udi, så jeg kjørte neder igjen til Broen, og han gik, satte mig så med hannem udi Jagten. Der vi nogle Timer havde været på Vandet, begyndte han at tale med mig om vores Sager, sagde, at Hs. Majestæt endnu ikke vidste, hvorledes den Sag hængte sammen. Jeg beklagede, at Hs. Majestæt det ikke heller vilde vide; thi dersom Hs. Majestæt dertil var begjærlig, da havde han Midlerne udi Hænderne, hvorved han Sandheden kunde få at vide. Han sagde det samme nogle Gange og bedyrede det med mange Eder. Da svarte jeg, at

dersom min Herre og jeg ikke havde haft det Håb, at Hs. Majestæt ikke retsindelingen var udi den Sag informeret, og at Hs. kgl. Majestæt ikke videndes os forurettede, da havde jeg mig aldrig den møjsommelige Rejse påtaget, mens jeg havde formodet, at Hs. Majestæt skulde have værdets til min Herres underdanig Erklæring ved mig at høre, hvorudaf Hs. Majestæt min Herres Uskyldighed kunde have set<sup>147</sup>; thi dersom jeg ikke med Breve og Dokumenter mine Ord kunde bevise, da Hs. Majestæt mig tilbørligen kunde have straffet, udi hvis Hænder jeg mig godvilligen havde givet. Nu synes det vel, at det haver været det, vores Fjender haver frygtet, at Hs. kgl. Majestæt skulde retsindelingen i den Sag blive informeret, hvorved deres Skalkhed kunde komme for Dagen, derfor haver de denne Befaling bragt til Veje og dermed forhindret, at jeg Hs. Majestæt ikke kom udi Tale . . . Det, som mig til denne Rejse haver bevæget, er, at min Herre for Øjnene så, at vores Fjender hans Uskyldighed undertrykte og forhindrede, at ingen ydmyge Skrivelser Hs. Majestæt fra hannem kom til Hænde, ja ingen af hans egne Venner turde en underdanig Supplikation til Hs. kgl. Majestæt frembringe. Han havde vel tænkt, at Tiden og de ilde funderede Beskyldninger skulde noget have formildet Hs. Majestæts Hjerte, mens hans så den forløbe, os på begge Sider at blive gamle, og det som mere er, vores Børn at tilvoxe, for hvis Skyld vi ikke så længere kunde hensidde. Derfor haver han villet søge det yderste, om muligt Hs. kgl. Majestæt hans underdanig Erklæring ved mig vilde antage; thi eftersom hannem nu på adskillige Steder gode Konditioner tilbydes, haver han sig til intet villet resolve, førend han sin egen Landsherre og Konge havde søgt og hans sidste Vilje erfaret.

Nu, det over Forhåbning er ilde lykkedes, formoder jeg, at han hos alle og enhver bliver undskyldt, at han nødes til en Resolution at tage, så at med Sandhed min Herre ikke Opignatreté eller Opstytsighed kan tilskrives, thi han haver udi al Underdanighed søgt Hs. Majestæts Gunst og Nåde. Jeg mente og, at det måske i Dag eller Morgen Hs. Majestæt så snart skulde fortryde, at han ikke havde værdiget at høre mig, som mig, at jeg ikke var bleven hørt; thi det, jeg havde at forebringe, var jeg vis på, Hs. Majestæt skulde ej mishage. Iblandt anden Diskurs sagde Ulrik, at han nogle Gange havde hørt Hs. Majestæt rose min Herre og sige, at han var en meget forstandig Mand og havde stor Experients, mens aleneste den Sag — drog dermed Skulderen og sagde intet videre. Hannem syntes og, at den største Faute var, at min Herre sig af Landet havde begivet. Jeg mente, at derom ikke vel var at dømme af dennem, som vores Årsager ikke var bekjendt, thi når de dennem vidste, da måske de sig over vores Bortrejse ikke så meget skulde forundre. Vi kom endeligen ved Lys og Lygte til Nyborg. Hand ledte mig udi mit Losament og med en Kompliment tog Afsked og sig udi sit Herberge retirerede. En halv Time derefter sendte han Bud til Sekretæren Schwartzkopff<sup>148</sup>, at han vilde komme til hannem. Der han kom, spurgte Ulrik hannem, hvad for Herremænd der havde været hos Fru Moder, der jeg der var. Schwartzkopff svarede, at han ganske ingen uden en Frue havde set. Da sagde Ulrik: Siger det ikkun, thi man får det dog at vide. Derpå svor han højt, at der ingen havde været, hvilket gav Ulrik en stor Forundring, sagde, at det Hs. Majestæt var berettet, at sig en stor Del Herremænd der havde forsamlet, og at jeg noget med dennem machinerede, hvorpå den

Ordre var bleven given. Jeg sendte derpå Schwartzkopff til hannem og bad, at han med en Skrivelse Hs. kgl. Majestæt vilde give min underdanig Mening og Rejses Årsag til Kjende. Jeg formodede, at når Hs. M. kom udi Erfaring, at det med de Herremænds Forsamling hos min Fru Moder var Digt og usandt, at da Hs. M. mig nådigst forundte Audients. Jeg vilde dog efter Hs. M.s Befaling mig af hans Lande og Riger begive og mig enten til Lybæk eller Hamborg så længe opholde, indtil jeg Hs. M.s Vilje herom vidste. Ulrik Christian svarte hannem, at han på Jagten alt havde forstået min Mening, og hvad mit Ærende var; han vilde Hs. M. det altsammens referere, tvivlte intet, at når Hs. M. hørte min underdanig Begjæring, at jeg jo fik al den Satisfaktion, jeg kunde begjære; bad mig, at jeg min Rejse vilde noget haste og gjøre mit bedste for at komme om Morgenen til Assens, og dersom jeg mig dertil ikke kunde bekvemme, fik han en anden Herrémand udi sit Sted at ordinere, thi han skulde hastig tilbage igjen. Jeg lod hannem sige at ville gjøre mit yderste og bedste, vidste dog vel, at det udi den Saison med egne Heste var umulig. Om Morgenen, som var den 26. November, varede det meget længe, førend min Karosse kunde komme af Smakken, formedelst at Smakkemanden var efter Ulriks Befaling sat den Nat udi Tårnet, fordi han sin store Flag havde opsat, der han mig overførte. Derfor sendte jeg til Ulrik og lod hannem vide, at det ej var min Skyld, at min Rejse sig forhalede. Derpå svarte han, at jeg skulde mig ikkun intet haste, mens tage min Kommoditet, jeg kom dog den Dag intet videre end som til Odense. En to Timer derefter kom han selv til mig, sagde, at hannem syntes ikke, fornøden gjordes, han mig videre fulgte, efterdi jeg mig så godvilligen skikkede udi

Hs. M.s naadigst Befaling, brugte dertil mange Ord udi min Ros. Jeg agtede det for min høje Skyldighed og sagde, at han vidste, hvad han havde at gjøre, og jeg vilde fremdeles med al Respekt Hs. M.s Befaling efterkomme; bad, at han sit gode Løfte vilde efterkomme og Hs. M. min velmente Intention forstændige, hvilket han med Eder lovede så fideliter at ville gjøre, som det hannem selver var angelegen, og mig så Hs. M.s Svar lade vide. Han tvivlte ingeniunde på, at jeg mig så længe kunde opholde, han mente til Apenrade, som er Fyrstens. Det resolverede jeg mig til, og lovede han med forderligst mig der Hs. M.s Vilje at lade vide«. — Talen faldt nu igjen dels på den formentlige Sammenkomst af Adelsmænd på Boller, dels på Hovedjemedet med Leonora Christinas Rejse, og hun sagde da bl. a., at dersom der var noget, som Ulfeldt med Rette kunde beskyldes for, var hun der for at svare dertil; hun mente ikke, »at det kunde komme Hs. M. til nogen Præjudice« at høre hende, men var hendes Person ham imod, syntes hun, at det i al Fald måtte kunne tillades hende at komme ham så nær, at hun ved andre kunde bevise Kongen sin Mands Uskyldighed. Gyldenløve fandt hendes Ønske billigt og mente nok, at det vilde blive opfyldt, men anbefalede hende dog at tilskrive Kantsler Sehested og Rigshovmester Gersdorff om Sagen, da Kongen sagtens ingen Breve vilde modtage fra hende, ligesom han ingen vilde modtage fra hendes Mand. Leonora Christina afviste dog Gyldenløves Råd, da vedkommende vare hendes Fjender, men udtalte derimod sin Tillid til, at Gyldenløve selv vilde tage sig af hendes Sag. — »Dermed tog jeg Afsked af hannem, og han bad, jeg mig ingen Steds i Jylland vilde opholde, mens tage min Vej lige på Hadersleben, hvorhelst Kaj von Ahlefeldt

om min Komme var averteret. Det lovede jeg og drog så min Vej, blev von weiten convojeret af en af Ulriks Tjenere indtil Assens. Hadersleben kjørte jeg uden om og kom den 30. November til Apenrade, hvorhelst jeg udi 10 Dage ventede efter Svar fra Ulrik efter hans Løfte, mens bekom ingen.«

Her kan indskydes den Bemærkning, at hvis Gyldenløve virkelig efter Løfte har anbefalet Kongen Leonora Christinas Sag, udrettede han i al Fald ikke noget til Fordel for hende. Hans Meddelelse om de Dokumenter, hun førte med sig, gjorde kun Kongen begjærlig efter at få fat i disse, og den 2den December, medens Leonora Christina endnu lå i Åbenrå, udstedte Kongen en hemmelig Ordre til Statholderen i Hertugdømmerne, Grev Chr. Rantzau, Amtmanden i Haderslev, Kaj Ahlefeldt, og Amtmanden i Rensborg, Heinrich Blome, om at standse Leonora Christina, hvor hun måtte træffes på sin Rejse, og da Kongen har erfaret, at hun fører nogle for ham og Staten »präjudicir- und nachtheilige Schreiben« hos sig, skal man gjennemsoge hendes og hendes Følges Skrin og Kister og sende Kongen, hvad der findes af sådanne Skrivelser, men for Resten ikke hindre hendes Rejse<sup>149</sup>. Hvorledes Udførelsen af denne Plan forhindredes ved det Mod og den Rådsnarhed, der altid stod til Leonora Christinas Rådighed i en vanskelig Situation, vil sees af Fortsættelsen af hendes Rejseberetning. Hun fortæller, at da hun i 10 Dage havde været i Åbenrå uden at høre noget fra Gyldenløve, brød hun op derfra

»— og skikkede mig, så meget som muligt var, efter Kongens Befaling; vilde ikke komme udi de store Byer, mens drog Flensborg forbi. Der jeg kom den 10. December udi et Krog en halv Mil fra Flensborg, hed-

der . . . \*), som jeg agtede lidet at bede, kom Amtmandens Tjenere ridendes fra Flensborg og lukte en Slagbom der samme Steds, som han formente, mig skulde forhindre min Vej at rejse, gik derpå ind i Huset og sagde til Schwartzkopff, at Amtmanden<sup>150</sup> lod mig bede, jeg en Time eller noget der vilde forblive, han havde noget med mig at tale. Jeg forstod vel, hvad det var for en Beden, jeg tænkte, at eftersom Slagbommen var lukket, fik jeg vel at bie, sagde, at jeg vilde hannem der vente. Bemeldte Karl samlede med en Hast 5 andre Karle til sig i Kroet, red og til næste Landsby, som jeg skulde forbi, og befalte Bønderne at samle sig og være udi Beredskab. Efter at jeg længe havde tænkt på den underlige Procedure, syntes mig ikke rådeligt videre Gevalt at afvarte, om ellers Midler var den at undgå, gik ud og så mig omkring, havde adskillige Anslag, mens der jeg blev var, at jeg Slagbommen kunde (formedelst det var frossen) kjøre forbi, tog jeg den Resolution det at gjøre og mig at værge for dennem, mig det vilde forhindre. Mens udi det samme jeg derom til mine Betjente talte, kom Amtsskriveren fra Flensborg<sup>151</sup> kjørendes med to lange Bøsser i sin Vogn, lod sig hos mig anmelde, og der han kom ind, komplimenterede han mig vidtløftigen fra Amtmanden, hvilken lod af mig begjære, at jeg vilde gjøre hannem den Villighed enten at blive der udi Kroet om Natten eller og tage et Natteleje udi Flensborg, thi han kunde ikke komme så snart, eftersom han Grev Rantzau noget

---

\*) Stedets Navn står in blanco. I Selvbiografien betegnes det som: Boy . . . På et Kort i Danckwerth's Neue Landesbeschreibung der Herzogthümer (1652) er der angivet en Kro: »Byldschowkrog«, hvis Beliggenhed nogenlunde stemmer med Leonora Christinas Angivelse.



lidet havde fulgt på Vejen, som drog til Danmark; og han havde højt magtpåliggende Sager at tale med mig. Jeg betalte Komplimenterne med den samme Mønt, sagde videre, at det ikke var min Lejlighed der længer at forblive; jeg havde efter det første Budskab, han sendte til mig, forventet hannem over to Timer; jeg hastede noget med min Rejse og agtede mig næst Guds Hjælp den Aften til Slesvig, hvorfor mig Dagen gjordes behov; formodede, at Amtmanden det ikke ilde optog, at jeg hans Begjæring for denne Gang ikke kunde videre efterkomme. Han bad alt immerfort om det samme. Jeg lod imidlertid spænde for, og eftersom han altid brugte det Ord, »dass es wichtige Sachen wären, die der Hr. Amtmann mit mir zu reden hätte«, svarte jeg: »So müssen dann die wichtige Sachen dem Hr. Amtmann angelegen sein, und nicht meine Person, denn ich habe nichts mit dem Cavallier zu negotiiren, wann dem also, will ich Ihn die Courtoisie erzeigen und warten seiner in Slesvig einen gantzen Tag, wenn er mir diese Nacht durch einen Diener es will wissen lassen«. Han lod forstå, at Slesvig var for vidt abgelegen, og mig syntes, at Flensborg var af min Vej, og jeg kunde mig ikke længre lade opholde. Han bad alt det højeste han kunde, og der min Tjener kom og sagde, at der var forspændt, bad han for Guds Skyld, at der måtte fraspændes. Jeg sagde: »Dar wird nichts aus«. »Nu«, sagde han, »so werden I. G. dann bleiben müssen«. »Bleiben müssen«? sagde jeg, »das ist ein wenig zu viel geredt; aus was Autorität sagt Er das«? Han svarte, at han var en Tjenere etc., lagde det atter på Beden igjen. Der jeg satte mig udi Vognen, brugte han tidt det Ord: »Sie werden bleiben müssen«. Jeg spurgte hannem atter, hvor han kom til at bruge den Myndighed. Dermed sagde

han, »dass ihn wäre anbefohlen worden mir nicht ziehen zu lassen«. Jeg spurgte, om han den Befaling havde skriftlig. Han sagde: »Nej«!. »Ja«, sagde jeg, »ich parire nicht euer mündtlich Ordre«. Der drog han Skulderen ned, sagde, han lukte ikke Slagbommen op, thi det var hannem forbøden. Jeg sagde at ville kjøre omkring den; det mente han uden Fare ikke kunde ske. Jeg vilde vove det derpå, og som jeg lod, at jeg vilde på den onde Vej og stige så længe ud af Karossen, bad han mig sidde og sagde: »So will ich denn aufschliessen«. Jeg sagde: »So thun es dann«. Dermed sukkede han dybt og sagde: »Ich dörrff nicht, ich muss Commando pariren«. »So thue es dann nicht«, svarte jeg. Derpå sagde jeg hannem, at han selver vel fornuftig kunde eftertænke, at med min gode Vilje lod jeg mig ikke holde og for Gevalt vilde jeg mig væрге det længste jeg kunde. Der blev han noget sæmodig ved, og hans Hænder rystede, som han holdt på Udhængen. Han havde vel intet haft at frygte for, thi al mit Gevær udi min hele Suite var et Par Pistoler\*). Han havde da gjort sit bedste at holde mig oppe; den Tid det ikke længre kunde hjælpe hannem, gjorde han sig officieux og vilde vise mig en god Vej, som var dennem lige udi Næsen, hvilke han ventede til sin Succurs. Mens jeg

---

\*) I Følge Fremstillingen i den franske Beretning var hans Frygt dog ikke aldeles ugrundet, thi Leonora Christina fortæller her, at hun, »qui avait toujours quand elle voyageait des pistoles dans le carrosse, tire un et lui présente, disant: Retirez vous, ou je vous donnerai ce qu'il y a ici dedans«. Efter hvad hun selv i den danske Beretning har sagt om, at hun havde besluttet at væрге sig mod dem, der vilde standse hende, synes den sidste Version, der også først forklarer Amtsskriverens For- skrækkelse, at måtte foretrækkes.

takkede hannem og lod stå over Graven, kom så Slagbommen forbi, som var høj Tid, thi der jeg var kommen et lidet Stykke på Vejen, kom Banken neder ad fra Flensborg to Vogne, enhver med tvende Karle og 4 lange Bøsser, de holdt lidet ved Kroet og talte med Amtsskriveren, den Tid vandt jeg. Og der jeg kom Landsbyen forbi, som før om er meldt, løb Bønderne og samlede sig, Præsten endog løb med, mens det syntes, at de mig ikke så snart ventede, og jeg gav dennem ikke heller Tid deres Befaling udi Værk at sætte, thi jeg forfulgte min Vej. Der jeg var Landsbyen forbi, kom de tvende Vogne med de 4 Karle og lange Bøsser efter mig i fuld Gallop, jeg lod og kjøre på og vilde intet bie deres Komme. Så rendte vi om Kap en halvanden Mil indtil Fyrstens Gebet, og der vi var en halv Fjerding Vejs nær ved Skjellet, da havde de mærkeligen vunden, mens Lykken var således, at jeg nåede Fyrsten af Holsteins Gebet, førend de nåede mig, dermed blev de holdendes og fulgte mig ikke videre, så Intentionen kunde sees, og videre blev intet udrettet\*). Om Aftenen kom jeg til Slesvig, og den 15. December igjen udi god Behold til Barth Slot, hvorfor Gud vær

---

\*) I den franske Beretning fortæller hun, at da hun mærkede, at hun blev forfulgt, befalede hun to Vognmænd, som hun havde lejet til at kjøre sin Bagage osv., så vidt muligt at opholde Forfølgerne, og samtidig lod hun en af sine Tjenere, som var til Hest, ride ved Siden af Karreten, for at hun i Nødsfald kunde kaste sig på Hesten. Hun afførte sig i dette Øjemed sin Pelsværkskåbe. Da hun var kommen over Broen på det hertugelige Territorium, tager hun Kåben på igjen og springer ud af Vognen, og hendes Forfølgere holdt nu stille på den anden Side af Broen og betragtede hende. »Men«, siger hun, »det var morsomt at se, hvor Sekretæren svedte, og hvor bange han var. Han spillede ikke siden den tapre og tilstod åbenhjertigt, at han var halv død af Skræk«.

evindelig æret, som mig så underligen og nådeligen fra mine Fjenders Tyranni og Vold bevarede. Han hjælpe fremdeles for sit Navns Æres Skyld, Amen«. —

Skjønt således Rejsen selv tilendebragtes uden større Ulæmper for Leonora Christina, blev den dog ikke ganske uden Følger for hende og hendes nærmeste, om end disse Følger ikke vare af den alleralvorligste Natur. Der kan nemlig ikke være Tvivl om, at et Skridt, som Kongen gjorde umiddelbart efter, må betragtes som et Udtryk for hans Vrede over Rejsen og ikke mindst for den Mistanke, han havde fattet med Hensyn til Leonora Christinas Op- hold på Boller. Det er allerede tidligere berørt (ovfr. S. 194), hvorledes Kongen, endnu før Ulfeldt forlod Danmark, havde tilkjendegivet sin Misfornøjelse med den Titel, Kirsten Munk og hendes Børn førte som Grevinder (Greve) til Slesvig og Holsten, til hvilken Titel i det mindste for Børnenes Vedkommende også knyttede sig Brugen af et Våben, der var identisk med Hertugerne af Holsten-Gottorps og havde megen Lighed med det, Kongen selv førte. Noget ligefremt Forbud derimod havde Kongen dog hverken dengang eller senere nedlagt, men i hvilken Grad hans Opmærksomhed stadig var henvendt på denne Sag, sees bl. a. af, at da Valdemar Christian gjorde Skridt til en Udsoning med Kongen, stillede der den bestemte Fordring til ham, at han skulde frasige sig både Titlen og Våbenet, ja Udsoningen synes endog for en stor Del at være strandet på, at han ikke vilde gjøre det<sup>152</sup>. Idet nu Leonora Christinas Rejse opfordrede Kongen til at udfinde en Måde at straffe hendes Dristighed på, greb han sikkert med Glæde den Anledning, der frembød sig til at få en Afgjørelse på hin Sag, og efter at han den 1ste Januar 1657 havde ladet Kirsten Munk afhøre på

Boller ved to Adelsmænd og derved forvisset sig om, at hverken hun eller hendes Børn af Christian IV. havde fået noget formeligt »Brev« på hin Titel, udstedte han den 14de Januar en Forordning, hvorved det forbødes de pågjældende at bruge den nævnte Titel og Våben, ligesom det også forbødes andre at bruge Titlen til dem. Som Motiver anføres, at de intet »nøjagtigt« have at fremlægge, som kan bevise, at de ere berettigede »til sådan Højhed«; at det er Kongen og hans Hus »ikke lidet præjudicerligt«, at de førte hin Titel og Våben; og endelig, at det ikke stemmer med, hvad der i Århundreder har været Skik og Brug, »at sådan ny Stand [Grevestanden] uden bedre Grund og Fundament opkomme skulde«<sup>153</sup>. Det lader sig ikke nægte, at denne Motivering er yderlig svag, navnlig lige over for den Kjendsgjerning, som var Kongen fuldkommen vitterlig, at om end Kirsten Munk og hendes Børn ikke havde noget ligefrem Brev på deres Titel af Christian IV., havde denne dog både skriftlig og mundtlig tillagt dem Titlen i en Række af År, hver Gang der overhovedet var Anledning til at nævne dem på en mere solen Måde<sup>154</sup>.

Da Leonora Christina efter Tilendebringelsen af sin Rejse kom til Barth Slot, fandt hun sin Ægtefælle meget syg. Sperling, som da også var hos ham, havde næsten opgivet Håbet om hans Helbredelse, men Leonora Christinas Gjenkomst fremkaldte en næsten vidunderlig Forandring, så at han allerede Dagen efter kunde være oppe og efterhånden kom til Kræfter igjen<sup>155</sup>. Hun havde nu håbet at kunne leve en Tid i Rolighed, men det forundtes hende ikke ret længe. Den Katastrofe, som Ulfeldt i flere År med en så brændende Længsel havde imødeset, og som han selv efter Ævne havde bestræbt sig for at fremskynde:

Krigen mellem Danmark og Sverig, indtraf nu endelig, og skjønt Chancerne for Sverig i Øjeblikket syntes at stille sig meget ugunstigt, var det dog umuligt for Ulfeldt, der så, at Afgjørelsen af hans Skjæbne forestod, at blive en blot passiv Tilskuer af Begivenhederne. Også Carl Gustav fik nu i høj Grad Brug for den Kundskab til Danmark og danske Forhold, som Ulfeldt var i Besiddelse af, og da han på sin Marsch fra Bromberg til Holsten nåede Stettin (1ste Juli 1657), lod han Ulfeldt komme til sig for at knytte ham nærmere til sig og sit Foretagende<sup>156</sup>. Dette sidste skete da virkelig også, og det gjensidige Forhold bestemtes nærmere ved et skriftligt Aktstykke af 10de Juli, hvori Carl Gustav forpligtede sig til, hvis Krigen fik et for ham heldigt Udfald, at lade sig det være magtpåliggende at skaffe Ulfeldt hans forrige Stilling i Danmark tilbage samt desuden Rådigheden over hans Gods med Erstatning for det Tab, han havde lidt ved dets Sekvestrering; medens Ulfeldt på sin Side siges formelig at være indtrådt i Carl Gustavs Tjeneste som en af hans »fornemste Ministre« og med »Charge af hans Gehejmeråd«, og at have forpligtet sig til altid at være ham, hans Hus og den svenske Krone tro og huld, stå ham bi med Råd og Dåd og i alt se på og befordre hans og den svenske Krones bedste<sup>157</sup>. Leonora Christina fortæller, at da hendes Mand drog til Carl Gustav i Stettin, sagde han, at han ikke vilde tage Del i Kongens Forehavende, men ikke desto mindre gjorde han ikke blot dette, som allerede anført, men han kom overhovedet ikke mere tilbage til Barth, idet han strax fulgte med den svenske Konge til Holsten og Danmark. Da Leonora Christina erfarede dette, besluttede hun, som vidste, at han var rejst uden at tage det nødvendigeste med, og som desuden indså, at

han på et sådant Togt kunde være udsat for alt muligt, at dele Skjæbne med ham. Hun ekviperede sig altså i Hast og rejste, uden at Ulfeldt vidste noget deraf, efter ham til Holsten, hvor hun traf ham i Ottensen. Ulfeldt vilde overtale hende til at vende tilbage, idet han forestillede hende den Fare, hun løb ved at slutte sig til ham, men hun svarede, at det netop var Faren, som var Skyld i, at hun var kommen, og det lykkedes virkelig ikke Manden at få hende til at forandre sin Beslutning<sup>158</sup>. Fra Ottensen skrev så Ulfeldt, måske nærmest af Hensyn til sin Hustru, til Sperling i Hamborg og bad ham hurtigt komme til sig, og da Sperling indfandt sig, opfordrede han også ham til at gjøre Felttoget med, hvad Sperling gik ind på. De fulgte så alle tre med det svenske Hovedkvarter gennem Hertugdømmerne op til Frederiksodde, hvor Ulfeldts ældste Søn Christian, der havde været i England, ligeledes kom til Stede tillige med d'Aranda, hvem han havde truffet i Hamborg. Medens Belejringen af Fæstningen stod på, boede Ulfeldt, hans Familie og Tjenerskab tillige med Sperling i et lille Bondehus udenfor Byen, men umiddelbart efter Frederiksoddes Indtagelse flyttede de ind i Byen med Undtagelse af Sperling, som mente, at der ikke var bleven taget tilstrækkeligt Hensyn til ham af de andre, og derfor nu rejste hjem<sup>159</sup>. I Følge Leonora Christinas Udsagn var der dengang ingen Læger ved den svenske Hær, og da derfor kort efter Sperlings Bortrejse hendes Søn og 8 af hendes Folk bleve syge af en ondartet Feber („Sprinkeln“), måtte hun selv forsøge sig som Læge og var også heldig nok til at helbrede sine Patienter<sup>160</sup>. Om Opholdet i Frederiksodde har Leonora Christina selv meddelt en anden lille Historie, som fortjener at kjendes. Hun fortæller, at Erik Dahl-

berg, den udmærkede svenske Officer, som spillede en så stor Rolle i denne Krig, var indkvarteret hos Byens Præst, som tillige holdt Gudstjeneste for Ulfeldts Husstand, og ved Lejlighed beklagede Præsten sig da for Leonora Christina over Dahlbergs hårde Medfart og bad hende lægge et godt Ord ind for ham hos Grev C. G. Wrangel, som stod på en meget venskabelig Fod med hende og Ulfeldt. Dette gjorde hun også, og Wrangel gav Dahlberg en Irettesættelse, men Følgen blev kun, at Dahlberg blev endnu hensynsløser mod Præsten, som så igjen beklagede sig for Leonora Christina, og efter at denne atter havde henvendt sig til Grev Wrangel, fik Dahlberg en ny Irettesættelse og Befaling til at søge sig et andet Kvarter. Da han nu flyttede, skal han i fleres Påhør have sagt: »Nu, nu, er jeg en ærlig Karl, da skal jeg Ulfeldt og hans Grevinde det betale«, og efter Leonora Christinas Påstand viste han sig virkelig fra den Tid af altid som deres Fjende<sup>161</sup>.

Da den svenske Hær gik over Lillebelt, fulgte Ulfeldt og Leonora Christina med, men på Fyn skiltes for en Tid deres Veje. Thi medens Ulfeldt ledsagede Carl Gustav på hans Tog over Isen til Langeland, Låland, Falster og Sjælland for endelig at optræde som den svenske Krones Repræsentant ved de Fredsforhandlinger, som beseglede hans Fædrelands Sønderlemmelse, blev Leonora Christina tilbage i Fyn<sup>162</sup>, og først efter Fredens Slutning fik hun Ulfeldt at se igjen. At hun i denne Tid har levet i ikke ringe Uro for Manden, ligesom hun selv siger, at det var Tilfældet i Begyndelsen af Felttoget, lader sig let slutte, og det vel ikke blot paa Grund af Krigens almindelige Tilfældigheder, men fordi det måtte ligge nær at tænke sig, at der blandt de mange, hvem



Ulfeldts nu for alle åbenbare Landsforræderi fyldte med Afsky og Forbitrelse, dog kunde findes én behjertet Mand, som vilde søge en Lejlighed til at befri Fædrelandet for denne vanartede Søn.

At skildre i alle Enkeltheder, hvorledes Ulfeldt under Krigen bestræbte sig for at opfylde den Forpligtelse, han havde påtaget sig til at være den svenske Konge og Krone huld og tro, er uforment for vort egentlige Æmne, og selve Hovedtrækkene af hans Færd, som i det hele af den ulykkelige Krigs Gang, ere så vel kjendte, at jeg kan indskrænke mig til løseligt at antyde dem. Man véd da, at han ingenlunde nøjedes med i sin Egenskab af Carl Gustavs »Gehejmeråd« at give den svenske Konge enhver Oplysning og Tilskyndelse, hvorved hans Fædrelands grundigst mulige Underkuelse kunde iværksættes, men at han end ikke undså sig ved med den ublueste Frækhed at stille sine forræderske Hensigter til Skue for alle sine Landsmænds Øjne. Hans Proklamation fra Langwedel, hvori han opfordrer Jyderne til at falde fra Frederik III. og godvilligt give sig under svensk Herredømme, viste strax, hvad han førte i sit Skjold, og når det uden Tvivl har været både ham og Carl Gustav en Skuffelse, at denne Proklamation — ligesom også en personlig Sammenkomst, han senere i lignende Øjemed havde med Rigmarsk Anders Bille og Rigsråd Mogens Høg<sup>163</sup> — blev uden Virkning, oprettede han dog på en Måde dette sit Nederlag, da han ved sine Forestillinger lokkede en af Landets faste Pladser, Nakskov, til at overgive sig uden Forsøg på Modstand. Mere end ved noget andet udæskede han dog Forargelsen i sin Egenskab af svensk Underhandler ved Fredsforhandlingerne, og det

ikke blot fordi hans Anbringelse på denne Plads i og for sig var en udsøgt Hån mod hans Landsmænd, men fordi han under Udførelsen af sit Hverv øjensynligt svælgede med djævelsk Skadefryd i Bevidstheden om at kunne sætte Foden på sit dødeligt sårede Fædrelands Nakke. I Virkeligheden har hans Optræden ved denne Lejlighed, som betegner Fuldbyrdsen af hans Hævn, hans endelige Triumf, tillige mere end nogen anden af hans Handlinger bidraget til at indbrænde Skjændselens evige Mærke på hans Navn.

Da Ulfeldt så vel opfyldte sin Del af den med den svenske Konge indgåede Overenskomst, var det naturligt, at Carl Gustav heller ikke glemte ham. Allerede før Fredens Slutning havde han på forskellige Måder fundet Lejlighed til at vise ham sin Påskjønnelse. For ikke at tale om, at han, da Hæren endnu stod i Jylland, havde fritaget de Ulfeldt og hans Svigermoder tilhørende Godser for alle Krigskontributioner og derimod anvist flere Godser, som tilhørte Ulfeldts Uvenner (Jokum Gersdorff, Christen T. Sehested og Christen Skeel) til hans Underhold<sup>164</sup>, havde han, efter at Hæren havde fået fast Fod på Sjælland, givet Ulfeldt Langeland som Pant for 300,000 Rdlr., i Betragtning, hed det, af »den underdanigste Devotion og de meget nyttige og gode Tjenester, han en Tidlang og særlig under de nuværende Krigsexpeditioner med synderlig Troskab, Dexteritet og Vigilance havde temoigneret og udvist<sup>165</sup>.« Det var dog først ved Fredslutningen, at den egentlige Afregning med Ulfeldt fandt Sted. En Paragraf i Fredstraktaten (§ 24), som alene angik ham, hans Hustru og pårørende, lyder nemlig — i Oversættelse — således: »Også tilsiges det i Kraft af denne Traktat, at inden 2den April i inde-

værende År skal alt Hr. Korfits Greve af Ulfeldts Gods i Danmark og Norge, rørligt og urørligt, gjengives ham, ligesom der også inden først kommende St. Hansdag skal gives ham fuld Fyldestgjørelse og Erstatning for al lidt Skade, og skal det stå ham selv ligesom også hans Grevinde, hans Svigermoder, Børn, Venner og Tjenere frit for at være og bo frit og uhindret i Danmark, hvor han selv eller de lyste. Og de Len, som Grev Ulfeldt og hans Søn før have haft, nemlig Hørsholm, Munkeliv og St. Hans Kloster i Norge, skulle de nyde og beholde efter Lensbrevens Indhold, og til hans Hustru skal hendes skyldige Titel ligeledes fuldstændig gives tilbage«.

Der meldes her, som man ser, intet om en Gjenindsættelse af Ulfeldt i hans tidligere Værdigheder, således som Carl Gustav jo havde lovet ham, men Leonora Christina ytrer ved given Lejlighed, at Ulfeldt »ikke begjærte sin forrige Charge udi Danmark igjen at betræde<sup>166</sup>«. Dette er for så vidt let nok at forstå, som det under de givne Forhold selvfølgelig vilde have været et latterligt Spilfægteri at lade sig gjøre til dansk Righovmester. Men mon Ulfeldt ikke havde tænkt sig at komme til at beklæde den nævnte eller en lignende fremragende Post under ganske andre Forhold? Det er vist, at da Carl Gustav var kommen til Sjælland, opfordrede Ulfeldt ham til snarest muligt at angribe Kjøbenhavn<sup>167</sup>, og at Kongen ikke gik ind på denne Plan, hvis heldige Udførelse efter al Sandsynlighed vilde have medført Danmarks fuldstændige Underkastelse under Sverig og i al Fald vistnok det danske Kongehuses Fald, beredte ham sikkert en betydelig Skuffelse netop med Hensyn til den Stilling, han havde gjort Regning på at komme til at indtage i sit Fædreland<sup>168</sup>. Således som Sagerne afgjordes

ved Freden i Roskilde, var det, han personlig havde vundet, jo i Grunden kun lidt i Forhold til hans Anstregelser og til det, han havde sat på Spil, især i Betragtning af, at det Pant, Carl Gustav havde givet ham i Langeland, jo blev ganske illusorisk. Når enkelte Forfattere have villet føre Spiren til den Misstemning mod den svenske Konge og det svenske Regimente, som ganske kort efter Fredslutningen begyndte at vise sig hos Ulfeldt, tilbage til den Kjendsgjerning, at Carl Gustav afsluttede Freden uden at have prøvet et Angreb på Kjøbenhavn, er det derfor næppe uden Grund.

---

## V.

1658—1660.

Medens Fredsforhandlingerne stod på, opholdt Leonora Christina sig, som tidligere berørt, i Fyn, og hun blev også her nogen Tid efter Fredslutningen, medens Ulfeldt strax synes at have begivet sig over til Skåne. Inden hun her kunde slutte sig til sin Mand, fik hun Bud om, at hendes Moder lå livsfarlig syg på Boller af et Slagflod og ønskede at se hende. Hun skyndte sig da derover, men da hun kom, var det noget bedre med Moderen, hvorfor hun snart igjen vendte tilbage til Fyn. Hun havde imidlertid ikke været her længe, før der atter sendtes Bud efter hende, og da hun den 9de April påny kom til Boller, fandt hun Moderen meget svag. Fru Kirsten selv var vis på, at Døden var nær, hun tog Afsked med sin kjære Datter, takkede hende og Ulfeldt for den Kjærlighed, de havde vist hende, og aftalte et og andet med hende om Ordningen af hendes Sager, når hun var gået bort. Det blev dog ikke Leonora Christina forundt at være til Stede ved selve hendes Død, thi før denne indtraf, måtte hun rejse over til sin Ægtefælle, som lå heftigt syg i Malmø. Moderen døde den 19de April, og så snart det var blevet noget bedre med

Ulfeldt, rejste Leonora Christina igjen over til Jylland for at træffe Anstalter til Begravelsen, som man vil erindre, at Moderen selv så meget havde ønsket, at hun skulde forestå<sup>1</sup>. Den foregik den 23de Juli i Odense, hvorhen Liget var ført fra Boller. Svenskerne holdt endnu Fyn besat, og Frygten for Korf. Ulfeldt har uden Tvivl bidraget til, at Antallet af de danske Adelspersoner, som fulgte Liget, blev nogenlunde anseligt. Biskoppen i Fyn, Laurids Jakobsen Hindsholm, vægrede sig dog ved at holde Ligtalen, da han troede, at det vilde blive forlangt af ham, at han skulde nævne Fru Kirsten som Grevinde til Slesvig og Holsten, og han ikke vovede at give hende denne Titel. Som Følge heraf holdtes Ligtalen af Sognepræsten til Boller, Chr. Sommer, og da han fik det biografiske Stof til Talen af den afdødes Slægt, og flere Medlemmer af denne selv vare til Stede — i det mindste var dette sikkert Tilfældet med Leonora Christina, Hann. Sehested, Ebbe Ulfeldt og de to sidstes Hustruer — undrer man sig ikke ved at se, at de historiske Kjendsgjæringer ere blevne i høj Grad besmykkede i hans Tale for at stille Fru Kirsten i det gunstigst mulige Lys. For så vidt han fortalte, at hun i sine senere År ivrigt søgte Religionens Trøst, og at hun brugte en Del af sin Formue til velgjørende Øjemed, er dette dog noget, om hvis Sandhed der ikke kan tvivles. Efter Mag. Sommers danske Tale holdtes endnu en tysk Tale af Rigsamiral Wrangels »Hofprædikant«<sup>2</sup>. Begravelseshøjtideligheden gjaldt iøvrigt ikke Fru Kirsten alene, men tillige hendes ældste Datter Sophie Elisabeth. Denne synes i Begyndelsen af 1657 at være rejst tilbage til Danmark og at have opholdt sig hos Moderen på Boller, hvor hendes Død indtraf den 29. April samme År<sup>3</sup>. Hendes Lig blev imidlertid

ført til Odense — sammen med Moderens (?) — og nedsat i samme Grav.

Fru Kirsten var næppe kommen i Jorden, før hendes Arvinger traf Forberedelser til et Skifte af hendes Efterladenskab. Dette var meget betydeligt. Foruden hvad hun ejede i rede Penge, Løsøre og udestående Fordringer, havde hun en Mængde Jordegods. Ligtalen nævner hende som Ejer af Tåsinge, Boller, Rosenvold, Ellensborg, Lundegård, Vejlegård, Lellinge, Tybrind og Thurø, og foruden dette havde hun ikke lidt Strøgods både i Danmark og Norge. Øster-Vallø, som hun tidligere ejede, havde hun 1651 solgt til Christen Skeel. Både vistnok på Grund af Arvens Størrelse, på Grund af de politiske Forhold og især på Grund af, hvad der i en nær Fremtid hændte Ulfeldt og Leonora Christina, trak Skiftet ud i flere År, og jeg kan ikke i alle Enkeltheder angive, hvorledes det endelig faldt ud. Dog ser man, at af det ovennævnte Jordegods tilfaldt Ellensborg og Lellinge Leonora Christina, Boller og Rosenvold Elisabeth Augusta, Tåsinge Hedvig, Tybrind, Vejlegård og Lundegård Christiane<sup>4</sup>. Foruden disse Børn havde jo imidlertid Fru Kirsten endnu en Datter, Dorthea Elisabeth, »den kasserede Frøken«, og da dennes Søstre og deres Mænd tidligere havde lagt så overordentlig megen Vægt på at få hendes Fødsel anerkjendt, vilde intet have været naturligare, end om de nu, da de havde Lejlighed til i Gjerning at vise, hvorledes de betragtede hende, også med Glæde havde grebet denne Lejlighed. Der forekommer en meget mærkelig Passus i så Henseende i en Skrivelse, som to Dage efter Fru Kirstens Begravelse udfærdigedes til Hans Lindenov af Leonora Christina, Hannibal Sehested og Ebbe Ulfeldt, hvilke alle underskrev både på

egne og deres Ægtefællers Vegne<sup>5</sup>. Skrivelsen indeholder dels Forespørgsel om, hvorledes Hans Lindenov, som før Fru Kirstens Død havde erhvervet en »Kommissariedom« over hende vedrørende hans Hustrus »Fædrenearv«, agtede at forholde sig, da han ikke syntes tilbøjelig til at gå sammen med Svogrene ved Skiftet, dels Meddelelser om forskellige forberedende Skridt vedrørende Skiftet, som Underskriverne allerede havde gjort. Derimellem fortælles det da også om Dorthea Elisabeth, at hun havde sendt en Fuldmægtig til Odense for at gjøre Fordring på en Del af Arven, men Underskriverne havde -- så vidt man kan skjønne på Grundlag af, at hun havde »klostergivet« sig — »bemeldte Fuldmægtige med mange Raisons demonstreret, at hende med Rette intet tilkommer; mens for vores egen Reputation og for søsterlig Kjærligheds Skyld, at hun derudaf kunde vel holdes og af sine Medsøstre udi Klostret høffigen trakteres, og særdeles for at bevise, at hun [er] en ægte Kongedatter, haver vi bevilget at give hende til Foræring hver af os tusinde Rigsdaler«. I Forhold til de høje Ord, der tidligere vare brugte om hende, og i Forhold til Arvens Størrelse var dette sandelig en yderst tarvelig Affindelse, og den vinder ikke i Betydning ved den Tilføjelse der gjøres, at de have tillagt hende hin Sum »at tage af de Penge, Broder sal. haver ved det kejserlige Hof at fordre«; thi det kunde vistnok være temmelig tvivlsomt, om denne Fordring overhovedet var noget som helst værd. Selv om man for Leonora Christinas Vedkommende ikke vil se nogen Undskyldning i, at hun underskrev den omtalte Skrivelse i Følge Fuldmagt af Ulfeldt og altså vel først og fremmest må betragtes som Fuldbyrder af hans Vilje, bør det dog i hvert Fald fremhæves, at hun ellers i sit Forhold til Dorthea



Elisabeth efter Christian IV.s Død synes at have hævet sig fordelagtigt frem for sine Søskende. Man ser i det mindste, at hun under sit Ophold i Sverig (1652) med Venlighed har tilskrevet Dorthea Elisabeth og søgt at opmuntre hende, medens Valdemar Christian, som dog boede i samme By som hun, havde forholdt sig fremmed til hende, hvorfor hun også spørger Leonora Christina, hvorledes hun skal indrette sin Opførsel imod ham<sup>6</sup>. Også anbefalede Dorthea Elisabeth sig, da hun troede, at Skiftet efter Moderen nærmede sig sin Afslutning (1661), til Leonora Christinas »søsterlige Affektion« og bad hende støtte hendes Interesser<sup>7</sup>.

Det er ovenfor berørt, at Ulfeldt i Foråret 1658 var meget syg. Inden Anfaldet kom — ved Midten af Marts — havde han imidlertid i Malmø, hvor han opholdt sig, haft en Sammenkomst med Carl Gustav, som til yderligere Belønning for hans tro Tjeneste, særlig ved Afslutningen af Freden, og vistnok også som Erstatning for, at hans Pant i Langeland havde tabt sin Betydning, havde givet ham Slottet Sölvitsborg i Bleking med tilliggende By og Gods som et Grevskab samt under samme Dato (10de Marts) endvidere skjænket ham Godset Herredsvad Kloster i Skåne med to underliggende Sogne<sup>8</sup>. Ikke nok hermed, lovede Carl Gustav i den nærmeste Fremtid at anbringe ham i en anselig Post, der svarede til hans Stand og Fortjenester, og foreløbig gav han ham et Vidnesbyrd om sin Tillid ved at udnævne ham til en af de tre Kommissærer, der skulde modtage Hyldingseden af de skånske Stænder og gjøre de første Skridt til Sammensmeltningen af de nyvundne Landsdele med Sverig<sup>9</sup>. Alt dette var dog langt fra at tilfredsstille Ulfeldt. Han mente, at hvad han havde opnået, ingen-

lunde svarede til de Tjenester, han havde vist Kongen — hvorved også må bemærkes, at Hørsholm Gods, som Ulfeldt efter Fredstraktaten atter skulde nyde som Len, ved Kongemødet på Frederiksborg i Begyndelsen af Marts var overladt af Carl Gustav til den danske Dronning<sup>10</sup> —, og også andre Grunde til Misfornøjelse forenede sig hermed. Blandt andet blev det hurtigt indlysende for Ulfeldt, at de skånske Landskabers Adel ikke under den nye Tingenes Tilstand kunde vente sig en så begunstiget Stilling, som den hidtil havde haft. Forskjellige Skridt, som Carl Gustav gjorde for at stille den på lige Fod med den svenske Adel, særlig i Henseende til Erlæggelse af Told, Udskrivning af Soldater m. m., vare stridende mod dens gamle Privilegier, og Ulfeldt, der allerede på Grund af sine ultraaristokratiske Anskuelser måtte føle sig højlig misfornøjet ved en sådan Beskjæring af hans Stands tidligere Rettigheder, og som desuden mente, at den stred mod Fredsbestemmelserne, blev naturligvis ikke bedre stemt derved, at han i høj Grad personlig berørtes deraf\*); thi der gjordes i de nævnte Henseender ingen Undtagelse med ham selv eller hans Godser, hverken dem, Carl Gustav havde skjænket ham, eller dem, han selv tidligere havde købt eller kort efter Freden købte i Skåne<sup>11</sup>. Følgen blev da, at han i Stedet for at støtte Carl Gustav i hans Organisationsplaner, som det selvfølgelig ventedes, tvært-

\*) En karakteristisk Udtalelse af ham er anført i et Brev til Carl Gustav fra Rigsråd Christer Bonde af 28. Juni 1658 (Svenske Rigsarkiv). Der siges, at han, »som ofte tilforn«, har ytret, »at han hellere vilde bo under Tyrken end under en sådan Servitut, at ingen Forskjel skal gjøres mellem ham og en Bonde på Landet«. — Ganske lignende Ytringer af ham refereres i et Brev fra Grev G. O. Stenbock til Kongen af 17. Juni 1658.

imod på flere Punkter trådte i afgjort Opposition til Kongen, og højmålet og ubesindig, som han var, udtalte han sine afvigende Anskuelser både over for andre og over for Carl Gustav selv med en Suffisance og en Hensynsløshed, som ikke kunde andet end såre Kongen og vække Mis-tanke til hans eget Sindelag overhovedet. En Ting, som også i høj Grad vakte Ulfeldts Misfornøjelse, var, at det trak i Langdrag med Opfyldelsen af det Løfte, Carl Gustav havde givet ham om en anselig Æmbedspost. Så vidt man kan skjønne, har det virkelig været Kongens Hensigt at gøre ham til Generalguvernør i Pommern og svensk Ambassadør i Tyskland<sup>12</sup>, og det var uden Tvivl kun Ulfeldts egen uforsigtige Optræden — der også viste sig ved, at han ikke efterkom en Opfordring af Kongen fra Slutningen af Maj til at komme over til ham i Pommern<sup>13</sup> — som forhindrede Udførelsen af denne Tanke. Dette vilde Ulfeldt dog naturligvis ikke selv se, og på den anden Side var Sagen ham af allerstørste Betydning. I Virkeligheden var Forholdet jo det, at han, når han ikke fik en sådan Post — og han har uden Tvivl selv nærmest tænkt på Posten som Generalguvernør i Skåne — havde Udsigt til at komme til at henleve Resten af sit Liv som en almindelig Adelsmand, oven i Kjøbet som en Adelsmand med beskårne Rettigheder og et tvivlsomt Ry, og Tanken herom måtte være den hovmodige og ærgjer-rige Mand så meget mere utålelig, da han nærmest var henvist til at leve blandt sine Landsmænd, hvis øverste Æmbedsmand og Leder han tidligere havde været. Om alle disse og endnu flere Grunde til Misfornøjelse<sup>14</sup> med Carl Gustav og hans Styrelse have fået et forøget Relief ved de betydelige Tilbud, som Frederik III. efter Roskildefreden siges at have gjort Ulfeldt<sup>15</sup>, hvis han atter vilde

træde i hans Tjeneste, kan ikke aldeles bestemt afgjøres; men vist er det i al Fald, at han allerede i Sommeren 1658 gjorde bestemte Skridt til at løse sit Forhold til Carl Gustav, således som det sees af en Skrivelse af 16de Juni, hvori han, efter en skarp Dadel af Regeringens Fremgangsmåde i Skåne og en bitter Henvisning til, at hans Råd ikke tages til Følge, ytrer Ønske om at udtræde af den skånske Kommission og slår på, at han heller ikke ønsker længere at beholde sin Stilling og Titel som Kongens Gehejmeråd<sup>16</sup>. Det var umiddelbart efter Modtagelsen af denne Skrivelse, at Kongen (af Generalguvernøren i Skåne, Grev G. O. Stenbock, og strax efter af Rigsråd Christer Bonde) fik nærmere Oplysning om den Modvilje, Ulfeldt også i sit Samkvem med andre lagde for Dagen med Hensyn til hans Planer, og man kan derfor ikke undre sig over, at Kongen ikke blot beredvilligt lod ham udtræde af Kommissionen, men også udtalte, at det var godt, om man var vel af med ham. Han lod ham endvidere advare om at holde sin Tunge i Ave, og på Grund af det mistænkelige i, at det overhovedet var den misfornøjede skånske Adels Interesser, Ulfeldt gjorde sig til Talsmand for, anbefalede Kongen Grev Stenbock i Fremtiden at have et vågent Øje med ham<sup>17</sup>. En yderligere Forøgelse fik endelig Spændingen på begge Sider ved det kort efter indtrådte Fredsbrud med Danmark. At dette måtte være Ulfeldt yderst uvelkomment, er let at indse, da han efter de Erfaringer, han hidtil havde gjort, ikke kunde ønske at have Carl Gustav til Overherre også for sine danske Besiddelsers Vedkommende, og han på den anden Side, hvis Krigen gik de svenske imod, havde den størst mulige Udsigt til at tabe alt, hvad han havde vundet i Roskildefreden. Og ligesom der er Grund

til at antage, at de Bekymringer, Fredsbrudet voldte ham, indgav ham det Ønske at opnå en personlig Udsoning med Frederik III. — enten han nu herved håbede at sikre sig gunstigere Vilkår for det Tilfælde, at de danske sejrede, eller han, som det er bleven sagt, agtede på Grundlag af en sådan Udsoning at optræde som Mægler mellem de to Konger<sup>18</sup> —, således lagde han, til Trods for den Advarsel, han havde fået, endnu mindre end tidligere Skjul på sin stærke Misfornøjelse med Carl Gustav og det svenske Regimente, ja han holdt end ikke sin Stemning i så Henseende tilbage i Samtale med Folk, om hvem han næsten kunde vide, at de vilde bringe hans Ytringer videre, hvad de da også til Dels gjorde<sup>19</sup>. Skjønt der ikke er Tvivl om, at Ulfeldt især i den høje svenske Adel havde mange Uvenner, som både misundte og foragtede ham, og som med Glæde greb enhver Lejlighed til at blotte ham, er det dog selvfølgelig ganske ugrundet, når han altid udelukkende vil føre sin Vanskjæbne i Sverig tilbage til disse, særlig til Grev Stenbock. Han var selv sin værste Fjende, her som altid ellers.

Således stode Sagerne i Efteråret 1658, da der indtraf Begivenheder, som stillede Forholdet mellem ham og Carl Gustav på Spidsen. Som bekjendt var Krigen mellem Sverig og Danmark dengang atter i fuld Gang, men denne Krig var ikke som den forrige et uafbrudt Sejrstog for den svenske Hær. Allerede i August lå Carl Gustav for Kjøbenhavn, men hvor lidt forberedt end Staden var på at tage imod ham, samlede den sig dog hurtigt efter den første Skræk og beredte sig tappert på Modstand. Så kraftigt var i Virkeligheden det Forsvar, den improviserede, at Carl Gustav ikke kunde bryde det, og Hovedstadens Exempel — hvortil senere må føjes den Opmuntring, som

Ankomsten af en allieret Hær og Flåde gav — blev en Spore for Provinserne til efter Lejlighed at prøve på at frigjøre sig for det svenske Herredømme. Også i de skånske Landsdele var der en stærk Gjæring, og særlig i Malmø, hvor Ulfeldt boede, dannede der sig en Sammensværgelse med det Formål at overmande den svenske Besætning og bringe Byen tilbage i de danskes Hænder. Hovedmanden for dette Foretagende eller i det mindste den, der trådte mest aktivt frem, var en vis Bartholomæus Mikkelsen, som boede ved Limhavnen (d. e. Kalkhavnen), en halv Mils Vej fra Malmø, og her drev et temmelig betydeligt Kalkværk. Hans medforbundne vare væsentlig Borgere og Præster fra Malmø og Omegnen samt enkelte Adelsmænd. En af de sidste, Ove Thott til Skabersø, var sikkert egentlig den ledende Ånd i Sammensværgelsen, men han var forhindret i at tage synderlig aktiv Del, da han sad arresteret i sit Hus i Malmø. Som den danske Regering i det hele opmuntrede og efter Ævne støttede Provinsernes Rejsninger mod Svenskerne, således fandt også Planen til Malmøs Befrielse Frederik III.s Bifald, og både gennem Breve og Udsendinge tilskyndede han de sammensvorne til at holde fast ved deres Forsæt, ligesom han også søgte at skaffe deres Planer Tilslutning hos andre. Efter hvad der var bekjendt om Ulfeldts forandrede Stemning mod Carl Gustav og hans Misfornøjelse med den nye Krig, Sverig havde påført Danmark, måtte det ligge nær for de sammensvorne at tænke på at indvie ham, hvis Understøttelse kunde blive dem af overordentlig Betydning, i deres Planer, og dette var virkelig også en Tid deres Hensigt, men skete dog ikke, efter hvad der siden fortaltes, af følgende Grund. Som Indledning til videre Skridt havde en Borgermester i Kjøbenhavn, Chri-

stoffer Hansen, i Efteråret 1658 anmodet Bartholomæus Mikkelsen, som kjendte Ulfeldt personlig og endog engang have stået i hans Tjeneste ligesom Chr. Hansen selv, om at forhøre hos Ulfeldt, om han ikke attræde »Pardon» hos Frederik III., da han i så Fald vilde søge at skaffe ham den. Ulfeldt siges beredvilligt at have modtaget Forslaget og bedet Barth. Mikkelsen om at føre Sagen videre, men det viste sig da, at Kongen stillede den Betingelse for Forsoningen, at Ulfeldt selv skriftlig skulde henvende sig til ham derom. Enten det nu var af Stolt-hed eller af Frygt for, at en sådan Skrivelse skulde blive misbrugt, nægtede Ulfeldt at gjøre dette Skridt, og herpå strandede da ikke blot Udsoningen — som iøvrigt Dron-ningen siges at have været meget imod —, men Kongen skal påny være bleven heftigt opragt på Ulfeldt, og også hos flere andre af dem, som havde Kundskab om de pågjældende Forhandlinger, rejste der sig igjen den største Mistro til og Harme mod ham. At man under disse Omstændigheder også undlod at meddele ham noget om Planen til Malmøs Befrielse, er næsten en Selvfølge, og for så vidt Ulfeldt vidste noget nærmere om en sådan Plan, var det ganske sikkert kun, hvad han havde hørt ad Omveje, hvorved må bemærkes, at det synes at have været vitterligt næsten for alle danske i Malmø, at noget af den Art var i Gjærde<sup>20</sup>. Imidlertid mislykkedes selve Udførelsen af Planen. To Gange i December Måned blev der gjort Forsøg på at sætte Skibe med Soldater over til Malmø fra Kjøbenhavn, men begge Gange indløb der Uheld med Expeditionen, og Forsøgene gjentoges ikke oftere<sup>21</sup>. Mere Lykke fulgte som bekjendt de danske Våben ved Kjøbenhavn. Efter lange Forberedelser foretoges Natten mellem den 10de og 11te Februar en Generalstorm på Staden,

men den sloges tilbage, og der var nu intet Håb længere for Carl Gustav om at føre sine højt flyvende Planer igjennem. Det blev siden et Hovedpunkt i en mod Ulfeldt fra svensk Side rejst Anklage, at han havde bidraget sit til dette Resultat ved, endnu før Stormen fandt Sted, at meddele Barth. Mikkelsen Planen til Stormen så vel som forskellige Anvisninger til, hvorledes man skulde afslå den. Men hvorledes det end forholder sig hermed, er det i hvert Fald en Kjendsgjerning, at der heller ikke efter hin Begivenhed indtrådte nogen Forandring i Frederik III.s Forhold til ham, og på den anden Side blev hans Stilling i Sverig ham mere og mere uudholdelig. Skjønt det, som man har set, udelukkende var hans egen Skyld, at han ikke længere brugtes i den svenske Statstjeneste, og skjønt han stadig gav Carl Gustav nye Beviser i Hænde på sin Stemning, navnlig ved en påfaldende Mangel på Høflighed og Hensyntagen i sit personlige Forhold til ham, følte han sig dog på det dybeste krænkede ved at skulle leve i en Tilstand, hvori han, efter hans eget Udtryk, »kun var som et Nul og borgerlig død«<sup>22</sup>; men hertil kom endvidere højst sandsynligt, at han i Bevidstheden om de Skridt, der på hans Vegne eller måske endog af ham selv vare gjorte i Retning af en Tilnærmelse til Danmark, havde en stadig indre Kilde til Uro, især efter at Barth. Mikkelsen var begyndt at blive de svenske Myndigheder mistænkelig. Det er derfor ikke overraskende at høre, at han i Foråret 1659 fattede det Forsæt at forlade Sverig. I første Halvdel af April (som Leonora Christina påstod; Barth. Mikkelsen sagde: allerede i Marts) forespurgte Leonora Christina sig hos Barth. Mikkelsen om Muligheden af at få et Pas hos Frederik III., »at rejse med til Lands og Vands«, men han mente, at



det næppe kunde lade sig gjøre, efter hvad der var forefaldet mellem Ulfeldt og Kongen af Danmark. Under alle Omstændigheder måtte Ulfeldt dog, når han agtede at drage bort, have et Pas af Carl Gustav, og den 8de April tilskrev han også en af hans Sekretærer, Joel, herom, idet han angav, at han vilde tage Bopæl på et neutralt Sted i Udlandet<sup>23</sup>. Da imidlertid Joel gjorde Vanskeligheder — som Ulfeldt siger vare unødvendige, fordi han (U.) ikke beklædte nogen Charge eller var i nogen Tjeneste —, henvendte han sig den 15de April med sin Anmodning til en mod ham venskabelig sindet svensk Stormand, Rigsråd Schering Rosenhane<sup>24</sup>. Men også denne undskyldte sig for at efterkomme Ulfeldts Begjæring, idet han sagde, at han ikke vidste, om Ulfeldt var afskediget af Kongens Tjeneste<sup>25</sup>. Mulig har dog Rosenhane også haft andre Grunde til sin Vægning, thi da han skrev sit Svar, var Barth. Mikkelsen allerede sat fast, ja havde vistnok allerede fremført nogle af sine højst graverende Beskyldninger mod Ulfeldt<sup>26</sup>. Det varede i al Fald kun få Dage, inden disse kom frem, thi allerede den 26de April indleverede han til en i Anledning af Anslaget på Malmø nedsat Undersøgelseskommission en i Arresten efter Hukommelsen nedskrevet Plan til Svenskerne Stormanfald på Kjøbenhavn, som Ulfeldt skulde have meddelt ham, før Stormen havde fundet Sted, og i de nærmest følgende Dage fremførte han en hel Række andre Beskyldninger mod Ulfeldt for at have modarbejdet den svenske Stats Interesser og søgt at bringe sig i Gunst hos Kongen af Danmark. Da det er disse Bartholomæus's Beskyldninger, som danne Grundlaget for den Anklage, der rejstes mod Ulfeldt af den svenske Regering, og de stadig komme

igjen i den vidtløftige Proces, som fulgte på Anklagen, vil det være hensigtsmæssig allerede her at detaillere dem noget mere. Om det Punkt, som uden Sammenligning var det mest graverende for Ulfeldt, at han skulde have forrådt Svenskernes Stormplan, berettede Bartholomæus, at Ulfeldt først i Februar (eller sidst i Januar) 1659 ved Kjeld Friis<sup>27</sup> havde ladet ham kalde til sig i sit Hus i Malmø, og idet han da læste op af et Papir, dikterede han Bartholomæus hele Planen med Tilføjelse af nogle Anvisninger om, hvorledes de danske skulde bære sig ad med at afslå Stormen; da han var færdig med Dikringen, kastede han det Papir, han havde læst op af, i Ilden. Til Forklaring af, hvorledes Ulfeldt selv kunde være kommen i Besiddelse af Stormplanen, henviste Bartholomæus til, at han ofte havde en Tjener i Lejren efter »Kundskab«. Ved en senere Sammenkomst, efter at Stormen havde fundet Sted, skulde Ulfeldt have talt om den i Landskrones Havn indespærrede svenske Flåde og sagt, at dersom de danske vare besluttede og vilde angribe den, kunde den let ødelægges, da den var slet forsynet med Folk. Atter en anden Gang, efter Stormen, skulde han have sagt, at han havde mærket, at der var et Anslag på Malmø i Gjørde, og nu var det Tid at lade Folk komme over, om man vilde gjøre noget; nu kunde man med et ringe Parti udrette store Ting. Også meddelte Bartholomæus Oplysning om, hvorledes Ulfeldt gennem ham havde søgt Benådning hos Frederik III., hvorledes han og Leonora Christina havde henvendt sig til ham om et dansk Pas, hvorledes Ulfeldt engang havde sendt et Brev til Limhavnen, som skulde besørges over til hans Svoger Oluf Brokkenhus, osv. — Så snart Bartholomæus var kommen i Besiddelse af Stormplanen, som

Ulfeldt skulde have dikteret ham, skyndte han sig at give sine medsamsvorne Underretning om, at han havde fået en sådan Ting af Ulfeldt, og en enkelt af dem, Præsten Hans Olsen i Bunkeflod, lod han endog læse den. Derefter, sagde han, havde han sendt Planen over til Kjøbenhavn, og da han, efter at være bleven arresteret, vilde gengive Indholdet af den, måtte han, som sagt, gjøre det efter Hukommelsen. De andre sammensvorne, som bleve arresterede i Følge Bartholomæus's Angivelser, vidste om Ulfeldts Udtalelser og Handlinger i det hele ikke andet, end hvad Bartholomæus havde fortalt dem, og kun en enkelt af dem, Rasmus Andersen, Forpagter på Børringe, havde selv haft en Samtale med Ulfeldt, hvori denne havde udtrykt sin Misfornøjelse med den nye Krig og de store Kontributioner i Sverig; havde ytret, at Kongen af Danmark og Kurfyrsten af Brandenburg vare Venner, og at der snart vilde komme 3000 Ryttere over til Skåne; hvis ikke Isen havde forhindret det, var det for længe siden sket; havde endelig talt om den svenske Sekretær Taubefeldt (hvis Barn var på Børringe), og sagt, at hans Hustru havde en Broder i Kjøbenhavn, som mulig korresponderede med den svenske Lejr, i hvilken Anledning han opfordrede Rasm. Andersen til at skrive til Kjøbenhavn og advare mod denne Mand. I det hele havde Rasm. Andersen fået Indtryk af, at Ulfeldt »var god dansk«<sup>28</sup>. — Til disse mundtlige Vidnesbyrd mod Ulfeldt føjede der sig dog også senere nogle skriftlige. Langt hen på Året, da Processen mod Ulfeldt allerede var begyndt, fandtes der nemlig ved Limhavnen — hvor Bartholomæus havde boet — en Æske, som havde været nedsat i Jorden, men som nu sagdes at være udgravet af en Ræv, og denne Æske indeholdt forskellige Papirer, som stode i

nær Forbindelse med Processens Gjenstand og navnlig i flere Henseender syntes at støtte Bartholomæus's Angivelser. Blandt disse Papirer kunne allerede her fremhæves en Afskrift af den ved Bartholomæus, som det hed, efter Ulfeldts Diktat nedskrevne Plan til Stormen på Kjøbenhavn, originale Breve til Bartholomæus og andre fra Frederik III., Rigshovmester Gersdorff og Kammerjunker Korfits Trolle, hvilken sidste på Kongens Vegne væsentlig havde ført Forhandlingerne med de misfornøjede Malmøboere; Concepter til Breve fra Bartholomæus til Ulfeldt, vedrørende den førstes Bestræbelser for at udsone Ulfeldt med Kongen af Danmark, osv. osv.

Ved de i Slutningen af April og første Halvdel af Maj afholdte Forhør over Bartholomæus Mikkelsen og hans medsammensvorne mente man at have tilvejebragt et så stort Bevisstof mod Ulfeldt, at det ikke burde opsættes længere at skride ind mod ham selv. Den 17de Maj mødte altså to høje svenske Herrer, Rigsråd Gustav Soop og Krigsråd Clas Rålamb, hos Ulfeldt og gjorde ham bekjendt med de mod ham fremsatte Beskyldninger, som de opfordrede ham til at rense sig for, idet de tillige sagde, at Kongen var meget vred på ham, fordi han havde lønnet hans Godhed så ilde, samt påmindede ham om, at han var i Kongens Tjeneste og svensk Undersåt. Allerede næste Morgen skrev Ulfeldt til Kongen og bad om Foretræde for at erklære sig om Beskyldningerne, men Kongen vilde hverken modtage ham eller Leonora Christina, som netop dengang var i Helsingør for at »sollicitere noget« hos ham<sup>29</sup>. Imidlertid sees Kongen i nogle Dage at have ventet på, at Ulfeldt skriftlig skulde gjøre et alvorligt Forsøg på at bevise Beskyldningernes

Usandhed, men da dette ikke skete, tog han skarpere Forholdsregler imod ham, hvilke Forholdsregler nærmere angives og begrundes i en af ham udstedt Skrivelse af 23de Maj<sup>80</sup>. Det hedder her, at da Ulfeldt kun mundtlig har afvist Beskyldningerne i Stedet for at rense sig for dem, kan Kongen ikke andet end lade Sagen føre videre og nærmere undersøge af den i Anledning af den Malmöske Sammensværgelse nedsatte Kommission, og så meget mere, da Ulfeldt en Tid lang, tvært imod hvad der var hans Skyldighed, kun har vist ringe »Affektion« for ham. I denne Henseende henvises til, at han, skjønt »det underhånden var tilkjendegivet ham af en og anden« [der sigtes til et Besøg, som Pfalzgreven af Sulzbach og Hann. Sehested havde aflagt hos ham], ikke i lang Tid havde gjort Kongen sin Opvartning, at han, skjønt advaret derimod, havde ført Diskurser om Kongens Foretagender, hans »Etat til Præjudits og Forklejnelse«, at han havde søgt at »turbere« en og anden af Kongens Officerer og Betjente og betage dem Håbet med Hensyn til Krigens Udfald, og at han også ellers havde vist sig »malkontent og vidrig« i Samkvem med Kongens Ministre og Betjente, alt til den Ende at vanskeliggjøre og forhindre Fuldbyrnelsen af Kongens Planer. Han har heller ikke vist sig taknemlig for Kongens Bevågenhed mod hans Sønner, da Kongen gav dem Rejsepas, og Sønnenne forsømte også ved den Lejlighed at gjøre Kongen deres Opvartning. Endelig forekommer det Kongen sælsomt, at han selv har forlangt Rejsepas til et neutralt Land og som en neutral Person, da han dog aldrig er bleven dimitteret af Kongens Tjeneste eller »absolveret fra den Obligation, som en, der har taget Stand og Len i Riget, er undergivet«. Imidlertid vilde Kongen ikke tidligere have haft nogen særdeles Betænkelse ved at give ham

et sådant Pas, hvis han selv personlig og på tilbørlig Måde havde anholdt derom og således betaget Kongen al Mistanke, som hans »vidrige Komportementer« have fremkaldt. »Men nu, da dette kommer imellem«, stiller Sagen sig anderledes, og Kongen vil nu, at han forklarer sig om Beskyldningerne, og nødes til at forsikre sig hans Person, til han får den Satisfaktion, som tilkommer ham. — Med denne Skrivelse indfandt Soop og Rålamb sig den 24de Maj hos Ulfeldt og oplæste den for ham, og da han atter bad om at måtte forsvare sig for Kongen selv og fritages for Proces, svarede der ham, at Kongen hverken vilde se eller høre ham. Efter at hine vare gåede, kom to svenske Officerer ind, og fra nu af var Ulfeldt i mere end et År under stadig militær Bevogtning i sit Hus. Næste Morgen rejste Leonora Christina atter op til Carl Gustav for at anholde om »nogen Lindring og Redning i denne Sag«, men ikke blot fik hun ikke Lov til at komme for Kongen, men der blev endog forkyndt hende selv Arrest på hendes Person<sup>31</sup>. Efter hvad hun siger, havde Kongen dog henstillet til hendes eget Valg, om hun vilde vedblive at være på fri Fod, eller om hun vilde arresteres tillige med sin Ægtefælle, og hun valgte det sidste, »agtendes det for en Lykke, at hun sin da sorgfulde og siden med Sygdom behæftede Husbonde måtte trøste og tjene«<sup>32</sup>. Endelig blev der også lagt Arrest på dem af Ulfeldts Børn, der endnu vare til Stede i Malmø, og desuden på hans Tjenestefolk, af hvilke endog nogle blev særligt indespærrede<sup>33</sup>.

Ulfeldt mærkede nu, at det var Alvor, og at intet andet end en virkelig Gjendrivelse af de mod ham rettede Beskyldninger kunde frelse ham. Der haves endnu fra den første Tid af hans Fangenskab flere hertil sigtende

skriftlige Udarbejdelser, blandt hvilke jeg først vil omtale to fra den 30te Maj<sup>84</sup>, som særlig imødegå de af Bartholomæus og hans Fæller fremsatte Beskyldninger. Det ene af disse Aktstykker er en til Carl Gustav rettet »Underdanig Erklæring«, som begynder med de Ord: »Jeg vidner for Gud udi Himmelen, at jeg aldrig haver haft med Bartholomæus nogen Samtale om, hvis han om mig foregiver«. Det har ikke — fortsætter han — været ham fuldkomment (!) vitterligt, at Barth. havde nogen Korrespondance på Kjøbenhavn, og Barth. har aldrig villet være det bekjendt for ham eller Leonora Christina, hvilket kan sees af, at da Leonora Christina spurgte ham om den Jomfru, som blev ført bort fra Skåne\*), svarede han, at hun var ikke kommen over hos ham, og at han ikke vidste, hvor hun var. Borgermester Christoffer Hansens Navn véd han aldrig, at Barth. har nævnet for ham, meget mindre har denne talt med Ulfeldt om noget af det, hvorom Chr. Hansen skulde have skrevet til Barth. Fra Oluf Brokkenhus har Ulfeldt aldrig ved Barth.s Mellemkomst fået Brev, endnu mindre har han gennem Barth. tilskrevet ham. I Lejren har han aldrig haft Korrespondance med nogen, høje eller lave, ikke engang skrevet eller modtaget noget »Komplimentsbrev«. »Så at alt det, Barth. om mig haver angiven, er på min højeste Salighed usandfærdig, så sandt jeg agter nogen Tid at se Guds Ansigt«. Han »begjærer ingen Form af Proces til at bruge«, thi det er langt fra, at han tænker på at gå i Rette med så

---

\*) Der tales her om en Adelsdame, som det lykkedes Korf. Trolle under den anden mislykkede Expedition mod Malmø at føre over fra Limhavnen til Kjøbenhavn. Hun havde i nogen Tid opholdt sig hos Præsten i Bunkefod og omtales som Korf. Trolles Fæstemø.

høj en Potentat; men ellers kunde han sige, at Barth., som er fundet at være en Forbryder og måske tænker på at redde sig ved at styrte Ulfeldt i Ulykke, som før er greben i Tyveri og har kjøbt sig fri for Galgen, ikke kan vidne mod nogen ærlig Mand; og ligeledes, at hans enlige Udsagn, uden noget Bevis, ikke kan gjælde for nogen Ret i Verden. Men som sagt, han vil ikke gå i Rette med Kongen, men henvender sig til hans Nåde og beder Kongen ikke »sætte større Tro til en Delinkvents vrang Beretning end til en Kavallers Erklæring, hvis Tjeneste Hs. kgl. Majestæt er bekjendt«. — Det andet Aktstykke af 30te Maj danner et Supplement til det allerede omtalte, idet det går ud på at vise, at selv »foruden nogen Gjensvar« må Bartholomæus's Løgnagtighed kunne skjønnes af hans egne Angivelser. Thi for det første, hvis Ulfeldt havde villet søge »videre Nåde« hos Frederik III. end den, der er erhvervet ham ved Carl Gustav, og »som en fri Mand« vilde have trådt i hans Tjeneste, hvorfor skulde han da have skyet at tilskrive ham for at få et skriftligt Svar igjen? Ingen kunde dog tro, at han uden Forsikring eller foregående Kontrakt vilde træde i nogens Tjeneste, og mindst i en Mands, som måske endnu kunde have »nogen Relique af Aigreur« imod ham. Han vil ikke tale om, at han i et sådant Tilfælde næppe vilde betjene sig af en Mand som Bartholomæus, da han både havde Slægt og Svogre i Rådet, som gjerne vilde have ladet sig bruge dertil; heller ikke om, at det næppe da var Tiden til at tage en sådan Beslutning. Hvad Beskyldningen med Hensyn til Stormplanen angår, fremlyser Barth.s Løgnagtighed af det usandsynlige i, at han (Ulfeldt), som i næsten et År har fulgt Carl Gustav i Krigen og kjender hans Erfarenhed,



skulde tro, at Kongen ikke bedre kjendte den Stad, han så længe havde belejret, end det forudsættes i Planen; som også i, at han, som selv har været Soldat og kjender hvert Hjørne på Kjøbenhavns Fæstning, skulde have forbigået de vigtigste Punkter, hvis han vilde have givet nogen Advarsel. Som han selv har udtalt til flere svenske Rigsråder, har han ikke engang nogensinde troet, at det virkelig vilde komme til en Storm. Hvorledes Stormen løb af, »var udi alle Folks Munde«, men når han efter Stormen skulde have sagt, at de danske burde have gjort Udfald, da véd han bedre, at Fodfolk ikke kan angribe Rytteri i åben Mark. Det var heller ikke rimeligt, at han skulde arbejde på sin egen Undergang, som det jo måtte være Tilfældet, efter hvad nogle af Arrestanterne berette\*), og desuden skal Barth. selv have sagt til nogle af de andre Vidner, at han ikke vilde åbenbare Ulfeldt Anslaget på Malmø, da han ikke var til at tro, hvilket jo stemmer dårligt med hans øvrige Beskyldninger. Hvad det danske Rejsepas angår, havde Barth. selv engang, under en Samtale om andre Ting, sagt til Ulfeldt, at han havde hørt, at han vilde rejse, hvortil Ulfeldt svarede ja, at han havde søgt at få et Pas hos Carl Gustav. Derpå sagde Leonora Christina: »Når vi får det, vil vi og anholde om et hos Hs. kgl. Majestæt af Danmark«, og havde spurgt Barth., om han troede, de vilde få det, hvortil han, endog gjentagne Gange, havde svaret, idet han trak på det, at det vidste han ikke. At Barth. korresponderede på Kjøbenhavn, var ham ikke bekjendt,

---

\*) Herved sigtes til nogle Rygter om, at når Anslaget på Malmø lykkedes, skulde Ulfeldts Hus rives ned, og Ulfeldt og Leonora Christina føres fangne til Kjøbenhavn.

og når Barth. har sagt, at han efter Stormen havde givet Anvisning til at angribe Flåden ved Landskrone, så er det vitterligt for alle, at Isen lå så fast på den Tid, at intet Skib kunde komme frem eller tilbage.

Medens begge de her omtalte Aktstykker — der indsendtes til Carl Gustav, men først noget over en Måned efter deres Affattelse<sup>35</sup> — ere rettede mod Bartholomæus Mikkelsens Beskyldninger, således som de vare Ulfeldt mundtlig meddelte den 17de Maj og et Par Dage efter skriftligt tilstillede, har en tredie skriftlig Opsats af ham fra omtrent samme Tid åbenbart fortrinnsvis Hensyn til Kongens Skrivelse af 23de Maj og den deri givne Fremstilling af Ulfeldts utilbørlige Forhold som svensk Statstjener og Undersåt. Skjønt denne Opsats er af temmelig betydeligt Omfang, er den dog aldrig bleven fuldendt<sup>36</sup>, og at slutte fra nogle Udtalelser af Leonora Christina, er Grunden hertil den, at Ulfeldt ikke vilde forsøge at imødegå de enkelte Beskyldninger i hin Skrivelse, før han havde fået en skriftlig Kopi af den, hvad der var ham lovet. Han fik imidlertid ingen sådan, og efter at han i længere Tid havde ventet forgjæves, forhindrede han i at afslutte sit Arbejde ved et hårdt Anfald af en Sygdom, som strax nærmere skal omtales. Følgen er da bleven, at den omtalte Udarbejdelse, foruden en historisk Beretning om Soops og Rålamb's Sammenkomster med ham og om hans og Leonora Christinas Arrestation, samt nogle korte Bemærkninger om Beskaffenheden af Bartholomæus's Vidnesbyrd, kun indeholder en — rigtignok meget udførlig — Drøftelse af det Spørgsmål, hvor vidt han virkelig står i den svenske Konges Tjeneste eller er hans »Vasal«. Han nægter bestemt begge Dele. I den første Krig »opvartede« han Kongen som »en Voluntaire«, og den

Titel, han fik af »Hemmelig Råd«, var ham »mere til Spot end Ære«, da den snarere passede for tyske Doktorer, som tjene ved Hove, end for en Mand; som »næst Kongen havde ført Kommando udi tvende Kongeriger«. Han håber dog ikke, at Kongen kan klage over hans Forhold under Krigen, men hans Tjeneste var som sagt frivillig, og desuden: fordi man én Gang gjør en Herre Tjeneste, er det ikke givet, at man hele sin Livstid skal kunne betragtes som »en obligeret Tjener«. Betingelsen for at være dette synes ham den, at der måtte være oprettet en Kontrakt med ham, eller at han havde fået Bestalling på en vis Charge, eller at der var tillagt ham Pension, ligesom også, at han havde aflagt Ed eller udstedt en Revers. Men intet af dette er Tilfældet med ham, og derfor betragter han sig som en fri Mand. Som Vidnesbyrd om, at Carl Gustav selv måtte betragte ham således, anfører han en Samtale, som Kongen havde med ham i Marts 1658, og hvori han blandt andet havde ytret Ønske om, at Ulfeldt vilde »komme og forblive« i hans virkelige Tjeneste, og med Hensyn hertil havde stillet ham en ærefuld Post i Udsigt<sup>97</sup>. Han havde ventet omtrent tre Måneder på Opfyldelsen af dette Løfte, men tilsidst mærkede han af Breve, som Kongen havde skrevet til Grev Stenbock, og som denne lod læse for ham ved Sekretær Taubenfeldt, at Kongens Sindelag imod ham havde forandret sig — han antyder som Årsag hertil, at hans Uvenner havde sat ondt for ham —, og at han ikke mere kunde vente sig noget af ham. Han blev da virkelig ikke blot »negligeret« med Hensyn til hint Løfte, men også ellers slet behandlet, og da han så, at man betragtede hans Tjeneste som unyttig, skrev han til Kongen, at han ønskede at trække sig tilbage, og tog dermed sin Afsked. Hvad angår det Gods

og Grevskab, som Carl Gustav har givet ham, så er han Kongen meget taknemlig derfor, men Kongens Æmbedsmænd skalte og valte der efter eget Tykke, så at han selv kun har Grevskabet af Navn. Dette »skete allerede længe førend Krigen blev begyndt«. Grevskabet er ham heller ikke endnu fuldstændigt overleveret. Ikke desto mindre forekastes ham hver Dag den store Benådning, han nyder, men når det ret overvejes, er den langt fra så betydelig, som der gjøres Ord af. Hørsholm, som Carl Gustav gav Dronningen af Danmark, var ham mere værd end alt det Gods, Kongen har skjænket ham, thi over Hørsholm rådede han alene. Han fremhæver de Tjenester, han har ydet Kongen under Krigen, og omtaler med Bitterhed sine Misundere, som sige: »der ligger megen Magt på sådan en! . . . lad hannem gå ad Helvede, vil han ikke bie«. Han tvivler meget på, at det vil være let at finde en igjen, der som han vil forstrække Kongen med Penge, bruge sin Kredit til Fordel for ham, osv. Når man endelig betragter ham som den svenske Konges Vasal, fordi han har Gods i Sverig, så har dette intet på sig. De svenske Bjelker have meget Gods i Danmark, men ere derfor ikke den danske Konges Vasaller, thi de have ingen Troskabsed aflagt og ikke givet nogen skriftlig Forpligtelse fra sig. Af deres Gods gjøres al Rettighed til Kronen som af andet Adelsgoods, men på deres Personer hviler intet Krav. Således, mener han, må Forholdet også være med ham selv i Sverig. Han har også Gods i Tyskland og i Bøhmen, men er derfor ikke Kejserens eller nogen anden Fyrstes Vasal, lige så lidt som Grev Kønigsmark, der også har Gods på mange Steder i Tyskland.

Når jeg så udførligt har gjengivet Indholdet både af dette og de to i Forvejen omtalte Aktstykker, er det

fordi de betegne den eneste umiddelbare Del, Ulfeldt selv kom til at tage i sit Forsvar, og på den anden Side danne Udgangspunktet og Grundlaget for det Forsvar, som førtes for ham under den egentlige Proces af — Leonora Christina. Årsagen til, at Ulfeldt ikke mere kom til at træde frem ved Sagens Behandling, var det heftige Sygdomsanfald, som jeg før antydede, at han — ved Midten af Juni<sup>98</sup> — blev hjemsogt af. Vistnok er Sygdommen både dengang og senere af de allerfleste bleven betragtet som forstilt, idet man har ment, at han på denne Måde har villet unddrage sig navnlig at underkastes Førhør og at blive konfronteret med Vidnerne; og det kan heller ikke nægtes, at der ved første Øjekast synes at være noget meget mistænkeligt ved denne Sygdom, som begyndte, da der kunde være Tale om at drage ham mere personlig frem, som varede hele Tiden, medens Processen stod på, og som lammede ham således, bl. a. på Tungen, at han i den angivne Tid ikke var i Stand til selv at afgive nogen Forklaring. Ikke desto mindre kan der, alt vel overvejet, ikke være Tvivl om, at Sygdommen i al Fald for den allerstørste Del ikke var forstilt. Vil man ikke tage Leonora Christinas til forskjellige Tider afgivne Vidnesbyrd for gyldigt, fremgår det i al Fald af flere Undersøgelser, som af andre foretoges med Hensyn til Sygdommens Beskaffenhed, og som siden nærmere skulle omtales, at Ulfeldt virkelig var bleven rørt af et Slag, som berøvede ham nogle af hans Lemmers Brug og i det hele medtog ham meget stærkt. Og kan der end på Grund af de nærmere Omstændigheder ved disse Undersøgelser blive nogen Tvivl tilbage om, hvor vidt han virkelig i hele den angivne Tid var i en så fuldkommen hjælpeløs Tilstand, som hans Omgivelser

sagde, må det dog vistnok betragtes som aldeles sikkert, at han i al Fald i den Tid, da Leonora Christina mest trængte til hans Bistand, det vil sige, medens hun førte Processen for ham, var så hårdt angrebet, at den Hjælp, hun kan have fået af ham ved sit vanskelige Hverv, i det højeste har været såre ringe, men mest sandsynligt slet ingen.

Efter at Forundersøgelsen både om den Malmøske Sammensværgelse og om Ulfeldts Forhold var tilendebragt — hvortil også hørte, at Ulfeldts egne Folk bleve forhørte —, skred man til virkelig Rettergang. Under 30te Juli nedsatte Kongen en Kommissorialret til at randsage og dømme i disse og endnu et Par beslægtede Sager<sup>39</sup>, og under samme Dato gav han Assessor i den svenske Hofret og Hofauditor Magnus Larson Fuldmagt til på hans Vegne at føre Sagen mod Ulfeldt<sup>40</sup>. Der gik dog endnu nogen Tid hen, inden Magnus Larson havde sat sig tilstrækkeligt ind i Sagen, og formodentlig vilde man også afvente, om Ulfeldt ikke skulde blive så rask, at han selv kunde svare for sig. Dette skete imidlertid ikke, og efter at Leonora Christina i September mundtlig havde tilkjendegivet Rigsråd Soop, at hun gjerne gennem en Fuldmægtig vilde give Kongen »Satisfaktion«, samt at hun ønskede, at Ulfeldts Sag måtte blive undersøgt, før Bartholomæus blev domfældt, gav Kongen virkelig — i en Skrivelse til Kommissorialretten af 13de Oktober<sup>41</sup> — sit Minde til begge Dele, idet han dog opfordrede Retten til først at lade Ulfeldts Tilstand undersøge ved nogen af sin Midte. Og hvis da Ulfeldt ikke, siger Kongen, er så meget ved Kræfter og Forstand, at han selv kan tage sig af sin Sag, så må man »adressere sig til hende, Grevinden, og med hende overlægge, hvorledes hun mener, at hendes Herre skulde bedst kunne purgeres, henstillende

hende først, hvad modum procedendi hun helst skulde ville bruge, og hvad Expedient hun kunde vente at foreslå til hans Justifikation«. Efter at have hørt hendes Mening skal så Retten selv blive enig om, hvorledes Sagen skal gribes an, og mener den, at hun bør konfronteres med Bartholomæus »in secreto«, hvilket Kongen »for særdeles Konsiderationers Skyld« ikke ugjerne skulde tillade, skal man behandle hende med al Høflighed. Men vægrer hun sig ved at lade sig konfrontere eller ved Konfrontationen findes meddelagtig i sin Mands Handlinger, skal Sagen behandles offentligt, enten hun så vil gjøre det skriftligt eller gennem en Fuldmægtig. Hun må selv vælge hvem hun vil til Fuldmægtig, men vil hun ingen vælge, skal Retten beskikke hende én.

Når Kongen i den her omtalte Skrivelse opfordrer til at lade Ulfeldts Tilstand nærmere undersøge, var det ikke første Gang, at han havde sin Opmærksomhed henvendt herpå. Nogen Tid i Forvejen havde han givet Landshøvding Johan Hårdh en lignende Befaling, og den 8de Oktober havde Hårdh indsendt en skriftlig Beretning om sine Iagttagelser<sup>42</sup>. Blandt andet havde Ulfeldts foregivne Målløshed været Gjenstand for hans Undersøgelse, og han havde med Hensyn hertil anmodet de i Huset vagthavende svenske Officerer om at give Agt på, om der blev talt i Ulfeldts Sovekammer, når Leonora Christina var ene derinde med sin Mand. Men de sagde, at de ikke havde kunnet mærke det ringeste hertil. Hårdh havde heller aldrig erfaret andet, end at Ulfeldt altid lå i Sengen, som han blev vendt og lagt af dem, der passede ham, og når han selv havde besøgt ham, lå han ubevægelig og uden at svare på Hårdhs Tiltale, var meget bleg og stirrede stift med Øjnene. Leonora Chri-

stina havde dog sagt, at han kunde røre den ene Hånd og Fod noget, men hun troede, at hans Forstand var borte; hun græd bitterligt og klagede over den Ulykke, der havde ramt ham, osv. — I en lignende Tilstand fandtes Ulfeldt den 17de Oktober, da tre af Kommissorialrettens Medlemmer indfandt sig i hans Hus for at gjøre ham eller Leonora Christina bekjendt med Kongens Bestemmelser angående Processen. Når de talte til ham, gav han kun nogle uforståelige Lyd fra sig, og i Overensstemmelse med Carl Gustavs Befaling henvendte de sig da til Leonora Christina og spurgte hende, hvilken Procesform hun helst ønskede at bruge. Hun svarede, at det var hendes Hensigt at optræde som Bartholomæus's Anklager og ved en Fuldmægtig føre Sagen mod ham for Herredstinget efter dansk Lov. Det forestilledes hende imidlertid, at dette ikke kunde tilstedes, men at Sagen skulde føres for Kommissorialretten, og at den kongelige Fiskal skulde være Anklager og føre Bartholomæus som Vidne, og efter at have hørt dette nægtede hun overhovedet at indlade sig i Proces og erklærede sig kun villig til skriftlig at afgive en Forklaring om de enkelte Beskyldninger mod Ulfeldt, når disse blev hende meddelte. På Spørgsmålet om, hvor vidt hun ønskede, at Sagen skulde behandles offentligt eller ej, svarede hun, at den allerede var så offentlig, at det ikke gjordes behov at holde den hemmelig. Derimod satte hun sig »med Iver« mod en Konfrontation med Bartholomæus, selv gjennem Fuldmægtig, idet hun sagde: »Hvad kan en Fuldmægtig dertil gjøre? ej heller anstår mig at konfronteres med en Skjælm«. Efter at Kommissærerne havde aflagt en Indberetning om denne Sammenkomst med Leonora Christina, kom to af Rettens Medlemmer næste Dag igjen til hende og sagde, at efter



hvad hun selv havde udtalt om, at hun tænkte at føre Sagen offentligt, skriftligt og gennem Fuldmægtig, var Retten til Sinds at lade den foretage snarest muligt og skulde nærmere underrette hende Dagen i Forvejen. Men Leonora Christina påstod, at man havde misforstået hende: det var ikke hendes Tanke at ville føre Proces med Kongen, men hun havde kun ment, at hun vilde give en skriftlig Forklaring om Sagen, og Fuldmægtig vilde hun i dette Tilfælde ikke bruge på anden Måde, end at hun vilde lade en af sine undergivne afskrive hendes Koncepter og bringe dem til Retten. Trods Kommissærernes Modforestillinger fastholdt hun dette Standpunkt, idet hun tillige ytrede, at hun havde troet, at Kongen vilde have tilladt hende at føre Sagen efter dansk Lov, og udtalte som sin Formening, at når Bartholomæus skulde betragtes som Vidne, burde det i hvert Fald først prøves ved Herredsting, om han var vidnefør, især da der hvilede en Beskyldning for Forræderi på ham. Leonora Christinas modstræbende Holdning foranledigede Retten til igjen at sende to af sin Midte til hende for at stille hende det Alternativ, enten at give Møde skriftlig og gennem Fuldmægtig ved en offentlig Forhandling, eller at lade sig afhøre personlig i sit Hus, men tillige underrettedes hun om, at hvis hun ikke godvillig bestemte sig til en af Delene, vilde man — dog på lovlig Måde — »obligere« hende dertil. Men hun lod sig endnu ikke bevæge. Hun sagde, at hun ikke kjendte noget til Sverigs Love og Recesser, og desuden var hendes Mand ikke Carl Gustavs Undersåt eller Vasal og derfor ikke direkte disse Love undergivet. Kongen var hende »for høj« at inklade sig i Proces med, da han både var Anklager og Dommer i Sagen. Hun vilde svare til Sagen for ham selv, men ikke for hans Betjente. Kom-

missærerne gjorde gjældende, at foruden at Kongen på mange Måder havde gjort sig Ulfeldt forbunden, levede denne i hans Rige, og hans Sag kunde derfor ikke føres efter fremmed Lov. Når Leonora Christina vilde stævne Bartholomæus ind for Herredstthinget, var det at vende op og ned på Processen, thi først skulde det prøves af Kommissorialretten, om han kunde bevise sine Beskyldninger, og kunde han ikke det, havde hun bagefter Regres til ham. Desuden grundede denne Sag sig ikke blot på hans Udsagn, men på mange andre Vidnesbyrd og Beviser. Det var endelig ikke Kongen, som anklagede, men den kongelige Advokat. Men Leonora Christina fraveg som sagt ikke sit Standpunkt, og det var først efter at Retten den 21de Oktober havde tilstillet hende en skrap »peremptorisk Citation« til at møde for Retten tre Dage efter, personlig eller ved Fuldmægtig, at hun endelig mente at burde falde til Føje<sup>43</sup>. Imidlertid gjorde, som hun oftere udtalte under Processen, det, at hun så sent blev bekjendt med Kongens Tilladelse til at bruge en Fuldmægtig, at hun ikke fik en lovkyndig Hjelper af sin Mands Slægt, som hun vilde have søgt, hvis hun havde tænkt sig, at det skulde komme til en virkelig Proces. Når hun tidligere havde ytret, at hun kun vilde bruge Fuldmægtig til at fremlægge hendes Udarbejdelser i Retten, var dette sagt under ganske andre Forudsætninger, og dog foretrak hun også nu — fremfor at ty til fremmedes Hjælp — at nøjes med en Mand, der virkelig ikke gjorde hende anden Tjeneste end den nævnte<sup>44</sup>, og iøvrigt at tage hele Sagens virkelige Byrde på sig selv. En større Byrde kunde næppe lægges på en Kvindes Skuldre. Allerede hvad den egentlig tekniske Del af Processen angår, vil man indse, hvilken umådelig vanskelig Opgave det må have

været for hende som Dame og ukjendt med Loven og Formerne at træde i Skrankerne med en dygtig og erfaren Advokat, og havde hun end nogen Vejledning ved sit Forsvar i det, Ulfeldt før sin Sygdom havde nedskrevet om sit Forhold til Sagen, og i det, han kan forudsættes at have talt med hende, var der dog endnu bestandig overordentlig meget at gjøre for hende selv, og det ikke mindst, fordi hendes Forsvar jo altid måtte afpasses efter Modstanderens Angrebsmåde, og fordi der under Sagens Gang kunde komme og kom nye Enkeltheder til, om hvilke der ikke i Forvejen var forhandlet. Men hertil kom endnu det overordentlig store moralske Ansvar, hun påtog sig; thi for ikke at tale om, at hun personlig var indviklet i Sagen, afgang jo hendes højt elskede Husbondes hele Velfærd, hans Ære, ja måske hans Liv af den Dygtighed, hvormed hun fuldførte sit Hverv. At hun trods alt dette og trods det stærke Tryk, der samtidig hvilede på hende som Følge af Mandens hårde Sygdom, ikke veg tilbage for at tage Opgaven på sig, vil altid blive en af hendes største Adkomster til Efterverdenens Beundring.

Processen åbnedes med et Anklageskrift af den kongelige Advokat, som fremlagdes i Retten den 24de Oktober<sup>45</sup>. Det sammenfatter Beskyldningerne mod Ulfeldt under 3 Hovedpunkter: 1) At han under den sidste Krig har søgt at komme i Gunst hos Carl Gustavs Fjende, Kongen af Danmark. 2) At han har givet bemeldte Fjende Kundskab og Advarsel om Carl Gustavs Plan til at storme Kjøbenhavn samt Anvisning til at ødelægge den svenske Flåde i Landskrones Havn. 3) At han ikke alene har været vidende om Bartholomæus's Korrespondance med Fjenden, men selv hemmelig oversendt Breve til Kjøbenhavn under Krigen. — Til Begrundelse af denne Anklage

henviser Advokaten først og fremmest til Barth.s Vidnesbyrd og fremhæver særlig med Hensyn til det første Punkt, at hvad Barth. godvillig har udtalt herom for Retten, har han længe før, da han ikke tænkte at gjøre Ulfeldt Skade dermed, åbenbaret for nogle af sine fortrolige. At Ulfeldt har søgt at stemme Frederik III. mildere imod sig, finder Advokaten bestyrket ved hans Bestræbelser for at få et dansk Pas, thi han var altfor forstandig en Mand til at søge en sådan Ting hos en Konge, som altid heftigt havde forfulgt ham, dersom han ikke havde ment, at Kongens Vrede nogenlunde måtte have lagt sig, efter at han havde mærket, at Ulfeldt igjen var bleven vel sindet imod ham. At Barth. har fået Stormplanen af Ulfeldt, har han ikke blot tilstået uden Tvang og »med sine Omstændigheder«, men flere af hans medsammensvorne have vidnet, at Barth. tidligere har meddelt dem det samme, og en enkelt af dem, Mester Hans i Bunkeflod, har endog samme Dag, som Barth. fik Planen, selv læst den. Beskyldningen med Hensyn til Flåden ved Landskrone synes at bestyrkes ved Ulfeldts for Kongens Foretagender præjudicerlige Opfordring til Rasmus Andersen om at skrive til Kjøbenhavn for at advare mod Fru Taubenfeldts Broder. At Ulfeldt har vidst, at Barth. kolluderede med de danske, kan temmelig sikkert sluttes deraf, at Barth. på den Tid, Anslaget på Malmø forberedtes, efter alle Vidnesbyrd kom meget i Ulfeldts Hus, og at et af Vidnerne (Johan Jørgensen) udtalte, at Barth. dengang på et Spørgsmål af ham havde svaret, at han var sikker nok på Ulfeldt og kunde have god Underretning af ham om alting. Heller ikke har Ulfeldt i sine to Skrivelser af 30te Maj, som ere tilstillede Kongen, givet nogen Forklaring af Barth.s hyppige Besøg hos ham, hvad han visselig vilde have gjort, hvis

der ikke havde været noget mistænkeligt ved dem. Foruden dette har Leonora Christina gennem Kjeld Friis ladet forespørge hos Barth., hvorhen den Jomfru tog Vejen, som Korfits Trolle førte bort, ligesom Kjeld Friis også (efter hans egen Tilståelse) er sendt til Barth. for at spørge om Pas. Begge Dele godtgjøre, at hun og Ulfeldt vidste, at Barth. stod i Forbindelse med Kjøbenhavn. Også er Kjeld Friis ofte af Leonora Christina sendt til Barth. for at spørge om nyt, og da det foreholdtes ham for Retten, at Leonora Christina altså vidste, at Barth. korresponderede på Kjøbenhavn, havde han svaret, at hele Byen vidste det. Om en anden af Ulfeldts Folk, Tyrken Isak Johansen, var det ved fire Vidner godtgjort, at han havde været hos Barth. med Brev fra Ulfeldt, som skulde sendes til Kjøbenhavn, og Barth. havde udtalt, endnu før hans Gjæringer kom for Lyset, at Ulfeldt undertiden sendte Breve til Kjøbenhavn og fik Svar tilbage, hvilket særlig var Tilfældet med et Brev, han havde sendt sin Svoger Oluf Brokkenhus. Af alt dette fremgår, slutter Advokaten, at Ulfeldt og Leonora Christina have handlet tvært imod den Pligt og Skyldighed, hvortil Greven er Kongen og Sverigs Krone forbunden som en Mand, der har modtaget og nydt »Stand og Vilkår« i Riget, har fået Grevskab og Gods af Kongen, været brugt i Kongens Tjeneste og særlig i adskillige vigtige Kommissioner med Gehejmeråds Charge, fra hvilken Tjeneste han ikke er bleven dimitteret, og som også ellers har nydt store Nædesbevisninger af Kongen. — Anklageskriftet er i sig selv temmelig kort, idet det stadig henviser til en Række Udskrifter af Forhørene og andre Aktstykker, der ere vedføjede som Bilag.

Leonora Christina besvarede Anklageskriftet i et Indlæg, som er dateret 29de Oktober og fremlagdes i Retten den 30te. Hun gjentager sin tidligere Protest mod at ville indlade sig i nogen Rettergang med Kongen og vil blot have sit Indlæg betragtet som en til Kongens Tiltale afgiven Erklæring, hvorfor hun også retter det — ligesom de følgende Indlæg — til Kongen personlig. Hun beklager højligt, at hendes Mand er for syg til at kunne svare for sig selv, hvad han vilde have kunnet gjøre mange Gange bedre end hun. Hun takker Kongen, fordi han har tilladt hende at godtgjøre Ulfeldts Uskyldighed, og beder ham og Retten tilskrive hendes ringe Erfaring og Enfoldighed, om hun i sit Gjensvar skulde begå nogen Fejl. Derefter tager hun Magnus Larsons Anklage for efter de tre Punkter, hvorunder han har sammenfattet den. Hvad det første Punkt angår, beråber hun sig på Ulfeldts Erklæring af 30te Maj, hvori han ved sin højeste Ed benægter at have haft nogen Samtale med Barth. om det, denne angiver. Når Advokaten til Bestyrkelse af Barth.s Vidnesbyrd anfører, at han har talt til andre om Ulfeldts Ønske at vinde Frederik III.s Gunst tilbage, længe før han tænkte at gjøre Ulfeldt Skade dermed, så forstår hun ikke, at Advokaten kan svare for Barth.s Tanker og Hensigter, og mener tvært imod selv; at det lader sig godtgjøre ved et Udsagn af Tolderen Niels Pedersen, at Barth. i lang Tid har haft ondt i Sinde mod Ulfeldt. Thi i Følge Niels Pedersen skulde Barth. allerede ved Mikkelsdagstide 1658 have talt til ham om »den kgl. Gunst, der søgtes at skulle forhverves«, og om, at Ulfeldt ikke selv vilde skrive til Frederik III. i den Anledning; men Barth. beretter, at det var ved Mortensdagstide, at Borgermester Christoffer

Hansen første Gang henvendte sig til ham for at opfordre ham til at tale med Ulfeldt om hele denne Sag. Hvorledes, spørger hun nu, kunde Barth. ved Mikkelstdagstide tale til Niels Pedersen om det, hvorom Christoffer Hansen først tilskrev ham ved Mortensdag? Viser ikke dette, at han allerede dengang har næret et ondt Forsæt mod Ulfeldt? Det er også usandt, at der enten gennem Barth. eller andre er søgt om Pas hos Frederik III. (Hun gjengiver her i et Bilag sin Samtale med Barth. om Passet på samme Måde, som Ulfeldt i hans Erklæring af 30te Maj). Men når Advokaten mener, at Ulfeldt ikke vilde have tænkt på at få et Pas af Frederik III., hvis han ikke havde haft Grund til at tro, at Kongens Vrede havde lagt sig noget, så taler hans eget Vidne Barth. derimod, idet han selv siger ved hin Lejlighed at have svaret Leonora Christina, »at det vilde falde besværligt« at få et sådant Pas, »efterdi den forrige Begjæring var afslagen«. Thi hvis dette virkelig var så, måtte Ulfeldt jo kunne vide, at Kongen ikke nærede nogen venlig Stemning imod ham. Iøvrigt, da Advokaten holder Ulfeldt for en forstandig Mand, måtte han vel nok antage, at han vidste, hvorledes et Rejsepas skulde søges hos Kongen af Sverigs Fjende, og det var også hans Hensigt at erhverve Carl Gustavs Tilladelse til at søge både dette Pas og et andet, som han tænkte at anmode den hollandske Amiral om. Thi det er ingenlunde usædvanligt, at Potentater give selv deres Fjender et Pas; det er en Høflighed, som iagttages over hele Kristenheden. Til Slutning vidner hun om dette første Punkt ved Gud i Himlen, at hun ikke engang af Ulfeldts »Tanker« har kunnet mærke, at han under denne Krig har haft til Hensigt at søge videre Nåde hos den danske

Konge end den, hvori »Hs. kgl. Maj. af Sverigs lykkelige Våben os nådigst havde gjort delagtig«. Hvad andre kunne have ønsket eller skrevet om denne Sag, er hende og Ulfeldt uvitterligt. — Hvad det andet Punkt, Forrådselsplanen m. m. angår, henviser Leonora Christina også til Ulfeldts edelige Erklæring og Forklaring af 30te Maj. Niels Pedersens og de andres Udsagn kunne selvfølgelig ikke bevise noget med Hensyn til, at Barth. skulde have fået Stormplanen af Ulfeldt; thi de gjentage kun, hvad Barth. har sagt dem, og selv Mag. Hans i Bunkeflod, som har læst Stormplanen, véd ikke andet om Ulfeldts Forhold til den, end hvad Barth. har fortalt. Meget snarere synes det at kunne sluttes af disse Vidnesbyrd, at Barth. har haft det Forsæt at ødelægge Ulfeldt. Thi hvorfor skyndte han sig så meget med at komme omkring og fortælle, at han havde fået hin Plan af Ulfeldt? Var det ikke snarere noget, der skulde have været holdt hemmeligt, hvis det virkelig havde forholdt sig rigtigt dermed? Kunde de Mænd, han henvendte sig til, gjøre enten fra eller til i denne Sag? Og ydermere, hvorfor skulde Mag. Hans give Barth. en skriftlig Erklæring om, at han havde læst Planen\*? Kunde en sådan Attest være dem i Kjøbenhavn et Brystværn mod Stormen? Hvad Beskyldningen med Hensyn til Flåden ved Landskrone angår, har Ulfeldt i sin skriftlige »Erindring« af 30te Maj vist, at den ikke kan være sand, og Rasmus Andersens Vidnesbyrd bestyrker ikke Barth.s Udsagn i så Henseende, da den Samtale, Ulfeldt

---

\*) Når Leonora Christina her forudsætter, at det var på Bartholomæus's Opfordring, at Mag. Hans havde udstedt en sådan Erklæring, viste dette sig senere at være en Fejltagelse fra hendes Side.



skal have haft med ham om Taubenfeldts Svoger, har en anden Betydning end der tillægges den<sup>46</sup>. Men iøvrigt rimer Rasmus Andersens Udsagn sig dårligt med Barth.s Angivelse, at Ulfeldt korresponderede på Kjøbenhavn; thi hvis han virkelig gjorde det, hvorfor skrev han så ikke selv derover for at advare mod Taubenfeldts Svoger, hvad der vistnok vilde have skaffet ham Tak dér? Det synes, som om de to Stalbrødre ikke have fået deres Visvas tilstrækkelig overlagt med hinanden. — Når Advokaten, hvad det tredie Punkt angår, mener, at Ulfeldt må have været vidende om Barth.s Kollusion med de danske, fordi Barth. kom meget i hans Hus på den Tid, da Anslaget på Malmø forberedtes, så savner dette al Grund. Hun kan forsikre og bevise, at Barth. fra Mortensdag til Jul ikke har talt med Ulfeldt, ja ikke engang set ham; thi strax efter Mortensdag blev Ulfeldt angrebet af et heftigt Flod, som ofte bandt ham til Sengen og indtil få Dage før Jul holdt ham i hans Sengekammer, og i den Tid talte ingen med ham uden et Par navngivne Adelsmænd. Og hun er overhovedet vis på, at Barth. i al den Tid, de have været i Malmø, ikke har talt over fem Gange med Ulfeldt. Vidnernes Udsagn om, at Barth. kom meget til Ulfeldt, gå desuden — i det mindste for de tres Vedkommende — ud på, hvad Barth. har sagt dem om sin Omgang med Ulfeldt i Januar 1659 og senere, så at deraf ikke kan slutes, at Ulfeldt vidste noget om Barth.s Kollusion med de danske i December 1658, da Anslaget skulde gå for sig. Men iøvrigt er det ingen nødvendig Følge, at man skal vide Besked med en »Skjælms Skjælmsstykker«, fordi man har Omgang med ham, og derfor er Mistanken mod Ulfeldt bygget på løs Grund. Men da Advokaten dog røber en

sådan Mistanke, mener hun sig forpligtet til at anføre noget, som hun fik at vide, efter at Anslaget var mislykket. Dengang hun var i Helsingør i Maj Måned for at søge Audients hos Carl Gustav, besøgte hun en Dag Grevinde Maria de la Gardie og Grevinde Ebba Sparre, og her traf hun også sammen med Grevinde Christina de la Gardie, som nylig var kommen fra Malmø. Da nu Talen faldt på Tilstanden der, fortalte den sidste bl. a., at en af de arresterede Borgere (så vidt Leonora Christina mindes: Rasmus Andersen) havde bekendt, at det havde været deres Plan at myrde alt levende i Ulfeldts Hus med Undtagelse af Ulfeldt selv, Leonora Christina og deres lille Søn, som skulde føres fangne til Kjøbenhavn<sup>47</sup>. Leonora Christina havde hertil ytret, at nu så hun nok, at det ikke altsammen var usandt, hvad en Karl havde fortalt hende, som for længe siden var kommen fra Kjøbenhavn, og som tidligere havde tjent dem; thi han havde sagt det samme, blot med Tilføjelse af, at der blandt de Folk, som vare ombord på Skibene, da Anslaget på Malmø forsøgt, også var Tømmermænd og Murfolk, som havde Befaling til at nedrive Ulfeldts Hus i Malmø og ikke lade Sten på Sten tilbage. Foruden det, siger Leonora Christina, var der også kommen en stralsundsk Borger over, som længe havde siddet fangen på Kjøbenhavns Slot, og til hvem Slotsfogden der, da Anslaget på Malmø stod på, ofte havde sagt, at han snart ventede at få Ulfeldt i sine Hænder. — Når Ulfeldt i sin Erklæring af 30te Maj ikke nævner, hvad der foranledigede, at han havde Omgang med Barth., er det uden Tvivl kun, fordi han ikke i en Skrivelse til Kongen vilde berøre sine små økonomiske Sager. Thi det var dem, der fremkaldte Barth.s Besøg, og havde Ulfeldt, som han ventede, fået Lejlighed til

mundtlig at tale med Kongen om sin Sag, havde han vistnok ikke forsømt at gjøre ham bekendt dermed. Leonora Christina husker således, at Barth.s Ærende engang angik noget Kalk til Ulfeldts Gård Torup, og engang var han hos Ulfeldt for at få noget Kvæg fodret på et af hans Godser. Omvendt har Ulfeldt tilbudt ham Flesk, Smør og Byg. Dette og lignende er det, som har været forhandlet imellem dem, men som sagt, hun mener, at U. ikke har anset det for passende at omtale den Slags Ting i en Skrivelse til Kongen. Hun har ikke sendt Kjeld Friis til Barth. for at spørge, hvor (!) Korf. Trolles Jomfru tog Vejen, men om, hvor vidt hun var kommen over hos ham, eftersom der mumledes derom, og Barth. ikke vilde være det bekendt. Havde hun vidst (som Advokaten havde antydet), at hun intet andet Steds kunde komme over, havde hun jo ikke behøvet at spørge om, hvor hun tog Vejen. Aldrig har Kjeld Friis haft Befaling til at tale til Barth. om Rejsepas, og heller aldrig har hun anmodet ham i Særdeleshed om at spørge Barth. om nyt, men hun har befalet ham som de andre Tjenere at høre, hvad nyt der var blandt Folk. Hvad de fire Vidner angår, som påstå, at Tyrken Isak har været ved Limhavnen og leveret Barth. et Brev fra Ulfeldt til Kjøbenhavn, så stemme ikke to af dem overens. Thi Barth.s Hustru siger, at hun ikke mindes, om han gav hende et Brev eller ikke, og at Barth. dengang ikke var hjemme. Barth. sværger på, at Isak afleverede et Brev, skjønt han efter hans Hustrus Sigende ikke var til Stede selv. Det tredje Vidne sværger på, hvad det hverken har set eller hørt og kun kan vide af, hvad Barth. har sagt; thi det siger hverken, at det har set Isak eller noget Brev, som han skulde have haft med. Og det fjerde Vidne siger, at det

har set Tyrken ved Limhavnen, men ikke set ham give Barth. noget Brev. Hvorom alting er, om Isak har været ved Limhavnen, må han bedst selv vide, men at han ikke har haft noget Brev med fra Ulfeldt, som skulde sendes til Kjøbenhavn eller andet Steds hen, kan kun med højeste Sandhed bevidne, især da Ulfeldt selv med Ed har bekræftet det, og ligeledes, at han aldrig ved Barth.s Hjælp har fået Breve fra Oluf Brokkenhus eller sendt ham sådanne. Hun vil ikke tale videre om, hvorledes Vidnerne ere tagne og forhørte, så at der ingen Veder-mæle har fundet Sted fra Ulfeldts Side, da de toges; ikke heller om, at de ikke ere lovlig erkjendte for Vidner; thi hun indlader sig ikke i Rettergang med Kongen. Men hvis hun havde fået Lov til at tiltale Barth. for hans eget Værnething, skulde man have fået at se, hvor vidt hans Vidnesbyrd kunde gjælde. Kun det vil hun fremhæve, at det kun er hans løse Tale, der handles om, da alle de andre Vidner snakke efter ham, og det ikke engang altid overensstemmende. — Til Slutning beklager hun, som hun siger, at Ulfeldt ofte har gjort, at han ikke har været så lykkelig at få »Stand og Vilkår« af Carl Gustav. Hun henviser herved til Kongens Løfte i Marts 1658 om at sætte ham i en Stilling, der svarede til hans Stand, og til Ulfeldts Ytring om i så Tilfælde at ville med hele sin Familie »nedsætte sig« under Hs. kgl. Majestæt. Hvad der har forårsaget, at Ulfeldt ikke har opnået den Nåde at kunne kalde sig Carl Gustavs »effektive og forbundne Tjener«, er hende uvitterligt. Men ellers har Roskildefreden løst ham fra de ham af Kongen betroede Hverv. Den store Nåde, Kongen siden har vist både ham og hende, have de begge erkjendt med taknemlig Ærbødighed, og aldrig have de foretaget eller

tænkt at foretage sig noget, som kunde være Kongen eller Sverig til Skade. Hun beder derfor Kongen i Nåde optage denne hendes Erklæring og mindes Ulfeldts tro og flittige Tjeneste, hvorledes han har været rede med Liv, Erfaring og store Pengesforstrækninger, og tilsidst tilsat sin Helbred. Hun anmoder ham om igjen at skjænke dem sin Nåde, for at hun selv, som står ene og forladt af alle, Slægt og Venner, kan have nogen Husværelse, og hendes Ægtefælle tage den »precieuse Relique«, sit ærlige Navn, som han altid har stræbt at beholde, uplettet med i Graven. — Til selve Indlægget knytter der sig en Række Bilag, der indeholde Leonora Christinas Bemærkninger til de Bilag, der ledsagede Magnus Larsons Anklageskrift.

Indlægget blev imødegået af den kgl. Advokat i en »Replik« af 7de November. Trods de »mange og subtile Argumenter«, siger han, hvormed Leonora Christina har søgt at godtgjøre Ulfeldts og sin egen Uskyldighed, mener han dog ikke, at hans Påstande ere modbeviste. Han vil derfor svare og ved samme Lejlighed fremlægge nogle nye Dokumenter, som bestyrke, hvad han tidligere har fremført. (Herved sigtes til det før omtalte Fund af en Æske med Breve o. lign., som havde været nedsat i en Sand- eller Lergrav ved Limhavnen, hvilket Fund siges at være gjort netop samme Dag, som Magnus Larsons Anklageskrift blev indgivet<sup>48</sup>.) Allerførst vil han dog protestere mod Leonora Christinas Påstand om, at dette ikke er en ordentlig Rettergang. Kongen, der betragter Ulfeldt som sin Undersåt, har i Overensstemmelse med Sverigs Lov villet føre en virkelig Proces med ham, og Advokaten håber, at Retten vil tage så meget mindre Hensyn til Leonora Christinas Indsigelse, da Ulfeldt selv, før han blev så syg, »som nu formenes«, har indsendt en Forklaring om sin Sag til

Kongen og da uden Tvivl også optegnet de »Skjæl og Motiver«, hvormed han tænkte at forsvare sig. Skulde nu Greven være så syg, at Grevinden ikke kan betjene sig af hans Råd til sit Forsvar, »dherom man dock bedre will förhoppas«, så har han dog tidligere haft både Årsag og Lejlighed til at meddele Grevinden, hvad der kunde være af Betydning for hans Forsvar, og hun har, som hendes Indlæg udviser, hverken manglet »Forstand eller Diskretion« til at føre alt sådant i Pennen, foruden at Kongen har tilladt hende at bruge Fuldmægtig i Sagen. Der synes således ikke at fattes noget, som virkelig kunde tjene til Grevens Forsvar. Advokaten går derefter over til de enkelte Punkter af Anklagen. Den Ed, Ulfeldt i sin Erklæring af 30te Maj har aflagt på, at han aldrig har talt med Barth. om noget af det, denne beskylder ham for, gjælder ikke mod lovlige Beviser, da en Ed, som er aflagt »extra judicium« eller uden at være afkrævet af Dommerne, ingen retlig Gyldighed har. Men iøvrigt forekommer denne Ed ham og formodentlig også andre betænkelig på Grund af dens »Universalitet«. Thi i sin ligeledes 30te Maj nedskrevne »Erindring« tilstår Ulfeldt selv, at Barth. har udspurgt ham om hans Rejse, ligesom også, at Leonora Christina har talt med Barth. om Rejsepas; og om Stormen nægter han ikke, »men snarere tilstår«, at han har talt med Barth., idet han siger, at det var i alle Folks Munde, hvorledes den løb af; han nægter kun de særlige Omstændigheder, som Barth. omtaler; o. s. fr.\*). Når Grevinden påstår, at Barth. med

---

\*) Der tales herefter om Borgermester Chr. Hansen, om hvem Leonora Christina i et Bilag til sit Indlæg havde udtalt, at Ulfeldt havde haft »Mistykke« til ham, fordi han fik

sin Bekjendelse har haft til Hensigt at ødelægge Ulfeldt, vil det falde vanskeligt at godtgjøre dette. Thi enten måtte han da være kjøbt dertil af nogen, eller også må det ved lovlig Dom bevises, at han før falskelig har påløjet nogen og er bleven straffet derfor. Men da et sådant Bevis ikke er fremført, kan det heller ikke med Rette antages om ham, eftersom han, så vidt man véd, altid har forholdt sig som en ærlig Mand, indtil han blev indviklet i denne Historie. Heller ikke kan man se, hvad der skulde have bevæget ham til en sådan Ondskab mod Ulfeldt, især da det ikke kan godtgjøres, at der har været noget stærkt Fjendskab mellem dem, men tvært imod Omgang og god Forståelse, som det skjønnes af, at Grevinden har sendt Bud efter ham og indhentet hans Råd om Rejsepas, af, at han har haft adskillig Handel og Kjøbmandskab med Ulfeldt, haft sit Kvæg på hans Gårde, osv. At han frivillig har bekjendt om Ulfeldt, er ikke sket for at ødelægge denne, men fordi han havde svoret at ville sige Sandheden, og desuden vidste han nok, at dersom han ikke gjorde det, havde man Midler til at tvinge ham. Når han har talt til sine bekjendte om, at Ulfeldt søgte »Pardon« hos Frederik III., er det på Grund af det fortrolige Forhold, der herskede imellem dem, og den Tillid, han havde til dem, og heller ikke blev Hemmeligheden dengang røbet. Mellem Barth.s og Niels Pedersens Udsagn om Tiden er der ingen Modsigelse, thi Niels Pedersen siger ikke, at den Pardon, der ved Mikkelsdagstide var Tale om, skulde erhverves

---

sit Æmbede mod Ulfeldts Vilje. Advokaten mener, at hans Uvilje nu kunde være hævet, og i al Fald vides det, at Chr. H. har besøgt Ulfeldt i Malmø 1658.

gjennem Christoffer Hansen. Barth. vidste, allerede før Chr. Hansens Brev ankom, at Ulfeldt attråede Frederik III.s Gunst, og han kunde skaffe ham den lige så godt gjennem Korf. Trolle som gjennem Chr. Hansen. Om Rejsepasset er det unødvendigt at disputere, da der er Vidnesbyrd nok foruden om Ulfeldts Tilnærmelser til Kongen af Danmark. Men mærkeligt er det, at Leonora Christina vil søge at afvende Mistanken om, at et sådant Pas er søgt, ved at beråbe sig på Barth.s Ytring om, at det vilde falde vanskeligt at skaffe et sådant Pas, da den forrige Begjæring om Pardon var afslået. Thi hermed har hun jo selv indrømmet, at der var søgt om Pardon, om end denne ikke blev opnået. Ligeledes: når hun påstår, at Ulfeldt ikke søgte videre Gunst hos Frederik III., end der var ham erhvervet ved Carl Gustavs Våben, så følger deraf, at Ulfeldt hemmelig har søgt at vinde en Gunst, som Kongen af Danmark efter det nye Udbrud af Krigen ikke var sindet at skjænke ham, så længe han sluttede sig til Carl Gustav, og således fremgår det i det hele netop af hendes Udtalelser, at Ulfeldt er skyldig i det, han anklages for. Advokaten påpeger nu, hvorledes Ulfeldt på forskjellig Måde har vist sig umedgjærlig og uhøflig mod Carl Gustav siden Roskildefreden, og slutter også derfra til Sandsynligheden af, at han har stræbt efter at gjenvinde Frederik III.s Nåde, og så meget mere, da det vilde være utroligt, at han på én Gang skulde sætte to Potentaters Gunst på Spil, under hvem han havde så store Godser og Len. Men iøvrigt behøver man ikke længere at tage sin Tilflugt til Gisninger for at vide, at Ulfeldt under den nuværende Krig har søgt Frederik III.s Gunst, thi det fremgår tydeligt nok af den Korrespondance, som ved et mærkeligt Tilfælde nylig er



funden gjemt i en Sandgrav ved Limhavnen. Advokaten nævner nu nogle af de pågjældende Aktstykker, og først en Koncept til en Skrivelse fra Barth. til Ulfeldt af 24de November 1658, hvori hin anmoder denne om at meddele ham «noget skriftligt, hvorefter det omtalte grundigt i Pennen kunde fattes og overskikkes»; derefter et Svar, skrevet med Leonora Christinas Hånd og således lydende: »Salut. Det, som I begjærer, kan for mange Årsagers Skyld ikke ske. Sagen er Eder bekjendt; de vide bedst den at føre, efter som Nødvendigheden det udkræver«. Fremdeles omtaler Advokaten et Brev fra Korfits Trolle, som er uden Dato, men af et indlagt Brev fra Frederik III. sees at være skrevet i November, og hvori han siger, at han ikke noksom kan skrive, hvor meget han har »haft at gjøre med sin Herre anlangendes den bevidste Person; nu er det Tid, og siden næppe«. Og endelig nævner han en Koncept til et Brev fra Barth. til Ulfeldt af 5te December, hvori hin beråber sig på Korf. Trolles Brev og opfordrer Ulfeldt til selv at skrive Kongen af Danmark et Brev til med »nogen Undskyldning« i, så er han vis på »at føre det tilbage igjen, Ed. Excellence og ganske Familie kunde være tjent med, og Hs. kgl. Majt. og det hele Riges Indbyggere meget gavnlige«. — Angående det andet Punkt af Anklagen, Ulfeldts formentlige Forrådelse af Stormplanen, bemærker Advokaten, at Mag. Hans i Bunkeflod ikke gjorde den omtalte Påtegning på Stormplanen strax, da Barth. lod ham læse Planen, men først senere på Kommissorialrettens Forlangende, så at det altså ikke heraf kan sluttes, at Barth. har været ivrig for at få et Vidnesbyrd tilvejebragt mod Ulfeldt. Barth. kunde intet vide af sig selv om, hvorledes Carl Gustav agtede at foretage Stormen, og desuagtet stemmer

den af ham til Kjøbenhavn oversendte Plan i alt væsentligt overens med den, der virkelig kom til Udførelse. Han må altså have fået sin Kundskab af nogen, og efter at man i den Anledning har ladet foretage vidtløftige Under søgelser, kan man ikke komme til andet Resultat, end at han har fået den af Ulfeldt. Dette bestyrkes yderligere ved følgende: 1) Mellem de i Sandgraven fundne Papirer var også en Afskrift af den, i Følge Barth.s Vidnes byrd, efter Ulfeldts Diktat nedskrevne Stormplan, og denne Afskrift stemmer ganske med Barth.s første, efter Hukommelsen nedskrevne Meddelelse om Planen, kun at den, som man let forstår, er noget udførligere. På samme Papir findes også en Anvisning til, hvorledes man skulde ødelægge den svenske Flåde i Landskrones Havn\*), og bagefter det hele har Barth. skrevet, at han havde det fra Ulfeldt («Dette er Ulvens Kundskab»). 2) Ulfeldt har også gjort sig højlig mistænkt for at have Del i denne Historie, ved at han nægter at have haft nogen Slags Korrespondance med den svenske Lejr, da det dog er bevist ved hans Livknægt Jakob Helts Ud sagn, at denne to Gange før Stormen (og én Gang efter den) har været i Lejren for Ulfeldt hos Grev Jakob (de la Gardie) og hos Oberst La Voyette og fået Brev til bage. 3) Efter at Anmodningen om Pardon for Ulfeldt var afslået, fordi han vægrede sig ved at skrive Kongen til, har Korf. Trolle opfordret Barth. til i Fremtiden at tilskrive ham på et særskilt Papir, når han vilde skrive om Ulfeldt, uden Tvivl fordi Barth.s Breve forelagdes

\*) Flåden bestod af 5 Skibe, som siges at have været meget slet bemandede. Anvisningen går nu ud på, at 6 danske Skibe i Dagbrækningen skulle angribe dem, og når de have bemægtiget sig dem, sætte Ild på dem.

Kongen, og denne ikke vilde have, at man længere vedligeholdte Forbindelsen med Ulfeldt. Ikke desto mindre siger Trolle i et i Sandgraven fundet Brev til Barth. af 20de Februar (altså efter Stormen), at han gjerne vil gjøre Ulfeldt, hvad Tjeneste han kan, hos Kongen. Heraf må sluttes, at da Barth. tilskrev Trolle i så Henseende — hvad man ikke kan antage at være sket uden Ulfeldts Vidende —, havde han fået et »nyt og favorabelt Fundament at arbejde på til at erholde den søgte Pardon«, og dette må have været den vigtige Tjeneste, som Ulfeldt havde vist Kongen af Danmark ved Meddelelsen af Stormplanen. 4) Endelig har en Oberst v. d. Wijk omstændelig hørt tale om alt dette — både Ulfeldts Bestræbelser for at vinde Gunst hos Frederik III. og hans Forrådelse af Stormplanen — medens han sad fangen i Glückstadt, og har gjort Meddelelse derom til forskjellige. — Med Hensyn til den Indvending, der er gjort mod Beskyldningen angående Flåden ved Landskrone, at Havnen på den Tid, der var Tale om, var tillagt af Is, siger Advokaten, at den ikke har stort at betyde, da Isen ved Landskrone bryder tidligt op om Foråret. — Om det tredie Punkt i Anklagen, at Ulfeldt vidste, at Barth. kolluderede med Fjenden, samt at han selv korresponderede på Kjøbenhavn, behøver man ikke at strides mere, efter at de omtalte Skrivelser ere fundne. Særlig fremgår Ulfeldts Skyld i så Henseende af et Brev fra Barth. til ham af 5te December, hvori omtales en Skrivelse fra Kjøbenhavn, som Barth. tilstiller Ulfeldt\*). Om Isak Tyrk har Ulfeldt selv engang

---

\*) Så vidt jeg kan skjønne, er det dog ikke uomtvisteligt, at denne Skrivelse var rettet til Ulfeldt selv, men kun, at det var en Skrivelse, som Barth. fandt Anledning til at gjøre Ulfeldt bekendt med.

sagt til Barth., at ingen nogensinde skulde få ham til at tilstå noget af, hvad Ulfeldt vilde have fortiet, om man så aldrig gjorde det ved ham. Når man har beklaget sig over, at der ikke har været nogen til Vederfølge fra Ulfeldts Side, da Vidnerne afhørtes, så hidrører dette fra, at der ingen Vederfølge behøvedes ved Undersøgelsen om den Malmøske Sammensværgelse, eftersom der ikke forelå noget om, at Ulfeldt havde Del i den, men i den foreliggende Sag kunne Vidnerne, når det skal være, tages i Ed i Ulfeldts Fuldmægtigs Nærværelse. At Greven skulde kunne tiltale Barth. for hans eget Værnething og der først få Dom for, om hans Vidnesbyrd vare falske eller ikke, vilde være det samme som at sige, at Crimina læsæ Majestatis skulde kunne afgjøres på Herredsting, hvilket er absurd. — Til sidst kommer Advokaten ind på Påstanden om, at Ulfeldt ikke skulde være den svenske Konges Tjener og Undersåt, en Påstand, som han siger har sit Udspring fra, at Ulfeldt ser, hvor vanskeligt det vil falde ham at rense sig for de mod ham rejste Beskyldninger. Skjønt han ikke nærmere véd, hvad Carl Gustav kan have lovet Ulfeldt, tror han dog, at alle med ham ville være enige i, at Kongen har gjort en glimrende Begyndelse til Indfrielsen af sine Løfter, og at det er Ulfeldt selv, som ved sin Opposition og Uhøflighed mod Kongen — den, han atter nærmere efterviser — har været Skyld i, at han ikke opnåede mere. Da han under meget kritiske Forhold forlangte Rejsepas af Carl Gustav, var han ikke løst fra den Pligt, som en til Råds Bestilling antagen Minister og »Løndrager« skylder sin Herre og Konge. Det er sælsomt, at det nu drages i Tvivl, om Sølvitsborg og Herredsvad Kloster ere skjænkede af kongelig

Gavmildhed eller som Erstatning for Hørsholm\*), da Gavebrevene ikke tillade nogen sådan Tvivl. Sølvitsborg er skjænket Ulfeldt og hans Arvinger og af ham modtaget som Grevskab, med den Forpligtelse fremdeles at vise Kongen, hans Hus og Sverigs Krone huld og tro Tjeneste; særlig hedder det i Gavebrevet, at Ulfeldt får det med sådanne Friheder og Rettigheder, som andre Grever i Sverig besidde deres Grevskab med. Er det nu ikke at modtage Stand i Riget? Herredsvadkloster er også en »simpel og pur Donation«, givet med samme Forpligtelse. Hvorledes kan da dette betragtes som Vederlag for Hørsholm, som ikke nævnes i Gavebrevene og blot var overladt Ulfeldt og Leonora Christina på Livstid? Fra sin Gehejmeråds-Charge, hvorpå han »formodentlig« har fået Bestalling, og som han har godkjendt ved sin Underskrift, da Roskildefreden afsluttedes, har Ulfeldt ikke bevist sig at være fritaget. Og skjønt Kongen ikke behøver at tvinge nogen til sin Tjeneste, så kan dog den, der er i den, ikke regnes for »ledig«, før han efter Formerne har søgt sin Afsked. Altså er Greven både i Kongens Tjeneste og hans Vasal, og dertil som bosat i Landet hans Undersåt. Når man påberåber sig de store Tjenester, han har vist Kongen, så ere disse belønnede ved Roskildefreden, og bagefter har Kongen af sin Gavmildhed føjet et Grevskab til. De Penge, han har lånt Kongen, ville blive betalte med Renter. Ingen må tvivle om, at Kongen gjerne ser, at Ulfeldt tager den »precieuse Tresor« sit ærlige Navn med sig i Graven, og dette vil også ske med så meget

---

\*) Dette må sigte til en Udtalelse af Leonora Christina i et Bilag til hendes Indlæg, som jeg ikke kjender.

større »Éclat«, når han ved en lovlig Dom er bleven frikjendt for disse Beskyldninger.

Magnus Larsons »Replik« besvaredes af Leonora Christina ved en »Duplik« af 16de November. I Anledning af Advokatens Ytring om, at Ulfeldt formodentlig, før han blev syg, har optegnet noget, som kunde tjene til hans Forsvar, bemærker hun, at han virkelig også har gjort det; men før hans pludselige Sygdomsanfald havde han kun fået tilstillet Barth.s Bekjendelse af 28de April, som leveredes ham den 20de Maj, og som han besvarede i sin »Erklæring« til Carl Gustav af 30te Maj. Hvad der oplæstes for ham den 24de Maj af Soop og Rålamb med Befaling til, at han skulde fralægge sig det, blev ham ikke skriftlig tilstillet, skjønt man lovede ham det, og han har således kun løselig kunnet optegne, hvad han kunde huske deraf, samt et og andet, som kunde svares derpå. Videre end dette har hun heller ikke kunnet benytte til hans Forsvar, endnu mindre kan hun, som Advokaten håber, nu hente noget godt Råd hos ham. Og må hun sige, at Advokaten gjør Ordsproget til Sandhed, at den, der har Skaden, skal for Spotten ikke sørge, thi de følges ad. Hun håber, at Kongen også i Nåde vil optage denne hendes Erklæring, »anseendes, Gud mig ingen eller højere Forstand haver given den anderledes udi Pennen at forfatte, end som sket er; forhåber, mig som en Kvindesperson forlades, om Stilen ikke er så polit som Advokatens. Det er hans Æmbede, og jeg er udi slige Sager lidet dreven«. Hun siger, at hvis hun tidligere havde vidst, at hun havde Lov til at vælge til Fuldmægtig, hvem hun vilde, havde hun taget en af sin Mands Slægtninge, og ikke en Mand, som ikke er hende til anden Hjælp, end at han overgiver Retten hendes Udarbejdelser. Med

Hensyn til Advokatens Bemærkninger om Ulfeldts edelige Erklæring om hans Samtaler med Barth. siger hun, at Ulfeldt vel vidste, hvad Forskjel der er på en frivillig og en af Dommere forelagt Ed, og at en Ed ikke gjælder mod lovlige Beviser, men han vidste også, at løs Snak uden andet Bevis, end at vedkommende har sagt en Ting til en anden og så beretter den igjen eller endog tegner den op, ikke kan gjælde for et lovligt Bevis, og anderledes har Barth. ikke godtgjort sin Løgn. Når Advokaten finder Ulfeldts Ed betænkelig, fordi han vedgår, at Barth. har spurgt ham om Rejsen, og at der har været talt med Barth. om Pas, så er han uberettiget dertil, da Ulfeldt kun svarede på Barth.s Spørgsmål, og denne desuden beretter Samtalen anderledes, end den faldt; om Passet talte ikke Ulfeldt, men hun selv. Også udtyder Advokaten Ulfeldts Erklæring af 30te Maj urigtigt, når han af den der forekommende Ytring om, at Stormen var i alle Folks Munde, vil slutte, at Ulfeldt tilstår at have talt om Stormen med Barth. Der står: »Hvorledes Stormen var afløben«, var i alle Folks Munde, det vil sige, »at alle vidste, hvorledes den løb af, så at Barth. den af hundred andre kunde have hørt end som af min Herre«. Og at Ulfeldt virkelig ikke har talt med Barth. om Stormen og heller ikke sagt, som Barth. påstod, at de danske efter Stormen burde have gjort Udfald, bevises dels ved Ulfeldts edelige Erklæring, dels ved hans Bemærkning om det ufornuftige i, at Fodfolk angriber Rytteri i åben Mark. — Efter nogle Bemærkninger om et Par Punkter, der kun stå i fjernere Forbindelse med Hovedsagen — navnlig Ulfeldts Forhold til Christoffer Hansen — går hun over til at betragte Barth.s personlige Forhold til Ulfeldt. Hun vil gjøre sig Umage for at tro, »efterdi kongl. Advokat

hannem så højt tager i Forsvar«, at Barth. — hvem hun ligefrem sigter for selv at have fabrikeret de nylig fundne Brevkoncepter osv. i bedragerisk Øjemed — ikke fra først af har haft til Hensigt at ødelægge Ulfeldt, men at han har villet bevise sin Troskab mod Kongen af Danmark og derfor »fingeret sig Diskurser og givet Adviser, så som hannem syntes til sit Forsæt tjenlig«; thi således er det hende endnu i frisk Erindring, at Dina i sin Tid bar sig ad. Hvad angår det gode Skudsmål, Advokaten giver Barth., vilde det have haft mere Fynd, hvis det var givet af dem, der kjendte ham, f. Ex. af hans forrige Husbonde »i Dronningborg Len, Randers By og deromkring«. Der har intet stærkt Fjendskab været mellem ham og Ulfeldt eller hende, men heller intet Venskab eller Fortrolighed, hvilket sidste kan sees af det Svar, han gav på Spørgsmålet om Korf. Trolles Jomfru, samt af hans Ytring om Rejsepasset. Handel og Kjøbmandskab, hvor enhver ser på sin egen Fordel, er intet Vidnesbyrd om Fortrolighed, og heller ikke, at han fik sit Kvæg opstaldet på Ulfeldts Gårde; det sidste kan enhver få, som vil betale derfor. Når Advokaten desuagtet mener, at han af Hensyn til det Forhold, hvori han herved bragtes til Ulfeldt, ikke vilde have løjet ham på, så svarer hun, at man ikke altid kan vente sig godt af den, af hvem man intet ondt har forskyldt. Hun kan tale derom af egen Erfaring, »thi det er hændtes min Herre, at dennem, han havde hjulpen til Ære og Forfremmelse, de, han havde reddet af store Labyrinth, de, han havde forbedet Liv, Ære og Gods, ja de, han med største Skade sine Penninger havde forstrakt, de, siger jeg, stødte hannem af Sæde, tragtede hannem efter Ære, Liv og al Velfærd og betalte hannem med usandfærdig Efter-



sagn i Steden for Penninger. Dette er landkyndigt, og må dennem enten Ambition, Malice, Envie eller Profit dertil have bevæget, så at Barth. vel haver haft og sine Årsager, som hannem til dette Skjælsstykke haver bragt«. Når Advokaten har udtalt, at man ikke kunde forlange af Barth., at han af Kjærlighed til andre skulde forti Sandheden og derved gjøre sig til sin egen Krops »Tyran«, så mener hun tvært imod, at han har fortiet Sandheden og i dens Sted fremført noget, hvormed han i det mindste tænkte »sin Krop for Pine at befri«; og når Advokaten siger, at det ikke kan være sket Ulfeldt »til værste«, at Barth. fortalte til sine fortrolige, at Ulfeldt søgte Pardon hos Kongen af Danmark, så vil hun også tro det, »fordi kgl. Advokat hannem forsvarer«, men det kan da være sket for engang at bruge hine Mænd som Vidner til at bevise sin »Flittighed« i den danske Konges Tjeneste. Imidlertid er der, som hun tidligere har fremhævet, stor Modsigelse mellem Barth.s og Niels Pedersens Udsagn om Tiden, da hin Pardon skulde være søgt. Thi Niels Pedersen siger ikke blot, at Barth. ved Mikkelsdagstide havde talt til ham om at ville gjøre Ulfeldt en Tjeneste ved at skaffe ham Gunst hos Frederik III., men også, at Barth. allerede dengang ytrede, at Ulfeldt ikke vilde skrive til Kongen. Derimod siger Barth. selv, at Christoffer Hansen først ved Mortensdagstide tilskrev ham om Ulfeldts Pardon, og endog først noget senere anmodede ham om at foranledige Ulfeldt til at skrive til Kongen af Danmark. Er der nu ikke her en Modsigelse mellem Vidnerne, som tydeligt viser Barth.s »Skjælmeri«? Thi hvorledes kunde Barth. allerede ved Mikkelsdag sige, at det forlangtes af Ulfeldt, at han skulde skrive Frederik III. til, og hvorledes kunde han sige, at han ikke vilde gjøre det, når det først var

ved Mortensdagstide, at der blev talt til ham selv om denne Sag. Når Advokaten siger, at Barth. vidste, før Brevet fra Chr. Hansen ankom, at Ulfeldt ønskede Pardon, og vil bevise dette ved et Sted i en Koncept til et udateret Brev fra Barth. til Korf. Trolle\*), så er det Skade, at Barth. ikke har været så snild også at udelade Datoen på Korf. Trolles Brev af 20de Februar, som synes at være et Svar på det foregående\*\*) og altså viser, at det første Brev også tilhører en meget senere Tid, end Advokaten antager. Hendes Bemærkninger om Rejsepasset i hendes første Indlæg udtyder Advokaten ganske urigtigt. Thi når hun som Vidnesbyrd om, at Frederik III.s Vrede mod Ulfeldt ikke kunde betragtes som mildnet, anfører Barth.s egne Ytringer om Rejsepasset, at det vilde falde vanskeligt at skaffe et sådant, »efterdi den forrige Begjæring var afslagen«, så menes ved de sidst anførte Ord ikke, at nogen Begjæring fra Ulfeldt om Pardon var afslået, men der menes, at Barth.s (og Chr. Hansens) Begjæring til Ulfeldt om skriftligt at henvende sig til Kongen var afslået af Ulfeldt. Også hendes Forsikring, at Ulfeldt ikke søgte videre Gunst hos Frederik III., end der var erhvervet ham ved Carl Gustavs Våben, udtyder Advokaten galt, som om Ulfeldt hemmelig skulde have bestræbt sig for at vinde en Gunst, som Frederik III. efter Fredsbruddet ikke længere var til Sinds at tilstå ham. Det vilde have været tåbeligt af Ulfeldt at søge at opnå det i Hemmelighed, som Kongen af Danmark ikke offentlig vilde tilstå

\*) Stedet lyder således: »Ulven (o: Ulfeldt) efter Thotts Mening var gjerne på vor Side, når hannem, hvis udi sidste Pagter lovet er, holdes« osv.

\*\*) Denne Leonora Christinas Antagelse, som forklares af, at hun ikke selv havde set hin Koncept, var urigtig.

ham; thi når Kongen ikke selv af Retfærdighedsfølelse vilde give ham, hvad der var ham lovet, var der virkelig ingen anden Måde at opnå dette på end ved Carl Gustavs Våbens fortsatte lykkelige Fremgang. Skjönt Ulfeldt ikke er så lykkelig med Rette at kunne kalde sig Kongens underdanige Undersåt, »som han højt haver ønsket«, er han dog lige fuldt Kongen højt forbunden for hans store Nåde mod ham, og han er ikke så utaknemlig eller »lache«, at han skulde søge Gunst hos hans Fjende. Han har heller aldrig vist sig uvillig eller gjenstridig i Kongens Tjeneste eller — med hendes Vidende — udtalt sin Misfornøjelse med Krigen over for Rasm. Andersen, og det var aldrig hans Forsæt at rejse, hvis Kongen havde noget derimod. Når han ikke har gjort Kongen sin Opvartning, så er det fordi han har forstået en Ordre fra Kongen gennem Sekretær Taubenfeldt\*) således, at Kongen ikke ønskede at se ham. Leonora Christina indrømmer Advokaten, at det er lidet troligt, at Ulfeldt skulde have udsat sig for at miste begge Kongernes Gunst, og det var netop den Risiko også at falde i Carl Gustavs Unåde, han vilde undgå ved at rejse bort, thi han så, at han havde Efterstræbere, som under Venskabs Maske kom til ham for at lokke noget ud af ham, som de kunde udtyde til det værste. Om det Brev fra Barth. til Ulfeldt, som i Koncept var fundet i Sandgraven, og hvori hin beder om at få noget skriftligt fra Ulfeldt, siger hun, at hverken hun eller Ulfeldt nogen Tid har set en Tøddel deraf, og om den »Seddel«, som tydeligt nok indeholder Svaret

---

\*) Der sigtes uden Tvivl til det Pålæg, Carl Gustav i sin Tid havde givet ham om at holde sin Tunge noget i Tømme (ovfr. S. 313).

derpå, og som er skrevet med hendes egen Hånd, vidner hun »med en god Samvittighed, at den aldrig af mig er skreven, men af en Skjælms Hånd, i hvem det endog haver været«. Hun begynder aldrig en Skrivelse til nogen med »Salut!« Det er tydeligt af det Bomærke, der sidder i Seglet, at Seddelen har været i en Bondes Hænder<sup>49</sup>. At den i al Fald er et Falsum, sees tydeligt af, at Papiret, som er gammelt, kjendelig har været gjennemvådt, medens Bogstaverne, som ere skrevne »med sort, nyt Blæk«, ikke have været våde. Skjønt nu en sådan Lap uden Tilskrift, Underskrift eller Dato, og som er reven midt over, ikke kan gjælde noget for en ordentlig Domstol, så beder hun dog, da det gjælder hendes og hendes Mands ærlige Navn og Rygte, at Seddelen in originali må fremlægges for og undersøges af Retten; det vil da vise sig, at Barth. også her har gjort et »Skjælmsstykke«. Korf. Trolles Korrespondance med Barth. har hun intet at skaffe med. Men det synes hende dog besynderligt, at han i et Brev af 2den November 1658 siger, at nu er det Tid og siden næppe (nemlig til at skaffe Ulfeldt Pardon), men i et Brev af 20de Februar 1659 tilbyder han ikke desto mindre at ville gjøre Ulfeldt Tjeneste, i hvad han selv vil. Thi når det den 2den November var Tid, må det den 20de Februar have været for sent<sup>50</sup>. Det Brev, Barth. siger at have skrevet til Ulfeldt den 5te December (hvori han opfordrer U. til at skrive til Frederik III.), er hun vis på, at Ulfeldt aldrig har fået. Barth. har måske skrevet det i Konzept, men ikke sendt det afsted, og en Konzept beviser intet. — Med Hønsyn til det andet Punkt i Anklagen bemærker hun, at hun ikke kunde vide, at Mag. Hans i Bunkeflod først har givet Barth.s Bekjendelse om Stormplanen sin Påtegning i Retten; men fra Ulfeldt

kommer Planen i hvert Fald ikke. Hun antyder, at da Planen så meget ligner den, der virkelig kom til Udførelse, er den vel lavet efter Stormen. Ulfeldt havde kun af Rygtet Kundskab om Kongens Forsæt at ville storme og mente aldrig, at det vilde blive til Alvor. Hende bevidst har Ulfeldt kun to Gange haft Bud i Lejren, nemlig én Gang for at få at vide, hvorledes Grev Jakob (de la Gardie) var kvæstet, og en anden Gang for at høre til Oberst La Voyette, da han var bleven dødelig såret for Kjøbenhavn. Hendes Søn Christian har også en Gang haft Bud hos La Voyette. Livknægten Jakob Helt kan heller aldrig have tilstået, at han har besørget Breve mellem Ulfeldt og Grev Jakob eller La Voyette. Han har sagt, at han en Gang har bragt Brev fra Grev Christian Ulfeldt til La Voyette og tilbage igjen. Men hverken mellem Ulfeldt og Grev Jakob eller mellem ham og La Voyette har der nogensinde været vexlet Breve. Hvad angår Leonora Christinas andre Gjensvar til Advokatens Bemærkninger under dette Punkt, mangler jeg Materiale til at sige mere<sup>51</sup>, end at hun med Hensyn til Oberst v. d. Wijks Meddelelser gjør gjældende, at løs Snak på tredje (og fjerde Hånd ikke er et Bevis, og at hun påstår, at der ikke er noget urimeligt i, at Sager, som angå Crimen læsæ Majestatis, behandles ved Herredstthing; der er nærliggende Exempler i så Henseende i Dina og] Lamme Heine<sup>52</sup>. — Med Hensyn til Advokatens Bemærkninger om Ulfeldts Forhold til den svenske Konge og Krone siger hun — ligesom Ulfeldt selv i sit før omtalte, ufuldendte Forsvarsskrift —, at han har sin grevelige Stand og Titel af den tyske Kejser og ejer to Friherskaber i Bøhmen, uden derfor at være Kejserens Vasal eller Undersåt, og idet hun ligeledes anfører de på hint Sted nævnte Exempler på svenske Adelsmænd, som have Godser liggende i andre Fyrsters Stater, uden derfor

at være vedkommende Fyrsters Vasaller, gjør hun som sin Mand Aflæggelse af «Ed og Vasalagium» til Betingelse for at være »en Hérre med Pligt forbunden«. Kongen véd selv, hvor gjerne Ulfeldt vilde have været hans Vasal og Tjener og aflagt Ed til ham, men hvad der forhindrede det, kan sees af Grev Stenbocks og Christer Bondes Skrivelser (om ham til Kongen fra Juni forrige År. På hvilke Betingelser Ulfeldt beklædte Gehejmeråds-Stillingen, er Kongen vel bevidst. Han har aldrig aflagt nogen Råds-Ed eller forpligtet sig til noget ved en Revers. Derfor mener hun, at han ved Roskildefreden er løst fra hin Stilling. Med hans Deltagelse i »den anden Kommission par honneur« var Kongen vel tilfreds, og han dimitterede ham i Nåde derfra ved en Skrivelse. Om hans »Diskurser« er hende kun lidet vitterligt, men hun er vis på, »at den Passion, han haver vist, haver haft sin Henseende aleneste til Hs. kgl. Majestæts Nytte, Sikkerhed og Rolighed«, og hvis han selv kunde svare, vilde han sikkert kunne godtgjøre, at hans Efterstræbere uden Grund have sat ondt for ham hos Kongen. Hun henviser herved igjen til Stenbock og Bonde som dem, der først have givet Anledning til, at Kongen er bleven ham unådig.

Leonora Christinas Duplik er endnu meget langt fra at betegne Forhandlingens Afslutning, og hvor trættende det end er at følge en sådan Forhandling gjennem alle dens Enkeltheder, må man dog, for at få en nogenlunde tydelig Forestilling om, hvor vidt både Angrebet og Forsvaret nåede, kjende i det mindste Hovedpunkterne i de to Indlæg, som fulgte efter Duplikken, nemlig Magnus Larsons »Triplik« og Leonora Christinas Svar på denne. Triplikken — som fremlagdes i Retten den 24de November — gjør bl. a. gjældende, at når Ulfeldt ikke har fået de

Punkter skriftligt overleverede, som Soop og Rålamb oplæste for ham den 24de Maj, er det fordi Carl Gustav ikke i Anledning af disse Punkter vil føre Rettergang med ham; de vare kun optegnede for at vise, at Kongen ingen god Tro kunde have til ham og derfor måtte lade Barth.s Beskyldninger nærmere undersøge. Når Advokaten selv har fremdraget dem, er det også kun for at støtte og bestyrke Hovedpunkterne i Anklagen. Det er mærkeligt, at Leonora Christina vil beskylde de fornemme Herrer, som bl. a. skulde meddele hende, at hun måtte tage hvem hun vilde til Fuldmægtig, for at de ikke have gjort det, da det dog var den fornemste Del af deres Ærende til hende. Kunne sådanne Mænd ikke bestå med Sandhed for hende, er det ikke til at undre sig over, at hun beskylder både Bartholomæus, Rasmus Andersen, sine egne Tjenere og mange andre for at fare med Løgn. Leonora Christina havde i sin Duplik udtalt sin Forundring over, at Barth. ikke for at bestyrke sit Udsagn havde fået Christoffer Hansens Navn flikket ind i en af sine mange falske Memorialer eller Koncepter. Advokaten siger, at Grunden til, at Navnet ikke forekommer mellem de fundne Brevskaber, er, at Barth. har brændt en stor Del af sine Papirer, deriblandt også Chr. Hansens Breve, og dette beviser da også, at han ikke fra først af har haft til Hensigt at åbenbare noget om Ulfeldt. At han selv skulde have fabrikeret hine Memorialer osv., er ikke bevist og lidet troligt, og når Leonora Christina antyder, at han i al Fald kunde have gjort det for i Fremtiden at kunne godtgjøre sin Nidkærhed i Frederik III.s Tjeneste, er dette allerede af den Grund lidet rimeligt, fordi hans Nidkærhed og Troskab allerede i Forvejen fandt tilstrækkelig Påskjønnelse ved det danske Hof. Hans Korre-

spondance på Kjøbenhavn er ikke opdigtet, og der foreligger endog en Opfordring til ham fra den danske Rigshovmester Gersdorff om at føre en sådan. Vilde nu Barth. have bevist sin Nidkjærhed for det danske Hof gennem selvlavede Skrivelser, så havde han visselig gjort det med Hensyn til den daværende Kommåndant i Malmø, nuværende Generalmajor Essen, om hvem Gersdorff havde tilskrevet ham, at han skulde søge at få ham på dansk Side. Men der findes ingen Skrivelser af Barth. vedrørende Essen, og det er derfor heller ikke rimeligt, at han har brugt dette Middel med Hensyn til Ulfeldt. At Barth. i det hele ikke har villet pålyve Ulfeldt, synes at kunne sluttes af, at han ikke har sagt Usandhed om nogen af sine medsamsvorne i Anslaget på Malmø. Den foregivne Modsigelse mellem hans og Niels Pedersens Udsagn om Tiden, da der søgtes Pardon for Ulfeldt, hidrører til Dels fra, at Leonora Christina forvansker Ordene, thi Niels Pedersen siger ikke, at Barth. talte til ham derom ved Mikkelsdagstide, men »noget efter« Mikkelsdagstide. Extrakterne af Korf. Trolles Breve har Barth. intet haft at gjøre med; Advokaten har selv besørget dem, og der er ingen Svig begået med dem. At de Ord »efterdi den forrige Begjæring var afslagen«, skulde sigte til Frederik III.s Anmodning til Ulfeldt om selv at tilskrive ham, kan Advokaten ikke forstå. Men det er sælsomt, at man nu så højt benægter at have stræbt efter at vinde Frederik III.s Gunst i denne Krig, især da Ulfeldt endog før Krigen, og medens han endnu var i så høj Nåde hos Carl Gustav, har ladet sig forlyde med, hvor gjerne man i Danmark vilde have ham tilbage, og hvor gode Vilkår der tilbødes ham. Advokaten gennemgår mere i det enkelte de fundne Dokumenter, påviser



deres indbyrdes Forhold — om »Seddelen« siger han, at hvis Barth. havde villet begå et Bedrageri, havde han visselig efterskrevet eller ladet efterskrive Ulfeldts og ikke Leonora Christinas Hånd — og forklarer, hvorledes det må være gået til, at de ere blevne gjemte i Lergraven. Da Barth. så, siger han, at det ikke blev til noget med Anslaget, tilintetgjorde han de fleste af sine Papirer, som stode i Forbindelse med denne Sag, og gjemte blot i Æsken dem, som han »mulig tænkte i Fremtiden kunde tjene ham til Befordring«. Det sidste Bud, som var her ovre fra Kjøbenhavn (før hans Anholdelse?), giver han Æsken at bringe over, så at han ikke vidste rettere, end at den var i Kjøbenhavn. Men nu, da Æsken er funden, tænker Barth. på, hvorledes det er gået til, at den ikke er kommen over, og han kan da ikke forestille sig andet, end at Buddet må have fået Øje på Patrouillen, og at det da af Frygt har skjult Æsken i en Lergrav og lagt nogle Kalksten ovenpå, som en Ræv så kunde have væltet bort. Advokaten kommer igjen ind på Spørgsmålet om »Seddelen« og siger, at det af en Sammenligning med flere af Grevindens anerkjendt egenhændige Skrivelser fremgår, at også den er skrevet af hende. De Tegn på Mistænkelighed, som hun fremhæver, bevise intet, da man i Forhandlinger som den, der førtes mellem Ulfeldt og Barth., ikke plejer at iagttage Formerne, således som i en almindelig Brevvevling. Papiret er skimlet, og enhver vil kunne se, at Blækket er kommen på før Skimmelen, som der da overhovedet ingen Forskjel er mellem denne Seddel og de andre Dokumenter i Æsken. Bomærket sidder ikke under Skrivelsen, men på Ryggen af Seddelen, og måske har en eller anden Bonde eller Foged skrevet Ulfeldt eller Leonora Christina til og forseglet med dette

Bomærke, og hun har da i Hastværket revet en Lap af hans Brev og skrevet Barth. til på den. At Ulfeldt og Leonora Christina ikke skulde have haft Kundskab om Korf. Trolles og Barth.s Korrespondance, falder vanskeligt at tro, især da Ulfeldt har udtalt, at han ikke fuldkomment vidste, at Barth. skrev til Kjøbenhavn. Desuden pleje Folk ikke at tjene hverandre uanmodede, og nu skulde desuagtet Barth. have gjort dette i en Sag, hvor det gjælder Liv og Velfærd! Trolles Brev af 20de Februar refererer sig ikke til den Skrivelse af Barth., hvori han siger, at Ulfeldt efter Thotts Mening gjerne var på dansk Side, da denne Skrivelse er meget ældre. At Trolle skriver i November, at nu er det Tid og siden næppe, men desuagtet i Februar 1659 byder sig til at ville gjøre Ulfeldt Tjeneste, forklares let, når man husker, at Ulfeldts Meddelelse af Stormplanen lå imellem disse to Udtalelser. Hvad angår den Notits af Barth., der findes påtegnet den i Æsken fundne Stormplan: »Dette er Ulvens Kundskab«, så mener Advokaten, at da det er bevist, at Barth. hverken med Forsæt har villet bringe nogen af sine medsammensvorne i Ulykke eller har villet gjøre sig større i Kjøbenhavn, end han var, må det antages, at han heller ikke ved hin Påskrift har villet skade Ulfeldt, men kun har sagt, hvad sandt var, og så meget mere, da Ulfeldt ikke kan angive nogen anden, af hvem Barth. kunde have fået Planen. At Leonora Christina vil insinuere, at Aktstykket er skrevet af Barth. efter Stormen, gjælder intet herimod, da der i det gives Anvisninger til, hvorledes man skal afslå Stormen, hvilket ikke havde været nødvendigt, når Faren var forbi. Og i det hele bliver Sagen ikke lidet mistænkelig derved, at man benægter alt skriftligt Samkvem med Oberst La Voyette

og lægger det over på Christian Ulfeldt; ligesom også derved, at Jakob Helt nu siges at gå fra sin første Bekjendelse, således som tidligere Kjeld Friis har gjort. Advokaten oplyser Leonora Christina om Rettergangs-måden i Sverig og siger, at megen Ulejlighed kunde have været sparet, hvis hun og Ulfeldt i Tide havde villet bekvemme sig til en Konfrontation med Vidnerne. Han fremdrager herved igjen Leonora Christinas Beskyldninger mod Barth. og siger, at hvis denne virkelig havde været så hadefuld mod Ulfeldt, som det påståes, havde han uden Tvivl også blandet ham med ind i Anslaget på Malmø; men han har tvært imod bestemt nægtet, at Ulfeldt havde Del heri. Advokaten kommer tilsidst atter ind på Spørgsmålet om Ulfeldts Stilling til den svenske Krone. Selv om Ulfeldt ikke ligefrem var i Carl Gustavs Tjeneste og var hans Vasal og Undersåt, men blot, efter at være faldet i Unåde hjemme, havde fundet Tilhold og Beskyttelse i Sverig, måtte Kongen, når han blev Gjenstand for sådanne Beskyldninger som de foreliggende, være berettiget til at tiltale ham for Retten. Men iøvrigt tilkommer det ikke Ulfeldt alene at afgjøre, på hvilke Vilkår han har modtaget Stand og Len i Riget, og om han har tjent Kongen i de vigtige Hverv »par honneur« eller »par obligation«. At Ulfeldt har fået grevelig Værdighed af den tyske Kejsers, er uden Betydning for Spørgsmålet, thi enhver fremmed, som tager Tjeneste og Len i Sverig, er forbunden til samme Pligt som de indfødte. At Ulfeldt efter den sidste Krigs Begyndelse skulde have ønsket at modtage Len af Carl Gustav, finder Advokaten ikke støttet ved noget, men tvært imod er der Tegn til, at han vilde af med, hvad han havde, idet han sendte begge Gavebrevene (på Sølvitsborg og Herredsvad Kloster) til-

bage, osv. Det er ubilligt at angribe Rigets betroede Mænd, der kun have gjort deres Pligt, og som lige så vel have indberettet det gode som det mindre gode om Ulfeldt, og heller ikke må nogen antage om Kongen selv, at han skulde blive vred over, hvad der i hans og Statens Interesse »i Konferentser rådslagsvis kan være diskureret«, når blot ikke »Passion og privat Interesse« er kommen med i Spillet. Hvad der mest har mishaget Kongen ved Ulfeldts Diskurser, mener Advokaten er, at de ere førte med Folk som Peter Chambers (en forhenværende Kjøbmand, over for hvem U. havde udtalt sig meget frit), Rasmus Andersen, osv. Advokaten mener, at det vilde have været bedre for Ulfeldts »så langt härbrackte Reputation«, hvis der ikke var bleven talt om, at han ikke havde aflagt Råds-Ed og derfor ikke reverseret sig til nogen Troskab, da dog Kongen af synderlig Tillid til ham har brugt ham i så vigtige Ærender, som ikke kunne betroes andre end Rådspersoner. Advokaten vil gjerne vide, om Ulfeldt også nægter at være bundet ved en Undersåts Ed, efter at han af Carl Gustav har været betroet til at modtage Eden af Kongens Undersætter i Skåne. Advokaten mener, at Ulfeldt må ansees for at have aflagt en sådan Ed i Følge Udtrykkene i Sverigs Lov (at ved denne Ed bindes både »unge og gamle, ufødte som fødte, kjære som ukjære, fraværende så vel som de nærværende, der Eden svor og Troskab lovede«); men en Undersåts og en Råds Ed stemme overens i Hovedpunktet: Troskaben mod Kongen, som netop er det, hvorom alt i denne Proces drejer sig.

I det Indlæg (af 4de December), hvormed Leonora Christina besvarede Magnus Larsons Triplik, giver hun bl. a. en udførlig Fremstilling af, hvorledes Kommissærernes

Meddelelse til hende om, at hun måtte bruge en Fuld-  
mægtig i Sagen, blev misforstået af hende (se ovfr.  
S. 333—35)<sup>53</sup>. Hun fastholder, at det er utroligt, at Ulfeldt  
skulde have givet nogen Meddelelse om Stormen, efter-  
som han anså det for urimeligt, at en sådan vilde blive  
forsøgt, og hun påstår, at da den desuagtet fandt Sted  
og mislykkedes, så han dette ugjerne, da al hans Vel-  
færd ahang af, at det gik Carl Gustav godt. Hun frem-  
hæver, at Barth. selv (i Anledning af Forberedelserne til  
Anslaget på Malmø) har udtalt, at han ikke troede Ul-  
feldt, og deraf vil det kunne sees, hvad det har at betyde,  
når Advokaten begrundet sine Beskyldninger med den  
store Fortrolighed, der fandt Sted mellem de to. Når  
det, at Barth. har brændt en Del af sine Papirer, særlig  
dem, hvori Christoffer Hansens Navn forekommer, skal  
være et Bevis på, at Barth. ikke tænkte på at åbenbare  
Ulfeldts Forståelse med de danske, hvorfor brændte han  
da ikke også de Papirer, hvorpå han havde skrevet:  
det havde jeg af Ulven, det mente Ulven osv. Hvorfor  
gjemte han da Afskriften af Stormplanen, Koncepterne til de  
Breve, han siger at have skrevet til Ulfeldt, og endelig den  
Seddel, der skal være skrevet af hende selv? Var der  
mindre Fare for Ulfeldt i disse Papirer end i dem, hvori  
Chr. Hansens Navn forekom? \*De Vidnesbyrd, Magnus  
Larson (mellem Bilagene til Triplikken) har fremdraget  
for at godtgjøre Barth.s Hæderlighed, måtte han hellere  
have ladet unævnte, da de nærmest godtgjøre, at Barth.  
ikke burde kunne gjælde som Vidne; thi det gode Skudsmål,  
han her får, gives ham af Kongen af Sverigs Fjender,  
og den Troskab, hvorfor der her tilsiges ham Belønning,  
er et Forræderi mod Sverig. Carl Gustav vil næppe tage

disse Vidnesbyrd så gyldige som Advokaten. Når Advokaten, hvad Barth.s og Niels Pedersens Udsagn angår, ikke lægger nogen Vægt på en Forskjel i Tid af henved 6 Uger, så vil hun sige, at om det kunde bevises, at Barth. til nogen havde fortalt Ulfeldts Svar på Barth.s Anmodning blot én Time, før han havde givet det, var dette tilstrækkeligt til at bevise, at Barth. selv havde opfundet Svaret. Før den sidste Krig brød ud, gjordes der Ulfeldt udmærkede Tilbud af Frederik III., men Ulfeldt vilde ikke modtage dem. Hvorledes skulde det da være troligt, at han på en Tid, da det for menneskelige Øjne så ud til Frederik III.s fuldstændige Ødelæggelse, skulde have anstrengt sig for at vinde hans Gunst? Det rimer sig meget dårligt, for ikke at tale om, at når der gjordes ham så store Tilbud af Frederik III., skulde man ikke tro, at denne var ham unådig stemt, og der var da heller ingen Grund til at søge at vinde Kongens Gunst. At Barth. ikke har efterskrevet Ulfeldts, men hendes Hånd, kan måske forklares af, at hendes Mands Hånd var vanskeligere at efterligne, eller af, at Barth. i Øjeblikket ikke har haft andet end hendes Håndskrift at skrive efter. Men mærkeligt er det, at Advokaten antyder, at Barth. havde gjemt (hun siger: gjort) den Seddel, for at den i Fremtiden kunde tjene ham til Befordring, thi dette er jo netop den Forklaring, hun selv har givet. Hun påstår vedblivende, at denne Seddel er et Falsum, »og ønsker jeg af alt mit Hjerte, dens Hånd, som bemeldte Seddel haver skrevet, at måtte komme på Kagen, førend den dør, for af al Verden at kjendes for det, den er«. Hun finder det latterligt, at Advokaten mener, at hun måske har skrevet til Barth. på en Lap af en Fogeds eller Bondes

Brev, og at Bomærket »par negligence« er fulgt med. Hun vil betro ham, at hendes Negligence ikke er så stor, som han mener, og især ikke i vigtigere Sager. I det hele synes dette Bomærke at være et talende Vidnesbyrd om Barth.s Falskhed. Thi kan nogen tro, at en Seddel af denne Beskaffenhed vilde blive sendt åben til Barth.? Men hvis den har været forsegleet med Bomærket, kunde det ikke være af Skjødesløshed, at dette var kommen med [hun mener, at i så Tilfælde vilde Bomærket betegne Brevskriverens Segl, som ikke er hendes], og hvis Bomærket blot fulgte med, måtte der jo være ét Segl til på Brevet [hvilket der ikke var]. Iøvrigt er hun, som tidligere antydet, vis på, at Carl Gustav ikke vil, at en Seddel af denne Art skal gjælde mere i den foreliggende Sag end i alle andre. — Når Ulfeldt har sagt, at det ikke var ham fuldkommen vitterligt, at Barth. korresponderede på Kjøbenhavn, så beror dette Udtryk på en Mistanke, han fik, fordi det sagdes, at Korf. Trolles »Jomfru« var kommen over hos ham, da dette syntes at tyde på, at han stod i Forbindelse med Kjøbenhavn, men derfor kunde Ulfeldt dog ikke vide noget vist derom. Og når Advokaten gjør gjældende, at Barth. ikke har søgt Pardon for Ulfeldt uden dennes eget og hendes Vidende, fordi Menneskene ikke ere let tilbøjelige til at hjælpe hverandre uopfordrede, selv når der ingen Fare er forbunden dermed, så vil hun betale ham med hans egen Mønt ved at henvise til nogle af ham producerede Bilag, som godtgjøre, at Barth. har vidst at skaffe sig Breve fra Frederik III. med Løfter om store Nædesbevisninger både for Borgermester Hans Henriksen i Malmø m. fl. og for Kommandanten Essen. Nu er det imidlertid også oplyst,

at Barth. aldrig vovede at vise disse Breve til selve de pågjældende. Mener Advokaten da ikke, at han har skaffet disse Breve til Veje uden at være anmodet af dem derom og uden deres Vidende? Og kunde han da ikke have båret sig ad på samme Måde med Ulfeldt? Når Advokaten har villet gjøre gjældende, at Korfits Trolles Brev af 20de Februar, hvori han tilbyder at gjøre Ulfeldt Tjeneste, har Hensyn til, at han har fået Stormplanen oversendt, og forklarer den Omstændighed, at Trolle ikke ligefrem nævner Sagen, ved hans Frygt for, at Brevet skulde falde i urette Hænder, så hævder hun, at i de Uddrag af Trolles Breve, man har vist hende, er han ikke meget varsom, men tvært imod højst uforsigtig med sine Udtalelser. At Barth. ikke har gjemt noget Papir for at skade sine medsammensvorner, beviser ikke, at han ikke for at skade Ulfeldt har skrevet på Stormplanen, at han havde den fra Ulfeldt. Tvært imod må det netop sluttes, at han havde denne Hensigt, da han ellers lige så lidt havde optegnet og gjemt noget sådant for hans som for de andres Vedkommende. Og at Advokaten siger, at det ikke er bevist, at Barth. har påløjet Ulfeldt i dette Punkt, fordi Ulfeldt ikke kan påvise nogen anden, fra hvem Stormplanen kunde være kommen, er efter hendes Mening ligefrem »absurd«. At Christian Ulfeldt har skrevet *La Voyette* til, derpå kan der ikke med Rette rejses nogen Mistanke, og hun tvivler ikke på, at den Brevveksling har været en Del af de svenske Kavalierer bekjendt, thi *La Voyette* gjorde ingen Hemmelighed af at fremvise Christian Ulfeldts Breve. — Hun takker Kongen, fordi han ikke vil, at hun offentlig skal konfronteres med en vitterlig Forræder som Barth., og en hem-



melig Konfrontation kunde ikke give videre Oplysning i Sagen, da Barth. og Rasmus Andersen intet kunde sige, som hun før kunde have hørt, eller som hun kunde svare andet til, end hvad hun skriftlig har svaret. Men vel kunde de spotte hende med deres løgnagtige Munde og tiltale hende uforskammet. Når Advokaten, fordi Barth. ikke har angivet Ulfeldt som Deltager i Anslaget på Malmø, mener at kunne slutte, at han heller ikke i andre Punkter har villet pålyve Ulfeldt, så er dette ingen nødvendig Følge, og i al Fald, havde han i Forvejen vidst, at ethvert af hans Udsagn vilde være et Evangelium for Advokaten, så havde han nok sørget for at få Ulfeldts Navn med også i hin Sag. Han må virkelig sige, at han i god Tid har gjort sig til Skjælm, thi på den ene Side vil Kongen af Danmark belønne ham for hans Forræderi, og på den anden Side betragter Advokaten dette som et «illustre Skudsmål og forsvarer hannem udi alle Måder på det højeste». Iøvrigt giver et af Advokatens Bilag ikke ringe Oplysning i Sagen. Thi der står, at da Barth. blev spurgt, »om Ulfeldt ikke selv noget Brev havde skrevet etc.«, svarede Barth., at Ulfeldt havde selv ingen Breve skrevet, men altid ladet »negotiere« gennem ham. Dette kan jo ikke gå på Anslaget på Malmø, som Barth. jo selv tilstod, at Ulfeldt ingen Del havde i, men må gå på Barth.s andre Historier. Men når Ulfeldt aldrig skrev, hvorledes kan da Isak Johansen have bragt Brev fra ham til Limhavnen, som skulde til Kjøbenhavn, og hvorledes kan det være sandt, hvad Barth. også har sagt, at han ofte sendte Breve til Kjøbenhavn for Ulfeldt? Beviser ikke her Barth. sin egen Løgnagtighed? — Hun kommer endelig atter ind på Spørgsmålet om Ulfeldts

undersåtlige Forhold til Carl Gustav. Hun indrømmer, at selv om hendes Mand ikke engang var særlig taget i Beskyttelse af Kongen, men blot opholdt sig i hans Land, stod det Kongen frit for at tiltale ham, når han beskyldtes for noget, ligesom Ulfeldt var forpligtet til at erklære sig for Kongen i Anledning af en sådan Tiltale. Men i Kongens Tjeneste er han ikke. Skjønt hun ikke kjender »Norkøpings Beslut«, som Advokaten beråber sig på, formoder hun, at når nogen fremmed tager Tjeneste og Løn i Sverig, sker det ved, at han, ligesom en indfødt, aflægger Ed. »Beneficier« modtages på anden Måde og »obligere« vistnok, men forbinde ikke som Antagelse af Løn og Tjeneste. Og dette har Anvendelse på Ulfeldt, idet han aldrig har modtaget Løn i Sverig og ikke er forbundet ved Tjeneste, men vel har modtaget Beneficier, for hvilke han er og altid vil blive Carl Gustav højlig »obligeret«. Grunden til, at Ulfeldt søgte at få Kongen til at tage Sølvißborg (men ikke Herredsvad Kloster) tilbage igjen, er en ganske anden, end Advokaten angiver, hvorom han kan få bedre Underretning hos Hr. Coyet<sup>54</sup>. Hun fastholder, at Grev Stenbock med ondt Forsæt har omtalt Ulfeldt ilde hos Kongen, og tror ikke, at hendes Mand kan have sagt noget til Peter Chambers, Rasm. Andersen eller den Slags Folk, som kunde være Kongen »præjudicerligt«. Når Advokaten siger, at det havde været bedre for Ulfeldts Rygte, om det ikke var bleven fremhævet, at han ingen Råds-Ed havde aflagt eller reverseret sig til Troskab, da dog Carl Gustav af særlig Tillid havde brugt ham i Hverv, som kun kunne betros en Rådsperson, så mener hun, at ingen fornuftige eller uhildede Folk ville give ham Ret deri, eftersom Sagen

netop er ham til Ære. Thi uagtet han ingen Ed har aflagt, har han dog vist Kongen samme Troskab som en, der har aflagt den, og gjort Kongen de betydelige Tjenester, som alle kjende. Beskylder nogen ham for ikke at have vist sig tro i de ham af Carl Gustav betroede Hverv, så lad ham træde frem og bevise det, eller også må han lade hans Rygte ukrænket. Og da Advokaten ønsker at vide, om Ulfeldt også nægter at være bunden ved en Undersåts Ed, så vil hun svare ham, at han virkelig ikke er det. Thi fordi han på Kongens Vegne modtog Eden af Indbyggerne i Skåne, følger deraf ingenlunde, at han med det samme kan antages selv at have aflagt den. Thi der er stor Forskjel på at modtage og aflægge Ed, især når, således som her, Modtageren repræsenterer Kongens Person. Til hvem skulde han også i dette Tilfælde aflægge Eden, og hvem skulde modtage den? At de andre sværge, vil det sige, at de sværge for ham med? Om Eden i Skåne er bleven forelæst efter den Paragraf i Konungs-Balker, som Advokaten nævner, véd hun ikke, men det véd hun, at Ulfeldt ingen Formyndere behøvede ved den Lejlighed, og heller ikke enten var ufødt eller fraværende. Og det véd hun også, at han stadig ventede på Carl Gustavs Bestemmelse fra Gøtheborg for at få Underretning om de Vilkår, på hvilke han skulde aflægge sin Ed, og at han højlig længtes efter, at det måtte komme dertil, at han kunde blive antaget til at være Carl Gustavs forbundne Tjener, hvilket hun selv endnu ønsker at måtte skæ.

Da Processen havde nået til det Punkt, som betegnes ved det sidst omtalte Indlæg af Leonora Christina, var Kommissorialretten uden Tvivl kommen på det rene med, at en fortsat skriftlig Dokumentation ikke vilde

føre videre, men førend Sagen sluttedes, vilde den dog prøve, hvad Udbytte en personlig Sammenførelse af Leonora Christina og de vigtigste Vidner vilde give. Ved en Befaling af 8de December påbød Carl Gustav da virkelig, at en sådan Konfrontation skulde finde Sted, endnu før Bartholomæus »per sententiam kondemneredes«, men af Hensyn til Leonora Christinas og Ulfeldts Stand og Personer tillod han, at den måtte foregå hjemme hos dem selv. Han tillod også Leonora Christina ved denne Lejlighed at bruge en Fuldmægtig, men tillige mente han, at det var bedst, at nogle danske Adelsmænd og nogle Medlemmer af Byrådet vare til Stede, for at de kunde bevidne, hvad der foregik. Frem for alt, siger Kongen, skulle dog »nogle Doctores medicinæ, som der i Nærheden findes, forskrives did, hvilke om hans (Ulfeldts) Sygdom alvorligen skulle ransage og deres Judicium derover skriftligen meddele«<sup>55</sup>.

Den sidste Befaling — som siges at være fremkaldt ved Leonora Christinas Forsvar, idet man mente, at det var for dygtigt til, at hun uden Hjælp af Manden kunde have udarbejdet det<sup>56</sup> — kom til Udførelse, endnu inden Konfrontationen fandt Sted. Den 14de December blev Ulfeldt undersøgt af fire Læger, hvis skriftlige Erklæringer om hans Tilstand endnu haves<sup>57</sup>. Sygdommens tidligere Historie fik de af Leonora Christina, som selv hele Tiden havde plejet ham, kun hjulpet af enkelte af sine Folk. Hun forklarede, at han — som det før er omtalt — var bleven ramt af et apoplektisk Anfald, der, i Begyndelsen lettere; efterhånden var tiltaget i Styrke og havde endt med at berøve ham Bevægelse og Følelse, navnlig i den ene Side af Legemet. Han kunde kun fremstøde uartikulerede Lyd, lå stille hen med lukkede Øjne, spiste og

drak grådigt, når man gav ham noget, men forlangte selv intet, og kunde ikke beherske de naturlige Udtømmelser. Om hans Bevidsthed også var borte, kunde hun ikke sige, da han som sagt hverken talte eller rørte sig. Denne Beretnings Rigtighed modsagdes ikke ved Lægernes Undersøgelse. De vare alle enige om, at han havde lidt og endnu led under et meget stærkt Anfald af Apoplexi; hans Ansigt var magert og meget blegt, Trækkene slappe, Åndedrættet svagt, Pulsen i venstre Side næppe til at føle. Om hans Bevidsthed var forstyrret, og om også hans Tunge var lammet, mente de dog ikke ved denne enkelte Undersøgelse at kunne afgjøre. Et Par af dem antog, at hans Tilstand viste en svag Fremgang til det bedre.

Når det allerede ved denne Undersøgelse måtte betragtes som fuldstændig fastslået, at Leonora Christina ved Udarbejdelsen af Forsvaret for sin Mand i alt væsentligt måtte have været henvist til sine egne Hjælpekilder, bekræftedes dette end yderligere ved Konfrontationen, hvor hun hævdede sit fra hendes Indlæg bekendte Standpunkt med en Sikkerhed og Selvstændighed, der ikke lod nogen Tvivl tilbage i den nævnte Henseende. At hun iøvrigt kun ugjerne indlod sig på denne Konfrontation, kan sluttes af den Modstræben, hun hele Tiden havde vist derimod, og for så vidt hun blandt Grundene hertil anførte, at den ikke vilde bringe videre Lys i Sagen, viste det sig virkelig også, at hun havde Ret. Imidlertid tør det vistnok antages for afgjort, at en Hovedgrund til hendes Modstand må søges i selve det uhyggelige, en sådan Situation måtte have for hende, og det ikke blot fordi hendes Stolthed måtte føle sig stærkt berørt ved en personlig Sammenførelse med de pågjældende, men ganske vist også, fordi hun ikke havde nogen aldeles ren Fod at stå

på i Sagen. Hun måtte dog underkaste sig Kongens Befaling, og Konfrontationen fandt Sted i hendes Hus den 17de December. Foruden selve Retten og den kongelige Advokat vare fem danske Adelsmænd — Palle Urne, Lave Bille, Sten Reedtz, Otte Lindenov og Arild Svabe —, som sade arresterede i Malmø på Grund af deres Forhold til den danske Sag, til Stede som Vidner; desuden to Borgermestre og to Rådmænd fra Malmø, samt tre Sekretærer, to svenske og en dansk. Man er i Stand til at danne sig en meget tydelig Forestilling om den hele Forhandling, idet man endnu har både den officielle Protokol over Akten og en egenhændig Beretning om den af Leonora Christina, hvilken sidste, hvad hendes egne Udtalelser angår, både er udførligere end hin og åbenbart rigtigere<sup>58</sup>. Det er dog ikke Hensigten her at gå synderligt ind på Enkelthederne, og så meget mindre, da Konfrontationen som sagt, skjønt alle de vigtigere Punkter i Anklagen bleve tagne for påny, gav et meget ringe Udbytte. Vidnerne fastholdt alle deres tidligere Udsagn, og Leonora Christina ikke mindre sine. Nogle enkelte Ting kunne dog nævnes. Lige i Begyndelsen, da Magnus Larson vilde tage Bartholomæus i Ed, sagde Leonora Christina, at dette skulde have været gjort strax, nu var det »post festum«. Efter at Barth. havde givet en detailleret Beretning om sin Sammenkomst med Ulfeldt, dengang denne skulde have meddelt ham Stormplanen, spurgte Advokaten ham, om Ulfeldt ikke ved samme Lejlighed havde rådet til at angribe Flåden ved Landskrone, hvortil Barth. svarede Jo. Da Barth. blev udspurgt om, hvad der først gjorde, at han kom i Forbindelse med Ulfeldt, henviste han gjen-tagne Gange til sin skriftlige Bekjendelse, i hvilken Anledning Leonora Christina udbød: »Han kan bedre mindes

sine Løgne, når man læser dem op for ham». Som Grund til, at Ulfeldt søgte at vinde Frederik III.s Gunst, angav han — i Overensstemmelse med, hvad han allerede havde udtalt skriftligt den 28de April — at han vilde »være Mediator« mellem de to Konger. Efter at Leonora Christina havde spottet den Statsmandsvisdom, han her lagde for Dagen, henvendte hun sig til Advokaten og bad ham forklare, hvad der skulde have bevæget Ulfeldt til at søge Frederik III.s Gunst på en Tid, da det så ud til, at han vilde blive fuldkommen ødelagt, og hun kaldte de tilstedeværende danske Adelsmænd til Vidne på, at endog mange af Ulfeldts og hendes Venner havde ment, at de gjorde sig for lidt Umage med at søge Kongens Gunst, da denne »var udi Velstanden«. »Det blev ikke efterladt«, siger hun, »fordi vi den jo højt adstundede, mens ikke på den Måde, Pardon at begjære, thi der var ingen Forseelse begået; og vilde jeg, at vi havde alle Potentaters Gunst, dog alting med Maner«. Advokaten bemærkede dog hertil, at Kongen af Danmark ved den Tid, her var Tale om, ikke var i så stor Nød, at han ikke skulde kunne håbe ved sine allieredes Hjælp at komme på Fode igjen. Da Advokaten spurgte Barth., om Ulfeldt ikke havde talt til ham om en Mand ved Navn La Voyette, den Gang han dikterede ham Stormplanen — dette var også fremhævet i hans skriftlige Indlæg —, svarede Barth. jo, og tilføjede, at Ulfeldt havde sagt, at han var hans gode Ven, og at han havde kjendt ham, da han var Page hos Prinsen af Oranien. Leonora Christina bemærkede, at deres Venskab var, som det kunde være mellem en Ambassadør og en Page, og da Barth. tilføjede, at Ulfeldt havde fortalt ham, at La Voyette skrev ham til, svarede Leonora Christina, at hvis nogen kunde bevise, at han

enten i Fredstid eller under Krigen havde tilskrevet Ulfeldt, vilde hun »dø et Skarn«. Om »Seddelen« sagde Barth., at den var forsegleet med Bomærket, da den bragtes ham, og at den var sendt fra Ulfeldts Hus, men han kunde ikke huske, hvem der havde bragt den. I Anledning af det sidste spottede Leonora Christina ham atter, og hun påstod, at Bartholomæus var en Skjælm, som vilde styrte ærlige Folk i Ulykke med sine Løgne. Barth. beklagede sig over denne hårde Beskyldning ligesom også over, at Ulfeldt og hun havde sagt, at han havde kjøbt sig løs fra Galgen, men Leonora Christina svarede, at hvis han levede længe nok, vilde hun bevise dette sidste. Og da Barth. gjorde gjældende, at Sagen aldrig var kommen til Proces, end mindre til Dom, påstod hun, at Barth. dengang, for at Sagen ikke skulde komme til Rettergang, havde tinget med hendes Mormoders Broder Otte Marsvin, og at det meste af hans Kones Formue var gået med for at fri ham for en Tyvs Straf. I Følge Leonora Christinas Beretning spurgte Advokaten også Barth., om han ikke en Gang havde bragt hende et Brev fra Oluf Brøkkenhus, hvortil Barth. svarede jo og tilføjede, at hun selv havde sagt, at det handlede om Arvesager. Leonora Christina nægtede dog, at han nogensinde havde bragt hende et sådant Brev. Om den Gehejmeråds-Bestalling eller -Fuldmagt, som Carl Gustav 1657 havde givet Ulfeldt, sagde Leonora Christina, at det var en Kontrakt og ikke en Fuldmagt, thi der var et Gjensidighedsforhold imellem, hvad Kongen heri lovede Ulfeldt, og hvad denne forbandt sig til over for Kongen. Og Kontrakten var fuldbyrdet på begge Sider, derfor mente hun, at Ulfeldt ved Roskildefreden var løst fra sin Stilling. At Kongen ikke holdt ham for sin Tjener, kunde



også sees af, at han havde lovet at gjenindsætte ham i hans Hovmesterstilling i Danmark, men når dette var sket, kunde han ikke være Carl Gustavs Tjener. Da Advokaten hertil bemærkede, at så mente Grevinden altså, at Kongen ikke havde holdt sit Løfte, svarede hun, at det mente hun ikke: Kongen havde holdt sin Del af Kontrakten, thi Ulfeldt forlangte ikke at komme i sin forrige Stilling, men han havde også holdt sin Del af den. I Anledning af Spørgsmålet om Troskabseden sagde Rigsråd Gyllenstjerna, at der var ingen Tvivl om, at hvis Ulfeldt var bleven opfordret til at aflægge den, havde han også gjort det. Leonora Christina indrømmede det, men tiltøjede, at han dog sikkert i Forvejen havde villet vide, »hvorfor og på hvad Konditioner han sig med ganske Familie og al sin Formue under Hs. kgl. Majestæt skulde nedersætte«. Posse sagde, at Kongen havde undret sig over, at Ulfeldt mente, at han ikke var i hans Tjeneste, fordi han ikke havde aflagt Ed, da der dog var dem, der havde siddet nogle År i Rådet uden at aflægge Råds-Ed. Leonora Christina svarede hertil, at det var noget ganske andet: »De ere Hs. kgl. Majestæt med Ed forbundne tilforne som Undersætter, mens min Herre er en fremmed Mand«. Rålamb sagde, at når Ulfeldt i Gehejmeråds-Bestillingen<sup>59</sup> havde forpligtet sig til altid at være Kongen, Dronningen, Prinsen og Sverigs Krone huld og tro, kunde en sådan Forpligtelse ikke være til Ende med Roskildefreden. Leonora Christina bemærkede hertil, at dette kun var svensk Kancellistil; andre Steder udtrykte man sig på anden Måde, og skjønt her Dronningen og Prinsen nævnedes med, så aflagdes der dog Ed til Prinsen påny, når Kongen faldt fra. Da hun vedblivende betegnede Grev Stenbock (og Christer Bonde) som den, der især

havde stemt Kongen ugunstigt mod Ulfeldt, nægtede Advokaten dette og nævnede som en rimeligere Kilde til Kongens Vrede de Samtaler, som Ulfeldt havde ført med Dahlberg, Peter Chambers og en Oberst Mörner, hvilke Samtaler Dagen i Forvejen vare blevne Leonora Christina skriftligt tilstillede af Advokaten som Bilag til en af ham forfattet »Memorial«, hvori han yderligere havde udtalt sig om et og andet ikke tilstrækkeligt oplyst Punkt i Sagen. Leonora Christina lovede at ville udtale sig skriftligt om disse nye Vidnesbyrd, men kom dog nu allerede noget nærmere ind på dem, og navnlig betegnede hun ikke blot Dahlbergs Udsagn\*) som en »Hoved- og Avindsløgn« og ham selv som hendes og hendes Mands erklærede Fjende, men hun søgte at godtgjøre Rigtigheden af denne Påstand ved en Fremstilling af hans Forhold til dem under den første Krig (jvfr. også ovfr. S. 301)<sup>60</sup>. Med Hensyn til et enkelt Punkt i Mörners Vidnesbyrd indrømmede hun Muligheden af, at Ulfeldt — som Mörner sagde — havde beklaget sig for denne over de svenske Rytteres lovløse Fremfærd, thi han havde vistnok Grund til at gøre det. På Sølvitsborg var der således af Rytterne bleven plyndret, brændt og skjændt, uden at nogen var bleven straffet derfor.

---

\*) I sin Samtale med Dahlberg (den 25de Juli 1658) skulde Ulfeldt, der allerede dengang sees at have fået Nys om det påtænkte Fredsbrud, have sagt, at Svenskerne aldrig kunde holde Fred eller holde, hvad de lovede; at Carl Gustav gjorde ham og andre til Løgnere; at Svenskerne handlede i Fyn, som om de havde Tyrker og Hedninger for sig, og at han aldrig i den Tid, han havde været ved den svenske Hær, havde set Kongen straffe nogen af de Misgjerninger, Soldaterne øvede; osv. — I Samtalen med Chambers (i Slutningen af August 1658) skulde han ligeledes have ytret sin Misfornøjelse med, at Carl Gustav havde begyndt Krigen igjen, med at han pålagde så store Afgifter i Skåne, osv.

Ikke meget bedre var det gået på Ulfeldts andre Godser: Herredsvad Kloster, Torup og Bosø Kloster. I Jylland var under den første Krig hans Fætter Jakob Ulfeldts Søn bleven pisket ihjel, og man vidste, at Grev Gabriel Oxenstjernas Staldmester havde været med dertil, men ingen blev straffet derfor, osv.<sup>61</sup>.

Konfrontationen varede fra Kl. 8<sup>1/2</sup> om Formiddagen til næsten Kl. 1, og bortset fra, hvilken virkelig Beviskraft Leonora Christinas Argumentation havde, kan man ikke andet end forbavses over den Sindsstyrke og Åndsnærværelse, hun lagde for Dagen ved denne anstrengende og pinlige Forhandling, idet hun ikke blot altid havde sine Svar på rede Hånd, men vidste at benytte enhver tilsyneladende eller virkelig Svaghed hos Modparten til sin Fordel. Vidnerne selv synes ikke at have kunnet glæde sig ved en lignende Selvbehærskelse, og om Rasmus Andersen fortæller Leonora Christina selv, at da han skulde tale, var han forvirret og kunde ikke få Ordene frem, så at Advokaten tilsidst måtte give ham hans skriftlige Bekjendelse at læse op, i hvilken Anledning Leonora Christina da sagde (omtrent ligesom tidligere til Bartholomæus): »Det er ikke Under, at I kan læse Eders egen skrevne Digt; havde I skullet sagt den desforuden, da måske den havde ikke været dette ligt«. Hvor rolig hun må have været ved denne Lejlighed, sees ikke mindst tydeligt deraf, at hun siden efter Hukommelsen kunde nedskrive en meget detailleret Beretning om den hele Forhandling, som, om den også indeholder nogle Fejl, navnlig i Henseende til Spørgsmålenes indbyrdes Følge, dog ved en Sammenligning med den officielle Protokol viser sig at måtte være rigtig i de væsentligere Punkter. Af Protokollen fik hun ingen Gjenpart, men en otte Dages

Tid efter Konfrontationen (den 24de) indfandt nogle af Rettens Medlemmer med nogle af de tilkaldte Vidner sig i hendes Hus og læste den op for hende, og det kom da for Dagen, at den selv kun gjengav Forhandlingerne temmelig unøjagtigt. Meget var udeladt, navnlig af Leonora Christinas Ytringer, adskilligt misforstået, osv. Leonora Christina gjorde Indvendinger herimod, og der blev virkelig også efter hendes Anvisning rettet en Del, men i det væsentlige blev den dog, som den var<sup>62</sup>.

Som ovenfor berørt, havde Leonora Christina, Dagen før Konfrontationen fandt Sted, fået tilstillet fra Magnus Larson en »Memorial« vedrørende forskellige endnu ikke tilstrækkelig oplyste Spørgsmål, og denne besvaredes af hende i et temmelig udførligt Indlæg af 22de December, men da hendes Svar ikke indeholder noget af Vigtighed, som ikke allerede var kommen frem tidligere, enten i hendes skriftlige Indlæg eller under Konfrontationen, kan det forbigåes her<sup>63</sup>.

Den 22de December blev iøvrigt på anden Måde en betydningsfuld Dag for Leonora Christina. På denne Dag fuldbyrdedes nemlig på Malmø Torv — ved hvilket Ulfeldts eget Hus lå — Dødsdommen over Bartholomæus Mikkelsen og to til af Deltagerne i den Malmøske Sammensværgelse (de andre anklagede, som også for største Delen vare dømte fra Livet, benådedes i det yderste Øjeblik). Hvor sørgelig end den Lod var, som traf hine ulykkelige, der lede for en god Sag, forstår man dog let, at Leonora Christina ikke kunde have synderlig Medfølelse med dem, og især ikke med Bartholomæus, der havde bragt så megen Ulykke og Bekymring over Ulfeldt og hende selv, og hendes bitre Stemning mod disse Mænd bidrog uden Tvivl væsentligt til, at hun ved en personlig Sammenkomst med

de dødsdømte, som fandt Sted i sidste Øjeblik før Henrettelsen, kunde optræde med den samme Sikkerhed og Ro, som havde udmærket hendes Optræden under den før omtalte Konfrontation. En Mand, som var til Stede i Malmø den Dag og selv ledsagede en af de domfældte til Retterstedet, har givet en Meddelelse om hin Sammenkomst<sup>64</sup>. Han fortæller, at Fangerne bleve bragte ind i Ulfeldts Gård og derfra en for en førte ind til Leonora Christina, »at igjen repetere i hendes Pårør, hvad de tilforn før Retten på Ulfeldt havde bekjendt«, og hun vidste da »strax at refutere alt det, som de havde bekjendt, ja med sådanne vigtige Argumenter og hurtige Svar, at de svenske selv hendes Forstand og Veltalenhed haver berømt«. Om Bartholomæus siger Meddeleren — der iøvrigt sees at have været meget ugunstigt stemt mod Ulfeldt —, at han var den eneste, hvis Udsagn om Ulfeldt havde nogen Betydning, men Leonora Christina »gjorde hannem så stum og dum, at han hverken turde, ej heller kunde [sige] et Ord mere«. Da Fangerne vare førte ud og skulde berettes til Døden, bleve de igjen udsurgte, og særlig spurgtes Bartholomæus, om han vilde tage Sakramentet på, at det var sandt, hvad han havde fortalt om Ulfeldts Meddelelse af Stormplanen, og Bartholomæus svarede da »ja, at det var sandt, og derpå vilde han dø«.

Det er næppe tvivlsomt, at Kommissorialretten har villet afvente denne Bartholomæus's Erklæring, før den afsluttede Sagen mod Ulfeldt selv. Thi allerede den 19de December havde Kongen, der ganske sikkert i Forvejen var bleven underrettet om Udfaldet af Konfrontationen den 17de, givet Retten Befaling til definitivt at dømme i Ulfeldt Sag<sup>65</sup>, men det skete først den 23de, Dagen efter Bartholomæus's Henrettelse, og i den afsagte

»Sentents og Dom« lægges der særlig Vægt på, at Bartholomæus's Vidnesbyrd i Henhold til »Jorda-Balker« Kap. 17<sup>66</sup> bør holdes for »kraftigt«, efter at han nu med sit Blod har »bekræftet og beseglet« det. Iøvrigt gik Dommen ud på<sup>67</sup>, at Ulfeldt var »forfalden til den Straf, som det 8de Kapitel i Høghmälis-Balker så og det 9de Kapitel i Konungs-Balker indeholder«\*), medens Leonora Christina »for sine ubetænksomme Komportementer om Passets Søgning hos Kongen af Danmark, så vel som mundt- og skriftlige Kommunikation med Kongen af Danmarks Spion, Bartholomæus Mikkelsen, samt andet mere, som Akta udvise«, kjendes »skyldig at være udi Hs. kgl. Majestæts Unåde; hvorfor hun<sup>68</sup> også under højstbemeldte Hs. kgl. Mjts. eget Arbitrium i Underdanighed indskydes«. Mellem Præmisserne til

\*) Stedet i »Høghmälis-Balker« lyder således (efter Aftrykket i »Sverikes Landz Lagh«. Stokh. 1635. 4to.): »Hwar som reisir Här å moth Konunge eller Rikesins Herra eller Forsäth gör, at han wil han fånga eller dräpa, eller gör noghra Wäldsgerninga eller orätt medh brefwom, rådhom, gerningom eller hielp: Thå ägher han mista Jord och Gotz och Lijf, om han fångin warder medh oppinbara gerning. § 1. Nu kan honom thetta witas, och ey medh oppinbara gerning warda fångin: stånde thet til Konungs Nempdenne, och sidhan swäri hwar thera, som i edhenom stånda sins lästom, som sigs i Eedhe thera. Fälla the han, Hafwi forgjordt allo thy som för är sagt: Wäria the han, Wari sacklös«. — Stedet i »Konungs-Balker« lyder: »Hwar som talar å Konung eller Konungs Råd, en eller flere, thet å hedher thera går eller Äro, och kan thet ey fulltygha, witna swä sex godhe Män som thet hördu: Warde halszhuggin. Talar han annar smäligh ord, som ey gå å hedher eller äro, böte fyratighi Marker: Eller liggie i Konungs Häktilsom en Månadh, och äti Watn och Brödh«. — Der kan efter dette ikke være Tvivl om, at Ulfeldt var dømt fra Liv og Gods.

Dommen ere alle de bekjendte Anklageposter optagne, lige fra Ulfeldts Meddelelse af Stormplanen til hans Bestræbelser for at skaffe sig et Rejsepas, fra hans Forsøg på gjennem Bartholomæus at vinde Frederik III.s Gunst til hans »viderværdige Diskurser« m. m., idet alle Beskyldningerne betragtes som fyldestgjørende beviste. I Slutningen af Dommen udtaler Retten som sin Formening, at Dommen ikke for Tiden bør forkyndes for Ulfeldt, da han er syg, men først må offentliggjøres, når han enten er bleven rask eller er død, og der til den Tid ikke er kommen nye og bedre Vidnesbyrd frem til Fordel for ham. Indtil da foreslår den at lade Arresten på hans og Leonora Christinas Personer vedblive og sekvestrere deres Godser.

Jeg har hidtil bestræbt mig for at give hele denne Sags Forløb så objektivt som muligt. Men efter at det nu er meddelt, hvad Udgangen på den blev, kan jeg — selv med Fare for, at Læseren allerede er bleven træt af dette Æmne — ikke undlade at tage i det mindste nogle af de vigtigere Punkter i den frem igjen til en mere selvstændig Betragtning, idet jeg anser det for afgjort, at den afsagte Dom ikke umiddelbart vil have gjort Indtryk på Læseren af at have i et og alt truffet det rette, navnlig for så vidt der synes at kunne rejses berettiget Tvivl om, at alle de mod Ulfeldt fremførte Beskyldninger virkelig vare blevne beviste. Man vil da for det første have lagt Mærke til, at med Hensyn til det, der er Hovedsagen og det egentlig graverende i Anklagen mod Ulfeldt, Beskyldningerne for, at han havde konspireret mod Carl Gustav eller med Råd og Dåd arbejdet på at skade den svenske Stats Interesser til Fordel for Danmark, foreligger der ikke blot ikke Spor af noget materielt Bevis fra hans

egen Hånd, men der er overhovedet kun to uafhængige Vidnesbyrd imod ham — der dog begge kun ere enkelte Vidnesbyrd, idet de gå ud på forskellige Fakta —, nemlig Bartholomæus Mikkelsens og Rasmus Andersens, og af disse er igjen Barth.s Vidnesbyrd i Følge sit Indhold af en så overvejende Betydning, at Dommen om Ulfeldts Skyld eller Skyldfrihed for en væsentlig Del må siges at afhænge af den Dom, man mener at burde fælde om dette Vidnesbyrds Pålidelighed. På den anden Side vil man have set, at hvad der end under Forsvaret kan være fremført af Leonora Christina, som kunde synes at betage en og anden af Beskyldningerne dens Bråd, har hun dog ikke kunnet føre noget egentlig afgjørende Modbevis mod nogen af dem. Hvor megen Vægt der nu end må lægges både på den indre Sandsynlighed af de rejste Beskyldninger og de derimod anførte Grunde og på de ydre med hine eller disse mere eller mindre samstemmende Omstændigheder, er det dog indlysende, at det under de givne Forhold, hvor Påstand og Modpåstand i Regelen stå over for hinanden på en sådan Måde, at de må hente deres væsentligste Beviskraft fra vedkommendes egen Troværdighed, må være af den allerstørste Betydning at komme på det rene med, hvor megen personlig Tillid der kan skjænkes enhver af de pågjældende, og vi ville altså allerførst prøve, hvor vidt vi kunne nå i så Henseende. Lad os begynde med Barth. Mikkelsen. Var han overhovedet en Mand, hvis Udsagn fortjente Tiltro, og var der særlig intet i hans personlige Forhold til Ulfeldt, som kunde berettige til at betragte hans Optræden i denne Sag med Mistillid? At hans Fortid, selv efter hans egen Indrømmelse, ikke synes at have været pletfri, kan man måske i det hele se bort fra, da han



i al Fald i senere År ikke synes at have givet nogen Grund til Klage. Derimod kan der næppe være Tvivl om, at der i hans Vidneforklaringer flere Gange forekommer Ting, som ikke sætte hans Sandhedskjærlighed i det bedste Lys. Uoverensstemmelsen mellem hans og Niels Pedersens Udsagn om Tiden, da der søgtes »Pardon« for Ulfeldt, lægger jeg ingen Vægt på, da den lader sig forklare af en Hukommelsesfejl på en af Siderne. Dette gjælder derimod ikke om nogle Udsagn af ham med Hensyn til et Brev, som Frederik III. gjennem ham havde tilskrevet Borgermester Hans Henriksen m. fl. i Malmø. Om dette Brev sagde han nemlig i de første Forhør, at han havde brændt det, senere sagde han, at han havde sendt det over til Kjøbenhavn, og endelig fandtes det originale Brev i den ofte omtalte Æske ved Limhavnen, hvis Nedsættelse i Jorden — hvad jeg strax kommer tilbage til — næppe var Bartholomæus så ganske uvitterlig, som han gav sig Udseende af. Også synes det kun at kunne forklares som en bevidst Afvigelse fra Sandheden, at han, som i Begyndelsen af sit Fangenskab stadig udtalte, at Anvisningen til at ødelægge Flåden ved Landskrona var ham meddelt af Ulfeldt, efter at Stormen på Kjøbenhavn havde fundet Sted, senere (f. Ex. ved Konfrontationen) forandrede sit Udsagn derhen, at Ulfeldt havde givet ham hin Anvisning ved samme Lejlighed, da han dikterede ham Stormplanen (altså i Slutningen af Januar eller de første Dage af Februar). Som overordentlig mistænkelig må jeg fremdeles betragte hans Påstand om, at han i sin Tid havde overgivet den ofte omtalte Æske til et Bud for at få den sendt over til Kjøbenhavn. Thi rigtignok véd man, at han med Hensyn til et enkelt af de i Æsken fundne Aktstykker — Frederik III.s ovenfor

omtalte Brev til Hans Henriksen m. fl. — havde fået Befaling fra Kjøbenhavn til at sende det tilbage, da der ikke mentes at ville blive Brug for det<sup>69</sup>. Men på den anden Side er der Omstændigheder, som bestemt vise hen på, at Bartholomæus netop ikke har villet efterkomme denne Befaling<sup>70</sup>, og selv uden dette vilde Forekomsten af hint Aktstykke ikke kunne bevise noget over for den iøjnefaldende Usandsynlighed af, at Resten af de i Æsken nedlagte Papirer har været bestemt til at sendes til Kjøbenhavn. Hvad Gavn skulde i Virkeligheden sådanne Papirer som Frederik III.s, Jokum Gersdorffs og Korfits Trolles Breve til ham, eller hans Koncepter til Breve til Korfits Trolle gjøre i Kjøbenhavn? Hvilket Motiv kunde han særlig have til at sende de Ulfeldt vedrørende Papirer derover? Der blev under Processen slået på, at han kunde have lagt disse Aktstykker til Side for med dem at godtgjøre, at han havde arbejdet med Nidkjærhed for den danske Sag, og man kunde måske et Øjeblik være tilbøjelig til at slå sig til Ro ved denne Forklaring af Oversendelsen, da der virkelig foreligger Vidnesbyrd om, at man i Kjøbenhavn i Begyndelsen af 1659 fattede nogen Mistillid, ikke til hans Ærlighed, men til hans Dygtighed<sup>71</sup>. Men på den anden Side er det dog indlysende, at disse Papirer for en overvejende Del ikke kunde lære Magthaverne i Kjøbenhavn noget om ham, som de ikke vidste i Forvejen. Kongen, Gersdorff og Korf. Trolle kunde ikke have glemt, hvad de havde tilskrevet ham, og Koncepterne til hans egne Breve til Trolle indeholdt jo ikke andet, end hvad der stod i Originalerne, som allerede vare i Kjøbenhavn. Det samme var Tilfældet med de vigtigste af de Papirer, som — i al Fald efter hans eget Udsagn — vedrørte Ulfeldt, nemlig

Afskrifterne af Stormplanen og af Anvisningen om Flåden. Frem for alt bliver dog den antydede Fortolkning af Bartholomæus's Øjemed med Oversendelsen af de omtalte Papirer gjort usandsynlig ved den Kjendsgjerning, at medens han bevarede disse Papirer, tilintetgjorde han så godt som alle dem, der stod i Forbindelse med Anslaget på Malmø. Thi at forberede dette Anslag var Bartholomæus's Hovedopgave, og havde han tænkt at ville anbefale sig hos Magthaverne i Danmark ved Fremvisning af sin Korrespondance, skulde man synes, at det først og fremmest måtte være ham magtpåliggende at gemme og oversende, hvad der stod i Forbindelse med denne Sag. Man kunde da måske tænke sig, at Bartholomæus ikke har haft andet Øjemed med Oversendelsen af hine Papirer end at bringe alt, hvad der fandtes i hans Værge af kompromitterende Sager, i Sikkerhed på en Tid, da Mistanken mod ham var bleven meget levende, men heller ikke denne Forklaring synes at kunne holde Stik over for den nærliggende Betragtning, at han — hvis han ikke vilde tilintetgjøre Papirerne — uden Tvivl lige så let vilde have kunnet finde et sikkert Gjemmested for dem i Skåne som i Kjøbenhavn, og kort sagt, fra hvilken Side man end ser Sagen, synes man ubetinget snarest at måtte komme til det Resultat, at Bartholomæus ikke, som han påstod, har haft nogen som helst Grund til at tro, at Papirerne vare sendte til Kjøbenhavn, men tvært imod har vidst fuldkommen god Besked med, at de vare gjemte i Skåne, og rimeligvis endog selv har gjemt dem. I Følge min Opfattelse egner altså Bartholomæus's Forklaring på dette Punkt sig ikke mindre end på de to før fremdragne Punkter til at vække nogen Mistro til hans Vidnesbyrd overhovedet, og denne Mistro forringes

ikke — hvad særlig hans Udsagn om Ulfeldt angår — derved, at man i hans Forhold til denne temmelig sikkert synes at kunne spore en fjendtlig Stemning eller i hvert Fald et Ønske om at se ham kompromitteret i så høj Grad som muligt. Allerede det, at han så hurtigt efter sin egen Anholdelse optrådte med en Række graverende og til det yderste detaillerede Angivelser mod Ulfeldt, som dog slet ikke havde haft noget at gjøre med den Sag, hvorfor han selv var sat fast, synes at vidne for en sådan Antagelse. Og kunde nogen være tilbøjelig til — hvad jeg dog tror, vilde være urigtigt — udelukkende at forklare både Skyndsomheden og Omstændeligheden i hans Angivelser af den Skarphed, hvormed man trængte ind på ham, vil man under alle Omstændigheder vistnok næppe kunne finde en tilsvarende gunstig Forklaring af en anden Side af hans Færd, jeg mener hans Forhold til de Ulfeldt vedrørende Papirer. I Virkeligheden synes den Omstændighed, at han, medens han ellers tilintetgjorde det allermeste af sin Korrespondance, særlig skånede næsten alt, hvad der vedrørte — eller af ham sagdes at vedrøre — hans Forbindelse med Ulfeldt, ikke med nogen Rimelighed at kunne forklares på anden Måde, end at han har villet lægge et Våben til Side, som ved Lejlighed kunde bruges mod Ulfeldt, at han har villet sikre sig et Middel til, når det gik galt med ham selv, også at bringe Ulfeldt i Ulykke, og det har for så vidt mindre at sige, om han herved nærmest har tænkt at gavne sig selv — idet det til en vis Grad kunde formodes, at en så højt stående Persons Inddragelse i hans Sag vilde bevirke, at der i det hele blev taget læmpeligere på den —, eller om han fortrinsvis har været tilskyndet af Had til Ulfeldt. Tilstedeværelsen af en sådan Følelse hos ham

måtte, trods alle Magnus Larsons Indvendinger, synes meget naturlig. Det vilde virkelig næsten være utænkeligt, om ikke han, hvis Forhold til den Malmøske Sag viser, at han var en varm Fædrelandsven, i sit Hjerte måtte nære dyb Uvilje mod og Foragt for den Mand, hvem han for en stor Del måtte tillægge Skylden for den Ulykke, der havde ramt Danmark, og hans tilsyneladende Fortro- lighed med ham havde uden Tvivl ikke andet Formål end dels at prøve på at vinde ham for Danmarks Sag, dels at få noget lokket ud af ham, som han kunde bruge<sup>72</sup>. Både ligefremme Udtalelser af Bartholomæus selv og det, at han intet betroede Ulfeldt om Anslaget på Malmø, viser, at han stadig nærrede Mistillid til ham, og måtte han end bekæmpe sine personlige Følelser, så længe der var noget Håb for hans egen Sag, forstår man dog let, at han allerede da kan have været betænkt på for alle indtrædende Tilfældes Skyld at sikre sig et Våben mod Ulfeldt; men endnu sandsynligere er det, at da hans Sag viste sig at være tabt, og han selv var bleven arre- steret, måtte Udsigten til, at han og så mange af hans Venner vilde komme til at lide for deres Kjærlighed til Fædrelandet, medens hin Landsforræder vedblivende bar sit Hoved højt, opflamme hans Følelser mod Ulfeldt til det yderste og gjøre ham tilbøjelig til at bruge ethvert Middel, der stod til hans Rådighed, for at kompromittere ham — især da det, som før sagt, ikke syntes urimeligt, at han herved tillige kunde gavne sig selv. Jeg kan derfor heller ikke komme bort fra den Tanke, at Bar- tholomæus ikke har været uden Indflydelse på Fundet af den ofte omtalte Æske, hvis i sig selv meget mistænke- lige Udgravning ved en »Ræv« bliver endnu mistæn- keligere derved, at den fandt Sted netop, da den

egentlige Proces mod Ulfeldt begyndte. Det forekommer mig at ligge nærmest at antage, at Bartholomæus selv — ved en af sine fortrolige — har foranlediget, at Æsken kom for Lyset, for at dens Indhold kunde støtte hans Udsagn mod Ulfeldt. Vidnede end dette Indhold også mod ham selv, var han dog i Forvejen så stærkt kompromitteret ved sine egne Bekjendelser, at han ikke kunde blive det synderlig mere ved hine Papirer, hvorimod Ulfeldts Sag ved dem måtte forværres betydeligt\*).

Efter at jeg således har søgt at gjøre sandsynligt, at man hverken kan tillægge Bartholomæus en sådan Sandhedskjærlighed eller en så uinteresseret Stemning mod Ulfeldt, at hans Vidnesbyrd overhovedet kan betragtes med fuld Tillid, bliver det næste Spørgsmål, hvorledes Sagen i så Henseende stiller sig for Leonora Christinas Vedkommende. Ere de af hendes Udtalelser for Retten, som kunne kontrolleres, af en sådan Beskaffenhed, at de tillade os i det hele at fæste Lid til hendes Udsagn? Det gjør mig ondt at måtte sige, at dette ikke er Tilfældet, og jeg skal anføre et slående Bevis derpå. Den i Indlægene og under Konfrontationen så meget omtalte »Seddels«, som påstodes at være skreven af hende, men som hun med de stærkeste Forsikringer og med tilsyneladende afgjørende Grunde fralagde sig, denne Seddel er i Virkeligheden alligevel skreven af hende selv og ingen anden. Jeg har haft Lejlighed til at undersøge Originalen meget omhyggeligt, og jeg kan forsikre, at hvis der overhovedet eksisterer nogen fuldkommen uomtvistelig

---

\*) Mon ikke også den »Skriver på Limhavnen«, som »fandt« Æsken og på anden Hånd skaffede den i Rettens Hænder, var Bartholomæus's Skriver?

Kjendsgjerning, så er det denne<sup>73</sup>. Der er ikke engang gjort mindste Forsøg på at fordreje Håndskriften, som er aldeles identisk med den, vi atter og atter møde i hendes talrige originale Breve og andre skriftlige Udarbejdelser. Denne Kjendsgjerning er af den største Betydning for Bedømmelsen af Leonora Christinas Optræden i Sagen. Thi når hun kunde nægte et Faktum af så stor Evidents og oven i Kjøbet gjøre det med en så overlegen Sikkerhed og med så mange fra de ledsagende Omstændigheder skarpsindigt hentede Modgrunde, at enhver, der ikke selv har set Seddelen, må overbevises om hendes Uskyldighed, bliver det klart, dels, at hun i det hele betragtede sin Opgave i denne Sag som en ganske anden end den at bidrage til, at Sandheden kom for Lyset, dels, at vi ikke kunne vente at nå til Sandheden gennem hendes Udsagn alene, hvor meget sandt der end kan være i enkelte af dem. Og selve hin Seddel, som iøvrigt ikke betegner det eneste Punkt, hvor man med nogen Rimelighed kan antage, at hun har udtalt sig imod bedre Vidende\*), kaster ikke blot Lys over hendes eget Vidnesbyrd, men også over andres, særlig hendes og Ulfeldts hengivne Tjener og Sekretær Kjeld Friis's. Thi denne afgav under Sagen en skriftlig Erklæring angående

---

\*) Når bl. a. Barth. under Konfrontationen udtalte, at han selv havde bragt hende et Brev fra Ulfeldts Svoger Oluf Brokkenhus, om hvilket hun havde sagt til ham, at det handlede om Arvesager, taler Sandsynligheden for, at dette forholder sig rigtigt, skjønt Leon. Chr. nægtede det. Thi Skiftet efter Kirsten Munk stod jo på dengang, og ligesom det er rimeligt, at Oluf Brokkenhus, som var Ulfeldts og Leon. Chr.s gode Ven, varetog deres Interesser ved denne Lejlighed, således forstår man ikke let, hvorledes Barth. skulde falde på at nævne hans Navn i denne Sammenhæng, hvis han ikke havde det fra Leon. Chr. selv.

Seddelen, hvori han efter forskjellige Omsvøb, som tydeligt vise, at han overmåde godt kjender Hånden, til sidst under Påkaldelse af Gud udtaler, at han »synes ikke«, at det er Leonora Christinas. Altså læmper også han sit Udsagn efter Omstændighederne, og når han under Sagen tilbagekaldte et tidligere Vidnesbyrd i Ulfeldts Disfavor, hvad allerede Magnus Larson tilskrev et utilbørligt Hensyn til hans Herskab, må denne Tilbagekaldelse uden Tvivl virkelig sees i dette Lys.

Man vil ikke kunne påstå, at det Resultat, hvortil den foran stående Undersøgelse har ført, skal bidrage til at gjøre den i sig selv dunkle Sag lettere at gjennemskue. Tvært imod må vistnok Sandsynligheden for, at det overhovedet er muligt at komme til en fuldkommen sikker Afgjørelse af alle de herhen hørende Spørgsmål, siges at være betydeligt formindsket. Det var dog måske et Forsøg værd at se, om vi ikke i det mindste for enkelte Punkters Vedkommende kunne udfinde Sandheden, og hvor dette ikke lader sig gjøre, ville vi i al Fald prøve, hvor langt vi ere i Stand til at nå. Med Hensyn til én Del af Anklagen have vi et fast Udgangspunkt i den Kjendsgjerning, at den ofte omtalte Seddel er skreven af Leonora Christina. Denne Seddel er nemlig, som også fremhævet af Magnus Larson, aldeles øjensynligt Svaret på det Brev fra Bartholomæus til Ulfeldt (af 24de November), hvori hin ytrer Ønske om at få »noget skriftligt« fra denne, »hvorefter det omtalte grundigt i Pennen kunde fattes og overskikkes«, og Leonora Christinas Svar går da, som tidligere anført, ud på, at hvad han forlanger, »kan for mange Årsagers Skyld ikke ske; Sagen er Eder bekjendt; de vide bedst den at føre, eftersom Nødvendigheden det udkræver«. Dette har ganske utvivlsomt



Hensyn til de Forsøg, der i Slutningen af 1658 gjordes på at få Ulfeldt udsonet med Frederik III., og Ulfeldt har altså, skjønt Leonora Christina nægtede det, både været vidende om disse Forsøg og indvilliget i, at de fortsattes. Fra denne Indvilligelse i, hvad andre gjorde for ham, er der dog et ikke ubetydeligt Spring til en aktiv Optræden af Ulfeldt selv for at opnå en Udsoning, og der er så meget mere Grund til at fremhæve denne Forskjel, da Afgjørelsen af Spørgsmålet om, hvor vidt Ulfeldt kan antages at have meddelt Bartholomæus Stormplanen m. m., i det mindste til en vis Grad hænger sammen hermed. Jeg skal strax komme nærmere til denne Sag. Men hvis der, foreløbig uden Hensyn til den, spørges, om der er Sandsynlighed for, at Ulfeldt selv har gjort direkte Skridt for at gjenvinde Frederik III.s Gunst, må Svaret uden Tvivl snarest blive benægtende. Det er allerede ofte omtalt, at han i Slutningen af 1658 afslog personlig at skrive til Frederik III., og enten man nu vil forklare dette af Hovmod eller Forsigtighed, er det rimeligt at antage, at de samme Bevæggrunde have gjort sig endnu stærkere gjældende hos ham på et senere Tidspunkt, da både den danske Konge atter var bleven meget uvenligt stemt imod ham, og da Svenskerne's Mistro til ham var voxet. Heller ikke tales der enten i Korfits Trolles Breve til Bartholomæus — så vidt jeg kjender dem<sup>74</sup> — eller i dennes Breve til hin nogensinde om noget fra Ulfeldt udgået Initiativ i denne Sag, og lige så lidt hører man tale om, at han ad andre Veje — f. Ex. gennem sine Frænder i Kjøbenhavn — skulde have forsøgt en Tilnærmelse til Kongen. At han under Krigen skrev til Kjøbenhavn, er vistnok temmelig afgjort, men selv om man ikke havde Bartholomæus's eget Vidnesbyrd derfor,

måtte det ubetinget ligge nærmest at antage, at han ikke skrev om sin »Pardon«, men kun om mere private Sager. I denne Henseende er også Rasmus Andersens Udsagn, at Ulfeldt opfordrede ham til at skrive til Kjøbenhavn for at advare mod Taubenfeldts Svoger, af Vigtighed; thi hvis Ulfeldt selv havde brevvet på Kjøbenhavn om andet end forholdsvis ligegyldige Ting, kunde han jo selv have oversendt Advarslen, og havde han villet indynde sig hos Frederik III., var der allermindst Grund for ham til at overlade denne Sag til en anden, da han måtte vente, at en sådan Advarsel vilde blive regnet ham i høj Grad til gode af Kongen. Men når således alt det anførte synes at tyde på, at Ulfeldt virkelig i det hele har afholdt sig fra at gjøre noget positivt Skridt, sigtende til at opnå en Udsoning med den danske Konge, lader heller ikke den ham tillagte Forrådelse af Stormplanen sig med nogen Sandsynlighed føre tilbage til dette Motiv, i al Fald ikke som Hovedmotiv, og det især af den Grund, at hvis han virkelig havde villet gjøre noget for at gjenvinde Frederik III.s Gunst, havde der stået ham mange Veje åbne til at nå dette Mål, der ikke tilnærmelsesvis medførte den Fare for ham selv og hans Stilling i Sverig, som Meddelelsen af hin Plan, trods alle anvendte Forsigtighedsregler, måtte medføre. At man dog, hvis det virkelig var ham, som havde dikteret Bartholomæus hin Plan, nærmest måtte søge Forklaringen af en sådan Handling i egoistiske Bevæggrunde hos ham, er i Følge vort Kjendskab til Mandens Karakter ikke nogen uberettiget Slutning\*), og i Vrikeligheden synes der også ved nærmere

---

\*) At U. skulde have forrådt Stormplanen af Kjærlighed til sit Fædreland og Medynk med den Skjæbne, der truede

Eftersyn på dette Punkt at frembyde sig noget, der i det mindste indeholder Muligheden af en Forklaring. Som tidligere berørt (ovfr. S. 313), truedes Ulfeldts Interesser i høj Grad ved den nye Krig mellem Danmark og Sverig, navnlig hvis Vægtskålen afgjort skulde helde til den ene eller den anden Side. Føjede Lykken de danske i betydeligere Grad, havde han Udsigt til at miste alt, hvad han ved Roskildefreden havde vundet i Danmark, og førte Carl Gustav sin Tanke igjennem, helt at bringe den danske Stat eller i det mindste dens Hovedlande under svensk Herredømme, vilde Ulfeldt få ham til sin Overherre også for sine der liggende Besiddelsers Vedkommende, hvad han efter de hidtil gjorte Erfaringer ligeledes måtte betragte som en stor personlig Ulykke. I det hele kunde der ikke være Tvivl om, at det for Ulfeldt allerheldigste Udfald af Krigen vilde være, om »Status quo ante bellum« bevaredes, og hvis det virkelig, som Bartholomæus flere Gange udtalte, fra først af var hans Tanke at ville benytte en eventuel Udsoning med Frederik III. til at optræde som Fredsmægler mellem Kongerne<sup>75</sup>, har han vistnok herved nærmest haft for Øje at bidrage sit til et sådant Resultat. Imidlertid førte Forholdene det med sig, at det ikke blev til noget med denne Mægling, men på den anden Side var også den krigeriske Situation i længere Tid temmelig svævende, indtil endelig Carl Gustavs Beslutning om at prøve en

---

det, falder overordentlig vanskeligt at antage om den Mand, der ikke blot selv havde bidraget så væsentligt til at odelægge det, men som endog — rigtignok nærmest før Bruddet med Carl Gustav — havde dadlet denne, fordi han ikke havde fulgt hans Råd til strax at overrumple Kjøbenhavn og dermed udslutte Danmark af Staternes Tal.

Storm på Kjøbenhavn med ét syntes at bringe Afgjørelsen lige for Døren. Det ligger da i Virkeligheden ikke så meget fjernt at tænke sig, at Ulfeldt ved Bekymringen for, at de danske ikke skulde kunne modstå Stormen, og at således det ene af de to Alternativer, han befrygtede, skulde indtræffe, er bleven skræmmet ud af sin tidligere Tilbageholdenhed og tilskyndet til at lægge sit Lod i Vægtskålen for at forhindre en sådan Eventualitet. Hvis Kjøbenhavn modstod Stormen, måtte Carl Gustav rimeligvis opgive sine vidtgående Planer, og der var da al Sandsynlighed for, at det tidligere Forhold mellem de to Stater vilde blive gjenoprettet på Grundlag af den Roskildske Fred, hvilken Fred Ulfeldt så meget mere turde antage vilde blive bestemmende også for hans egen fremtidige Stilling, som han i det mindste til en vis Grad kunde gjøre gjældende med Rette, at han havde holdt sig udenfor hele denne Krig. Som sagt, det forekommer mig, at Meddelelsen af Stormplanen ret naturligt lod sig forklare af den påviste Bevæggrund, og til denne samt det vedvarende Ønske om at bidrage til at tilvejebringe den tidligere Ligevægt mellem Staterne måtte da vel også Anvisningen til Angrebet på Flåden henføres — hvis den virkelig kommer fra ham —, og ligeledes hans Ytring til Bartholomæus efter Stormen, at nu var det Tid til at lade Folk komme over til Skåne, hans Opfordring til Rasm. Andersen om at advare Folk i Kjøbenhavn mod Taubenfeldts Svoger, osv. Men på den anden Side er jeg dog på ingen Måde så sikker i min Sag, at jeg tør nægte Muligheden af, at Beretningerne om Ulfeldts mundtlige Udtalelser kunne være til en vis Grad forvanskede både med Hensyn til deres Indhold og den Hensigt, der tillægges dem, eller af, at det fra Ulfeldts Side overhovedet

er kommet videre end til mundtlige Udtalelser, af hvilke så Bartholomæus kan have taget Anledning til at underskyde ham en Handling (Dikteringen af Stormplanen), som han ikke har udført. Jeg fremhæver dette, fordi der er flere Omstændigheder, som synes at rime sig dårligt med, at Ulfeldt virkelig skulde have forrådt hin Plan. Således udtalte Bartholomæus selv i et af sine første Forhør, at Ulfeldt havde sagt til ham strax efter Stormen: »Dersom de danske havde haft Kundskab og gjort Udfald af Byen, da havde de slået deres Fjende helt ud af Lejren«. Men denne Kundskab skulde det jo netop for en Del være, som de havde fået gennem Stormplanen med dens Angivelser om Fjendens Styrke, Stilling osv., og havde Ulfeldt meddelt Bartholomæus denne Plan, fatter man næppe, at han kan have brugt hin Ytring. Fremdeles: når Ulfeldt var sig bevidst at have gjort Frederik III. en så vigtig Tjeneste som at skaffe ham Planen, hvorledes skal man så forstå, at han, da han søgte om dansk Rejsepas, lod sig nøje med Bartholomæus's Ytring om, at det vilde falde vanskeligt at opnå dette, der dog fra Kongens Side kun vilde være en meget ubetydelig Gjengjæld? og hvorledes er det tænkeligt, at han, da han siden faldt i Frederik III.s Hænder og havde Brug for enhver Ting, der kunde tale til hans Gunst hos Kongen, aldrig — så vidt jeg ved — med et Ord berørte, at han havde gjort ham hin betydningsfulde Meddelelse? Hertil kommer endnu, at det ikke synes aldeles ubeføjet at nære nogen Tvivl om, hvor vidt Bartholomæus selv i sin Brevvexling på Kjøbenhavn har nævnet Ulfeldt som den, fra hvem han havde Stormplanen, og hvis han virkelig ikke har gjort dette, vil man indse, at det mere end noget andet måtte vække Mistanke om, at hans Beskyldning mod

Ulfeldt for dette Punkts Vedkommende var usand. Hvad der synes at måtte fremkalde en sådan Tvivl, er frem for alt Frederik III.s vedblivende unådige Stemning mod Ulfeldt og den Måde, hvorpå han behandlede ham, da han endelig fik ham i sin Magt, idet man har vanskeligt ved at forestille sig, at Kongen, hvis han virkelig havde Sikkerhed for, at Stormplanen var kommen fra Ulfeldt, kunde have undladt på virksom Måde at vise ham sin Påskjønnelse deraf. Imidlertid kan også i samme Retning nævnes, at Korfits Trolles temmelig almindelig holdte Bemærkning i Brevet af 20de Februar om at ville gjøre Ulfeldt »nogen Tjeneste« hos Frederik III. næppe — trods Magnus Larsons modsatte Anskuelse — med nogen som helst Rimelighed synes at kunne opfattes som en Ytring af Taknemlighed for en så vigtig og farlig Tjenesteydelse fra Ulfeldts Side, som Forrådselsplanen af Stormplanen vilde have været<sup>76</sup>; og endelig vilde også Bartholomæus's nølende Holdning, da der var Tale om Passet til Ulfeldt, allerbedst kunne forklares af hans Bevidsthed om, at han ikke havde omtalt Ulfeldt for Magthaverne i Kjøbenhavn i den angivne Sammenhæng\*). Jeg indrømmer dog, at jeg kan tage fejl i hele denne Opfattelse, og især da Bartholomæus's Brev af 3die Februar, hvorpå Korfits Trolles er et Svar, ikke kjendes nærmere<sup>77</sup>. Men selv om så var, kunde dog dermed ikke enhver Betænkelighed med Hensyn til Antagelsen af Ulfeldts Skyld siges

\*) Hvis jeg havde Ret i den her udtalte Formodning, måtte Bartholomæus's Hast med at angive Ulfeldt som Meddeler af Stormplanen til de sammensvorne i Malmø blive dobbelt påfaldende og kunde ganske vist ikke forklares på anden Måde end ved at antage med Leonora Christina, at han har været betænkt på at skaffe sig Vidnesbyrd mod Ulfeldt for en kommende Lejligheds Skyld.

at være hævet. — Hvad Anvisningen til Angrebet på den svenske Flåde angår, må den, hvis den virkelig hidrører fra Ulfeldt, uden Tvivl snarest føres tilbage til de samme Motiver, som jeg før har antydnet kunne tænkes at have tilskyndet ham til Meddelelsen af Stormplanen, og jeg vil ingenlunde bestemt nægte, at en sådan Anvisning virkelig kan være givet af ham. På den anden Side må det dog hævdes, at så længe der kan være nogen Tvivl om, hvor vidt Bartholomæus's Beskyldning med Hensyn til Stormplanen er begrundet, kan man endnu mindre afvise Muligheden af, at han kan have begået nogen Svig med Hensyn til den nævnte Anvisning, som ikke røber nogen anden Art Kundskab eller Indsigt, end at han kunde have fået den af enhver anden end Ulfeldt. Om det ikke aldeles umistænelige i, at Bartholomæus i Begyndelsen sagde, at han havde fået Anvisningen af Ulfeldt, efter at Stormen på Kjøbenhavn havde fundet Sted, men siden — og uden Tvivl efter at være bleven mindet om, at han allerede i Brevet til Korf. Trolle af 3die Februar havde oversendt en Anvisning af denne Art<sup>78</sup> — forandrede sit Udsagn, har jeg tidligere talt, og måske er det heller ikke uden Betydning at erfare, at Anvisningen fremkom efter en udtrykkelig Opfordring fra Korf. Trolle til Bartholomæus om at skaffe ham Oplysninger om Flåden ved Landskrone, og at Bartholomæus også efter Oversendelsen af Anvisningen vedblev at tilskrive Korf. Trolle i samme Anledning og på en Måde, der viser, at Sagen lå ham selv i høj Grad på Hjerte<sup>79</sup>. Men i det hele vil man vist ved det foregående have fået Indtryk af, hvor overordentlig vanskeligt det er at komme til en virkelig sikker Afgjørelse af disse for Ulfeldts Sag allervigtigste Spørgsmål med det Materiale, der foreligger.

Og dog havde på den anden Side Kommissorialretten ikke andet Materiale — i al Fald ikke af Betydning — til sin Rådighed, end vi have, og når den derfor i sin Dom uden videre går ud fra, at Beskyldningerne i de nævnte Punkter ere fyldestgørende beviste, er det næppe for dristigt at sige, at den ikke har været berettiget hertil, om den end formelt kunde beråbe sig på den Bekræftelse, Bartholomæus gav sit Vidnesbyrd ved at gjentage det i sin Dødsstund.

Medens Dommen særskilt nævner Meddelelsen af Stormplanen, Anvisningen til Angrebet på Flåden, Forsøgene på at vinde den danske Konges Gunst og Bestræbelserne for at komme i Besiddelse af et Rejsepas, sammenfatter den alle andre Ytringer af Ulfeldts svenskfjendtlige Stemning under to Hovedgrupper, idet den taler dels om »adskillige Consilia«, som han har »givet Fjendens Parti ved Hånden til Hs. kgl. Majestæts og Rigets mærkelige Skade«, dels om »andre viderværdige Diskurser«, som han har ført med alle Slags Folk for at »indjage Klejnmodighed i Undersåtternes Sind« og gøre Kongens Handlinger forhadte for dem og hele Verden. Om et og andet af de »Consilia«, som der her uden Tvivl nærmest tænkes på (Opfordringen til Rasm. Andersen om at skrive til Kjøbenhavn, Bemærkningen til Bartholomæus, at nu var det Tid at lade Folk komme til Skåne, osv.), har jeg allerede ytret mig i det foregående, og jeg har søgt at vise, fra hvilket Synspunkt disse Tilskyndelser og Råd formentlig snarest måtte betragtes, hvis Vidnesbyrdene om dem virkelig ere pålidelige. Men skjønt der vel er en vis Sandsynlighed for, at de i al Fald ikke ere helt og holdent opdigtede, har man dog ikke nogen aldeles afgjort Sikkerhed for, at de ikke i det



mindste for enkelte Punkters Vedkommende forsætlig afvige fra Sandheden, og selv om man havde det, vilde der dog være at tage Hensyn til de uforsætlige Fejl, som Enkeltmands Gjengivelse af mundtlige Ytringer så let kunne afstedkomme, og som kunne blive af stor Betydning for Opfattelsen af det hele<sup>80</sup>. Når altså Dommen også betragter alle disse »Consilia« som fuldtud hjemlede Kjendsgjerninger, er der næppe Tvivl om, at den ligeledes på dette Punkt går videre, end den er berettiget til, efter hvad der virkelig foreligger, og det samme gjælder til en vis Grad om de »andre viderværdige Diskurser«, som den nævner. At Ulfeldt ved forskellige Lejligheder har udtalt sig i høj Grad bittert og hensynsløst om Carl Gustav og det svenske Herredømme, tør ansees for afgjort. Der foreligger altfor mange og i det væsentlige overensstemmende Vidnesbyrd herom, også fra højst pålidelige Folk, til at man kunde tvivle derpå, selv om Ulfeldts Stemning ikke var os bekjendt af skriftlige Ytringer af ham selv. Også er det mere end sandsynligt, at disse Udtalelser kunne have bidraget til at styrke den skånske Adel i dens Opposition mod Carl Gustav og både hos den og de andre Samfundsklasser holde Håbet om en Gjenforening med Danmark i Live. Men at det just har været Ulfeldts Hensigt at frembringe denne Virkning, er ikke virkelig bevist ved noget af det, der kom frem under Processen, og den Omstændighed, at de allerfleste af de Samtaler, der lagdes ham til Last, førtes med Svenskere, til Dels endog med Folk, som stod Kongen meget nær eller vare Ulfeldts personlige Uvenner, synes meget snarere at godtgjøre, at han i Almindelighed ikke har haft noget Formål med de påankede Ytringer ud over det at lette sit eget misfornøjede Sind.

Skjønt Ulfeldt over for Anklager som den her omtalte selvfølgelig måtte have været Sverigs Løve undergivet, selv om han kun havde været bosat i Sverig uden at være trådt i bestemt Undersåtsforhold til Carl Gustav, forværredes hans Sag dog betydeligt derved, at Retten betragtede ham både som den svenske Konges Undersåt og Vasal. Og det kan vist heller ikke nægtes, at en sådan Betragtning var berettiget, om der end måske i formel Henseende var begået en Forsømmelse ved ikke særlig at afkræve ham Ed. På den anden Side tyder alt på, at han virkelig selv har ment, at han ikke stod i undersåtligt Forhold til Carl Gustav<sup>81</sup>, og var det end ikke at vente, at denne Omstændighed skulde blive regnet ham selv til gode, kunde man dog med en vis Føje have formodet, at det vilde være sket med Leonora Christina, hvem Retten ikke havde noget værre at bebrejde end »hendes ubetænksomme Komportementer om Passets Søgning hos Kongen af Danmark, så vel som mundtlige og skriftlige Kommunikation med Kongen af Danmarks Spion Barth. M.« Man vil måske overhovedet have undret sig over, at der overgik Leonora Christina Dom, da hun dog fra Begyndelsen af ikke synes at have været direkte indbefattet i Anklagen. Der foreligger imidlertid en vistnok pålidelig Efterretning om, at hun få Dage efter, at Processen var begyndt, nemlig den 27de Oktober, også selv var bleven stævnet som anklaget<sup>82</sup>, hvad der da uden Tvivl nærmest var begrundet i, at den ofte omtalte Æske med Dokumenter — hvoriblandt en Skrivelse med hendes Hånd — dengang var bleven funden. Når man imidlertid nok kan forstå, at hun på dette Grundlag blev inddraget i Sagen, kan jeg kun betragte det, at der i Dommen over hende hverken blev taget Hensyn til andre

formildende Omstændigheder eller til, at hun i Følge sin Ægtefælles Opfattelse af Undersåtsspørgsmålet sandsynligvis slet ikke har anset de i Dommen særlig fremdragne Handlinger for pligtstridige, som et Vidnesbyrd til de ikke få andre om den Uskånsomhed, hvormed Retten i det hele gik frem i denne Sag, og som gjør Indtryk af, at det overhovedet har været den mindre magtpåliggende at træffe en både med Retfærdighed og Billighed stemmende Afgjørelse end at ramme de anklagede så hårdt, som det ved den umildest mulige Betragtning og Fortolkning af deres Færd lod sig gjøre.

Jeg har endnu kun et Par Ord at tilføje om Leonora Christinas personlige Optræden i Sagen. Om den beundringsværdige Sjælsstyrke, det Mod og den Handlekraft, hun lagde for Dagen i den så vanskelige og for hende på flere Måder trykkende Situation, kan der ikke være delte Meninger. Men også hvad Forsvarets Realitet angår, må det vistnok indrømmes, at hun — især når man betænker hendes Kjøen, hendes Ukjendskab til den Slags Sager og endelig hendes Uformuenhed til på Grund af Mandens Sygdom at skaffe sig bestemte Oplysninger om flere af de Punkter, der fremdroges — har løst sin Opgave med ikke ringe Dygtighed, og navnlig udfoldet en Skarpsindighed og Behændighed, som man ikke kan andet end yde sin store Anerkjendelse, selv om man samtidig ikke kan være blind for, at hun af og til er gået temmelig løst over det væsentlige i Beskyldningerne for at holde sig til mindre væsentlige Udvortesheder, eller at hun mod en og anden Beskyldning ikke har haft meget andet at sætte end sin blotte Nægtelse. Med alt det er der dog ét Punkt i hendes Forsvar, som ikke kan andet end vække en pinlig Overraskelse hos enhver, der be-

tragter hende med nogen Sympathi, nemlig Usandfærdigheden i hendes Vidnesbyrd, således som den især træder frem i Historien med »Seddelen«, og denne Usandfærdighed bliver ikke mere tiltalende derved, at hun i det nævnte Tilfælde ikke simpelt hen indskrænker sig til at nægte at have skrevet Seddelen, men dels fralægger sig Forfatterskabet med Bevidnelser af en sådan Styrke, at de — skjønt de ikke ere Eder — dog må synes at have en næsten lige så bindende Karakter, dels søger at vælte Beskyldningen over på andre, særlig på Bartholomæus. Der er her unægtelig en Plet på hendes Forsvar, som man gjerne ønskede borte, og dog tror jeg på den anden Side, at hendes Forhold ved nærmere Betragtning vil komme til at stå i et noget mindre ugunstigt Lys end det, hvori man ved første Øjekast er tilbøjelig til at se det. At Sanddruhed overhovedet for hin Tids Mennesker var et mindre kategorisk Pligtbud end for os, tør vistnok betragtes som en Kjendsgjerning, og at hjælpe sig gennem en farefuld Situation ved Hjælp af en Nødløgn, ansåes i det hele næppe for mindre tilladeligt og berettiget end i Krigen at tage sin Tilflugt til List, hvor man ikke kunde komme frem med Magt. Det har vel næppe kunnet undgås, at også Leonora Christina til en vis Grad har været berørt af denne Anskuelse, men det er dog ikke ad denne Vej, at jeg vil søge en Undskyldning for hendes Opræden under Processen. Thi som jeg altid har troet, at hun i sit inderste Væsen var sanddru, således kan jeg heller ikke nu komme bort fra denne Mening, og det især af den Grund, at hun var så stolt og modig, som hun var, og ikke kunde undgå at føle det som en Fejghed og en Nedværdigelse af sig selv, når hun tog sin Tilflugt til at lyve. Men i det foreliggende

Tilfælde var der Tale om meget mere end den ligefremme Pligt at sige Sandhed, idet Sagen ikke drejede sig om hende alene. Lige over for hin Pligt stod en anden bydende og med den første uforenelig Pligt: den at føre Kampen for sin anklagede Ægtefælle til den bedst mulige Udgang, og denne Pligt måtte Leonora Christina i Følge sin Opfattelse af Ægteskabet og den Kjærlighed, hun nærrede for sin Mand, nødvendigvis anse for den højeste af de to, og det så meget mere, som ikke blot Mandens timelige Velfærd, men hans Ære, ja måske hans Liv stod på Spil. Man tør vel endog, når Sagen sees fra dette Synspunkt, ikke så aldeles ubetinget dadle Leonora Christina, fordi hun traf sit Valg, som hun gjorde, men har man først gjort denne almindeligere Indrømmelse, taber man med det samme en Del af sin Ret til at forarges over flere af de stødende Enkeltheder i den Måde, hvorpå hun gennemførte sin Beslutning; thi det ene er en næsten nødvendig Følge af det andet. Man kan i Virkeligheden sige sig selv, at en blot og bar Benægtelse af en Beskyldning som den om Seddelen, hvor alt vidnede på det stærkeste imod hende, vilde have været omtrent det samme som strax at erkjende sin Mand og sig for skyldige. Skulde Nægtelsen have nogen som helst Virkning, måtte den støttes både ved en højtideligere Bevidnelse af deres Uskyldighed, og ved et Forsøg på at godtgjøre, at Beskyldningen ikke kunde være sand. Mulig var det ikke strengt nødvendigt herved, at hun bestræbte sig for at føre Mistanken over på Bartholomæus, men noget af det odiose i denne hendes Bestræbelse falder dog bort dels derved, at Bartholomæus var så kompromitteret i Forvejen, at hun kunde vide, at det ikke vilde gjøre hans Straf større, om også hendes Ord skulde finde Tiltro, og

dels derved, at hun øjensynligt selv — og næppe uden Grund — har tillagt ham den Hensigt for enhver Pris at styrte Ulfeldt i Ulykke, og derfor heller ikke har ment, at hun behøvede at vise ham nogen Skånsel. — Jeg siger ikke, at Pletten på Leonora Christinas Forsvar svinder helt bort ved disse Betragtninger, men jeg holder det dog for afgjort, at den ved dem må tabe noget af sin mørke Farve.

Som tidligere anført, udtalte Kommissorialretten, at den anså det for bedst, at Dommen ikke blev forkyndt for Ulfeldt, før han var bleven rask, og at slutte fra senere Ytringer af Leonora Christina, synes man også at måtte antage, at hun hverken dengang eller siden fik at vide, at der var gået Dom i Sagen<sup>83</sup>. Hermed stemmer det også, at hun endnu efter Dommens Afsigelse skal have nedlagt Indsigelse mod Berettigelsen til at fælde Dom og tillige forlangt, at Sagen med alle dens Omstændigheder skulde forelægges Kongen<sup>84</sup>. Denne Fordring var der imidlertid, som man véd, sket Fyldest for længe siden, og det var Kongen selv, som havde befalet Retten at afsige Dom. Efter at den nu var afsagt, synes han dog ganske vist ikke at have været tilbøjelig til at bekræfte den. Det ligger nær at antage, at han ikke har været blind for dens svage Sider, og rimeligvis er også Erindringen om de virkelige Tjenester, Ulfeldt i sin Tid havde gjort ham, netop i denne Anledning bleven særlig levende hos ham. Flere Udtalelser, som faldt i det svenske Rigsråd efter hans Død<sup>85</sup>, tyde på, at han overhovedet ikke har ment det så slemt med Ulfeldt, som det så ud til, og man tør vist formode, at det var hans Hensigt, så snart han havde afsluttet Krigen med Danmark på en for ham tilfredsstillende Måde, at

formilde Dommen betydeligt eller måske endog helt benåde Ulfeldt og Leonora Christina. Et Fingerpeg i denne Retning er det også, at han ikke engang, som Dommen anbefalede, ligefrem vilde sekvestrere deres Godser. Han henviste til, at han skyldte Ulfeldt en større Sum Penge, og vilde ikke gå videre end til at tillade, at der blev afdraget noget på denne Gjæld, så længe han havde Ulfeldts Godser under Hænder<sup>86</sup>. Imidlertid oplevede Kongen som bekjendt ikke Fredens Slutning. Han døde den 13de Februar 1660, og hans efterlevende Dronning, Hedvig Eleonore, overtog i Forening med Rigets højeste Æmbedsmænd Regeringens Førelse i den kun 4-årige Prins Karls Navn. Herved kom Ulfeldts og Leonora Christinas Sag uden Tvivl ind i et mindre heldigt Spor. Thi når det på den ene Side ikke kan antages, at Ulfeldts Skyld syntes ringere i den nye Regerings end i den afdøde Konges Øjne, kunde på den anden Side Formynderregeringen hverken have den samme Kundskab som Carl Gustav om Beskaffenheden af de Tjenester, han havde ydet, eller samme personlige Bevæggrunde til at vise ham Skånsel. At dens Stemning imod ham ikke var meget gunstig, kom blandt andet tydeligt til Udtryk ved de nu mod Enden stundende Fredsforhandlinger mellem Danmark og Sverig. Thi da der under disse blev Tale om i den eventuelle Fredstraktat at gjenoptage Roskildefredens Bestemmelser om en almindelig Amnesti, vilde Afsendingerne fra de fremmede Magter, der optrådte som Fredsmæglere, have Ulfeldt indbefattet i Amnestien, og de svenske Underhandlere vare heller ikke uvillige dertil, som det hedder, fordi de herved håbede på en nem Måde at blive den besværlige Mand kvit<sup>87</sup>, men selve Formynderregeringen satte sig bestemt derimod.

Regeringens Standpunkt i Sagen er angivet i en Skrivelse fra den til de svenske Underhandlere af 20de April 1660<sup>88</sup>, hvori den på Grundlag af de under Processen ofte nok fremdragne Kjendsgjæringer fastholder, at Ulfeldt er svensk Undersåt, bør betragtes som en »mere subditus«, og »altså ikke hører til denne Traktat«. Når dette forestilles Mediatorerne, mener Regeringen, at disse sikkert ville kunne indse, at han »ikke vel kan indesluttet i denne Traktats Amnesti, helst eftersom denne Traktat bliver sammensmedet (!) på Fundament af den Roskildske, så at når vi alene undtage Trondhjem, bliver det øvrige, begge Rigerne angående, os bevaret, hvorudi også den Artikel om hans og hans Frues Restitution i Danmark forbliver«; og »nu skulde det ikke vel rime sig, at han alligevel skulde blive indesluttet heri som den, der uagtet de store vederfarne Velgjæringer har erkjendt og lønnet vor sal. Hr. Faders [Skrivelsen er udstedt i den unge Konges Navn] Velgjæringer så utaknemligt«. For at imidlertid Mediatorerne kunne skjønne Kongens Bevågenhed mod dem, kunne Underhandlerne love dem, at Kongen — skjønt Ulfeldts Sag med ingen Ret kan drages ind under Traktaten — vil tage ikke lidet Hensyn til deres Intercession og, når han kommer til Stokholm, »den Ret for deres Skyld af Nåde mitigere, som Grev Ulfeldt ellers kan have fortjent«. — Meningen af dette synes for Traktatens Vedkommende ikke at kunne være andet, end at da Amnestien kun angår danske Undersåtter i deres Forhold til Sverig og svenske Undersåtter i deres Forhold til Danmark, kan Regeringen ikke tillade, at den kommer til at omfatte Ulfeldt, hvis Sag på Grund af hans Undersåtsforhold til Sverig er et indre svensk Anliggende, og den kan så meget mindre tillade det, fordi han ved at



få Del i Amnestien også umiddelbart vil komme til at nyde godt af Bestemmelserne i den Roskildske Fredstraktat, hvad han på Grund af sit Forhold ikke har fortjent. At det også i Hovedsagen er denne Betragtning, som er trængt igjennem ved den endelige Afslutning af Freden, tør allerede sluttet deraf, at den svenske Regering efter Fredslutningen vedblev at holde Ulfeldt og Leonora Christina i Fangenskab, og når det efter den anførte Skrivelse må antages i Begyndelsen at have været påtænkt alligevel at optage Roskildefredens Artikel 24, som angår Ulfeldts og Leonora Christinas Restitution i Danmark, i den nye Traktat, stemmer dog den Form, Kjøbenhavnstraktaten også for dette Punkts Vedkommende virkelig fik, bedre med den i Skrivelsen hævdede Mening, at Ulfeldt »ikke hørte til denne Traktat«. Thi Traktaten er i det hele for Ulfeldts Vedkommende rent negativ, den omtaler ikke hans Udelukkelse af Amnestien, og det eneste, der overhovedet røber, at den kjender hans Tilværelse, er at den, som ellers i det væsentlige følger hele Gangen i Roskildetraktaten og optager mange af dennes Artikler i uforandret eller kun lidt forandret Skikkelse, ganske udelader dens Art. 24<sup>89</sup>. Det kan dog ikke nægtes, at denne Betegnelsesmåde er meget uheldig, når man ønsker at komme på det rene med, hvad der ved Traktaten virkelig er fastslået om Ulfeldt og Leonora Christina, og Følgen har da også været, at Traktaten for deres Vedkommende er bleven fortolket på de forskjelligste Måder, ikke blot af en senere Tid, men af Samtiden, ja af selve dem, der stod i det nærmeste Forhold til den. Mange have ment, og deriblandt Ulfeldt og Leonora Christina selv, at da der ikke i Kjøbenhavnfreden tages noget udtrykkeligt Forbehold i deres

Disfavør, måtte både den i Fredens Art. 1 udstedte Generalamnesti komme dem til gode, og Roskildefredens dem vedrørende Bestemmelser betragtes som stadfæstede<sup>90</sup>, det sidste hovedsagelig af den Grund, at Art. 26 i Kjøbenhavnfreden udtaler, at med Undtagelse af Art. 3 i Roskildefreden (som angår Lukningen af Sundet for fjendtlige Flåder), skulle alle Artikler i tidligere Traktater mellem Sverig og Danmark, også i Roskildetraktaten, fremdeles beholde deres fulde Gyldighed, for så vidt de ikke udtrykkelig er blevene forandrede i den nye Traktat. Thi Udeladelsen af Art. 24 skulde jo ikke synes mere at kunne betragtes som en Forandring end Udeladelsen af så mange andre Artikler i de ældre Traktater, som ikke direkte vare indførte i Kjøbenhavnstraktaten og dog skulde vedblive at gjælde, og dertil kommer, at hvis Art. 24 skulde betragtes som ophævet, vilde det jo have været det naturligste at udtale det ligefrem, således som det var sket for Art. 3's Vedkommende. På den anden Side kunde man rigtignok også sige, at da Roskildefreden er det umiddelbare Forbillede for Kjøbenhavnfreden, vilde det ikke have været mindre naturligt, hvis Art. 24 uden videre skulde vedblive at gjælde, da at gjenoptage Artiklen i den nye Fred, og når allerede af den Grund Udeladelsen dog til syvende og sidst også hos Samtiden måtte vække Mistanke om snarest at være sket i Ulfeldts og Leonora Christinas Disfavør, kunne vi, som både vide, på hvilken Fod den svenske Regering stillede sig til Ulfeldt i Amnestispørgsmålet, og at det — efter Frederik III.s egne Udtalelser — var på Forslag af den danske Regering, at Art. 24 blev udeladt<sup>91</sup>, endnu mindre nære nogen Tvivl i så Henseende. Hermed er Spørgsmålet dog endnu ikke ganske klaret, idet der selv således

er to Forklaringer af Udeladelsen mulige, nemlig om den skal betyde en definitiv Annullering eller kun en midlertidig Suspension af Art. 24. Jeg for min Del er tilbøjelig til at tro, at i al Fald den svenske Regering — og det ligger i alle Henseender nærmest at tage størst Hensyn til den — ikke har tilsigtet ved Udeladelsen at betegne Artiklen som ophævet for bestandig, men kun villet udtrykke, at Ulfeldt og Leonora Christina ikke umiddelbart ved Traktaten skulde stadfæstes i de ved hin Artikel tilståede Rettigheder, idet den jøvrigt har forbeholdt sig selv at tage nærmere Bestemmelse om, hvor vidt og hvor når de atter skulde indtræde i den faktiske Nydelse af dem. I og for sig kunde den svenske Regering være temmelig ligegyldig ved, hvorledes Traktaten udtrykte sig om Ulfeldt, når der blot ikke kom nogen Bestemmelse ind, som foregreb mulige Beslutninger i Fremtiden fra dens Side, særlig Beslutninger til Ulfeldts Fordel. Thi idet dens Opfattelse af hans Forhold til Amnestien må antages at være godkjendt før Fredslutningen, havde den det jo i al Fald fuldstændig i sin Magt at afskjære ham, hvem den holdt i sin Hånd som en til Døden dømt Forbryder, fra den faktiske Nydelse af Artikel 24, så længe den selv lystede. Under disse Omstændigheder forstår man endog, at den — som det synes at fremgå af dens før omtalte Skrivelse af 20de April — i Begyndelsen ikke engang har haft nogen Betænkelighed ved ligefrem at optage Art. 24 i den nye Traktat, men den kunde også meget godt gå ind på den danske Regerings Forslag om at udelade Artiklen, for så vidt Udeladelsen i og for sig ikke udtrykte mere, end hvad der under alle Omstændigheder var den svenske Regerings Mening, at Ulfeldt og Leonora Christina ikke strax skulde nyde godt af

Art. 24. Imidlertid kunde jo også det Tilfælde tænkes at indtræffe, at den svenske Regering engang i Fremtiden besluttede sig til helt at benåde Fangerne, og da der så meget mindre kan tvivles om, at dette Tilfælde allerede tidligt har været taget med i Betragtning, som det til Mediatorerne givne Løfte viser hen i denne Retning, føler jeg mig også overbevist om, at Regeringen ikke ved Antagelsen af Forslaget om Udeladelsen af Art. 24 har afskåret sig fra Muligheden af, når hint Tilfælde indtraf, da tillige at kunne gjengive Ulfeldt og Leonora Christina Adgangen til Art. 24, ja jeg anser mig endog berettiget til at mene, at der har været truffet en ligefrem Aftale i så Henseende med de danske Fredsunderhandlere. At der overhovedet bagved det, Almenheden fik at se af Traktaten, må have ligget bestemte Aftaler for Ulfeldts Vedkommende, er en aldeles nødvendig Følge af Traktatens fuldstændig negative Udtryksmåde, som da allerede det, at den svenske Regering efter Fredslutningen vedblev at holde Ulfeldt og Leonora Christina i Fangenskab, forudsætter sådanne Aftaler, eftersom Berettigelsen dertil snarest modsiges af Traktaten selv. Men ligesom der da næppe kan være Tvivl om, at der i disse Aftaler også er taget Hensyn til det Tilfælde, at Fangerne helt benådedes for deres Forhold i Sverig, således pege virkelig flere Omstændigheder hen på, at der er truffet en Overenskomst om, at når en sådan Benådning fandt Sted, skulde Ulfeldt og Leonora Christina atter nyde godt af Roskildefredens Art. 24. Jeg tænker herved ikke så meget på en Efterretning i denne Ånd hos Historieskriveren Pufendorf, fordi denne ellers vel underrettede Forfatter gjør den utvivlsomme Fejl at sige, at en Overenskomst som den nævnte endog var knyttet som en hemmelig

Artikel til selve Kjøbenhavnstraktaten<sup>92</sup>. Derimod synes det at måtte forklares på den nævnte Måde, når den svenske Regering, efter at Benådningen for Ulfeldt og Leonora Christina faktisk var udstedt, udtalte, at den betragtede Art. 24 som gjældende for deres Vedkommende<sup>93</sup>, og frem for alt er der Tegn til, at selve den danske Regering har været sig en sådan Aftale bevidst. Rigtignok haves der ikke blot skriftlige Udtalelser fra Frederik III., som hævde, at Udeladelsen af Art. 24 i Traktaten betegner en ligefrem Ophævelse<sup>94</sup> (og at Forslaget til Udeladelsen udgik fra den danske Regering, tyder jo i al Fald på, at dette fra Begyndelsen af har været dens Tanke), men det, at Kongen lod Ulfeldt og Leonora Christina anholde, da de satte Foden på dansk Grund, synes jo også i Gjærningen at vise, at han ikke længere følte sig bunden ved Roskildefredens Bestemmelser angående dem. Herved er imidlertid på den anden Side at mærke, at både hine Udtalelser og Anholdelsen falde efter et Tidspunkt, da Ulfeldt og Leonora Christina ved deres Flugt fra Malmø havde forplumret deres hele Sag og navnlig brudt med Sverig på en sådan Måde, at der kunde være nogen Grund for Frederik III. til at tro, at de havde gjort den da fra svensk Side udstedte Benådning — og da også en dermed mulig forbunden Aftale om Art. 24 — ugyldig. Og det synes da dobbelt betydningsfuldt som Vidnesbyrd om Tilværelsen af en Aftale som den antydede, at selv under disse for Kongen så gunstige Forhold, og efter at han faktisk i et enkelt Punkt har sat sig ud over hin Artikels Bestemmelser, tager han dog i andre Henseender endnu åbenbart Hensyn til Muligheden af, at Artiklen atter kunde være trådt i Kraft som Følge af den svenske Benådning. Jeg

skal i så Henseende især henvise til, at han, da han i 1660—61 efter Anholdelsen af Ulfeldt tænkte at anlægge Sag mod denne, som Grundlag for Anklagen særlig fremhævede Ulfeldts uredelige »Administration« som et Punkt, der ikke var omtalt i Roskildefreden<sup>95</sup>; samt at han ved de bekendte Reverser fra Slutningen af 1661 udtrykkelig lod Ulfeldt og hans Hustru fraskrive sig de ved Roskildefreden vundne Rettigheder<sup>96</sup>. —

Da Leonora Christina selvfølgelig ikke kunde vide noget om, hvad der var forhandlet bagved Traktaten, var det naturligt, at hun måtte fortolke denne så meget som muligt til Gunst for sig selv og Manden og altså antage, at de begge både vare indbefattede i Amnestien og hævdede i Nydelsen af Roskildefredens Art. 24. Dette gjorde hun virkelig også, og da altså de danske Adelsmænd, som havde siddet fangne i Malmø på Grund af Deltagelse i den Malmøske Sømmensværgelse eller oppositionelt Forhold af anden Art til den svenske Regering, vare blevne løsgivne (29de Maj) i Henhold til Fredsbestemmelserne, henvendte hun sig (2den Juni) gennem sin Sekretær (Kjeld Friis?) til Grev Stenbock for at høre, om ikke også hun og hendes Mand skulde sættes på fri Fod. Stenbock svarede imidlertid, at han ikke så, at Ulfeldt enten på den ene eller anden Måde var omtalt i Fredstraktaten, og da Sekretæren gjorde gjældende, at han dog måtte være indbefattet i den almindelige Amnesti, svarede Greven, at det vidste han ikke noget om, og at han ingen Underretning i så Henseende havde fået fra Hoffet<sup>97</sup>. Man kan let tænke sig, hvilket Tordenslag denne åbenbare Afvisning må have været for de fangne, thi fik de ikke deres Frihed ved denne Lejlighed, kunde der være Grund for dem til at tvivle om, at de nogensinde fik den.

Leonora Christina opgav dog endnu ikke Håbet aldeles. Hun indsendte et Bønskrift til Enkedronningen om sin og Mandens Befrielse af Fangenskab<sup>98</sup>, og skjønt jeg ikke bestemt kan angive dets Dato, ligger det nær at antage, at det er skrevet umiddelbart efter hendes Henvendelse til Grev Stenbock. Samtidig åbnede der sig imidlertid også en Udsigt på en anden Kant. Hannibal Sehested, som dengang var i Kjøbenhavn, men stod i Begreb med at drage til Stokholm i et diplomatisk Ærende for den danske Regering, tilskrev nemlig (3die Juni) Leonora Christina for at forespørge, om han kunde være hende til Tjeneste med noget ved det svenske Hof<sup>99</sup>, og hun greb da Lejligheden til at anbefale ham, som stod i den største Gunst og Anseelse der, sin og Mandens Sag. På Grund af den Måde, hvorpå netop nu Hann. Sehested kom til at gribe ind i Ulfeldts og Leonora Christinas Skjæbne, men især på Grund af, hvad der er sagt om hans Forhold ved denne Lejlighed ud over, hvad der ligefrem kan bevises, må jeg anse det for hensigtsmæssigt at give en Forestilling om, ad hvilke mærkelige Veje denne Mand var gået, indtil han endte med ikke blot som sagt at stå i den største Anseelse ved det svenske Hof, men også at nyde en næppe mindre stor Tillid og Gunst hos sin egen Konge, som i så lang Tid ikke havde været at formå til at tilstå ham nogen Slags Nåde.

Det er tidligere omtalt, hvorledes han, efter at have opnået en Udsoning med Frederik III., modtog en Ansættelse som Artillerigeneral ved den spanske Hær (i de spanske Nederlande). Da imidlertid Kongen i Anledning af Krigen med Sverig kaldte alle i fremmed Tjeneste stående danske hjem, drog også Hann. Sehested til Danmark og

tilbød sin Tjeneste, men hans Tilbud blev ikke modtaget. Efter Fredslutningen fremstillede han sig dog igjen, og han — som selv siger, at han indtil da ikke havde kunnet opnå en personlig Sammenkomst med Kongen — blev nu virkelig modtaget af Frederik III. og fik en mundtlig Forsikring om hans Nåde. Han var så i Fyn i Anledning af Svigermoderens Begravelse og drog derfra atter til Kjøbenhavn, hvor han ankom netop samme Dag, som Carl Gustav landede med sin Hær ved Korsør. Efter tre Dages Ophold i Hovedstaden rejste han atter bort, som det hed, for at hente sin Hustru og sine Børn ind til Byen, men ved denne Lejlighed blev han opsnappet af svenske Soldater, og han opholdt sig nu — fraregnet en kort Tur ind til Kjøbenhavn, som han foretog på Æresord og til Dels for at underrette Kongen om sin Anholdelse, samt en Rejse til Brüssel det følgende År — næsten hele den Tid, Krigen stod på, ved den svenske Hær og mest i Carl Gustavs umiddelbare Omgivelser og blev af den svenske Konge behandlet med den største Udmærkelse. Det var umuligt andet, end at dette måtte vække Mistanke om hans Troskab ved det danske Hof, og det blev ikke ved en almindelig Mistanke: man fremsatte efterhånden en hel Række Beskyldninger imod ham. Man påstod således, at han, da han rejste fra Fyn til Kjøbenhavn, allerede vidste, at Carl Gustav vilde bryde Freden; at hans Besøg i Hovedstaden både før og efter hans Anholdelse af Svenskerne nærmest havde haft til Formål at udspejle Byens Tilstand og gjøre Indbyggerne modløse; at han med Forsæt havde ladet sig fange af Svenskerne, og at han under sit Ophold ved den svenske Hær havde givet Carl Gustav forskjellige Råd og Tilskyndelser, som sigtede til hans Fædrelands Fordærv (han skulde



således have opfordret til at forsænke Havnen ved Kjøbenhavn og erobre Staden ved Storm, givet Anvisninger med Hensyn til Krigens Førelse i Norge, søgt at bevæge Adelen i Fyn til Frafald og bestræbt sig for at få en Bestemmelse om Restitutionen af hans Godser optagen i den eventuelle Fredstraktat). Endelig sagdes det også, at han havde taget Tjeneste hos Carl Gustav mod en vis årlig Pension, at han havde talt utilbørligt om Frederik III. og truet med at ville hævne sig for den Krænkelser, han havde lidt, osv. osv. Kort sagt, han kom i den almindelige Mening og ikke mindst i selve den danske Regerings Omdømme gradvis til at indtage en Stilling, der i alt væsentligt var den samme som den, Ulfeldt, i det mindste før Roskildefreden, havde indtaget. Men han havde før vist, at han bedre end Svogeren forstod at rede sig ud af en forviklet Situation, og han viste det nu igjen og på en langt eklatantere Måde end tidligere. Skjønt vi desværre ikke kjende ethvert af de Skridt, han gjorde for at gjenvinde den Kredit, han havde tabt i sit Fædreland, er der dog bevaret et Aktstykke fra hans Hånd, som åbenbart betegner det Middel, hvorved han fremkaldte den afgjørende Vending i Sagen til sin Fordel, nemlig en til Frederik III. rettet Skrivelse af 6te Februar 1660, som indeholder et meget udførligt Forsvar mod alle de mod ham rejste Beskyldninger<sup>100</sup>. Han påstår, at disse kun ere løgnagtige Opdigtelser af hans Uvenner, og han hævder og søger i det enkelte at eftervise, at han under sit Ophold hos Carl Gustav ingensinde har svigtet sin undersåtlige Troskab og sin »medfødte Pligt« mod Konge og Fædreland, men endog, så vidt det kunde forenes med hans hele vanskelige Stilling og den Neutralitetserklæring, han i sin Egenskab af spansk General

havde afgivet, søgt at være begge til Tjeneste. Dette sit Forhold til den spanske Krone berører han gjentagne Gange, og han beråber sig blandt andet på det for at godtgjøre Usandsynligheden i den Beskyldning, at han skulde have ønsket at træde i Carl Gustavs Tjeneste mod en vis årlig Pension. Han har hverken søgt eller modtaget nogen anden Charge end den, han har som spansk General, idet han stadig har håbet på, at Frederik III. i Følge sit givne Tilsagn skulde ansætte ham. Han nægter med dydig Harme — og idet han uden al Tvivl nærmest sigter til, hvad der var sagt om hans Bestræbelser for ved Carl Gustavs Hjælp at få sine afståede Godser tilbage — at have søgt i Hemmelighed at fremme sine private Interesser til Skade for den danske Krone, osv. osv. Der er her ikke Anledning til at gå ind på alle Enkelthederne i hans Forsvar. Det må være nok at sige, at hans Skrivelse er affattet med så megen Behændighed og Dygtighed, at den vel måtte egne sig til at indgyde Tillid, og det ikke mindst ved den tilsyneladende Åbenhed, hvormed han på enkelte Punkter fremsætter Anskuelse, som han véd ikke ganske stemme med Kongens egne. Der er sikkert heller ikke Tvivl om, at i al Fald flere af de fremsatte Beskyldninger have været ugrundede, men at Hann. Sehested dog er meget langt fra at stå så ren i Virkeligheden, som han står i sit Forsvarsskrift, tør vistnok betragtes som lige så sikkert, og ikke det mindst slående Vidnesbyrd herom afgiver en anden Skrivelse fra hans egen Hånd<sup>101</sup>, hvis Indhold i flere væsentlige Punkter står i stærk Modstrid med de loyale og fædrelandssindede Udtalelser i Forsvarsskriftet. Denne Skrivelse er rettet til Carl Gustav og dateret 19de August 1658, det vil sige, den er udfærdiget i Be-

gyndelsen af Hann. Sehesteds Ophold ved den svenske Hær og vistnok umiddelbart efter, at han anden Gang — med Lejde fra begge Kongerne — havde været i Kjøbenhavn, hvor der endnu var vist ham så megen Tillid, at Rigsrådet med Kongens Samtykke havde overdraget ham at indlede Underhandlinger med Carl Gustav på den danske Kronens Vegne. Skrivelsen retfærdiggjør kun dårligt denne Tillid, thi Hann. Sehested optræder her som den, der ganske har opgivet sit Fædrelands Sag og uden Forbehold kaster sig i Armene på den fjendtlige Konge. Hovedøjemedet med hans Skrivelse er at bevæge Carl Gustav, som allerede i Forvejen havde tilsagt ham sin Beskyttelse, til at udstrække denne derhen, at han vil hjælpe ham til at opnå en Restitution af de Godser, han i sin Tid — og som han påstår, kun i Følge en skammelig Uretfærdighed — havde mistet, og både Øjemedet og de Bevæggrunde, der have bragt ham til i denne Sag at ty til Carl Gustav, angives af ham selv med en åbenhjertig Cynisme, der næsten gjør et komisk Indtryk. Efter således bl. a. at have fremhævet, hvorledes han selv har forestillet Frederik III. og det danske Rigsråd, at de burde underhandle for at undgå det yderste, siger han, at da han har mærket, at de ikke søge »nogen Accommodement«, men »opiniastrerer sig med Defension« og håbe på fremmed Hjælp, skjønt de klarlig må kunne forudse deres Undergang, og han derved »lettelig med dennem kunde miste al sin resterende Velfærd«, så mener han sig ikke pligtig til at ødelægge sig ved en »uformusom Troskab«; — »og efterdi det lader sig anse udaf alle Konkurrentier, at E. M. inden kort Tid enten ved Magt eller Akkord bliver Herre over den største Part af begge Riger Danmark og Norge, hvor enhver da udi Tide haver

billig Årsag at se sig for«, så har han taget den »Resolution på gode og oprigtige Fundamenter (!) at forblive under E. k. M.s nådigste Beskjærmelse og Protektion«, i Tillid til, »at dersom den allerhøjeste Gud det således haver skikket, at forandre den Konge og Øvrighed, som jeg været født og båret under«, at Kongen da vil hjælpe ham og hans Familie til så meget, som de kunne føre deres Stand med, og til atter at nyde, hvad de så ulykkelig have mistet. Ligeledes, hvis det skulde komme til »nogen Slags Traktater og Akkord«, anråber han om, at han med »Familie og Svogerskab« må indesluttet i Traktaterne, så at han får sit afståede Gods igjen eller dets fulde Værdi, foruden sin årlige Pension. — Som man ser, rimmer dette sig kun dårligt med hans Protest i Forsvarsskriftet mod at have søgt ad hemmelig Vej at fremme sine Privatinteresser, og ikke anderledes er Forholdet med flere af de andre i Skrivelsen til Carl Gustav forekommende Udtalelser. Der er her ikke Tale om, at hans Stilling som spansk General skulde kunne hindre ham i at knytte sig til Carl Gustav. Han er ikke »udi nogen virkelig Tjeneste hos Krone Spanien eller det Hus Østerrike«, og han har »ej heller anderledes fulgt Armeen udi Brabant end som en Volontør, der kan være ledig at gå derfra, når mig selv lyster«. Der er heller ikke Tale om, at han skulde vente på nogen Ansættelse af Frederik III.: han har »aldrig været til Sinds at acceptere nogen Slags Charge udi Danmark, omskjønt Riget havde blevet udi Fred«, og han tilbyder, at han »ingen Tjeneste eller Pension hos nogen anden Herre vil antage, uden det sker med E. k. M.s Konsens«. Endelig får også hans Påstand over for Frederik III. om, at han aldrig har søgt at komme i Carl Gustavs Tjeneste, et bestemt De-

menti i denne Skrivelse, idet han ikke blot flere Gange indirekte, skjønt temmelig tydeligt, slår på, at han ønsker dette, men endog mod Slutningen udtaler sit Ønske på en Måde, der ikke kan misforståes, idet han forpligter sig til, hvis Kongen bønhører ham, i alle Måder at rette sig efter hans Vilje og Befaling, »hvor og når E. k. M. eragter mig kapabel noget at forrette«. Det kan nu let indrømmes, at Hann. Sehested kan have haft nogen Grund til at være misfornøjet med Frederik III.s Forhold til ham, navnlig for så vidt Kongen, skjønt han formelt havde tilgivet ham, dog vedblev at vise sig meget kjølig over for ham, så at han bl. a. hverken gav ham et Len, som han havde lovet ham, eller modtog hans gjentagne Tilbud om atter at indtræde i den danske Statstjeneste. På den anden Side havde Frederik III., da Sehested i sin Tid drog til Udlandet, givet ham en »Afsked«, som uden Tvivl formelt berettigede ham til at tage Tjeneste hos hvilken fremmed Magt han selv lystede. Men alt dette forhindrer dog ikke, at hans på rent egoistiske Motiver grundede Tilslutning til den Fyrste, som lå i åben Krig med hans Fædreland og stod i Begreb med at udslette det af Staternes Tal, og det oven i Kjøbet på en Tid, da der var ham selv overdraget et Tillidshverv fra den danske Regering, kun kan give en meget ufordelagtig Forestilling om hans virkelige Sans for den »Ære« og »medfødte Pligt«, som han i Skrivelsen til Frederik III. så ofte og pathetisk beråber sig på. Og ikke mindre synes den iøjnefaldende Modstrid mellem Indholdet af Skrivelserne til de to Konger at berettige os til at antage, at den Tvetungethed og Upålidelighed, som allerede hans Samtid i høj Grad tillagde ham, men som man i nyere

Tid synes mest tilbøjelig til at bortforklare, virkelig har udgjort et Træk i hans Karakter.

At iøvrigt Hann. Sehested ikke blot har været modtagende i Forholdet til Carl Gustav, synes at måtte være indlysende af sig selv, og når allerede den Beredvillighed, hvormed Kongen gik ind på at varetage hans Interesser ved Fredslutningen<sup>102</sup>, nærmest må pege hen på, at han har ventet sig nogen Gjengjæld fra Hann. Sehesteds Side, kan den overordentlige Tillid og Udmærkelse, som han hele sit Liv igjennem viste denne, ikke andet end bestyrke Mistanken om, at en sådan Gjengjæld virkelig er gjort eller i al Fald forsøgt. Ganske særligt må denne Mistanke blive levende, når man ser, hvor ivrig Carl Gustav var for at få ham anvendt ved Fredsunderhandlingerne med Danmark, og hvor fuldstændig han stolede på hans Troskab mod sig ved denne Lejlighed. Dette træder især tydeligt frem i en Skrivelse fra ham til de svenske Fredsunderhandlere af 15de November 1659<sup>103</sup>, hvori han udtaler, at han holder det for at være både til sin »Interesse og Tjeneste« og til Hann. Sehesteds eget Bedste, at denne »forføjer sig selv til Traktaten«; hvori han pålægger dem ikke at fatte Mistanke, når han taler med de danske Kommissærer eller de fremmede Fredsmæglere, da han (H. S.) har forsikret ham, at alt sådant skal ske til hans (Kongens) Tjeneste; og hvori han ytrer, at Underhandlerne kunne bruge ham »i de Forslag, som kunne tjene til vor Interesses Bedste og ikke kunne så immediate komme fra Eder selv«, osv.\*) At Hann.

---

\*) I en Efterskrift udtrykker Kongen sig således, at de »udi de Sager, som kunne vække Anstød, skulle give ham først sådan Materie til Kjende, at han kan inkaminere

Sehested i denne Sag ikke har kunnet tjene Carl Gustavs Interesser på den Måde, Kongens Ord antyde, og samtidig blive sin »medfødte Pligt« mod sit Fædreland tro, må man vist være berettiget til at antage. Iøvrigt spillede Hann. Sehested allerede dengang sit dobbelte Spil. Samtidig med, at han skulde varetage Sverigs og sine egne Interesser ved Fredsunderhandlingerne, anstrengte han sig nemlig for atter at knytte det brudte Forhold til Frederik III. Han måtte nu være kommen på det rene med, at den fuldstændige Betvingelse af hans Fædreland, som han tidligere så vist ventede, ikke vilde kunne realiseres, og da han havde betydelige Interesser stående på Spil i Danmark, særlig i Henseende til Arven efter Svigermoderen, måtte det selvfølgelig allerede af den Grund være ham magtpåliggende at fjerne den Mistanke, som han vidste, at Frederik III. havde fattet til ham. Uden Tvivl har han også betænkt, at det måtte være ham af Vigtighed i hans Egenskab af Fredsmægler at bibringe sine Landsmænd en gunstig Forestilling om hans Forhold under Krigen, og når man ser, at Carl Gustav selv begunstigede hans Forsøg på en Udsoning med Frederik III., ja endog tillod ham i dette Øjemed at rejse til Kjøbenhavn<sup>104</sup>, må man i al Fald antage, at han herved ikke blot har haft Hann. Sehesteds Restitution for Øje, men også Underhandlingernes Fremme. Hann. Sehesteds første Skridt til en Tilnærmelse til Frederik III. daterer sig fra Efteråret 1659, da han blandt andet allerede synes at have indsendt en vidtløftigere Redegjørelse for sit Forhold

---

Værket med mindre Suspicion, end om det direkte kom fra Eder hos Mediatorerne«, osv. Kongen er forsikret om, at H. S. vil »agere sincerement«, og han fortrøster sig »aldeles på hans gode Konduite og Affektion«.

til Kongen<sup>105</sup>. Den førte dog ikke til noget, men Hann. Sehested tabte ikke Modet, og tilsidst synes virkelig den før omtalte store Forsvarsskrivelse fra Februar 1660 at have brudt Isen. Mulig er hertil senere kommen personlige Sammenkomster med Kongen, som yderligere have befæstet det gunstige Indtryk, Skrivelsen havde gjort, og som også f. Ex. kunde tænkes at have overbevist Kongen om Sehesteds Villighed til at stå ham bi ved Udførelsen af de Planer til en fuldstændig Omordning af den indre Styrelse, som Kongen dengang gik svanger med. Og endelig tør det sikkert antages, at den Virksomhed, Sehested udfoldede under de afsluttende Forhandlinger om Freden, har givet det sidste Stød til Gjenoprettelsen af det tidligere gode Forhold mellem dem. Vist er det, at han endnu en Tid før selve Fredslutningen ligefrem optrådte som befuldmægtiget for den danske Krone ved Forhandlingerne, og det var i umiddelbar Fortsættelse af dette Hverv, at han strax efter Fredslutningen udvalgte til at gå til Stokholm for at »gratulere« i Anledning af Freden samt for at afslutte en Traktat angående Bornholm, som skulde blive ved Danmark, men mod Erstatning andet Steds til den svenske Krone<sup>106</sup>.

Medens Hann. Sehested endnu opholdt sig ved det svenske Hovedkvarter, havde han i det mindste to Gange besøgt Ulfeldt og Leonora Christina i Malmø: den ene Gang vistnok nærmest i Carl Gustavs Ærende, idet han underhånden skulde tilkjendegive Ulfeldt, at han burde gjøre Kongen sin Opvartning<sup>107</sup>; den anden Gang for at se til Ulfeldt, som da var arresteret og mentes at ligge for Døden. Ved denne sidste Lejlighed var det, at han tog Ulfeldts to Forsvarsskrivelser af 30te Maj med tilbage



for at overgive Carl Gustav dem, og skjønt hans Besøg under de givne Omstændigheder allerede måtte synes at dikteres af simpelt Sømmelighedshensyn, er det dog ikke usandsynligt, at det har medført en nærmere Forbindelse mellem de pågjældende og i det mindste udvortes bevirket nogen Forandring i det før så spændte gjensidige Forhold. At Følelserne på nogen af Siderne skulde have udviklet sig til egentligt Venskab, falder mig — det tilstår jeg — aldeles umuligt at tro efter alt, hvad der var gået i Forvejen, og jeg kan derfor heller ikke med min bedste Vilje tilskrive det nogen virkelig Følelse af Hengivenhed eller nogen ganske uselvisk Lyst til at tjene de fangne, at Hann. Sehested, som tidligere berørt, umiddelbart før sin Afrejse til Stokholm forespurgte sig hos Leonora Christina, om han kunde være hende og Ulfeldt til Tjeneste der med noget<sup>108</sup>. Jeg kommer siden nærmere tilbage til de mulige Bevæggrunde til denne Henvendelse og bemærker her kun, at Leonora Christina tog ham på Ordet, idet hun bad ham arbejde for hendes og Ulfeldts Løsladelse af Fangenskabets, og at der så i den nærmest følgende Tid vexledes nogle flere Breve mellem dem om Sagen. Desværre kjende vi kun to af disse Breve, begge skrevne af Hann. Sehested og daterede Stokholm den 16de og 23de Juni<sup>109</sup>. De indeholde ikke mange Kjendsgjæringer, men der forekommer dog nogle Udtalelser i dem, som fortjene at fremhæves. I det første Brev siger han således — åbenbart som Svar på en Bemærkning af Leonora Christina: »Jeg kan ej heller forstå, at dette skulde være ment, at De udi Traktaten eller General-Amnestien skulde være glemmt [o: udelukket], omskjønt den Artikel, som Dem angik ved Roskildske Freden, ikke Ord fra Ord er indført, al den Stund at Roskildske Freden

dog udi Traktaten konfirmeres; mens som jeg forstod ved Traktaterne og haver kunnet fornemme udi Kjøbenhavn, da er man ikke udi anden Mening, end at hvis De ved Roskildske Freden hos Danmark havde obtineret, skulde blive udi sin Esse, hvis De ikke allerede havde erlanget Satisfaction udi (!), som forventes at være sket. Og hvad Sagen hos den svenske Regering angår, da ere Mediatorerne blevne forvissede og fast forsikrede at obtinere deres Begjæring på Grevens, Grevindens og Deres Huses Vegne«, osv. Skjønt denne Udtalelse stemmer med min egen Opfattelse deri, at den ikke betragter Roskildefredens Art. 24 som definitivt ophævet, er den dog påfaldende ved dens Antydning om, både at Ulfeldt og Leonora Christina vare indbefattede i General-amnestien, og at de umiddelbart ved Traktaten skulde være stadfæstede i Nydelsen af Art. 24. Thi om den rette Sammenhæng med disse Sager, og navnlig om Fangernes Forhold til Amnestien, synes Hann. Sehested efter den fremtrædende Rolle, han spillede ved Afslutningen af Freden, ikke ret vel at have kunnet være uvidende. — I Brevet af 23de Juni hentyder han til en »Afståelse«, som Leonora Christina — åbenbart som en Slags Sikkerhed for Løsgivelsen — havde påtænkt at tilbyde den svenske Regering, men man får ikke nærmere at vide, hvori den består, og Hann. Sehested havde ikke blot ikke dengang forelagt Regeringen hendes Tilbud, men synes heller ikke at have gjort det senere. Iøvrigt siger han, at han strax ved sin første Audients har »talt og siden skriftlig igjen anholdet om Deres Sikkerhed og Frihed efter den Artikels Indhold om den General-Amnesti«, men at han endnu ikke har fået et så bestemt Svar, at han kan skrive »noget vist« om Vilkårene. Han ytrer endog

senere i Brevet nogen Tvivl om, at han kan afslutte sit Hverv til deres Fordel under sit Ophold i Stokholm, men tilføjer så, at han, når han først har aflagt Beretning for Frederik III., vil begive sig til Malmø for at høre Leonora Christinas nærmere Mening om, hvad der skal gøres, hvilket vil kunne sættes i Værk ved gode Venner i Stokholm lige så godt, som om han selv var der. — I Overensstemmelse med, hvad han her udtaler om sin skriftlige Intercession, ser man, at han virkelig den 22de Juni har indgivet Skrivelser til den svenske Konge, Enkedronningen og det svenske Rigsråd<sup>110</sup>, hvori foruden om andre Ting også anholdes om Ulfeldts og Leonora Christinas Frigivelse, men det må dog bemærkes, at skjønt han herved henviser til Kjøbenhavnerfredens Generalamnesti, viser dog det, at han appellerer til Kongens og Dronningens »Generositet« og store »Fromhed«, at han ikke, som det synes at frengå af hans Brev af 16de Juni til Leonora Christina, har ment, at de pågjældende virkelig fra Begyndelsen af vare indbefattede i Amnestien, men kun ventede, at de ved en særlig Nådesakt skulde blive indbefattede deri. Iøvrigt er det vel næppe nødvendigt at gøre opmærksom på, at Hann. Sehesteds Intercession intet havde at gøre med de offentlige Hverv, der vare ham overdragne af den danske Regering. Det var en ren privat Sag ligesom flere andre, han ved samme Lejlighed søgte at bringe til Afslutning, f. Ex. at skaffe sig en Attest hos den svenske Regering for sit »ærlige Komportement« under den sidste Krig<sup>111</sup>, osv.

Allerede den 23de Juni toges Ulfeldts og Leonora Christinas Sag for i det svenske Rigsråd, men den kom ikke til nogen indgående Behandling i dette Møde, da flere af Medlemmerne vare fraværende<sup>112</sup>. Den 27de gav

den Anledning til en længere Diskussion, om hvilken her dog kun kan gives nogle Antydninger. G. Bonde refererede bl. a. en Ytring af Hann. Sehested. Han sagde nemlig, at han havde spurgt denne, hvilken Sikkerhed man kunde have af Ulfeldt (når han løslodes). »Då Her Sehestedt hade swaradt, sigh intet kunna see af honom någon säkerheet ähn medh en Reuers, hwilket woro heel lubricum«<sup>113</sup>. Efter den Måde, hvorpå dette er optegnet i den originale Forhandlingsprotokol, må man ubetinget snarest antage, at Sætningen »hwilket woro« osv. er en Del af Hann. Sehesteds Ytring, og således har man også allerede i ældre Tid forstået den<sup>114</sup>. Men hvis så var, måtte man ganske vist få et Indtryk af, at Sehesteds private Udtalelser ikke have stået i den bedste Samklang med hans offentlige Optræden. Da imidlertid Bondes Replik helt igjennem gives i indirekte Form i Protokollen, vil jeg ikke aldeles nægte Muligheden af, at hin Sætning kunde betegne en Reflexion af ham selv, og afstår derfor fra at drage nogen Slutning af den for Hann. Sehesteds Vedkommende. Spørgsmålet om en »Sikkerhed« fra Ulfeldts Side spiller iøvrigt en stor Rolle i Forhandlingen, og Flertallet er åbenbart stemt for at forlange en sådan. Niels Brahe og Rigsskatmesteren ville desuden, at Ulfeldt skal »bekjende sine Fauter og vedgå, at han bliver løsgivet ex gratia«. Medens enkelte, som G. Bonde, røbe en stærk personlig Uvilje imod ham<sup>115</sup>, er der dog også nogle, som tale til hans Undskyldning. Rigsdrosten, Per Brahe, som iøvrigt vil, at man skal foreholde ham hans slette Handlinger og forlange Sikkerhed af ham, gjør dog gjældende i hans Favør, at han ikke selv har haft Lejlighed til at forsvare sig. Sch. Rosenhane mener endog, at han måske, når han

bliver rask, vil kunne godtgjøre sin Uskyldighed. G. Bjelke udtaler, at Carl Gustav ikke havde villet anlægge Sag imod ham, hvis han ikke havde troet, at Ulfeldts egen Håndskrift vidnede imod ham, hvilket dog havde vist sig ikke at være Tilfældet; osv. -- Sagen var igjen til Forhandling i et Rigsrådsmøde den 4de Juli, og ved dette oplæstes allerede et Udkast til de Svar, man agtede at give Hann. Sehested i Anledning af hans private Hverv, altså også i Anledning af hans Intercession for Ulfeldt. G. Bjelke påmindede ved denne Lejlighed om, at foruden Sehested skulde også de fremmede Fredsmæglere nævnes som Intercessorer for Ulfeldt, for ikke at støde nogen; og Grev Tott stod på, at blandt Årsagerne til Ulfeldts Løsladelse skulde Amnestien ikke nævnes. Dette sidste blev også vedtaget. Af Diskussionen kan iøvrigt fremhæves, at Seved Bååt — i Anledning af nogle Ytringer, der vare faldne om, at Kronen ved at bekræfte Dommen over Ulfeldt kunde blive fri for hans Fordringer på den — anførte en Udtalelse af den engelske Ambassadør R. Sidney til Rigens Skatmester: »que nous [o: Svenskerne] tuons la bête pour avoir la peau«<sup>116</sup>. Grev Tott holdt Ulfeldt for skyldig, men anså det dog for »nødvendigt og godt«, at han »pardonneredes«, ligesom det var sket med Radziejowski (en landflygtig Polak, hvis Forhold til hans Fædreland og til Sverig havde megen Lighed med Ulfeldts, og som på Grund af Forræderi mod Sverig tilsidst var bleven holdt et Par År i Fangenskab af Carl Gustav). Rigsdrosten ytrede — i Anledning af de Betænkeligheder, der fra enkelte Sider rejste sig mod at give Ulfeldt fri —, at man nu, da Freden var sluttet, ikke havde så megen Grund til at frygte for en enkelt Persons Skyld: »Vi have også så store Forsikringer i Hænde, at han ikke uden

Ødelæggelse kan machinere noget«. Han nævner så Dronning Christinas Pantegodser i Pommern, Ulfeldts Fordringer på Kronen, samt Sølvitsborg, og tilføjer: »Så at det var ønskeligt, at han vilde moveere noget mod sin Pligt« (!). Når denne Ytring allerede er ret mærkelig, faldt der dog i det Eftermiddagsmøde, som afholdtes samme Dag, nogle Udtalelser, som, i Belysning af den Skjæbne, der siden ramte Ulfeldt, ere endnu mere påfaldende. Efter at nemlig Drosten bl. a. havde fremhævet, at Carl Gustav havde haft stor Årsag til at arrestere Ulfeldt<sup>117</sup>, men at ingen fornuftig Mand kunde dømme ham til evigt Fængsel eller til Døden, og efter at have anbefalet at give ham løs, imod at han ved sin Ære forpligtede sig til ikke at »machinere« noget — sagde Seved Båat: »Han kunde tage Bolig i Sverig, men ikke i Skåne«, hvortil atter Grev Tott<sup>118</sup> svarede: »Tå blefwo han en Espion; woro derföre myckit bättre at hafwa honom uthan Sweriges grantzor och låta honom der medh den förmodade nådh«. Iøvrigt udtaltes det fra flere Sider, at Fangerne skulde ansøge Dronningen om Tilgivelse, som også, at de ved Løsgivningen skulde stille Sikkerhed. Et Par enkelte mente dog, at de burde frigives uden Betingelser. Den 5te Juli afsluttedes Forhandlingerne om Ulfeldts Sag. Det vedtoges først, at Ulfeldt skulde indgive en »Deprekation« og deri anmode om Løsladelse som en »Gunst og Nåde«, men senere frafaldt man det igjen, især af Hensyn til, at Leonora Christina allerede én Gang havde anræbt Dronningen om Nåde, hvilket også fremhævedes af Dronningen selv, som overværede Mødet. Man blev da i det hele enig om Affattelsen af Frigivelsesakten, og man vedtog, at ikke blot Hann. Sehested, men også de fremmede

Fredsmæglere skulde have en skriftlig Udfærdigelse herom tilstillet. Selve Resolutionen om Løsgivelsen er dateret den 7de Juli, og den går ud på, at »skjønt Grev Ulfeldts Sag er Kongl. Majestæts egen Sag«, så har Kongen — da de på Frankrigs, Englands og Hollands Vegne optrædende Mediatorer ved den sidste Fred, ligesom også Hann. Sehested, intercedere angående hans Løsgivelse, og hans Hustru ligeledes bønfalder derom — »af medfödd mildheet honom, Grefwe Uhlefeldt, och hans huus medh nåder ansedt, icke wiliandes hans saak medh högsta vigeur exaggerera«, og derfor resolveret, at når han giver Kongen og Sverigs Rige nøjagtig Forsikring og Kaution for, at han eller hans Hus herefter ikke vil stemple mod Kongen og Rigets Velfærd i Ord eller Gjerninger, direkte eller indirekte, men forholde sig som en Kongens Undersåt og den forrige Konges fornemme Minister, tilsiger Kongen »ham og hans Hus sin kongelige Yndest og Nåde, forglemmende, hvad af ham kan tilforn passeret være« osv. Angående Sikkerheden skulle de kongelige Kommissærer i Skåne forhandle med ham, eller, hvis han er for syg dertil, med Leonora Christina, dog således, at når han bliver rask, skal han selv underskrive og stadfæste Kautionen, og når dette er sket, må han løsgives af sin Arrest og sættes paa fri Fod<sup>119</sup>. — Det kan endnu tilføjes, at der blev udfærdiget en kongelig Befaling om at give Hann. Sehested Adgang til Ulfeldt, for at han personlig kunde overbringe denne Meddelelsen om hans Benådning<sup>120</sup>. At dette er sket efter Hann. Sehesteds egen Begjæring, kan der naturligvis ikke være Tvivl om.

Hermed var altså den Sag, der så længe havde hængt som en ulykkesvanger Sky over Ulfeldts og Leonora Christinas Hoveder, ført til en forholdsvis heldig Afslutning. Der er ingen Grund til at tro, at den Sikker-

hed, der forlangtes af dem, vilde blive i nogen meget høj Grad trykkende for dem, og når først den var stillet, vare de atter i fuld Besiddelse af alle deres Rettigheder i Sverig, for ikke at tale om, at de — i det mindste efter min Opfattelse — igjen må antages at være blevne delagtige i de dem ved Roskildefreden tilståede Rettigheder i Danmark og i al Fald kunde gjøre Regning på den svenske Regerings Understøttelse til at blive delagtige i dem. Men Skjæbnens Ugunst — og måske Menneskenes Ondskab — gjorde, at de hverken kom til at nyde godt af det ene eller det andet. Hann. Sehested, der, som sagt, personlig skulde overbringe Fangerne Efterretningen om deres Benådning, blev upasselig, så at hans Rejse til Malmø måtte opsættes<sup>121</sup>. Dette har da ganske sikkert bevirket, åt Meddelelsen om Regeringens Resolution i det hele er bleven forsinket, og da den endelig kunde nå Bestemmelsesstedet, var det for sildigt: Ulfeldt og Leonora Christina havde da ved Flugt unddraget sig både Fangenskab og den tiltænkte Benådning. De nærmere Omstændigheder herved vare følgende.

Efter at Leonora Christina havde betroet sin og sin Ægtefælles Sag i Hann. Sehesteds Hænder, levede hun selvfølgelig en Tid i den største Spænding for Udfaldet. Det første Brev, Svogeren skrev til hende fra Stokholm, måtte dog give hende godt Håb, men derimod udtalte Brevet af 23de Juni en Tvivl, som måtte synes egnet til igjen at betage hende det. Om Hann. Sehested, oftere skrev til hende om denne Sag, kan jeg ikke sige med Sikkerhed, men Leonora Christina brugte selv i senere År det Udtryk om hans Korrespondance fra Stokholm, at den bestod i »halve Ord af dobbelt Udtydning, som aleneste til en Ophold kunde ansees«<sup>122</sup>, og i al Fald



må det betragtes som afgjort, at hans Udtalelser foruroligede hende meget<sup>123</sup>. Hertil kom, at hun også modtog andre Breve, som udtalte sig meget mistrøstigt om hendes Sag, og disse Breve måtte have så meget mere Vægt for hende, hvis det forholder sig, som det er sagt, at de til Dels hidrørte fra to af Mediatorerne, der på mange Måder havde bevist, at de mente Ulfeldt det vel, nemlig den franske Ambassadør Terlon og den engelske Ambassadør Sidney. Det hedder endog udtrykkelig om Sidney, at han rådede Ulfeldt til snarest muligt at frelse sig ved Flugt, da han ellers måtte være forberedt på det værste<sup>124</sup>. Endelig mente Leonora Christina også at se truende Tegn i den Måde, hvorpå hun og Ulfeldt behandlede efter Fredslutningen af dem, der vare satte til at vogte på dem, idet disse nu nægtede dem enkelte små Venligheder, der tidligere havde været dem tilståede, som f. Ex. at Leonora Christinas Søstre måtte besøge hende, og i det hele optrådte på en uhøflig og sårende Måde over for dem<sup>125</sup>. Kort sagt, alt stillede sig efterhånden i det ugunstigste Lys for hende, og hun kom virkelig til den Overbevisning, at hvis ikke hun og hendes Ægtefælle unddrog sig Fangenskabets ved Flugt, var der ingen Udsigt mere for dem til nogensinde at gjenvinde deres Frihed<sup>126</sup>. Da indtraf der noget, som blev en sidste Tilskyndelse for hende til at udføre sit Forsæt. Hun modtog, efter hvad hun selv fortæller, en Dag en Advarsel fra »en fornem Ven« om, at der vilde komme et Skib til Malmø, som skulde føre hende og Ulfeldt til Finland i evigt Fængsel, og få Dage efter kom der virkelig ikke blot et Skib på Rheden, hvis Navn og Kaptejns Navn stemte med, hvad der var hende opgivet, men da Leonora Christina for at skaffe sig yderligere

Vished underhånden lod Kaptejnen udspørge om Skibets Bestemmelse, lod han sig forlyde med, at han afventede Ordre fra Grev Stenbock (som var fraværende), men han mente, »at hans Ladning skulde bestå i få Personer«<sup>127</sup>. Hun tænkte nu, at der ikke var nogen Tid at spille, og ansporede sin Mand, der, skjønt ikke fuldt helbredet, dog var kommen nogenlunde til Kræfter igjen, til at vove Flugten, hvad han også indvilligede i. Efter hendes Råd skulde han, når han var bleven fri, se at komme over til Lybek for der at afvente Begivenhedernes Udvikling; hun selv vilde da søge at komme til Kjøbenhavn for om muligt at jævne Vejen for ham her<sup>128</sup>. Imidlertid havde selve Iværksættelsen af Flugten sine store Vanskeligheder, da Gården, hvori de boede, var bevogtet af ikke færre end 36 Soldater<sup>129</sup>. Det lykkedes dog at skuffe disses Opmærksomhed. Efter hvad der fortælles, synes Ulfeldt at have benyttet sig af den Omstændighed, at den vagthavende Officer forholdsvis sjeldnere — i Almindelighed omtrent hver ottende Dag — inspicerede Leonora Christinas Sovekammer<sup>130</sup>, til i Forening med en af sine undergivne at løsne nogle Brædder i dette Værelse og derved komme ned i en Kjælder, som havde en Udgang til en Baggade<sup>131</sup>. Det er i al Fald sikkert, at han under Flugten var forklædt i en Præstedragt<sup>132</sup>, som var skaffet til Veje i den Anledning, og ligeledes tør det antages, at Leonora Christina i det afgjørende Øjeblik befordrede Undvigelsen ved en List, idet hun lod nogle ustyrliche Heste, som stode i Stalden, slippe løs. De vagthavende Soldater styrtede nemlig til for at berolige og fange Hestene, og herved bortlededes endnu mere Opmærksomheden fra Ulfeldt, som nåede at komme ukjendt ned til Havnen og i en Båd, der holdtes i Be-

redskab til ham<sup>133</sup>. Dette skal være foregået den 16de Juli<sup>134</sup>. Som ovenfor er sagt, var det en Aftale mellem ham og Leonora Christina, at han skulde søge at komme over til Lybek. Efter at have gjenvundet sin Frihed forandrede han imidlertid Bestemmelsen og gjorde det for ham selv så skjæbnesvangre Skridt at sætte Kursen mod Kjøbenhavn. At han handlede således i Tillid til, at han ved Kjøbenhavnerfreden var hævdet i den ham ved Roskildefreden tilstæede Ukrænkelighed i Danmark, er selvindlysende, og i Virkeligheden må den Overbevisning, han selv nærede i så Henseende, antages at være bleven yderligere bestyrket ikke blot ved Hann. Sehesteds før omtalte Brev af 16de Juni, men også ved Breve, som han havde modtaget fra Kjøbenhavn. Det fremgår nemlig af Udtalelser af Leonora Christina fra en lidt senere Tid, at det, der nærmest bevægede Ulfeldt til at drage til Kjøbenhavn, var en Opfordring fra nogle danske Rigsråder til at komme derover<sup>135</sup>, og en sådan Opfordring kunde — forudsat at den kom fra Folk, Ulfeldt kunde stole på, hvad der må ansees for sikkert — naturligvis ikke være stillet, når de pågjældende ikke havde ment, at han var urørlig i Danmark. Efter at være nået i god Behold til Kjøbenhavn, synes Ulfeldt at være taget ind hos Major ved Livregimentet til Fods Frants Spechhan, hvis Hustru Birgitte, tidligere gift med Borgermester Reinholdt Hansen, i flere År havde været i Leonora Christinas Tjeneste og var hende og Ulfeldt meget hengiven<sup>136</sup>. Han holdt sig ganske stille, idet han ventede på, at Leonora Christina, hvis Hensigt det jo hele Tiden havde været at gå til Kjøbenhavn, skulde finde Lejlighed til at iværksætte sin Plan. Dette skete imidlertid ikke så hurtigt, som han måske havde troet, og den 19de skrev han da et Brev til Kongen

for at underrette ham om sin Ankomst<sup>187</sup>. Han fortæller i Brevet, at han er bleven meget slet behandlet af Svenskerne, ene og alene fordi han ikke har villet tage Parti med dem og tjene dem i den sidste Krig mod Danmark, og skjønt Fredstraktatens Generalamnesti ikke undtager nogen, have de dog udelukket ham af den; han er derfor flygtet og kommen til Kjøbenhavn, men skjønt han véd, at det er hans Pligt og Skyldighed at fremstille sig for Kongen, beder han endnu en kort Tid at måtte fritages derfor, da han håber også at kunne få sin Hustru og sine Børn frelste, hvilke endnu ikke vide noget om hans Afrejse (det vil sagtens sige: at han er rejst til Kjøbenhavn); når han personlig fremstiller sig for Kongen, vil han få Lejlighed til med egen Mund at bevidne, hvor passioneret han er for alt, hvad der kan være til Kongens Bedste og Tjeneste. Som man ser, viser Ulfeldt sig også i denne Skrivelse som den, der er fuldstændig tryk i Bevidstheden om, at Kongen ikke kan eller vil tilføje ham noget ondt, og at dette virkelig var hans Mening, bekræftes udtrykkelig af Leonora Christina<sup>188</sup>. Han forregnede sig imidlertid stærkt i så Henseende. Hvilken end Frederik III.s Opfattelse var af Ulfeldts Forhold til Kjøbenhavnerfreden, kunde han under alle Omstændigheder nu, da Ulfeldt måtte formodes at have forspildt, hvad Krav han mulig kunde have på Sverigs Understøttelse til sin Restitution i Danmark, ikke have synderlig Betænkelighed ved at benytte Lejligheden til at få noget af sit eget lange Regnskab med ham opgjort, og det første Skridt hertil måtte nødvendig være at forsikre sig hans Person. Han måtte vel endog tro, at den svenske Regering med en vis Tilfredsstillelse vilde se en Mand, hvem den, trods Benådningen<sup>189</sup>, ganske vist ikke kunde

have noget tilovers for, blive ramt af den straffende Retfærdighed, efter at det, til Dels ved et Tryk udenfra, var blevet den forment selv at øve en sådan på ham, og i al Fald, om også Sverig skulde nedlægge Indsigelse, vilde dog Anholdelsen i og for sig være en Kjendsgjerning, ud fra hvilken der lod sig forhandle om Sagen med større Udsigt til Vinding for den danske Regering, end hvis den ikke havde fundet Sted. Som sagt, hvad Kongen kunde tænke, at han vovede ved et sådant Skridt, kunde ikke stå i Forhold til den stærke Trang, han følte til at gengjælde Ulfeldt noget af alt det onde, denne havde tilføjet både ham og Fædrelandet, og hertil kom endnu — hvad der allerede fra gammel Tid af er bleven fremhævet<sup>140</sup> —, at Anholdelsen med en vis Nødvendighed påbødes ham af hele den indre politiske Situation. På den Tid, da Ulfeldt kom til Kjøbenhavn, var Landet, som bekjendt, i den stærkeste politiske Gjæring. Tanken om Kongemagtens Udvidelse og de ufri Stænders selvstændigere Deltagelse i Statslivet, en Tanke, som ofte tidligere havde været fremme, syntes nu, efter at have suget Næring af de sidste Års Begivenheder, endelig at være moden til Virkeliggjørelse. Men der skulde først kæmpes for den, og sandsynligvis kæmpes hårdt, og Ulfeldts Ankomst indtraf netop, som Kampen stod for Døren. Var der under disse Omstændigheder ikke bleven lagt et Bånd på Ulfeldts Handlefrihed, er det mere end sandsynligt, at hans Nærverelse kunde være bleven af stor Betydning for det endelige Udfald, og når det vistnok med Rette er bleven gjort gjældende<sup>141</sup>, at den Opfordring, han modtog fra danske Rigsråder til at komme til Kjøbenhavn, har haft sit Udspring i Adelspartiets Ønske om at bruge ham i den forestående Kamp, er det på den anden Side let at

forstå, at den mulige Udsigt for Kongen til at se sin gamle Modstander og Fjende træde sig hindrende i Vejen i det, der var Kongens Livssag, fuldt så meget som noget andet måtte gøre ham tilbøjelig til at bruge ethvert Middel, der stod til hans Rådighed, for at gøre ham uskadelig. Som ved mange andre Lejligheder i sit Liv viste Frederik III. dog også denne Gang, at han forstod at vente. Ulfeldts Brev havde oplyst ham om, at Leonora Christina ligeledes vilde komme til Kjøbenhavn, og han opsatte da at skride ind mod Manden, til han kunde få hans Hustru med. Om de forskellige Måder, hvorpå Leonora Christina havde opflammet Kongens Vrede imod sig, er der for en Del talt i det foregående, sidst i Anledning af hendes Rejse til Danmark 1656. Også efter den Tid havde hun dog yderligere udæsket denne Vrede og måske endnu mere Dronningens Had. Efter hvad Ulfeldt selv fortæller<sup>142</sup>, skal hun nemlig i 1657 have skrevet et Brev til en Søster til Ulfeldt, Birgitte, hvori hun beklagede sig over den slette Medfart, hun havde lidt fra Kongens og Dronningens Side, på en Måde, der selv efter Ulfeldts Anskuelse var »lidt vel fri«, og dette Brev havde Birgitte Ulfeldt — der i det hele var et nederdrægtigt Fruentimmer<sup>143</sup> — vist til Rigshovmester Gersdorff, der atter havde forelagt Dronningen det. Naturligvis blev også det, at hun under Krigen fulgte sin Mand her ind i Landet, lagt hende stærkt til Last, og kort sagt, man mente, at hendes Optræden i det hele tilstrækkelig retfærdiggjorde, om man ved denne Lejlighed, hvis man kunde få hende i sin Magt, lod hende dele Skjæbne med Manden. Man ventede altså på hende, og man ventede ikke forgjæves. Hvorledes hun egentlig har båret sig ad med at slippe ud af Fangenskabets i Malmø, kan ikke

sikkert oplyses. Vist er det dog, at hun ligesom Manden var forklædt ved denne Lejlighed — det hedder: i en Borger- eller Bondekones Dragt<sup>144</sup> —, og da hun måtte kunne forudse, at Vagten i hendes Hus efter Opdagelsen af Ulfeldts Flugt ikke vilde undlade at tage sådanne Forholdsregler mod hende selv, at det vilde blive hende næsten umuligt at komme bort, synes det rimeligst at gætte på, at hun har forladt selve Huset ganske kort efter Manden, og så måske holdt sig i Skjul et eller andet Sted i Nærheden, indtil hun kunde finde en Lejlighed til at komme over til Kjøbenhavn. Sikkert er det dog ikke, især da man ikke véd, om hun måske havde Midler til at holde Mandens Flugt skjult i nogen Tid<sup>145</sup>. Ikke engang Dagen, da hun ankom til Kjøbenhavn, kan bestemt opgives; dog er jeg snarest tilbøjelig til at tro, at det var den 23de Juli<sup>146</sup>. Hun fortæller selv, hvor bekymret hun blev, da hun i Kjøbenhavn forefandt sin Ægtefælle, hvem hun havde troet i god Behold i Lybek, thi hun forudså, at det vilde tage en ulykkelig Ende<sup>147</sup>. Og hendes Anelse bedrog hende ikke, thi anden Dagen eller måske endog Dagen efter hendes Ankomst blev Ulfeldt og hun arresterede og under militær Bevogtning bragte om Bord på et Skib, der førte dem til Bornholm til et nyt Fangenskab<sup>148</sup>.

Der er et Spørgsmål, som står i den nærmeste Forbindelse med denne Arrestation og dens vidt rækkende Følger, men som jeg har opsat at drøfte udførligere indtil nu for ikke altfor meget at afbryde den historiske Fremstilling, nemlig Spørgsmålet om, hvorledes det egentlig forholder sig med de Advarsler og Tilskyndelser, der bragte Ulfeldt og Leonora Christina til at flygte fra Sverig på en Tid, da deres Benådning allerede for længst var en fuldbyrdet Kjendsgjerning. Man kunde måske et Øje-

blik være tilbøjelig til at antage, at Resultatet var frembragt ved en Række tilfældige Misforståelser både på den ene og den anden Side. Men når man ser lidt nærmere på de enkelte Omstændigheder — som f. Ex. at Forhandlingerne i Rigsrådet intet Øjeblik kunde give virkelig Anledning til at tvivle om Benådningen (thi de fremsatte Betæneligheder havde nærmest Hensyn til Beskaffenheden af den Sikkerhed, der skulde forlanges), og især, at det af Leonora Christina selv anførte Udsagn af Skibskaptejnen (ovfr. S. 439) ligefrem syntes beregnet på at bestyrke hende i en urigtig Opfattelse —, må dog utvivlsomt den Tanke ligge meget nærmere, at der ved den omhandlede Lejlighed på en eller anden Måde er øvet en svigefuld Handling mod de fangne af nogle af de mange Uvenner, de efterhånden havde skabt sig. En sådan Mistanke kom da også til Udtryk allerede få År efter, at Begivenheden selv havde fundet Sted, og det i en Skrivelse, som en af Ulfeldts fortrolige og tidligere undergivne, Christoffer Sleun, der nu varetog hans Interesser ved det svenske Hof, indsendte (1663) til den svenske Regering<sup>149</sup>. Men skjønt Sleun, der væsentlig havde sine Oplysninger fra Ulfeldt eller Leonora Christina selv, ved samme Lejlighed temmelig bittert bebrejder forskellige Mænd — Terlon, Sidney og Hann. Sehested —, at de have skræmmet de fangne med urigtige Efterretninger om deres Sags Stilling, anklager han dog ikke ligefrem nogen af dem for at have handlet således i forræderisk Øjemed, men antyder kun, at de muligvis selv ere blevne bedragne. Senere blev imidlertid Mistanken formuleret til en Anklage, og denne er i to Skrifter, som begge endnu tilhøre det 17de Århundrede, bestemt rettet mod Hann. Sehested. Det ene af disse Skrifter er dog ganske vist af tvivlsomt Værd.



Det er en i sin Tid meget omtalt »historisk Novelle« af Rousseau de la Valette: »Le comte d'Ulfeld, grandmaistre de Danemarck« (Paris, 1678), et Arbejde, hvori sandt og usandt er blandet sammen på en sådan Måde, at det oftest er meget vanskeligt at afgjøre, hvor det ene ender og det andet begynder. Ikke desto mindre er det en Kjendsgjerning, og ingen, der har benyttet Skriftet, kan undlade at erkjende det, at det ved Siden af meget, som er udsprunget af Forfatterens egen Fantasi, også indeholder Efterretninger, der stamme fra gode Kilder, til Dels sikkert fra Ulfeldts nærmeste Slægt, og om der end selv i Gjengivelsen af sådanne Efterretninger ofte har indsneget sig både vilkårlige Udsmykninger og Misforståelser, bliver der dog en Kjærne af historisk Sandhed tilbage, som det kun gjælder at kunne udskille fra Omgivelserne. Netop i det Afsnit af La Valettes Bog, hvor Ulfeldts og Leonora Christinas Flugt fra Malmø skildres, viser Forfatteren sig på flere Punkter umiskjendeligt at støtte sig til en Overlevering, som står Hovedpersonerne i Handlingen nær, og man kan derfor heller ikke på Forhånd forkaste hans Bemærkninger om Hann. Sehesteds Forhold til denne Sag som blot Opdigtelse af ham selv. De gå ud på følgende. Efter at Rådet i Malmö (d: det svenske Rigsråd) havde frikjendt Ulfeldt for de mod ham rettede Beskyldninger, gav Carl Gustav — Forf. véd ikke bedre, end at denne endnu levede — Befaling til at stadfæste Frifindelsesdommen, men da tilintetgjorde Hann. Sehested ved en List Virkningerne af den Svogeren tiltænkte Nåde. Sehested, der siges at have næret et »dødeligt Had« til Ulfeldt, opholdt sig nemlig dengang ved det svenske Hof under Påskud af, at han var vred på Frederik III., men i Virkeligheden for at give denne Underretning om Carl

Gustavs Planer. Da han nu blev bekendt med, at Ulfeldts Sag havde fået et gunstigt Udfald, skrømtede han en levende Glæde derover og bønfuldt i de mest indtrængende Udtryk Kongen om at overlade ham det Dokument, hvorved Frifindelsen bekræftedes, for at han kunde være den første, som overbragte Svogeren den glædelige Efterretning. Da Kongen ikke mistænkte ham, tilstod han ham også hans Begjæring, men i Stedet for at udføre sit Hverv skrev Sehested til Ulfeldt, at skjønt han (Sehested) havde godtgjort hans Uskyldighed, var Kongen endnu så vred på ham, at han havde besluttet at flytte ham fra hans nuværende Fængsel til et, der lå fjernt fra alt Samkvem, og idet Sehested »satte Farve på sit Forræderi med en skrømtet Æmhed«, besvor han ham at forsøge ethvert Middel til at unddrage sig Fangensskabet, da det var umuligt andet, end at han (Sehested) med Tiden vilde kunne bilægge Sagen, eftersom Rådet havde frikjendt ham. Dette Brev sendte Sehested afsted med en Express, og da Ulfeldt således fik det i Hænde, før han af sine Venner kunde blive underrettet om Sagens rette Sammenhæng, fattede han og Leonora Christina virkelig den Beslutning at flygte. — Hvor mange iøjnefaldende Fejl og Misforståelser der end forekommer i, hvad her er gjengivet, er der dog ved Siden af mere end én Ting, som viser, at Forfatteren ingenlunde har ladet sin Fantasi have helt frit Spil, og efter hvad jeg før har antydnet om de Kilder, Forfatteren temmelig utvivlsomt har benyttet, står det i al Fald for mig som et nogenlunde sikkert Resultat af hans Fremstilling, at denne med Hensyn til det, der udgjør dens egentlige Kjærne: Antagelsen af en af Hann. Sehested øvet forræderisk Handling ved den omtalte Lejlighed, udtrykker en Opfattelse, der var

gjældende i Ulfeldts nærmere Omgivelser, rimeligst vistnok hos nogle af hans Børn. Selv om så var, vilde der dog selvfølgelig ikke være noget bevist om selve Anklagens Berrettigelse, så længe man ikke nærmere vidste, hvorpå den grundede sig, men det træffer sig da således, at Anklagen andet Steds fra får en ikke uvægtig Støtte, idet den optages, og i en betydelig rensset Form, af en bekjendt historisk Forfatter, som både gennemgående har haft et meget rigt og godt Stof til sin Rådighed og har benyttet det med en Dygtighed, der endnu bestandig gør ham selv til en Hovedkilde for hin Tids Historie. Jeg tænker herved på Pufendorf's Fremstilling af Sagen i hans »De rebus a Carolo Gustavo gestis« (udkom 1696). Han, som i det hele betragter Ulfeldt som en Forræder mod Sverig og ikke har noget personlig tilovers for ham, udtaler sig (S. 563) på følgende Måde om Hann. Sehesteds Forhold.

»Denne Mands [Ulfeldts] Svoger, Hann. Sehested, som længe havde været besjælet af et dødeligt Had til ham, kulkastede Året efter fuldstændig hans Lykke ved en mindeværdig Svig. For nemlig at forhindre ham i at gjenvinde sin tidligere Gunst hos Svenskerne og uforstyrret nyde sine Indkomster i Danmark, tilskyndede Sehested Kong Frederik til at overdrage ham selv, der stod i Begreb med at rejse til Stokholm, at anbefale Ulfeldts Sag til det svenske Rigsråd, idet han mente, at det ikke kunde undgå at gjøre Ulfeldt mistænkt, når den Mand [Kongen] intercederede for ham, til hvis Fordel han antoges at have begået Forræderi [mod Sverig]. De svenske mærkede imidlertid ikke Uråd, og da de efter Kongens Død og Krigens Ophør ikke mente at burde tage Sagen så nøje, frikjendte de Ulfeldt som den, der hverken var tilstrækkelig overbevist om sin Brøde eller fyldest-

gjørende forsvaret, eftersom en Sygdom havde berøvet ham selv Talens Brug. Men da Sehesteds List således havde frembragt den modsatte Virkning af, hvad der var tilsigtet, henvendte han sig til Grev Per Brahe og bad ham om, at Rigsrådets Kjendelse ikke måtte blive offentliggjort, men overgivet til ham selv, for at han kunde vise Ulfeldt den og således gøre ham sig forbunden. Så snart han havde fået Kjendelsen, indbildte han Terlon og Sidney, at Ulfeldt var domfældt af Rigsrådet, og bad dem skyndsomt at skrive ham det til, for at han kunde frelse sig ved Flugt. Da Ulfeldt så modtog deres Breve, blev han bange, skuffede sine Bevogtere og flygtede til Ulykke for sig selv fra Malmø til Kjøbenhavn.

Når det af Bemærkningen om Hann. Sehesteds »blinde Had« til Ulfeldt synes at fremgå, at Pufendorf har kjendt og benyttet La Valette, må det være påfaldende, at han f. Ex. ikke har noget om den Meddelelse, som Sehested skulde have givet Ulfeldt om hans forestående Flytning til et andet Fængsel, og så meget mere, da vi vide fra de bedste Kilder, at der virkelig var gjort de fangne en Meddelelse af dette Indhold. På den anden Side må det betragtes som fuldkommen sikkert, at det i al Fald ikke kan have været Sehested personlig, fra hvem Meddelelsen er kommen — da hans Brøde jo herved strax vilde være åbenbar for alle, og først og fremmest for Leonora Christina —, og således tyder allerede hin Afvigelse fra La Valette på, at om Pufendorf også har kjendt ham, har han dog ikke fulgt ham, undtagen hvor han mente at have tilstrækkelig Hjemmel andet Steds fra for hans Påstande. Dette foreløbige Indtryk bestyrkes ved en nærmere Undersøgelse på en sådan Måde, at man tør betragte Pufendorfs Fremstilling ikke blot som væsent-

lig uafhængig af La Valettes, men overhovedet som en Fremstilling, der er bygget dels på gode skriftlige Kilder (det synes således, at Rigsrådsprotokollerne ere benyttede), dels vistnok på en mundtlig Overlevering, der i det mindste delvis ikke er aldeles forkastelig. Jeg antager nemlig bl. a., at Forfatterens Kundskab til de foruroligende Efterretninger, som Terlon og Sidney sendte Leonora Christina, hidrører fra mundtlig Beretning og ikke fra Sleuns før omtalte Skrivelse, da man i sidste Tilfælde vilde have vanskeligt ved at forstå, at Pufendorf ikke har omtalt Historien med Skibet, der skulde føre Fangerne til Finland, hvilken Historie Sleun omstændeligt meddeler. At man dog hos ham som hos enhver anden historisk Forfatter må gjøre en Sondring mellem, hvad han virkelig med Sikkerhed kunde vide, og hvad han kun med mere eller mindre Rimelighed kunde formode, er en Selvfølge, og således synes man berettiget til at betegne hans Bemærkninger om Hensigten med Hann. Sehesteds Intercession som kun grundede på en Formodning, og det oven i Kjøbet på en Formodning, som, hvor overordentlig nærliggende den end i én Henseende var — hvorom mere siden — dog uden Tvivl er urigtig, eftersom Hann. Sehested ikke intercederede på Frederik III.s Vegne<sup>150</sup>, og eftersom han stod sig så godt med den svenske Regering, at han vanskeligt kunde antage, at hans Intercession skulde frembringe den modsatte Virkning af, hvad den gik ud på. Bortset fra dette, er der imidlertid intet af det væsentligere i Pufendorfs Fremstilling, der stempler sig selv som en blot subjektiv Opfattelse, og der er navnlig intet, som umiddelbart tyder på, at hans Beretning om Hann. Sehesteds Opfordring til Terlon og Sidney ikke kan støtte sig til en lige så pålidelig Hjemmel som den, der øjensynligt ligger

til Grund for de fleste andre Enkeltheder i hans Fortælling. Hermed er det dog naturligvis ikke udelukket, at han alligevel kan have Uret for hint Punkts Vedkommende, og det vilde derfor være af Betydning, om man også her kunde kontrollere ham noget nærmere. Jeg vil i det mindste gjøre et Forsøg i så Henseende. Det kan da først nævnes, at der både fra Terlon og Sidney foreligger Udtalelser om Ulfeldts Flugt, og disse ere for den førstes Vedkommende ganske vist af en sådan Beskaffenhed, at om de end ikke udelukke Muligheden af, at han et Øjeblik kan have set Ulfeldts Sag i et mindre gunstigt Lys end det, hvori han ellers i det hele betragtede den, og ligeledes — som Sleun påstår — have tilskrevet Leonora Christina i denne Ând, lade de sig dog meget vanskeligt forene med Antagelsen af, at han skulde have tilskyndet de fangne til Flugt<sup>151</sup>, og Pufendorf synes således virkelig at have fejlet i sin Betragtning af hans Forhold til Sagen. I hvad jeg derimod kjender af Sidneys Udtalelser, er der ikke noget, som afgjort modsiger, at denne kan have været virksom på den nævnte Måde<sup>152</sup>, og det, at en Mand som Sleun udtrykkelig påstår det, synes også bestemt at vidne for, at det forholder sig således; thi Sleun var uden Tvivl selv hos Ulfeldt ved den Tid, her er Tale om<sup>153</sup>, og i hvert Fald må han antages at have sin Kundskab umiddelbart fra Ulfeldt og Leonora Christina. Den tidligere omtalte Ytring af Sidney (ovfr. S. 434), som refereredes i det svenske Rigsråds Møde den 4de Juli (at Svenskerne »dræbte Dyret for at få Skindet«), stemmer også på det bedste med Sleuns Udsagn, idet den viser, at Sidney virkelig troede, at Dommen over Ulfeldt vilde blive fuldbyrdet. Om det, der for os er Hovedsagen, at Sidney ved den omhandlede Lejlighed

skulde være ført på Vildspor af Hann. Sehested, foreligger der intet i den Skrivelse af Sleun, som der her sigtes til; den antyder kun i Almindelighed Muligheden af et Forræderi og af, at Sidney og Sehested selv ere blevne bedragne. Kan man deraf slutte, at Ulfeldt og Leonora Christina ikke have næret nogen Mistanke mod Sehested? Det er i hvert Fald ikke min Mening. De Forhold, hvorunder Sleuns Skrivelse kom frem — den er et Forsvarsindlæg for Ulfeldt, hvorved den svenske Regering skulde bevæges til at tage ham, der da var i en højst betrængt Forfatning, til Nåde igjen —, måtte gjøre det aldeles nødvendigt, når man ikke mere vilde skade end gavne Ulfeldts Sag, at tage det forsigtigste Hensyn til Personer, og deriblandt ganske vist ikke mindst til Hann. Sehested, som havde så mange formående Venner i Sverig og i selve den svenske Regering. Hertil kom fremdeles, at Ulfeldt ikke kunde vide, om han ikke endnu engang selv vilde blive nødt til at ty til Sehesteds Hjælp — han kom virkelig dertil —, og også med dette for Øje måtte han naturligvis nære stor Betænkelighed ved at lade nogen Mistanke mod ham komme åbenlyst frem. Lige så bestemt som jeg altså tror, at man ikke af Sleuns Skrivelse kan slutte noget om Ulfeldts og Leonora Christinas virkelige Opfattelse af Hann. Sehesteds Forhold, lige så sikkert mener jeg også, at det ikke beviser noget i denne Henseende, at der heller ikke i en senere Tid rejstes nogen Anklage af nogen af dem imod Svogeren. Ulfeldt døde selv kort efter, at Sleuns Skrivelse var indsendt, og ved hans Død havde Leonora Christina allerede i mere end et halvt År været Fange i Blåtårn på Kjøbenhavns Slot, hvorfra hun først kom ud efter at have siddet der i henved 22 År. For så vidt hun før sit Fangenskab har haft

noget Mistanke til Hann. Sehested, tør det antages, at det i hvert Fald kun har været en Mistanke — idet Sehested var altfor fin og behændig til, hvis han virkelig var skyldig, ikke at dække sit Forræderi således, at det vanskelig ligefrem kunde påvises —, og medens hun sad fangen, kan hun naturligvis ikke formodes at være kommen i Besiddelse af Oplysninger, som kunde give en mulig Mistanke et fastere Grundlag. Selv efter at hun var sat på fri Fod, kan dette vanskelig tænkes at have været Tilfældet, og dertil kommer, at Hann. Sehested dengang i så mange År havde været død († 1666), at allerede Hensyn hertil og til hans efterladte Børn synes at måtte afholde hende fra at rippe op i hin gamle Historie. Lod det sig tænke, at La Valettes Skrift har givet Ord til en Mistanke, som hvilede i hendes Hjerte, men som hun selv havde Betænkelighed ved at fremsætte? Jeg anser det, hvad Kjærnen i Sagen angår, ikke for aldeles usandsynligt<sup>154</sup>, navnlig for så vidt der kan være Grund til at antage, at La Valette havde flere af sine Meddelelser fra hendes egne Børn. Men jeg vil dog med det samme ikke undlade at fremhæve, at der i al Fald er ét Punkt i La Valettes Fremstilling, hvor han ganske afgjort ikke udtrykker hendes Mening, nemlig hvor han fortæller, at Hann. Sehested selv skrev hende til om hendes og Ulfeldts forestående Flytning til et andet Fængsel. Efter den Måde, hvorpå hun gjentagne Gange udtaler sig om denne Sag, må det ansees for aldeles sikkert, at den Mand, som gav hende den omtalte Meddelelse, ikke var Hann. Sehested, hvem det så iøvrigt har været<sup>155</sup>. Hermed er det dog selvfølgelig ikke afgjort, at Hann. Sehested ikke på en eller anden Måde kan have påvirket den »fornemme Ven«, fra hvem Meddelelsen kom, eller Kap-



tejnen på Skibet, som gav det mystiske Svar på hendes Forespørgsel (ovfr. S. 439), for ikke at tale om, at han kan have stået udenfor hele denne Historie uden derfor at blive synderlig mindre skyldig, for så vidt det nemlig kunde bevises, at de tidligere, foruroligende Efterretninger om Gangen i Ulfeldts Anliggende, som gjorde Flugten selv til kun et Tidsspørgsmål, vare sendte eller foranledigede sendte af ham i svigefuldt Ojemed.

Når jeg til Opklaring af Sagen ikke strax har begyndt med at undersøge, hvorledes de af Hann. Sehesteds egne Handlinger og Ytringer, som med Sikkerhed kjendes fra det Tidspunkt, her er Tale om, stille sig i den rejste Anklages Belysning, hidrører dette fra, at vi kun vide overmåde lidt om disse Ting udenfor hans mere officielle Optræden, der naturligvis ikke kan komme i Betragtning her. Imidlertid synes det under disse Omstændigheder ikke uberettiget, om vi søge at hjælpe os; så godt vi kunne, med den Kundskab, vi andet Steds fra have dels til hans Karakter overhovedet og de Bevæggrunde, der ellers have vist sig bestemmende for hans Handlemåde, dels til de Planer og Formål, han særlig ved hint Tidspunkt med Sikkerhed kan antages at have forfulgt, og jeg vil strax udtale, at en på dette Grundlag anstillet Prøvelse af Anklagens Berettigelse snarere synes at måtte føre til et for Hann. Sehested ugunstigt Resultat end det modsatte. Jeg har allerede tidligere antydet, at Pufendorf kunde have en vis Grund til at se en svigefuld Plan i selve det, at Hann. Sehested fra Begyndelsen af overtog Intercessionen for sin Svoger og Svigerinde, og et Blik på den Stilling, hvori han dengang befandt sig, vil vist retfærdiggjøre denne Bemærkning. Sagen var jo, at han, efter en Tid at have vaklet mellem de to nordiske Konger,

endelig havde valgt at slutte sig til Frederik III., og efter en Del Møje var det også lykkedes ham at vinde dennes Tillid. Jo større imidlertid den Mistro var, hvormed Kongen tidligere havde betragtet ham, desto mere magtpåliggende måtte det nu være Sehested ved enhver Lejlighed at dokumentere sin Iver og Hengivenhed samt at undgå enhver Handling, som kunde være Kongen ubehagelig, og der foreligger da også en Række Vidnesbyrd om, hvorledes han har anstrengt sig i disse Retninger. Det må da i Virkeligheden være højst påfaldende, og jeg kan sige mistænkeligt, at se ham på en Tid, da Kongens Tillid til ham næppe havde mere end lige fæstet Rod, under et ham af Kongen overdraget Hverv optræde som Forbeder for en Mand, som var Kongen i højeste Grad forhadet, og hvem han ganske sikkert ønskede alt muligt ondt. De, der tro på Hann. Sehesteds Venskab for Ulfeldt, ville måske sige, at hans menneskelige Følelse har overvundet Hensynet til Kongens Gunst. Jeg tilstår, at jeg ikke tror på dette Venskab og endnu mindre på, at det skulde være stærkt nok til at besejre et Hensyn, der for ham ganske vist i Øjeblikket gik over ethvert andet. Imidlertid må det dog, som også tidligere berørt, i det mindste til en vis Grad have været Alvor med hans Intercession, fordi han ikke kunde antage, at den skulde blive uden Virkning eller endog fremkalde et Resultat i modsat Retning af det, den gik ud på, og det forekommer mig da heller ikke vanskeligt at finde en Bevæggrund, som bedre end Antagelsen af et opofrende Venskab fra Sehesteds Side forklarer en sådan Optræden. Hvis man ikke vil lade det gjælde, at det i Følge det Løfte, den svenske Rege-ring havde givet Fredsmæglerne om en Formildelse i Ulfeldts Straf, vilde have været ligefrem usømmeligt, om

han var kommen til Stokholm i officielt Ærende uden at lægge et Ord ind for Svogeren, vil man i hvert Fald kunne indse, at det alene på Grund af den høje Stilling, han selv igjen beklædte, og de Udsigter, han havde for sig, måtte være ham en trykkende Tanke at vide sin Svoger hensiddende i Fangenskab som en Forbryder og oven i Kjøbet med en Dom for Statsforræderi over sit Hoved. At han kunde have Frederik III.s Samtykke til at skaffe Ulfeldt ud af Fangenskabet, lod sig endda tænke, men kan man forestille sig, at Kongen har indrømmet ham mere, eller at Sehesteds personlige Ønsker ere gæde synderlig videre? Således som Resultatet af Intercessionen — hans og Fredsmæglernes — blev: en næsten fuldstændig Frifindelse, til hvilken der uden Tvivl knyttede sig, og i al Fald efter Sehesteds egne Udtalelser (ovfr. S. 430—31) burde knytte sig, en Gjenindsættelse i Nydelsen af Roskildefredens Artikel 24, kan man sige sig selv, at det måtte være Kongen i højeste Grad imod, men jeg kan rigtignok heller ikke skjønne rettere, end at det også gik langt ud over, hvad Sehested selv kunde ønske. Hvor spændt end nemlig Forholdet nu var mellem Kongen og Ulfeldt, indesluttede Restitutionen dog Muligheden af en Udsoning mellem dem, og en sådan Udsoning kunde næppe betragtes af Sehested på anden Måde end som en stor Fare, der true ham selv, idet den åbnede ham Udsigt til på ny at komme til at kæmpe om Magten med en Medbejler, hvis Styrke han i tidligere Tid havde lært at kjende og frygte. Imidlertid er det jo en Kjendsgjerning, at han ved sin Intercession ikke knyttede nogen Slags Betingelse eller Forbehold til sit Andragende om Svogere ns Løsgivelse, og man vil måske sige, at det altså dog bliver nødvendigt at antage, at han loyalt har arbejdet til det

Mål, som han offentlig vedkjendte sig, hvilke Betænkeligheder han end i sit inderste Hjerte kan have næret derved. Men det er netop om Berettigelsen af denne Slutning, at Spørgsmålet drejer sig. Det lod sig jo dog tænke, at der bagved hans offentlige Virksomhed skjulte sig en anden, som til Dels gik ud på at neutralisere Virkningerne af hin. Det er i denne Retning at Anklagen går, og når man måske, hvis Talen var om en anden Mand, kunde have været berettiget til uden videre at stemple Tanken om en sådan Doppelthed som en Umulighed på Grund af vedkommendes Karakters prøvede Ærlighed, tror jeg ikke, efter hvad der i det hele foreligger om Hann. Sehested, at det kan være tilladeligt alene på dette Grundlag at frikjende ham. Jeg vil tvært imod sige, at hvis det virkelig med fuldkommen Sikkerhed kunde påvises, at han i Ulfeldts fuldstændige Frikjendelse har set en Fare for sig selv, måtte det ubetinget ligge nærmest at antage, at han underhånden havde bestræbt sig for at forhindre den eller i al Fald for at give Sagen en sådan Vending, at Ulfeldt blev uskadelig for ham. En sådan Antagelse vilde slet ikke udelukke, at han fra Begyndelsen af havde ment det ærligt med Intercessionen — i al Fald til et vist Punkt. Thi han kunde jo mulig have stået i den Tro, at Sverig vilde knytte sådanne Betingelser til Ulfeldts Løsgivelse, at denne ikke vilde medføre nogen Gene for ham eller for Frederik III., og først da han mærkede, at dette ikke vilde blive Tilfældet, kunde han have fattet den Beslutning ad hemmelige Veje selv at råde Bod derpå. Som jeg før har antydet, vide vi for lidt om Sehesteds Ytringer og Handlinger ved dette Tidspunkt udenfor hans officielle Optræden til i dem at kunne vente at finde noget afgørende Bevis for eller imod ham i denne Sag. Imidlertid

kan jeg ikke undlade at fremhæve det påfaldende i, at den Omstændighed, at Sehested udbad sig og fik Tilladelse til personlig at overbringe Fangerne Efterretningen om deres Benådning, blev Årsagen til, at ingen sådan Efterretning nåede til dem. Vistnok fremgår det af Breve fra Sehested af 6te Juli, at han da i nogle Dage havde været upasselig og måttet holde Sengen; men ligesom hans Sygdom i det hele sees at have været uden synderlig Betydning, således kunde han endnu den 6te diktere en hel Række Breve til Kjøbenhavn<sup>156</sup>. Og man forstår da ikke, at han, som måtte vide, med hvilken feberagtig Spænding Ulfeldt og Leonora Christina ventede på Meddelelser fra ham, ikke også den 6te (eller dog en af de nærmest følgende Dage) lod skrive til dem om det gunstige Udfald af deres Sag, hvilket jo havde været en Kjendsgjerning i al Fald siden den 5te Juli. Havde Sehested, før han søgte Sengen, udbedt sig Tilladelse til personlig at forkynde dem den eventuelle Benådning, måtte dog Sygdommen naturligt bringe ham til at afstå fra Udførelsen af denne Plan, hvis han virkelig mente dem det vel; thi han kunde jo ikke vide, hvor længe det kunde vare, inden han atter blev rask. Og udbad han sig først Tilladelsen efter at være bleven nødt til at holde Sengen, ser Sagen endnu mærkeligere ud. Jeg har før sagt, at jeg ikke vil drage nogen bestemt Slutning af, at den i det svenske Rigsråd refererede Ytring (ovfr. S. 433) om det usikre ved en fra Ulfeldts Side udstedt Revers er bleven overleveret på en sådan Måde, at man snarest må tro, at den er Sehesteds. Men selv om man blot lægger Forsinkelsen af Efterretningen om Benådningen til den i det mindste for mig iøjnefaldende Modstrid mellem Sehesteds offentlige Bestræbelser for Ulfeldt og hans private Interesser samt Kongens Ønsker,

synes der at måtte fremkomme et Facit, som ikke ser heldigt ud for ham. Jeg vil dog derfor aldeles ikke påstå bestemt, at Sehested virkelig var skyldig. Jeg vil indrømme Muligheden af, at hvad der nu synes at tale imod ham, med Tiden kan finde en for ham gunstigere Forklaring, og at Pufendorfs Anklage, der synes at støttes ved det her fremdragne, kan vise sig at være ugrundet. Men jeg vil da også fastholde, at det kun er en Mulighed, og at, om Anklagen ikke er bevist, er den — til Trods for hvad man i nyere Tid har gjort gjældende i modsat Retning<sup>157</sup> — heller ikke i noget virkelig væsentligt Punkt modbevist.

Pufendorf hentyder ikke i sit Skrift til, at Svenskere have haft Del i Forræderiet mod Ulfeldt og Leonora Christina. Mulig har han ikke erfaret noget derom, men sandsynligere er det vistnok, at han som svensk Historiograf har ment at burde fortie, hvad han kan have hørt i denne Retning. I det mindste må Mistanken om en Deltagelse i Forræderiet fra svensk Side ligge meget nær. Jeg tænker herved ikke blot i Almindelighed på det Had, Ulfeldt havde vakt imod sig hos så mange Svenskere, eller på den Fordel, Sverig kunde drage af hans Flugt ved Konfiskationen af hans Godser m. m., men jeg tænker på, at der lige fra Fredsforhandlingerne (ovfr. S. 412) til Forhandlingerne i Rigsrådet foreligger en Række bestemte Udtalelser, som vidne om, i hvor høj Grad mange af selve dem, der afgjorde hans Skjæbne, ønskede ham bort fra Sverig og til Dels endog under en Form, der meget minder om den Måde, hvorpå han virkelig kom bort. Frem for alt synes en Indgriben fra svensk Side at måtte forudsættes ved Episoden med Skibet, som sagdes at skulle føre ham og Leonora Christina til et andet Fængsel. Thi skjønt den »Ven«, der ved hin Lejlighed advarede Leonora

Christina, som alt berørt må være hævet over Mistanke, synes dog Skibets Kaptejn efter sit Svar at dømmes at have måttet være Medvider i et Komplot, og han kan næppe have modtaget sin Instrux fra andre end Landsmænd. Spørgsmålet om Hann. Sehesteds Brøde løses ikke herved, thi hans Deltagelse udelukkes ikke ved de andres Deltagelse. Tvært imod måtte der under alle Omstændigheder være Sandsynlighed for, at hvis han virkelig havde begået et Forræderi, måtte han have medskyldige blandt Svenskerne, idet han både med Hensyn til det, han ønskede sagt og gjort i modsat Retning af, hvad han offentlig arbejdede for, nødvendig måtte bruge fremmed Hjælp.

---

## Anmærkninger.

<sup>1)</sup> Brylluppet stod den 31te December 1615. Heri stemmer den ellers i flere Punkter lidet pålidelige Ligtale over hende (trykt i Bang's Saml. af nytt. Materier III, 294 flg.) med en Optegnelse af Kongen selv i hans Skrivkalender for 1615, hvilken Optegnelse haves i en Udskrift, tagen af Hannibal Sehested og bekræftet af ham, Korfits Ulfeldt og Hans Lindenov (Orig. i Gehejme-Arkivet, »Kirsten Munk«, Nr. 3). I det Aktstykke, hvori denne Optegnelse er indført, og som siden nærmere skal omtales, hedder det: »Udi Kong. Maj. Calendario Anno 1615 den 31. Decembris findes disse Ord med den salige Herres egen Hånd: Den 31. Decembris kom Jomfru Kirsten Munk til mig udi Ægteskab«. — Når det i Ulfeldt's Apologi (se J. Ziegler's tyske Oversættelse af Leonora Christina's Jammers-Minde S. 302—3) hedder, at Brylluppet »se fit en la presence d'une nombreuse assemblée, et assistance des principaux du Royaume, entre lesquels il avoit beaucoup des Senateurs du Royaume« (jvfr. også Histor. Tidsskrift V, 406) give disse Udtryk uden Tvivl en meget overdreven Forestilling om Handlingens Offentlighed. At der var Vidner til Stede — og deriblandt vel også en og anden Rigsråd — kan næppe betvivles, men ligesom for den større Almenhed Anerkjendelsen af Ægteskabet vistnok altid nærmest støttede sig til det Indtryk, man fik af Kongens Optræden over for hende, således synes endog i selve de Kredse, som fortrinsvis måtte tænkes at have været repræsenterede mellem Vidnerne, enhver personlig Erindring om Brylluppet at være udsluit endnu en Tid før Fru Kirstens Død (et Vidnesbyrd herom haves i nogle af Rigsrådet udstedte Aktstykker, som siden skulle omtales, især i en Skrivelse af 12. April 1652), hvad man næppe kunde tænke sig, hvis Ulfeldt's Ytring var korrekt.



<sup>2)</sup> I Følge Ligtalen over hende (Bang's Saml. anf. St. S. 295) var hun født den 6te Juli 1598.

<sup>3)</sup> Den Dato for Ludvig Munks Død, der angives i Ligtalen over Kirsten Munk: 14. Juli 1603, er urigtig. Han døde den 8. April 1602 (se Mummé: St. Knuds Kirke i Odense S. 307; jvfr. P. Hegelund's Kalenderoptegnelser).

<sup>4)</sup> Jvfr. Molbech's Udgave af Chr. IV.s egenhændige Breve I, 444, og Holberg: Danmarks Riges Hist. III, 582.

<sup>5)</sup> Holberg: Danmarks Riges Historie II, 889; Hammerich: Danmark under Adelsvælden III, 21.

<sup>6)</sup> Jvfr. Molbech i Historisk Tidsskrift III, 342.

<sup>7)</sup> Chr. IV.s egenhændige Breve, udg. af Molbech I, 443.

<sup>8)</sup> Jvfr. Werlauff i Histor. Tidsskrift III, 42.

<sup>9)</sup> Schlegel: Saml. z. dänischen Gesch. 2. Bd. I, 61; jvfr. Christian IV.s Dagbøger, ved Nyerup, S. XII, og Danske Saml. V, 58.

<sup>10)</sup> Nemlig de kongelige Kjøkkenskriver-Regnskaber og til Dels de kgl. Vinkjælder-Regnskaber (i Rentekammer-Arkivet). Hr. Kammerherre, Hofmarskal Løvenskiold har i sin Tid vist mig den Velvilje af sine Samlinger til Hofholdningens Historie at meddele mig flere, Leonora Christina's Historie vedkommende Notitser, som vare uddragne af de nævnte Regnskaber. Jeg har heraf taget Anledning til selv omhyggeligt at gjennebgå Hofholdningsregnskaberne for en temmelig lang Årrække, og skjönt altså min Gjennemforskning af dem strækker sig meget langt ud over de Enkeltheder, hvorpå Hr. Hofmarskallen havde henledet min Opmærksomhed, og jeg i Fortolkningen af flere af disse Enkeltheder afviger ikke uvæsentligt fra ham, føler jeg mig ham dog højlig forbundet, fordi han har givet mig Anvisning på en Kilde til Tidens Historie, som i flere Henseender, og især i Henseende til Fastsættelse af Kronologien, har en ikke ringe Betydning.

<sup>11)</sup> Se hendes af mig udgivne Selvbiografi (Danske Saml. 2. R. I, 142) og »Jammers-Mindet« 2. Udg. S. 13—14; jvfr. S. 18.

<sup>12)</sup> Jeg tænker særlig på Valdemar Christians Fødselsdag, der af Kongen henføres til den 26de Juli 1622 (Chr. IV.s Dagbøger, ved Nyerup, S. XII, Danske Saml. V, 58), medens det af de før omtalte kgl. Kjøkken- og Vinkjælder-Regnskaber med fuldkommen Sikkerhed fremgår, at Vald. Chr. var født i Slutningen af Maj eller Begyndelsen af Juni (uden Tvivl dog den 29de Maj). Det store Barsegilde (hvortil der i »Sjællandske Tegnelser« haves Indbydelsér af 1. Juli, uden at dog Anledningen bestemt nævnes) stod i Følge Regnskaberne — hvortil nu kan føjes Danske Saml. 2 R. VI, 31 — i Dagene fra

den 7. Juli (til hvilken Dag Indbydelsene lod) og til den 9de. (Allerede Hofmarskal Løvenskiold har set, at Kongens Angivelse af Fødselsdagen ikke kunde være rigtig. Den nærmere Bestemmelse af den tilhører mig selv).

<sup>13)</sup> Damernes Navne i Kjøkkenskriver-Regnskabet for 1. Maj 1621—22. Fru Arnfeldt's Fornavn står in blanco (der står vistnok snarest i Håndskriftet »Aendtfeld«; men på Grund af Slægtskabsforholdene og Analogier fra lignende Tilfælde antager jeg i hvert Fald, at Ordet ikke skal betyde Anefeldt (=: Ahlefeldt), men er en Fejlskrift for Arndtfeld). — Efter Vinkjælder-Regnskabet for Mikkelsdag 1620—21 synes Barselbesøgene først at være begyndte den 9de Juli. I Kjøkkenskriver-Regnskabet siges mere almindeligt, at de nævnte Damer, »som var og besøgte velb. Fru Kirsten, der hun var gåen i Barselseng her til Frederiksborg«, bespistes på Frederiksborg i Tidsrummet fra den 8de til den 15de Juli.

<sup>14)</sup> I Følge Vinkjælder-Regnskabet for 1619—20 besøgte Fru Ingeborg Arnfeldt Kirsten Munk, da denne 1619 lå i Barselseng på Skanderborg Slot.

<sup>15)</sup> Efter Vinkjælder-Regnskabet for 1620—21. En Jomfru Karen (Arnfeldt?), som både ved denne Tid og meget ofte ellers nævnes i Regnskaberne, synes at have hørt til Kirsten Munks — eller mulig hendes Moders — Husstand.

<sup>16)</sup> Jvfr., foruden Hofholdningsregnskaberne, et Brev fra Ellen Marsvin til Kongen af  $26/4$  1640 i Geh. Ark. (»Ellen Marsvin« Nr. 4) og Instrux for Iver Vind og Sten Beck til Forhor over Fru Ellen af  $11/5$  1640 (Kongens utrykte Breve).

<sup>17)</sup> Gjæsterne vare allerede til Dels ankomne den 18de. I Vinkjælder-Regnskabet nævnes som værende til Stede den 19de: Kongen, Prinsen, Rigens Råd, Landsätterne, Fru Kirsten, de fremmede Fruer, Jomfruer og andre »Opvartere«, Herremændene osv. Enkelte Adelsmænd nævnes særskilt: Oluf Parsberg, Otte Kruse, Ernst Normand. I »Sjællandske Tegnelser« (Gehejme-Arkivet) findes en Indbydelse til 7 Lensmænd (Otte Marsvin, Otte Brahe Pedersen, Peder Basse, Ernst Normand, Axel Urne, Knud Urne, Alexander Papenheim) om at indfinde sig på Frederiksborg den 19de August med deres Hustruer og »Fruentimmer«. Anledningen er lige så lidt nævnet i denne Indbydelse som i den til Valdemar Christians Døb (se Anm. 12), men der er Grund til at tro, at der gjordes en Forandring heri ved de særskilte Indbydelser.

<sup>18)</sup> De udhævede Udtryk ere tagne af Indbydelsen til en yngre Datter, Marie Kathrines Døb, udstedt 4de Juni 1628, fornyet (på Grund af Kongens Fraværelse første Gang) 19de

August s. A. Meget lignende Udtryk forekomme i Indbydelserne til Frederik Christians og Dorteia Elisabeths Dåb (både disse og hine i Sjællandske Tegnelser). Om Formularen jvfr. nu også Tr. Lünd i »Det nittende Århundrede«, Novbr. Decbr. Hefte 1876. S. 101. Jeg tager Anledning af denne Henvisning til én Gang for alle at bemærke, at som en større Del af nærværende Skrift allerede temmelig længe har været udarbejdet, således har særlig hele det første Afsnit allerede fra Sommeren 1875 af ligget fuldstændig færdigt til Trykken, og jeg har siden den Tid så godt som intet forandret i det.

<sup>19)</sup> Jvfr. ovfr. Anm. 12.

<sup>20)</sup> Danske Saml. 2. Række I, 142. — Datoen for Fru Ellens Afrejse af Kjøkkenskriver-Regnskabet 1621—22.

<sup>21)</sup> S. M. Gjellerup: Nogle Bemærkninger om Samfundsforholdene, især Opdragelsen, hos den danske Adel i Tidsrummet 1536—1660 (Histor. Tidsskr. 4. Række IV, 1 flg.). Jvfr. også Werlauff i Histor. Tidsskr. III, 50 flg.

<sup>22)</sup> Det turde dog være, at Gjellerup a. St. S. 4 noget for stærkt betegner det som en ligefrem tvingende Pligt for Forældrene at følge denne Skik. I det mindste lader der sig påvise ikke ganske få Undtagelser, selv i Tilfælde, hvor der ikke synes at have foreligget særlige Grunde til at afvige fra den.

<sup>23)</sup> Gjellerup a. St. S. 14.

<sup>24)</sup> Jvfr. bl. a., hvad der nedenfor siges om Sophie Elisabeth.

<sup>25)</sup> Histor. Tidsskr. III, 51; Gjellerup a. St. S. 8 Anm. 5. I det mindste med enkelte af Kongens Søkende synes Forholdet at have været det samme.

<sup>26)</sup> Af Kongens Kalenderoptegnelser; se Christian IV.s Dagbøger, ved Nyerup, S. 30 og 35.

<sup>27)</sup> Man kunde måske være tilbøjelig til at slutte af et af Christian IV.s Breve (Molbech's Udgave I, 364), at de først vare blevne sendte over til Mormoderen i en Alder af 3 År, men der er dog den største Sandsynlighed for, at de ved den Tid allerede havde været der én Gang. Disse Børn fødtes på Haderslevhus, hvor Kirsten Munk (i Følge et Kjøkkenskriver-Regnskab for Prinsens og Fru Kirstens Hofholdning fra 12te Februar 1626—1ste Maj 1627) lå fra 2den Juli til 30te August 1626, åbenbart kun i Anledning af Nedkomsten. Ellen Marsvin var der også hele Tiden tillige med nogle af Kirsten Munks ældre Børn og deres Hovmesterinde. Barselgildet stod den 27de August, og den 30te sees Prinsen og Kirsten Munk at være dragne »fra Haderslev og ud ad Lante Holsten« (K. M. rejste til Kongen, som lå ved Hæren i Nordtyskland), medens

der samme Dag udleveredes forskjellige Ting til Fru Ellen og Børnene »til kold Kjøkken fra Haderslev til Dalum«. Det synes heraf altså sikkert at fremgå, at Fru Ellen også har taget de to sidstfødte Børn med sig. 1627 kom de naturligvis med Mormoderen og de fleste af de andre Børn til Sjælland (mere herom nedenfor) og bleve så her, til Fru Ellen atter fik Lejlighed til at tage dem til sig i sit eget Hjem.

<sup>28)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 142.

<sup>29)</sup> Jvfr. »Danske Herregårde« 15. Bd. Christiansdal.

<sup>30)</sup> Lensbrevet er af 1. April (se Histor. Tidsskr. 3. R. 1, 319), men Forleningen begyndte først med 1. Maj. (fynske Registre).

<sup>31)</sup> Nemlig Marie Kathrine, som døde 1. September 1628, kun 3 Måneder gammel og på en Tid, da Ellen Marsvin i længere Tid havde opholdt sig i Kjøbenhavn.

<sup>32)</sup> I Hofholdningsregnskaberne (det vil sige: Vinkjælder-Regnskabet for 1620—21 og 1621—22 og Kjøkkenskriver-Regnskabet for 1621—22) nævnes allerede en Stund før Leonora Christinas Fødsel og Fru Ellens Ankomst til Frederiksborg i den Anledning som værende på Frederiksborg en Person »Barnet«, der efter Sammenhængen kun kan være en af Kirsten Munks Døtre (det nævnes f. Ex. flere Gange i Februar 1621). Da Anne Kathrine ved den Tid vistnok var hos Fru Ellen, kan der kun være Tale om Sophie Elisabeth, som altså af en eller anden ukjendt Grund er bleven hos Moderen. Dette Barn opføres så i Regnskaberne (dog med enkelte Afbrydelser) for hele dette og det næste År (1622) indtil en 14 Dags Tid til 3 Uger efter Valdemar Christians Døb. Da det forsvinder samtidig med Fru Ellen, som også havde været til Stede ved denne Lejlighed, er det vist utvivlsomt, at hun selv ved sin Bortrejse har taget Barnet med, og måske tillige den spæde Valdemar Christian. — Det kan endnu nævnes, at en kort Tid i Sommeren 1621, nemlig fra 21. August til 1. September incl. nævnes i Kjøkkenskriver-Regnskabet i Stedet for »Barnet« »Børnene«, hvilket uden Tvivl må forståes således, at Anne Kathrine (eller det Barn, der ellers var hos Fru Ellen) har aflagt et kort Besøg hos Forældrene. At det ikke kan være Leonora Christinas Fødsel, der har fremkaldt hin Flertalsform, fremgår dels af, at hun ikke nævnes tidligere, dels af, at Børnene i en så spæd Alder overhovedet ikke plejede at opføres i Regnskaberne. I det mindste er det hverken Tilfældet med Sophie Elisabeth eller Valdemar Christian.

<sup>33)</sup> Se forrige Anm.

<sup>34</sup>) Se Kongens Brev af 1. September 1625 (Christian IV.s Breve, ved Molbech, I, 136). To Breve, vedkommende Hovmesterindens Ansættelse, ere trykte anf. St. S. 218—19. De ere uheldigvis udaterede.

<sup>35</sup>) Se det første af de i forrige Anm. omtalte Breve.

<sup>36</sup>) Chr. IV.s Dagbøger, ved Nyerup, S. 127. Skolemesteren må iøvrigt være bleven afskediget ganske kort efter Striden med Hovmesterinden, da Enevold Randulff blev ansat som »Præceptor« for Børnene den 15. Oktober 1623.

<sup>37</sup>) J. F. Neikter: Legatio Joh. Skytte sen. in Daniam p. III, pag. 34; jvfr. Hammerich: Danmark under Adelsvælden III, 17.

<sup>38</sup>) Joh. Grundtvig: Meddelelser fra Rentekammerarkivet 1772. S. 187. Hans Navn var Melchior Schildt.

<sup>39</sup>) Chr. IV.s Breve, ved Molbech, I, 252.

<sup>40</sup>) At Fru Ellen også en Gang imellem tog nogle af Børnene med sig, når hun besøgte sine Venner i Omegnen af Dalum, og blandt andre Biskop Hans Mikkelsen i Odense, som stod på en meget fortrolig Fod både med hende og med Fru Kirsten, hvilken sidste han havde undervist i hendes Barndom, sees af Biskoppens Dagbøger (Saml. til Fyens Hist. V, 385, 401 o. fl.).

<sup>41</sup>) Selvbiografien i Danske Saml. 2. R. I, 142. Om Enevold Randulff har jeg samlet nogle Efterretninger i Danske Saml. a. St. S. 142 Anm. 4 og S. 230—31; jvfr. nu også Joh. Grundtvig: Meddelelser fra Rentekammerarkivet 1872. S. 186. Det kan tilføjes, at Kongen, som allerede tidligere på forskjellig Måde havde vist, at han satte Pris på denne Mand, gjorde hans Bryllup på Kjøbenhavns Slot den 6te Januar 1628 (se Kjøbenhavns Slots Vinskjænks Regnskab 1627—28).

<sup>42</sup>) Danske Saml. a. St. S. 142.

<sup>43</sup>) Selv ikke, når man regner Prins Christians Hofholdning med. Thi for ikke at tale om, at han besøgte Faderen ved Hæren, lå han stadig på Rejser omkring i Landet selv og tog snart Ophold på et af de kongelige Slotte, snart på et andet.

<sup>44</sup>) Således i 1625, da hun rejste hjem i Slutningen af August, men kom tilbage igjen i September (Chr. IV.s Dagbøger, ved Nyerup, S. 139 og 142), og i 1626, da hun tilbragte Juli og August Måned på Haderslevhus (se ovenfor Anm. 27).

<sup>45</sup>) I det mindste så vidt man tør slutte af Dateringen af hans Breve i »Fynske Tegnelser« og »Ausländische Registrant«. At man iøvrigt må være varsom med at drage Slut-

ninger med Hensyn til Kongens Opholdssted af Dateringen af de egentlige Kancelliskrivelser, er en Erfaring, som vist mange foruden mig have gjort.

46) I Følge de kgl. Konditor- og Hofapotheker-Regnskaber f. 1627—30 (Rentek.-Ark.) var Ellen Marsvin endnu på Dalum den 11te Oktober, da Frederik Christian († 17. Juli) blev begravet. Den 12. Oktober indpakkedes i Følge de nævnte Konditor-Regnskaber forskjellige spiselige Sager til Fru Ellen, åbenbart i Anledning af hendes Afrejse. — At Fred. Chr.s Begravelse foregik den 11. Oktober, og ikke som først bestemt den 9. September (Hist. Tidsskr. 4. R. III, 589) bekræftes af Håndskriftet Nr. 874 Fol. i Gl. kgl. Saml. (kgl. Bibl.). Kongens Brev om Opsættelse af Begravelsen, er af 1. September og haves i Sjællandske Tegnelser. Begravelsen fandt Sted i St. Knuds Kirke i Odense, men Liget førtes siden til Roskilde Domkirke. (Se utr. Brev fra Chr. IV. til Korf. Ulfeldt af 21/5 1642; jvfr. Marmora Danica I, 9; H. Behrmann: Grundrids af Roeskilde Domkirke. 1815. S. 102).

47) Om Fru Ellens Afrejse fra Dalum og Fru Kirstens Medvirkning derved haves udførlige Oplysninger i Kongens Instruktion til et Forhør over Kirsten Munk af 1. April 1635 (Kongens orig. Breve i det kgl. Bibl.) samt i selve Akten over dette Forhør (Geh.-Ark. »Kirsten Munk« Nr. 14); jvfr. Suhm's Nye Saml. I, 125—26. Det fremgår deraf, at Fru Ellen virkelig på Grund af Krigsuroighederne ønskede på nogen Tid at forlade Dalum. Men Datteren, som både vilde fremskynde hendes Afrejse og forhindre hende fra at komme tilbage igjen — fordi, som Kongen siger, »Moderen lastede hendes Procedure med Rhingreven, og hun vilde have Rhingreven ind i det Kammer, som Moderen lå inde«, — fremstillede Sagen således for Kongen, som om Fru Ellen overhovedet var kjed af Lenet, og omvendt fortalte hun Moderen, at Kongen ønskede at give Lenet til Frants Rantzau, og at han gjerne så, at hun afgav det. Følgen blev da virkelig, at Fru Ellen drog bort, og at Lenet så blev hende opsagt. — I Følge denne Opsigelse fratrådte Fru Ellen Lenet den 1. Maj 1628, men hun fik det igjen 1. Maj 1629 (Lensbrevet af 6. August d. Å.) og beholdt det så til 1. Maj 1639, da Valdemar Christian fik det (Lensbrevet af 13. November 1639); se »Lensbrevene« og »Registerbøgerne« i Geh.-Ark.

48) I Kjøbenhavns Slots Vinskjænk's Regnskab fra Mikkelsdag 1627—1628 nævnes Fru Ellen og »Børnene« som bospiste på Kjøbenhavns Slot fra 22de Oktober 1627 og så langt som Regnskabet går (for Fru Ellens Vedkommende dog med en Afbrydelse i Decbr. 1627—Januar 1628; Regnskabet for det

følgende År mangler). Også i de Anm. 46 omtalte Konditor-Regnskaber nævnes hun og Børnene første Gang på Kjøbenhavns Slot den 22de Oktober 1627.

<sup>49)</sup> I det i forrige Anm. omtalte Vinkjælder-Regnskab omtales Kongen som bospist på Kjøbenhavns Slot i Ugen 18.—25. November. Om han har spist der hele denne Tid, kan ikke afgjøres. Først fra 15. December af sees han i længere Tid at have ligget på Kjøbenhavns Slot (mere herom Anm. 90). — Iøvrigt holdtes der i denne Periode også på en Måde Hof under hans Fraværelse fra Kjøbenhavns Slot, idet dels Prins Christian dels Statholderen Frants Rantzau ofte gjorde Honneurs på Slottet for fremmede Gjæster.

<sup>50)</sup> Chr. IV.s Breve, ved Molbech I, 445.

<sup>51)</sup> Så meget mere krænkende måtte det være for ham, da der ikke længe efter disse to Børns Afrejse fremkom et Rygte om, at han havde sendt en stor Sum Penge med dem til Holland. Han ytrer sig således herom: »Hvor de [Pengene] udi Skibet haver været sat, må Jens Bille og Knud Ulfeldt vide. Jeg véd deraf intet. Mens det kommer jeg ret vel i Hu, at den Tid Børnene blev hendsendt, da havde hverken jeg eller Kirsten så mange Penning, som vi kunde sende med Børnene til at fortære dem frem med«. (Breve, ved Molbech I, 290—91.)

<sup>52)</sup> Se Leonora Christinas Selvbiografi (Danske Saml. 2. Række I, 146). I Brevet, hvorved Elisabeth Augusta 1629 kaldtes hjem fra Sverig, beråber Kongen sig ligefrem på Krigens Ophør (Adlersparre: Historiska Samlingar III, 95—96), og også uden dette vilde selve Tiden, da både hun og de andre Børn kaldtes tilbage, være betegnende.

<sup>53)</sup> Om Kirsten Munks Forhold til Børnene se bl. a. Chr. IV.s Breve, ved Molbech, I, 444 og Suhm's Nye Saml. I, 129—30 og 132.

<sup>54)</sup> Foruden ikke få Breve fra Grev Ernst Casimir og hans Gemalinde til Kongen og Kirsten Munk, hvilke opbevares i Samlingen »Oranien-Nassau« i Geh.-Ark., haves en Række Breve fra Chr. IV. til Greven og til Grevinden i »Ausländische Registrant« (Geh.-Ark.). Af disse Kongens Breve handler dog kun et ganske enkelt om Børnene. Skjønt jeg ikke selv tillægger det videre Betydning, kan det dog anføres, at man af »Kjökkenregnskab over Prinsens Hofholdning fra 1. Maj 1627—16:8« ser, at 2 af Kongens Børn med Kirsten Munk den 20. og 21. August have besøgt Forældrene i Rendsborg; da jeg, uagtet megen Eftersøgen, ikke har kunnet finde noget om, når Afrejsen fra Danmark fandt Sted, tør jeg heller ikke nægte, at dette Besøg kan have stået i en vis Forbindelse

dermed. I al Fald kan man dog af et Brev fra Grev Ernst Casimir til Chr. IV. af 7/17 September (Geh.-Ark. »Oranien-Nassau«) slutte, at Børnene ikke dengang vare komne til Holland.

<sup>55</sup>) Grevinden plejer i sine Breve at bruge gammel Stil, men bemærker det så rigtignok også udtrykkeligt, hvilket ikke er Tilfældet i nærværende Brev. At Dateringen her kunde være efter ny Stil (altså = 16. Oktbr. gl. St.), får måske en Slags Rimelighed ved det i næste Anm. omtalte Brev af 29. Oktober gl. St., hvori Grevinden flere Gange henviser til det Brev, hun »letztmal« har skrevet til Fru Kirsten, og som ikke er Brevet af 26. Oktober. Thi det synes dog lidt usandsynligt, at der skulde ligge et Brev mellem disse to, hvis det første var skrevet kun 3 Dage før det andet. — Det bemærkes én Gang for alle, at alle de her og i det følgende omtalte Breve fra Grevinden og hendes Mand findes i den før nævnte Samling »Oranien-Nassau« i Geh.-Ark.

<sup>56</sup>) Brevet er (ligesom det forrige) skrevet i Haag, den 29. Oktober gl. St., men uden Angivelse af År.

<sup>57</sup>) »viel lindtwan«.

<sup>58</sup>) »den dem helt man hier zu landte viel von«.

<sup>59</sup>) »schlicht vnd rendtlich«.

<sup>60</sup>) I Begyndelsen af Brevet står en Sætning, som vistnok er fejlskreven, men som, hvis jeg fortolker den rigtigt, endnu utvetydigere end noget andet Sted synes at have skullet hentyde til Børnenes dårlige Forsyning. Idet nemlig Grevinden siger, at hun ikke tvivler på, at Arrangementet med Pengene har Fru Kirstens Bifald, tilføjer hun: »den D. L. kinderen von alles von thun haben«. Jeg tænker mig nemlig, at hun har villet skrive »von nöthen haben« (men har sammenblandet det med Udtrykket: Noth thun), og Meningen er da: thi Eders Kjærligheds Børn trænge til noget af alt. — Grevinden skriver i det hele overmåde slet tysk.

<sup>61</sup>) Hertug Frederik kom i de sidste Dage af Januar eller de første af Februar til Ernst Casimir og omtales som værende sammen med Valdemar Christian og Sophie Elisabeth (der til Dels nævnes ved Navn) i flere Breve fra Greven og hans Gemalinde. Således i Brev fra Sophie Hedvig til Kongen af 3. Februar gl. St. og i Breve fra Ernst Casimir til samme af 4/14 Februar og 27. Februar gl. St.; jvfr. Slange's Chr. IV., durch Schlegel, 3. Buch, Anm. 405. Når jeg tidligere (Danske Saml. 2. R. I, 143, Anm. 2) har udtalt, at Grevindens Brev handlede om Valdemar Christian og hans to Søstre, beror dette på en Misforståelse af mig; der tales om Hertug Frederik



(»Prinsen«) og hans to Halvsøskende (»Kongens to andre Børn«).

<sup>62)</sup> Også Greven af Thurn omtaler i et Brev af  $\frac{24. \text{ Februar}}{6. \text{ Marts}}$  1628 Kongens Børn i Leeuwarden, se Slange's Chr. IV. durch Schlegel, 3. Buch, Anm. 384.

<sup>63)</sup> At han og Greven af Thurn (som også Hertug Ulrik) rejste hjem sammen, sees af N. v. Wassenaer: Historisch verhael aller gedenkwaerd. geschied. Bl. 48 v.; jvfr. Slange's Chr. IV., durch Schlegel, 3. Buch, Anm. 384. De vare i Sundet den 12te April (Danske Saml. 2. Række III, 380 Anm. 3), og i Følge Kjøbenhavns Slots Vinskjænks Regnskab f. 1627—28 bespistes Hertugerne Frederik og Ulrik samt Greven af Thurn første Gang efter deres Hjemkomst på Kjøbenhavns Slot den 18. April.

<sup>64)</sup> Kongen, som i Slutningen af Marts og Begyndelsen af April havde ledet en krigerisk Expedition til Fernern, Eckernförde osv. (Jahn: Chr. IV.s Krigshistorie II, 390 flg. — Jahn bruger altid »ny Stil« i sine Tidsangivelser), var den 11. April, gl. St., kommen til Dalum og rejste derfra igjen den 17de (Saml. til Fyens Historie osv. V, 412—13). I Følge det i forrige Anm. nævnte Vinkjælder-Regnskab spiste han på Kjøbenhavns Slot den 22. April og nærmest følgende Dage.

<sup>65)</sup> Som hendes Lærer for en Del af den Tid, hun boede på Kjøbenhavns Slot, nævnes Mag. Georgius Hahn, der var ansat 31. December 1627 og afskedigedes 21. Maj 1628; jvfr. Danske Saml. 2. R. I, 143 (ved en Trykfejl står her  $31\frac{1}{2}$  i Stedet for  $31\frac{1}{12}$ ) og Joh. Grundtvig: Meddel. fra Rentekammerark. 1872. S. 187.

<sup>66)</sup> Kopi af Reversen — ligesom af Ventebrevet — i Sjællandske Registre (Geh.-Ark.). Det ovenfor anførte Stykke af Reversen har jeg tidligere aftrykt bogstavret i Danske Saml. 2. R. I, 144 Anm., hvor man også vil finde nogle flere Oplysninger samlede om Hasebard.

<sup>67)</sup> I Følge de kgl. Konditor- og Hofapotheker-Regnskaber f. 1627—30 blev der den 9. Maj udleveret forskjellige Specerier »Zur Fräwlein Eleonara (!) Reisse Vndt Schieffs Küchen Behuff Nach Hollandt . . Auff eine Woche«. Det må dog tilføjes, at i et Brev fra den svenske Agent i Helsingør, Jon. Bureus, af 15. Maj (Afskrift i Allen's Papirer Nr. 5 på det kgl. Bibl.) omtales som et Rygte, at »nogle af Fru Kirstens Børn« med det første skulle sendes til Holland, og hertil knytter sig en Relation fra samme af 27. Maj (smsteds), hvori det hedder, at her på Reden (o: ved Helsingør) ligger et stort Orlogskib af Kongens, som »äfvén« skal til Holland og videre med Palle Rosenkrands, og »med samme Skib forsendes også

Fru Kirstens ældste Datter til Holland«. At der nu virkelig kan have været talt om, at også Anne Kathrine skulde sendes til Holland, lod sig vel tænke. Men rimeligere synes det mig, at der her foreligger en Forveksling mellem Anne Kathrine og Leonora Christina, og hvis dette forholder sig så, er der så meget mere Grund til at gjøre opmærksom på, at Bureus's Kundskab om Forholdene ved Hoffet i det hele var temmelig mangelfuld, og at hans Efterretninger i al Fald ofte kom så langt bag efter Begivenhederne selv, at man ikke af de omtalte Aktstykker kan drage nogen bestemt Slutning med Hensyn til Leonora Christinas virkelige Afrejse. Også ved denne Lejlighed sees det iøvrigt, at der gik Rygter om, at en betydelig Sum Penge skulde sendes ud af Landet.

<sup>68)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 143—45.

<sup>69)</sup> At Sophie Elisabeth bl. a. også var ilde lidt af Bedstemoderen, synes at fremgå deraf, at da Fru Ellen nogle År senere gjorde en testamentarisk Disposition (?), hvorved navnlig Anne Kathrine og Leonora Christina (egentlig: Korfits Ulfeldt) betænkte meget rigelig, forbigik hun ganske Sophie Elisabeth og gav hende ikke »en Knappenåls Værd« (Brev fra Chr. IV. af 30. Januar 1633). Fru Ellen vilde heller ikke 1634 komme til hendes Bryllup (Suhm's Nye Saml. I, 111).

<sup>70)</sup> Om Børnenes Fremskridt taler Grevinden i et Brev til Kirsten Munk, dat. Groningen 29. December (gl. St.) 1628, og i et eller måske flere, som Schlegel har kjendt (se hans Udg. af Slange III, Anm. 413), men som jeg ikke har fundet. I det først nævnte Brev forekommer Bemærkningen om Hasebards Duelighed, som jeg tidligere har meddelt bogstavret i Danske Saml. 2. R. I, 141. Hos Schlegel, som også omtaler, at Grevinden roser Bornene for deres »Gestalt und Annehmlichkeit«, findes Ytringen om deres Fremgang i det franske Sprog.

<sup>71)</sup> Således siges der i et Brev fra Grev Ernst Casimir til Kongen af 26. September (gl. Stil?) 1628. Det er trykt i Danske Saml. 2. R. I, 217—18. I Grevindens tidligere nævnte Brev af 29. December 1628 (gl. St.) taler hun om, hvor meget Leonora Christina er bleven medtaget af Kopperne; dog håber hun, at Barnet endnu vil »Viel Verwinnen durch die Jungheit«; som Grevinden hører, har hun »von die böste art Von kinder bocken gehatt« (se Danske Saml. a. St. S. 146).

<sup>72)</sup> Selvbiografien i Danske Saml. a. St. S. 145—46.

<sup>73)</sup> Han var Ernst Casimirs næstældste Søn, født 1613.

<sup>74)</sup> Det i Anm. 71 omtalte Brev af 26. September 1628.

<sup>75)</sup> Brevet er det i Anm. 70 og 71 omtalte af 29. December 1628.

76) Chr. IV.s Breve, ved Molbech, I, 344—45. Selve det færdige Brev, som er sat i Stil af Fr. Gynther, er også dateret 15. Maj. Det findes i »Ausländische Registrant«. Kongen takker for Opholdet og for, at Greven og Grevinden have ladet hans Børn således opdrage og undervise, »dass es von allen, so von dar kommen, und sie gesehen, uns hochlich geruhmet worden«. I Brevet er ikke, således som det af Kongen først var påtænkt, Grevindens Datters Død nævnet som en medvirkende Grund til, at Børnene kaldtes hjem.

77) Se Adlersparre: Historiska Samlingar III, 88—89 og 93—96; Chr. IV.s Breve, ved Molbech I, 351—52. At slutte af et Brev fra den svenske Agent J. Bureus af 3. September 1628 (Allen's Papirer Nr. 5 på det kgl. Bibl.) skulde man tro, at hun endnu dengang ikke var kommen til Sverige, eftersom det hedder, at den svenske Dronning har »lovet« at tage en Datter af Fru Kirsten til sig. Efter hvad der er sagt (Anm. 67), komme dog Bureus's Meddelelser om det danske Hof ikke sjældent temmelig langt bag efter Begivenhederne selv. Iøvrigt mener Bureus, at Fru Kirsten sender sine Døtre ud af Landet for derved at søge »Gunst og Venskab hos fremmede Herrer, efter- som hun her har mange Uvenner«. Som en af disse nævnes den udvalgte Christian V., »ändock han mäkta simularar«.

78) Kirsten Munk sagde det selv til den svenske Resident i Danmark, Fegræus, se Adlersparre a. St. S. 100 og 103.

79) Se bl. a. Adlersparre a. St. S. 90, 116 o. fl. St.

80) Se Gustav Adolfs Ytringer i et Brev til Fegræus af 22/6 1629 (Adlersparre a. St. S. 95).

81) Gustav Adolf siger det selv, og det bekræftes fra flere Sider, se Adlersparre a. St. S. 95, 100, 102—3; jvfr. Chr. IV.s Breve I, 343 Anm. 1. Fegræus synes at mene, at Grunden, hvorfor hun vilde have Anne Kathrine bort, var, at hun var utilfreds med Forbindelsen mellem hende og Frants Rantzau. Et Brev fra Chr. IV. angående den påtænkte Rejse er trykt i Molbechs Udgave af hans Breve I, 342—43; om et andet tales a. St. S. 3 8.

82) Adlersparre a. St. S. 88.

83) Grev Ernst Casimirs Svar på Kongens Brev, hvorved Børnene kaldes hjem, er dateret fra Lejren for Hertogenbosch den 26/16 Juni 1629. Den 15. Juli melder Fegræus fra Helsingør, at Børnene »uthi förgår« ere ankomne her (Adlersparre, a. St. S. 113). Allerede den 5. Juli havde han troet, at de vare komne, men det viste sig at være en Fejltagelse. — Der haves et Regnskab (Rentek.-Ark., Gesandtskabs- og andre Regnskaber) af Hasebard, hvori opføres en Del Foræringer, som han ved Afrejsen fra Holland på Kongens Vegne gav til forskjel-

lige Personer ved det grevelige Hof i Leeuwarden, og det sees deraf bl. a., at Hovmesterinden fik 200 Speciesdaler, Lægen, der plejede Børnene i deres Sygdom, en Pokal til 35 Sp. Dl., »den franske Pige« 12 Sp. Dl., Dansemesteren det samme, osv. Selve Udgifterne for Opholdet bleve ikke betalte før senere, dog som det synes ikke på Grund af nogen Forsømmelighed fra Kongens Side (jvfr. Udg. af hans Breve I, 345). Først med et Brev fra Axel Arnfeldt, dateret Haag <sup>22</sup>/<sub>6</sub> 1630 (Geh.-Ark. »Holland« Nr. 53) får Kongen tilsendt Ernst Casimirs Regning for Hertug Frederiks, Valdemar Christians og Leonora Christinas Ophold. Summen nævnes ikke i Brevet, men Arnfeldt skriver: »ellers synes mig Taxten at være høj nok, dog alting er her udi ulige højere Pris end i Danmark«. (Dr. phil. J. A. Fridericia har gjort mig opmærksom på dette Brev).

<sup>84</sup>) Iøvrigt varede det næppe meget længe, før de to yngste Børn kom bort fra Hjemmet, thi allerede den 15. Juli skriver Kongen (som da havde været fraværende fra Sjælland et Par Måneder) til Fru Kirsten om at sørge for, at Tvillingerne blive sendte over til hendes Moder, når denne får Lejlighed til at tage imod dem (jvfr. ovenfor Anm. 27). I hvert Fald fra 15. November af sees de at have været på Dalum (Saml. til Fyens Hist. VI, 128 flg.). — Når Molbech synes at mene (Chr. IV.s Breve I, 392), at Fru Kirsten og hendes Børn levede adskilte fra hverandre i Sommeren 1629, fordi de sidste boede på Kronborg (se bl. a. Nyt hist. Tidsskr. III, 309) er dette en Fejltagelse; thi af de tidligere omtalte kgl. Konditor- og Hofapotheker-Regnskaber for 1627—30 sees det, at foruden »Frøkerne« også Fru Kirsten selv hele Sommeren havde sin Husholdning på Kronborg (at hun en enkelt Gang rejste til Kjøbenhavn, betyder jo intet), ligesom hun også her lå i Barselseng i September Måned (Adlersparre a. St. S. 134). Først efter den store Brand, som brød ud på Kronborg Natten mellem den 24. og 25. September, flyttede både Moderen og Børnene til Frederiksborg (Chr. IV.s Kalenderoptegnelser for 1629 i Danske Saml. V, 69).

<sup>85</sup>) »Deduktionen mod Fru Ellen Marsvin« i Suhm's Nye Saml. I, 130—31.

<sup>86</sup>) Grev Otto Ludvig hørte til den Kyrburgske Linie af Slægten. Også ham kan man en enkelt Gang i danske Regnskaber o. lign. finde kaldet Greve af Salm. Nogle Oplysninger om ham, dog med enkelte Unøjagtigheder, haves i Molbech's Udgave af Chr. IV.s Breve I, 303 Anm. 1.

<sup>87</sup>) Chr. IV.s Breve, ved Molbech, II, 32 (Suhm's Nye Saml. I, 107); den ovenfor Anm. 47 omtalte Instrux til et

Forhør over Fru Kirsten af  $\frac{1}{4}$  1635, samt selve Forhørsakten; jvfr. Udtog af Chr. IV.s uudg. Skrivkalendere, ved Bricka, under 8. November 1626 (Danske Saml. 2. R. III, 378).

<sup>88)</sup> Historien med Jens Boldmester (Suhm's Nye Saml. I, 124—25 o. fl. St.) tilhører denne Tid (se især Kongens Instrux til et Forhør over Fru Kirsten af  $\frac{1}{4}$  1635).

<sup>89)</sup> Kongen taler oftere om hans Kammer på Dalum og hvad der foregik; jvfr. også ovenfor Anm. 47. I et Forhør, som holdtes  $\frac{23}{3}$  1635 over Karen Bang i Middelfart (Geh.-Ark. »Kirsten Munk« Nr. 15) i Anledning af et Brød, som Kirsten Munk havde ladet bage, og hvori hun efter Kongens Mening havde blandet Stoffer, som skulde drage Rhingrevens Hu til hende, omtaler Karen Bang, hvorledes Rhingreven en Dag, da Kongen var rejst ad Assens til, tilbragte hele Tiden hos Fru Kirsten. Når han gik om Aftenen, kunde hun ikke sige, da han »havde sin Gang gennem Porten«. Dette kunde måske synes at tyde på, at han i det mindste dengang ikke lå på Gården selv, men det behøver dog ikke nødvendig at ligge deri, og idet Karen Bang tillige hentyder til Fru Kirstens højtfrugtsommelige Tilstand, er det næsten sikkert, at der just er Tale om en Tid, da Rhingreven bestemt vides at have boet på Dalum (se Anmærkning 91). — At Rhingrevens Regiment havde Kvarter i Omegnen, sees af Jahn: Chr. IV.s Krigshistorie II, 541—42; jvfr. Adlersparre: Histor. Saml. III, 71.

<sup>90)</sup> Da det i det hele ikke er ganske let at få Enkelthederne i den her skildrede Begivenhedsrække nøjagtig kronologisk bestemte, skal jeg give nogle Oplysninger om Kongens og Fru Kirstens Opholdssteder i Slutningen af 1627 og Begyndelsen af 1628. Kongen rejste i Begyndelsen af November 1627 fra Dalum til Antvorskov i Anledning af Herredagene i Slagelse, og fraregnet et kort Ophold i Kjøbenhavn i anden Halvdel af Månedens (ovenfor Anm. 49) synes han væsentlig at have ligget på Antvorskov indtil 3. December, da han drog til Dalum (Breve I, 291 flg.; Danske Saml. 2. R. III, 381). Herfra tog han igjen den 10de over Låland til Kjøbenhavn, hvor han spiste på Kjøbenhavns Slot første Gang den 15. Decbr. og derefter (dog med hyppige Afbrydelser på en enkelt eller et Par Dage, af hvilke nogle tilbragtes på Rosenborg) lige til den 26. Januar 1628 inkl. (Kjøbenhavns Slots Vinskjænk's Regnskab 1627—28). Endnu 27. Januar og 9. Februar sees han dog at have været i Kjøbenhavn, og 12. Februar indpakkede forskjellige Sager til ham i Anledning af et 14 Dages Stotog (Konditor- og Hofapotheker-Regnsk. 1627—30). Derefter følger så i Marts Forberedelsen til og Udførelsen af Expeditionen til Femern, Eckernförde og Kiel. — Om Fru Kirsten var med

på Antvorskov i November 1627, kan ikke så lige afgjøres, men det er lidet sandsynligt, da hun sees ikke at have været med Kongen på hans Udfugt til Kjøbenhavn i samme Måned. Hun er rimeligvis bleven på Dalum til henimod Jul og spiste i al Fald første Gang på Kjøbenhavns Slot den 19. December, samme Dag som Rhingreven, med hvem hun formodentlig er kommen. På Kjøbenhavns Slot bespistes hun så (på et Par Dage nær i Begyndelsen af Januar) indtil den 22. Januar inkl.; Rhingreven ligeledes til den 23. Januar (Vinskjænkens Regnskab). Den 7. Februar ankom hun til Dalum og synes at være bleven der hele Tiden til 21. April, da hun rejste til Kjøbenhavn igjen (Saml. til Fyens Hist. V, 410—13). Af det kgl. Konditor-Regnskab 1627—30 sees, at »Hoflageret« tog fra Kjøbenhavn til Fyn i anden Halvdel af Januar 1628. Rimeligvis er da Rhingreven taget med. At han tilbragte i det mindste nogen Tid på Dalum, kan bl. a. sluttes af, at han og Fru Kirsten den 7. April kom til Odense sammen (Saml. til Fyens Hist. V, 412), og bekræftes også ved et Brev fra den svenske Agent Jon. Bureus til Kantsler Oxenstjerna af  $12/3$  1628 (Allen's Papirer på det kgl. Bibliothek Nr. 5). Den 11. April kom Kongen til Dalum og rejste igjen derfra den 17de (Saml. til Fyens Hist. V, 413). Han spiste på Kjøbenhavns Slot den 22. April, Rhingreven ligeledes den 25., og Fru Kirsten den 26. (Vinskjænkens Regnskab 1627—28).

<sup>91)</sup> At dette f. Ex. gjælder Historien med, at hun lod Rhingreven bære op i hans Seng af sine Piger, fremgår af, at hun i Forhøret på Boller  $2/4$  1635 udtalte, at hun dengang »redte hel fremmelig til Barsel«. Thi da hun først nedkom den 29. Maj 1628, vilde hint Udtryk ikke kunne bruges om hendes Tilstand i 1627. Når dette står fast, kan iøvrigt Tiden for hin Tildragelse bestemmes endnu nærmere, idet hun også siger, at Kongen dengang selv var på Dalum. Thi i 1625 var Kongen næppe mere end én Gang sammen med Fru Kirsten på Dalum, nemlig i Dagene fra 11.—17. April (se forr. Anm.), og i al Fald stemmer Tiden for dette hans Ophold fortræffeligt med Efterretningen om Fru K.s Tilstand. — Om Fru Kirstens Forhold på Dalum se iøvrigt Suhm's Nye Saml. I, 103 (Chr. IV.s Breve II, 32) og 125.

<sup>92)</sup> I Følge Sjællandske Tegnelser (Geh.-Ark.) fik Bisperne Brev om at tilholde Præsterne i deres Stift, »at de iblandt andet gjøre deres Bønner af Prædikestolen for vores elskel. Gemal Fru Kirstina, Grevinde til Slesvig og Holsten etc., og de kongelige Børn så og det ganske kongelige Hus. Dat. Dalum den 12. Oktobris Ao. 1627«. Ved de kongelige Børn forståes efter Datidens meget bestemte Skrivebrug kun Kongens Børn

med Kirsten Munk. — Når Schlegel i sin Oversættelse af Slange (3. Buch Anm. 32; jvfr. Suhm's Nye Saml. I, 101) siger, at der første Gang blev bedt for Fru Kirsten fra Prædikestolen <sup>28</sup>/<sub>9</sub> 1629, er dette altså en Fejltagelse. Selve Bønnens Ordlyd gjengives bl. a. i Hofman's Danske Adelsm. III, 225 Anm. d.

<sup>93</sup>) Iøvrigt blev denne Foranstaltning med Kirkebønnen ingenlunde optaget med Bifald overalt. Fru Kirsten, der, efterhånden som Historierne med Rhingreven kom ud blandt Folk, blev Gjenstand for almindelig Foragt, var allerede i Forvejen ilde lidt af mange, vistnok især fordi man tillagde hende en uheldig Indflydelse på Kongens Handlinger (jvfr. også Chr. IV.s Breve I, 290), og efter hvad den hollandske Agent Carel van Cracou beretter i et Brev til Generalstaterne af <sup>13</sup>/<sub>11</sub> 1627 (Allen's Papirer Nr. 8, på det kgl. Bibl.), gav Uviljen sig meget tydelig Luft ved den nævnte Lejlighed: »in plaets van gebeden hoort men vloecken ende detestatie».

<sup>94</sup>) Iøvrigt varierer denne Titel (som også for Børnenes Vedkommende) således, at hun også kaldes Grevinde til Slesvig alene eller til Holsten alene eller, hvad der måske er det alleralmindeligste, til Slesvig Holsten (for Børnenes Vedkommende se Adlersparre III, 95; Marmora Danica I, 9, o. fl. St.). At Kirsten Munk ikke havde fået noget særligt Brev på sin Titel, fremgår af hendes egen Tilstæelse, da Frederik III. 1657 lod Sagen undersøge, se Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 581 flg.

<sup>95</sup>) Det fremgår bl. a. af, at Børnene allerede tidligere på Året kaldtes Grever og Grevinder (se således Saml. til Fyens Hist. V, 401, 403, 407; Chr. IV.s Breve om Christian Frederiks Begravelse af <sup>25</sup>/<sub>7</sub>, 4. s osv. i Sjællandske og Fynske Tegnelser); i det Side 18 omtalte Brev af 26. Oktober 1627 fra Grevinden af Nassau til Kirsten Munk tituleres denne »Comtesse de Schleswig.« I det mindste for Valdemar Christians Vedkommende gjorde Kongen Forsøg på at få hans Titel bekræftet af den tyske Kejser (se hans trykte Breve I, 397), og at det virkelig lykkedes, idet Vald. Chr. 1630 blev tysk Rigs greve, sees bl. a. af en Kvittering, som denne udstedte <sup>23</sup>/<sub>5</sub> 1646 i Anledning af Tilbagegivelsen af hans Grevediplom, som Universitetet havde opbevaret for ham (Orig. i Geh.-Ark. »Valdemar Christian«); jvfr. J. A. Fridericia: Danmarks ydre polit. Historie 1629—1635, S. 146; Holberg: Dmks. Riges Historie III, 583; Slange, Chr. IV. S. 694. Døtrene synes derimod ikke at have fået en sådan Bekræftelse; i det mindste kunde de i en senere Tid ikke bevise det; se Holberg a. St.

97) Jvfr. ovenfor Anm. 90. Af det ofte omtalte Vinskjænk-Regnskab fremgår, at Rhingreven spiste på Kjøbenhavns Slot fra 25. April til 12. Maj, derefter fra 19. til 28. Maj, fra 20. Juni til 18. Juli. Fru Kirsten, som den 29. Maj var nedkommen med en Datter (Marie Kathrine), lå på Slottet hele denne Tid. At Rhingreven iøvrigt til Dels gjorde Tjeneste som en Slags Hofmarskal i hin Tid, synes at fremgå af Adlersparre: Hist. Saml. III, 71; jvfr. Chr. IV.s Breve I, 310.

98) Om Opholdet på Kronborg se bl. a. Suhm's Nye Saml. I, 109, 113, 116—17, 126, samt Chr. IV.s Instrux til et Forhør over Fru Kirsten af  $\frac{1}{4}$  1635. Det er meget betegnende, at da Fru Kirsten  $\frac{2}{4}$  1635 forhørtes på Boller, måtte hun, som ellers glatvæk nægtede alt, med Hensyn til Opholdet på Kronborg indrømme, at det havde sin Rigtighed med »den Post om Kyssen«.

99) Suhm's Nye Saml. I, 126. Det er ikke ganske let at afgjøre, hvor lang Tid Fru Kirsten og Rhingreven virkelig tilbragte med hinanden på Kronborg. Kongen siger nogle Gang, at det var 6 Uger, en enkelt Gang, at det var Tiden fra 27. Juli til 26. Sptbr. (Suhm's Nye Saml. I, 109 og 117 o. f. St.), men det sidste er i al Fald for så vidt mindre nøjagtigt, som Fru Kirsten kom til Kjøbenhavn igjen den 18. September, og skjønt den første Angivelse vistnok kommer Sandheden nærmere, er der dog også her Omstændigheder til Stede, som ikke lade os komme til fuld Vished. Hvad der kan erfares med Hensyn til denne Sag af Hofholdningsregnskaberne, er følgende: Den 25. Juli spiste Fru Kirsten (i Følge Vinskjænkens Regnskab 1627—28) sidste Gang i længere Tid på Kjøbenhavns Slot (hvad der jo stemmer godt med Kongens Udsagn, at hun lå på Kronborg fra den 27de af). Rhingreven derimod, som den 18. Juli spiste sidste Gang samme Steds, var rimeligvis den 25de fraværende fra Hovedstaden, thi allerede den 17de var der (i Følge Konditor-Regnsk. 1627—30) blevet udleveret forskellige »Specier« til ham selvtyvende til en Rejse »til Skibs på 14 Dags Tid«. Den 23.—26. August spise Fru Kirsten og Rhingreven igjen på Kjøbenhavns Slot i Anledning af Frøken Marie Kathrines Døb (den 24de), men begge forsvinde så derfra indtil i September, da Fru Kirsten spiser der den 18de og følgende Dage Måned ud, hvorimod Rhingreven kun spiser der (eller dog opføres blandt Gjæsterne) den 28. September (Vinskjænkens Regnskab for 1627—28 slutter med September Måneds Udgang, og det følgende Års Regnskab mangler). At Fru Kirsten virkelig har ligget på Kronborg i hin Periode, sees også af det omtalte Konditor-Regnskab, hvorefter der udleveredes forskellige Sager til hendes Kjøkkens



Behov på Kronborg den 30. August og den 6. September, hver Gang på en Uge. Med Hensyn til Rhingreven er der derimod den Vanskelighed, at ældre trykte Kilder omtale ham som værende hele Tiden med på den Expedition til Kysterne af Pommeren, som Kongen i Juni—August personlig ledede (Jahn: Chr. IV.s Krigshistorie II, 409—11, Kilderne Side 543), og som havende kapituleret i Wolgast den 15. August. Vistnok fremgår det af de før nævnte Regnskaber, at hine Kilder, som i det hele ikke høre til de allernøjagtigste, i det mindste for Begyndelsen af det omtalte Tidsrum's Vedkommende have forvexlet Rhingrevens Person og hans Rytter-Regiment, og det var jo nok muligt, at Forvexlingen kunde strække sig noget videre. Men iøvrigt lader det sig jo også tænke, at Kongens Ytringer om de 6 Ugers Samliv (som ere flere År yngre end Begivenheden selv) ikke ere ganske nøjagtige, idet han f. Ex. kan have regnet Afslutningen af dette Samliv i Kjøbenhavn med.

<sup>100)</sup> Om dette har været den 28de, den Dag, da Rhingreven i Følge forrige Anm. spiste (eller skulde have spist) på Kjøbenhavns Slot, kan vel ikke bestemt afgjøres, men er dog højst rimeligt. Rigtignok nævnes i Vinskjænkens Regnskab »de fremmede Fruer, som våger over Liget«, sidste Gang den 25de, men mulig er Liget derefter bleven hensat i Kirken, hvor det jo nok kan have stået et Par Dage. inden det virkelig begravedes. At Rhingreven i al Fald ikke kan have spist på Slottet efter Skandalen på Begravelsesdagen (se også følgende Anm.), synes indlysende.

<sup>101)</sup> Suhm's Nye Saml. I, 126. At det var denne Historie, som først fuldstændig åbnede Øjnene på Kongen, synes at fremgå af et Brev fra den svenske Agent Jon. Bureus, skrevet få Dage efter, nemlig den 2. Oktober (Adlersparre: Hist. Saml. III, 72), hvori han siger, at det er ham berettet, at Kongen nu har »swåre suspicion« til Fru Kirsten for Rhingrevens Skyld, og at han en Aften, da hun noget sent var nede i Byen hos ham (uden Tvivl Begravelsesdagen) har befalet at lukke Porten på Kjøbenhavns Slot for hende, så at hun måtte ligge ude den Nat. Dagen efter skulde så Kongen have sagt til Rhingreven, at han skulde pakke sig til Preussen (o: til den svenske Konge, hos hvem han allerede i August havde taget Tjeneste, jvfr. foruden Theatrum Europæum I, 1090 et utrykt Brev fra Bureus af 3. September, omtalt i Allen's Papirer Nr. 5 på det kgl. Bibl.). Så vidt man kan se, har det dog været nogen Tid, inden Rhingreven definitivt forlod Landet (jvfr. nedenfor Anm. 105).

<sup>102)</sup> Med Hensyn til de nævnte og andre Enkeltheder i Fru Kirstens Liv henviser jeg én Gang for alle til følgende

Hovedkilder: Kongens Brev til hende af 27. December 1630 (Chr. IV.s Breve, ved Molbech, I, 442—47), »Interrogatorierne« fra 1632 (Suhm's Nye Saml. I, 107—10 og Chr. IV.s Breve II, 31 flg.), mange Breve fra Kongen til Ellen Marsvin, til Rigens Marsk, Kongens Kantsler osv. (nogle trykte i Suhm's Nye Saml. I, 110—23, andre utrykte, deriblandt f. Ex. et Brev til Kantsleren Christen Sehested og Hann. Sehested af  $\frac{4}{4}$  1646), og den så kaldte »Deduktion« mod Ellen Marsvin (Suhm a. St. S. 123—29). Et egenhændigt Udkast af Kongen til det sidste Aktstykke bevares mellem Kongens originale udaterede Breve i Geh.-Ark. Det indeholder flere Vink til en bedre Forståelse af den trykte »Deduktion«. Indlagt i dette Udkast findes, ligeledes i Udkast, nogle egenhændige Optegnelser af Kongen, som noget udførligere end »Deduktionen« skildre enkelte af de i den omtalte Fakta (således Historien med Bly sukkeret, Tildragelsen Mortensaften 1628, Bekjendtskabet med Vibeke osv.). Disse Optegnelser danne tydelig nok Koncepten til det i Suhm's Nye Saml. I, 191—95 aftrykte Stykke. Af megen Vigtighed for Fru Kirstens Historie er endelig også den tidligere omtalte Instrux til et Forhør over hende af  $\frac{1}{4}$  1635, samt selve Forhørsakten af 2. April s. Å.

<sup>103</sup>) Nemlig omtrent 295 Dage. Om også et så langt Svangerskab af og til er konstateret (se bl. a. N. E. Ravn: Om Svangerskabstidens Grændser, S. 11 flg.), er det dog at betragte som noget så abnormt, at Sandsynligheden på Forhånd ubetinget må være imod det. Og dertil kommer, at der findes Antydninger af, at han og Fru Kirsten endog en rum Tid før hin Mortensaften ikke havde levet sammen som Ægtefolk (Suhm's Nye Saml. I, 113; Instrux til et Forhør over Fru Kirsten af  $\frac{1}{4}$  1635). Efter den Stemning, der måtte herske på begge Sider efter Historien på Datterens Begravelsesdag, er dette let nok at forstå, og det sees i al Fald af et af den svenske Agent Bureus's Breve, dat. 16. Oktober 1628 (Allen's Papirer Nr. 5, på det kgl. Bibl.), at Kongen, som var fraværende fra Sjælland næsten hele Oktober Måned, netop denne Gang imod Sædvane lod Fru K. blive hjemme.

<sup>104</sup>) Idet han nemlig stadig, når han omtaler Datterens Fødsel, også drager Forholdet mellem Rhingreven og Fru Kirsten frem. At det dog hermed kun har været Meningen at give dem, til hvem Brevene vare skrevne, en Forestilling om, hvor lidt han i det hele havde Grund til at stole på sin Hustrus Troskab, fremgår af et utrykt Brev til Ellen Marsvin af 1. April 1640. (Jeg bemærker én Gang for alle, at når jeg citerer Breve af Kongen uden nærmere at angive, hvor de findes,

tænker jeg altid på den Samling af særdeles gode Afskrifter af Brevene, som opbevares på det store kgl. Bibliothek).

<sup>105</sup>) Når Rhingreven virkelig er rejst bort, vides ikke bestemt, men at slutte af flere Udtalelser af Kongen selv, må det antages, at han hin Mortensaftens Dag har været her i Landet (se Suhm's Nye Saml. I, 193; Instrux til Forhøret på Boller af  $\frac{1}{4}$  1635; Brev fra Kongen til Kantsleren Chr. Thomesen Sehested og Hann. Sehested af  $\frac{4}{4}$  1646.

<sup>106</sup>) Suhm's Nye Saml. I, 117 og 130, samt det i Anm. 104 omtalte Brev af 1. April 1640.

<sup>107</sup>) Brevet af 1. April 1640. — Kongens Mening ufortalt, kan det ikke nægtes, at den Lidenskab, som Fru Kirsten nærrede for Rhingreven, og som gav sig Vidnesbyrd endog længe efter hans Bortrejse fra Landet, ikke let tillader os at tænke på nogen anden end ham som hendes Barns Fader. Måske var han virkelig allerede draget bort på den Tid, da Fru K., efter Kongens Opfattelse af Svangerskabsperioden, skulde være bleven frugtsommelig, men denne Opfattelse er som sagt ikke ganske rigtig, og blot nogle få Dages Dvælen ud over hin Mortensaftens Dag, da han må antages at have været her i Landet (se Anm. 105), vilde være tilstrækkelig til at give Rhingrevens Paternitet den allerstørste Sandsynlighed. Men det var jo desuden meget muligt, at Kongen kan have taget Fejl af den Tid, da han endelig rejste sin Vej, thi om han måske end tilsyneladende var draget bort, var jo intet lettere end at komme inkognito tilbage igjen, og i det mindste i en senere Tid gik der Rygter om, at han på denne Måde opholdt sig i Landet, se således Saml. til Fyens Hist. VI, 133.

<sup>108</sup>) Nemlig ved at lade sig årelade på Fodbladet (Suhm's Nye Saml. I, 113), hvad der efter Datidens Mening skulde fremkalde Abort. Karakteristisk nok synes en af hendes Døtre, Frøken Hedvig, i senere Tider at have brugt samme Middel i en lignende Anledning (Danske Saml. 2. Række II, 312).

<sup>109</sup>) En Del af hendes Penge og kostbareste Ejendele vare dog allerede sendte over til Sverig (Adlersparre: Hist. Saml. III, 87). Når Bureus allerede i en Relation af 15. Marts (Allen's Papirer Nr. 5) kunde indberette, at hun i Kjøbenhavn og Helsingør lod sig tilvexle alt det Guld, hun kunde få, står dette åbenbart allerede i Forbindelse med hendes påtænkte Flugt.

<sup>110</sup>) Om Fru Kirstens Plan at flygte til Sverig samt om hele hendes Forhold til den svenske Resident nøjes jeg i det hele med at henviser til den Samling af Residentens til Dels

officielle Indberetninger, som tillige med nogle Breve fra Gustav Adolf m. m. ere trykte i Adlersparre's Hist. Saml. III, 64 fig.

<sup>111)</sup> Breve, ved Molbech, I, 443 og II, 33 (Suhm's Nye Saml. I, 109).

<sup>112)</sup> Se ovenfor Anm. 101.

<sup>113)</sup> Brev fra Fegræus af <sup>28</sup>/<sub>7</sub> 1629 efter Greven af Thurn's Beretning (Adlersparre a. St. S. 116).

<sup>114)</sup> Se især den engelske Afsending Thomas Rowe's Udtalelser i Danske Magazin 3. R. I, 5 Anm. 12; jvfr. Adlersparre a. St. S. 116—17; Les voyages de Mr. Des Hayes baron de Courmesuin en Dannemarc. Paris 1664. p. 144—47. Hammerich: Dmk. under Adelsvælden III, 206; nu også Fridericia: Danmarks ydre polit. Hist. 1629—1635, S. 112.

<sup>115)</sup> Om Forbindelsen med Vibeke se især Suhm's Nye Saml. I, 137—38 og 193—94; Hist. Tidsskr. III, 453—54; Kongens Instruktion til Forhør over Kirsten Munk af <sup>1</sup>/<sub>4</sub> 1635; 2 udaterede, udførlige Fremstillinger, henførte i Afskrifterne af Chr. IV.s Breve på det kgl. Bibl. til Året 1646; o. fl. I flere af disse Aktstykker bekræfter Kongen med den højtideligste Ed, at han ikke har stået i personligt Forhold til Vibeke i al den Tid, hun var i Fru Kirstens Tjeneste.

<sup>116)</sup> Adlersparre: Hist. Saml. III, 148; jvfr. 100.

<sup>117)</sup> At Fru Ellen havde forladt Dalum kort efter, at Kongen og Fru Kirsten i Efteråret 1627 vare ankomne dertil, er sagt ovenfor (S. 14 og Anm. 46), og medens hun ellers tilbragte Vinteren 1627—28 på Kjøbenhavns Slot, var hun fraværende derfra i Tiden 17. Decbr.—25. Januar, eller netop i det Tidsrum, da Kongen og hendes Datter lå der (se Kbhvns. Slots Vinskjænks Regnskab 1627—28). Om hendes Fraværelse var grundet i, at hun var vred på Kongen, fordi hun havde mistet Dalum Lehn (ovenfor Anm. 47), eller i, at hun ikke vilde se Datteren og Rhingreven sammen, eller endelig deri, at hendes Nærværelse var mindre nødvendig for Børnenes Skyld, da Forældrene vare til Stede, kan vel ikke afgjøres, men umuligt er det ikke, at alle tre Grunde kunne have virket sammen.

<sup>118)</sup> Vedel Simonsen: Bidrag til Rugaards Historie II, 85.

<sup>119)</sup> Chr. IV.s Breve I, 442.

<sup>120)</sup> Suhm's Nye Saml. I, 192. jvfr. 127; Kongens Instrux til et Forhør over Ellen Marsvin af 11. Maj 1640 (mellem Kongens utrykte Breve).

<sup>121)</sup> Suhm's Nye Saml. I, 118 og 130; den i forrige Anm. nævnte Instrux.

<sup>122)</sup> På Kronborg, se Anm. 84. Molbech formoder med Urette, at det var i Kjobenhavn (Chr. IV.s Breve I, 368, Anm. 1.)

<sup>123)</sup> Suhm's Nye Saml. I, 117, 130 og 194, o. fl. St. Om forskellige Forklaringer, som Fru Ellen afgav i den Anledning, men som Kongen ikke vilde tro, se hans Instrux. for Iver Vind og Sten Beck af  $11/5$  1640 (mellem hans utrykte Breve) og Fru Ellens Brev til Kongen af  $26/4$  1640 i Geh.-Ark. (»Ellen Marsvin« Nr. 4). Da de kgl. Vinkjælder-Regnskaber for 1628—29 mangle, og Kjøkkenskriver-Regnskaberne for dette Tidsrum ikke ere tilstrækkeligt detaillerede, kan man ikke fuldkommen bestemt sige, hvor lang Tid Fru Ellen tilbragte sammen med Datteren i Tiden fra 1. Oktober 1628 til Udgangen af Året 1629. Både af Biskop Hans Mikkelsens Dagbøger (Saml. til Fyens Hist. VI, 108, 111, 114, 117—18) og af andre Kilder fremgår det dog, at hun har tilbragt det meste af denne Tid i Fyn og kun enkelte Gange og til Dels på kortere Tid været i Sjælland. Den 27. August 1629 var hun i Odense (a. St. S. 124).

<sup>124)</sup> Se hans Kalenderoptegnelser for 1629 i Danske Saml. V, 68.

<sup>125)</sup> Suhm's Nye Saml. I, 194.

<sup>126)</sup> En Afskrift af Brevet (som er dateret Krempe den 9. Septbr. 1629), bekræftet af Korfits Ulfeldt, Hannibal Sehested og Hans Lindenov, findes i Geh.-Ark. (»Kirsten Munk« Nr. 3).

<sup>127)</sup> Breve, ved Molbech I, 368.

<sup>128)</sup> Danske Saml. V, 70. De til Dåben indbudte nævnes af Molbech i hans Udg. af Chr. IV.s Breve I, 368 Anm. 2. Til Barselgildet indbødes (under 8. Oktober) skriftlig 18 Mænd og 4 Enkefruer, nemlig Ellen Marsvin, Lisbeth Gyldenstjerne, Karen Pax og Helle Marsvin (Sjæll. Tegn.). At der endnu ikke ved Barselgildets Tid var foretaget noget videre mod Fru Kirsten. bekræftes ved Ordlyden af en lang Tid efter forfattet Opsats af Kongen (Suhm's Nye Saml. I, 195), hvori han siger med Hensyn til Dorthea Elisabeths Fødsel, at han tog »den Resolution, at han vilde gjøre Barselet og lade som intet«.

<sup>129)</sup> Derimod fik han næppe strax at vide, at hun efter sin sidste Nedkomst igjen havde truffet Forberedelser til at flygte til Sverig og i den Anledning gennem Fegræus anmodet om, at to Kister med Kostbarheder måtte blive tagne i Forvaring af den svenske Dronning. Det blev dog afslået, og Fegræus rådede hende til at hensætte Kisterne på hendes Gård Vallø, hvad hun da også gjorde (se Lönbom: Uplysningar i Svenska Historien II, 48—49 og Adlersparre a. St. S. 145—46).

Det var uden Tvivl i den Anledning at Fru Kirsten den 15. Oktbr. rejste til Vallø (Danske Saml. V, 70), og Molbech er i al Fald fuldstændig på Vildspor, når han flere Steder udtaler som sin Formodning, at hin Rejse til Vallø betyder hendes endelige Bortrejse fra Hoffet (således i hans Udg. af Chr. IV.s Breve I, 369, 393, o. fl. St.) — Vallø (o: Øster-Vallø) var i sin Tid (1616) kjøbt af Ellen Marsvin, men mulig har hun dog kun ejet den i Fællesskab med Datteren (se Danske Herregårde 6 Bd. Rubjerggård), og i al Fald skriver Fru Kirsten sig f. Ex. i 1627 ikke blot »til Vallø«, men kvitterer også for Indtægter af Godset (Bilag til Rentemestrenes Regnskab f. 1627—28 i Rentek.-Ark.). Når derfor Kongen under 5. August 1630 tilskriver Fredr. Reedtz, at Ellen Marsvin har udlagt Vallø og Lellinge Hovedgårde med Gods til Kirsten Munk, og befaler ham at ordne det fornødne i så Henseende (Sjæll. Tegn.), betyder dette vel kun, i det mindste for Vallø's Vedkommende, at Fru Kirsten nu er bleven eneste Ejer af Gården, for at Kongen selv kan disponere over den. — Om Fru Kirstens andre faste Ejendomme se iøvrigt Danske Herregårde a. St.

<sup>130</sup>) Et Uddrag af nogle til denne Sag hørende officielle Aktstykker haves hos C. Trummer: Vorträge über Tortur, Hexenverfolgungen, Vehmgerichte u. andere merkwürd. Erschein. in d. Hamburg. Rechtsgeschichte I, 152—60. Hr. Arkivassistent Fr. Krarup har henledet min Opmærksomhed på dette Skrift. Historien med Becker omtales også af Fegræus, se Adlersparre: Hist. Saml. III, 64 flg., 155—56, 160. At Fru Kirsten iøvrigt havde stået i Forbindelse med Becker i længere Tid, måske endog fra Begyndelsen af 1628 eller så omtrent, synes at fremgå af Trummer a. St. S. 159.

<sup>131</sup>) Om den Rolle, som Hår af de pågjældende Personer spillede ved Forgjørelser, haves også nogle Oplysninger i Processen mod Lamme Heine (Danske Mag. 3. R. V, 175 flg.).

<sup>132</sup>) Fegræus hos Adlersparre a. St. S. 146—47. Der siges også her, at Afhøringen fandt Sted, for Kongen rejste til Holsten (9. November). Hermed stemmer det da, at Bispem i Odense, Hans Mikkelsen, i sin Dagbog har nogle Optegnelser, der bestemt vise, at han, i Forening med Slotspræsten på Frederiksborg, Tileman Villadsen, i Dagene 4—8 November har afhørt Fru Kirsten og overhovedet på Kongens Vegne forhandlet med hende (Saml. til Fyens Hist. VI, 128). At Forhøret, for så vidt det angik Trolddom, væsentligt har haft Hensyn til Fru Kirstens Forbindelse med Becker, synes man at turde slutte af det opsnappede Brevs Dato, men iøvrigt kjendte Fegræus åbenbart ikke endnu Historien med Becker

og nævner derfor heller ikke ham ved denne Lejlighed. Han hentyder derimod til en tidligere Mistanke, som Kongen havde til Fru K. angående Trolddom mod hans Person, i hvilken Anledning det kan bemærkes, at der allerede den 6. August 1629 havde været afholdt et Forhør over en Spåkvinde, hvis Kunster Kongen mente, at Fru K. havde benyttet til at påføre ham den Sygdom, som han (i Juli Måned) havde ligget af ovre i Holsten (Geh.-Ark. »Kirsten Munk« Nr. 7). — Når iøvrigt Fegræus's Ord på det anf. Sted hos Adlersparre lyde således, at Fru K. »åther ähr beskickatt worden medh twenne Prästmän«, da viser dette jo hen på en tidligere Afhøring ved to gejstlige; men skjønt der ganske vist nok mellem Barselgildet og Hans Mikkelsens Afhøring kunde blive Plads for endnu et eller flere Forhør (hvortil da måske det hos Molbech: Chr. IV.s Breve I, 447 som Nr. 388 aftrykte udaterede Brev kunde referere sig — thi de to følgende Breve smsteds tilhøre åbenbart Tiden, efter at Fru Kirsten havde taget Ophold på Boller —), synes dog Sammenhængen hos Fegræus nærmest at vise hen til et Forhør, som lå længere tilbage i Tiden. Hvilket dette skulde være, er vanskeligt at afgjøre, men i Henhold til Kongens ovenfor Anm. 128 anførte Udtalelse kan det næppe have stået direkte i Forbindelse med Dorthea Elisabeths Fødsel, og det var måske endog muligt, at det hørte med til den før omtalte Sag med Spåkvinden fra August Måned. — Til Slutning kan endnu bemærkes, at når Molbech antager, at de »Interrogatoria« fra 1632, som ere trykte i hans Udg. af Chr. IV.s Breve II, 31—33 og i Suhm's Nye Saml. I, 107—10, ere de samme, som forelagdes Fru K. ved det eller de her omtalte Forhør i 1629, fremgår det af deres Indhold, både fordi de ikke have noget om Trolddom, og fordi de hentyde til hendes Afrejse fra Hoffet, at denne Antagelse er urigtig.

<sup>133)</sup> Suhm's Nye Saml. I, 132. Det er åbenbart til disse og lignende Forholdsregler der sigtes, når Kongen i sin Kalender for 1629 skriver under 8. November: »Blev Resolutionen tagen med Fru K. M.« (Danske Saml. V, 71; jvfr. også Suhm's Nye Saml. a. St. Linie 4—5, og Saml. til Fyens Hist. VI, 128), og Molbech har Uret, når han (Chr. IV.s Breve I, 393 o. fl. St.) tror, at hine Ord sigte til den endelige Skilsmisse.

<sup>134)</sup> Adlersparre a. St. S. 147. En af hendes Jomfruer, Anna Maria v. Stersan, havde spillet en Rolle i Historien med Becker, se Trummer a. St. S. 159.

<sup>135)</sup> Om Fru Kirstens Afrejse fra Frederiksborg se især Suhm's Nye Saml. I, 132—33 og 194—95, samt Chr. IV.s Breve, ved Molbech, I, 446—47.

<sup>136</sup>) Det er allerede tidligere sagt, at Molbech har Uret i at tro, at Fru Kirsten drog fra Hoffet allerede den 15. Oktbr. 1629 (i Begyndelsen var han nærmere ved Sandheden, se Hist. Tidsskr. III, 351). Foruden andre Vidnesbyrd herimod kan anføres, at Fegræus ikke blot i Julen 1629 talte med hende på Frederiksborg (hans Brev af  $\frac{4}{1}$  1629 hos Adlersparre a. St. S. 64—70 må være skrevet  $\frac{4}{1}$  1630), men endnu den 28. Januar 1630 beretter, at alt er med hende som før (a. St. S. 157). Ved det sidste er nu rigtignok at bemærke, at Fegræus, som boede i Helsingør, dengang i nogen Tid ikke havde været ved Hoffet, og at hans Efterretninger derved ere blevne noget forældede; thi at Fru Kirsten allerede da var rejst fra Frederiksborg, sees af Biskop Hans Mikkelsens Dagbøger (Saml. til Fyens Hist. VI, 132), i Følge hvilke hun kom til Ellensborg — hendes Moders Gård ved Nyborg — den 24. Januar, og nu i længere Tid blev i Fyn. Først i Brev af 4. Februar fortæller Fegræus, at hun er »før någre dagar sedhann afskickatt ifrån Fredrikzborgh ådt Fyn«, og meddeler nogle nærmere Efterretninger (Adlersparre a. St. S. 159—60). — De kgl. Konditor-Regnskaber f. 1627—30 vise os i al Fald, at Fru Kirsten var på Frederiksborg den 21. November 1629.

<sup>137</sup>) Se Suhm's Nye Saml. I, 133; Chr. IV.s Breve I, 395—96.

<sup>138</sup>) Suhm's Nye Saml. a. St.

<sup>139</sup>) Se et Brev fra hende til Biskop Morten Madsen i Århus af  $\frac{14}{4}$  1630 (Geh.-Ark. »Kirsten Munk«, Nr. 8; trykt i Bang's Saml. III, 327—28). Hun var kommen til Boller Aftenen i Forvejen.

<sup>140</sup>) Man får også af Biskop Hans Mikkelsens Dagbøger en Forestilling herom (Saml. til Fyens Hist. VI, 138, 143—44, 146, 149 o. fl. St.). Hun var endog en Gang i Kjøbenhavn, se Chr. IV.s Breve I, 447.

<sup>141</sup>) At Befalingens Indhold er rigtigt gjengivet, fremgår af flere Ytringer i Kongens Breve fra en senere Tid, således bl. a. i et Brev af  $\frac{19}{6}$  1632 (Suhm's Nye Saml. I, 110—11 og Chr. IV.s Breve II, 32), jvfr. Indledningen til Instruksen for Forhøret over Fru K. af  $\frac{1}{4}$  1635. At Befalingen er udstedt på den Tid, jeg har angivet, slutter jeg af Kongens Brev til Fru Kirsten af  $\frac{27}{12}$  1630 (Breve I, 447), hvis sidste Linier uden Tvivl have Hensyn til denne Sag. — Når der i Jyske Tegnelser i et Brev til Laurids Ebbesen af  $\frac{31}{7}$  1630 omtales en Revers, hvormed han skulde drage til Fru Kirsten og få den underskrevet og siden sende den tilbage til Kongen, kan jeg ikke bestemt oplyse, hvad Indholdet af den har været,



men mulig har den stået i Forbindelse med den ovenfor (Anm. 129) omtalte Erhvervelse af Vallo og Lellinge. Et Brev fra Kongen til Fru Kirsten selv, der mulig har stået i Forbindelse med samme Sag, nævnes hos Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 582.

<sup>142)</sup> Suhm's Nye Saml. I, 134.

<sup>143)</sup> Fegræus omtaler oftere denne Folkets Stemning imod hende (se således Adlersparre: Hist. Saml. III, 148 og 160; jvfr. ovenfor Anm. 93 og Suhm's Nye Saml. I, 127). Til Gjengjæld udviklede der sig efterhånden hos hende et bittert Had til hendes Landsmænd, og Fegræus fortæller bl. a., hvorledes hun i Slutningen af 1629 betroede ham, at hun Dag og Nat ønskede, at den svenske Konge, medens han var »in armis, wille besökia desse, som hon sade efter hennes ordh, Falske Danske« (Adlersparre a. St. S. 67; jvfr. S. 119).

<sup>144)</sup> Allerede i et Brev af  $4\frac{1}{2}$  1630 beretter Fegræus, at han har mærket i nogle Søndage, »och nästan allt sedhan Trettonde dagh Juull«, at der ikke er bedt for Fru Kirsten fra Prædikestolen (han taler vist nærmest om Helsingør); se Adlersparre a. St. S. 160. I et senere Brev af 6. Marts (a. St. S. 171) siger han dog — uvist med hvad Føje —, at der endnu bedes for hende i »Stadz Kyrkian« i Kjøbenhavn (o: Frue Kirke), men ikke der, hvor Kongen er.

<sup>145)</sup> Exempelvis kan henvises til et Regnskab over »Hs. Majts. Vinkjelder til Glückstadt så og på adskillige Steder og Rejser« for Årene 1629—33, hvoraf det bl. a. sees, at Kongens Døtre og deres Hovmesterinde i April—Juli og siden i September—Oktober 1630 lå sammen med Faderen i Holsten (først i Glückstadt, siden i Rendsborg), hvor også Vibeke hele Tiden var til Stede (fra 18. Juli til 11. September lå de alene med Hovmesterinden på Haderslevhus; jvfr. Danske Saml. 2. R. III, 382—83). — Af samme Regnskab sees fremdeles, at Kongen og Vibeke i anden Halvdel af Januar 1632 vare på Frederiksborg, hvor »Frøknerne« som sagt boede, og da Kongen den 24. Januar rejste bort, lod han endog Vibeke blive tilbage. Hun nævnes så her til den 25. Februar, men ligesom der dog af den Måde, hvorpå hun omtales, syns at måtte sluttes, at hun har haft sin Husholdning for sig, således gjælder det ganske vist i det hele, at hun kun sjældnere har været bragt i ligefrem personlig Berøring med Børnene. — Da endelig Hoffet i Vinteren 1633—34 lå på Skanderborg Slot, var Vibeke også her til Stede.

<sup>146)</sup> Han var iøvrigt i Årene 1630—33 endog ualmindelig meget borte fra Sjælland og tilbragte navnlig megen Tid i Holsten. — Når Vibeke var i Kjøbenhavn, boede hun under-

tiden på Kjøbenhavns Slot, undertiden på Rosenborg. I en senere Tid omtales dog hendes egen Gård i Kjøbenhavn. En sådan blev kjøbt til hende 1635, men den viste sig at være i en så dårlig Forfatning, at den, i det mindste til Dels, måtte brydes ned og bygges op igjen (se Kongens utrykte Breve af 18/8 1635, 19/1, 9/2, 16/6 1636 og måske flere; Sjællandske Tegnelser for 1636).

<sup>147)</sup> Suhm's Nye Saml. I, 131 og 194.

<sup>148)</sup> Vedel Simonsen: Bidr. til Hr. Jørgen Brahes [Levnetsbeskrivelse S. 41.

<sup>149)</sup> Vedel Simonsen a. St. S. 42 og Danske Saml. 2. R. III, 379. Om Fr. Rantzau se nu især J. A. Fridericia: Danmarks ydre polit. Historie 1629—1635. S. 80—82.

<sup>150)</sup> Om Pentz er nu det meste samlet hos J. A. Fridericia: Danmarks ydre polit. Hist. 1629—35. S. 88 fig.

<sup>151)</sup> Se ovenfor Anm. 81.

<sup>152)</sup> Adlersparre: Hist. Saml. III, 172. I et Brev fra Pentz til Fru Kirsten af Glückstadt 5/9 1631 (Geh.-Ark. »Kirsten Munk«, Nr. 12; et Brudstykke trykt i Bang's Saml. af nyttige Mat. III, 326) siger Pentz, at han har talt med Kongen om hendes Sag, men til ingen Nytte. Han fraråder hende Korrespondance med Rhingreven, ligesom også at sende ham Penge.

<sup>153)</sup> Se især et utrykt Brev fra Fegræus af 9/11 1632 i Allen's Papirer på det kgl. Bibl. (Nr. 11).

<sup>154)</sup> Danske Magazin III, 363.

<sup>155)</sup> Rousseau de la Valette: Le comte d'Ulfeld, grand maistre de Danemarc. Nouvelle historique. T. 1—2. Paris. 1678. At flere Efterretninger i dette Skrift må hidrøre fra Folk, der have stået Ulfeldt nær, kan der ikke være Tvivl om.

<sup>156)</sup> Rousseau de la Valette siger (a. St. I, 6) i en Alder af ikke 10 År; men han må dog dengang i det mindste have været 11 År gammel, thi han forlod først Herlufsholms Skole, hvor han havde gået i nogle År, den 6. Juli 1617 (A. Leth og G. L. Wad: Meddelelser om dimitterede fra Herlufsholm, S. 303). At hans Udrædelse af Skolen har hængt sammen med hans Udenlandsrejse, forekommer mig meget sandsynligt (samme Dag forlod 2 af hans ældre Brødre, Peder og Laurids, også Skolen), og hans Ungdom kan i al Fald ikke volde Betænkelighed. En af hans Brødre, Jakob, var kun 12 År gammel, da han »med tvende hans Brødre« rejste udenlands, først til Tyskland, derefter til andre Lande (Frankrig, England, Nederlandene), og han vendte først efter 10 Års Forløb hjem igjen (se Hans Mikkelsens Ligprædiken over J. U. Kbh. 1626. 4to). — At

Korfits 1619 opholdt sig i Basel, sees af Hofman: Danske Adelsmænd II, 234 Anm., og i August 1621 var han tillige med Broderen Laurids og måske en anden Broder Jakob i Bremen (se Anders Clausen's Stambog på det kgl. Bibl., Thott's Samling 553, 8vo). I Året 1647 udtaler han selv, at han havde tilbragt over 8 År i Frankrig, og skjønt heri uden Tvivl også er medregnet kortere Ophold fra en senere Tid, må dog Hovedmassen af hin Tid nødvendig falde på hans tidlige Ungdom (se Nye danske Mag. IV, 303).

<sup>157</sup>) Da Ulfeldt på sin Tilbagerejse fra England 1642—43 kom til Oldenburg, lod Greven ham hente op til sig på Slottet, og i denne Anledning fortæller Otto Sperling, den ældre, som selv var med, at Ulfeldt havde stået i det ovenfor nævnte Forhold til Greven, og at denne havde holdt meget af ham på Grund af hans »tro Optrætning« og ved Afskeden udstyret ham stateligt med Penge, Heste, Pistoler osv. (Sperlings Selvbiografi i Gl. kgl. Smlg. 3094, 4to, S. 305). At han endnu var i Oldenburg 1625, sees af et egenhændigt Gjældsbrief på 100 Rdl., dateret »D'oldenbourg le 16. de Septemb. l'an 1625«, som bevares mellem Bilagene til Kommissions-Forretningen over Ulfeldts Gods 1664 (Geh.-Ark., Kommissions-Forretninger).

<sup>158</sup>) »Jeg, som udi forrige Dage og haver været en Soldat«, hedder det i en Skrivelse af ham selv af 30te Maj 1659 i Anledning af den Malmø'ske Sammensværgelse, hvorom mere siden. Jvfr. også Hist. Tidsskr. 4. R. III, 587.

<sup>159</sup>) F. Rosenberg: Ligprædiken over Ebbe U. Århus. 1656. 4to.

<sup>160</sup>) Han var i Padua den 23. Januar 1628, på hvilken Dag han skrev sit Navn i Johannes Rhodius's Stambog (Thott's Saml. Nr. 573, 8vo). I Følge Suhm's Saml. II, 3, 16, skulle han og Broderen være indskrevne ved Universitetet der den 24. Januar 1629. Man kunde fristes til at tro, at et af disse Årstal var urigtigt, men aldeles afgjort er det dog ikke. Flemming Ulfeldt skrev i Joh. Rhodius's Stambog den 10. Marts 1629.

<sup>161</sup>) L. Aubery du Maurier: Mémoires de Hambourg, de Lubeck et de Holstein, de Dannemarck etc. A la Haye. 1737. p. 127; jvfr. Hofman: Danske Adelsmænd II, 282, Anm.

<sup>162</sup>) Joh. Grundtvig: Meddelelser fra Rentekammerarkivet. 1872. S. 148 og 132.

<sup>163</sup>) Aubery du Maurier: Mémoires, pag. 127; La Peyrière: Relation du Groenland. 1647. p. 212.

<sup>164</sup>) Caroli Ogerii Ephemerides sive iter Danicum, Svecicum, Polonicum. Lutet. Paris. 1656. Pag. 36. Hvis Ogiers Skrift — som det var muligt, da det udkom så sent — ikke i et

og alt gjengiver Forfatterens oprindelige Indtryk, er dette dog i al Fald lidet fremtrædende, hvorimod det før omtalte Skrift af Aubery du Maurier, som først udarbejdedes under Christian V., meget kjendeligt er påvirket af dets Forf.s Kundskab til Ulfeldts Historie efter den Tid, da han selv så ham i Danmark (1637).

<sup>165)</sup> C. Ogerii Ephemerides, pag. 37.

<sup>166)</sup> C. Ogerii Ephemerides, pag. 40.

<sup>167)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 146—47.

<sup>168)</sup> Grundtvig: Meddel. fra Rentekammerarkivet. 1872. S. 130; jvfr. Danske Saml. 2. R. I, 147 Anm. 2.

<sup>169)</sup> Ovenfor Anm. 162.

<sup>170)</sup> Aubery du Maurier: Mémoires, p. 127.

<sup>171)</sup> At Anne Kathrine var den eneste af Døtrene, som var virkelig forlovet, da Kongen fik Efterretning om Dorteas Elisabeths Fødsel i September 1629, fremgår udtrykkelig af Suhm's Nye Saml. I, 194.

<sup>172)</sup> Ovenfor S. 46.

<sup>173)</sup> Selvbiografien i Danske Saml. 2. R. I, 147.

<sup>174)</sup> I C. Ogerii Ephemerides p. 67 hedder det, at han af den Grund for det meste støttede sig til en Stok. At Sygdommen var »Ulceras cruris«, fremgår sikkert af de ikke få Steder, hvor den omtales. At denne Sygdom frem for de fleste andre tillader Patientten at give sig Udseende af at lide mere, end han virkelig gjør, kom Ulfeldt meget til Pas ved flere Lejligheder i hans Liv og blev også benyttet af ham.

<sup>175)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 148—49.

<sup>176)</sup> Noget mere om denne Mand i Danske Saml. a. St. S. 148, Anm. 1; jvfr. det svenske Krigs-Manifest (Stockholm. 1644. 4to) Fol. D 4, og »Sandferdig Erklæring oc Svar paa det svenske Manifest (1644. 4to) S. 29. Når Leonora Christina i sin Selvbiografi fortæller, at Ulfeldt og Hertugen 4 År efter det ovenfor omtalte Frieri trættes om denne Sag i Kongens Nærværelse, ved jeg ikke, om hun sigter til et Besøg, som Frants Albrecht gjorde ved det danske Hof et Par Uger efter, at hun var bleven gift. Af et kgl. Apotheker-Regnskab fra 9. Oktober 1633 til 1. Maj 1637 fremgår det nemlig, at Hertugen var i Kjøbenhavn den 24. Oktober 1636 og de nærmest følgende Dage.

<sup>177)</sup> Instruksen for ham af 12. Juni 1629 er trykt i Nyt historisk Tidsskrift III, 307—10; jvfr. Chr. IV.s Breve I, 353—54.

<sup>178)</sup> Jvfr. Fegærus hos Adlersparre: Hist. Saml. III, 66 og 68. Når Fegærus siger, at Lichtenberg er her »någerledes

disgusterat«, og at Fru Kirsten »fördenskulde« betror ham sine Sager, forvexler han uden Tvivl for en Del Årsag og Virkning.

<sup>179)</sup> Grundtvig: Meddelelser fra Rentekammerark. 1872. S. 130.

<sup>180)</sup> Noget mere om hende i Danske Saml. 2. R. I, 147 Anm. 2; jvfr. Meddel. fra Rentekammerarkivet. 1872. S. 130, og Suhm's Nye Saml. I, 132—33 og 194—95.

<sup>181)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 147, Anm. 4; Meddel. fra Rentekammerark. 1872. S. 131.

<sup>182)</sup> Trykt hos Holberg: Danm. Riges Hist. II, 779—81, og i Chr. IV.s Breve I, 471—73. Jvfr. Instr. for Lichtenberg (ovf. Anm. 177).

<sup>183)</sup> Chr. IV.s Breve II, 34.

<sup>184)</sup> Som det sees af Vinkjælder-Regnskab fra Københavns Slot f. 1633—36. Om Opholdet på Hørsholm 1632 se også Chr. IV.s Breve II, 24. Om Opholdet der 1635 utrykte Breve af Kongen fra  $17/4$  1635,  $4/5$  1635, »Pintse Helligdag« 1635. I det sidste Brev hentydes til, at Leonora Christina formodentlig »med det første« vil blive budt til Fadder hos »Niels Olufsen, som er på Hørsholm«.

<sup>185)</sup> Se ovenf. Anm. 145.

<sup>186)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 151 Anm. 1.

<sup>187)</sup> Danske Saml. a. St., jvfr. S. 177, Linie 15—16.

<sup>188)</sup> Se bl. a. »Jammers-Mindet«, 2. Udg. S. 72.

<sup>189)</sup> Måske har dog også Moden gjort sig noget gjældende herved. I senere Tider havde Ulfeldt — både som Rigshovmester, og efter at han havde forladt Danmark — en Tysker til Skriftefader.

<sup>190)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 155.

<sup>191)</sup> Se bl. a. Chr. IV.s Breve II, 38.

<sup>192)</sup> C. Ogerii Ephemerides p. 38.

<sup>193)</sup> A. St. p. 62.

<sup>194)</sup> A. St. p. 101.

<sup>195)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 149—54.

<sup>196)</sup> Navnet skrives også Kuchelson, Kùchels osv. I det i Anm. 201 omtalte Skrift af ham selv skrives Navnet Kùkelsom. Nærmere om ham i Danske Saml. a. St. S. 149, Anm. 2; jvfr. Grundtvig: Meddel. fra Rentekammerark. 1872. S. 186—87. Efter at han først havde været Dansemester ved Sorø Akademi og i denne Egenskab særlig undervist Hertugerne Frederik og Ulrik, blev han i 1628 ansat som Dansemester hos Kongens Børn med Kirsten Munk, hvilken Stilling han beklædte lige til 1642.

<sup>197)</sup> Han var i Marts 1630 bleven antaget til at undervise Kongens Døtre ikke alene udi Læsen og Skriven, men og

udi deres Katechismo og Børnelærdom, så og udi andre gude-  
lige Øvelser«. Den 6. Juli 1634 tog han sin Afsked. Se  
Danske Saml. 2. R. I, 152, Anm. 3; jvfr. Grundtvig: Meddel.  
fra Rentekammerarkivet 1872. S. 137. — Foruden de ovenfor  
nævnte Lærere for Kongens Døtre kan endnu fra samme Tids-  
rum nævnes Mag. Hans Lauridsen, som beklædte en lignende  
Stilling fra 1. Januar 1632 til 28. September 1635; se Danske  
Saml. og Meddel. fra Rentekammerark. anf. Steder.

<sup>198</sup>) Hans Bestalling som Organist ved Frederiksborg og  
Lærer for de kongelige Børn (han var tidligere Organist ved  
Frue Kirke i Kjøbenhavn) er af 11. Januar 1630, men han  
var bleven »forordnet til samme Tjeneste« allerede den 12.  
August 1629. Han døde 3. April 1635. Se Danske Saml. 2. R.  
I, 154, Anm. 2.

<sup>199</sup>) Danske Saml. a. St. S. 154—55.

<sup>200</sup>) S. Pufendorf: Comment. de rebus Suecicis. Ed. 2,  
p. 175. At herved endda kun kan være tænkt på de mere  
direkte Udgifter, fremgår bl. a. af Beskrivelsen af de Ridetøjer, som  
vare forfærdigede til Prinsen ved denne Lejlighed, og hvoraf ét  
enkelt vurderedes til 3 Tønder Guld (Relation von dem hochf.  
Beylager Christians des Fünfften. 1635. S. 8.). Af Vin alene for-  
tæller Ogier, efter pålidelige Folks Udsagn, at der blev indkjøbt  
for 100,000 Rd. (Ogerii Ephemerides p. 84).

<sup>201</sup>) Balletten, som er komponeret af Alex. Kükelsom, er  
beskrevet i et særligt Skrift: »Kurtzer Einhalt vnd Bedeütung  
des Ballets, so der Hochwürdigster . . Fürst vnd Herr, Herr  
Friderich . . . . nebens andern repräsentiren wirdt«. Kph.  
1634. 4to; jvfr. Relation von d. hochf. Beylager. 1635. S. 23  
flg.; Triumphus nuptialis Danicus. 1648. S. 33 flg., o. fl.

<sup>202</sup>) Ogerii Ephemerides p. 95—96.

<sup>203</sup>) Jvfr. Suhm's Nye Saml. I, 128; utrykt Brev fra den  
svenske Agent Bureus af <sup>3</sup>/<sub>9</sub> 1628 i Allen's Papirer, Nr. 5  
(Kgl. Bibl.). Hvorledes Forholdet mellem Prinsen og Rhin-  
greven var, kan bl. a. sluttes deraf, at kort efter at den  
sidste var trådt ud af dansk Tjeneste, begyndte han at tale om,  
at Prinsen havde forsøgt at forgive ham ved en Page. Prinsen  
og Kongen fik imidlertid en Ret nedsat i Sverig til at under-  
søge Sagen, og Rhingreven blev som Bagvasker idømt en  
Pengebøde. (Flere herhen hørende Breve fra Prinsen, den  
svenske Konge o. fl. haves i Geh.-Ark. »Kirsten Munk«,  
Nr. 6, og i Allen's Papirer på det kgl. Bibl. Nr. 9, 10 og 11;  
jvfr. Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 576 flg.; Chr. IV.s Breve,  
ved Molbeck I, 394 og II, 5; Adlersparre: Hist. Saml. III,  
67—69, o. a.).

<sup>204</sup>) Se således Chr. IV.s tidligere omtalte Instruktion til Forhør over Kirsten Munk af  $\frac{1}{4}$  1635. Kongen fortæller her bl. a., at hun opfordrede sine Piger til med hende selv at bede til Gud, »at Fanden måtte bryde den ugudelige Prins Halsen i sønder«.

<sup>205</sup>) Relation von d. hochf. Beylager S. 18; Ogerii Ephemerides p. 88.

<sup>206</sup>) Relation von d. Beylager S. 28; Ogerii Ephemerides p. 97—98.

<sup>207</sup>) Ogerii Ephemerides p. 103—5; jvfr. Relation von d. Beylager S. 51 fig., og Triumphus nuptialis Danicus p. 57 og 122—23.

<sup>208</sup>) Leonora Christinas Meddelelse herom bekræftes både ved Rentekammer-Regnskaberne, i Følge hvilke Hovmesterinden ikke fik Lønning længere end til Udgangen af Oktober Måned (Meddel. fra Rentekammerark. 1872. S. 131), og ved Kongens i følgende Anm. omtalte Brev.

<sup>209</sup>) Danske Saml. 2. R. I, 155. — Under 23de Oktober tilskriver Kongen Hr. Fredr. Reedtz, at han har »for godt anset, at vores elskel. kjære Døtre de unge Frøkener skal en Tid lang forblive på vort Slot Nykjøbing«. I den Anledning skal Reedtz sende 2—3 Skuder med Ved derhen samt sørge for, at de hver Uge få noget Vildt til deres Taffel (Sjællandske Tegnelser).

<sup>210</sup>) Udnævnelser er af 21. Marts (Meddelelser fra Rentekammerarkivet. 1872. S. 133). Han aflagde Eden den 5. April (Vedel Simonsen: Hr. Jørgen Brahes Levnetsbeskrivelse S. 63).

<sup>211</sup>) Nogle interessante Meddelelser om Frants Rantzaus Endeligt og de herom verserende Rygter haves i Breve fra den svenske Resident Fegræus af 9de, 17de og 23de Novbr. samt 3die December 1632 (Allen's Papirer på det kgl. Bibl., Nr. 11); jvfr. ovenfor Anm. 153. Blandt andet hedder det her, at Kongen mente, at hans Død var bevirket ved Trolddomskunster af Fru Kirsten, det vil sige ved en Fejltagelse, idet Trolddommen egentlig var rettet mod ham selv, Kongen. Efter nogles Mening, som synes at have meget for sig, skulde Frants Rantzaus hin Aften have været beruset. — Kongen skal strax efter hans Død have taget hans Papirer og Regnskaber i Forvaring og have fundet »store Fauter« deri.

<sup>212</sup>) At det også hed sig, at hun var død af Børnekopper, sees af Danske Magazin IV, 130.

<sup>213</sup>) Det i Peder Syv's Udv. Viser (1695. S. 780—83) trykte Digt er et Udtryk for den samme Opfattelse.

- 214) Danske Saml. 2. R. I, 155.
- 215) Danske Saml. a. St.
- 216) Når Leonora Christina siger i Selvbiografien (Danske Saml. a. St.), at hun og Søstrene kom til Kjøbenhavn med Prinsen og Prinsessen »vers la diète, qui se fit 8 jours après Pentecôte«, er der næppe nogen Tvivl om, at hun mener Påske i Stedet for Pinse. Prins Christian og hans Gemalinde kom nemlig til Kjøbenhavn den 10. April og bleve der til den 29. s. M. inkl. (i Følge Hof-Apotheker-Regnskabet for 1633—37), og Herredagen begyndte den 1de April (Vedel Simonsen: Hr. Jørgen Brahes Levnetsbeskrivelse S. 72). Påskedag faldt ind den 29. Marts. Da Kongens Døtre ikke nævnes i det omtalte Regnskab, ligger det nærmest at antage, at de strax ere rejste til Frederiksborg.
- 217) I Følge Vinkjælder-Regnskab f. Kbhvns Slot f. 1633—36; jvfr. ovenfor Anm. 184. Den 8. Maj besøgte Kongen dem på Hørsholm (Nyerup: Chr. IV.s Dagbøger S. 161).
- 218) Danske Saml. 2. R. I, 155—56.
- 219) Brev af 24. Februar. Det er trykt, men ufuldstændigt, hos Nyerup: Karakteristik af Christian IV. S. XV—XVI.
- 220) Se de i Geh.-Ark. opbevarede »Kontraktbøger« for 1635—37. Hr. Hofmarskal Løvenskiold har henledet min Opmærksomhed på denne Kilde.
- 221) I et af Kongens utrykte Breve af 25. April 1636 handles om Dun til Leonora Christinas Udstyr.
- 222) C. Ogerii Ephemerides p. 98; Relation von d. hochf. Beylager. 1635. S. 29.
- 223) Mellem Kongens utrykte Breve.
- 224) Danske Magazin IV, 155 flg.
- 225) Relation von dem hochf. Beylager. S. 29.
- 226) Lensbrevet af  $\frac{30}{5}$  1632 i Skånske Handlinger i Geh.-Ark. Til Lenet lagdes i Ulfeldts Bestyrelsestid også Vrem Gård.  $\frac{1}{5}$  1634 fik han »Kvittanciarum«.
- 227) Jvfr. Danske Saml. 2. R. I, 149 Anm. 1. I Forleningsbrevet af  $\frac{30}{6}$  1634 (Sjæll. Registre) angives Størrelsen af hans »Genant«: 205 $\frac{1}{2}$  Rdl. i Penge, 4 $\frac{1}{2}$  Læster Rug, 7 $\frac{1}{2}$  Læster Byg, 300 Tdr. Havre, 5 Tdr. Smør, 140 Lam, 12 Køer, 6 Bolsvin, 200 Gjæs, 200 Høns. Desuden al Avlen af Ladegårdene (1637 bortforpagtede Ulfeldt disse for 1600 Rdl. og 40 Tdr. Rug, se Paludan: Møen I, 367) samt  $\frac{1}{10}$  Del af den uvisse Rente.
- 228) I Bryllupsbrevene af 9. Juni 1636 nævnes han som Rigsråd. At Udnævnelsen falder i 1636, omtales i et Brev fra Kongen til Rentemestrene af  $\frac{18}{3}$  1638 (Sjæll. Tegnelser); jvfr.



Slange's Chr. IV. S. 338, hvor dog også hans Udnævnelse til Statholder i Kjøbenhavn urigtigt henføres til hint År.

<sup>229)</sup> C. Ogerii Ephemerides p. 67. Den 5. Oktober fik Biskop Hans Mikkelsen i Odense Brev fra Ulfeldt, skrevet i Amsterdam, og den 13. Oktober kom Ulfeldt selv til Odense (se Hans Mikkelsens Dagbøger i Kall's Saml. 81, Fol.). I et Brev fra Fegræus af 26. Oktbr. (Allen's Papirer Nr. 11) omtales endelig Ulfeldt som hjemkommen fra Frankrig i disse Dage.

<sup>230)</sup> Indbydelsesbrevene og Fortegnelsen over de indbudte i Sjællandske Tegnelse. Indbydelsen til Wentzel Rothkirch er trykt i Friis Edvardsen's Schielschiørs Tilstand S. 458.

<sup>231)</sup> Sjællandske Tegnelse.

<sup>232)</sup> Nyerup: Karakteristik af Chr. IV. S. XX—XXI.

<sup>233)</sup> Om Tapeterne på Kronborg og Frederiksborg se især J. G. Burman Becker: Forsøg til en Beskrivelse af og Efterretninger om vævede Tapeter og andre mærkelige Væggedecorationer i Dmk. (1863), og samme Forf.s Carl van Mander og Tapeterne på Frederiksborg Slot (i H. Hertz's Ugentlige Blade Nr. 20. 1859). Af Tapeterne fra Kronborg, som vare smykkede med Billeder af de danske Konger, bevares endnu en Del i oldnordisk Museum.

<sup>234)</sup> Nyerup: Karakteristik af Chr. IV. S. XXII. Skjønt det ikke udtrykkelig siges, at denne Befaling har Hensyn til Brylluppet. er der næppe Tvivl om, at den virkelig er fremkaldt derved.

<sup>235)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 156.

<sup>236)</sup> Fyrværkeriet omtales i »Jammers-Mindet« (2. Udg. S. 132). — I en Fortegnelse, som Leonora Christina mange År senere opsatte over sine Ejendele, opfører hun også sine »gamle Brudeklæder«, som hun vurderede til 600 Rdl. (Histor. Tidsskrift III, 468).

<sup>237)</sup> »Jammers-Mindet« 2. Udg. S. 84—85.

<sup>238)</sup> Om Prinsesse Anna Sophias Trolovelsesfest se især Danske Saml. 2. R. II, 163 flg.; jvfr. Becker: Saml. til Fredr. III.s Hist. II, 21.

<sup>239)</sup> Af Hof-Apotheker-Regnskab f. 1633—37 fremgår det, at Korf. Ulfeldt og Leonora Christina for en Del have opholdt sig på Kbhvns Slot indtil den 3die November inkl. I Tidsrummet fra 14de til 21de Oktober nævnes Ulfeldt dog ikke, medens Leonora Christina i samme Tidsrum kun nævnes én Gang, nemlig den 19de.

## II.

1) Når det af flere Forfattere antages, at Elmelunde tilhørte Korf. Ulfeldt, er dette en Fejltagelse, som allerede Trap (Beskriv. af Dmk. 2. Udg. I, 567) har formodet. — Ikke længe før sit Bryllup havde Ulfeldt beklaget sig hos Kongen over Gårdens Brøstfældighed, og Kongen havde da tilladt ham at anvende 500 Speciesdaler paa dens Reparation (Kongens Brev af <sup>20</sup>/<sub>5</sub> 1636 i Sjæll. Tegn.).

2) Danske Saml. 2. R. I, 156.

3) Hofman: Portraits historiques V, 85; J. K. Høst: Korf. Ulfelds og Eleonora Christina Ulfelds Levnet S. 20.

4) Om »Børnenes Penge« se bl. a. Danske Saml. V, 71.

5) Når Kongen i et utrykt Brev af <sup>30</sup>/<sub>1</sub> 1633 (jvfr. ovenf. S. XI, Anm. 6<sup>9</sup>) omtaler en skriftlig Disposition, som Fru Ellen havde gjort, og hvorved især Korf. Ulfeldt var bleven rigelig betænkt, turde det vistnok ligge nærmest at tænke paa et Testamente.

6) Ægteskabskontrakten af <sup>9</sup>/<sub>11</sub> 1643 i Geh. Ark. (Ulfeldt's Sager Fasc. 7); jvfr. Hofman: Danske Adelsmænd III, 232.

7) Brev fra Kongen til Ulfeldt af <sup>16</sup>/<sub>4</sub> 1637.

8) Udnævnelsen må falde mellem den 24de April (se næste Anm.), og den 29de s. M., da det nye Forleningsbrev på Møen udstedtes, hvori det allerede nævnes, at han har aflagt Eden som Statholder (se Danske Saml. 2. R. I, 156). Den 21de var Ulfeldt kommen til Kjøbenhavn.

9) I et utrykt Brev fra Kongen til Kantsler Chr. Friis af <sup>24</sup>/<sub>4</sub> 1637 siger den første: »Eftersom jeg er til Sinds at sætte en Statholder igjen her i Byen, ligesom Axel Gyldenstjerne var i min Barndom« [altså ikke som de nærmest foregående Statholdere, navnlig Frants Rantzau], »da haver jeg ungefærlig forfattet nogle Punkter, som herhos findes, hvilke du skalt

igjennemse og mig dit Betænkende derom lade forstå« osv. De omtalte »Punkter« må uden Tvivl søges i en udateret Optegning fra Kongens Hånd med Overskriften »Statholderens Bestilling«, hvis Original findes blandt Kongens udaterede Breve i det kgl. Bibliothek. Molbech har trykt dette Aktstykke som Fr. Rantzaus Instrux (Udgaven af Christian IV.s Breve I, 386—88), men sikkert med Urette, da Æmbedet her åbenbart er indskrænket til det mindst mulige. Axel Gyldenstjerne må vel snarest antages at have været Statholder i Kjøbenhavn i Årene 1585—88 (Rørdam: Monumenta hist. Dan. II, 210), men hvor meget der af de senere Statholderes Forretninger dengang udførtes af Rentemester Christoffer Walkendorff, sees bl. a. af Frederik II.s Befalinger til den sidste i Nye D. Mag. I, 139 fig. — Om Statholder-Æmbedet for Fr. Rantzaus Vedkommende se »Les voyages de M. des Hayes, baron de Courmesuin en Dannemarck«. 1664. p. 46—47 og 250—52; Slinge's Chr. IV. S. 692.

<sup>10</sup>) Det nye Forleningsbrev af 29. April i Sjæll. Registre (jvfr. Danske Saml. 2. R. I, 156 Anm. 2; Kofod Ancher: Dansk Lehns Ret S. 100). Som så ofte ellers skulde dog »Told, Sise og Vrag, som der udi Lenet falde kan«, vedblive at høre Kongen til (jvfr. Kofod Ancher a. St. S. 94). Heller ikke måtte Ulfeldt »befatte sig med Vildtbanen«. Med Hensyn til Indtægterne af Lenet se iøvrigt Grundtvig: Meddel. fra Rentekammerark. 1872. S. 119; jvfr. Paludan: Møen I, 336. — Her kan endnu anføres, at Året efter at Ulfeldt var bleven Statholder, nemlig 1638, fik han, i Anledning af, at han i 1636 var kommen i Rigens Råd, sit »Genant« som Lensmand forhøjet for Tiden fra 1. Mai 1636 til Årsdagen 1637 (jeg formoder da, at det sidste Årstal er rigtigt; i Sjæll. Tegnelser står ved en Fejlskrift 36), hvad der altså foranledigede en Efterbetaling til ham. Ordene ere, at der bevilliges ham »lige Genant, som os elskel. H. Hans Lindenov til Hundslund haver af Kållundborg Len, med Halvparten af det uvisse, og i lige Form, som ellers Rigens Råd det nyder«. Se Kongens Brev til Rentemestrene af <sup>18</sup>/<sub>3</sub> 1638 i Sjæll. Tegnelser.

<sup>11</sup>) Se det i Anm. 10 omtalte Forleningsbrev. Lønningen var 120 Speciesdaler om Måneden, årlig Hofklædning til sig selv tolvte og Foder m. m. til 12 Heste.

<sup>12</sup>) C. P. Rothe: Christoffer Walkendorff S. 62—63.

<sup>13</sup>) Otto Sperling's håndskrevne Selvbiografi (Gl. kgl. Smlng. Nr. 3094, 4to) S. 233; jvfr. nedenfor Anm. 22. Sperling siger, at Ulfeldt var indlogeret hos »dem Vmbschlagsverwalter Hans Bogessen«. Han kan hermed kun mene Hofmønsterskriver Hans Bojesen, der i al Fald i en senere Tid nævnes som Omslagsforvalter (Danske Saml. V, 69).

14) Sperling a. St. S. 289; jvfr. Danske Saml. 2. R. I, 156.

15) I Ulfeldts Skjøde til Frederik III. af 26. Decbr. 1661 (Orig. i Geh.-Ark. »Kbhvns Gårde og Huse«), hvorved Gården overdroges til Kongen, siges den at ligge udtil og imellem Gråbrødre, Løvstræde og Skindergaden, strækkende sig udi Længde og Brede: 1) den sydøstre Side udimod Løvstræde, fra Iver Vinds Huses Hjørnestolpe af nordost i sydvest hen omkring Hjørnet ind i Gråbrødre og til Henrik Ramels Gård 117 $\frac{1}{2}$  Alen; 2) den Side vestsydvest, langs Henrik Ramels Gård af sønder og udi nør indtil Skindergaden 92  $\frac{1}{8}$  Alen; 3) den nordvestre Side udimod Skindergaden fra Henrik Ramels Gård og hen i nordost indtil Anne Slagters Gård 23  $\frac{5}{8}$  Alen; 4) den Side fra Skindergaden og ind i sønder noget til østers, langs ved for<sup>ne</sup> Anne Slagters Gård 47  $\frac{1}{2}$  Alen; 5) den sydsydost Side af vestsydvest, langs for<sup>ne</sup> Anne Slagters Baggård ind i ostnordost 32  $\frac{7}{12}$  Alen; 6) den nordvestre Side, bag i Gården, op til Jørgen Friis's Gård af vestsydvest hen i ostnordost 42 $\frac{1}{4}$  Alen; og 7) den nordøstre Side, imod en Del for<sup>ne</sup> Jørgen Friis's Gård og en Del Iver Vinds Gård af nordnordvest hen i sydsydost til Løvstræde, op til for<sup>ne</sup> Iver Vinds Huses Hjørnestolpe igjen 63 Alen. — For at forstå disse Angivelser må man frem for alt huske på, at Løvstræde dengang strakte sig meget længere end nu, nemlig i det mindste til Hukket på Gråbrødretorv. Iøvrigt ere de i Skjødet omtalte Lokaliteter af min Ven Dr. phil. Arkivar O. Nielsen bestemte på følgende Måde: Iver Vinds Gård lå på det nordlige Hjørne af det nuværende Løvstræde og Gråbrødretorv, idet den omfattede de nuværende Nrr. 12 og 14 i Løvstræde, Nr. 4 på Gråbrødretorv, Nr. 32 i Lille Helliggejtstræde (eller Trompetergangen) og en Del af selve denne Gade. Henrik Ramels Gård omfattede en Del af nuvæ. Nr. 19 i Skindergade, samt Nrr. 12, 14, 16 på Gråbrødretorv. Anne Slagters Gård omfattede det meste af Grunden til nuvæ. Nr. 17 i Skindergade (= Nr. 10 på Gråbrødretorv), og Jørgen Friis's Gård lå mellem den sidst nævnte Gård og nuværende L. Helliggejtstræde med Façade til Skindergaden. — I det hele kan Belliggenheden af Ulfeldts Gård med temmelig Sikkerhed angives således: Ejendommen vilde indesluttet af en Linie, som droges fra det nordlige Hjørne af det nuværende Løvstræde og Gråbrødretorv, sønden om Slagterboderne, og til det nordlige Hjørne af Gråbrødrestræde og Torvet; derfra langs Kejsergades Vest-, Nord- og Østside indtil Hjørnet; derfra til den vestlige Side af Trompetergangen lidt nedenfor Midten af Gaden, og derfra til Hjørnet af Løvstræde.

16) I en Regning af 7 8 1663, indgivet til Kommissionen over Ulfeldts Gods fra Formynderne for afd. Isaak Murmesters



Børn angående Arbejde på Ulfeldts »Gård udi Løvestrædet og ud til Skindergaden« siges, at bemeldte Murmester har »ganske af Grunden opmuret« denne Gård, »imidlertid at bemeldte Rigens Hovmester var udi Holland, Kong. Maj. Ærende at forrette« (Geh. Ark. »Kommissionsforretninger«). Da Kongen ikke nærmere bestemmes, er der ikke Tvivl om, at det er Frederik III. der menes, og hermed er Tiden givet. At det gamle Hus ikke ved samme Lejlighed blev ombygget (som det kunde synes at ligge i Ordene), fremgår af, at det også efter den Tid nævnes som det gamle i Modsætning til det nye Hus, således oftere i den trykte Beretning om Dina's Sag (1651). Om Indretningen af begge Huse får man en — dog ikke meget tydelig — Forestilling gennem den Registreringsforretning, som efter Ulfeldts Flugt fra Danmark blev foretaget i dem (Histor. Tidsskr. III, 472 flg.).

<sup>17)</sup> Jvfr. bl. a. Histor. Tidsskr. III, 464 flg.

<sup>18)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 156.

<sup>19)</sup> Jvfr. Slange's Chr. IV. S. 1399—1400.

<sup>20)</sup> Vor Kundskab til Enkelthederne i Sperlings Liv hidrører for en væsentlig Del fra hans udførlige, tyske Selvbiografi, hvis håndskrevne Original findes i det kgl. Bibliothek (Gl. kgl. Samling Nr. 3094, 4to). Et Uddrag af den er i Oversættelse trykt i Suhm's Nye Saml. III, 197 flg.

<sup>21)</sup> Sperling's Selvbiografi S. 214 flg.; jvfr. F. Lunn: Knabstrup S. 72.

<sup>22)</sup> På Rejsen ind til Staden hørte Sperling, at Ulfeldt nylig var kommen dertil med Leonora Christina og var indlogeret hos »Hans Bogesen« (Selvbiografi S. 233).

<sup>23)</sup> Han siger (Selvbiografi S. 234), at han fik Bestallingen 2 Dage efter Underhandlingerne med Ulfeldt, altså i al Fald ikke senere end i Sommeren 1637. Dette kunde synes at modsiges derved, at man har en Bestalling for ham af 7. Juni 1638 (Sjæll. Registre; trykt i Videnskab. Selsk. Skrifter X, 465—66 og hos O. Nielsen; Kbhvns Diplomatarium III, 185), der på én Gang omfatter hans Stilling som Kongens Botanikus og som Læge ved Børnehuset, og hans Forpligtelse til at levere Medikamenter til Børnehuset. Alligevel er det dog sikkert, at denne Bestalling nærmest er udfærdiget i Anledning af hans Udnævnelse til Botanikus, og de andre Poster ere da vistnok kun optagne deri for på ét Sted at samle alt ham angående. Alle rede ved et kgl. åbent Brev af 27. Marts 1638 kundgjøres det nemlig, at der er sluttet Kontrakt med ham om Leverancen af Lægemidler til Børnehuset, og i selve dette Brev nævnes han som »forordnet Medikus udi Børnehuset« (Sjæll. Registre). Også af andre Meddelelser i Sperlings Skrift — som iøvrigt på mange

Punkter er meget unøjagtigt i sine kronologiske Angivelser — synes det at fremgå, at der ingen Fejltagelse finder Sted m. H. til Tiden for hans Ansættelse som Børnehuslæge. Det kan her bemærkes, at i Aftrykket af den omtalte Bestilling i Vidensk. Selsk. Skrifter står der mod Slutningen ved en Trykfejl: »udi samme Bestillinger indtræder« i Stedet for »indtraed«, d. e. indtrådte. Rimeligvis ere dog også Ordene »Bestillinger indtraed« i Sjæll. Registre fejlskrevne for: »Bestilling er indtrådt«, idet der her åbenbart kun er Tale om den ene Bestilling som Børnehuslæge.

<sup>24)</sup> O. Wormii Epistolæ I, 483; H. Rørdam: Monumenta Danica II, 7:38; jvfr. F. V. Mansa: Bidrag til Folkesygd. og Sundhedsplejens Historie i Dmk. S. 315—18.

<sup>25)</sup> Sperling's Selvbiografi S. 238—39.

<sup>26)</sup> Leonora Christina har selv optegnet Datoen i en håndskreven Andagtsbog, som Moderen havde samlet; og som senere var gået over i hendes Eje (se Molbech: Nordisk Tidsskrift for Hist., Literatur osv. II, 591). Håndskriftet bevares på det st. kgl. Bibliothek, udenfor Håndskriftsamlingerne.

<sup>27)</sup> Sperling's Selvbiografi S. 239—40. Jeg antager, at det var denne Søn med Navnet Christian, hvem Kongen et Par År efter forlenede med Munkelivs og St. Hans Klosters Len i Norge, men vil dog allerede her gjøre opmærksom på, at man enkelte Steder finder angivet, at denne Christian Ulfeldt døde i en Alder af et Par År, hvorefter det da måtte blive en yngre Søn med samme Fornavn, der havde fået hine Forleninger. — Følgebrev for Bønderne osv. i de nævnte Len udstedtes <sup>16</sup>/<sub>10</sub> 1639 (Ulfeldt's Sager Fasc. 5 i Geh. Ark.). Forleningen skulde dog først begynde fra 1. Maj 1640. Jvfr. også Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. III, 157 og 465.

<sup>28)</sup> Sperling's Selvbiografi S. 240.

<sup>29)</sup> Jvfr. ovenfor Anm. 23. For Leverancen af Lægemidler fik han 1000 Rdlr. om Året, og skjönt det efter hans eget Sigende (Selvbiogr. S. 248—49) ikke var Halvdelen af, hvad hans Formand havde fået, var det dog endnu, som Fremtiden viste, nok til at gjøre sig en Fortjeneste på.

<sup>30)</sup> Selvbiografi S. 245.

<sup>31)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 157.

<sup>32)</sup> Jammers-Mindet 2. Udg. S. 44.

<sup>33)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 157.

<sup>34)</sup> Danske Saml. a. St. S. 158.

<sup>35)</sup> Han var en Søn af Norges Kantsler Jens Bjelke til Østeråd. I Maj 1640 var han bleven Hofjunker (Meddel. fra Rentekammerark. 1872. S. 151) og synes også at være død som sådan (P. Brock: Den oldenborgske Kongeslæggt osv. S. 41).

<sup>36)</sup> Jvfr. Meddel. fra Rentekammerark. 1872. S. 133 og 150. Han blev Kammerjunker i August 1640, efter først at have været Hofjunker. Se iøvrigt Danske Saml. a. St. S. 159.

<sup>37)</sup> Duellen foregik  $\frac{9}{4}$  1642 (Moe: Tidsskr. for den norske Personalhistorie 1. R. S. 187 og P. Brock: Den oldenborgske Kongeslæggt osv. S. 41; jvfr. Danske Saml. a. St.).

<sup>38)</sup> Danske Saml. a. St. S. 158—60. Det kan bemærkes, at Leonora Christina i Selvbiografien ikke skriver Bjelkes og Rantzau Navne helt ud, men kun betegner de pågældende som Biel.. og Ran... Men ligesom den Måde, hvorpå hun ellers bestemmer dem, passer fuldstændigt netop på Christian Bjelke og Bartram Rantzau, således hæves det over enhver Tvivl, at det er disse to, der tales om, ved de Efterretninger, vi have andet Steds fra om, at hin blev dræbt i en Duel af denne. Det ser derfor ved første Øjekast lidt underligt ud, at Slange (Chr. IV. S. 1135—36) siger, at Valdemar Christian, som 1641 var rejst til Rusland, først kom tilbage derfra i Sommeren 1642 og — efter de nærmere Omstændigheder, han meddeler — i al Fald ikke så ganske kort efter den Tid, da hin Duel fandt Sted. Imidlertid forekommer der i en Optegnelse af Christian IV. fra 18. Januar 1642 (Nyerup: Karakt. af Chr. IV. S. XXXIV) en Ytring, som bestemt synes at tyde på, at Vald. Chr. allerede dengang var kommen hjem, og selv uden dette måtte man — indtil der fremkom nye Vidnesbyrd — anse det for afgjort, at Slange havde Uret frem for Leonora Christina, der i en Sag, som netop fik Betydning for hende ved Vald. Chr.s personlige Optræden, umulig kunde have taget fejl i dette Punkt. — En ganske anden Sag er det, at efter hendes Fremstilling skulde Duellen være foregået over et helt År efter, at hine Ytringer af Bjelke vare faldne (eller endog efter at Vald. Chr. var kommen hjem). Dette er uden Tvivl urigtigt, men må tilskrives en almindelig Fejlhuskning.

<sup>39)</sup> Suhm's Nye Saml. I, 110—11; Chr. IV.s Breve ved Molbech II, 30—31.

<sup>40)</sup> I Slutningen af 1632 hed det endog, at Kongen vilde lade hende dømme fra Livet, hvad der dog naturligvis kun var en Overdrivelse af Rygtet (Brev fra Feggræus af  $\frac{9}{11}$  1632 i Allen's Papirer Nr. 11). Men at han, som det sagdes, har tillagt hende Del i Frants Rantzau's Død (se ovfr. S. XXXII Anmærkning 211), og at hans Forbitrelse imod hende herved er yderligere bleven forøget, forekommer mig ikke usandsynligt. Iøvrigt hed det også ved samme Tid, at i Fald der skete Fru Kirsten nogen »Affront«, havde »alle hendes Døtre, som ere voxne, fast foresat sig at tage Gift« (!); se Feggræus's anførte Brev.

41) Suhm's Nye Saml. a. St. S. 111; Chr. IV.s Breve II, 31. Det var ved dette Forhør, at de meget omtalte »Interrogatoria« (Suhm's Nye Saml. I, 107—10, og Chr. IV.s Breve II, 31—33) bleve hende forelagte.

42) Chr. IV.s Breve II, 5.

43) I al Fald er det dog utvivlsomt senere end Kongens Brev til Fru Kirsten af 27/12 1630 eller hendes Konfinering på Boller.

44) Se Instruktion for Iver Vind, Hans Vandal og Morten Madsen, dat. Koldinghus 1/4 1635 (Kongens utrykte Breve) og selve Forhørsakten (Orig. i Geh. Ark. »Kirsten Munk« Nr. 14). Allerede den 23. Marts s. Å. havde Kongen iøvrigt i Kolding ladet afholde et tidligere omtalt Forhør (ovfr. S. XIV Anm. 89) over en Kone fra Middelfart i Anledning af et Brød, som Fru K. havde ladet bage, medens hun lå på Dalum.

45) Se den i forrige Anm. omtalte Forhørsakt.

46) Se Biskop Hans Mikkelsens Dagbog (Kall's Saml. Nr. 81, Fol.) under 2. April 1635.

47) Kongen, som den 1ste var rejst fra Kolding til Middelfart, var den 2den rejst fra Middelfart til Odense og så tidligt, at han Kl. 2 om Eftermiddagen lod Biskop Hans Mikkelsen hente til sig i Odense (Chr. IV.s Dagbøger, ved Nyerup, S. 159, og Hans Mikkelsens Dagbog). Han kan altså næppe i Middelfart have fået Underretning om Udfaldet af Forhøret.

48) Hans Mikkelsens Dagbog under 20 7 1635.

49) Om den »Frue fra Øsel«, som blev et Redskab til at forsone Fru Ellen med Datteren, se Suhm's Nye Saml. I, 134. Allerede i et Brev fra Kongen til Kantsleren Chr. Friis af 30/1 1633 spores en stærk Misstemning mod Fru Ellen, og skjønt Brevet ikke handler om Kirsten Munk, er det dog ikke usandsynligt, at Fru Ellen allerede dengang på Datterens Vegne kan have givet Kongen Anledning til Misfornøjelse.

50) Nogen Indfyldelse på Omslaget hos Fru Ellen kunde måske også Fremvisningen af det før omtalte Brev have haft, som Kongen 9/9 1629 skrev til Fru Kirsten (ovenfor Side 3\*), og som i en senere Tid brugtes af Fru Kirstens Parti til — sammen med andre Aktstykker — at skaffe Rigsrådets Attest af 18/4 1648 til Veje.

51) Om hans Forhold til Påstanden om Rhingrevens Alibi se ovenfor S. 32.

52) Jvfr. Hans Mikkelsens Dagbog (Kall's Saml. Nr. 81, Fol.) under 9 1 1632. Man kan heller ikke af Kongens Ytringer om Dorteia Elisabeths Oversendelse til Moderen (Suhm's Nye Saml. I, 134) se, når denne fandt Sted. Sandsynligvis var det dog først en Tid efter, at Fru Kirsten var draget fra Hove.

53) Suhm's Nye Saml. I, 134.



54) Suhm a. St. S. 111—12. Om en »Ordinants til Hovmesterinden anlangende Fru Ellen Marsvin«, hvilken uden Tvivl vedrørte Forholdet mellem Fru Ellen og Kongens Børn, men om hvis Indhold iøvrigt intet bestemt vides, se Kongens Brev til Frederik Urne af <sup>15</sup>/<sub>5</sub> 1635.

55) Om hele denne Historie se Suhm a. St. S. 113—16, 117, 134—36 o. m. fl. St. Der blev senere affordret Fru Ellen en skriftlig Erklæring om Motiverne til hendes Rejse og om hendes Optræden på Antvorskov, og man har endnu både Kongens Spørgsmål og Fru Ellens Svar i en Opskrift fra hendes egen Hånd (Geh.-Ark. »Ellen Marsvin« Nr. 1). Dette Aktstykke indeholder interessante Supplementer til de allerede trykte.

56) Danske Saml. 2. R. III, 386; Suhm's Nye Saml. I, 101; jvfr. Brev fra Chr. IV. til Kantsler Sehested af <sup>4</sup>/<sub>4</sub> 1616. Om Kjøbmanden — Lorenz Horstmann — selv skulde have hende i Huset, eller om han, som det hedder i Suhm's Nye Saml. a. St., »havde Ordre at sende hende bort«, kan jeg ikke afgjøre. Juledag 1636 havde iøvrigt Fru Ellen ladet hende føre over til Fru Kirsten på Boller (se Hans Mikkelsens Dagbog under <sup>25</sup>/<sub>12</sub> 1636; jvfr. Suhm's Nye Saml. I, 115, Linie 15—16).

57) Hans Mikkelsens Dagbog under 2. og 14. Januar og 25. og 27. Maj 1637; Suhm's Nye Saml. I, 115, L. 24 flg.

58) Suhm's Nye Saml. a. St. S. 136.

59) Suhm a. St. S. 113—14, 115, 123; Kongens Brev af <sup>22</sup>/<sub>1</sub> 1639 til Frederik Markdanner og Falk Gjø (Geh.-Ark. »Ellen Marsvin« Nr. 2); og mange flere Steder.

60) Se bl. a. Suhm's Nye Saml. I, 131. Mærkeligt nok synes Kongen virkelig engang betingelsesvis at have givet sit Samtykke til, at Fru Ellen måtte tage Datterdatteren til sig igjen (se a. St. S. 121; jvfr. et Brev fra Fru Ellen til Kongens Kantsler af <sup>19</sup>/<sub>5</sub> 1639 i Geh.-Ark. »Ellen Marsvin« Nr. 4); men han må da snart igjen have fortrudt det. At Fru Ellen i dette Punkt hverken fandt Medhold hos Valdemar Christian eller hos Kongens Svigersønner, sees af Kongens Instrux for Iver Vind og Sten Beck af <sup>11</sup>/<sub>5</sub> 1640 (mellem hans utrykte Breve).

61) Suhm's Nye Saml. I, 122—23.

62) Brev fra Kongen til Iver Vind og Sten Beck af <sup>20</sup>/<sub>5</sub> 1640; Suhm's Nye Saml. I, 122 og 137. Det er dog egentlig kun af det sidst anførte Citat, at man tør slutte, at Korfits Ulfeldts og Jørgen Urnes Forbøn — for en Tid — har båret nogen Frugt. — Foruden de i det foregående citerede Bidrag til Oplysning om Striden mellem Kongen og Fru Ellen indtil 1640 inkl. findes endnu en Del, som jeg dog ikke anser det for nødvendigt nærmere at specificere, dels mellem Kongens utrykte Breve, dels i Samlingen »Ellen Marsvin« i Geh.-Ark.

63) I et Brev fra Kongen til Christen Thomesen Sehested af  $1/2$  1641 anføres de to pågjældende Døtres Ungdom udtrykkelig som Grunden til, at en Sammenkomst som den omtalte ikke tidligere havde fundet Sted.

64) Se især det i forrige Anm. omtalte Brev af  $1/2$  1641 og en Skrivelse fra Kongen til Iver Vind og »Hofprædikanten« af  $2/3$  1641; jvfr. Hans Mikkelsens Dagbog under 8. og 16. Marts 1641. Påskedag 1641 faldt den 25. April.

65) Trykt i Suhm's Nye Saml. I, 123—38; jvfr. ovenfor S. XIX Anm. 102. At Aktstykkets Bestemmelse var den angivne, fremgår af flere Steder i Texten selv; således Suhm's Nye Saml. I, 124, 131, 134, 137.

66) Se Kongens før omtalte Skrivelse til Iver Vind og Hofprædikanten af  $2/3$  1641. Så ivrig er Kongen for at få denne Sammenkomst i Stand, at han befaler Adressaterne at sige til Fru Ellen, hvis hun ikke med det gode kan bringes til at indvillige i Sammenkomsten, at de »have Befaling med sig til næste Lensmand, at skaffe hende imod hendes Vilje hid til os«.

67) Der var en Tid Tale om, at Odense skulde være Samlingsstedet, men tidligere havde der været tænkt på Kjøbenhavn (Kongens Brev til Christen Th. Sehested af  $1/2$  1611), og jeg antager det for afgjort, at Sammenkomsten fandt Sted på det sidste Sted. At Fru Ellen virkelig var i Kbh. i Påskeugen, og at Kongen her havde Forhandlinger med hende om Datterens Sag, sees af to Skrivelser fra Kongen til Iver Vind af  $26/4$  1641 (jvfr. Hans Mikkelsens Dagbog under  $1/5$  1641, nedenfor Anm. 74). — Et Brudstykke af en Dialog mellem Fru Ellen, Kongen og hans Børn om Fru Kirstens Sag, som er bevaret hos Holberg (Dmks. Riges Hist. II, 892. Linie 23 flg., jvfr. S. 890) synes virkelig at være en Erindring om den her omtalte Sammenkomst. Til denne kunde mulig også henføres den Efterretning hos Holberg a. St., at Ulfeldt ved en lignende Lejlighed skulde have fremlagt Breve fra Kongen, som viste, at han selv i sin Tid havde befalet Fru Kirsten og Rhingreven at blive på Frederiksborg (Kronborg?) i hans Fraværelse. Denne Efterretning synes nemlig at måtte støtte sig til en virkelig Kjendsgjerning og er i al Fald uafhængig af den rent opdigtede Proces for Herredagen, til hvilken Holberg henfører den, og som han har fra Rousseau de la Valette's Roman.

68) I en Skrivelse af  $29/4$  1645 (ny Stil) — Allen's Papperer Nr. 16 — til den tyske Kejser siger den kejserlige Afsending Georg v. Plettenberg om Hans Lindenov: »iste est ineptus, quantum ullus ex omnibus« (der tales nærmest om Rigens Råd).

69) Om Ebbe Ulfeldt se især Ligprædikenen over ham i C. P. Rothe's Brave danske Mænds Eftermæle II, 110. Han kom hjem fra sin Udenlandsrejse i 1641, og den 3. Maj befalede Kongen Hans Bojesen at afbetale til E. U. »vor Hofjunker«, hvad han kunde have til gode af Lønning (Sjæll. Tegn.); jvf. også Meddel. fra Rentekammerark. 1872. S. 151. At han i det mindste henimod Slutningen af Året 1641 var trolovet med Frøken Hedvig, sees af et Brev fra Kongen til Leonora Christina af  $17/10$  1641, hvori tales om nogen »Misforstand«, som skal være kommen mellem de to. Hannibal Sehesteds Bryllup skulde allerede have været holdt i 1641, men blev opsat; se Brev fra Chr. IV. af  $26/12$  1641.

70) Med Hensyn til Ulfeldts Nærværelse i Kjøbenhavn på den Tid, Sammenkomsten fandt Sted, kan mærkes, at Sperling i sin Selvbiografi siger (S. 300), at da han vendte hjem fra Spanien (han havde fulgt Hann. Sehested dertil, men kom tilbage før denne) og kom til Kjøbenhavn i April 1641, var Ulfeldt fraværende på en Ambassade til England, som nærmere bestemmes. Heri er der imidlertid flere Fejl. Den Ambassade, Sp. tænker på, varede kun fra August til November 1640, og rigtignok rejste Ulfeldt i Foråret 1641 igjen til England i en anden Anledning, men han var endnu i Kjøbenhavn i Slutningen af April og Begyndelsen af Maj, som det bl. a. sees af Breve til ham fra Kongen af 20. og 25. April og 2. og 4. Maj; jvfr. Slange a. St. S. 1088. Sperlings Ankomst til Kbh. har altså næppe fundet Sted før i Maj. Iøvrigt fortæller Sp., at han strax efter sin Ankomst besøgte Leonora Christina og fortalte hende om sin Rejse og måtte næsten hver Dag blive hos hende både til Middag og Aften.

71) Det fremgår af flere af Kongens Ytringer om Øjemedet med Sammenkomsten. Yderligere kan henvises til en Befaling til Fredr. Urne af  $3/4$  1641 om — som Forberedelse til Sammenkomsten — at vise Valdemar Christian en Sten ved Frederiksborg, hvori Kongen havde ladet indhugge den Dato, da Fru Kirsten havde lukket sin Sovekammerdør for ham (Kongens utr. Breve). Når Vald. Chr. spurgte om Grunden til, at Stenen vistest ham, skulde Fred. Urne svare, at det var ham »ubevidst«.

72) Se to Breve fra Kongen til Christen Thom. Sehested af  $1/2$  1641. Valdemar Christian havde, lige efter at have været til Alters, skjældt Vibeke og hendes Børn ud for Hore og Horeunger og truet stærkt med, hvad der skulde ske i Fremtiden.

73) Jeg kan måske her nævne, at der i Hans Mikkelsens Dagbog under  $3/4$  1638 findes en Notits, som kunde synes at

tyde på, at Leonora Christina havde tilbragt denne Dag sammen med sin Moder, idet det hedder: »Post meridiem me inviserunt Dn. Cornif. Ulfeldius, regis vicarius, ejusque generosa conjunx et matres utriusque«. Det synes dog ikke meget troligt, at Fru Kirsten skulde have dristet sig til at forlade Boller, og det ligger i al Fald nærmere at antage, at Ordet »mater« for Leonora Christinas Vedkommende er brugt i udvidet Betydning ligesom det danske »Moder«, der også bl. a. kunde bruges til Betegnelse af Bedstemoderen.

74) Det hedder i Hans Mikkelssens Dagbog under  $\frac{1}{5}$  1641: »Dn. Helena ad nos [o: i Odense] divertit, rediens Hafnia, re illic bene expedita«. — Som et smukt Vidnesbyrd om, at Kongens Retfærdighedsfølelse ikke svigtede ham under hans heftigste Vrede, kan her anføres en Befaling af ham allerede fra 6. April 1641. Fru Ellen havde underrettet ham om, at Rentemestrene trykkede sig ved at give hende »Kvittanciarum« for Dalum, fordi der ikke var leveret Inventarieregistre over, hvad der fandtes der, da hun sidste Gang fik Lenet. I den Anledning befaler Kongen da Rentemestrene at give hende Generalkvitteringen, »efterdi os vitterligt er, samme Inventarium ikke at være forværret, mens langt heller forbedret« (Sjæll. Tegn.). Jeg kan måske tilføje her, hvad jeg ikke medtog ovenfor S. VII Anm. 47, at skjønt Fru Ellen havde Dalum Len til 1. Maj 1639, styrede hun det i det sidste År, hun havde det, alene til Fordel for Valdemar Christian (Brev fra Chr. IV. til Korf. Ulfeldt af  $\frac{24}{4}$  1638 i Sjæll. Tegn.).

75) Således bl. a. i Forhandlingerne om Fru Kirsten i April 1646. Af en Antydning i et Brev fra Kongen af  $\frac{5}{4}$  1646 kunde man iøvrigt måske slutte, at Fru Ellen nærmest var sluppen dengang ved, at Ulfeldt og Hans Lindenov vare gåede i Kaution for hende.

76) Danske Saml. 2. R. I, 157.

77) Danske Saml. a. St.

78) Om et Portræt, som hun tegnede 1656 eller 1657, og som skal have udmærket sig ved stor Lighed, se Danske Saml. 2. R. I, 216. Man har iøvrigt også Beviser på, at hun syslede med Maleriet. I »Museum Klevenfeldianum« S. 264 nævnes således under Nr. 53, 57, 67 tre malede Miniatur-Portræter af hende, som forestillede hende selv, hendes Mand og Christian IV. Der foreligger dog intet om, hvilken Periode af hendes Liv disse Billeder tilhøre. Om hendes kunstneriske Virksomhed se iøvrigt mit Skrift: Leonora Christina på Maribo Kloster S. 56—58.

79) Original (i to Expl.) i Geh.-Ark. (Kommissions-Forretninger over Ulfeldts Gods 1664); jvfr. P. Weilbach: Dansk

Konstnerlexikon S. 454; Danske Saml. 2. R. I, 157. Af den nævnte Regning sees, at Karl v. Mander fra 1640 af og i Løbet af en Række År havde malet en hel Del Portræter for Ulfeldt, dels af Kongen, dels af Ulfeldt selv og hans Familie. Ialt var Ulfeldt bleven ham 846 Rdlr. skyldig. Jvfr. Nye danske Magazin IV, 75—76.

<sup>80)</sup> I Geh.-Ark. (Ulfeldt's Sager Fasc. 19) findes, skrevet med Leonora Christinas Hånd, et Brudstykke af noget, der ligner en Oversættelse af en Hyrderoman. Et hosliggende Digt, der vistnok hører dertil, bærer Årstallet 1650.

<sup>81)</sup> Måske kan i denne Sammenhæng nævnes et Par Skrifter, som ere dedicerede til hende af den bekjendte Boghandler Joakim Moltken, nemlig »Aandelig Brønd-Spring«, Kbh. 1640, 8vo (tillige dediceret til Fru Sophie Lindenov og Fru Helle Rosenkrands), og W. Alardi »Sielens aandelige Apoteeck«, Kbh. 1643, 8vo (også dediceret til Korf. Ulfeldt); jvfr. C. Nyrop: Bidr. til den danske Boghandels Hist. I, 175. I begge Skrifter findes også en Afbildning af det Våben, Leonora Christina førte, og som er identisk med de holsten-gottorpske Hertugers (jvfr. bl. a. en Afbildning i A. Angelus's Holsteinische Chronica. 1597. Fol.). I den Udgave af »Aandelig Brønd-Spring«, som udkom 1656, findes, mærkeligt nok, Dedikationen endnu, men Våbenet mangler, medens det findes for de to andre Damers Vedkommende.

<sup>82)</sup> Sperling's Selvbiografi (Gl. kgl. Smlng. Nr. 3094, 4to, S. 205; Suhm's Nye Saml. III, 211). Der er endnu bevaret et Exemplar af Plutarch's Vitæ — på Latin — (Basel, 1573. Fol.), som har tilhørt Korf. Ulfeldt. Bogen ejes af Hs. Exc. Udenrigsministeren, Lensbaron O. Rosenørn-Lehn. Foran er skrevet med Ulfeldt's Hånd: »Cornificius Willfeldius 1625. le 12 dauril. Tout le monde est une farce & se gouverne par opinions« — en Bemærkning, der vistnok kunde være blot et Udtryk for den lavede Blaserthed, som ikke er ualmindelig i 18-Års Alderen, men som måske også har et dybere Udspring.

<sup>83)</sup> Sperling's Selvbiografi S. 204.

<sup>84)</sup> La Peyrère: Relation du Groenland. 1647. p. 213 fig.; jvfr. Danske Saml. 2. R. I, 160, Anm. 3. Leonin blev iøvrigt så stærkt medtagen af Kulden deroppe, at han døde ikke længe efter sin Hjemkomst (La Peyrère a. St. S. 223).

<sup>85)</sup> Om ham se »Jammers-Mindet« 2. Udg. S. 31, Anm. og de der anførte Kilder; jvfr. et Brev fra den hollandske Resident C. v. Crakau af <sup>15</sup>/<sub>5</sub> 1644 (Allen's Papirer Nr. 14) og Sperling's Selvbiografi S. 301. Det er Sperling, d'Arandas gode Ven, som siger, at han ved den omtalte Lejlighed kom til Kbh. med Ulfeldt. At han iøvrigt ikke, som det hedder i en i det hele temmelig unøjagtig Artikel i Biographie nationale

etc. de Belgique I, 357, definitivt kan have forladt Ulfeldts Tjeneste omtrent 1649, sees af, at han i al Fald 1654 var med Ulfeldt i Stockholm (Histor. Tidsskr. V, 374). Et fransk Vers fra d'Aranda til Ulfeldt, skrevet 1644, haves i Ulfeldt's Sager Fasc. 19.

<sup>86)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 165—66.

<sup>87)</sup> Danske Saml. a. St. S. 160.

<sup>88)</sup> Danske Saml. a. St. S. 160 og 161.

<sup>89)</sup> Danske Saml. a. St. S. 157.

<sup>90)</sup> Sperling's Selvbiografi S. 394.

<sup>91)</sup> Han er især bekjendt ved et højt mærkeligt Skrift om Præadamiterne (1655), som på Grund af de deri udtalte dristige Anskuelse blev brændt på Pariser-Parlamentets Befaling. Han hævder her bl. a., at Adam ikke var Menneskeheden, men kun Jødernes Stamfader, at Syndfloden var begrænset til Judæa, osv.

<sup>92)</sup> La Peyrère: Relation de l'Islande. 1663. p. 59—60; jvfr. Nordisk Skaktidende 2 Årg. 1874. S. 41, Anm.

<sup>93)</sup> La Peyrère kom således sammen med Ulfeldt både i Holland og Frankrig på hans Ambassade 1646—47. En god Ven fik han også i Ole Worm, som det sees af den ikke ringe Mængde Breve, vexlede mellem dem, som ere trykte i Ol. Wormii Epistolæ T. 1—2. Hafn. 1751.

<sup>94)</sup> La Peyrère: Relation du Groenland p. 219—20.

<sup>95)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 160.

<sup>96)</sup> Leonora Christina taler selv (Danske Saml. a. St.) om »une couche ordinaire tous les ans jusques à un nombre de dix«. Dette kan forstås på flere Måder, men hvorledes det end forstås, er det ikke let at bringe i bogstavelig Overensstemmelse med de Efterretninger, vi andet Steds fra have om Leonora Christinas Nedkomster. Af de 10 Børn, om hvilke man ved bedre Besked, og som fødtes i Årene 1637—51, døde 3 i en ung Alder. Disse 3 omtales i en Regning, som Værgerne for Helliggeistes-Kirke 1664 indgave til Kommissionen over Ulfeldts Gods (Geh.-Ark., »Kommissions-Forretninger«). Det oplyses nemlig her, at Ulfeldt, som i Året 1643 havde ladet opsætte »det blå Pulpitur« i Kirken, efterhånden havde indsat 3 af sine Børn i samme Kirke, nemlig et  $\frac{7}{10}$  1647, et  $\frac{16}{3}$  1651 og et  $\frac{3}{5}$  1651. Da dette tyder på, at han vilde indrette en Familiebegravelse i den nævnte Kirke, ligger det nærmest at antage, at i al Fald til han forlod Danmark, er der kun død 3 af hans Børn, eller i det mindste 3, som have levet efter Fødselen (det ene af disse måtte da være den Søn, som døde i Slutn. af 1642, se Danske Mag. I, 220). Også kan anføres, at da Leonora Christina 1696 havde indrettet sig et Gravsted i Maribo Kirke, lod hun 3 tidligere afdøde Sønner

føre til Maribo og nedsætte i dette Gravsted (se mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 68—69). Disse vare uden Tvivl de samme Børn, som før havde stået i Helliggejstes Kirke og Frøken Urnes Udsagn (a. St. S. 85), hvorefter man skulde tro, at der endnu i Graven var nedsat 2 Børn, som 1651 vare indsatte i Nikolaj Kirke, beror vistnok på en Misforståelse. — Imidlertid angives det også af forskellige Forfattere, at Leon. Chr. ikke længe efter, at hun havde forladt Danmark (1651), skulde have født en Datter, som snart igjen døde. Om nu disse Angivelser om Barnets Kjon og dets Død efter Fødselen stamme fra en pålideligere Kilde end den uægte Selvbiografi af Leonora Christina i Bang's Saml. af nytt. og opbyggelige Materier (2. Stykke, S. 134; endog Barnets Navn: Christina, findes her), kan jeg ikke afgjøre. Men sikkert er det, at Leonora Christina, da hun forlod Danmark, var frugt-sommelig; se Mémoires . . . tirez des depesches de Mr. Chanut. T. 2. Cologne. 1677. Pag. 288; Brev fra Peder Charisius til Frederik III. af <sup>20</sup>/<sub>10</sub> 1651 (Ulfeldt's Sager Fasc. 16); B. Whitelocke: A Journal of the Swedish Embassy in the years 1653 and 1654, by H. Reeve. Vol. 2. (1857). Pag. 185. — Endelig har man også en Efterretning om, at Leonora Christina igjen i Foråret 1654 var frugt-sommelig (Whitelocke a. St. II, 261).

<sup>97</sup>) Af de 3 før 1652 døde Sønner var den ene den i Haag 1616 fødte Leo med Tilnavnet Belgicus. Hvad Navnene på de andre vare, kan ikke bestemt afgjøres. I en Regning på forskjelligt Badskjærarbejde i Ulfeldts Hus, indgivet til Kommissionen over hans Gods 1664 (Geh.-Ark., »Kommissions-Forretninger«) fra »Margrete sal. M. Morten Sixens von Møinichen« nævnes forskellige af de os bekendte Børn, og desuden <sup>13</sup>/<sub>10</sub> 1648 »den liden Vilhelm« samt »Otto Ulfeldt«, hvilken sidste var bleven »dagligen betjent« fra <sup>21</sup>/<sub>2</sub> 1649 til <sup>6</sup>/<sub>6</sub> 1650 for en »Forrådelse« i hans Mund, og <sup>5</sup>/<sub>12</sub> 1650 havde fået to Tænder trukket ud. Det kunde ligge nær at antage, at disse to Drengene vare Korf. Ulfeldts Sønner, men efter hvad før er sagt om, at en Søn var død 1642, at Leo »Belgicus« også døde før 1652, og at der i alt kun synes at være død 3, som dog havde nået en vis Alder, må man vist snarere antage, at i det mindste den ene af hine Drengene og måske begge vare Børn, der opdroges i Ulfeldts Hus, mulig Brodersønner eller lign. Hofman (Danske Adelsmænd 2. Del, Stamtavlen over Fam. Ulfeldt). der nævner 5 Børn af Ulfeldt som døde i en spæd Alder — nemlig 1 Datter og 4 Sønner — angiver Navnene på de 3 af disse som Jacob, Leo og Mogens. Fr. Rostgaard (Stamtavle over Fam. U. i Rostgaard's Håndskriftsamling på Univ. Bibl. Nr. 25 Fol.)

angiver Navnene paa 3 tidlig døde Sønner som: Leo, Jakob, Otte. Mellem det genealog.-heraldiske Selskabs Håndskrifter i Geh. Ark. findes en Stamtavle af Benzon over Ulfelderne, hvor kun 3 Sønner siges at være døde unge, og deres Navne angives som Christian, f. 1637 † 1639, Mogens og Leo. Efterretningen om, at den 1637 fødte Christian U. skulde være død ung (jvfr. ovenfor S. XXXIX Anm. 27), stammer måske nærmest fra Lisbeth Bryskes Slægtebog (en Udskrift for dette Punkts Vedkommende haves i Geh. Ark., Ulfeldt's Sager Fasc. 16; i selve Originalen i Ny kgl. Smlng. Nr. 180 Fol. har jeg ikke kunnet finde Stedet), hvor Ulfeldts Sønner skulle nævnes i følgende Orden (uden Årsangivelse): Christian, Jakob, Korfits, Christian osv. Jeg betragter dog foreløbig denne Angivelse som ikke tilstrækkelig hjemlet, og blandt andet må det også vække Mistanke, at hvis virkelig den første Christian og Jacob U. vare døde som Børn, måtte Korfits jo, endnu inden han havde nået den voxne Alder, være bleven den ældste Son. Men det er en Kjendsgjerning, at efter at Børnene vare blevene voxne, nævnes altid Christian U. som den ældste af alle Sønnerne, også som ældre end Korfits.

<sup>98)</sup> Den i forrige Anm. omtalte Badskjærregning er et blandt flere Vidnesbyrd herom.

<sup>99)</sup> Dette mit Forhold til Ulfeldts særlige Historie gjør også, at jeg for dens Vedkommende indskrænker mig til det mindst mulige ved Anførelsen af de benyttede Kilder, så at jeg navnlig for en større Del af Christian IV.s Regeringstid i Regelen ikke citerer de lettere tilgængelige trykte Skrifter vedrørende Ulfeldt.

<sup>100)</sup> Når det i Sperling's Selvbiografi S. 301 (jvfr. S. 417) hedder, at Ulfeldt afslog at modtage Grevetitelen, og først tog imod den, efter at han havde forladt Danmark, er dette ganske vist urigtigt, hvad der bl. a. fremgår af, at hans Grevediplom er dateret 7. August 1641 (ny Stil), og af, at han — uden Tvivl netop for at give sin nye Værdighed en Slags materiel Støtte — må antages allerede samme År at have erhvervet (på hvad Måde, kan jeg ikke afgjøre) de to bøhmiske Godser Gratlitz og Herschmanitz (Histor. Tidsskr. III, 460 Anm. 1), der tidligere havde tilhørt Broderen Frants (Hofman's Danske Adelsmænd II, 229). — Jeg benytter Lejligheden til én Gang for alle at udtale, at når Sperling's Skrift overhovedet må bruges med stor Forsigtighed, gjælder dette frem for alt med Hensyn til dets Udtalelser om Ulfeldt, der — afset fra tilfældige Fejl — ere i allerhøjeste Grad ensidige og partiske og meget ofte kun at betragte som en Gjengivelse af Ulfeldts egen Fremstilling af sine Handlinger og disses Motiver.



<sup>101)</sup> Forfatterne ere meget uenige om, hvor vidt Ulfeldt blev udnævnt til Røgshovmester 1642 eller 1643. Der er imidlertid ikke Tvivl om, at han blev det 1643, og vistnok i Begyndelsen af April. Fra denne Tid af kalder Kongen ham i sine Breve stadig Rigens Hovmester, medens han hidtil lige så stadig kun har betegnet ham som Statholder. Et lige så sikkert Vidnesbyrd er det, at Ulfeldt hele 1642 igjennem og ind i 1643 (jeg har således fundet det i Februar Måned) underskriver Rigsrådets Skrivelser ikke som Nr. 1, men et godt Stykke nede i Rækken af Rigsråderne. (Også i Er. E. Brochmand's »Panegyricus«, holdt i Leyden 22. Januar 1643, kaldes Ulfeldt, hvis Værdigheder nævnes ligesom de andre Svigersønners, endnu Statholder, og i Fortalen til Alardi »Siemens aandelige Apoteeck«, som er undertegnet 26. April 1643, tales om det U. »nu nylige« af Kongen betroede Hovmester-Æmbede). Ikke desto mindre kan man lejlighedsvis i samtidige både private og mere eller mindre officielle Skriftstykker finde ham betegnet som Røgshovmester allerede i 1642, hvad der uden Tvivl hidrører fra, at han faktisk udførte de allerfleste af de til Æmbedet hørende Forretninger allerede en Tid før Udnævnelsen (et af de mærkeligste Exempler er måske et Brev fra den udvalgte Christian V. af <sup>29</sup>/<sub>10</sub> 1642 i »Danske Kongers Historie« Nr. 97, Geh.-Ark.). Også i Rentemestrenes Regnskaber sættes hans Udnævnelse til 1642 (8. Januar), se Meddelelser fra Rentekammer-Ark. 1772 S. 134, men her er en Antedatering af Udnævnelsen meget almindelig af Hensyn til Lønningen. O. Worm kalder ham endog allerede 1638 »Aulæ Magister« (Epistolæ II, 603), og Sperling lader ham blive Hovmester før Sendelsen til Regensburg.

<sup>102)</sup> Se den interessante Skrivelse fra Strömfeldt (Feggræus) til Oxenstjerna af <sup>17</sup>/<sub>11</sub> 1643 i Allen's Papirer Nr. 11.

<sup>103)</sup> Om disse Stemninger og Forhold findes blandt andet interessante Oplysninger i Plettenberg's Relationer og Breve fra 1644 og 1645 (Allen's Papirer Nr. 16). Særlig mærkelig er en Ytring i en Skrivelse til Kejseren af <sup>4</sup>/<sub>2</sub> 1645 (ny Stil): »apparet, timeri Nobilibus non minus Regem armatum quam hostem«.

<sup>104)</sup> Se blandt andet en Skrivelse fra den hollandske Resident i Hamborg Schrassert af <sup>30</sup>/<sub>10</sub> Decbr 1643 i Allen's Papirer Nr. 14.

<sup>105)</sup> Han sagde — efter Plettenberg's Udsagn i en Skrivelse af <sup>29</sup>/<sub>4</sub> 1645 (Allen's Papirer Nr. 16, — til Prins Christian i en Ordstrid om Krigens Fortsættelse, at han skulde huske på, »se unum esse ex illis, qui in Dania regem faciant«.

<sup>106)</sup> Se bl. a. Plettenberg's i forrige Anm. omtalte Skrivelse.

<sup>107)</sup> Man sagde også, at han havde gjort sig stor Fordel af Monten, der sloges 1644 under hans Tilsyn, og som var af en meget dårlig Beskaffenhed. Men skjønt der vel kan være nogen Sandhed heri, er det dog vist utvivlsomt, at det var Kongen selv, som havde fastsat Værdien af disse så kaldte »Ulfeldts Penge«; jvfr. W. Scharling: Kort Udsigt over den danske Monthistorie S. 41—42, og Brev fra Chr. IV. til Ulfeldt af <sup>20</sup>/<sub>1</sub> 1644.

<sup>108)</sup> Se bl. a. Brev fra Plettenberg til Grev Trautmannsdorff af <sup>12</sup>/<sub>11</sub> 1644 (Allen's Papirer Nr. 16).

<sup>109)</sup> Histor. Tidsskrift III, 451; jvfr. Molbech's Nordisk Tidsskrift for Historie, Literat. og Kunst II, 434.

<sup>110)</sup> Således siger i det mindste Sperling, der i sin Selvbiografi (S. 315) omtaler denne Undersøgelse. Iøvrigt sætter Sperling, der åbenbart ikke husker, at Ulfeldt både i 1644 og i 1645 trak sig tilbage fra Forretningerne, Undersøgelsen i Forbindelse med hans »Strike« 1645, men at den falder i 1644, fremgår både af forskellige andre Ting og deraf, at Sperling selv omtaler den som havende fundet Sted før hans egen Afskedigelse, der faldt i Begyndelsen af 1645.

<sup>111)</sup> Se Kongens Brev til Chr. T. Sehested af <sup>7</sup>/<sub>11</sub> 1644 og Plettenberg's Skrivelse til Trautmannsdorff af <sup>19</sup>/<sub>11</sub> 1644 (Allen's Papirer Nr. 16); jvfr. Vedel Simonsen: Jørgen Brahe S. 79.

<sup>112)</sup> Sperling's Selvbiografi S. 316.

<sup>113)</sup> Skrivelser fra Plettenberg til Trautmannsdorff af <sup>12</sup>/<sub>11</sub> og <sup>19</sup>/<sub>11</sub> 1644 (Allen's Papirer Nr. 16).

<sup>114)</sup> Se Plettenberg's anførte Skrivelse af <sup>19</sup>/<sub>11</sub> 1644 og en anden af <sup>26</sup>/<sub>11</sub> 1644 (Allen's Papirer Nr. 16). I den sidste hedder det: »rediit ad solita munia, sed injuriam non digerit, cum cancellario regis, stimulatore disgratiæ, nunquam concors erit«. — Det er aldeles åbenbart den samme Historie, som Ulfeldt hentyder til i »Høytregende Æris Forsuar« S. 53. I Følge dette Skrift udfordrede han Sehested, men det kom dog ikke til Duet.

<sup>115)</sup> Se Nyerup's Karakt. af Chr. IV. S. XXXVII—VIII.

<sup>116)</sup> Aktstykkerne til Sperlings Sag væsentlig i Sjællandske Tegnelse for 1644 og 1645 samt i »Danske Kongers Historie« (Geh. Ark.) Nr. 102. Enkelte af dem ere trykte i Det kjøbenhavnske Selskabs Skrifter X, 466—68, hvorved dog må bemærkes, at det anf. Sted med Datoen 31. Oktober trykte Aktstykke i Virkeligheden har Datoen: 31. December. Jvfr. også Sperling's Selvbiografi S. 317.

<sup>117)</sup> I en Skrivelse af <sup>7</sup>/<sub>1</sub> 1645 (Danske Kongers Historie Nr. 102) siger Sperling selv med Hensyn til hine Penge, at

det er ham »så umuligt som det allerumuligste« at sige, hvor meget der var medgået til Medikamenter, da han intet Regnskab har holdt og heller ikke har forpligtet sig til det over for Kongen. At Sperling har gjort det mest mulige ud af sine Stillinger i pekuniær Henseende, bliver sandsynligt, når man af hans Selvbibliografi ser, hvor meget han i det hele var om sig for at tjene Penge, og hvorledes han bl. a. drev alle Slags Handelsspekulationer. En Hentydning til hans Havesyge findes i Ol. Wormii Epistolæ II, 907.

<sup>118)</sup> Selvbibliografien S. 319. I Rentemestrenes Regnskab for 1647—48 regnes hans Afskedigelse iøvrigt fra 1. Novbr. 1644, hvad der sagtens viser hen til, at han allerede i November suspenderedes fra sine Forretninger.

<sup>119)</sup> Selvbibliografien S. 312. Forpagtningsbrevet på Hørsholm af <sup>11</sup>/<sub>4</sub> 1611 i Sjæll. Registre (Geh. Ark.).

<sup>120)</sup> Sperling's Selvbibliografi S. 311—13.

<sup>121)</sup> En for Mord arresteret Person var brudt ud af Fængslet, og en af Kjøbenhavns Borgermestre, Reinholdt Hansen, som var en Protegé af Ulfeldt, og hvis Kone netop på den Tid var i Leonora Christinas Tjeneste (Sperling's Selvbibliografi S. 312), havde for så vidt nogen Skyld deri, som han havde tilladt eller i det mindste ikke forhindret, at Fangen havde stor Frihed i Fængslet. Da nu Kongen foreholdt ham dette, opfandt han, som Kongen siger, den Løgn, at Vibeke Kruse havde haft Bud hos ham om »Justitiens Prolongation over samme Morder«, og da han ikke kunde bevise sit Udsagn, afsatte Kongen ham fra hans Æmbede (Kongens Brev til Ulfeldt af <sup>24</sup>/<sub>8</sub> 1645; jvfr. Engelstoft: Universitets- og Skole-Annaler 1810, 2, 34—37). Både han og de andre i Sagen implicerede havde uden Tvivl ventet, at Ulfeldt skulde tage dem i Forsvar, når han kom til Kjøbenhavn, og i den Anledning hedder det allerede i et Brev fra Kongen til Byfogden af <sup>20</sup>/<sub>8</sub> 1645: »De, som formener sig at vilde have Hjælp af Hovmesterens Ankomst, de skal visselig erfare, at han ikke tør lade sin Mund op at tale for dem«. Af senere Breve sees dog, at Ulfeldt alligevel talte deres Sag, idet han lagde Skylden over på Byfogden, men også, at han ikke udrettede noget derved.

<sup>122)</sup> Sperling's Selvbibliografi S. 314.

<sup>123)</sup> Brev af <sup>4</sup>/<sub>2</sub> 1645.

<sup>124)</sup> Jvfr. Slange: Chr. IV. S. 1400.

<sup>125)</sup> Brev af <sup>15</sup>/<sub>9</sub> 1645, jvfr. Slange S. 1400 og Histor. Tidsskr. III, 361, Anm. 39.

<sup>126)</sup> Se bl. a. Kongens Breve til Ulfeldt af <sup>80</sup>/<sub>9</sub> og <sup>1</sup>/<sub>10</sub> 1645; jvfr. Koncept til Rigsrådets Skrivelse af <sup>26</sup>/<sub>9</sub> 1645 (Geh.

Ark. »Rigsrådsbreve«) samt Kongens Skrivelse til Rentemestrene af <sup>12</sup>/<sub>10</sub> 1645.

<sup>127</sup>) Forhørsakten i Geh. Ark. (»Kirsten Munk« Nr. 17). Heri omtales også en tidligere Skrivelse fra Pentz til Kongen (af <sup>26</sup>/<sub>11</sub> 1645) om samme Sag.

<sup>128</sup>) Brev fra Kongen af <sup>21</sup>/<sub>1</sub> 1646 (Udskriften mangler); jvfr. de andre til denne Sag hørende Aktstykker.

<sup>129</sup>) Erklæringen, som er af <sup>17</sup>/<sub>1</sub> 1646, findes bl. a. mellem Afskrifterne af Christian IV.s Breve i det kgl. Bibliothek, efter en samtidig Kopi i Geh.-Ark.

<sup>130</sup>) Jvfr. Brev fra Kongen til Kantsler Sehested af <sup>3</sup>/<sub>4</sub> 1646. — I denne Sammenhæng kan også omtales et Vidnesbyrd, udstedt <sup>25</sup>/<sub>3</sub> 1646 af en Skipper Oluf Hansen i Horsens om, at Fru Kirsten, da Svenskerne 1644 kom til Horsens, var flygtet om Bord på hans Skude, som lå ved Hernøsund, med nogle af sine kostbare Ejendele, men senere, efter Befaling af »Grev Gustav« havde begivet sig til Horsens og opholdt sig en Tid i O. Hansens Hus, hvor så Svenskerne havde fragtaget hende en Del af hendes Sager. Det ligger nær at antage, at dette Vidnesbyrd er fremkaldt ved en Mistanke, som Kongen, belært af tidligere Erfaring, har fattet om, at Fru Kirsten i hin Periode skulde have stået i forræderisk Forbindelse med Svenskerne, eller at hun vilde have benyttet deres Besættelse af Jylland til at flygte fra Danmark. Det originale Aktstykke, som er stærkt medtaget af Fugt, findes i Børringe Klosters Arkiv, hvorfra Hs. Excell. den svensk-norske Minister i Kjøbenhavn, Baron L. Beck-Friis, godshedsfuldt har skaffet mig det til Låns.

<sup>131</sup>) I Bang's Samling af nytt. Mat. III, 310, angives Dagen for hendes Indsættelse i Klosteret til <sup>5</sup>/<sub>1</sub> 1646, og skjønt jeg ikke ved, hvorfra denne Dato stammer, passer det godt med, hvad Dorthæa Elisabeth selv siger i et Brev til Leonora Christina af <sup>9</sup>/<sub>6</sub> 1652 (Ulfeldt's Sager Fasc. 46), at hun allerede to År før Chr. IV.s Død havde sin »Ordens profession gedahn«. At det ikke havde været Kongens Mening, at hun skulde tage Sløret, fremgår af det omtalte Brev, men iøvrigt forudsætter hendes Indsættelse i Klosteret dog vel nødvendigt, at hun allerede tidligere var gået over til Catholicismen.

<sup>132</sup>) Brev fra Kongen til Kantsler Sehested og Hannibal Sehested af <sup>4</sup>/<sub>4</sub> 1646; jvfr. Brev fra Ulfeldt til Kantsler Sehested af <sup>6</sup>/<sub>4</sub> 1646 (Ulfeldt's Sager Fasc. 12).

<sup>133</sup>) Brev fra Kongen til Kantsler Sehested af <sup>3</sup>/<sub>4</sub> 1646 (et andet end det i Anm. 130 nævnte). De citerede Udtryk i Børnernes og Svingerønernes Brev ere tagne af Kongens Skrivelse.

<sup>134</sup>) Brev til Kantsler Sehested af <sup>12</sup>/<sub>4</sub> 1646.

<sup>135)</sup> Disse Indrømmelser tager jeg af en med Chr. T. Sehesteds Hånd skreven Koncept i Geh. Ark. (»Kirsten Munk« Nr. 17). Af den Måde, hvorpå der senere henvises til den trufne Overenskomst, tør man dog slutte, at hin Koncept virkelig gjengiver de Betingelser, der endelig vedtoges, og vistnok endog i ganske samme Form. Jvfr. bl. a. Kongens Breve til Kantsleren af <sup>25</sup>/<sub>6</sub> og <sup>8</sup>/<sub>11</sub> 1646. At det Aktstykke, hvormed Sagen afsluttedes, var af 14. April, sees af Korf. Ulfeldts og Hans Lindenovs Skrivelse til Rigsrådet af <sup>5</sup>/<sub>9</sub> 1647 (Geh. Ark. »Kirsten Munk« Nr. 22 b) og af Rigsrådets Skrivelse til de to nævnte af <sup>1</sup>/<sub>10</sub> 1647 (anf. St. Nr. 20). Denne Dato er også skrevet med Kantsler Sehesteds Hånd på den nævnte Koncept.

<sup>136)</sup> Se bl. a. hans Breve til Kantsler Sehested af <sup>4</sup>/<sub>4</sub>, <sup>25</sup>/<sub>6</sub> og <sup>29</sup>/<sub>8</sub> 1646.

<sup>137)</sup> Det synes også, som om Ulfeldt ved denne Lejlighed har indestået personlig for, at de Penge, som medgik til »den kasserede Frøkens« Underhold, skulde blive Kongen erstattede; jvfr. Kongens Brev til Kantsler Sehested af <sup>27</sup>/<sub>1</sub> 1647. At det var Fru Kirsten, der skulde betale dem, synes at fremgå af Kongens Brev til Rigsrådet af <sup>18</sup>/<sub>11</sub> 1647 (Suhm's Nye Saml. I, 139).

<sup>138)</sup> O. Wormii Epistolæ (1751) I, 545.

<sup>139)</sup> Paus: Corf. Uhlefeld I, 167.

<sup>140)</sup> O. Wormii Epistolæ I, 544 og 545.

<sup>141)</sup> O. Wormii Epistolæ I, 546 og II, 940—41 og 946; Ulfeldt's Høytrengende Æris Forsuar S. 11; Sperling's Selvbiografi S. 338. Med Hensyn til det sidste Citat se iøvrigt nedenfor Anm. 147.

<sup>142)</sup> Da der overhovedet kun kjendes overmåde få Breve fra Kongen til Leonora Christina, kan her nævnes et sådant af <sup>7</sup>/<sub>6</sub> 1645, som er trykt i Histor. Tidsskr. III, 456—57. Det er væsentlig et — lidt koldt — Forretningsbrev, som handler om en Have, Leonora Christina havde kjøbt »indenfor Vesterport«, men af hvilken Kongen forbyder hende at »gjøre Fremlån«.

<sup>143)</sup> Dette var den korteste og almindeligste Vej. Leonora Christina siger kun, at Rejsen foregik »par nier« (Danske Saml. 2. R. I, 161). På Tilbageturen sejlede man ligeledes fra Holland til Glückstadt.

<sup>144)</sup> Paus: Corf. Uhlefeldt I, 166; Nye danske Mag. IV, 297 og 307.

<sup>145)</sup> At Valdemar Christian rejste med, siges hos Hofman: Danske Adelsmænd II, 247 og III, 231, og det bekræftes ved Tiden, da Instruxen for hans Hovmester A. H. Pentz er udstedt (Nye danske Mag. VI, 176 fig.). Slange har Uret, når han mener, at Valdemar Christian gik i kejserlig Tjeneste umiddelbart efter at være kommen hjem fra Ruslandsrejsen. —

I et Brev til Kirsten Munk fra hendes Datter Froken Christiane af  $\frac{3}{4}$  1655 (Ulf. Sager Fasc. 43) siges iøvrigt, at da Valdemar Christian (1643) drog til Rusland, indsatte han Leonora Christina til sin Arving for det Tilfælde, at han ikke kom tilbage, og ligeledes, at Leonora Christina under hans Fraværelse oppebar Indtægterne af Tåsinge, som han ejede. Brevet er dog skrevet i en mod Leonora Christina så hadsk Ånd, at det kan være tvivlsomt, om man kan stole på disse Angivelser, men i al Fald tør det vist betragtes som sikkert, at Indtægterne af Tåsinge ikke virkelig kom hende til gode, men kun hævdedes og opbevarede af hende.

<sup>146)</sup> Slange: Chr. IV. S. 1402.

<sup>147)</sup> Hovedkilder med Hensyn til Opholdet i Holland ere: Aitzema: Historie of Verhael van Saken van Staet en Oorlogh (Kvart-Udg.) VI, 295 flg.; Slange (som dog for en stor Del stotter sig til Aitzema) og til Dels Sperling's Selvbiografi S. 338—39. Det må dog bemærkes, at Sperling ved en Forvexling med U.s. Ambassade til Holland 1649 henlægger Ambassaden 1646—47 til det nævnte senere År. Af Detaillerne synes dog kun en ganske enkelt (nemlig Historien om Pengelånet til Prinsen af Wales) at være kommen på urette Plads. — Ulfeldts Instrux for Sendelsen til Holland er trykt hos Paus I, 162 flg.

<sup>148)</sup> Slange: Chr. IV. S. 1409; Kongens Brev til Kantsler Sehested af  $\frac{11}{10}$  1646.

<sup>149)</sup> Slange's Chr. IV, S. 1435; jvfr. det i forrige Anm. nævnte Brev.

<sup>150)</sup> Aitzema anf. St. S. 365—66; Slange S. 1435—36; Sperling's Selvbiografi S. 338—39.

<sup>151)</sup> Sperling a. St. S. 338.

<sup>152)</sup> Baillet: La vie de M. Des-Cartes. 2e Partie. 1691; Sperling a. St. S. 339.

<sup>153)</sup> Den detaillerede Rejserute efter Sperling a. St. S. 339—40; jvfr. Ulfeldts Indberetning om Ambassaden i Nye danske Mag. IV, 297 flg.

<sup>154)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 162, Lin. 3; jvfr. Nye danske Mag. a. St. S. 297. Sperling omtaler rigtignok Leonora Christina som nærværende i Bryssel sammen med hendes Mand, men det ligger nær at antage, at det beror på en Forvexling med Tilbageturen.

<sup>155)</sup> Nye danske Mag. a. St. S. 297—98, Sperling a. St. S. 340.

<sup>156)</sup> Foruden de i det følgende anførte Forfattere se Sperling a. St. S. 341.

<sup>157)</sup> Nye d. Mag. a. St. S. 303.

<sup>158</sup>) Mémoires de Mme de Motteville sur Anne d'Autriche et sa cour. Nouv. éd. par F. Riaux. T. 1. (1855) pag. 337—39. Jeg har tidligere efter en ældre Udgave aftrykt hele det pågældende Stykke i Danske Saml. 2. R. I, 218—20. Min Opmærksomhed er i sin Tid først bleven henledet på dette Skrift af Dr. phil. Thor Sundby.

<sup>159</sup>) Med den kan jævnføres nogle Bemærkninger om Ulfeldts og Leon. Chr.s Ophold i Frankrig af Aubery du Maurier (Mémoires de Hambourg etc. 1737. pag. 153). Han siger, at de vare »tous deux fort considérés et estimés à la Cour«, og særlig om Leon. Chr. bemærker han: »Madame Ulefeld, qui étoit grande et bien faite, tenoit bien sa place au Cercle; et quand ils y étoient, tout le monde accouroit pour les regarder«.

<sup>160</sup>) Nye danske Mag. IV, 307.

<sup>161</sup>) Nye d. Mag. a. St. S. 308—9, Sperling a. St. S. 349, og Danske Saml. a. St. S. 161.

<sup>162</sup>) Danske Saml. a. St. Ebbe Gyldenstjernes Navn nævnes af Sperling, som iøvrigt blot omtaler den virkelige Englandstur, ikke dette mislykkede Forsøg. Ebbe Gyldenstjerne hørte egentlig ikke til Ulfeldts Følge. Et tysk Pas, udstedt for ham <sup>18</sup>/<sub>8</sub> 1616, (Arnæ Magnæanske Diplomer i Universitets-Bibliotheket, »Danica in genere« Fasc. 17) lyder på, at han, (som skrives til Biersgård) med Hovmester, Tjenere osv. rejser til Tyskland, Frankrig, Italien, England og hvorhen der ellers byder sig Lejlighed, for fremdeles at lære fremmede Sprog og gode Sæder. Han blev Hofjunker <sup>20</sup>/<sub>8</sub> 1616; se Meddel. fra Rentekammerark. 1872. S. 153); noget mere om ham i Danske Saml. 2. R. I, 161, Anm. 3.

<sup>163</sup>) Den specielle Rejserute efter Sperling a. St. S. 349—51, jvfr. Danske Saml. a. St. S. 162.

<sup>164</sup>) Dette og de følgende Detailler om Englandsrejsen er taget dels af Sperling's dels af Leonora Christina's Selvbiografi. Skibet, som førte Leon. Chr. over, var måske det samme, som omtales i et udateret Brev (af 1616) fra Kongen til Kantsler Sehested, og som var bestemt til Brug for Ulfeldt på Ambassaden.

<sup>165</sup>) Om Hjemrejsen se foruden de to nævnte Kilder også Nye d. Mag. IV, 309. Den 27. Juni skrev Ulfeldt hjem fra Amsterdam (se Anm. 167).

<sup>166</sup>) I to Breve fra Kongen af <sup>16</sup>/<sub>7</sub> og <sup>17</sup>/<sub>7</sub> 1617 (det sidste til Rigsrådet) omtales U. som hjemkommen, men i en Skrivelse fra Rigsrådet til Kongen (Geh.Ark., »Rigsrådsbreve«) af <sup>19</sup>/<sub>7</sub> hedder det i al Fald, at han »ikke endnu er kommen hid til Stedet [o: Kjøbenhavn], ej heller vides, hvor snart det sker.« I et Brev af <sup>12</sup>/<sub>8</sub> skriver O. Worm (Epistolæ II, 947),

at han er kommen hjem for lidt over 8 Dage siden. Dette Udtryk er dog ganske vist unøjagtigt, selv om der nærmest tænkes på hans Ankomst til Kjøbenhavn.

<sup>167)</sup> Det kan dog nævnes, at han også nogen Tid skal have været upasselig, både på Hen- og Hjemrejsen, men Ulfeldts Sygdomme plejede at rette sig så meget efter hans øvrige Behov, at man i det enkelte Tilfælde aldrig véd, hvor megen Betydning man skal tillægge dem. Endnu fra Amsterdam skriver han <sup>27</sup>/<sub>6</sub> 1647 hjem (til Kantsler Sehested?), at han har haft Hovedpine og Migraine i en Måned og tilføjer i en ynkelig Tone: »ie szai bien que chez nous il n'y a nulle compassion d'un poure (!) seruiteur« (Langebek's Ulfeldtiana i Geh.-Ark.). Om hans syge Ben eller den Kur, som var det egentlige Påskud til den hele Rejse, hører man ikke Tale.

<sup>168)</sup> Den svenske Resident i Danmark, Magnus Durel, omtaler allerede denne Sag i sine Relationer til Carl Gustav fra Januar Måned 1647.

<sup>169)</sup> Brev til Chr. T. Sehested og Hann. Sehested af <sup>29</sup>/<sub>12</sub> 1646.

<sup>170)</sup> Brev af <sup>29</sup>/<sub>8</sub> 1646 til Kantsler Sehested. Allerede i et Brev af <sup>25</sup>/<sub>6</sub> til samme truer han i Anledning af nogle Rygter, der gik om, at »den kasserede Frøken« skulde troloves med en dansk Adelsmand.

<sup>171)</sup> Kongens Brev til Kantsler Sehested og Hann. Sehested af <sup>29</sup>/<sub>12</sub> 1646; jvfr. hans Brev til Kantsleren af <sup>8</sup>/<sub>11</sub> 1646.

<sup>172)</sup> Skrivelse fra M. Durel til Carl Gustav af <sup>29</sup>/<sub>1</sub> 1647 (Allen's Papirer Nr. 18).

<sup>173)</sup> Om Kongens Skrivelser med Svarene se hans Brev til Kantsler Sehested af <sup>8</sup>/<sub>11</sub> 1646 og Sehesteds Koncept til Brev til Kongen af samme Dato i Geh. Ark. (»Kirsten Munk« Nr. 18).

<sup>174)</sup> Kongens Brev til Kantsler Sehested og Hann. Sehested af <sup>29</sup>/<sub>12</sub> 1646 og hans Brev til Kantsleren af <sup>31</sup>/<sub>1</sub> 1647, samt Kantslerens Koncept til Brev til Kongen af <sup>31</sup>/<sub>1</sub> 1647 (Geh. Ark. »Kirsten Munk« Nr. 19).

<sup>175)</sup> Skrivelse fra Magnus Durel af <sup>22</sup>/<sub>1</sub> 1647 (Allen's Papirer Nr. 18); Årsberetninger fra Gehejme-Arkivet II, 105.

<sup>176)</sup> Skrivelse fra M. Durel af <sup>29</sup>/<sub>1</sub> 1647 (Allen's Papirer Nr. 18). Durel fortæller, hvorledes Hann. Sehested gav sig Luft i Spydigheder mod Generalmajor Klaus Ahlefeldt, der var forlovet med Vibekes Datter. Om Hann. Sehesteds Mæglingsforsøg se iøvrigt også Kongens Breve til Kantsler Sehested af <sup>27</sup>/<sub>1</sub> og <sup>31</sup>/<sub>1</sub> 1647.

<sup>177)</sup> Skrivelser fra M. Durel af <sup>29</sup>/<sub>1</sub> og <sup>5</sup>/<sub>2</sub> 1647 samt fra Bureus af <sup>2</sup>/<sub>4</sub> 1647 (Allen's Papirer Nr. 18).

<sup>178)</sup> Skrivelser fra Bureus af <sup>15</sup>/<sub>2</sub> og <sup>19</sup>/<sub>2</sub> 1647 (Allen's Papirer Nr. 18). — I et Brev til Kantsler Sehested fra Ulfeldt af <sup>23</sup>/<sub>13</sub>



Febr. 1647 (Langebek's Ulfeldtiana i Geh. Ark.) hentydes til Vibekes Sygdom, og U. håber og venter, at hun snart vil dø.

<sup>179)</sup> Brev til Rentemestrene af <sup>15</sup>/<sub>1</sub> 1647 (Histor. Tidsskr. III, 170, Anm. 57).

<sup>180)</sup> Se Kongens Skrivelser til Rigsrådet af <sup>12</sup>/<sub>7</sub> og <sup>17</sup>/<sub>7</sub> 1647 samt Rigsrådets Skrivelser til Kongen af <sup>15</sup>/<sub>7</sub> og <sup>19</sup>/<sub>7</sub> 1647 (de sidste mellem Rigsrådsbrevene i Geh. Ark.); Histor. Tidsskr. III, 367.

<sup>181)</sup> Skrivelser fra M. Durel af <sup>20</sup>/<sub>8</sub> og <sup>3</sup>/<sub>9</sub> 1647 (Allen's Papirer Nr. 18); jvfr. Kongens Breve til Kantsler Sehested af <sup>11</sup>/<sub>8</sub> og <sup>12</sup>/<sub>8</sub> samt Ulfeldts Brev til samme af <sup>11</sup>/<sub>8</sub> 1647 (det sidste mellem Rigsrådsbrevene i Geh. Ark.). I dette sidste Brev forekomme følgende Ytringer: »il ne me suffit pas que Sa Maiesté, m'ayant si mal traicté & blasmé à tort, ueille se contenter que ie le uoye, ce qui n'est pas ma demande, car quel assurance y a il que dans trois iours ses conseillers ordinaires de chambre ne controuuent quelque autre fausseté contre moy: ie su's né libre & poinct esclaué & ne me peux accommoder à estre esclaué des estranges, qui astheure tachent de mettre en ruine le pouure Royaume de Dennemark« etc. Skjønt han ellers nærmest beklagede sig over Hann. Sehested som den, der berøvede ham hans Myndighed, kunne de anførte Ord ikke gå på ham, men sigte vistnok snarest til Kongens tyske Rådgivere, især måske til Frederik Gynther og den tyske Kantsler Detlev Reventlov (om Ulfeldts fjendtlige Forhold til den sidste se P. W. Becker: Saml. til Fredr. III.s Hist. I, 9; Reventlov var dog ved denne Tid i Tyskland for at føre Prins Christians Lig hjem til Danmark). — Også Rapporten om Ambassadens Resultater vilde Ulfeldt fra først af kun forelægge Rigsrådet (se Ulfeldt's Skrivelse til Kantsler Sehested af <sup>4</sup>/<sub>8</sub> 1647 i Geh. Ark. »Rigsrådsbreve«), men Kongen fik den dog gjennem Kantsleren (Ulf. Skrivelse til Kantsleren af <sup>6</sup>/<sub>8</sub> 47, mellem Rigsrådsbrevene; Kongens Breve til Kantsleren af <sup>9</sup>/<sub>8</sub>, <sup>11</sup>/<sub>8</sub> og <sup>12</sup>/<sub>8</sub> 1647).

<sup>182)</sup> Han havde Året i Forvejen forsøgt at få Statholderæmbedet i Norge ophøjet til et Rigsæmbede, men det strandede på Rigsrådets Modstand.

<sup>183)</sup> Se Durel's Relationer af <sup>1</sup>/<sub>1</sub>, <sup>29</sup>/<sub>1</sub>, <sup>20</sup>/<sub>8</sub>, <sup>9</sup>/<sub>12</sub> o. fl. 1647; Nordisk Tidsskrift f. Historie osv. II, 437—38; jvfr. dog Aschehoug: Norges offentl. Ret I, 391—92 o. fl.

<sup>184)</sup> Se Kantsler Sehested's Koncept til et Brev til Kongen af <sup>10</sup>/<sub>10</sub> 1647 (Rigsrådsbreve i Geh. Ark.); jvfr. Ulfeldt's Brev til Sehested af <sup>15</sup>/<sub>10</sub> 1647 (smstds). Selve Ordren var af <sup>7</sup>/<sub>10</sub> (se Sjøell. Tegn.) og hentyder til Rigsrådets nedenfor (Anm. 192) omtalte Skrivelse af <sup>6</sup>/<sub>10</sub>. Den var iøvrigt væsentlig en Gjen-tagelse af en ældre Befaling af <sup>28</sup>/<sub>9</sub> (Sjøell. Tegn.).

<sup>185</sup>) Brev fra Kongen til Kantsleren af  $14/10$  1647 (Nordisk Tidsskrift for Hist. osv. II, 434) og Udtog af en Skrivelse fra Sehested til Kongen af  $24/10$  (Rigsrådsbreve, Geh. Ark.). — Om Ulfeldts Forbud til Rentemestrene også denne Gang — ligesom i 1644 — var fremkaldt ved en Rekvisition til Vibeke Kruse, kan ikke sikkert afgjøres efter Sehesteds anførte Skrivelse, da også den gamle Historie blev draget frem ved denne Lejlighed.

<sup>186</sup>) Se Ulfeldts Skrivelse til Kantsleren af  $19/10$  (Rigsrådsbreve, Geh. Ark.) og Kongens Brev til samme af  $20/10$  1647. — Jeg har i det foregående kun citeret et Udvalg af de mange Aktstykker, der haves vedkommende Striden mellem Kongen og Ulfeldt. Fra Kongens Side foreligger der en Række Breve (allerede fra 1646 af) om Spændingen; fra Ulfeldts og Sehesteds Side foruden de anførte flere mellem Rigsrådsbrevene, i »Ulfeldts Sager« Nr. 12, osv. Endelig haves flere Oplysninger i Durel's Relationer. Af de pågældende Aktstykker er kun en ringe Del trykt (helt eller i Udtog) hos Slange, i Histor. Tidsskrift 3die Bind, Nordisk Tidsskr. f. Hist. osv. II, 433—38, o. a. St.

<sup>187</sup>) Dr. Laurids Jacobsen Hindsholm's Dagbog (ved Wivet). Kbh. 1779. S. 14—16.

<sup>188</sup>) Original med Ulfeldts Hånd i Geh. Ark. («Kirsten Munk« Nr. 22 b).

<sup>189</sup>) Skrivelsen af  $29/9$  omtales i Rigsrådets Svar af  $1/10$ . Hvad der tilstræbtes var, at Fru Kirsten igjen skulde komme i Besiddelse af den Frihed, som Kongen havde tilstået hende 14. April 1646.

<sup>190</sup>) En Kopi af Skrivelsen med Kantsler Sehesteds Hånd i Geh. Ark. («Kirsten Munk« Nr. 20). I Skrivelsen siges, at Ulfeldt endnu ikke har været hos Kongen, »og derfor sig ikke sin Bestillings Forretning vil antage«.

<sup>191</sup>) Uagtet de mange Forsikringer om Venskab og Højagtelse, der foreligger i Ulfeldts Breve til Sehested, tror jeg i Virkeligheden ikke, at den første nogensinde havde glemt Spændingen fra 1644—45. Det varede da heller ikke meget længe, før Uvenskabet igjen trådte åbenlyst frem; se bl. a. Becker: Saml. til Fredr. III.s Hist. I, 44; Histor. Tidsskr. III, 410, Anm., og V, 385; o. fl. St.

<sup>192</sup>) Rigsrådets Skrivelse af  $6/10$  i Geh. Ark. (Rigsrådsbreve); jvfr. Kongens Brev til Kantsleren (ikke Rigsrådet) af  $7/10$  i Nord. Tidsskr. f. Hist. osv. II, 433—34. Rigsrådet tager Anledning til sin Opfordring af to Ting: de moskovitiske Gesandters Modtagelse, og den Nød, der herskede mellem Tømmermænd og Bådsmænd på Holmen.

<sup>193</sup>) Denne Efterskrift (Orig. i Geh. Ark.) hører til det i forrige Anm. citerede Brev, men er udeladt i Aftrykket.

<sup>194</sup>) Det hed nogle År efter, at Ulfeldt under en Strid med Kongen, som vel nærmest turde være den her omtalte, havde et hollandsk Orlogsskib liggende paa Rheden, hvormed han vilde have forladt Landet, hvis han ikke havde fået sin Vilje sat igjennem. Ulfeldt nægtede det dog. Se den officøse Beretning om Dinas Proces Bl. B<sub>3</sub>, og Ulfeldt's Høytrengende Æris Forsuar S. 47—48.

<sup>195</sup>) Rigsrådets Skrivelse til Kongen af <sup>15</sup>/<sub>7</sub> 1647 (Rigsrådsbreve i Geh. Ark.).

<sup>196</sup>) Wormii Epistolæ II, 1004; jvfr. Kongens Brev af <sup>23</sup>/<sub>10</sub> 1647 i Nord. Tidsskr. f. Hist. osv. II, 436.

<sup>197</sup>) Se bl. a. M. Durel's Skrivelse til Carl Gustav af <sup>10</sup>/<sub>9</sub> 1647 (Allen's Papirer Nr. 18). I en Skrivelse fra samme af <sup>18</sup>/<sub>6</sub> 1647 (smstds) tales om, at man glæder sig over, at ved den udvalgte Chr. V.s Død er »all jalousie förtagen emellan Prinsen och de andra Kungens naturlige barn, hwilken efter Kungens död hade kunnat förorsaka mycket ondt«. Her kan dog vel kun være Tale om Hertug Frederik? I et vistnok 1663 skrevet tysk Smædeskrift om Ulfeldt af M. Rasch (Ulf. Sager Fasc. 27), som ved Siden af mange usande og overdrevne Ting indeholder adskilligt, som åbenbart stammer fra gode Kilder, fortælles adskilligt om Ulfeldts onde Stemning mod Hertug Frederik.

<sup>198</sup>) Indbydelsen, af <sup>24</sup>/<sub>9</sub> 1647, i »Danske Kongers Historie« (Geh. Ark.) Nr. 93. De anmodes om begge at være til Stede allerede den 6. November, tillige med Leonora Christinas »Jomfruer« (d. e. nærmest Døtre), »og siden Hans Kjærligheds Lig til sit Nedersættelses Sted følge.«

<sup>199</sup>) Vedel Simonsen: Jørgen Brahe S. 89.

<sup>200</sup>) M. Durel's Skrivelse af <sup>10</sup>/<sub>9</sub> 1647 (Allen's Papirer Nr. 18).

<sup>201</sup>) Svigersønnernes Skrivelse i Afskrift mellem Afskrifterne af Chr. IV.s Breve; Rigsrådets Skrivelse i Original i Geh. Ark. (»Kirsten Munk« Nr. 21 a), aftrykt hos Holberg II, 894—95.

<sup>202</sup>) Suhm's Nye Saml. I, 135—39. Det hedder her bl. a., at Fru K. »for de gode Herrers Intercessions Skyld herefter må være ledig og los på sine Gårde og dessen underliggende Gods og rejse i Jylland til sine Venner, når hun om noget nødvendigt med dennem haver at tale«.

<sup>203</sup>) En Afskrift af dette mærkelige Aktstykke (efter den svenske Rigsregistratur) haves i Allen's Papirer Nr. 23. Man ser deraf, at Ulfeldt havde sendt nogle Rigsråder til Kongen med en Skrivelse, hvori han bød sig til at stå til Rette for alt, hvad man kunde have at tiltale ham for, men Kongen siger, at han »nu er kommen i ret Erfaring og befinder alting at have god Rigtighed, så at intet, som din Bestilling vedkommer, er enten af dig forsømt eller findes nogen Manckement i, mens

derimod haver du for alle dine Forretninger, både i Ambassader og alle andre dine Administrationer, intet undertagendes i nogen Måder, gjort mig god Rede og Rigtighed«. — At dette Aktstykke, der fremlagdes af Ulfeldt i det bekjendte Møde på Upsala Slot i April 1654, senere faldt i den danske Regerings Hænder, sees af en Fortegnelse over nogle Ulfeldt tilhørende Obligationer og Dokumenter, som er underskrevet af Frederik III. den 19. Januar 1660 (Geh. Ark., Kommissionsforretning over Ulfeldts Gods 1664). Blandt Dokumenterne, som Kongen befaler skulle »tilskikkes» Ulfeldt — anføres nemlig: »C. 4. Kvitans anlangendes Grev Ulfeldts Administration«. — Skulde Chr. IV.s nedenfor anførte Ytring til Leonora Christina på Dødslejet: »Jeg har sat dig så fast, at ingen kan rokke dig«, ikke have væsentlig Hensyn til den her omtalte Generalkvittering?

<sup>204</sup>) Durel's Skrivelser til Carl Gustav af <sup>26</sup>/<sub>11</sub> og <sup>9</sup>/<sub>12</sub> 1647 (Allen's Papirer Nr. 18).

<sup>205</sup>) Kongens Brev til Ulfeldt og Hann. Sehested af <sup>28</sup>/<sub>11</sub> 1647. Også Ebbe Ulfeldt fik ved samme Lejlighed en Pengeforstrækning, men som vistnok var et Afdrag på en Gjæld, hvori Staten stod til ham fra Krigens Tid.

<sup>206</sup>) Jvfr. Slange's Chr. IV. S. 1433 og 1475. Af et Brev fra Ulfeldt til Kantsler Sehested af <sup>25</sup>/<sub>5</sub> 1648 (Afskrift i Langebek's Ulfeldtiana i Geh. Ark.) sees, at Tancke endnu ikke ved det nævnte Tidspunkt havde taget offentlig Afsked i Haag, men Ulfeldt siger, at han allerede af den afdøde Konge var bleven underrettet om, at han skulde gjøre det. Det fremgår også af dette Brev, dels at Tanckes Forretninger allerede vare overtagne af en anden — P. C. Roch, som tidligere havde været i Ulfeldts Tjeneste — dels at Ulfeldt var i højeste Grad forbitret på Tancke, som han sagde havde talt ondt om ham hos den afdøde Konge.

<sup>207</sup>) Brev af <sup>30</sup>/<sub>12</sub> 1647 i Sjæll. Register.

<sup>208</sup>) Se Ligtalen over Kirsten Munk (Bang's Saml. III, 328—29). Jeg har intet Steds fundet en sådan Skrivelse. Holberg (Dmks. Riges Hist. II, 895—96) omtaler ligeledes Skrivelsen og tilføjer endog, at den er udstedt på Frederiksborg, men at han ikke selv har set den, synes at fremgå af, at han udtrykkelig siger, at han ikke véd, hvor vidt den deri udtalte kgl. Nåde strakte sig, og om Kongen vilde tage Fru Kirsten til sig igjen. Han henviser i så Henseende til Ligtalen, som vist altså er hans eneste Kilde.

<sup>209</sup>) Ligtalen over Kirsten Munk (a. St. S. 329). Et Vidnesbyrd om Kongens mildere Stemning haves måske også i et Brev, som »den kasserede Frøken«, Dorthea Elisabeth, skrev til Leonora Christina <sup>9</sup>/<sub>6</sub> 1652 (Ulfeldt's Sager Fasc. 46), idet hun her henlyder til, at Leonora Christina (vistnok kort i Forvejen) havde

udtalt, at hvis Christian IV. havde levet længere, vilde han have ladet hende hente hjem til Danmark. Skjønt det vel lod sig tænke, at Leonora Christina her kun har udtalt en subjektiv Formodning, er der dog ingen tvingende Grund til at tvivle om, at Kongen virkelig mod Slutningen af sit Liv kan have fortrudt sin Streghed mod den forskudte Pige.

<sup>210)</sup> Sperling omtaler ikke nogen kongelig Skrivelse, men han siger (Selvbiografen S. 324), at medens Kongen lå syg på Frederiksborg, fortalte han Ulfeldt, hvorledes han af Vibeke var bleven narret til at forstøde Fru Kirsten, og tilføjede, at hvis Gud vilde hjælpe ham over denne Sygdom, vilde han strax sende Vibeke bort og igjen tage Fru Kirsten til sig, for at hun kunde pleje ham i hans høje Alderdom. Når man véd, hvorledes det virkelig var gået til med Forstødelsen af Fru Kirsten, og hvorledes Kongen altid havde udtalt sig om denne Sag og om Vibekes Forhold til den, erkjender man strax, hvor upålidelig hin Meddelelse er. Som i så mange andre Tilfælde, hvor der er Tale om en Sag, for hvilken Ulfeldt kunde dadles, Sperlings Beretning tydeligt viser sig at være selve Ulfeldts forvanskede Fremstilling af Sagen, således beror også den her gjengivne Meddelelse uden Tvivl på et upålideligt Referat af Ulfeldt, som med det vilde dække sin egenmægtige Optræden i Fru Kirstens Sager i denne Tid. Det for mig vigtigste ved Sperling's Beretning er, at også den vidner imod, at en Tilbagekaldelse af Fru Kirsten har fundet Sted allerede den 26. Januar; thi på dette Tidspunkt var Kongen jo hverken så rask, som han efter hin foregivne Udtalelse skulde være for selv at kalde Fru Kirsten tilbage, eller så syg, at der for Ulfeldt kunde være Grund til at sende Bud efter hende, idet han så bort fra Udtalelsens Form for mere at holde sig til dens væsentligere Indhold: Kongens Ønske om en Udsoning med Fru Kirsten inden sin Død. — Iøvrigt er det også påfaldende, at i Kirsten Munks og Svingersønnernes Skrivelse til Rigsrådet af <sup>13</sup>/<sub>4</sub> 1648, hvori der gives en Oversigt over hele Forholdet mellem Kongen og Fru Kirsten, tales der hverken om hin Skrivelse af 26. Januar eller overhovedet om nogen før Kongens Død indtrådt Forsoning mellem de pågældende.

<sup>211)</sup> Sperling's Selvbiografi S. 324.

<sup>212)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 162.

<sup>213)</sup> Laurids Jacobsen Hindsholm's Dagbog. 1779. S. 23—24.

<sup>214)</sup> Laurids Jacobsen Hindsholm's Ligtale over Christian IV. (1649) Bl. F<sub>4</sub> flg. (Stedet også aftrykt i Hindsholm's Dagbog a. St.).

<sup>215)</sup> Stævningen er trykt hos Paus: Corf. Uhlefeld I, 172—73, og Hofman: Danske Adelsmænd II, 248—49 (i Stedet for Ordene »have talet til Eder« skal der stå »have Tiltale til Eder«, som det bl. a. sees af en Afskrift af Stævningen i Rostgaard's Sam-

ing Nr. 51 Fol. (Universitets-Bibl.). Det er vel tilfældigt, at Kongens Underskrift mangler i denne Afskrift?

<sup>216)</sup> Således i »Kommentar og Betænkning over Korf. Ulfeldts Skrivelse til den jyske Adel 1657« (Histor. Tidsskr. III, 392): »Du véd vel med dig selv, da du var din forrige Konges højeste Minister, at mange Breve bleve udgivne under hans Hånd og Segl ved Blanketter, som han aldrig vidste noget af«. Denne Påstand må uden Tvivl nærmest antages at sigte til Kongens sidste Levetid, og så meget mere, når man læser hos Sperling (Selvbiografi S. 320) i Anledning af Udsoningen mellem Kongen og Ulfeldt, at Kongen gav denne »schriftlich noch grössere Autorität, alle Reichsgeschäfte ohne weitere königliche Ordre zu verwalten«. Man kan sige sig selv, at dette — hvis det skal gjælde om et længere Tidsrum — er fuldstændig falskt, men når man fradrager, hvad der næsten altid må fradrages i den Slags Meddelelser af Sperling om Ulfeldt, bliver der dog ikke usandsynligt en lille historisk Kjærne af den i Texten antydede Art tilbage. Kunde det for Resten ikke også tænkes, at Ulfeldt en og anden Gang har udfærdiget Skrivelser i Kongens Navn, hvortil han ikke engang har brugt hans Underskrift, men kun det kongelige Segl?

<sup>217)</sup> Hindsholm's Dagbog a. St.; Sperling's Selvbiografi S. 327; Brev fra Otte Krag til Peder Juel af  $\frac{9}{3}$  1648 (Ny kgl. Saml. Nr. 1299 e, Fol.).

<sup>218)</sup> Eller rettere: det højre Øje, »thi«, siger Sperling, »det venstre behøvede ikke at trykkes til, da det var »ausgegangen« i Søslandet, og Øjelåget havde lukket sig til af sig selv«.

### III.

1) I det for Resten i flere Punkter lidet pålidelige Skrift: «Corfitz Ulfelds listige Practicker» — også på latin, under Titel »Machinationes Corn. Ulfeldii« — siges det (Bl. A 6-7) udtrykkeligt, og der er ingen Grund til at tvivle om, at det forholder sig rigtigt hermed. Ligeledes i Aubery du Maurier's Mémoires de Hambourg etc. (p. 134), der dog ikke egentlig kan betragtes som et nyt Vidnesbyrd, da dette Skrift på mange Steder udskriver det først nævnte.

2) Når Sperling tværtimod fortæller (Selybiografi S. 324—25), at Ulfeldt, endog i Vidners Nærværelse, spurgte Kongen, om han ikke skulde melde Hertug Frederik hans Sygdom, men at Kongen sagde, at han begjærede ikke at se ham, og ligeledes, at Kantsleren var med til at forsegle Kongens Sager, kan det ikke forundre nogen efter de Prøver på hans Fremstillings Pålidelighed, vi allerede oftere have fremdraget. Hans Beretning gjendrives tilstrækkeligt ved, at der i en Række åbenbart officielle Klagepunkter mod Ulfeldt, der stå i Forbindelse med hans Indstævning for Herredagen 1652 (på tysk i Ulfeldts Sager Fasc. 17; på dansk, men ufuldstændigt og med nogle Afvigelser, trykt hos Paus: Corf. Uhlefeld II, 113), siges lige det modsatte, nemlig, at han havde opholdt et Brev, som Chr. IV. egenhændig havde skrevet til Sønnen, i 14 Dage, skjønt Kongen »jammerligt« havde sukket efter at se ham; og ligeledes, at han havde »visiteret« de kongelige Gemakker uden at tage nogen Rigsråd med. Jvfr. også Becker's Saml. I, 42—43. — At Leonora Christina var med til at gjennemgå Kongens Efterladenskaber, siges i et tidligere omtalt Smædeskrift af M. Rasch (Ulfeldts Sager Fasc. 27) og har en ikke ringe Sandsynlighed for sig, da hendes Nærværelse i al Fald gav Akten et Slags Skin af Lovlighed.

3) Danske Saml. 2. Række I, 162.

4) Måske kan her anføres, at man fra denne Tid har et Billede af Leonora Christina, der dog ikke meget heldigt gengiver hendes Ansigtstræk, i Simon Paulli's »Flora Danica, det er Dansk Vrtebog« (Kbhvn. 1648. 4to) i den Figur, som forestiller Foråret.

5) Brev fra Otte Krag til Peder Juel af  $\frac{9}{3}$  1648 (Ny kgl. Smlng. Nr. 1299 e, Fol.; Sperling's Selvbiografi S. 329; Histor. Tidsskr. III, 374—75. Når Sperling a. St. siger, at Vibeke tog ind til sin Datters trolovedes Moder, Fru Beate Ahlefeldt, modsiges dette på det bestemteste af den Måde, hvorpå Begravelsen siden fandt Sted. Hvis, som jeg formoder, nogle Chifre i et Brev fra Otte Krag til Peder Juel af  $\frac{23}{3}$  1648 (Ny kgl. Smlng. 1299 e, Fol.) angå Vibeke og hendes Datter, boede de efter Udjagelsen fra Rosenborg i et lejet Hus.

6) Brev fra M. Tancke til Th. Lenthe, dat. Hamborg  $\frac{27}{3}$  1652 (Ulfeldts Sager Fasc. 22; Uddrag i Histor. Tidsskr. III, 375). Her omtales egentlig Kaj Lykke som den, der afslog Kantslerens Tilbud og lod Vibeke kjøre ind på Postvognen, men som han var en af Ulfeldts Tilhængere og vistnok allerede dengang forlovet med hans ældste Datter Anne Kathrine, således har han naturligvis her kun kunnet handle efter Ulfeldts Ordre. At Tanckes Beretning i Hovedsagen er rigtig, tør sluttes dels af Trækket med den røde og hvide Hest (jvfr. Suhm's Nye Saml. I, 195 og Chr. IV.s Breve, ved Molbech, I, 447), dels deraf, at den er nedskreven efter Vibekes Søns Meddelelser.

7) I det ovenfor nævnte Brev fra Otte Krag til Peder Juel af  $\frac{9}{3}$  1648 hedder det: »Hertzog Frederik kom hid [o: til Kbhvn.] i Søndags samt Grev Valdemar«.

8) Original i Geh. Ark. («Kirsten Munk» Nr. 23), skrevet med Valdemar Christians Hånd.

9) Original i Geh. Ark. («Kirsten Munk» Nr. 24).

10) Se Rigsrådets nedenfor omtalte Skrivelse af  $\frac{15}{4}$  1648, Orig. i Geh. Ark. («Kirsten Munk» Nr. 26).

11) Original i Geh. Ark. («Kirsten Munk» Nr. 25). Aktstykket er skrevet med Hann. Sehesteds Hånd og underskrevet af Kirsten Munk, Valdemar Christian, Korf. Ulfeldt, Hann. Sehested og Hans Lindenov (Pentz og Ebbe Ulfeldt vare åbenbart ikke i Kjøbenhavn dengang). I »Aktstykker til Oplysn. især af Danmarks indre Forhold osv.«, udg. af Fyns Stifts liter. Selskab, II, 72—76, findes et Aftryk efter en Afskrift af Hann. Sehested selv, men denne Afskrift er ikke blot i det hele temmelig unøjagtig, men har endog en enkelt åbenbart forsætlig Afvigelse fra Originalen (se Anm. 12). — At Skrivelsen er udfærdiget før Modtagelsen af Rigsrådets Skrivelse af samme Dato, slutter jeg af, at den intet Hensyn tager til denne sidste.

12) I det i forrige Anm. omtalte Aftryk står her: »paa den Maneere, som« osv.

13) Original i Geh. Ark. (se ovenfor Anm. 10); et Aftryk efter en lidet nøjagtig Kopi haves i »Aktstykker til Oplysn. især af Dmks. indre Forhold osv.«, udg. af Fyns Stifts til.



Selskab, II, 76—78. I Slutningen af Aktstykket udtales der Håb om, »at I Eder ikke længer fra os ville absentere, at publica Negotia og den forståendes Elektion for anden Sagers Skyld, som dog ikke så ringe Dilation i nogen Måder kan præjudicere, ikke skulle hindres, det hele Land derover bedrøves, osv.« — I det omtalte Aftryk er denne Passus gjengivet på en Måde, som giver en helt anden Mening. Jvfr. også Hist. Tidsskr. III, 378.

14) I Rigsrådets i forrige Anm. omtalte Skrivelse af 15/4 tales om en »Memorial« med »mange Punkter«, som af Hann. Sehested »i Dag« var bleven overgivet til Rådet. Om dette skulde være den omtalte Begjæring, kan ikke sees, ja ikke engang, om den overhovedet står i Forbindelse med Fru Kirstens Sag. Men at Begjæringen dengang var indgivet, fremgår af, at der i R. R.s Skrivelse indeholdes en Udtalelse, som allerede anteciperer den senere udførlige Erklæring.

15) Aktstykket bevares i Geh. Ark. (»Kirsten Munk« Nr. 3). Af de to skriftlige Udtalelser af Christian IV. er den første en Skrivelse, af Lundegård 23/s 1615, hvori Kongen »bekjender for hver Mand«, at han har udvalgt »til en Ægte-Stalbroder ærlig og velbyrdig Jomfru Kirstine Munk Ludvigsdatter, med hvilken jeg vil leve og dø« osv. — Den anden er en Optegnelse i Kongens Skrivekalender for 1615, under 31. December, så lydende: »Den 31. Decembris kom Jomfru Kirsten Munk til mig udi Ægteskab«.

16) Et originalt Exemplar af dette Aktstykke findes i Geh. Ark. (»Kirsten Munk« Nr. 27). Om et andet originalt Explr. se Hist. Tidsskr. III, 379 Anm. 70. På det nævnte Sted i Geh. Ark. findes i Kopi Oversættelser af Aktstykket på latin og tysk. Et Aftryk haves hos Holberg: Dmks. Rig. Hist. III, 26—27. Særlig kan også fremhæves den Passus om Fru Kirstens Ægteskab, at det »ikke hver så fuldkommelige her udi Riget, meget mindre uden Riget er bekjendt, at alle og hver sådan Beskaffenhed er vitterlig og åbenbare«.

17) I en Skrivelse fra M. Durel til Carl Gustav af 5. (8.?) Maj 1648 (Allen's Papirer Nr. 18) omtales det som Rygte, at Fru Kirsten skulde have et særligt Livgeding, og at hun skulde føre Titel af »kongelig Enke«. Det hedder også her, at Datteren, som var i Kloster i Køløn, skulde med det første hentes hjem, og at man virkelig havde tænkt på det, sees af et Brev fra hende selv til Leonora Christina af 9/6 1652 (Ulfeldts Sager Nr. 46), i hvilket hun dog siger, at det ingensinde, efter at hun havde aflagt Klosterløftet, kunde have ladet sig gjøre.

18) I Durel's i forrige Anm. omtalte Skrivelse af 5. (8.?) Maj siges, at Vibeke er død for 8 Dage siden.

<sup>19)</sup> Begravelsen siges (i L. Jacobsen Hindsholm's Dagbog (1779.) S. 30 at være foregæet den 6. Maj »om Natten ved 12 Slet«. I Følge den før omtalte Skrivelse fra Durel af 5. Maj skulde den være foregæet Natten mellem 3. og 4. Maj, men det er netop denne Afvigelse fra Hindsholm, som lader formode, at Datoen i den Afskrift af Durel's Skrivelse, jeg har benyttet, er urigtig læst for 8. Maj. I de tidligere omtalte, vistnok officielle Klagepunkter mod Ulfeldt, som haves i Ulf. Sager Fasc. 17 (jvfr. Paus II, 113), forekommer Udtrykket »elendlich« (hos Paus: »Rakkervis«). I Durel's anførte Skrivelse hedder det, at hun blev »bey der nacht sehr schimfflich begraben, so dass nun von den meisten mitt grosser Commiseration davon geredet wirdt. Ihr Tochter lieget wegen Solches Schimpffs todtlich krank.« Af en Efterskrift må man dog slutte, at der har været hende tiltænkt en endnu større »Schimpff«, end der blev sat i Værk. Thi Durel siger, at det var bestemt, at hun skulde have været begravet »zum Spektakul«, men da Folk stimlede sammen på Gaden for at se det, blev det ved Hertug Frederiks Mellekomst forhindret, — At Liget blev kjørt ud på »en foragtelig Vogn«, siges i Skriftet »Corf. Ulfelds listige Practicker« Bl. A 4. Samme Steds hedder det, at det begravedes »uden Byen på de fattiges Kirkegård«. I Hindsholms Dagbog a. St. hedder det »i den ny Kirke uden Nørreport« og ligeså i Sperling's Selvbiografi S. 329. Disse Angivelser betegne dog uden Tvivl en og samme Lokalitet.

<sup>20)</sup> Trykt hos Paus a. St. I, 173—74. — I Skriftet »Corfitz Ulfelds listige Practicker Bl. A 4 v., omtales en anden Grund til Strid mellem Ulfeldt og Biskop Brochmand efter Chr. IV.s Død end den her fremdragne Sag, men da Forf. åbenbart ikke kjender denne, beror hans Meddelelse måske på en Misforståelse.

<sup>21)</sup> Bl. a. fremhæves Valdemar Christians Kandidatur bestemt i den ovenfor omtalte Paskvil mod Ulfeldt af M. Rasch (Ulf. Sager Fasc. 27), og der siges, at Vald. Chr. i den Tid gjorde Hertug Frederik alle Slags »Bravader«, bl. a. ved at fyre Pistoler af mod Slottets Vinduer. Men også nogle Ytringer af Kaj Lykke under Dinas Proces (ovenfor S. 211) vise hen i denne Retning (jvfr. også Mémoires de Chanut II, 446), og Kongens Mistanke til Halvbroderen kommer ofte frem, endog i senere År. — Der var iøvrigt også en Del, som mente, at Ulfeldt selv tænkte på at komme på Tronen, og dette kunde synes at bestyrkes ved nogle Ytringer af ham i Holland 1649, som gik ud på, at det havde stået til ham selv at blive Konge efter Christian IV.s Død (Brev fra Peder Charisius til Frederik III. af <sup>30</sup>/<sub>20</sub> Oktober 1651, Ulf. Sager Fasc. 16). For Alvor kan

han dog ganske sikkert aldrig have haft en sådan Tanke, og hine Ytringer må vist snarest betragtes som et ved den gunstige Løjlighed fremkaldt Skryderi.

<sup>22</sup>) Jvfr. Aitzema: *Hist. van Saken van Staet etc.* VI, 698 (Kvart-Udg.) og B. Whitelocke: *A Journal of the Swedish Embassy 1653—54*, by H. Reeve, II, 96. I lignende Retning går også Sperlings Meddelelse (Selvbiografi S. 328), at der var nogle af Rigsråderne, som ønskede et Parlament som i England, med et Hoved valgt af deres egen Midte. Han tillægger dog naturligvis ikke Ulfeldt et sådant Ønske, men siger (ligesom Ulfeldt selv), at han bestræbte sig for at få Hertug Frederik valgt.

<sup>23</sup>) Sperling's Selvbiografi a. St.

<sup>24</sup>) I senere Tider sagde Ulfeldt selv, at Frederik III.s Valg væsentlig skyldtes ham (Fridericia i *Hist. Tidsskrift* 4. R. II, 887 flg.; jvfr. Sperlings Udsagn i næstforrige Anm.). For så vidt der overhovedet er nogen Sandhed heri, kan det vistnok kun forstås således, at han har talt hans Sag efter at have mærket, at hans egne Planer ingen Fremgang vilde få.

<sup>25</sup>) Se bl. a. Ulfeldt's Høytregende Æris Forsuar S. 55 og 102; jvfr. Becker's Saml. I, 42. — Som et enkelt, mindre betydende Punkt, der åbenbart er kommet ind i Håndfæstningen ved Ulfeldts Initiativ, kan nævnes Bestemmelsen om adelige Dammers Fængsling (Årsberetn. fra Gehejmeark. II, 114), der tydeligt nok har Hensyn til Kirsten Munk.

<sup>26</sup>) Sperling's Selvbiografi S. 330. Sp. siger rigtignok, at dette foregik ved Banketten i Anledning af Kroningen, men selve Ytringen gjør det tydeligt, at det må have været på Hyldingsdagen, da også den endelige Håndfæstning blev underskrevet.

<sup>27</sup>) Se bl. a. Becker's Saml. I, 8 og 11; *Danske Mag.* 3. R. IV, 122.

<sup>28</sup>) Becker's Saml. I, 6—9.

<sup>29</sup>) P. Rivesell: *Versuch einer Beschreib. d. Stadt Flensburg* I, 78 flg.

<sup>30</sup>) Becker's Saml. I, 7—10. Uvenskabet mellem Klaus Ahlefeldt og Pentz var allerede trådt frem under den sidste Krig (Slinge S. 1388). Men det kan også mærkes, at Kl. Ahlefeldt i Begyndelsen af 1648 siges at have været bestemt til at afløse Pentz i Glückstadt (Brev fra Otte Krag til Peder Juel af <sup>16</sup>/<sub>5</sub> 1648, Ny kgl. Smlng. Nr. 1299 e), hvad der for Pentz's Vedkommende måske kunde tyde på, at han allerede dengang har vist Tegn til Sindssyge. I Anledning af Behandlingen af Vibeke efter Christian IV.s Død var Kl. Ahlefeldt så forbitret, at han sagdes at ville gå i kejserlig Tjeneste (Skrivelse fra M. Durel af <sup>5</sup>/<sub>5</sub> 1648, i Allen's Papirer Nr. 18). Han giftede sig med

Vibekes Datter, Elisabeth Sophie Gyldenløve, den 18de Juni (Benzon's Stamtavler i Geh. Ark.).

<sup>31)</sup> Se Klagepunkterne mod Ulfeldt i Ulf. Sager Fasc. 17 (Paus II, 113—14); Corf. Ulfeldts listige Practicker Bl. A 6. Om Æreporten se bl. a. Wolf: Encomion regni Daniæ. S. 306—7.

<sup>32)</sup> Historien fortælles først af Holberg (Dmks. Rig. Hist. III, 592—93), der åbenbart har hørt den i Lyngby, hvor han selv vil have set et Stykke af den ituslåede Sten. Om Kaspar Herbach se Slange S. 1422 og især F. R. Friis i Kjøbenhavns Amts-Avis 1877. Nr. 40 og 42.

<sup>33)</sup> Danske Mag. 3. R. IV, 228; Kbhvs. Amts Avis. 1877. Nr. 40. I Følge Friis's Oplysninger på sidst nævnte Sted synes Herbach ikke at have haft fast Bolig i Lyngby før i 1650 (jvfr. et Kongebrev til ham af <sup>11</sup>/<sub>7</sub> 1650 i Sjæll. Tegnelser), men dette er, som man let ser, uden Betydning for det væsentlige i Historien.

<sup>34)</sup> Becker's Saml. I, 7.

<sup>35)</sup> Becker's Saml. I, 11.

<sup>36)</sup> Danske Mag. 3. R. IV, 227—28.

<sup>37)</sup> Paus II, 113; D. Mag. a. St. S. 228. Om Kroningen siger Ulfeldt selv, at han betalte den (Høytregende Æris Forsuar S. 56).

<sup>38)</sup> Om Rejseruten se Histor. Tidsskr. III, 386; Brev fra Peder Vibe til Peder Juel af <sup>22</sup>/<sub>2</sub> 1649 (Ny kgl. Smlng. 1299e, Fol.); Brev fra Ulfeldt til Ph. Bornemann fra Ætersen <sup>18</sup>/<sub>2</sub> 1649 (Ulf. Sager Fasc. 38); Brev fra Otte Krag til Peder Vibe af <sup>8</sup>/<sub>3</sub> 1649 (Ny kgl. Smlng. a. St.). Om Ankomsten til Haag se Christoffer Parsberg's Rejsedagbog i Karen Brahes Bibliothek Nr. 322.

<sup>39)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 162; Aitzema: Saken van Staet etc. VI, 698; Histor. Tidsskr. III, 386.

<sup>40)</sup> Hans Udnævnelse af <sup>31</sup>/<sub>1</sub> 1649; Besoldingen regnet fra <sup>1</sup>/<sub>5</sub> 1648 (Rentekammerets Bestallingsprotokol). Jvfr. Ulfeldt's Høytregende Æris Forsuar S. 10—11; Sperling's Selybiografi S. 332. Ulfeldt havde først skaffet ham Pladsen som »Chymicus« ved Laboratoriet på Rosenborg, men da det påstodes, at han var en meget dårlig Kemiker, mistede han igjen denne Plads (Selybiografi S. 331—32.)

<sup>41)</sup> Ulfeldt's Æris Forsuar S. 11.

<sup>42)</sup> Becker's Saml. I, 5 og 14; Sperling's Selybiografi S. 331. Hans Udnævnelse var i Følge Becker a. St. af <sup>30</sup>/<sub>1</sub> 1649, men allerede <sup>3</sup>/<sub>12</sub> 1648 bekendtgjør Kongen, at han har beskikket ham til Statholder (Sjæll. Tegn.).

<sup>43)</sup> Brev fra Peder Charisius til Fredr. III. fra Haag <sup>30</sup>/<sub>20</sub> Oktober 1651 (Ulf. Sager Fasc. 16); Aitzema: Saken van Staet

VI, 698; Hist. Tidsskr. III, 389; Kort oc sandferdig Beretning (om Dinas Sag) Bl. B<sub>3</sub>v.

<sup>44)</sup> Se bl. a. Danske Mag. 3. R. II, 55—57, og Dronning Christinas Attest for Ulfeldt af <sup>23</sup>/<sub>5</sub> 1654 (Allen's Papirer Nr. 23); jvfr. Paus: Corf. Uhlefeld II, 157 fig.

<sup>45)</sup> Aitzema a. St. S. 699.

<sup>46)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 162.

<sup>47)</sup> Becker's Saml. I, 26 (hvor dog Datoen 3. Oktober skal rettes til 3. November).

<sup>48)</sup> Om Stemningen her i Landet i Anledning af Ambassaden se bl. a. Becker's Saml. I, 15—29.

<sup>49)</sup> Danske Mag. 3. R. IV, 228. Om Kongens Misfornøjelse med Traktaterne se bl. a. Becker's Saml. I, 29 og Ulfeldts Brev til Kongen af <sup>13</sup>/<sub>2</sub> 1650 (Ulf. Sager Fasc. 12).

<sup>50)</sup> Becker's Saml. I, 26—28. At Kongen ved det første Møde med Ulfeldt efter hans Hjemkomst udtalte sin Misfornøjelse med Traktaterne, sees af Sperling's Selvbiografi S. 354.

<sup>51)</sup> Becker's Saml. I, 29.

<sup>52)</sup> Mumme: St. Knuds Kirke i Odense S. 308.

<sup>53)</sup> Becker's Saml. I, 30.

<sup>54)</sup> Æris Forsuar S. 44 og 103; Becker's Saml. I, 43; Sperling's Selvbiografi S. 355; o. fl. St. Sperling siger, at Gersdorff i Ulfeldts Fraværelse havde »fast alle Autorität zu sich gerissen«, og at alle de Ordre, U. havde givet før sin Afrejse, vare blevne kontramanderede. Dette er dog naturligvis overdrevet. Om Gersdorff se også Sperling a. St. S. 331.

<sup>55)</sup> Se især Becker's Saml. I, 30 fig.; Sperling's Selvbiografi S. 355, Ulfeldt's Æris Forsuar S. 103, o. fl. Sperling ser også i hans Vrede den første Grund til, at han holdt sig hjemme, men siger dog, at han siden fik en Byld i Øret, og at han, efter at den var helbredet, af og til tog ud.

<sup>56)</sup> Se Sperling's Selvbiografi S. 355—56 og Ulfeldt's egen Beretning om Audientsen i hans Brev til Kongen af <sup>6</sup>/<sub>2</sub> 1650 (Ulf. Sager Fasc. 12), til Dels trykt, men med urigtigt Årstal, i »Kort oc sandferdig Beretning« (om Dinas Sag; Bl. D<sub>5</sub>, og derefter hos Paus II, 4—5. Jvfr. Ulfeldt's Æris Forsuar S. 44—45. Ulfeldt synes i det hele kun at have haft én Audients hos Kongen efter sin Hjemkomst, og når der hos Becker a. St. under 12. Januar og 29. Januar synes at være Tale om to Audientser, modsiges dette igjen ved det, der anføres under 16. Februar.

<sup>57)</sup> Se det i forrige Anm. omtalte Brev af 6. Febr.

<sup>58)</sup> Danske Mag. 3. R. IV, 27—29.

<sup>59)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 163; jvfr. Sperling's Selvbiografi S. 356.

<sup>60)</sup> Becker's Saml. I, 40—41.

<sup>61</sup>) Se hans Brev til Rigsrådet af  $4/11$  1650 (Ulf. Sager Fasc. 12). Han siger, at han altid har tilbudt sig til at afgive skriftlig Betænkning i Rigsrådets Sager, »om det ellers er bleven forebragt«. Jvfr. »Høytregende Æris Forsuar« S. 46.

<sup>62</sup>) Om Undersøgelsen se bl. a. Ulfeldt's Æris Forsuar S. 103—4.

<sup>63</sup>) At man tænkte på at knække hele Partiet, udtales allerede bestemt i Februar 1650, se Becker's Saml. I, 33—35.

<sup>64</sup>) Således opfatter jeg bl. a. Rigsrådets Brev til Kongen af  $6/9$  1649 om at give General-Kommissærerne i Norge Befaling til at indsende Regnskab over Krigsvæsenet fra Begyndelsen af den sidste svenske Krig til Dato (Rigsrådsbreve i Geh. Ark., Fasc. 57 Nr. 33); jvfr. Becker's Saml. I, 30—31. Også ved Ansættelsen af Generaltoldforvalteren Antoni Knip har man uden Tvivl haft en lignende Tanke (jvfr. Becker's Saml. I, 30).

<sup>65</sup>) Becker's Saml. I, 33.

<sup>66</sup>) Se den svenske Resident i Hamborg Schütz's Breve til Carl Gustav af  $26/7$  og  $2/8$  1650 og Durel's Brev til samme af  $28/3$  1651 (Allen's Papirer Nr. 18). Durel taler om en Fornærmelse, som han skal have tilføjet Kongen i Spil. I B. White-locke's Journal of the Swedish Embassy 1653—54, by H. Reeve, II, 368 forekommer en Antydning om (som det synes efter Hann. Sehesteds egen Meddelelse), at Årsagen til hans endelige Fald var »some matters of mistresses«.

<sup>67</sup>) Kongens Brev af  $15/11$  1650 i Rigsrådsbreve i Geh. Ark. (Fasc. 60). — At han heller ikke havde aflagt Regnskab for Øsel, som han tidligere havde haft i Forlening, sees bl. a. af Frederik III.s Skrivelse om ham af  $5/5$  1652 til Dronning Christina (Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 132—33). Derimod fik han  $11/1$  1651 (han nævnes da endnu som Befalingsmand på Bornholm) Kvittanciarum for Christianstads Len for 1. Maj 1642—1. Maj 1644 (Skånske Registre). Om Bornholmernes Klager over ham se også Fredr. III.s Instrux for Henrik Ramel, Christen Skeel og Jørgen Reedtz af  $10/8$  1650 i Skånske Registre.

<sup>68</sup>) Danske Mag. 3. R. IV, 64.

<sup>69</sup>) Tiden kan jeg ikke aldeles bestemt angive; men af en Instruktion for Sten Hondorff af  $14/4$  1651 (Sjæll. Registre) i Anledning af, at Ebbe Ulfeldt og en Del af hans Venner havde ladet sig forlyde med, at der var sket ham Uret ved, at hans Len var bleven ham frataget, sees, at han allerede nogen Tid forinden må være bleven sat fra Lenet; jvfr. Anm. 67.  $10/6$  1651 forlenedes Jokum Gersdorff med Bornholm, at regne fra 1. Maj samme År (Skånske Registre).

<sup>70</sup>) Sperling's Selvbiografi S. 329.

71) Becker's Saml. I, 14.

72) Ulfeldt siger det for Leonora Christinas Vedkommende (Æris Forsuar S. 43), og det gjaldt da naturligvis for alle hendes Søkende. I et Kongebrev af  $\frac{8}{3}$  1650 i Sjøll. Tegnelser angående Valdemar Christian skrives han ikke til Slesvig og Holsten.

73) Ulfeldt's Høytregende Æris Forsuar S. 43.

74) Becker's Saml. I, 40.

75) Jvfr. ovenfor S. LXVII Anm. 21.

76) Brevet (af  $\frac{17}{27}$  Oktober 1650) i Ulf. Sager Fasc. 8. Valdemar Christian hentyder også heri selv til Rygterne om hans Tronprætensioner og betegner dem naturligvis som Bagvaskelse. — Der var ved samme Tid Tale om, at Vald. Chr. søgte at bevæge den tyske Kejser til at tage sig af hans Sag, hvad der synes at have vakt en vis Bevægelse hos Kongen (se et Uddrag af et Brev fra Chr. Rantzau til Kongen af  $\frac{30}{10}$  1650 i Ulf. Sager Fasc. 23). I øvrigt ser man, at det over for fremmede gjordes gjældende, at Grunden, hvorfor Kongen ikke vilde indrømme Vald. Chr. hans Fordring, var, at han ikke tilbørlig havde præsenteret sig for ham, og at han forlangte hin Pension ikke som en Nåde, men som en Ret (se Rantzaus anf. Brev).

77) Se »Høytregende Æris Forsuar« S. 103 og Leonora Christinas Ytringer i Danske Saml. 2. R. I, 163; jvfr. Sorbière's Beretning, som støtter sig til Udtalelser af Leonora Christina, i hans »Relation d'un voyage en Angleterre« p. 151.

78) Jeg har ikke fundet Brevet selv; det omtales af Ulfeldt i hans »Æris Forsuar« S. 104. Ligegyldende Ytringer af Ulfeldt forekomme i et Brev fra ham til Anders Bilde af Stralsund  $\frac{27}{1}$  1652 (Ulf. Sager Fasc. 16).

79) Forhøret trykt i Bang's Saml. af nytt. Materier 3. Stykke S. 313—19; en i Hovedsagen overensstemmende Kopi haves i Geh. Ark. (»Danske Kongers Historie« 101 b).

80) Bang's Saml. a. St. S. 313 og 319. I Følge Mémoires de Chanut T. 2. 1677. p. 199 må han antages at være kommen til Danmark i Marts 1651.

81) Danm. Riges Hist. III, 203.

82) Endog i Sverig talte man om, hvor henrykt Kongen måtte være over at se Ulfeldt og Hannibal Sehested »embarassés« som Svogre til en sådan Person (Mémoires de Chanut a. St.)

83) Holberg a. St.

84) Om Walter se bl. a. Slange's Chr. IV. S. 1299 og 1383; den trykte Beretning om Dinas Proces Bl. Aijj; Ulfeldt: Høytregende Æris Forsuar S. 9—10, o. fl.; i Følge nogle Opteg-

nelser af Jørgen Sefeldt efter officielle Kilder (Univ. Bibl., Additam. Nr. 174, 4to) blev han adlet <sup>18</sup>/<sub>6</sub> 1650.

<sup>85</sup>) De vigtigste trykte Kilder til Oplysning om den Dina-Walterske Historie ere: det officøse Skrift: »Kort oc Sandferdig Beretning Om Den mærkelig Sag, Som paa en kort Tjd ved ordentlig Process bleff udført met Dina Vinhoffvers oc Jørgen Walter udi Kiøbenhafn Anno 1651« Kbh. (1651). 4to. — og Ulfeldt's Modskrift: »Høytrendende Æris Forsuar imod den publiceerde V-sandferdig Kiøbenhaffns Beretning anlangende Dinæ oc Walters Sag« osv. (Greifswalde). 1652. 4to. Disse to Skrifter, af hvilke det første indeholder en Række vigtige Aktstykker (til Dels gjengivne hos Paus II, 7 flg., og i Udtog på mange Steder, som jeg ikke anser det for nødvendigt at opregne), ere i det hele så bekendte og må i den Grad danne Grundlaget for enhver Fremstilling af den nævnte Sag, at jeg nøjes med én Gang for alle at anføre dem som Hovedkilder også for min Skildring. En Del Aktstykker, som stå i Forbindelse med Sagen, ere også trykte i Danske Magazin 3. R. IV, 109 flg. Blandt de nyere Fremstillinger kan især nævnes Hammerich's i »Danmark under Adelsvælden« IV, 157 flg. — Af utrykte Kilder findes navnlig i Ulfeldt's Sager Fasc. 13—15 og Fasc. 22 (i Geh. Ark.) en Mængde Aktstykker hørende dels til Sagens Forhiistorie, dels til Forhandlingerne på Bythinget, på Konventhuset osv. Desuden må nævnes Herredags-Dombogen for 1651 (nu i Geh. Ark.), som foruden de i »Kort Beretning osv.« trykte Herredagsdomme indeholder Dommen i Ulfeldts og Brochmands Sag og i Ulfeldts og Langemaks Sag. Flere Oplysninger indeholdes også i den svenske Resident Durel's Relationer fra 1651 (Allen's Papirer Nr. 18), i Sperling's Selvbiografi, osv.

<sup>86</sup>) I Følge Jørgen Sefeldt's Optegnelser (Univ. Bibl., Additam. Nr. 174, 4to) fandt Walters Udnævnelse Sted <sup>22</sup>/<sub>2</sub> 1651. Hermed stemmer Ulfeldts Udsagn i »Høytr. Æris Forsuar« S. 9.

<sup>87</sup>) At Kongen virkelig opfattede Ulfeldts Udtalelse således, sees af hans Skrivelse af 4. Juli angående Ophævelsen af Ulfeldts »Arrest« og hans Skrivelse til Rigsrådet af 13. Juli (D. Mag. 3. R. IV, 119 og 122).

<sup>88</sup>) Ulfeldt fremhæver i sit »Æris Forsuar« S. 61, at der i Gjengivelsen af dette Forhør i »Kort oc sandferdig Beretning« er udeladt noget, »som vel er af Consideration«. Han sigter herved til, at efter at det egentlige Forhør var forbi, fik Oluf Brokkenhus Lov til at gjøre Dina nogle Spørgsmål, som hun så besvarede. Han spurgte hende således, om hun havde skrevet tre Breve til Leonora Christina om Overfaldet og i det ene nævnet Walter. Dette nægtede hun, men Brevene bleve siden fremlagte. Hun sagde, også allerede ved denne Lejlighed,



at Tyrken Isak hentede hende til Ulfeldt, når han ønskede, at hun skulde komme, og at den første Gang, hun var hos U., havde Mag. Simon Hennings's Kone bragt hende til ham. (Efter Orig. i Ulf. Sager Fasc. 13). — Det kan bemærkes, at Ulfeldt denne samme Dag (14. April) havde udtalt i en skriftlig Erklæring, at han havde Meddelelsen om Overfaldet og Walters Forhold dertil fra Dina (Kort oc sandferdig Beretning Bl. a iij og c ij).

<sup>89)</sup> Kongens Missive til Ulfeldt af 14. April i Sjæll. Tegn.

<sup>90)</sup> Kongen angiver i en Skrivelse af 4. Juli (D. Mag. 3. R. IV, 119) som Hovedårsag til Befalingens Udstedelse den Insinuation mod ham selv, der lå i Ulfeldts Udtalelse om de kongelige Tjenere. Men at Dinas Beskyldninger mod Ulfeldt var den væsentligste Faktor derved, kan ikke betvivles, og Grunden til, at Kongen ikke udtrykkelig nævner dem (han taler blot om »andre vigtige Årsager«), er uden Tvivl blot, at Herredagsdommen over Dina allerede var falden, da hin Skrivelse udfærdigedes. Efter U.s Ytringer skulde man tro, at han selv mente, at hans »Arrest« havde sin Grund i hans Meddelelse om Overfaldet, navnlig fordi man troede, at han selv havde opfundet denne Historie (D. Mag. a. St. S. 110). Men hvis det forholder sig, som Sperling siger (Selvbiografi S. 367), at Oluf Brokkenhus gjorde Ulfeldt bekjendt med Dinas Udtalelser »alsbald« efter Forhøret den 14. April, har han dog næppe været så uvidende, som han lader til.

<sup>91)</sup> D. Mag. 3. R. IV, 109—10.

<sup>92)</sup> En Notits af Kantsler Sehested om Leonora Christinas Henvendelse til ham haves i Kopi i Ulfeldt's Sager Fasc. 13.

<sup>93)</sup> D. Mag. a. St. S. 110.

<sup>94)</sup> Se dog Slutningen af Anm. 90.

<sup>95)</sup> Hans Skrivelse om dette og andet (af 19. April), som er meget ufuldstændigt trykt i »Kort oc sandf. Beretning« under Litr. F, er fuldstændig gjengivet i D. Mag. a. St. S. 114—15.

<sup>96)</sup> En Kopi af den kongelige Befaling om Kirkebønnen er vedføjet Durel's Skrivelse til Carl Gustav af 25. April (Allen's Papirer Nr. 18). En Afskrift af selve Bønnen, som den i det mindste på ét Sted er holdt, haves i Langebek's Ulfeldtiana i Geh. Ark.

<sup>97)</sup> Æris Forsuar S. 40. I »Ausländische Registrant« i Geh. Ark. findes ingen sådanne Skrivelser; heller ikke i »Svenske Acta«. — (Efter den Måde, hvorpå U. i sin Apologi nærmere udfører Påstanden, kan jeg dog nu ikke tro, at den er grebet helt ud af Luften).

<sup>98)</sup> Durel's Skrivelser til Carl Gustav af 18/4, 25/4, 2/5, 9/5, 16/5, 23/5 1651.

99) Durel's Skrivelse til Carl Gustav af 16/5 1651. Kaj Lykke kaldes her Ulfeldts »tillkommande Måg«. Rigtigheden af denne Betegnelse bekræftes ved nogle Optegnelser om Leonora Christina, som findes mellem Langebek's Ulfeldtiana i Geh. Ark. (de ere daterede 4/1 1686), og som ved Siden af enkelte Fejl indeholde mange detaillerede og rigtige Efterretninger, der vise, at Forf. har stået Leonora Christina nær eller dog haft gode Kilder. Det hedder her, at Anne Kathrine U. blev forlovet med Kaj Lykke, da hun var 8 År gammel, men da hun havde fyldt sit 12te År, slog hun op med ham. Når hun var født, véd jeg ikke bestemt, men jeg antager 1638 eller 1639.

100) Durel's Skrivelser af 25/4, 9/5, 16/5 1651.

100 b) Jeg kan måske benytte Lejligheden til at udtale, at når man også ellers — endog mere end én Gang — støder på Antydninger om, at Ulfeldt ikke var sin Hustru ganske tro i sit Ægteskab (jvfr. også ovenfor S. 97—98), foreligger der, i al Fald indtil Dato, intet, som virkelig berettiger til at tro på Sandheden heraf. At han derimod hele sit Liv igjennem nærede en varm og inderlig Kjærlighed til Leonora Christina, er en Kjendsgjerning, som næppe kan omtvistes, og skjønt dette måske ikke — især efter Datidens moralske Begreber — aldeles absolut udelukker, at han en enkelt Gang kan have stået i et rent udvortes Forhold til en anden Kvinde, vil jeg dog, før jeg tror derpå, have bedre Bevis derfor, end de løse Rygter, som hidtil ere komne mig for Øjne, afgive.

101) Ulfeldt omtaler i sit »Æris Forsuar« den Medfart, han led i Anledning af dette Barn, som noget af det alleruretfærdigste, der vederfores ham under hele Sagen, idet der, efter at Barnets Lig var fundet, produceredes en Ordre af Kongen, i Følge hvilken denne, som havde befalet Brochmand at foretage Undersøgelserne om Barnet, også selv i sin Tid, strax efter dets Fødsel, havde befalet Walter at tage sig af det. U. betegner ligefrem denne Befaling som et i Walters Favor begået Falsum, idet han går ud fra, at når Kongen vidste, at Walter havde taget sig af Barnet, havde han ikke behøvet at lade undersøge, hvor det var blevet af Sagen lader sig dog meget let forklare. Kongen anså Ulfeldt for Barnets Fader, men han befalede Walter at tage sig af det, for at yde Dina, der jo dengang havde travlt med at skaffe Kongen Beviser i Hænde mod Ulfeldt, nogen Lettelse. Imidlertid forsvandt Barnet, som sagt, efter at være død, og Kongen, som mente, at Ulfeldt havde ladet skaffe det af Vejen og begrave, lod Sagen undersøge, fordi det vilde have været et vigtigt Vidnesbyrd om Ulfeldts Paternitet, hvis han virkelig havde gjort det. — Med Hensyn til den omspurgte Begravelse viste det sig iøvrigt

siden (se Dinas Stedfaders og hendes Moders Vidne af  $\frac{26}{4}$  i Ulf. Sager Fasc. 13), at Barnet, efter at være død, var bleven givet tilbage til Dinas Moder, hvis Mand så påtog sig at skaffe det i Jorden. Liget blev da først sat hen i en Slægtnings Hus, og derefter fik Dinas Stedfader det mod Betaling lagt ned i Kisten til et andet fattigt Barn, som var død (han angiver som Motiv, at ellers skulde Stodderkongen have båret det ud). Derpå betalte han 4 Mand for at bringe Kisten ud på den nye Kirkegård, hvor den blev gravet ned, uden at nogen Præst var til Stede.

<sup>102)</sup> I Sjællandske Tegnelser Hayes Kongens Befaling til Brochmand (af 1. Maj) om at suspendere Mag. Hennings, fordi han i lang Tid havde set igjennem Fingre med, at Dina ikke gik til Alters; fordi han havde prædikeret et og andet, »som mere til Forargelse end Opbyggelse tjener«, og for »andet mere«, som i Fremtiden skal »forgives«. Hvorledes de to sidste Punkter skulle opfattes, sees dels af en Ytring af Sperling (Selvbiografi S. 381) om, at han under Dinas Proces i sine Prædikener brugte spydige Ord mod Øvrigheden (hvortil kan føjes, at han i Følge Sperling spottede Dinas Prokurator for Retten, og sikkert overløvedet gjorde sig skyldig i en Formløshed ved at optræde på Bythinget, som ikke var hans Forum); dels af den Sag, som noget efter Suspensionen indleddedes imod ham, og under hvilken Dr. Th. Lindemann (2. Juni; Vidneforklaring i Ulf. Sager Fasc. 15) bevidnede på Forespørgsel, 1) at Mag. H. i Året 1643 (!) begyndte en ny Prædikemåde, idet han lovede Tilhørerne at foredrage og forklare for dem 7 kristelige Leveregler af hver Søndagsepistel, og det gjorde han i mere end én Måned på den Måde, at hver Regel begyndte med et af de 7 Bogstaver C. O. R. F. I. T. Z. 2) Som Tegn på Guds Vrede mod Kjøbenhavn anførte han i sine Prædikener det aftagende Indbyggerantal og de mange ledige Lejligheder i Hovedstaden. 3) I sine Passionsprædikener havde han »exaggereret« Apostlen Peters Ed i Ypperstepræstens Sal »mit hohen Eidschwuren«. 4) Endelig var der en Anke over, at han ved et Bryllup, hvor der ved en Fejltagelse blev ofret ham et 14-Skillingsstykke, skulde have holdt det i Vejret, mens han stod ved Alteret, og vist det frem for Folk i Kirken. Dette havde Dr. Lindemann dog ikke selv set. — Da Biskoppen forkyndte Mag. H. hans Suspension (2. Maj), gjorde Magisteren, der synes at have været en temmelig løsmundet Person, sig skyldig i en ny Uforsigtighed, idet han sagde, at det var ham bevidst, at en Herremand ved Kongens Tafel havde ytret, at han ikke skulde lade af, før han fik Mag. Simon af med hans Prædikestol og Æmbede. I Anledning heraf lod Kongen særskilt anstille en Undersøgelse (Befalingen til Brochmand herom af  $\frac{8}{5}$  i

Sjæll. Tegn.; de ved hin Lejlighed tilstedeværende gejstliges Vidnesbyrd, af  $\frac{9}{5}$ , i Ulf. Sager Fasc. 14), og Enden på det hele blev, at Mag. Hennings blev afsat fra sit Æmbede.

<sup>103</sup>) Kopi i Ulf. Sager Fasc. 14. Der tales også om, at Brochmands Adfærd stred imod, hvad »en Mand af hans Orden burde at gjøre eller kunde med nogen god Samvittighed i Værk sætte«, om hans »hadefulde Hjerter«, osv.

<sup>104</sup>) Herredags-Dombogen f. 1651 (Geh. Ark.).

<sup>105</sup>) Dommen i Walters Sag er trykt i »Kort oc sandf. Beretning« under Litr. G. Dommen i Langemaks Sag, hvor Konklusionen er omtrent ligelydende med den i Walters Sag, haves i Herredags-Dombogen f. 1651.

<sup>106</sup>) Foruden de to trykte Hovedkilder se Sperling's Selvbiografi S. 374.

<sup>107</sup>) Sperling a. St. S. 375.

<sup>108</sup>) Sperling a. St.; Ulfeldt's Æris Forsuar S. 127.

<sup>109</sup>) »Kort oc sandf. Beretning« Bl. C ij verso; Paus II, 124; Ulfeldt's Æris Forsuar S. 82 og 84—85.

<sup>110</sup>) »Kort oc sandf. Beretning« Litr. L.

<sup>111</sup>) Dette gjælder også en og anden af dem, der angå Behandlingen af Dinas Person. Når således Ulfeldt — for at nævne et enkelt Exempel — fremhæver, hvorledes han, efter at Dina havde bekjendt for Herredagen, så hende stå »inden Tralleværket, bag Kongens Stol«, har hun ganske sikkert ikke fået denne Plads på Grund af nogen særlig venlig Stemning mod hende fra Kongens Side, men fordi man vidste, at der herskede den største Forbitrelse mod hende hos Ulfeldts Tilhængere, og man frygtede, at der skulde ske hende Overlast. Af samme Grund siger Durel i en Skrivelse af 4. Juli (Allen's Papirer Nr. 18) at Kongen måtte lade Walter føre bort, første Gang han var for Herredagen, da han ellers vilde være bleven dræbt af de tilstedeværende Adelsmænd.

<sup>112</sup>) Når Ulfeldt i et Svar på en Skrivelse fra Kongen (Svaret af 5. Juli, se Danske Mag. 3. R. IV, 120) siger, at hint Overfald nu »synes at være et digtet Værk«, får man af hans »Æris Forsuar« ikke det Indtryk, at han — i al Fald på den Tid — virkelig endnu var kommen til denne Erkjendelse, men Kongens Brev tillod ham naturligvis intet andet Svar.

<sup>113</sup>) Danske Mag. 3. R. IV, 116—18 og I, 310—12. Han måtte også frafalde ethvert Krav, han havde i Anledning af to Orlogsskibe, som han havde ladet bygge (med et Fradrag af 20000 Rdr.), samt forpligte sig til ikke at forlade Landet uden Kongens Tilladelse.

<sup>114</sup>) Æris Forsuar S. 93.

<sup>115</sup>) Danske Saml. 2. R. I, 163. Hendes egne Ord her kunde synes — i det mindste ved første Øjekast — at tyde på, at det væsentligst var efter hendes Tilskyndelse, at Ulfeldt besluttede sig til at rejse. Ulfeldts egen lange Udvikling af Grundene til hans Bortrejse (i hans »Æris Forsuar«) i Forening med, hvad vi vide om hans Karakter og hans Sagers Stilling, gjør det imidlertid utvivlsomt, at Leonora Christinas Tilskyndelser i det højeste kunne have været et medbestemmende Moment. — Det kan her nævnes, at der forekommer nogle Antydninger om, at man, vel nærmest ved denne Tid, skulde have forsøgt at få Leonora Christina til at skillé sin Sag fra Mandens, men de ere så ubestemte og uklare, at man ikke tør bygge noget som helst på dem (se Whitelocke's Journal of the Swedish Embassy 1653—54, by Reeve, II, 185).

<sup>116</sup>) Se bl. a. »Kort oc sandf. Beretning« Bl. C iij verso og Ulfeldt's Æris Forsuar S. 95.

<sup>117</sup>) Også her hjemme synes han at have søgt at anbringe, hvad han kunde. Således lånte han i Følge en Obligation af 5te Juli 40000 Rdr. til sin gode Ven Oluf Parsberg (Hist. Tidsskr. III, 463).

<sup>118</sup>) Danske Mag. 3. R. IV, 118—19.

<sup>119</sup>) Danske Mag. a. St. S. 119—20.

<sup>120</sup>) Danske Mag. a. St. S. 122.

<sup>121</sup>) Hvilken Betydning Kongen tillagde dette Spørgsmål om »Satisfaktion«, sees også af hans Skrivelse til Peder Juel fra September 1651 (Paus II, 109).

<sup>122</sup>) Selybiografi S. 380.

<sup>123</sup>) Se bl. a. Paus II, 94 og 112.

<sup>124</sup>) Om Ulfeldts Bortrejse se bl. a. »Kort oc sandf. Beretning« Bl. C iij verso; Ulfeldt's Æris Forsuar S. 93 fig.; Sperling's Selvbiografi S. 380; Durel's Skrivelse til Carl Gustav af 18. Juli 1651 (Allen's Papirer Nr. 18); Vedel Simonsen: Jørgen Brahe S. 97; Paus: Corf. Uhlefeld II, 93—96, o. fl. En 8 Dages Tid ind i August 1651 fik Peder Juel i Stokholm Efterretning om, at Ulf. var ankommen til Vlie (Hist. Tidsskr. V, 312).

## IV.

<sup>1)</sup> Afskrift af begge Breve i Langebek's Ulfeldtiana i Geh. Ark. Generalstaternes Skrivelse er af 10. Juni (ny St.).

<sup>2)</sup> Om hans tilbagetrukne Liv i Holland se bl. a. Brev fra J. Steinmann til Fredr. III. af <sup>23</sup>/<sub>9</sub> 1651 (Ulf. Sager Fasc. 22; jvfr. Hist. Tidsskr. III, 401). At han selv søgte at holde sit Opholdssted skjult, fremgår af, at to Skrivelser fra ham til Kongen og Rigsrådet, hvori han meddeler Grundene til sin Flugt, ere uden Stedangivelse (Hist. Tidsskr. III, 400—1; Skrivelsen til Rigsrådet — med nyere Hånd er Datoen angivet som 7. August 1651 — i Ulf. Sager Fasc. 16); jvfr. også Kongens Skrivelse til Rigsrådet af <sup>11</sup>/<sub>9</sub> 1651 (Ulf. Sager Fasc. 16). Uden Tvivl er det også en fingeret Stedangivelse, når han daterer to Breve fra denne Tid fra »Rohan« (Paus II, 93—96; Orig. i Ulf. Sager Fasc. 38). I et Brev fra Peder Juel til Kantsler Sehested af <sup>23</sup>/<sub>8</sub> 1651 hedder det, at Spiring har skrevet til Stokholm, at Ulfeldt var i Vianen, men Frøken Leonora vidste ingen, hvor var (Ny kgl. Smlng. Nr. 1299 e, Fol.).

<sup>3)</sup> Hist. Tidsskr. V, 314. Om Sammenkomsten med Hertugen af Lothringen vil blive talt i det følgende. — Det hed også, at han var i Køln for at tale med Valdemar Christian (Nye Danske Mag. VI, 72), men at denne selv havde været i Holland, rimeligvis for at konferere med Ulfeldt, sees af en Obligation, som han udstedte til ham, dat. Arnheim <sup>10</sup>/<sub>20</sub> August (Hist. Tidsskr. III, 461).

<sup>4)</sup> Paus II, 110.

<sup>5)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 163; Sperling's Selvbiografi S. 383—84.

<sup>6)</sup> Danske Saml. a. St.

<sup>7)</sup> Danske Saml. a. St. S. 164—65.

<sup>8)</sup> Danske Saml. a. St. S. 163 Anm. 2; Sperling's Selvbiografi S. 383, hvor dog Sammentræffet med Walter fortælles lidt anderledes.

<sup>9)</sup> Hist. Tidsskr. V, 313. — I B. Whitelocke's Journal of the Swedish Embassy 1653--54, by H. Reeve, II, 135—86, findes en Beretning om, hvorledes Leonora Christina, efter at være kommen om Bord på Skibet, som skulde føre hende og Ulfeldt til Sverig, fik en heftig Lyst til Kirsebær (hun var, som før omtalt, frugtsommelig), og hvorledes Ulfeldt, trods den Fare, han mente forbunden dermed, og Frygten for, at Skibet skulde sejle fra ham, virkelig gik i Land igjen og købte Kirsebær. Skjønt det næppe aldeles bestemt lader sig benægte, at den her omtalte Hændelse også kan henføres til Afrejsen fra Sjælland — bl. a. også af den Grund, at Whitelocke synes at mene, at de vare sejlede lige fra Sjælland til Sverig — er det dog naturligt at henføre den til Afrejsen fra Travemünde.

<sup>10)</sup> Mémoires, tirez des depesches de Mr. Chanut, par Linage de Vauciennes. T. 2. Cologne. 1677. p. 286.

<sup>11)</sup> Den findes i Mémoires de Chanut II, 286—87. Skjønt Chanut i det hele var nogenlunde vel underrettet om danske Forhold, hvad der til Dels hidrørte fra hans Forbindelse med den danske Resident Peder Juel, indeholder det nævnte Skrift dog ikke få lidet pålidelige Efterretninger, både fordi Chanut ofte meddeler, hvad der kun var løse Rygter, og fordi han undertiden har misforstået, hvad han hørte. Hans Memoirer må derfor i det hele bruges med Varsomhed. — I Peder Juels Breve til Charisius fra denne Tid (Hist. Tidsskr. V, 313) forekommer intet om, at Dronningen ved denne Lejlighed har påkaldt den danske Konges Afgjørelse, hvad der dog ganske vist ikke bestemt modbeviser Rigtigheden af Chanut's Beretning.

<sup>12)</sup> Se Resen's Frederik II.s Krønike S. 394 og 251: Lünig: Teutsches Reichs-Archiv T. 10 (2 Contin. 2 Fortsetz. S. 335). Artiklen lyder således i den danske Oversættelse hos Resen (S. 251): »Skulde det og hænde sig, at en eller flere Undersätter af Adelen eller andre udi disse tre Kongeriger efter Klagemål og Angivelse hos deres Konge og Herre kom udi Unåde, og den eller de for Frygt af sådan Unåde bleve nødte og forårsagede til at begive sig udaf det ene udi et andet af de tre Kongeriger og udi samme Rige, hvorhen de haver taget deres Tilflugt, sig ville Retten undergive, da skulle den eller de samme, som således ere bortvigede, få Lejde udi det Rige, hvorhen de sig have begivet, og forblive udi samme Riges Sikkerhed. Fred og Beskjærmelse, og skal Hs. kongl. Værdighed, under hvilken han eller de haver siddet, efter retmæssige Klage og Tiltale tilbørlig Skjel og Ret imod dennem vederfares«.

<sup>13)</sup> Beskyttelsesbrevet er bl. a. trykt hos Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 82—84.

14) Mémoires de Chanut II, 287—88, hvorfra i det hele de i det foregående fremdragne Enkeltheder om Opholdet i Stokholm stamme. Jvfr. Danske Saml. 2. R. I, 164. Når det hedder hos Chanut, at Ulfeldt havde Avdients hos Dronningen den 26. September, må dette i hvert Fald forstås om ny Stil. Om Leonora Christinas Svangerskab ved denne Tid se ovenfor Anm. 9.

15) Histor. Tidsskr. V, 313; Danske Saml. a. St.; Sperling's Selvbiografi S. 383; Chanut: Mémoires II, 315.

16) Danske Saml. a. St.

17) Histor. Tidsskr. V, 314; jvfr. Danske Saml. a. St. S. 165. På det først angivne Sted udtales en Formodning om, at Ulfeldt også havde i Sinde at søge en Sammenkomst med den tyske Kejser.

18) Danske Saml. a. St.

19) Se et Brev fra Peder Charisius til Fredr. III. af <sup>30</sup>/<sub>20</sub> Oktober 1651 (Ulf. Sager Fasc. 16). Heri omtales, at han har fået den i Texten omtalte Meddelelse i et Brev, som en fornem Person i Danzig har skrevet til ham den 18. Oktober.

20) Det hedder i Brevet, at hun blev kjendt »an ihrem dicken Bauch«.

21) Danske Saml. 2. R. I, 165.

22) Sperling's Selvbiografi S. 384. Sperling nævner kun, at det var Døtrene, han ledsagede.

23) Sperling a. St. S. 383—84.

24) Mellem Fru Kirstens Breve til Leonora Christina fra Årene 1653 fig. (Ulf. Sager Fasc. 42) er der mange, som omtale Leo Ulfeldt. Hans Bortsendelse omtales særlig i et Brev af <sup>22</sup>/<sub>6</sub> 1654.

25) Danske Saml. 2. R. I, 165 - 66.

26) Om Adelen's Stemning i Anledning af de berørte Forhold se bl. a. Durel's Skrivelser til Carl Gustav af <sup>18</sup>/<sub>9</sub>, <sup>26</sup>/<sub>9</sub> og <sup>24</sup>/<sub>10</sub> 1651 (Allen's Papirer Nr. 18). I Skrivelsen af 26. Sptbr. hedder det udtrykkelig, at Rigsrådet mener, at Kongen vil søge »absolutum dominium«, og at han vil betro »arcana consiliorum« til nogle få, der dels ere fremmede, dels ikke af gammel dansk Adel, såsom Vibe, Lente og Gabel. — I et Brev til Anders Bille, dat. Stralsund <sup>27</sup>/<sub>1</sub> 1652 (Ulf. Sager Fasc. 16), giver Ulfeldt ikke udfiigt Adelen's Betæneligheder Næring ved at slå på, at hvad der er hændet ham, mulig kan overgå andre i Fremtiden.

27) En Kopi af Kongens Skrivelse til Rigsrådet herom, af <sup>11</sup>/<sub>9</sub> 1651, haves i Ulf. Sager Fasc. 16. Talen er kun om »de Lene og Beneficia, som han var med forlenet«, og Molbech har derfor Uret, når han (Hist. Tidsskr. III, 402) mener, at der



allerede ved denne Lejlighed var Tale om hans »Æmbeder« og »Værdighed som Medlem af Rådet«. Af Rigsrådets Svar på Kongens Skrivelse haves to med forskellige Hænder skrevne Exemplarer, begge med originale Underskrifter, i Ulf. Sager Fasc. 16. Uden Tvivl er dette Svar af 12. September, og det er derfor påfaldende, at begge de nævnte Exemplarer ere daterede 12. December (i det ene er dog allerede i ældre Tid Måneden rettet til September). Dronningen fik også Hørsholm Len i September, og Henrik Ramel Møens Len i Oktober.

<sup>28)</sup> At Dronningen fik det på samme Vilkår, som Ulfeldt og Leonora Christina havde haft det, siges i et Kongebrev af 17/9 1651 (om Fogden på Hørsholm) i Sjæll. Tegnelser.

<sup>29)</sup> Danske Mag. 3. R. IV, 133; Brev fra Ulfeldt til Anders Bille af 27/1 1652 (Ulf. Sager Fasc. 16); Budstikken VI, 689. Som Påskud til at fratage Christian Ulf. disse Len anføres, at Ulfeldt ikke havde taget Brev på dem af Fredr. III., og at der ikke var betalt Afgift af dem.

<sup>30)</sup> Se Lensbrevet af 30/12 1647 i Sjællandske Registre; jvfr. Ulfeldt's Høytregende Æris Forsuar S. 134.

<sup>31)</sup> Se ovenfor S. LXXIX, Anm. 2.

<sup>32)</sup> Mémoires de Chanut II, 316.

<sup>33)</sup> Brev fra J. Steinmann af Amsterdam 23/9 1651 (Ulf. Sager Fasc. 22; jvfr. Histor. Tidsskr. III, 401).

<sup>34)</sup> Brev til Kongen fra P. Charisius af 30/20 Oktober 1651 (Ulf. Sager Fasc. 16).

<sup>35)</sup> Mémoires de Chanut II, 446; Kongens Brev til Grev Chr. Rantzau af 19/3 1652 (Ulf. Sager Fasc. 23).

<sup>36)</sup> En Samling Aktstykker til denne Sag, hvoriblandt flere originale (således Leopold Philip Carl, Rhingreve, Fyrste af Salms Brev til Kongen af 17/5 1652) findes i Ulf. Sager Fasc. 23.

<sup>37)</sup> Danske Mag. 3. R. IV, 221—22. Chanut (Mémoires II, 459) omtaler som noget, der sagdes, at den lothringske Af-sending, Ronsillot, tillige skulde have foreslået Kongen et Gifter-mål mellem Valdemar Christian og en Steddatter af Hertugen. Dette Rygte bekræftes dog intet Steds fra og må vist betragtes som upålideligt. Også lyder det temmelig mærkeligt, når Chanut fortæller, at Ronsillots Ærende til Kongen egentlig gik ud på at bede ham hjælpe Prinsen af Condé med Tropper og Penge og udvirke Mazarens Fjernelse.

<sup>38)</sup> Se et Brev fra Peder Vibe til Henrik Villumsen Rosen-vinge af 26/6 1652 (Ulf. Sager Fasc. 16); jvfr. Mémoires de Chanut II, 475 (hvor der dog vist også er nogen Misforståelse) og Histor. Tidsskr. V, 328.

<sup>39)</sup> Danske Mag. 3 R. IV, 222—23.

40) Se Efterskriften til et Brev af <sup>16</sup>/<sub>1</sub> 1652 fra Durel til Carl Gustav (Allen's Papirer Nr. 18).

41) Bogen, som er trykt i Greifswalde, er underskrevet af Ulfeldt »Straalsund den 14. April 1652«. Noget over en Måned senere (20. Maj) omtales det. at en hel Mængde Exemplarer af den vare komne til Kjøbenhavn, og at man mente, at Frøken Sophie Elisabeth lod dem uddele; se Histor. Tidsskr. III, 410 Anm. (Samme Dag tilskrev Frederik III. Peder Juel om Skriftet, se Holberg: Dmks. Rig. Hist. III, 104—5). Om nogle ironiske Påskrifter på enkelte Exemplarer, som Ulfeldt sendte nogle af sine Uvenner, se Hist. Tidsskr. a. St. (Orig. til det her omtalte Brev fra Erik Krag findes i Ny kgl. Smlng. 1299 e, Fol.). Allerede i et før omtalt Brev fra Ulfeldt til Anders Bille af <sup>27</sup>/<sub>1</sub> 1652 taler Ulfeldt om sit Gjensvar. Han vil ikke strax bringe alt for Dagen, men holde noget i Reserve.

42) At Ulfeldt ved denne Henviisning til en svensk Domstol formelt kunde støtte sig til den anførte Artikel i Stettinerfreden, er naturligvis uden Betydning for Sagens Realitet.

43) Således — foruden den i Ulfeldts Historie ofte optrædende Kjeld Friis, der var hans egentlige Sekretær — en Mand ved Navn Peter Roch, som allerede i Christian IV.s Tid havde stået i hans Tjeneste (se Ulfeldts Brev til Kantsler Sehested af <sup>25</sup>/<sub>5</sub> 1648 i Langebeks Ulfeldtiana i Geh. Ark.; jvfr. ovenfor S. LXI. Anm. 206), og som, efter at Tancke havde mistet sin Post som Resident i Holland, i nogen Tid beklædte denne Post, men igjen var trådt tilbage i Ulfeldts personlige Tjeneste og mødte i Retten for Ulfeldt, da Dinas Sag behandlede for Bythinget. At han nu var i Stralsund hos Ulfeldt, sees af Sperling's Selvbiografi S. 384 og Histor. Tidsskr. V, 330. — Også kan det nævnes, at en af Ulfeldts Tilhængere, tidligere Rentemester under ham, Oluf Daa, som efter Ulfeldts Flugt havde mistet sit Æmbede, havde besøgt Ulfeldt i Stralsund i den Tid, der arbejdedes på »Æresforsvaret«, om hvis Indhold han allerede talte i Marts 1652 (se et Brev fra Tancke til Th. Lente af Hamborg. <sup>27</sup>/<sub>3</sub> 1652, i Ulf. Sager Fasc. 22).

44) Se hans egne Meddelelser i Hofman's Danske Adelsmænd II, 267. Når Sperling i sin Selvbiografi S. 381 udtrykker sig, som om Mag. Hennings først sluttede sig til Ulfeldt igjen, efter at denne havde bosat sig på Barth Slot (1655), viser dette sig allerede derved at være urigtigt, at Mag. H. 1654 blev udnævnt til Præst ved Domkirken i Bremen (J. Worm's Lexicon over lærde Mænd I, 428—29).

45) Se ovenfor Anm. 41 og Sperling's Selvbiografi S. 384.

46) Om dette og det nærmest følgende se Holberg: Dmks. R. Hist. III, 105 fig.; Paus II, 116 fig.; Danske Mag. 3 R. IV, 223—24,

o. fl. St. At Kongens Brev til Dronning Christina var skrevet — ligesom Rigsrådets Brev — i September, fremgår af Paus a. St. Det blev dog dateret 7. Oktober. At det overhovedet varede så længe, inden Kongen skred virksommere ind mod Ulfeldt (allerede 20. Maj havde han dog skrevet til Peder Juel om »Æresforsvaret«, Holberg a. St. S. 104—5), hænger uden Tvivl sammen med, at Ulfeldt var indstævnet til at møde for Herredagen i August Måned (se Anm. 55), og at man vilde afvente Resultatet heraf

47) Danske Mag. 3. R. IV, 226—27.

48) Danske Saml. 2. R. I, 166; Histor. Tidsskr. V, 330—31.

49) Om Ebbe Ulfeldt se bl. a. Danske Saml. 2. R. II, 309, og Histor. Tidsskr. V, 319—20, 322, 326. Han kom til Stokholm i Slutningen af Januar 1652, hans Kone den 11. Marts.

50) Histor. Tidsskr. V, 328 og 405; Becker's Saml. I, 65; jvfr. foran S. 267.

51) Histor. Tidsskr. V, 334.

52) Se Hist. Tidsskr. III, 459 flg. Vistnok har Beregningen nærmest Hensyn til en noget senere Tid, men den kan, med det nødvendige Forbehold, også bruges for den Tids Vedkommende, som her er Tale om.

53) Hist. Tidsskr. III, 462; jvfr. V, 331, 338—39. Når det iøvrigt på først anførte Sted hedder, at Datoen på den Obligation, Dronningen udstedte i Anledning af Lånet, er 24. December 1652, tør jeg ikke aldeles bestemt påstå, at denne Dato er urigtig, da jeg ikke har fundet det Aktstykke, Molbech beråber sig på, og Peder Juel (Hist. Tidsskr. V, 339) endnu i Midten af Oktober ikke vidste noget om Lånet. Men jeg må dog gjøre opmærksom på, at i en anden Fortegnelse over Ulfeldts Obligationer, som har været benyttet til officielt Brug (Geh. Ark. Kommissionsforretningen over U.s Gods 1664), angives Datoen til 24. September, og det er umiskjendeligt, at flere af Datoerne på de af private udstedte Obligationer ere rigtigere i denne Fortegnelse end i den, Molbech meddeler i Hist. Tidsskr. III, 463—64. Også i en Fortegnelse i Ulf. Sager Nr. 25, som er en anden end den sidst nævnte, er Datoen angivet som 24. September.

54) Histor. Tidsskr. V, 341; jvfr. Mémoires de Chanut III, 59—60, 74, 97—98; Fryxell: Berättelser ur Sv. Hist. XI, 96—98.

55) I Ulf. Sager Fasc. 16 haves en egenhændig Koncept til det Indlæg, som blev oplæst for Herredagen 1. Juli 1653. Det er dateret Stokholm 30. Juli 1652, og udenpå er skrevet med Ulfeldts Hånd: »Copie de ma response sur la citation en Danemark le 30 juillet 1652«. At det, hvad Indholdet angår,

er det samme Aktstykke, som blev forelagt og oplæst det følgende År, secs af Herredagsdombogen for 1653 (B), hvor det oplæste Indlæg siges at have været af hin Dato, og hvor desuden et Stykke af Indlægget er afskrevet. Indlægget er, i Følge dets egne Ord, rettet mod den Stævning, hvorved Ulfeldt var citeret til at møde for Herredagen i August 1652, men hvorfor det ikke allerede er bleven forelagt dengang, kan ikke bestemte afgjøres. Det kan dog mærkes, at skjønt Herredagen i Følge Vedel Simonsen's Jørgen Brahes Levnetsbeskrivelse S. 104 begyndte <sup>16</sup> 8 1652 (i Dagene fra 29. til 31. Marts havde der dog i Følge Dombogen også været holdt Ret), anføres i Herredagsdombogen 1653 (A), hvori også nogle Domme haves fra 1651 og 1652, den 18. September som den eneste Dag, da der har været holdt Ret. Om dette må tilskrives en mangelfuld Protokollering eller andre Grunde (man kunde måske tænke sig, at den stærke Smitsot i denne Eftersommer havde forhindret en større Del af Rigsråderne fra at møde), tør jeg ikke sige. At Ulfeldts Indlæg fremlagdes <sup>17</sup> 7 1653, siges både i Dombogen 1653 (B) og andre Steder (se Danske Mag. 3. R. IV, 235; Hist. Tidsskr. III, 407), og over Kjeld Friis fældedes der Dom af Herredagen i et Møde den 1. August (Danske Mag. a. St. S. 239—40; Vedel Simonsen: Jørgen Brahe S. 114; i selve Dommen i Dombogen er der ved en Fejltagelse skrevet 1. Maj i Stedet for 1. August). Iøvrigt var Herredagen egentlig endt med et Møde den 27. Juni (det bemærkes udtrykkelig i en Protokol over Herredags slutningerne fra dette År), og både de nævnte Møder den 1. Juli og den 1. August, samt et mellemliggende den 25. Juli, må have været et Slags Extramøder.

<sup>56</sup>) Se Kongens åbne Brev af <sup>18</sup> 8 1653 (Sjæll. Register); jvfr. Danske Mag. 3. R. IV, 236—37 og Histor. Tidsskr. III, 405—6. I Kongebrevet gives en Fremstilling af de Resultater, hvortil Undersøgelsen af Ulfeldts Regnskabsvæsen havde ført.

<sup>57</sup>) Herredagsdombogen 1653 (B) og Vedel Simonsen: Jørgen Brahe S. 114.

<sup>58</sup>) Histor. Tidsskr. V, 353.

<sup>59</sup>) Histor. Tidsskr. V, 356; Mémoires de Chanut III, 241.

<sup>60</sup>) Sagen er tidligere oplyst af Molbech (Histor. Tidsskr. III, 418 fig.), der dog kun har kjendt en dårlig svensk Oversættelse af Whitelocke's Skrift.

<sup>61</sup>) Londorp: Acta publica VI, 691 fig.; Wagenaar: Allgem. Gesch. der verein. Niederlande V, 354 fig.; Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 134 fig.; B. Whitelocke: A Journal of the Swedish Embassy in the years 1653 and 1654. By H. Reeve. I, 86—90, 94—95 o. fl. St.

<sup>62</sup>) Whitelocke's Journal etc. I, 270—71, 284.

<sup>63</sup>) Mémoires de Chanut III, 158—59; jvfr. Histor. Tidsskr. V, 343. Hvis man kan tro den første Kilde, skulde Fredr. III. have tilbudt at tilgive Ulfeldt, hvis han skriftlig vilde tilbagekalde de i »Æresforsvaret« gjorte Beskyldninger, tilstå sin Brøde og bede Kongen om Forladelse — Betingelser, som han dog under alle Omstændigheder vel kunde vide, at Ulfeldt ikke vilde gå ind på.

<sup>64</sup>) Kongens orig. Brev til Peder Juel af <sup>19</sup>/<sub>1</sub> 1654 — hvori også Dronningens Tilbud er anført — findes i Ulf. Sager Fasc. 16. Jvfr. Histor. Tidsskr. V, 370, og Mémoires de Chanut III, 292—93.

<sup>65</sup>) Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 167—71; Histor. Tidsskr. V, 370 og Mém. de Chanut III, 293—94. Ved et Brev til Fredr. III. af <sup>11</sup>/<sub>11</sub> 1655 tilbagekalder Prinsen sin Beskyldning mod Ulfeldt og beklager det forefaldne (Holberg III, 171—72). De pågældende Skrivelser mellem Fredr. III. og Prinsen ere også indførte i »Svenske Acta« (Geh. Ark.).

<sup>66</sup>) Peder Juels egen Beretning om denne Scene (som han dog ikke overværede helt til Ende) findes i Ny kgl. Smlng. Nr. 1033, 4to; jvfr. Histor. Tidsskr. V, 373—74. En større Del af den er dog desværre skrevet i Chifre, og for Tiden må man derfor væsentlig holde sig til den franske Ambassadør Chanut's Fremstilling (i hans Mémoires III, 342 fig.), hvormed kan jævnføres en Skrivelse fra den hollandske Ambassadør van Beuningen af <sup>17</sup>/<sub>4</sub> 1654, ny Stil, hvoraf en Afskrift haves i Ulf. Sager Fasc. 16. Begge disse Mænd havde dog deres Kundskab hovedsagelig fra Peder Juel. Begivenheden omtales også i Whitelocke's Journal II, 91. Om Generalkvitteringen jvfr. ovenfor S. 161 og S. LX, Anm. 203. Den er efter hele sin Ordlyd optaget i Dronning Christinas Attest af <sup>23</sup>/<sub>5</sub> 1654 om de på Upsalamødet af Ulfeldt fremlagte Dokumenters Ægthed (Afskrift i Allen's Papirer Nr. 23). Det samme er Tilfældet med de andre ved hin Lejlighed fremlagte Dokumenter, der dels ere Skrivelser fra Fredr. III., Prinsen af Wales og Montrose, vedrørende Understøttelse, der skulde ydes eller var ydet Prinsen, dels Skrivelser fra Fredr. III., vedrørende Ulfeldts speciellere Æmbeds- og Regnskabsforhold.

<sup>67</sup>) Whitelocke's Journal II, 85, 90, 96, 124 o. fl. St.

<sup>68</sup>) Whitelocke a. St. S. 91 og 124—25.

<sup>69</sup>) I en Skrivelse af <sup>30</sup>/<sub>5</sub> 1659, som nedenfor nærmere vil blive omtalt. Den anførte Sætning fortsættes således: — »som den, der en stor Del deraf selver haver ladet forfærdige«.

<sup>70</sup>) Whitelocke a. St. S. 91—94. I den Samtale, her gjen gives, nævnes ikke Ulfeldts Navn; men Wh. omtaler blot vedkommende som en dansk Adelsmand af stor »quality and expe-

rience«, som vilde have sit Navn fortiet. Jeg agter dog ikke at spille mange Ord på at bevise, at denne Adelsmand kun kan være Ulfeldt. Det fremgår på det allerutvivlsonste både af Whitelockes Udtryk om vedkommende, af selve Samtalens Indhold, af andre Samtaler i lignende Retning, hvor Ulfeldts Navn nævnes, og endelig ikke mindst af den Måde, hvorpå Samtalen er anbragt i Whitelockes Dagbog — lige efter nogle andre Udtalelser om og af Ulfeldt — idet Wh. tydeligt nok ønsker at lade Læseren forstå, at også det følgende må henføres til Ulfeldt, men samtidig dog vil holde sit Løfte ikke direkte at navngive ham. Jvfr. også Gjentagelsen af Beretningen S. 184 og Udgivenen H. Reeve's Bemærkning S. 91 Anm. Hvorledes Molbech (Histor. Tidsskr. III, 420) noget Øjeblik har kunnet tænke på Ebbe Ulfeldt, forstår jeg ikke. Jeg véd ikke engang, at der haves noget Vidnesbyrd om, at Ebbe U. er truffet sammen med Whitelocke.

71) Whitelocke a. St. S. 125.

72) Whitelocke a. St. S. 191, 243 og 270.

73) Whitelocke a. St. S. 95.

74) Se J. A. Fridericia i Histor. Tidsskr. 4. R. II, 884.

Også i andre Henseender synes mig min ærede Kollegas her givne Fremstilling af Ulfeldts Forhold til sit Fædreland ganske at træffe det rette. — Under det i 1658—59 indtrådte Brud med Carl Gustav er en lignende Opfattelse af Forholdet til Kongemagten meget stærkt fremtrædende hos Ulfeldt.

75) Om Oxenstjerna se Fridericia a. St. S. 885—86; om Carl Gustav Mémoires de Chanut III, 295 (Histor. Tidsskr. III, 422); jvfr. Histor. Tidsskr. V, 382.

76) Whitelocke's Journal II, 99.

77) Histor. Tidsskr. V, 383.

78) Histor. Tidsskr. III, 462 og V, 386.

79) Histor. Tidsskr. V, 383—84.

80) Histor. Tidsskr. III, 462 og V, 383, 386—87, 394, 398.

81) Holberg: Dmks. Riges Historie III, 181; jvfr. Histor. Tidsskr. V, 387.

82) Becker's Saml. I, 55—56. Det er Kantsleren selv, som angiver Brevets Indhold således, men han havde dog den gang ikke selv læst Brevet, men kun fået Indholdet refereret af Oluf Daa, som overbragte det og vidste, hvad der stod i det. — Allerede strax efter Mødet på Upsala Slot i April 1654 havde Ulfeldt iøvrigt truet med at ville lade alle de Aktstykker trykke, som han der havde fremlagt (Histor. Tidsskr. V, 374).

83) Becker's Saml. a. St. — Ved samme Tid omtrent falde nogle Forhandlinger mellem Frederik III. og Peder Juel om en vis Jørgen Løvenklau, som tidligere havde været Proviant-Kom-

missarius i dansk Tjeneste, men på Grund af slet Opførsel havde måttet forlade Landet og nu opholdt sig i Sverige, hvor Ulfeldt havde fået ham ansat som Oberst. Han havde lovet at åbenbare vigtige Ting om Ulfeldt, og Frederik III. gjorde ham i den Anledning ikke blot store Tilbud af Penge osv., men tog ham også siden i sin Tjeneste igjen. Imidlertid vides det ikke, hvorpå hans Angivelser gik ud. Se om ham de i Leonora Christinas Jammers-Minde 2. Udg. S. 11 anførte Kilder og desuden »Svenske Acta« for 1654 i Geh. Ark.

84) Carl Gustavs Skrivelse, Frederik III.s Skrivelse til ham (af  $\frac{4}{3}$  1655) og hans Skrivelse til Peder Juel om samme Sag (ligeledes af  $\frac{4}{3}$ ) ere alle indførte i »Svenske Acta« (Geh. Ark.); jvfr. Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 166—67.

85) Histor. Tidsskr. V, 403 og 405.

86) Med Dronningens Moder, Marie Eleonora, var Leonora Christina uden Tvivl vel kjendt fra den Tid (1640—43), hun opholdt sig i Danmark — hun skyldte endnu Ulfeldt Penge fra dengang (Histor. Tidsskr. III, 463) —, men hun residerede i Nyköping, og det var derfor i al Fald kun undtagelsesvis at Leon Chr. kunde se hende.

87) Histor. Tidsskr. V, 344. Leonora Christinas Navn er vistnok ikke skrevet ligefrem hos Peder Juel, men der står et Chiffer, som ganske sikkert ikke kan betyde andet.

88) Whitlocke's Journal II, 251—52. Wh. gjorde  $\frac{16}{5}$  1654 Ulfeldt et Afskedsbesøg og blev ført ind til Leonora Christina, hos hvem flere af de fornemste svenske Damer vare samlede. Hun beklagede for Wh., at hun ikke vidste, hvorledes hun skulde komme til at se Carl Gustavs Indtog i Upsala, og Wh. tilbød da hende og de andre Damer sit eget Hus i dette Øjemed, hvilket Tilbud med Glæde modtoges. Da hun kom, ledsagedes hun af Grevinde Johan Oxenstjerna, Grevinde Erik Oxenstjerna, en Grevinde Thott, en Friherreinde Gyllenstjerna og 7—8 andre fornemme Damer.

89) Danske Saml. 2. R. I, 166.

90) Histor. Tidsskr. V, 380 Anm.

91) Om Sperlings Ophold i Stokholm og om Ulfeldts Sygdom se Sp.s Selvbiografi S. 390—401; jvfr. Histor. Tidsskr. V, 345—50. I Gl. kgl. Smlng. (kgl. Bibl.) Nr. 1112, Fol., haves et »åbent Pas«, udstedt af Ulfeldt for Sperling  $\frac{16}{9}$  1653 i Anledning af hans Tilbagerejse fra Sverige over Lybek til Holland. Passet er på tysk.

92) Histor. Tidsskr. V, 345. At hun i samme Års Januar Måned ligeledes havde deltaget i et »Værtskab« på Slottet, ved hvilket Ulfeldt trådte frem som Jupiter, sees af et Brev

til hende fra Søsteren Elisabeth Augusta af <sup>9</sup>/<sub>2</sub> 1653 (Ulf. Sager Fasc. 45): jvfr. Histor. Tidsskr. V, 344.

<sup>93</sup>) Histor. Tidsskr. V, 391. Hermed stemmer en Bemærkning af Leonora Christina selv i en egenhændig lille Skildring, som hun har givet af Brylluppet og Kroningen (Ulf. Sager Fasc. 48). Det hedder nemlig her (måske snarest med Hensyn til Kroningen den 26. Oktober): »Hendes [o: Dronningens] Hof-fruentimmer fulgte aleneste, formedelst der var Dispute iblandt Fruentimmeret om Standen«.

<sup>94</sup>) Histor. Tidsskr. V, 403.

<sup>95</sup>) A. St. S. 350.

<sup>96</sup>) Whitelocke's Journal I, 439.

<sup>97</sup>) Se Fredr. III.s Ordre 1656 til Ulrik Christian Gyldenløve om at udvise Leonora Christina af Landet (Koncept med Chr. T. Sehesteds Hånd løst indsat i Sjæll. Tegnelser f. 1654—56). Ordene refereres næsten uforandret af Leon. Chr. selv i hendes Beretning om sin Rejse til Danmark i hint År (Becker's Saml. II, 442).

<sup>98</sup>) Brev fra Karen Kruse til Leon. Chr. af <sup>22</sup>/<sub>11</sub> 1652 i Ulf. Sager Fasc. 48.

<sup>99</sup>) Hans Navn findes ikke under Rigsrådets Erklæring (se Danske Mag. 3. R. IV, 227).

<sup>100</sup>) Brev til Leon. Chr. af <sup>25</sup>/<sub>4</sub> 1653 (Ulf. Sager Fasc. 48). Udtrykket er iøvrigt mærkeligt derved, at Karen Kruse var ikke lidt ældre end Leonora Christina. I det samme Brev forsvarer Karen Kruse også sin anden Svigersøn, Ebbe Gyldenstjerne, som var bleven bagtalt for noget, han skulde have sagt om Ulfeldt og Leonora Christina. Hun anmoder fremdeles indtrængende om nogle Portræter, Leon. Chr. og Ulfeldt havde lovet hende af dem selv og deres ældste Datter, Anne Kathrine. Nu er hendes (Karen Kruses) Stue på Jernit færdig, og der er ladet Plads til Billederne, og hun fortæller til alle, hvis Billeder det er, der skal hænge der. Hun længes efter Portræterne, »at de kan se deres Harm på dem«. Hun ønsker snart igjen at komme sammen med Leon. Chr., »at vi måtte rejse i Marken sammens og gjøre Gjæstebud på den gammel Vis«.

<sup>101</sup>) Se det i Anm. 98 anførte Brev.

<sup>102</sup>) Brev fra Anna Elisabeth v. d. Gröben til Leon. Chr. af <sup>28</sup>/<sub>5</sub> 1653 (Ulf. Sager Fasc. 48).

<sup>103</sup>) Alle disse Breve findes i Ulf. Sager Fasc. 42.

<sup>104</sup>) Breve af <sup>7</sup>/<sub>11</sub> 1653, <sup>4</sup>/<sub>4</sub> 1654 og <sup>11</sup>/<sub>2</sub> 1656.

<sup>105</sup>) Brev af <sup>22</sup>/<sub>6</sub> 1654.

<sup>106</sup>) Brev af <sup>5</sup>/<sub>3</sub> 1654.

<sup>107</sup>) Se det i forrige Anm. anførte Brev.



<sup>108</sup>) I denne Sammenhæng kan også nævnes et Brev af <sup>27</sup>/<sub>3</sub> 1656, hvori hun siger: »Vi haver været meget bange for Svensken, nu trøster de os alle vel, at vi ere ganske sikker for dem i År. Gud hjælpe os for Christi Skyld!«

<sup>109</sup>) Se Brev fra Elisabeth Augusta til Leon. Chr. af <sup>8</sup>/<sub>12</sub> 1654 (Ulf. Sager Fasc. 45); jvfr. Brev fra Kirsten Munk til samme af <sup>2</sup>/<sub>9</sub> 1654.

<sup>110</sup>) Se især Moderens Breve til Leon. Chr. af <sup>2</sup>/<sub>9</sub> 1654 og <sup>16</sup>/<sub>9</sub> 1654.

<sup>111</sup>) Fru Kirstens Brev af <sup>2</sup>/<sub>9</sub> 1654. Han havde også vist Brevene til en dansk Adelsmand, Henrik Oldeland, som besøgte ham, og endog forklaret ham de i Brevene forekommende Chifre. Henrik Oldeland havde siden været hos Fru Kirsten og talt til hende derom; se også Fru Kirstens Brev af <sup>16</sup>/<sub>9</sub> 1654.

<sup>112</sup>) Se herom også Becker's Saml. I, 65. I det her aftrykte Brev, der nærmest må betragtes som en Undskyldning, fordi han havde taget svensk Tjeneste, henvises til hans tidligere mislykkede Forsøg på at opnå en Udsoning med Fredr. III. Få Dage før dette Brev blev skrevet, havde iøvrigt Kongen givet Befaling til at gjøre Indberetning om en »Diskurs« om hans Person, som Vald. Chr. skulde have ført, og hvorom Hertug Alexander Heinrich af Sønderborg havde ytret sig (Koncept af <sup>26</sup>/<sub>6</sub> 1655, stilet til Mogens Friis, Hugo Lützou og Mogens Krag, i »Valdemar Christian« Nr. 3, Geh. Ark.).

<sup>113</sup>) Se Fru Kirstens Breve til Leon. Chr. af <sup>2</sup>/<sub>9</sub> 1654, <sup>29</sup>/<sub>12</sub> 1654, <sup>27</sup>/<sub>3</sub> 1655, <sup>21</sup>/<sub>5</sub> 1655 o. fl., samt Frøken Christianes Brev til Moderen af <sup>8</sup>/<sub>4</sub> 1655 (Ulf. Sager Fasc. 43) og Valdemar Christians Brev til Leon. Chr. af <sup>14</sup>/<sub>24</sub> Sptbr. 1654 (Ulf. Sager Fasc. 47).

<sup>114</sup>) Brev til Leon. Chr. af <sup>21</sup>/<sub>5</sub> 1655. — Om Fru Kirstens Forhold til Sønnen har jeg allerede tidligere meddelt adskilligt i Danske Saml. 2. R. II, 303—4.

<sup>115</sup>) Ulf. Sager Fasc. 43.

<sup>116</sup>) 18. November 1654 (Ulf. Sager Fasc. 43); jvfr. Danske Saml. a. St. S. 304.

<sup>117</sup>) Leonora Christina nævner uden videre i sin Selvbiografi Hann. Sehested, Vibe og Gersdorff som dem, der under Ulfeldts Fraværelse i Holland 1649 havde lagt Råd op imod ham (Danske Saml. 2. R. I, 163).

<sup>118</sup>) Danske Mag. 3. R. I, 312; jvfr. Brev fra Kirsten Munk til Leon. Chr. af <sup>2</sup>/<sub>9</sub> 1654 i Ulf. Sager Fasc. 42. Det kongelige åbne Brev af Flensborg <sup>23</sup>/<sub>7</sub> 1654, hvorved de omtalte Gunstbevisninger tilstodes ham, omtales i et Brev af <sup>21</sup>/<sub>8</sub> 1660 i Norske Registre. Om Hann. Sehesteds tidligere Bestræbelser for at opnå noget hos Kongen findes adskilligt i Durel's Skrivelser

til Carl Gustav 1651 flg. (Allen's Papirer Nr. 18); jvfr. Becker's Saml. I, 45 flg., Danske Saml. 2. R. II, 317, o. fl. St. <sup>21</sup>/<sub>9</sub> 1652 fik han Kvittanciarum for Aggershus Len (Norske Registre).

<sup>119</sup>) Jvfr. bl. a. Brev fra Kirsten Munk til Leon. Chr. af <sup>27</sup>/<sub>2</sub> (o: <sup>27</sup>/<sub>3</sub>) 1656; Danske Mag. 3. R. I, 312. Hann. Sehested havde i det meste af den Tid, han var i Unåde, og en Stund efter, sit Hovedopholdssted i Hamborg.

<sup>120</sup>) Brev fra Elisabeth Augusta til Leon. Chr. af <sup>21</sup>/<sub>10</sub> 1652 (Danske Saml. 2. R. II, 321). At en Del af Fru Kirstens Løsøre virkelig fandtes i Lybek og Hamborg ved hendes Død, sees af et Aktstykke af <sup>25</sup>/<sub>7</sub> 1658, vedrørende Arven efter hende, i Børringe Klosters Arkiv. I en senere Tid end den, hvorom der er Tale i Elisabeth Augustas ovenfor nævnte Brev, nemlig i 1655, lånte hun 40000 Rdlr. til Carl Gustav (Histor. Tidsskr. III, 462).

<sup>121</sup>) Brev til Leonora Christina af <sup>16</sup>/<sub>9</sub> 1654.

<sup>122</sup>) Danske Saml. 2. R. II, 317—18.

<sup>123</sup>) Se Elisabeth Augustas egen Beretning herom i et Brev til Leonora Christina (Danske Saml. 2. R. II, 324—25).

<sup>124</sup>) Mulig kunde det også være kommen ham for Øre, at Valdemar Christian havde rådet hans Hustru til at forlade ham (se Brev fra Kirsten Munk til Leon. Chr. af <sup>1</sup>/<sub>7</sub> 1655).

<sup>125</sup>) Rohmann i »For Literatur og Kritik« I, 165—66.

<sup>126</sup>) Danske Saml. 2. R. II, 321.

<sup>127</sup>) Se bl. a. Brev fra Elisabeth Augusta til Leon. Chr. af <sup>15</sup>/<sub>12</sub> 1655 (Danske Saml. a. St. S. 323) og Fru Kirstens Breve til Leon. Chr. af <sup>27</sup>/<sub>2</sub> (o: <sup>27</sup>/<sub>3</sub>) og <sup>5</sup>/<sub>4</sub> 1656; Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 584, og det ovenfor Anm. 120 omtalte Aktstykke i Børringe Klosters Arkiv. Vidnesbyrd om Fru Kirstens Stemning imod ham findes i de allerfleste af hendes Breve lige til hendes Død. Iøvrigt synes H. Lindenovs Fordring på Skifte kun at have gjældt en Del af Fru Kirstens Ejendom, særlig Børnenes Fædrearv (se ovfr. S. 309), men mulig dog også Fru Ellen Marsvins Efterladenskab.

<sup>128</sup>) Se især nogle Ytringer i et Brev fra Frøken Christiane til Leon. Chr. af <sup>24</sup>/<sub>6</sub> 1658 (Ulfeldts Sager Fasc. 43): Jeg véd ikke andet at sige, end jeg vil håbes, at H. L. får ondt, før han dør, mens så længe jeg lever, så skal jeg bede Guds Hævn over ham, thi han haver været Årsag til salig Fru Moders Død, så Gud straffe ham så vist«. Jvfr. Bang's Saml. af nytt. Mat. III, 332, og mange Udtalelser af Kirsten Munk selv i hendes Breve til Leon. Chr.

<sup>129</sup>) Brev fra Elisabeth Augusta til Leon. Chr. af <sup>18</sup>/<sub>5</sub> 1653 (Ulf. Sager Fasc. 45).

<sup>130)</sup> Se især Breve fra Elisabeth Augusta til Leon. Chr. af  $\frac{9}{2}$  1653 og  $\frac{5}{2}$ ,  $\frac{14}{4}$  og  $\frac{8}{12}$  1654 (Ulf. Sager Fasc. 45).

<sup>131)</sup> Brev fra Kirsten Munk til Leon. Chr. af  $\frac{1}{7}$  1655 (Ulf. Sager Fasc. 42). Om Forholdet mellem de tre Ægtepar vil findes en Del Oplysninger i nogle Breve, som jeg har udgivet i Danske Saml. 2. R. II, 305 fig., og hvormed kan jævnføres nogle utrykte Breve fra Elisabeth Augusta (Ulf. Sager Fasc. 45) og et Brev fra Fr. Christiane til Moderen af  $\frac{8}{4}$  1655 (Ulf. Sager Fasc. 43). Af et Brev fra Elisabeth Augusta til Søsteren Sophie Elisabeth af  $\frac{21}{7}$  1656 sees, at Frøken Hedvig efter at have forladt sin Mand virkelig en Tid havde opholdt sig hos Leonora Christina og derfra sagdes at være draget til Danmark til Moderen.

<sup>132)</sup> Danske Saml. 2. R. II, 307.

<sup>133)</sup> Histor. Tidsskr. V, 405—6.

<sup>134)</sup> Danske Saml. a. St. S. 306—7 og 311.

<sup>135)</sup> Brev fra Kirsten Munk til Leon. Chr. af  $\frac{1}{7}$  1655.

<sup>136)</sup> Den ældste Søn, Christian, havde dog allerede i August 1654 været i Sverig hos Forældrene (Histor. Tidsskr. V, 387), men vistnok nærmest for at være sammen med dem, før han tiltrådte en længere Udenlandsrejse (se Breve fra Kirsten Munk til Leon. Chr. af  $\frac{27}{3}$  og  $\frac{21}{5}$  1655 samt Sperling's Selvbiografi S. 418).

<sup>137)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 166.

<sup>138)</sup> Sperling's Selvbiografi S. 415.

<sup>139)</sup> Danske Saml. 2. R. I, 171 Anm.; Brev fra Elisabeth Augusta til Søsteren Sophie Elisabeth af  $\frac{21}{7}$  1656 (Ulf. Sager Fasc. 45).

<sup>14)</sup> Becker's Saml. II, 443. Hvilke »ydmyge Skrivelser« der iøvrigt her sigtes til, kan jeg ikke afgjøre. At han i 1654 havde indsendt en Begjæring til Danmark om at få Beslaglæggelsen på sine Godser hævet — en Begjæring, som han netop støttede på, at han havde »justificeret« sin Administration i Peder Juels Nærværelse — er før omtalt (S. 254), men denne Skrivelse var ikke rettet til Kongen, men til Kantsler Sehested, og var næppe heller meget »ydmyg«.

<sup>141)</sup> Se Danske Saml. 2. R. I, 166.

<sup>142)</sup> Danske Saml. a. St. S. 166—67; Becker's Saml. II, 441.

<sup>143)</sup> Danske Saml. a. St. S. 167; Becker's Saml. II, 444—45.

Besøget på Boller omtales også hos Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 582.

<sup>144)</sup> Koncept med Kantsler Sehesteds Hånd løst indheftet i Sjællandske Tegnelser for 1654—56. Med Hensyn til den omtalte »Diffamering« af Frederik III. osv. har jeg tidligere udtalt som min Formodning, at der herved nærmest sigtes til Ud-

talelser i Leon. Chr.s Breve til Moderen, idet noget af den mellem dem førte Brevvexling skal være bleven opsnappet af Regeringen; se Brev fra Kirsten Munk til Leon. Chr. af  $\frac{5}{4}$  1656; jvfr. Breve fra samme til samme af  $\frac{11}{2}$  1656 og  $\frac{2}{9}$  1654 (Ulf. Sager Fasc. 42).

<sup>145</sup>) Originalen i Ulf. Sager Fasc. 16. Aftryk i Becker's Saml. II, 441 flg. Også i sin, mange År senere skrevne, Selvbiografi har Leon. Chr. givet en Skildring af hin Rejse (Danske Saml. 2. R. I, 167 flg.), som, skjønt nedskrevet efter Hukommelsen, i alle Hovedtræk stemmer med den danske. Skjønt den franske Beretning er meget kortere end den danske, har den dog et og andet Træk, som danner et interessant Supplement til denne.

<sup>146</sup>) Et og andet om denne Mand vil findes i Danske Saml. a. St. S. 167.

<sup>147</sup>) I den franske Beretning om Rejsen (Danske Saml. a. St. S. 169) siges det ligefrem, at det var om Dinas Sag, at hun ved denne Lejlighed talte med Gyldenløve. At Rejsen dog uden Tvivl lige så meget, om ikke mere, var foretaget for om muligt at rense Ulfeldt med Hensyn til Beskyldningerne for Uredelighed, er naturligvis ikke modbevist herved.

<sup>148</sup>) I Følge et Aktstykke i Børringe Klosters Arkiv af  $\frac{25}{7}$  1658, vedrørende Skiftet efter Kirsten Munk, må denne Schwartzkopff antages tidligere at have været Valdemar Christians Sekretær.

<sup>149</sup>) Koncept i Geh. Ark. (Registrant 90, Historica, Konvolut 3). Jvfr. Danske Saml. a. St. S. 169 Anm. 3.

<sup>150</sup>) Amtmand i Flensborg var da den senere i Ulfeldts Historie optrædende Detlev v. Ahlefeldt.

<sup>151</sup>) Hans Navn var Klaus Holst, se Danske Saml. a. St. S. 170. Om den Hævn, Ulfeldt siden tog over ham i Anledning af hans Optræden mod Leon. Chr. ved den her omtalte Lejlighed, se Danske Saml. a. St. S. 216.

<sup>152</sup>) Becker's Saml. I, 65.

<sup>153</sup>) Forordningen er særskilt trykt. Optrykt hos Holberg: Dmks. Riges Hist. III, 585—86.

<sup>154</sup>) I denne Sammenhæng kan også nævnes, at Christian IV. 1642 havde ladet Ligene af sin afdøde Dronning, sine Brødre, sine Børn med Dronningen og endelig af sine Børn med Kirsten Munk nedsætte i en Fællesbegravelse i Roskilde Domkirke (Slange Side 1139—40). 1654 havde imidlertid Frederik III. ladet de Kister, hvori Fru Kirstens Børn lå, tage ud af den kongelige Begravelse og nedsætte i en særlig til dem indrettet Grav (Kongens Skrivelse til Niels Trolle af  $\frac{2}{7}$  1654 i Koncept i Geh. Ark. »Kirsten Munk« Nr. 32).

<sup>155</sup>) Danske Saml. 2. R. I, 172.

<sup>156</sup>) Danske Saml. a. St.; F. F. Carlson: Sveriges Hist. under Konungarne af Pfalz. Huset I, 284.

<sup>157</sup>) Carl Gustavs Udfærdigelse herom af Stralsund <sup>10</sup>/<sub>7</sub> 1657 er nu trykt i M. Weibull's Samlingar utg. för de Skånska Landskapens hist. och arkeol. Förening. VI, 1877, S. 34—36.

<sup>158</sup>) Danske Saml. a. St. S. 172.

<sup>159</sup>) Sperling's Selvbiografi S. 417—20; jvfr. Dahlberg's Indlæg i den Malmøske Proces af Helsingør <sup>27</sup>/<sub>12</sub> 1659 (Svenske Rigsarkiv).

<sup>160</sup>) Danske Saml. a. St. S. 172—73.

<sup>161</sup>) Se hendes Fremstilling i et Indlæg under den Malmøske Proces af <sup>22</sup>/<sub>12</sub> 1659 (jvfr. hendes Udtalelse under Konfrontationen <sup>17</sup>/<sub>12</sub>). I et Gjensvar af <sup>27</sup>/<sub>12</sub> (se Anm. 159) indrømmer Dahlberg, at han har fået en Irettesættelse af Wrangel, og at han har skiftet Kvarter, men han påstår, at han tvært imod Leon. Chr.s Udsagn har taget Præsten i Beskyttelse mod andre, som havde udplyndret ham, og han nægter at have understødt Trusler mod hende og Ulfeldt, idet han påstår, at han først nu har fået at vide, at det er hende, der har angivet ham. — Om Opholdet i Frederiksodde meddeler Leon. Chr. iøvrigt også (D. Saml. a. St. S. 172), at det under det lykkedes hende at forsone Grev Wrangel og Grev Jakob (Casimir de la Gardie) med hinanden, hvilket Ulfeldt ikke havde troet muligt.

<sup>162</sup>) Danske Saml. a. St. S. 173.

<sup>163</sup>) Se Ulfeldts Beretning herom til Carl Gustav af <sup>31</sup>/<sub>10</sub> 1657 (Allen's Papirer Nr. 23). Han forhandlede iøvrigt med hver af dem for sig. I Følge hans Fremstilling tilskyndede han dem ikke ligefrem til »Rebellion«, men opfordrede dem og Rigsrådet til at tvinge Frederik III. til at slutte Fred. Medens Mogens Høg forholdt sig temmelig afvisende, skal Anders Bille have udtalt sig meget misfornøjet med Tilstanden i Danmark, med Krigen, Rigsrådets Tilsidesættelse osv., og han siges med Glæde at have modtaget Ulfeldts Råd. Hvor vidt nu Ulfeldts Beretning er ganske korrekt, kan vel være et Spørgsmål. Nogen praktisk Følge fik disse Forhandlinger i al Fald ikke. Ulfeldt siger iøvrigt også, at både And. Bille og Mog. Høg opfordrede ham til at komme tilbage til Danmark igjen, hvor han af alle vilde blive modtaget med Glæde. Han skulde kun — sagde Mog. Høg — først bøje sig for Kongen.

<sup>164</sup>) Se Lars Flemings Skrivelse til en af de svenske Krigskommissærer i Jylland af <sup>1</sup>/<sub>11</sub> 1657 (Uddrag i Langebek's Ulfeldtiana i Geh. Ark.); Hist. Tidsskr. III, 431. Palsgård, som også anvistes Ulfeldt, og som ejedes af Fru Ingeborg Arn-

feldt, overlodes ham snarest af venskabeligt Hensyn til Ejerinden.

<sup>165</sup>) Weibull's Samlingar utg. för de Skånska Landsk. hist. Fören. VI. 1877. S. 36—37.

<sup>166</sup>) Leonora Christinas Indlæg i Processen i Malmø af <sup>22</sup>/<sub>12</sub> 1659. Det samme havde hun iøvrigt allerede udtalt ved Konfrontationen med Vidnerne <sup>17</sup>/<sub>12</sub> 1659.

<sup>167</sup>) Pufendorf: De rebus a Carolo Gustavo gestis p. 373; F. F. Carlson: Sveriges Hist. u. Kon. af Pfalz. Huset I, 323, Jvfr. også Ulfeldts senere Udtalelser til Peter Chambers (Nyt hist. Tidsskr. IV, 24).

<sup>168</sup>) Jvfr. Pufendorf a. St. S. 374; Fryxell: Berätt. ur sv. Hist. XII, 168. — Da den hertil svarende Text af mit Skrift allerede var under anden Korrektur, udkom (4. Novbr. 1878) Thrige's »Historisk Aarbog 1879« med en Afhandling af C. Paludan-Müller (»Kong Frederik III. og Korf. Ulfeldt efter Kjøbenhavnerfreden«), hvori den samme Opfattelse af Ulfeldts Skuffelse ved Roskildefreden gjøres gjældende. I Anledning både af dette og andre Berøringspunkter mellem Prof. P.-M.s Afhandling og mit Skrift finder jeg Anledning til udtrykkelig at bemærke, at jeg hverken her eller overhovedet så langt som mit helt udarbejdede og for længe siden til Trykkeriet afleverede Manuskript går (det vil sige, til Afslutningen af den Malmøske Proces) på noget eneste Sted har forandret noget i min Fremstilling af Hensyn til den nævnte Afhandling. At jeg derimod efter 1659 har taget endog meget Hensyn til den, er en Selvfølge.



## V.

1) Om Fru Kirstens sidste Sygdom og Død samt Leonora Christinas Besøg hos hende se Ligtalen over hende i Bang's Saml. af nytt. Mat. III, 332 fig. og Danske Saml. 2. R. I, 173. Leon. Chr. var endnu en Gang i Skåne før Begravelsen (Danske Saml. a. St.). Efterretningerne om Ulfeldts Sygdom ere iøvrigt noget uoverensstemmende med Hensyn til Tiden. I Midten og anden Halvdel af Marts var han meget syg (se Weibull's Samlinger VI. 1877. S. 37). Dog skrev han til Kongen 7. April (Allen's Papirer Nr. 23) og synes også ellers ved denne Tid at have kunnet arbejde (Cronholm: Skånes polit. Historia II, 26). Ikke desto mindre må det have været efter denne Tid at Leon. Chr. på Grund af hans Sygdom kaldtes til Malmø. Måske har han fået et Tilbagefald.

2) Indbydelsen til Fru Kirstens og Sophie Elisabeths Begravelse, af  $\frac{1}{7}$  (ikke  $\frac{1}{6}$ ) 1658, undertegnet af alle 4 Svigersønner, er trykt i Bang's Saml. a. St. S. 308—9. Om Biskoppens Vægning ved at holde Ligtalen se et Brev fra ham og et fra Leon. Chr. i Nye d. Mag. V, 78—80, samt hans egenhændige Dagbog i Univ. Bibl. (Additam. 228, 4to). I den sidste Kilde findes også andre Oplysninger, vedrørende Begravelsen; jvfr. Holberg's Dmks. Rig. Hist. III, 586. I et Brev fra Frøken Christiane til Leon. Chr., dateret Boller  $\frac{24}{6}$  1658 (Ulf. Sager Fasc. 43), handles der om Tilberedelserne til Ligfærden, især om Tøjet til Sørgeklæderne og til Hestene, om Kisternes Udsmykning osv. »Jeg eller Søster« [o: Fr. Hedvig], siger hun, »ere altid hos, så jeg er visse på, at de ikke kan gjøre Uret. Vi ere i disse Dage både Skræddere og Saddelmagere og altsammen«. Hvor hun taler om det Tøj, der er udtaget til Sørgeklæder for Præsterne, siger hun, at »var der nogen, der burde ikke at have, da var det ham på Tåsingene ikke heller at unde, thi han haver altid været modstridig og uforstandig imod salig Fru Moder«; men hun og Søsteren have dog ment, at de ikke burde lade dem

mærke med noget; »thi skulde det så gå, da fik der kun svar få af salig Fru Moders Folk Sørgeklæder«.

3) Se et Brev fra Ellen Arnfeldt til Leon. Chr. af Boller 29/4 1657 (Ulf. Sager Fasc. 48). Hun siger, at Sophie Elisabeth er død »i Nat«, og at Moderen tager sig det meget nær.

4) Skiftet blev først helt afsluttet i 1664. Jordegodset var dog i det væsentlige skiftet nogle År i Forvejen, vistnok allerede 1661 (se nogle herhen hørende Aktstykker i Geh. Ark. »Kommissionsforretn. over Ulfeldts Gods 1664«). I et Gjælds-brev af 10/9 1662 skriver Elisabeth Augusta sig til Boller og Rosenvold (Diplomatariet i Geh. Ark.).

5) Originalen i Børringe Klosters Arkiv. Leon. Chr. under-skriver således: »Af den fuldkommen Fuldmagt, mig er given af min Herre, Grev Ulfeldt, undertegnes dette af mig på hans og min egen Vegne. Leonora Christina Kongl. D. af Dm<sup>h</sup> og G. til S. o. H.« (o: Kongelig Datter af Danmark og Grevinde til Slesvig og Holsten). Som Vitterlighedsvidner have Oluf Parsberg og Laurids Ulfeldt påtegnet Dokumentet.

6) Skrivelse fra Dorthea Elisabeth (»jetzt genannt Isabella von Jesus Maria«) til Leon. Chr. af Køln 9/6 1652 (Ulf. Sager Fasc. 46); jvfr. ovenfor S. LIII Anm. 131.

7) Brev fra Dorthea Elisabeth til Leon. Chr. af 13/7 1661 (Ulf. Sager Fasc. 46).

8) Gavebrevene ere bl a. meddelte som Bilag Nr. 22 og 23 til Magnus Larsons Anklageskrift mod Ulfeldt i den Malmøske Proces; jvfr. Nyt hist. Tidsskr. IV, 5—6. Jeg bemærker én Gang for alle, at den på dette Sted trykte Afhandling af C. Molbech giyer en på Kilderne grundet Fremstilling af Ulfeldts Forhold i Årene 1658—60, som vel i mange Enkelt-heder kan modtage Berigtigelser og Tillæg, men som dog i Hovedtrækkene træffer det rigtige. Denne Afhandling betragter jeg overalt som et Supplement til min egen Fremstilling, selv hvor jeg ikke ligefrem citerer den.

9) Ulfeldt's ufuldendte Forsvarsskrift fra 1659 (Ulf. Sager Fasc. 26); jvfr. Nyt hist. Tidsskr. S. 4—6.

10) Se især et Brev fra Ulfeldt til Carl Gustav af 7/4 1658 (Allen's Papirer Nr. 23) og Ulfeldt's ufuldendte Forsvarsskrift fra 1659 i Ulf. Sager Fasc. 26. På først anførte Sted hedder det, at Kongen havde lovet at ville give U. Ækvivalent andet Steds; jvfr. også Mémoires du Chevalier Terlon. 1681. I, 175. At hyerken Solvitsborg eller Herredsvad Kloster gaves i Erstatning for Hørsholm, sees dels af Carl Gustavs Brev til U. af 27/5 1658 (Weibull's Saml. VI. 1877. S. 37—38), dels af Magnus Larsons Udtalelser under den Malmøske Proces.



11) 2. September 1647 havde U. kjøbt Torup Gods af Jokum Beck; 8. Marts 1658 købte han Bosø Kloster af samme. 2. Maj købte han Fogderup af Fru Sophie Rantzau. Endelig købte han i Månederne April, Maj og Juni 3 Gårde m. m. i Malmø selv.

12) Se Magnus Larsons Udtalelser under Konfrontationen i Malmø <sup>17/12</sup> 1659.

13) Kongens Brev af <sup>27/5</sup> 1658 trykt i Weibull's Saml. VI. 1877. S. 37—38.

14) Han klagede bl. a. også over de svenske Troppers lovløse Opførsel i Skåne og i Fyn, særlig på hans egne og hans afdøde Svigermoders Godser; se Cronholm: Skånes polit. Hist. II, 14; Nyt hist. Tidsskr. IV, 20—21; Ulfeldt's ufuldendte Forsvarsskrift fra 1659 (Ulf. Sager Fasc. 26); o. fl. St. I Sammenhæng hermed kan anføres, at der i Ulf. Sager Fasc. 48 findes flere Breve, skrevne af danske Adelsdamer til Leon. Chr. i 1658, hvori de bede om hendes Bistand mod de svenske Tropper. Det er næppe uden Grund, at hendes Søn Ludvig i et Brev til hende (af Stralsund <sup>27/3</sup> 1658; Ulf. Sager Fasc. 47) hentyder til, hvorledes hun daglig besværes af »en Mængde nyfødte Venner, som ikke uden Profit søger sig at insinuere«, og at han skjæmter med, at »Fru Moders Svogerskab er meget vidtløftiger end for et År eller noget længer«.

15) At Ulfeldt selv havde talt om noget sådant, sees af Magnus Larsons Triplik af <sup>24/11</sup> 1659. Leonora Christina siger det samme i sit Gjensvar på Triplikken, uden at jeg dog — måske på Grund af, at jeg savner de pågældende Bilag til hendes Indlæg — kan angive nærmere, hvilke Tilbud der sigtes til. Mulig hænge også de i Danmark 1658 udbredte Rygter om, at han atter skulde sættes i Spidsen for den danske Regering, sammen hermed (Nyt hist. Tidsskr. IV, 20); jvfr. Cronholm: Skånes pol. Hist. II, 13. At Frederik III. under selve Fredsforhandlingerne gjorde U. temmelig betydelige Tilbud, hvis han ved denne Lejlighed vilde støtte Danmarks Interesser, er utvivlsomt (Carlson: Sver. Hist. under Kon. af Pfalz. Huset I. 325; Cronholm a. St. S. 14).

16) Trykt i Weibull's Samlingar etc. VI. 1877. S. 39—40. Han skal allerede tidligere have udtalt, at man havde sat ham ind i den skånske Kommission for at berøve ham Frugterne af Roskildefreden (Cronholm a. St. S. 13).

17) Cronholm a. St. S. 38—40; Nyt hist. Tidsskr. a. St. S. 16—18. Uddrag af G. O. Stenbock's og Christer Bondes Skrivelser ere også meddelte som Bilag til Magnus Larsons Replik af 7. Novbr. 1659.

18) Dette sagde Bartholomæus Mikkelsen både i sin skriftlige Bekjendelse af <sup>28/4</sup> og under Konfrontationen med Leon. Chr. <sup>17/12</sup>

1659, at U. selv havde tilkjendegivet for ham som sin Hensigt (jvfr. Nyt hist. Tidsskr. a. St. S. 82), og tidligere Ytringer af U. i lignende Retning bekræfte Rigtigheden heraf (se Cronholm a. St. S. 13).

19) Blandt sådanne kunne særlig fremhæves Generalkvartermester-Lieutenant Erik Dahlberg, om hvis Uvenskab mod Ulfeldt der ovenfor er talt (S. 301), samt en Oberst Hans G. Mörner, der siden fik Sæde i Undersøgelseskommissionen angående den Malmöske Sammensværgelse. Denne Mörner var den samme svenske Adelsmand, som i sin Tid i Samtale med Ebbe Ulfeldt havde brugt et foragteligt Udtryk om Valdemar Christian (ovfr. S. 277), og i Anledning heraf havde Leon. Chr. dengang skaffet ham en Irettesættelse af Carl Gustav. Begge de nævnte Mænd indgav mod Slutningen af Ulfeldts Proces skriftlige Indberetninger om deres Samtaler med Ulfeldt, og det samme var Tilfældet med en forhenværende Kjøbmand Peter Chambers, over for hvem Ulfeldt også havde udtalt sig meget frit.

20) Min Fremstilling af de her omtalte Forhold grunder sig hovedsagelig paa de nedenfor omtalte Kilder til den Malmöske Sammensværgelses og den Ulfeldtske Proces' Historie, hvormed kan jävnføres Nyt. histor. Tidsskr. IV, 26 fig. og Danske Mag. 3 R. I, 267 fig.

21) Se Nyt hist. Tidsskr. a. St. S. 32—33.

22) — «ie ne fais qu'augmenter le nombre du commun peuple, & suis icy comme un cero & ciuilement mort» (Ulfeldts Brev til Schering Rosenhane af  $15/4$  1659, Orig. i det svenske Rigsarkiv).

23) Orig. på fransk i det svenske Rigsarkiv.

24) Se Anm. 22.

25) Brevet er af 20. April og skrevet på fransk (Svenske Rigsarkiv).

26) At B. blev arresteret ved den Tid, da Brevet til Rosenhane blev skrevet, siger Leonora Christina selv i sit til Kommiserialretten indgivne Svar (af  $22/12$  1659) på Magnus Larsons »Memorial«. I Følge Cronholm's Skånes polit. Hist. II, 11, må man antage, at der allerede inden Udgangen af den 19. April var fremkommet ufordelagtige Udtalelser om Ulfeldt fra B.s Side.

27) Denne Mand var, efter hvad før er oplyst, 1653 bleven dømt til evigt Fængsel i Danmark. Om han virkelig har udstået noget af Straffen eller strax har unddraget sig den ved Flugt, kan jeg ikke bestemt afgjøre.

28) Den her givne Fremstilling af de af Bartholomæus og hans medsamensvorne fremsatte Beskyldninger mod Ulfeldt grunder sig dels på nogle Uddrag af Forhørsprotokollen over dem, som findes foran i et Manuskript i Upsala Universitets-Bibliothek

(Nordinske Saml., Histor. Caroli Gustavi Vol. 6, Fol.), som ved Bibliothekar Styffes Velvilje har været mig udlånt til Kjøbenhavn, dels på de ordrette Udskrifter både af Protokollen selv og nogle af de anklagede aflagte skriftlige Vidnesbyrd, der som Bilag ere vedføjede den kongelige Fiskals Indlæg i den mod Ulfeldt førte Proces. — Den i Texten nævnte Taubenfeldt var selv Medlem af Under-søgelseskommissionen i den Malmöske Sag.

<sup>29)</sup> Se Ulfeldt's egenhændige ufuldendte Forsvarsskrift fra Maj eller Juni 1659 i Ulf. Sager Fasc. 26 (ovfr. S. 327 flg.).

<sup>30)</sup> Afskrift i det i Anm. 28 omtalte Håndskrift i Univ.-Bibl. i Upsala.

<sup>31)</sup> Om de i det foregående nævnte Enkeltheder se Ulfeldt's i Anm. 29 omtalte Forsvarsskrift; jvfr. Danske Saml. 2 R. I, 174.

<sup>32)</sup> I.eonora Christina's »Jammers-Minde« 2 Udg. S. 4; jvfr. Danske Saml. 2 R. I, 174.

<sup>33)</sup> Det i Anm. 29 nævnte Forsvarsskrift.

<sup>34)</sup> Begge findes i originali i det svenske Rigsarkiv, det vil sige skreven helt igjennem med Leon. Chr.s Hånd, så at kun Underskrifterne og til Dels Dateringen er Ulfeldts egen. En på samme Måde skreven Konzept eller Gjenpart høves i Ulf. Sager Fasc. 26. Allerede den 29de Maj havde U. iøvrigt gjennem Taubenfeldt sendt Kongen en Skrivelse, hvori han — som det synes i temmelig almindelige Udtryk — forsikrede ham om sin Uskyldighed (se Cronholm a. St. II, 18).

<sup>35)</sup> At de begge indsendtes til Carl Gustav — og ved Hannibal Sehested, som havde fået Tilladelse til at besøge Ulfeldt i hans Sygdom — sees af Magnus Larsons Anklageskrift mod U., samt af et Brev fra Leonora Christina til Kongen af 1/7 1659 (Orig. i det svenske Rigsarkiv), som ledsagede Aktstykkerne.

<sup>36)</sup> Orig. skreven med Ulfeldts egen Hånd i Ulf. Sager Fasc. 26 (jvfr. ovfr. Anm. 29). Dens Affattelse må ligge forud for den 17de Juni, da han fik det apoplektiske Anfald, som siden skal omtales. At han dog allerede før den Tid må have været upasselig, kan sluttes af, at de to før nævnte Skrivelser af 30te Maj ere skrevne med Leon. Chr.s Hånd, og da nu den her omtalte Opsats er skrevet af ham selv, kunde man tro, at den var ældre end hine to Skrivelser. Spørgsmålet er i sig selv uden Betydning, men jeg vil dog sige, at efter Leon. Chr.s Fremstilling i hendes Prosesindlæg af 16. Novbr. må man snarest tro, at Opsatsen er yngst. Forholdet med Hænderne lader sig også ret vel forklare således, at U. ikke har troet sig sikker nok på sin Hånd til at kunne udfærdige Skrivelser, der skulde forelægges Kongen, hvorimod han nok kunde nedskrive en Konzept som den, hvori Opsatsen foreligger.

37) Det er denne Samtale, hvis Indhold er gjengivet — efter samme Kilde — i Nyt histor. Tidsskr. IV, 4—5, og Hist. Tidsskr. III, 438 Anm.

38) Se et fransk utrykt Modskrift mod R. de la Valette's historiske Roman om Ulfeldt, med Titel: »Réfutation d'un livre intitulé Le Comte d'Ulfeldt«, etc. En Afskrift af det, ved Carl Deichmann, findes i Christiania Universitetsbibliothek, og Hr. Rigsarkivar Birkeland har for flere År siden meddelt mig en (fuldstændig?) Udskrift deraf. Denne Kilde er i flere Henseender interessant og vigtig både ved sit ualmindelig gode Raisonnement og ved sine ofte meget detaillerede og nøjagtige Angivelser, særlig om det her behandlede Afsnit af Leon. Chr.s Historie. Dette forklares atter hovedsagelig deraf, at Forf. har kjendt og benyttet en egenhændig Dagbog, som Leon. Chr. har ført under sit Fangenskab i Malmø, men som desværre ikke kjendes mere. Han beråber sig ofte på denne Dagbog, som også øjensynligt er hans Kilde, når han siger, at Ulfeldt fik (eller lod, som han fik — thi Forf. tror ikke derpå) sit stærke apoplektiske Anfald den 17de Juni, og at Anledningen (eller den foregivne Anledning) dertil var U.s Forbitrelse over, at den svenske kommanderende Officer, Major Kagg, vilde sætte Vagt i hans »arrière-chambre« (jvfr. Danske Saml. 2 R. I, 175). — Et Steds i det Bind, hvori det omtalte Skrift er afskrevet, skal Deichmann bemærke, at han har skjænket Originalen til »Det danske Selskab«. Jeg har dog forgjæves eftersøgt den både i Gehejme-Arkivet og i det store kgl. Bibliothek.

39) Kongens Ordre til Kommissorialretten i Orig. i det svenske Rigsarkiv. Samme Steds findes et særskilt Aktstykke, ligeledes af <sup>30</sup>/7, hvorpå de Sager ere specificerede, som Retten skal dømme i. De ere 1) Den Malmøske Sammensværgelse; 2) Forsøgene på gennem Statius at ophidse Landalmuen; 3) Fru Ide Skeels og hendes to Sønners Sag; 4) Fru Karen Lykkes Sag (hun beskyldtes for at stå i Forbindelse med de Snaphaner, som søgte at myrde Wolff Ravn; 5) Fogden på Hvens Sag; 6) Ulfeldts Sag.

<sup>40</sup>) Orig. i det svenske Rigsarkiv.

<sup>41</sup>) Orig. i det svenske Rigsarkiv. Den er et Svar på en Skrivelse fra Retten af 20de September.

<sup>42</sup>) Afskrift i Allen's Papirer Nr. 23.

<sup>43</sup>) Om disse Forhandlinger se især en vidtløftig Indberetning fra Kommissorialretten til Carl Gustav af <sup>21</sup>/<sub>10</sub> 1659 (Afskrift i Allen's Papirer Nr. 23) samt Leon. Chr.s i alt væsentligt dermed stemmende Fremstilling i Begyndelsen af hendes Procesindlæg af <sup>4</sup>/<sub>12</sub> 1659. Selve Stævningen kjender jeg ikke, men derimod en Skrivelse fra Magnus Larson til Retten, indgivet <sup>19</sup>/<sub>10</sub>, om

at udfærdige en sådan (Svenske Rigsarkiv); vil Leon. Chr. ikke møde, håber han, at Retten vil fælde Dom i Sagen »ob contumaciam«.

<sup>44)</sup> Den 23. Oktober udstedte hun en Fuldmagt for Wolff Ravn, Ulfeldts Forvalter på Herredsvad Kloster, til at møde for Retten og tage mod de Akter, der hørte til Sagen (Svenske Rigsarkiv); jvfr. hendes Udtalelser i Procesindlægget af 16. Novbr. og D. Saml. 2 R. I, 176. På sidst nævnte Sted omtaler hun, at hun brugte sin ældste Datter, Anne Kathrine, til at renskrive sine Koncepter. Dette gjælder dog uden Tvivl snarest om de Bilag, der ledsagede hendes Indlæg; thi om de fleste af disse sidste har jeg i sin Tid noteret, at de forelå i hendes egen Håndskrift.

<sup>45)</sup> De originale Procesakter findes i det svenske Rigsarkiv, hvor jeg delvis har benyttet dem under et Ophold i Stokholm i Sommeren 1875. En større Del af dem haves dog tillige i Afskrift i et Bind i Upsala Universitetsbibliothek (Nordinske Saml., Historia Caroli Gustavi Vol. 6, Fol.), og da jeg vidste dette og stoled på at kunne få Bindet udlånt til Kjøbenhavn, nøjedes jeg med at afskrive og excerpere sådanne af de originale Akter, som jeg vidste ikke fandtes i det nævnte Bind (f. Ex. Leon. Chr.s Indlæg af <sup>16</sup>/<sub>11</sub> og <sup>22</sup>/<sub>12</sub>). Efter at Afskriften imidlertid — ved Bibliothekar Styffes velvillige Bistand — virkelig var bleven mig udlånt, opdagede jeg, at der i den savnedes flere Aktstykker, som jeg, i Tillid til, at de fandtes der, tidligere havde forsømt at afskrive, og særlig var dette Tilfældet med en Del af de Bilag, som ledsagede selve Procesindlægene. Jeg nærer dog den Overbevisning, at intet væsentligt er gået tabt for mig på denne Måde, både fordi alt, hvad der havde Betydning i Bilagene, også optoges og behandlede i Indlægene, og fordi jeg kjender Protokollen over Konfrontationen den 17. Dcbr., i hvilken alle Hovedpunkterne i den skriftlige Behandling af Sagen toges for igjen.

<sup>46)</sup> Leon. Chr. forklarer sig ikke nærmere herom i Indlægget selv, men henviser til en skriftlig Forklaring i et Bilag, som jeg har forsømt af afskrive. Dog kan bemærkes, at hun i Indlægget antyder, at Ulfeldt slet ikke vidste, at en Mand som Taubenfeldts Svoger var til (formodentlig før Rasm. Andersen sagde ham det); og ligeledes kan det fremhæves, at Rasm. Andersens Vidnesbyrd, set i Sammenhæng (således som det f. Ex. afgaves ved Konfrontationen den 17. Dcbr.), er meget mindre graverende for Ulfeldt, end når det kun kjendes af de Uddrag, som Magnus Larson brugte som Bilag til sine Indlæg. Thi medens man af disse sidste får det Indtryk, at U. ved den pågjældende Sammenkomst er optrådt meget aktivt i

svensk-fjendtlig Retning, tyder den sammenhængende Vidneforklaring snarest på, at han for en Del kun har svaret på Spørgsmål af Rasm. Andersen, og at hans Udtalelser (fraregnet måske Opfordringen i Anledning af Taubenfeldts Svoger) i det hele nærmest ere at betragte som private og fortrolige Advarsler, fremkomne i en Samtale, der for største Delen drejede sig om Rasm. Andersens egne Anliggender og især om det Spørgsmål, hvor vidt det var tjenligt for ham at forny Forpagtningen af Børringe.

<sup>47)</sup> Der synes virkelig at have existeret et Brev fra Korf. Trolle til Barth., som indeholdt en Befaling i denne Retning; se Cronholm: Skånes polit. Hist. II, 16 og mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 113 (af Leon. Chr.s Ord på det sidst anførte Sted kunde det endog synes, at et sådant Brev har udgjort et Bilag til et af Magnus Larsons Procesindlæg).

<sup>48)</sup> Se en samtidig, svensk »Kort Relation om det forrædelige Anslag på Malmö«, hvoraf en Afskrift haves i det ovenfor (Anm. 45) omtalte Bind i Upsala Universitetsbibliothek. Forfatteren af denne Relation har benyttet særdeles gode og autentiske Kilder, af hvilke flere nu måske næppe kjendes mere. Hans Udtryk om Fundet af Æsken, at det skete, »da Inkvisitions-Processen var forbi, og man med judiciali processu skulde begynde at fortsætte, samme Dag —«, kan næppe forklares på anden Måde, end jeg har gjort i Texten, især når man ser hen til, at Magn. Larson ikke kan antages at have været vidende om Fundet, da han indgav sit Anklageskrift.

<sup>49)</sup> Disse to Punkter ere tagne af Bilagene til Duplikken. Men da Bilagene af Parterne selv for det meste betragtes som integrerende Dele af Indlægene og besvares i Modindlægene, har jeg her, som på enkelte andre Steder, anset mig for berettiget til at optage deres Indhold i selve Gjengivelsen af Indlægget.

<sup>50)</sup> Korf. Trolles Brev var i Virkeligheden udateret, og Leon. Chr. tager Datoen: 2den Novbr. af det Brev fra Freder. III., som havde været lagt inden i det. — Under Behandlingen af det første Punkt bemærker Leon. Chr. også, at når Barth. kan have skaffet Freder. III.s Brev til Hans Henriksen m. fl. til Veje, kan han lige så godt have arbejdet for Ulfeldts Pardon, uden at U. vidste det. Jeg optager ikke denne Bemærkning — som iøvrigt gjentages i et senere Indlæg — i Texten, fordi jeg kun ufuldstændigt har optegnet den. Og jeg kan med det samme sige, at da jeg i 1875 benyttede Originalen til Leon. Chr.s Duplik i Stokholm, tænkte jeg ikke på at gjengive Processens Gang i en sådan Udførlighed, som jeg senere har fundet nødvendig, hvorfor jeg dels her og dels ved Leon. Chr.s

Behandling af det andet Anklagepunkt lod mig nøje med at excerpere Indlægget i Stedet for helt at afskrive det.

<sup>51)</sup> Se forrige Anm. Jeg har kun bemærket i mine Excerpter, hvilke af Advokatens Ytringer hun besvarede, og har altså ikke fundet noget i hendes Svar af Betydenhed.

<sup>52)</sup> Om Lamme Heine se bl. a. Danske Mag. 3 R. V, 174 flg.

<sup>53)</sup> Leon. Chr. ytrer sig også her om en Udtalelse af Barth., som gik ud på, at hun, da hun talte med ham om Rejsepasset, skulde have ytret Længsel efter at komme til Danmark igjen. Hun siger, at hun synes ikke, at det var Vejen til at tilfredsstille denne Længsel, at de vilde rejse til et fremmed Land.

<sup>54)</sup> Hun forklarer sig ikke nærmere om Sagen, men Forklaringen foreligger uden Tvivl i en Memoire, som Chr. Sleun på Ulfeldts Vegne indgav 1663 til den svenske Regering (se nu Weibull's Saml. utg. för de skånska Landsk. histor. Förening VI. 1877. S. 50—52). Det hedder her, at Beboerne af Egnen vare ustyrlige og oprørske, og Ulfeldts Uvenner beskyldte ham for, at han ophidsede dem mod Svenskerne. Der blev sendt Soldater derhen, men det hjalp ikke. Da nu Stedet også var udsat for fjendtligt Indfald, hvorved U. kunde blive yderligere mistænkt for Konspiration mod Carl Gustav, besluttede han at sende Gavebrevet på Sølvißborg tilbage til Kongen med Anmodning om at give ham Ækivalent andet Steds, og dette udførte han virkelig gennem Coyet.

<sup>55)</sup> Svenske Rigsarkiv. Resolutionen støtter sig til en Indberetning fra Retten om hele den skånske Sag og angår også de andre Partier af denne. Udtalelserne om Ulfeldts Sag falde under det sidste Punkt (Nr. 7).

<sup>56)</sup> Se det tidligere (Anm. 38) omtalte Skrift: «Réfutation d'un livre» etc.

<sup>57)</sup> De 3 Lægers Erklæringer ere nu helt aftrykte i Weibull's Samlinger. 1877. S. 30—34. Af den 4des — Chr. Foss's — er samme Steds S. 34 trykt et Uddrag. Smlgn. også Nyt histor. Tidsskr. IV, 48. En Afskrift af Foss's Erklæring haves i Langebek's Ulfeldtiana i Geh. Ark.

<sup>58)</sup> Den originale Protokol over Akten i det svenske Rigsarkiv; en Afskrift i det før omtalte Håndskrift i Upsala Univ. Bibl. (Nordinske Saml., Hist. Carol. Gust. Vol. 6, Fol.). Et Brudstykke er trykt i Weibull's Samlinger. 1877. S. 40—43. Leon. Chr.s Beretning i Original i Ulf. Sager Fasc. 16.

<sup>59)</sup> Leon. Chr. siger, at det var i »det Donationsbrev« (formodentlig mener hun på Sølvißborg), men efter Protokollen og Sagens indre Sandsynlighed må det antages, at Talen var om Bestallingen.

60) Hun udførte dette Punkt videre i sit Indlæg af 22. Decbr. Dahlbergs Had til Ulfeldt skulde allerede under den første Krig have vist sig derved, at han anviste U. dårlige Kvarterer. Det kan bemærkes, at Dahlberg i Anledning af Leon. Chr.s Beskyldninger indsendte en Skrivelse til Retten, dateret Helsingør 27. Decbr., hvori han protesterer imod dem (jvfr. ovenfor S. XCIV, Anm. 161). — Også Oberst Mörner mente hun at være sig og Ulfeldt fjendtligt stemt; se ovfr. S. XCIX Anm. 19.

61) Derimod nægtede hun (i sit Indlæg af 22/12), at have hørt tale om nogen Klage over Svenskernes Fremgangsmåde i Fyn. Der foreligger dog Vidnesbyrd om, at Ulfeldt også for andre end Dahlberg havde ytret sin Misfornøjelse i så Henseende (se Cronholm a. St. II, 14). — Et Punkt, der ofte fremdroges under Processen og også kom på Tale under Konfrontationen men iøvrigt er uden videre Betydning, var, at Ulfeldt — tvært imod en kgl. Kundgjørelse — ikke havde oplyst, at der i hans Hus gjemtes noget Løsøre, som tilhørte en dansk Adelsmand, Mogens Rosenkrands. Ulfeldt var allerede i Maj Måned bleven udspurgt herom (Cronholm: Skånes polit. Hist. II, 17). Leon. Chr. udtalte ved Konfrontationen, at hun og U. vidste vel, at Kongens Kundgjørelse var oplæst for Borgerne, men de troede ikke, at den angik dem; desuden stod Sagerne i Huset, før de flyttede ind.

62) Se Leon. Chr.s Beretning om Konfrontationen (Ulf. Sager Fasc. 16). Hendes Bemærkninger om Protokollen bestyrkes ved selve Originalens Udseende. Thi der forekommer virkelig i den en hel Del ikke uvigtige Rettelser, især af Leon. Chr.s Replikker, der åbenbart ere tilføjede bagefter. Mange af hendes Replikker ere helt udstregede, og et nyt Referat givet.

63) Selve Memorialen kjenner jeg ikke, men vel flere af dens vigtigste Bilag. En Skrivelse fra Retten, hvormed Memorialen oversendtes, haves i Orig. i Ulf. Sager Fasc. 26. Leon. Chr.s Svar på Memorialen i det svenske Rigsarkiv. Et Brev af 22/12 til Retten, som ledsagede Svaret, i Ulf. Sager Fasc. 26.

64) En temmelig fejlfuld Afskrift af denne Meddelelse — der betegner sig selv som en »Extrakt-Skrivelse« fra Malmö af 30/1 1660 — haves på Unvers. Bibl. i Rostgaard's Saml. Nr. 73, Fol. I min Gjengivelse i Texten ere enkelte bedre Læsemåder lånte fra et Aftryk i Nyerup's Frederik III., S. 257—58.

65) Jeg har ikke fundet selve den kgl. Befaling, men den omtales flere Steder, således bl. a. i et Uddrag af Aktstykker vedkommende U.s Historie, som benyttedes ved Forhandlingerne



om Restitutionen af hans skånske Godser, og som bevares i det svenske Rigsarkiv.

66) Stedet lyder således (efter »Swerikes Landz Lagh« 1635, 4to): »Alt thet, Man eller Kona i sinum ytarsta Tjma kännis ock talar ock gör sin Eedh epter, som tilbör, hwat han äger nåkot giällda andrum eller annat honom, Eller ock vn annur mål, Thet skal wara fullt ock stadugt. Tho swå, at thri män åth minsto warin ther wider«, osv.

67) I det svenske Rigsarkiv findes 2 originale Exemplarer af Dommen. Et Aftryk haves nu i Weibull's Saml. utg. för de skånska Landsk. histor. Förening VI. 1877. S. 43—45.

68) Aftrykket hos Weibull a. St. har urigtigt: han.

69) Se Magnus Larsons Triplik.

70) I »Kort Relation« osv. (ovfr. Anm. 48) siges udtrykkelig, at Barth. benyttede dette Aktstykke til at holde Modet oppe med hos sine Tilhængere og drage nye til. Også var Befalingen til at sende det tilbage så gammel (12. December 1658), at man allerede deraf måtte kunne slutte, at Barth. ikke har villet efterkomme den.

71) Se »Kort Relation«.

72) Heller ikke hans sidste Opfordring til Korf. Trolle (i Brev af 3. Febr.) om at gjøre U. nogen Tjeneste hos Freder. III. (det er på denne Opfordring, at Trolle svarer i Brevet af 20. Febr.) behøver i mindste Måde at være udsprunget af nogen virkelig venskabelig Følelse for ham (jvfr. nedenfor Anm. 76).

73) Originalen opbevares i det svenske Rigsarkiv sammen med de andre Aktstykker til Processen. Den er på Grund af sin Skrøbelighed med Knappenåle heftet til et andet Papir. Bagpå er i rødt Lak trykt et lille Segl, hvori det ofte omtalte Bomærke, der ligner et liggende N med en lodret Streg igjennem.

74) Det er kun Brudstykker af disse Breve, der ere meddelte som Bilag til Procesindlægene, men det tør antages for sikkert, at hvis der i Brevene havde været nogen Antydning af, at U. var optrådt aktivt i denne Sag, vilde det være bleven fremdraget med meget Eftertryk ikke blot mellem Bilagene, men i selve Indlægene.

75) Barth. udtalte allerede i sin skriftlige Bekjendelse af 28. April, at U. havde ytret, at hvis Kongen af Danmark var »tilfreds med ham«, vilde han »bore sig ind« hos Carl Gustav for at prøve, om der ikke kunde arbejdes på Fred mellem Kongerne. I den ene af sine Skrivelser af 30. Maj havde U. udtalt sig om dette Udsagn af Barth.

76) Bemærkningen lyder ordret således (efter Afskriften i Upsala): »Det, I skrive, at jeg skulde gjøre Ulven nogen

Tjeneste hos Herren, vil jeg gjerne, hvorudi han vil employere mig, og jeg er ham obligeret for den Courtoisi, han haver bevist mine Venner, hvorfor jeg skal også takke ham, når Gud vil, vi findes«. — Når man ganske fordomsfrit ser på dette, må man snarest tro, at det hele kun er en Ytring af Taknemlighed for en privat Venskabs-tjeneste, som Ulfeldt har ydet, og på hvilken Barth. har støttet sin Anmodning om en Gjen-tjeneste, og der er i al Fald, som allerede Leon. Chr. udtalte, kun meget ringe Grund til at tro, at Korf. Trolle af Forsigtighed har tilsløret sit Udtryk, da han både i andre Breve og på andre Steder i dette Brev ytrer sig med største Uforbeholdenhed om Sager af den yderste Vigtighed. Der kunde dog måske være Tale om, at der i den citerede Bemærkning sigtedes til to forskjellige Ting, nemlig i Slutningen til U.s private »Courtoisi« mod Trolles Venner, og i Begyndelsen til noget andet, hvorfor Trolle er tilbøjelig til at udvirke noget for ham hos Frederik III. Selv om dette var så, synes de brugte Udtryk mig ikke med nogen Rimelighed at kunne forståes således, som om Barth. havde nævnet U. som Meddeler af Stormplanen. Man kunde snarere tænke sig, at Barth. i Almindelighed havde udtalt, at U. var ham til Nytte med Oplysninger -- hvormed dog ikke er sagt, at disse bleve givne i det udtrykkelige Øjemed at sendes til Kjøbenhavn —, eller at det stadigt viste sig at være af Vigtighed at vinde ham for den danske Sag. Da man véd, at Korf. Trolle i det samme Brev omtaler Modtagelsen af en Anvisning til Angreb på Flåden ved Landskrone («Kort Relation» osv.), vilde hans i og for sig ikke meget varme Ytring for så vidt ret vel stemme med, at Bartholomæus havde nævnet U. som den, fra hvem han havde denne Anvisning, da Trolle forkaster Anvisningen som ubrugelig, men derfor nok kunde ønske at vise sin Påskjønnelse af den gode Hensigt. På den anden Side er det dog ikke meget rimeligt, at Barth. skulde have nævnet U. som Kilde til den ene af disse Meddelelser og ikke til den anden — skjønt umuligt er det ikke —, og det må vel derfor også snarest antages, at Trolles Ytring heller ikke sigter til den sidst omtalte Anvisning.

<sup>77)</sup> Det siges i Magnus Larsons Triplik, at Korf. Trolles Brev af 20. Febr. refererer sig til et sådant Brev. — Det under Processen ofte fremdragne Vidnesbyrd af en Oberst v. d. Wijck, som i Glückstadt havde hørt fortælle en Mand, der kom fra Kjøbenhavn, at man der nævnede Ulfeldt som Meddeler af Stormplanen, kunde synes at vise, at Barth. virkelig selv har omtalt ham som sådan. Der mangler dog flere Undersøgelser vedrørende dette Vidnesbyrds Gyldighed, som jeg ikke er i Stand til at anstille (så meget kan dog siges, at han i sin første

Beretning om hin Mands Udtalelser ikke nævner Stormplanen; denne synes først at være kommen på Tale, efter at Sagen ved Barth.s Anholdelse og Afhøring var bleven alle vitterlig); men selv om der i andre Henseender ikke var noget at indvende mod Vidnesbyrdet, kunde dog et Rygte om U.s Forhold til Stormplanen meget let være kommen fra Malmø til Kjøbenhavn, uden at Barth. selv behøvede at have nævnet ham i denne Sammenhæng i Brevene til Korf. Trolle; thi han havde jo i Forvejen nævnet ham som Meddeleeren over for sine medsammensvorne i og udenfor Malmø.

<sup>78)</sup> Se Anm. 76.

<sup>79)</sup> Korf. Trolles Opfordring omtales i »Kort Relation« osv. Brudstykker af Barth.s fortsatte Brevvexling om Flåden (hvis faktiske Oplysninger han iøvrigt også i Arresten tilskrev Ulfeldt) ere meddelte som Bilag til Magnus Larsons Procesindlæg. — Spørgsmålet om, fra hvem Ulfeldt, hvis han virkelig var skyldig, kan antages at have haft sin Kundskab både om Stormplanen og om Flåden, er i og for sig uden Betydning, ligesom Spørgsmålet om, fra hvem Barth. kan have haft sin Kundskab, hvis han ikke havde den fra U. At der dog fra svensk Side hvilede en stærk Mistanke på Oberst La Voyette med Hensyn til Stormplanen, har man set af Procesakterne. Omvendt kunde Barth. let tænkes at have fået sine Meddelelser fra en anden skånsk Adelsmand end Ulfeldt, men hvis Navn han havde mindre Brug for eller mindre Lyst til at bruge.

<sup>80)</sup> Som Exempel på, hvorledes blot en fragmentarisk Gjengivelse af en Samtale kan forandre dens Karakter, har jeg tidligere (Anm. 46) fremhævet Gjengivelsen af Rasm. Andersens Vidnesbyrd.

<sup>81)</sup> At han i al Fald mente at være løst fra sit Tjenesteforhold til Carl Gustav, udtalte han efter Barth.s Vidnesbyrd til denne allerede under de første Forhandlinger om Udsoningen med Frederik III. (se Barth.s skriftlige Vidnesbyrd af <sup>28</sup>/<sub>4</sub>).

<sup>82)</sup> »Réfutation d'un livre« etc. Som Udstedere af Stævningen anføres Seved Bååt, Joh. Gyllenstjerna og Gustaf Soop.

<sup>83)</sup> D. Saml. 2 R. I, 178; mit Skrift: Leon. Chr. på Maribo Kloster, S. 114.

<sup>84)</sup> Cronholm: Skånes polit. Hist. II, 19. I »Réfutation d'un livre« etc. foreligger en Efterretning om, at Ulfeldt (eller vel rettere Leonora Christina) havde indanket sin Sag for Rigs-Kammerretten i Speyer i sin Egenskab af tysk Rigsgreve. Selv om dette er rigtigt, må det efter Sammenhængen være sket før Dommens Afsigelse.

<sup>85)</sup> Især i Forhandlingerne den 27de Juni og 4de Juli 1660, som siden delvis skulle omtales; jvfr. også næste Anm.

86) Se Grev Niels Brahes Referat af Kongens Ytringer i det svenske Rigsråds Møde 19. Marts 1660. (Jeg har for dette Punkts Vedkommende ikke benyttet de originale Rigsrådsprotokoller, men et Uddrag af dem, som hører til nogle Dokumenter vedkommende Restitutionen af Ulfeldts skånske Godser, og som ligeledes bevares i det svenske Rigsarkiv). At Kongen herved også tog væsentligt Hensyn til U.s Børn, må sluttes af Grev Tott's Udtalelser i Rigsrådsmødet 4. Juli. Efter hvad han sagde at have hørt, skulde Kongen nemlig have ytret, at om U. også fandtes skyldig, vilde han alligevel ikke, »Børnene til Skade og Ruin«, tage Godserne fra dem, men lade dem beholde dem; blot at han blev forsikret om U.s Redelighed i Fremtiden (Svenske Rigsrådsprotokoller).

87) Pufendorf: De rebus a Carolo Gust. gestis pag. 619; jvfr. Formynderregeringens strax efter anf. Skrivelse af  $^{20}/_4$  1660, samt Freder. III.s Skrivelse til Peder Lasson af  $^{1}/_4$  1661.

88) Svenske Rigsregistratur; Afskrift i Allen's Papirer Nr. 22. Jvfr. Pufendorf a. St. S. 619—20.

89) Traktaten er, foruden andre Steder, trykt hos Pufendorf a. St. Tillæget, S. 30 fig.

90) Jvfr. også Hann. Sehesteds Ytringer i et nedenfor omtalt Brev til Leon. Chr. af  $^{16}/_6$  1660.

91) Se en Skrivelse fra Freder. III. til Kgl. Råd og Assessor i Justits-Kollegiet Peder Lasson af  $^{1}/_4$  1661, som tilhører Cand. mag. Karl Theisen, og er et Pendant til Skrivelserne til Peder Reedtz m. fl., som omtales i Nyt histor. Tidsskr. IV, 379 (af Molbech) og Thrige's Historisk Årbog 1879, S. 74—75 (af Paludan-Müller). Det hedder her bl. a., at »die Schwedische Plenipotentiarij bey diesen letzsten Tractaten In Ihren project vnd Articulen, so Vhlfelt vnd seine frawe angingen, bereitz von wortte zu wortten nach dem tenor des Rodschildischen friedens Inseriret hatten, Wie aber ab Vnsser seiten da-jegen protestiret vndt remonstriret worden, wie unbillig solches an sich wehre ob læsionem enormissimam, vnd da er Vhlfelt hergegen an Schwedischer seite in verhafft gehalten würde, Ist von denn Herrn Mediatoribus denn vnstrigen hierin beyfall gegeben vnd einhellig dahin geschlossen, dass diese jtztoberührte Articuli des Rodschildischen friehdens in diesem Instrumento gentzlich solten ausgelassen vnd getilget werden«; osv.

92) Pufendorf a. St. S. 623.

93) I en Skrivelse af  $^{13}/_7$  1664 (Weibull's Saml. VI. 1877. S. 65).

94) Nemlig de i Anm. 91 omtalte Skrivelser.

<sup>95)</sup> I den Anm. 91 omtalte Skrivelse til Peder Lasson hedder det, at skjönt Ulfeldt og hans Hustru vare indesluttede i den aftvungne Roskildske Fred, »Ist doch der punctus der von ihme geführten losen Administration halber darin nicht berühret«; ligeledes i Skrивelsen til Peder Reedtz (Nyt histor. Tidsskr. IV, 379 og Thrige's Histor. Aarbog 1879, S. 75).

<sup>96)</sup> Den Betænkkelighed, Freder. III.s tyske Retskonsulenter viste 1661 med Hensyn til Sverigs Fortolkning af Traktaterne for Ulfeldts Vedkommende (Nyt hist. Tidsskr. IV, 415, Histor. Aarbog 1879, S. 76), synes at vise i samme Retning. — Af de nyere Behandlinger af det her omhandlede Spørgsmål skal jeg især henvise til Rohmann's i For Literatur og Kritik I, 68 flg. og Paludan-Müller's i Histor. Aarbog 1879, S. 64 flg. Min Opfattelse afviger dog i væsentligere Punkter ikke lidt fra de nævnte ærede Forfatters.

<sup>97)</sup> *Réfutation d'un livre* etc., hvor Leon. Chr.s Dagbog anføres som Kilde.

<sup>98)</sup> Det omtales under Forhandlingerne om Ulfeldts Sag i det svenske Rigsråd i Sommeren 1660 og nævnes i selve Benådningsakten af <sup>7</sup>/<sub>7</sub> 1660; Leon. Chr. omtaler det selv i senere Tid (Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 114). Måske kan her siges, at Leon. Chr. allerede tidligere havde henvendt sig skriftligt til Enkedronningen, nemlig for, som det synes, at nedlægge Protest imod, at hun havde disponeret over noget af Ulfeldts Gods (af en Registrant over Børringe Klosters Arkiv sees, at der her bevares et Brev, som Dronningen <sup>20</sup>/<sub>4</sub> 1660 skrev i den Anledning til Grev Stenbock).

<sup>99)</sup> Hann. Sehesteds Brev i Ulf. Sager Fasc. 47. Han siger, at da han »udi Morgen afskediges her fra Hoffet udi nogle Ærender til det svenske Hof, hvor måske jeg kunde erwise det, som Eder kunde være til Behag, da bad jeg gjerne, at I vilde iligen forstændige mig til Helsingborg eller og med Posten til Stokholm, hvad I ville, jeg skal negociere på Eders Vegne«.

<sup>100)</sup> Et vidtloftigt Uddrag af den er trykt i D. Mag. 3. R. I, 298 flg. Det er af denne Skrivelse, samt af den strax efter omtalte Skrivelse til Carl Gustav af <sup>19</sup>/<sub>8</sub> 1658, at de i det foregående fremdragne Enkeltheder om H. S.s Liv i dette Tidsrum ere tagne. Jvfr. D. Mag. a. St. S. 313 og Terlon's Mémoires I, 240 flg.

<sup>101)</sup> Afskrift i Allen's Papirer Nr. 19.

<sup>102)</sup> Se Carl Gustavs Beskyttelsesbrev for Hann. S. af <sup>20</sup>/<sub>8</sub> 1658 (Allen's Papirer Nr. 17).

<sup>103)</sup> Afskrift i Allen's Papirer Nr. 22.

<sup>104)</sup> Se en Resolution af Carl Gustav vedkommende Hann. S. af <sup>20</sup>/<sub>12</sub> 1659 i Allen's Papirer Nr. 22.

<sup>105)</sup> D. Mag. 3. R. I, 298.

<sup>106</sup>) I en Skrivelse fra de svenske Underhandlere af  $\frac{4}{5}$  1660 (Geh. Ark. »Bornholm« Fasc. 7) siges Hann. S. allerede at optræde på Freder. III.s Vegne, og det fremhæves, at han navnlig holder på, at Bornholm skal blive ved Danmark. Under  $\frac{7}{5}$  1660 giver Kongen ham ligefrem en Instruktion om hans Forhold ved Forhandlingerne, særlig med Hensyn til Bornholm (»Bornholm« Fasc. 7). Det hedder her, at Kongen stoler på hans oprigtige Gemyt, samt på hans gode Konduite, Flittighed og Troskab. I et Brev fra Peter Paulsen, »fyrstel. holstensk Rejsesekretær«, af  $\frac{8}{5}$  1660 (Ny kgl. Smlg. 637, Fol.), hedder det, at H. S. ved den Tid rejste ud og ind i Kjøbenhavn og til Dels negotierede som »Minister Danicus«. Om hans Forhold ved Fredslutningen se også Pufendorf a. St. S. 623 og Carlson: Sver. Hist. u. Kon. af Pf. Huset II, 130. Om hans Fuldmagt til Underhandlingerne i Stokholm D. Mag. 3. R. I, 313—14 (»Bornholm« Fasc. 7).

<sup>107</sup>) Dette Besøg, som han aflagde i Forening med Pfalzgreven af Sulzbach, omtales ofte både før og under Processen. Ulfeldt påstod, at de ikke havde sagt ham noget fra Kongen, men Rasmus Andersen sagde, at U. havde ytret til ham, at han havde undskyldt sig hos hine Herrer med sin Svagelighed.

<sup>108</sup>) Han omtaler iøvrigt i dette Brev (af  $\frac{3}{6}$ ) et tidligere Brev til Leon. Chr., som hun ikke har besvaret.

<sup>109</sup>) Originalerne i Ulf. Sager Fasc. 47. Jfr. Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 114—15.

<sup>110</sup>) Afskrift af alle 3 Skrivelser i »Bornholm« Fasc. 7 (Geh. Ark.); jvfr. D. Mag. 3. R. I, 314.

<sup>111</sup>) Han fik virkelig en sådan Attest. En Afskrift af den (den er dateret.  $\frac{28}{6}$  1660) haves i Allen's Papirer Nr. 22.

<sup>112</sup>) Jeg har ikke dette af den originale Rigsrådsprotokol, men af den ovenfor (Anm. 86) omtalte Extrakt af dem.

<sup>113</sup>) Efter den originale Rigsrådsprotokol i det svenske Rigsarkiv.

<sup>114</sup>) Nemlig i den Anm. 112 omtalte Extrakt af Protokollen.

<sup>115</sup>) Han ytrede bl. a.: »Han har aldrig kunnet obligeres per beneficia, men har været pessimus og ingratisissimus«. Senere sagde han: »Kunde man fatte den ringeste gode Opinion om ham, så var det billigt at tænke på nogen Lindring for ham«.

<sup>116</sup>) Beretningen om Møderne den 4de og 5te Juli er givet efter den originale Rigsrådsprotokol (Sv. Rigsarkiv).

<sup>117</sup>) Han ytrede også om U.: »Han er bleven malkontent mest derover, at han så, Hs. Maj. vilde redigere Danmark in formam provinciae, hvilket var aldeles mod hans Interesse«.

<sup>118)</sup> Man kunde måske et Øjeblik tro, at Navnet var skrevet fejl, da den næste Ytring i Protokollen, som går ud på, at U. »burde af Gunst og Nåde pardonneres en general«, også tillægges Tott. Der forekommer dog også ellers flere Exempler i Protokollen på, at to umiddelbart på hinanden følgende Ytringer hidrøre fra samme Mand (idet Sekretæren ikke har anset de mellemliggende Taleres Udtalelser for betydelige nok til at anføres), og skjønt de to Ytringer, som tillægges Tott, ikke ved første Øjekast synes at stemme synderlig vel med hinanden, kunne de dog nok forenes.

<sup>119)</sup> Resolutionen er nu trykt i Weibull's Saml. VI. 1877. S. 45—46; jvfr. Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 29 (hvor Datoen ved en Trykfejl angives som 1. Juli).

<sup>120)</sup> Svenskt biograf. Lexikon XIX, 43.

<sup>121)</sup> Se flere Breve fra ham selv af  $\frac{6}{7}$  og  $\frac{10}{7}$  1660 (Geh. Ark. »Bornholm« Fasc. 7); jvfr. Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 115 Anm.

<sup>122)</sup> Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 114.

<sup>123)</sup> Weibull's Saml. VI. 1877. S. 50.

<sup>124)</sup> Weibull's Saml. a. St. S. 49.

<sup>125)</sup> Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 116, og Weibull's Saml. a. St. S. 50.

<sup>126)</sup> At hun allerede den 7de Juli må have været alvorlig betænkt på Flugt, synes at fremgå af en Fortegnelse over en Del Løsøre, som skulde hensættes (eller til Dels måske var hensat) hos forskellige Personer, og som er underskrevet med hin Dato (Ny kgl. Smlng. Nr. 637, Fol.; jvfr. Histor. Tidsskr. III, 471). Mange af Sagerne skulde opbevares af Margrete Rantzau, gift med Ove Thott til Skabersø. Ved 3 Skrin og Æsker, som hensattes hos den senere omtalte Birthe eller Birgitte sal. Reinholdt Hansens, (og som bl. a. indeholdt Ulfeldts Værdipapirer) står dog Datoen: 12te Juli.

<sup>127)</sup> Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 114—16; D. Saml. 2. R. I, 178 og V, 141; Weibull's Saml. VI. 1877. S. 49—50. Desværre omtales det intet Steds, hvem denne Ven var (jvfr. nedenfor Anm. 155). Efterretningen måtte iøvrigt så meget lettere finde Tiltro hos Leon. Chr., som der tidligere virkelig havde været Tale om at flytte Ulfeldt og hende til et andet Fængsel, navnlig enten til Jønköping eller Vadstena. Det var Grev Stenbock, der havde tilskyndet dertil, og Sagen forhandlede i det svenske Rigsråd den 5. og 9. Marts 1660. Rigsrådet mente dog, at det ikke havde så stor Hast med at tage nogen Beslutning i så Henseende, da U. vel kunde bevogtes således i Malmø, at han intet »praktiserede« (Rigsrådsprot. i det sv. Rigsarkiv).

<sup>128)</sup> D. Saml. 2. R. I, 179; »Jammers-Mindet« 2. Udg. S. 5; Nyt histor. Tidsskr. IV, 382; Thrige's Histor. Aarvog 1879 S. 67.

<sup>129)</sup> D. Saml. a. St.; hermed stemmer Rousseau de la Valette: Le comte d'Ulfeld II, 8.

<sup>130)</sup> »Réfutation d'un livre« etc. (efter Leon. Chr.s egen Dagbog).

<sup>131)</sup> La Valette a. St. II, 3 flg. i Forening med »Réfutation d'un livre« etc. Efter La Valette skulde man egentlig tro, at U. brød gennem Gulvet eller Væggen i sit eget Værelse og derved fik fri Adgang til Kjælderen, men der er mere Grund til at stole på »Réfutation« etc., som øjensynligt mener, at Gjennembrydningen fandt Sted i Leon. Chr.s Sovekammer, til hvilket U. altså må antages at have haft fri Adgang. At de væsentligere Træk i La Valettes Beretning om Flugten dog ere rigtige, slutter jeg ikke alene af, at enkelte af dem (således Bemærkningen om Præstedragten, Soldaternes Antal osv.) bekræftes andet Steds fra, men også deraf, at den vel underrettede »Réfutation« ikke modsiger La Valette i disse Punkter, men kun med Hensyn til hans Ytring om, at U. for at kunne træffe Forberedelser til Flugten nægtede at modtage Besøg i hin Tid.

<sup>132)</sup> Se Hofman's Danske Adelsmænd II, 294 Anm. Det berettes også hos La Valette og i Corf. Ulfelds listige Practicker Bl. 4. At han var forklædt ved denne Lejlighed, siges i Freder. III.s ovenfor (Anm. 91 og 95) omtalte Skrivelse til Peder Lasson, og i Terlon's Mémoires II, 518. Efter Terlon skulde U. selv have forfærdiget den Dragt, hvori han flygtede.

<sup>133)</sup> La Valette (II, 9 flg.), som antager, at Leon. Chr.s Flugt foregik umiddelbart efter Ulfeldts, fremstiller Sagen, som om Listen med Hestene var sat i Værk for at bortlede Opmærksomheden fra hende selv. At det dog var Ulfeldts Flugt, der blev dækket herved, må sluttes af D. Saml. 2. R. I, 179; jvfr. Corf. Ulfelds list. Practicker Bl. 4.

<sup>134)</sup> Leon. Chr. på Maribo Kloster S. 116.

<sup>135)</sup> Nyt hist. Tidsskrift IV, 382 (Histor. Aarvog 1879 S. 67).

<sup>136)</sup> At U. tog ind hos hende, må bl. a. sluttes af, at en Del af hans kostbareste Ejendele, navnlig af hans Værdipapirer, senere fandtes hos hende, til hvem de, efter hvad ovenfor Anm. 126 er anført, må antages at være oversendte nogle Dage, før hans Flugt fandt Sted (jvfr. Wolff's Journal f. Politik 1816, 3, 138—39; Nyt histor. Tidsskrift IV, 383—84). I Suhm's Nye Saml. I, 99 siges ligefrem, at U. tog ind til Birgitte. Med Hensyn til dennes tidligere Forhold til Leon. Chr. kan



mærkes, at hun omtales som stående i Leon. Chr.s Tjeneste 1645 (Sperling's Selvbiografi S. 312), og at hun var med Leon. Chr. og U. i Holland både 1646—47 (Sperling a. St. S. 354) og 1649 (Hist. Tidsskr. III, 386). I det nylig udkomne 1ste Hefte af Kong Christian IV.s egenhænd. Breve, udg. ved Bricka og Fridericia, S. 88 Anm. 1, omtales et Rygte (1646) om, at hun stod i Forhold til Ulfeldt. Man må dog vist være meget varsom med at tro derpå. — Hendes anden Mand, Frants Eberhard Speckhan fik <sup>15/11</sup> 1658 Bestalling som Major ved Livregimentet til Fods (Bestallingsprotokol vedrør. Militzen og Søetaten 1657—60, Geh. Ark.).

<sup>137)</sup> Brevet, som er på fransk, er trykt i Hist. Tidsskr. III, 457—58. Orig. i Ulf. Sager Fasc. 16.

<sup>138)</sup> D. Saml. 2. R. I, 179.

<sup>139)</sup> At Kongen, da han arresterede U., må have været vidende om hans Benådning i Sverig, er vistnok næppe tvivlsomt, og så meget mindre, da det sees af Breve fra Hann. Sehested (Geh. Ark. »Bornholm« Nr. 7), at denne den 6te Juli havde afsendt en dansk Renteskriver, som havde været med ham i Stokholm, til Kjøbenhavn med Breve til Kongen og flere andre.

<sup>140)</sup> Corf. Ulfelds list. Practicker Bl. B 4 v., hvor der dog ved en Fejltagelse siges, at Arveregeringen allerede dengang var overdraget Freder. III; Holberg: Dmks. Rig. Hist. III, 559.

<sup>141)</sup> Af Paludan-Müller i Histor. Aarbog 1879, S. 70.

<sup>142)</sup> I et Brev til Sperling (Journal f. Politik 1816, I, 122).

<sup>143)</sup> Om hende se også D. Saml. 2. R. II, 326 flg. og de der anførte Kildesteder.

<sup>144)</sup> La Valette II, 7—8; Suhm's Nye Saml. I, 99. På sidst anførte Sted hedder det, at hun under Flugten havde en Kurv på Armen med to Hons og nogle Æg i. At hun var forklædt, omtales også i Freder. III.s tidligere nævnte Skrivelse til Peder Lasson af <sup>1/4</sup> 1661.

<sup>145)</sup> I Selvbiografien (D. Saml. 2. R. I, 179) siger hun, at da hun kunde antage, at U. var på Vejen til Lybek, undveg hun selv og gik lige til Kjøbenhavn. Det første Udtryk er temmelig ubestemt, men synes snarest at vise hen til, at det i al Fald ikke kan have været så meget længe, inden hun forlod Gården i Malmø. Når hun siger, at hun gik lige til Kbhvn., skal herved måske kun udtrykkes Modsætningen til U.s Rejse til Lybek. At hun i al Fald, hvis hun undveg fra Gården i Malmø kort efter U.s Flugt, ikke strax kan være draget til Kjøbenhavn, synes at måtte sluttes af, at hun næppe kom dertil før hened en Uge efter U.s Ankomst. Hvis hun

efter Undvigelsen fra Fangenskab har holdt sig skjult i nogle Dage, kunde man måske gjætte på, at hun havde fundet et Tilflugtsted hos Margrete Rantzau, hos hvem noget af hendes Løser i Forvejen var hensat (ovfr. Anm. 126).

<sup>146)</sup> Hun siger selv i sin Selvbiografi (D. Saml. 2. R. I, 179), at hun og U. bleve arresterede og førte til Bornholm »le lendemain« efter, at hun var kommen til Kbh.; i »Jammers-Mindet« (2. Udg. S. 5) siger hun, at det skete »anden Dagen« efter hendes Ankomst. Uheldigvis vide vi ikke aldeles bestemt, hvilken Dag hun afsejlede til Bornholm. Et Steds (Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 137) siger hun selv, at det var den 21de Juli, et andet Sted (smstds. S. 116), at det var den 24de. I en Beretning om hende og Manden fra 1662 (Journal f. Politik 1816, 3, 138) hedder det, at det var den 25de. Det er dog ikke umuligt, at Angivelsen den 21de, der forekommer i et Aktstykke, som er kopieret mangfoldige Gange, kan bero på en Fejlæsning for den 24de, og i hvert Fald synes det af forekjellige Grunde rimeligst at antage, at Afrejsen virkelig foregik den 24de eller 25de (måske i den mellemliggende Nat). Herefter måtte hun da antages at være kommen til Kbh. omtrent den 23de, og hermed stemmer det også, at den Dagbog, som hun førte over sit Fangenskab i Malmø, skal have været ført til den 22de (»Réfutation d'un livre« etc.). At denne Dato iøvrigt ikke behøver at betegne den Dag, da hun forlod sin egen Gård i Malmø, behøver næppe at bemærkes.

<sup>147)</sup> D. Saml. 2. R. I, 179; »Jammers-Mindet« 2. Udg. S. 5.

<sup>148)</sup> Foruden de i forrige og næstforrige Anm. nævnte Kilder se Nyt histor. Tidsskr. IV, 93 og 382. Det Påskud, Kongen nærmest gav for Anholdelsen, var, at Ulfeldt var kommen til Kbh. uden Lejde (se den før omtalte Skrivelse til Peder Lasson af  $\frac{1}{4}$  1661; i denne Retning ytrede også Sten Bjelke sig i det svenske Rigsråds Møde den 14. Septbr. 1660).

<sup>149)</sup> Skrivelsen er trykt i Weibull's Saml. VI. 1877. S. 47 flg.

<sup>150)</sup> Når Terlon (Mémoires II, 514) siger, at Freder. III. fordrede Ulfeldt udleveret som indbefattet i Fredstraktaten, synes også han at mene, at Hann. Sehested intercederede på Kongens Vegne.

<sup>151)</sup> Se hans Memoires II, 514 flg., især 518; D. Saml. 2 R. V, 141. Af en Skrivelse fra Terlon til Sehested af  $\frac{13}{8}$  1660 (»Bornholm« Nr. 7, Geh. Ark.; jvfr. Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 115) synes overhovedet at fremgå, at han ikke har brevvetet meget med Sehested om Ulfeldts Sag før bagefter.

<sup>152)</sup> Jeg sigter til Indholdet af et Brev fra ham til Grev Tott, som den sidste refererede i det svenske Rigsråds Møde

den 14. Septbr. 1660. Sidney siges her at klage »öfwer Gr. Ulfeldts olycka, ock at han wore gången utur fängsslett, saijandes det wara skedt af rädhågo, at han hade hördt wara et skepp til reds, som skulle föra honom til Finland« (Efter den för, Anm. 86, omtalte Extrakt af Rigsrådsprotokollen). Når man tager Hensyn til den almindelige menneskelige Tilbøjelighed til bagefter så vidt muligt at unddrage sig Ansvaret for en Handling, som har vist sig at være en Dårskab, kan denne Ytring ganske vist ikke modbevise, at Sidney selv har rådet Fangerne til Flugt. I det højeste kan man måske deraf slutte, at det ikke var Sidney, som havde givet Leon. Chr. Advarslen om Skibet, hvilket også må antages efter Sleuns Skrivelse.

<sup>153)</sup> Han var i hvert Fald hos ham under hans Sygdom; se Weibull's Saml. VI. 1877. S. 49. Han siges at have været Hovmester for U.s Børn.

<sup>154)</sup> At den før (S. 437) refererede Udtalelse af Leon. Chr. om Hann. Sehesteds Breve fra Stokholm, at de bestod i »halve Ord af dobbelt Udtydning, som aleneste til en Ophold kunde ansees«, snarest må forståes som udtrykkende Mistillid til hans Optræden ved hin Lejlighed, kan vist ikke bestrides. Men rigtignok viser den nærmest hen til en Opfattelse, som går i modsat Retning af den, at han direkte skulde have tilskyndet til Flugt. Det er dog min Overbevisning, at Leon. Chr. ved hine Ord kun skildrer det Indtryk, H. S.s Breve gjorde på hende, da hun modtog dem. Hun omtaler dem i Sammenhæng med Efterretningen om Skibet, der skulde føre hende og U. til Finland, og hendes Mening synes at være, at disse to Ting passede sammen, idet H. S.s Breve gjorde Indtryk af, at han vilde holde dem op med Snak, for at de ikke skulde undgå deres Straf. Også på denne Måde blev Brevene altså en Tilskyndelse til Flugt, om end kun ad indirekte Vej, men at Leon. Chr. bagefter har haft mere Øje for de direkte Impulser, som indeholdtes i dem, synes at kunne sluttet af Sleun's Skrivelse, hvor der lægges Vægt på, at Brevene vare »remplies plutôt des menaces et des disgraces que d'aucune ou de moindre esperance du monde«.

<sup>155)</sup> Man kan ikke engang se, hvor omtrent vedkommende opholdt sig. Efter Sleun fik hun Advarslen skriftlig, og hun selv siger 1694 (Leon. Chr. på Maribo Kl., S. 114—15), at en »fornem Ven« meddelte hende, at et Skib som det omtalte vilde komme til Malmø. I Selvbiografien (D. Saml. 2 R. I, 178) siger hun, at en »Ven« en Dag kom til hende — altså personlig — og sagde hende, at et sådant Skib var kommen. Man skulde således nærmest tro, at der var Tale om to forskellige Venner, og i så Tilfælde kan hun jo godt, som Sleun

siger, have fået Advarslen fra den første skriftligt, hvormed dog endnu intet er givet om hans Opholdssted. Muligt er der dog kun Tale om en og samme Mand.

<sup>156)</sup> De pågældende Breve findes i Afskrift i Geh. Ark. (Bornholm« Nr. 7). Den 5te Juli havde han endnu selv kunnet skrive. I et Brev fra ham til Terlon af <sup>10</sup>/<sub>7</sub> (smstds; jvfr. Leon. Chr. på Maribo Kl. S. 115, hvor det dog med Urette siges, at Afskriften er Leonora Christinas) hedder det, at han endnu er upasselig, men han mener dog om få Dage at kunne rejse. Han havde virkelig sin Afskedsaudients den 12te og synes at være rejst den 13de Juli. Når Terlon først besvarede Sehesteds før nævnte Brev af 10. Juli den 13. August (Leon. Chr. på Maribo Kl. a. St.) hænger dette sammen med, at han ikke, som han siger i sine Memoirer (II, 518), var i Kjøbenhavn til efter Ulfeldts Anholdelse, men må antages at være rejst derfra — til Holsten — noget i Forvejen. Af hans Brev af <sup>18</sup>/<sub>8</sub> fremgår, at han ikke tidligere har vidst noget om Anholdelsen.

<sup>157)</sup> Navnlig af Rohmann i en Artikel i »For Literatur og Kritik« (I, 161 flg.), der dog er skrevet på et yderst ufuldstændigt og til Dels fejlfuldt Materiale. Molbech og andre have dog godkendt det Resultat, han er kommen til, og i den nyeste Tid har Paludan-Müller udtalt sig (Thrige's Historisk Aarbog 1879, S. 68—69) på en Måde, der synes at vise, at også han mener, at Beskyldningen mod Hann. Sehested savner Grund, uden at man dog fuldstændigt kan se, hvorpå den ærede Forfatter bygger denne sin Anskuelse.

## Tillæg og Rettelser.

- S. 15 L. 31. Friesland l. Friesland, Groningen og Drenthe.  
- 39 - 31. Vopplius l. Foppius.  
- 51 - 4. 16 l. 17.  
- 67 - 3. to Måneder l. over to Måneder.  
- 114 - 11—12. jage (til Hest) l. ride.  
- 140 - 22. I nogle Optegnelser af Biskop Hans Mikkelsen (Rostgaard's Smlng. Nr. 3, 4to) hedder det dog, at Leon. Chr. virkelig var en af de Døtre, der havde besøgt Moderen. Samme Steds siges, at også de Wittenbergske Theologer afgav et Votum i denne Sag, dog uden Navns Nævnelser.  
- 144 - 23. Sperling omtaler Castel Rodrigo som Guvernør ved den Tid. Af andre Kilder må det dog slutes, at han ganske kort før Ulfeldts Ankomst havde fratrådt denne Stilling.  
- 172 - 15. nogen l. noget.  
- 210 - 14—15. Anførselstegnet skal først stå foran: vilde styrke.  
- 239 - 9. som Følge l. væsentlig som Følge.  
- 268 - 1. I Følge Giessing's Jubel-Lærere 2 Bd. II, 279, må han vistnok antages at være død noget før April.  
- 301 - 20. D. Saml. 2 R. 1, 216 viser hen til, at Leon. Chr. ikke strax fulgte med Ulfeldt til Fyn.  
- 308 - 18. Ellensborg og Lellinge l. Ellensborg, Thurø og Lellinge.
- S. L. Anm. 101. I en håndskrevet Registrant over Børringe Klosters Arkiv nævnes et Brev fra Jokum Beck til Else Friis af  $\frac{3}{4}$  1643, hvori han siger, at han har talt med Ulfeldt Påskedag (d: 2. April), på hvilken Dag U. blev udnævnt til Rigshovmester. Herved bekræftes altså min Antagelse fuldstændigt.
- S. LV. Anm. 147 L. 7 flg. Meningen er, at Detaillerne alle henhøre til 1646—47 undtagen hin enkelte.
- S. LXXIII Anm. 85 L. 5. Der haves 2 Udgaver af Skriftet. Jeg har benyttet den på 81 Blade.